

JÓKAI MÓR
EGY MAGYAR NÁBOB

(1853-54)

Sajtó alá rendezte: Szekeres László

Budapest : Neumann Kht., 2005

TARTALOM

I. kötet

- I. Egy különc 1822-ből
- II. Alku egy élő ember bőrére
- III. Rousseau sírjánál
- IV. Az ifjú óriások
- V. Egy híres művésznő pályája
- VI. A színházi csata
- VII. Chataquéla
- VIII. A Pütkösdi király
- IX. Ezernyolcszázhuszonöt
- X. Egy család átká
- XI. A kísértő a templomban
- XII. Saldirt (ki van fizetve)
- XIII. A nábob nevenapja
- Szómagyarázatok

II. kötet

- XIV. Váratlan fordulat
- XV. A vadász a veremben
- XVI. A találkozás
- XVII. Egy hazai intézvény
- XVIII. Szegény asszony!
- XIX. A barátné
- XX. Az ünnepély
- XXI. A vadászat
- XXII. A kinszenvedés
- XXIII. A kém
- XXIV. Kívül fény, belül éj
- XXV. Veszélyes kísérlet
- XXVI. Kellemetlen fölfedezések
- XXVII. Kárpáthy Zoltán
- XXVIII. Titkos látogatók
- XXIX. A végintézet
- XXX. Búcsúvételek
- XXXI. A világ nyelve
- Végszó
- Szómagyarázatok

A „Magyar Nábob” megköltése

I. kötet

I. Egy különc 1822-ből

Rút, fergeteges idő van odakünn a pusztán, az ég felhős, a föld sáros, szakad az eső két hét óta, mint a parancsolat; minden ér kiáradt, kiöntött, nád terem a búzavetés helyén, gólya szánt, kácsa költ a drága tengeri közt.

– Medardus napján kezdődött az ítéletidő, már ez negyven napig majd így fog tartani, márpedig ha így tart, akkor nem tudom, ki lesz az a Noé, ki e parciális özönvízből embert és barmot kiszabadít.

E sajnos észrevételt nemzetes Bús Péter uram tevé, ki a kegyetlen sors által arra volt hivatva, hogy a keresztúti gáton nemes Szabolcs vármegyében a vendégekkel veszekedjék, a Törökszakad csárdának lévén kocsmárosa.

Szép menedék volt a Törökszakad csárda a keresztúti gáton, melyben Bús Péter uram vala a kocsmáros. Nevét nem őseitől nyerte e derék ház, hanem érdemekkel szerzé, mert amíg azt elérte az utas, törni vagy szakadni kellett addig valaminek.

Kivált ily kedves időben, midőn megerednek az égnek csatornái, és eszébe juttatják az embernek, hogy mennyivel jobb volna, ha inkább a földnek volnának csatornái; ekkor nem állna meg a tó kétfelül a gát mellett, fenéig áztatva azt keresztül, hogy aki vesztére behajjt, ott vénül meg benne, vagy a hátán hordja ki a szekerét.

Estére kezd már az idő járni. Bús Péter uram a szántóföldről jött meg lóháton; csak úgy lassan dörmögdel magában, mert a pipáját restelli a szájából kivenni azért, amit mond. Az a pipa azért látszik feltalálva lenni, hogy az embernek legyen mivel bedugni a száját, hogy ne káromkodjék annyit.

– A szénát boglyástul elvitte az ördög, a búza a földön fekszik, mind az ördögé lesz. Beleütött az egész gazdaságba a mennydörgő ménkü!

Mert a pusztai kocsmáros nem abból él, hogy bort ad el, hanem gazdálkodik, s nála a csaplárság csak szinekúra.

Míg így háborog magában, egy kétes némbéri alak – kiről hirtelen nehéz megítélni: felesége-e vagy szolgálója – a gát túlsó végire mutat, mely a Tisza felé visz.

– Nem valami hintó jön ott?

– Hiszen csak az kellene még, hogy most meg vendéget hozzon az istennyila – szól Bús Péter morogva, s oda se néz, hanem bemegy a konyhába átázott bundáját kiteríteni a tűzhely elé, s csak ott dörmögi el a többit. – Azt sem tudom, ha a kenyerünk elfogy, hol kapunk másikat pénzért? Én pedig senki fiáért sem koplalok.

Végre mégis kitekintte az ablakon, letörölve róla az izzadságot, s megláta egy hintót jó tova négy postalóval lubickolni a gáton, s megnyugtató legyintést téve felé kezével, vigasztalódottan monda:

– Nem ér az MA ide.

Azzal kiült a kapu elé, s pipáját félrevágva szájában, elnézte boldog nyugalommal, mint kárhozik el négy ló szekerestül a hosszú gáton. A nehéz kasornya magas rugóin akkorákat vetődik, hogy szinte felbillen, de két ember fogja kétfelől, s ahol zökkenő jön, majd egyik, majd másik nehezedik a lépcsőkre, ahol pedig aztán istenigazában levág a kerék tengelyig, s mind a négy ló kiáll, elébb kikiabálják magokat a lovakra, azután nekifanyalodnak, kapával,

doronggal kiássák, kiemelik a kereket, a küllőkről lefaragják az egy tömeggé vált sarat, s annál nagyobb diadallal mennek aztán ismét néhány lépést.

Bús Péter uram nézi igaz predestinációt hívó képpel a más veszedelmét, a hajszolás, ostopattogás hangja elhat olykor a fülébe; de biz ő nem bánja; volna ugyan négy jó paripája, mellyel ha segélyére menne az érkező vendégnek, úgy kirántaná a sárból, hogy a szeme is szikrát hányna; de minek az? Ha a végzetek könyvében az volt megírva, hogy az a hintó szerencsésen a csárdáig jusson, akkor így is eljut, ha pedig az van róla határoztatva, hogy a sárban megfenekelvén, ott virradjon, akkor úgy kell annak megtörténni, s kár volna a gondviselés útjait bevágni.

Végre csakugyan mind a négy kerekével úgy levág a hintó éppen a gát közepén, hogy sem előre, sem hátra nem lehet azt mozdítani.

Emberek elrekedtek, hámok, istrángok elszakadtak, lovak lefeküdtek a sárba, az idő is elsetéült szépen. Bús Péter uram könnyebbült szívvel verte pipája hamvát a tenyerébe. Hála istennek, ide ma nem jön vendég, s örült a lelke, midőn kapuján befordulva az üresen álló kocsállást megpillantá, melyben kedélyesen veszekedtek az éjszakai álláson összekapott apró baromfiak. Maga is lefeküdt mindjárt egész háznépével, mert a gyertya drága – még a tüzet is kioltá; s ott bundáján heverészve, s utolján égő pipáját szortyogtatva elmélkedik afelett, hogy milyen balgatagság ilyen moslék időben útnak indulni valahová!

... Míg Bús Péter uram csendesen aluszik az Úrban, jön másfelől házára a veszedelem: a túlsó oldalon. Nyíregyháza felé nincsen ugyan gát, hanem szabadon járhat alá s fel a víz, amerre neki tetszik. Ismeretlen ember ha nekibódorodik e söppedéknek, tegyen testamentomot, mert ott vész, ellenben akik ismerősök a föld titkaival, könnyebben eljönnek rajta, mint a csinált úton, sőt vannak kocsisok, akik sokáig betyárkodtak a vidéken, s azalatt úgy kitanulták a laposok és dombosok minden tekervényeit, hogy késő éjszava is keresztüljönnek rajta bármilyen hintóval.

Már közel lehet az éjfélnél, mert a Törökszakad csárda kakasai egyre-másra kezdenek kukoríkolni, midőn világosság kezd támadni a sötlyéken. Tizenkét lóhátas ember jön égő fáklyákkal, egy hintót s egy szekeret fogva közre.

A szekér elől megy, a hintó hátul, azért hogyha gödörbe talál tévedni, a szekér düljön fel, s a hintó okuljon a példán, és kikerülje a helyet.

A fáklyát vivő férfiak mindnyájan sajtáságos egyenruhát viselő hajdúk.

Fejeiken csókos kalpag, fehér lószőr bokrétával, derekukon piros dolmány sárga zsinórral, melyre farkasbőr kacagány van vetve a szakadó zápor ellen. Nyeregkápájába mindegyiknek fókos van akasztva és két pisztoly. Övig csak megjárna a gúnya, de azon alól kurta rojtos vászon lábravaló következik, mely sehogy sem akar illeni a skarlát posztódolmányhoz.

Most lássuk a szekeret; négy jó mokány ló van eléje fogva, miknek serénye csaknem a vízben úszik, a gyeplút egy betyárképű vén kocsis kezeli. Alszik a jó fiú, mert hiszen lovai jól tudják az utat, s csak olyankor ébred, ha megrántják a kezében a gyeplút; akkor aztán nagyot cserdít közé, és még ő haragszik.

Benn a szekérben nagyon furcsán ülnek; mert noha a hátulsó ülés nem látszik elfoglalva lenni, mégis az első ülésbe helyezkedék két bizonytalan külsejű férfiú háttal a kocsisnak; kicsodák, micsodák? Azt hirtelen kivenni nem lehet, mert úgy el vannak téve gubákba, fejökre levén húzva azoknak kámzsája, hogy semmi emberi ábrázat azokból nem látszik, azonfelyül jócskán alusznak is; lóg-lóg mind a kettő feje jobbra-balra, s csak néha-néha hőköl fel hol egyik, hol másik, hol mind a kettő, aszerint, amint a lócsbe vagy egymásba ütődnek fejeikkel, s olyankor

kiegyenesedik, mintha elszántan mondaná: „Már most igazán nem alszom!” A másik percben aztán újra elalszik.

A szekérderek be van fedve pokróccal, melynek domborulásairól azt lehet gyanítani, hogy nagyon sok mindenféle van alatta. A hátsó ülésen néha-néha megmozdul a pokróc, s azt engedi hinni, hogy ott mégiscsak kell valami élő állatnak létezni, ki iránt való tiszteletében a két úriember a rosszabb ülést foglalta el; míg végre csakugyan hosszas küszködés után, a ráterített pokróc alól kibirkózza magát a rejtélyes valaki, s kidugja fejét a világba egy gyönyörű szép – agár. Tehát őt illeté az elsőbbség! S ezt jól látszott érzeni; felült két lábra a szekérben, s méltóságteljesen ásított egy nagyot, azután megvakarta kegyelmes füleit hosszúságos lábaival, megrázta a nyakán csengő-bongó acélláncos örvét, s minthogy egy impertinens éjjeli bögöly erővel ismeretséget akart vele kötni, azzal nagy vitába elegyedett, utána kapkodva s nagyokat csattantva fogaival. Miután ezt a mulatságot is megunta, alvó társaira vetette figyelmét, s éppen leereszkedő kedélyben levén, midőn a hosszabbik férfiú szundikáló állapotában nagyokat bókolt előre, a humorisztikus agár felemelé első lábát, és végighúzá annak orcáján. Az nagyot dörmögött rá: „Ne izéljen a tekintetes úr!”

Most lássuk a hintót.

Öt televér ménlő van eléje fogva, csak úgy hányja-veti a cifra cafrangot mindegyik a fején; kettő a rúd mellett, három ló van elől, mind a három nyakán csengettyű lóg, hogy messziről meghallja a szembejövő a neszt, s előre kitérhessen.

A bakon vén kocsis ül prémes bekecsében, kinek azon egy instrukciója van, hogy akármerre jár, soha hátra ne merjen tekinteni a hintóba, mert rögtön föbe lövetik.

Minthogy azonban mi nem félünk a főbelövéthetéstől, nézzük meg, ki van ottan.

A kocsi ernyője alatt egy éltés férfi ül torkig farkasbőr bundába takarva, fejébe nagy asztrakán süveg van húzva egész a szeméig.

Belőle sem látszik egyéb az arcánál, de az arcvonások és e szemek oly szokatlanul képesek meglepni a szemlélőt; egy eltévedt lélek látszik e szemekben, mely tán döntő nagy eszmékre volt hivatva, s fátuma, környezete, elhagyatása miatt kereste a szokatlant a kicsiségekben, s most mintha önmagán bámulna el, oly mereven tud nézni; az egész arc kövér, de színtelen tekintetével, nemes vonásaival, de melyek mind oly bizarr szegletekké vannak elferdülve, e durva szemöldök, az elhanyagolt bajusz oly visszataszító hatást okoznak első tekintetre, pedig ha tovább nézné az ember, lassankint kibékülne minden vonással; kivált midőn szemeit behunyja, s az álom elsimítja a dült körvonalakat, oly ős patriarkális tekintetet vesz föl ez arc, hogy az ember atyjára gondol utána. De ami még feltűnőbbé teszi őt, ez azon különös körülmény, miszerint mellette kétfelől két parasztleány ül szorosan melléférközve, két piros-pozsgás leányzó, kiknek komoly, sőt mondhatni aggodalmas arcáról azt lehet következtetni, miszerint nem pusztán csintalan tréfa ülteté őket az öregúr mellé.

Az agg férfi fázik a hűvös, nedves éjszakában, a farkasbőr bunda nem képes testét melegen tartani, azért ültették mellé a két fiatal pórleányt, hogy azoknak életerős magnetizmusa kölcsönözzön meleget szétbomladozó életműszereinek.

Az ember sietett élni, és hamarabb megszűnt élni, mint meghalt volna, úgyhogy most csak egy eleven hazajáró lélek, ki eltompul, elfásul, s csak akkor kezd újra élni, ha valami új inger, valami új mámor, bohó, bizarr, rendkívüli eszme, vágy, gondolat felébreszti lelki tetszhalálából.

Most is az hozza távol fekvő kastélyából éjszakának idején, hogy egész éjjel nem tudott aludni, nem találta semmiben örömet; végre azt gondolta ki, hogy elmegy a Törökszakad kocsmárosra veszekedni, abba mindenáron beleköt, az különben is mérges fog lenni, hogy

éjjel fel kell neki kelni, és káromkodni fog, ha enni, inni kérnek tőle, amiért ő azt azután jól megvereti hajdúival. A kocsmáros nemesember, az egész tréfa kerülni fog egypár ezer forintba, de a multság megér annyit.

Ezért fellármázta embereit, befogatott, fáklyát gyújtatott, s éjszakának idején tizenkét hajdúval nekiindult az úttalan sömlyéknek, magával vivén minden enni-innivalót, ami szükséges leend a megtörtént tréfa után rendezendő lakomához, nem feledkezvén meg egyúttal azon három személyről, kik leginkább szokták mulattatni, s kik ott vitetnek elől a másik szekéren; egyik a kedvenc agár, másik a cigány bohóc, harmadik a tányérnyaló poéta, kik ott egy társaságban ülnek szépen.

Így halad végig a zimankós éjben a bizarr csoport tüszkölő paripával, sziporkázó fáklyáival a sík vízúton keresztül a Törökszakad csárda felé, mely nagy tetejével úgy tűnik elő egy távol dombon, mint valami vár megnagyítva az éji látás csalódásától.

Odaérve meghagyatott az egyik hajdúnak, hogy verje fel a kocsmárost, és beszéljen vele *per kend*.

Akik ismerik a magyar nyelvet, tudni fogják, hogy ez a „kend” szó nem fejez ki valami hízelgő megszólítást, és hogy azt nemesembernek mondani, még ha kocsmáros is, valóságos injúria.

Márpedig nemes Bús Péter uram híres volt arról, hogy nála nem sokat kellett instálni egy kis gorombaságért, és semmit sem lehetett olyan könnyen kapni tőle, mint összeszidást; egy görbe nézés elég volt rá, hogy az emberbe belekössön, s ha valakinek a képe nem tetszett neki, vagy okoskodni próbált az ellen, amit ő mondott, avagy megszólítás közben elmulasztá őt *nagy uramnak* címezni, annak úgy kitette a szűrét, mintha benn sem lett volna; azt a merényt pedig, hogy őt „hallja kend”-nek szólítsa valaki, csupán egyszer mert megpróbálni két *jó futó* pataki diák; azok is annak köszönjék, hogy elbújtak a sásban, megszabadulásokat, mert utánok indult lóháton, s meg akarta őket vasvillázni.

Tehát *ezt* a derék urat kelté fel ilyen szavakkal egy hajdú, pogány dörömbözést mívelvén az ablakán:

– Keljen fel *kend* szaporán kocsmáros! Jöjjön *kend* ki gyorsan, és szolgáljon *kend* ízibe!

Bús Pétert mintha kiöntötték volna e szóra az ágyából, kiugrott, kapta a fokosát, s veszettségében az almáriomba ment be a konyhaajtó helyett.

Amint azonban kitekinte az ablakon, s meglátta azt a sok fényes cselédet, kik egészen bevilágíták a házat fáklyáikkal, mindjárt megtudta, kivel van dolga. Észrevette, hogy őt boszontani akarják mulatságból, s föltette magában, hogy csak azért fog bosszankodni.

Mindjárt szépen felakasztotta szegre a fokost, fejébe nyomta báránybőr süvegét, s bundáját vállára kanyarítva kilépett az udvarra.

Az érkezett vendégek már akkor mind a tornácon voltak; középen, testőreitől körülvéve, maga a nagyságos úr, hosszú, térdig érő nagy aranygombos atillában, testének terjedelme miatt fejét kissé hátra tartva, s egy nagy aranyfejű spanyolnád botra támaszkodva. Most tűnt még csak ki, mily rosszul illik arcához e gúnyos, kötekedő kifejezés, mely egészen kiforgatta azt joviális vonásaiból.

– Jöjjön közelebb *kend*! – kiálta a kocsmárosra erőtetett, felcsapott hangon. – Nyisson *kend* nekünk szobákat, és készítsen vendégséget; bort nekünk, tokajit és ménesit; fácánhúst, árticsókát meg rákfarkat!

A kocsmáros levette nagy alázatosan a süvegét és kezébe fogta, s nagy csendes hidegvérrel viszonzta:

– Isten hozta a nagyságos urat nálunk; mindennel szolgállok, amit csak parancsolt; csupáncsak azért kell engedelmet kérnem, hogy tokaji és ménesi borom nincs, a fácánjaim még nem híztak meg, a rákok pedig, amint tetszik látni, mint belefúltak a nagy vízbe, hacsak ezt a tizenkét rákot itt konyhámra nem adja nagyságod.

Ez célzás volt a hajdúk skarlát montúrjára, s az ötlet azonnal félrevitte a nagy úr figyelmét. Tetszett neki, hogy a kocsmáros csak úgy komázik vele. Ezt nem várta, és még jobban mulattatá.

A cigány bohóc eközben előtolta fekete pofáját, mely vetekedett akármelyik szerecsennel, s két sor fehér fogát a kocsmárosra villantva, ujjain kezdé elszámlálni, hogy neki meg mi kell.

– Nekem nem kell egyéb, mint egy tál kolibrimadár-tojás, szoptatós őznek a vaja, meg a kecsége porcogójából főzött kocsonya; sohasem élek egyébbel.

– Kár az ilyen úri gyomorba – szólt Bús Péter –, szolgállok inkább egy kis *cigány*pecsenyével.

– De már azt kikérem! – kiálta a bohóc. – Az nekem atyámfia, azt nem szabad megsütöni.

A nagy úr kacagni kezdett ez ízetlen tréfákon; neki az ilyenekben telt mulatsága, s hogy a kocsmáros eltalálta a kedvét, egészen megváltozott iránta való szándéka.

– Hát mit tud kend adni vendégeinek? – folytató a vitatkozást.

– Mindent biz én, nagyságos uram; csakhogy amim volt, az elfogyott, amin pedig lesz, az messze van, amim pedig volna, az nincs.

A nagy úrnak annyira megtetszett e körülírása a semminek, hogy hahotára fakadt rajta, s kívánta megörökíttetni.

– Hol van Gyárfás? Hol kuttog a poéta? – kiálta összevissza; pedig ott áll mellette a jámbor, hátul összetett kezekkel, sovány, száraz, bőrré vált orcával kedvetlenül szemlélve az egész mulatságot. – Frissen, Gyárfás, ízibe! Mondjon kend verset erre a csárdára, hol az emberek nem kapnak enni.

Gyárfás úr lehúzá szemöldökét, száját feltolta az orráig, s ujja hegyével megbökve homlokát, *ex tempore* kiugratá a distichont:

„Enni ha nem hoztál ide, állhat előtted üres tál;
Bőjt vagyon itten örök, nem megy el itt a török.”

– Micsoda beszéd már ez! Hát mi köze ehhez a csárdához a töröknek?

– Nagy köze van – felelt nyugodtan Gyárfás. – Minthogy a töröknek enni kell, különben nem mehet, itt pedig nem kap enni, tehát a vers tökéletes.

– Szarva között a tölgye – monda rá a nagy úr, s azzal mintha hirtelen valamit meglátott volna, ismét a kocsmároshoz szólt:

– Van kendnek egere?

– Nem az enyimek, mert én csak árendás vagyok a háznál, hanem van elég, s ha egy-kettő elfogy, nem kell róla a tisztartónak számot adnom.

– No hát süttessen meg kend nekünk egy *egeret*.

– Csak egyet?

– Hát mi a gutát? Csak nem pokol a béle ennyi embernek, hogy eggyel be ne ériék.

– Szolgálhatok vele – monda a kocsmáros, s rögtön hitta magával a macskákat a kamrába. Csak a mángorló köveit kellett megbolygatni, azután válogathatott bennök az ember, azaz hogy a macska.

Különben az egér olyan szép, kedves kis állat, én meg nem foghatom, miért irtóznak tőle. Csak olyan, mint a mókus, mint a tengerimalac, miket szobában tartanak, cirógatnak, játszadoznak velük, csakhogy még azoknál is ügyesebb; olyan finom kis orra van, csinos kedves fülecskéi, parányi pici lábai, furcsa komikus nagy bajusza s olyan ragyogó, fekete szemei, mint a gyémánt, s mikor játszik, mikor cincog, mikor feláll fonni két lábra, oly ügyes, oly módos, mint akármely más állat.

Attól, hogy a rákot megfőzik, senki sem irtózik, az asztalra tett csigától senki sem szalad el, pedig azok sokkal iszonyúbb állatok az egérnél, mi van hát azon elszörnyedni való, hogy egy egeret megsütnek? Kivált mikor az Kínában a legnagyobb delícia, úrias nyalánság, melyet kalitkában hizlálnak dióval, mandulával, s csemegeképp adnak fel az asztalra.

Egyébiránt az egész társaság meg volt győződve felőle, hogy ebből a leggyönyörűbb tréfa fog kerekedni, s előre nevetett magában mindenki.

Bús Péter uram ezalatt felnyitá egyetlen nagy, pajtányi szobáját az úri vendég számára, melynek egyik szegletében volt egy üres nyoszolya, a másikban pedig egy fogas. Az ember válogathatott, ha nem tetszett hálni a nyoszolyában, hálhatott a fogason.

A hajdúk azonban lepakolván a szekérről, párnákat, szőnyegeket, tábori székeket és asztalokat hurcoltak elő, s egy perc alatt úri lakká varázsolák az üres, kongó termet. Az asztal tetézve rakatott meg ezüsttálakkal és billikomokkal, s nagy ezüstvedrekben jég közé eltéve nyújtogatták fel karcsú nyakaikat a metszett velencei kristályedények, mik csábító tartalmat látszottak ígérni.

A nagy úr végigfeküvék a számára elkészített tábori ágyon, hajdúi lehúzták lábáról a nagy sarkantyús csizmákat, az egyik parasztleány a fejéhez ült, kezeivel gyér ősz hajában kapargálva, a másik pedig az ágy végéhez, flanelldarabbal dörzsölve lábait. Gyárfás, a poéta és Vidra, a bohóc, ott álltak előtte, távolabb a hajdúk, ágy alatt az agár.

Ilyen környezete volt Magyarország leggazdagabb urai egyikének: hajdúk, bohócok, parasztleányok és agarak. Különben mind szemenszedett nép; a hajdúk a nép legizmosabbjaiból, a pórleányok legszebbjeiből válogatva, a bohóc a legfeketebb species, melyet cigányok között található, s a poéta olyan fűzfáról szakadt, amelyet csak a két hazában valaha lőni lehetett.

Mindig létezett ez a fajta tollatlan kétlábú állatoknak, melynek a költő név csizma volt, amelyben járt; mely csavargott úrtól úrhoz, írva és nyomatva köszöntő, beköszöntő, üdvözlő és magasztaló, installationalis, restaurationalis, gratuláló verseket úri mecénások névnapjaira, születésnapjaira, főispáni beiktatásokra, lakadalmakra és keresztelőkire, nem különben halálózásokra, csúffá téve önmagában a költő szép nevét. Egypár példány a régi jó időkből maig is fennmaradt, kik palotáról palotára henyeséggel és hízelgéssel keresik kenyerüket. Elég keserű kenyér.

Ezalatt megsült az egér. Maga a kocsmáros hozta be feltéve egy roppant nagy ezüsttál közepére szíjácsá faragott torma közé, a szájába zöld petrezselyem téve, ahogy egy bizonyos más állatnál szokták.

Letevék az asztal közepére.

Legelőbb a hajdúkat kínálta vele sorba a nagy úr. Nem tetszett nekik. Csak a fejüket csóválták; végre a legöregebb kirukkolt a szóval:

– Hátha ezt a csárdát nekem adná a nagyságos úr, kocsmárostól, hozzányúlnék-e?

Ekkor a poétára került a sor.

- Pardon, grácia, nagyságos uram! Majd én csak verset írok arra, aki megeszi.
- No hát ide, Vidra. Kapd be ízibe!
- Én, nagyságos uram? – szólt az, mintha nem hallott volna jól.
- No mit félsz tőle? Mikor a sátorban laktál, egy ökröm megdühödött, s ti megettétek.
- Meg biz azt, még ha egy hordó bora megdühödött volna a nagyságos úrnak, azt is megittuk volna. Akkor volt az!
- No hát csak szaporán, a tál tisztességéért.
- De ilyen állattal nem hadakozott ám az öregapám sem.
- Légy különb az öregapádnál.
- Különb leszek – száz forintért! – szólt a bohóc, kondor haját körülvakargatva.

A nagy úr dolmánya zsebébe nyúlt, s kivett belőle egy nagy degesz tárcát, melyet felnyitva látni engedé a sok szép *veres szemű* bankót.

A bohóc fél szemmel a tömött tárcába sandítva ismétlé még egyszer:

- Száz forintért, nem bánom, megteszem.
- Hadd lássuk.

A bohóc kigombolá frakkját (mert mellesleg mondva, a nagy úr frakkban járatta a bohócát, mint amely öltözet előtte igen különösnek tetszett, s gyakorta a legújabb divatok szerint öltözteté őt fel, amint jöttek a bécsi zsrnálokban, hogy majd halálra kacagta magát fölötte). Tehát kigombolá frakkját, ostoba gömbölyű képét négyszegletesre húzta, nehányszor alá s fel tolta mozgékony fejbőrét, mely által egész borzas hajerdeje előre-hátra mozdult, mint a babuka bóbitája, azzal megfogá a borzalmas állatot azon részénél fogva, mely legtávolabb van a fejtől, s ilyenformán a levegőbe emelte, csúnya savanyú képet csinált, megcsóválta fejét, s kétségbeesett elszántsággal nekifanyalodva eltátá a száját, szemeit behunyta, s egy perc alatt eltűnt az egér.

A bohóc még nem tudott szólni, hanem a torkához kapott; nem bolondság egy egész négylábú állatot egyszerre lenyelni; de a másik kezét egyszerre nyújtotta a nagy úr elé fuldokolva nyögván: „Azt a száz forintot!”

- Micsoda száz forintot? – kérdé a tréfás úr. – Hát mondtam én, hogy adok száz forintot? Nemhogy megköszönéd, hogy olyan ritka sültet kaptál, amit még a nagyapád sem evett, hanem még fizessenek is érte.

A tréfán volt mit kacagni, ámde rögtön elmúlt a jókedv, mert a bohóc egyszerre elkékült, elzöldült, szemei kidülledtek, hanyatt veté magát a székből, nem tudott szólni, csak fuldokolva mutatott feltátott szájára, és elkezdte rángatózni.

- Ahol van ni, a torkán akadt! – kiáltónak többen.

A nagy úr nagyon megijedt, ez igen komoly fordulatot adott a tréfának.

- Töltsetek a szájába bort, hogy lenyelhesse.

A hajdúk hirtelen kapták a palackokat, s kezdek itceszámra töltögetni a bohóc torkába a jóféle egrit és ménesit, ki nagy sokára lassankint nagy lihegve magához kezde térni, s szemeit törülve érthetlen szókat makogott.

– No, fogjad a száz forintot – szólta a megszeppent nagy úr, ki az ijedségből alig tudott magához térni, s örömet akarta volna megengesztelni a halál révéről érkezett bohócot.

– Köszönöm – nyögé az keservesen –, nem kell már, vége a Vidrának, meghal a Vidra! Még ha a farkas ölte volna meg a Vidrát, de egér öli meg.

– No ne bolondozz, hiszen semmi bajod sem lesz, nesze, még a másik száz is, no ne tégy úgy, hiszen már elmúlt. Üssétek egy kicsinyt hátba; hozzátok elő az özpecsenyét, majd az lenyomtatja.

A bohóc megköszönte a hátbaütést, s amint az őzhúst eléje tették azzal a kétes kifejezésű pofával, mint mikor a durcás gyermek nem tudja, hogy sírjon-e vagy nevensen, s majd elneveti magát, majd ismét elbődül, ült neki az ízletes hideg sültnek, mely finoman spékelt, jó borsos, tejsavas lében volt elkészítve, s abból akkora falatokat kezdte magába tömni, hogy nincs a világon akkora egér. Ez végre teljesen megnyugtató a nagy urat. A bohóc búsan, keservesen evett, odainté az agarat is nagy falatokat hányva fel a levegőbe, miket az gyönyörű ügyességgel tudott elkapni, s nagy szomorún mondá olyankor, mintha az utolsó falatját osztaná meg vele: „Nesze, Matyi!” (A nagy úr bohócának állatnevet, kutyáinak embernevet adott.)

A tréfa mégis jól ütven ki, s megszabadulván a nagy ijedségtől, a nagy úr felszólítja Gyárfást, hogy most erre rögtön mondjon verset.

A poéta megvakarta az orrát és szólta:

„Enni ha nem hoztál ide, állhat előtted üres tál;
Bőjt vagyon itten örök, nem megy el itt a török.”

– Ejnye kend szemtelen tolvaj! – kiálta rá a nagy úr. – Hisz ez az utolsó sor lopás Gyöngyösiből, aki hasonlót írt a Torda hasadékba szorult kéményseprőrül.

– Pardon grácia – szólta a poéta megzavarhatatlan képpel –, ez poetica licentia: a poétáknak szabad egymástul lopni, s ez a figura nevezetik plágiumnak.

A nagy úr intésére felhordák a hajdúk a magukkal hozott hideg étkeket, s a megrakott asztalt odatolva elé, míg ő maga ágyán fekvé maradt, az asztal túlsó végén három tábori széken foglalának helyet a kedvenc személyek: a bohóc, az agár és a poéta.

A nagy úr lassankint étvágyat kapott e három személyt látva enni, a bor apródonkint összetyafiasította őket, a poéta a cigányt kezdte nagyságolni, a bohóc meg az urát tegezte, ki egyre-másra szórta a silány elméncségek az egérről, melyeken a másik kettőnek hahotával kellett nevetni.

Mikor aztán a jó úr maga is azt hitte, hogy lehetetlen többféle variációban szólni az egérről, akkor a cigány a keblébe nyúlt, s elneveté magát:

– Itt az egér!

S azzal kirántá azt frakkja belső zsebéből, ahova észrevétlenül csúsztatá, míg a megijedt társaság azt hívé, hogy lenyelte, s meg akar fúlni tőle, s csaknem kétségbeesve kérlelte etetvén, itatván mindenféle jóval.

– Nesze Matyi!

Az agár aztán igazán elnyelte a corpus delictit.

– Hát te csalárd semmirekellő! – kiálta fel az úr. – Így szedsz te rá engem! Felakasztatlak. Hajdúk, hozzátok kötelet! Fel kell húzni a gerendára.

Azok menten szót fogadtak; a folyvást kacagó cigányt megragadták, felállíták egy székre, nyakára veték a hurkot, a kötél túlsó végét keresztülhúzták a gerendán, s akkor kirúgták alóla a széket.

A bohóc rúgott, kapálózott, nem használt semmit, ott tartották mindaddig, míg igazán fuldokolni nem kezdett, s csak akkor ereszték le újra.

A bohóc megharagudott.

– Én meghalok. Én nem vagyok bolond, hogy többet felakasztassam magamat, mikor tisztességesen is meg tudok halni.

– Csak halj meg – biztatá a poéta –, ne félj, epitáfiumodról majd én gondoskodom.

– Meg is halok – szolt a bohóc, s hanyatt veté magát a földre, és behunyá szemeit.

Gyárfás rögtön készen volt az epitáfiummal.

„Mily kicsiny a kis egér, de cigány torkába ha nem fér,
Jobbra, de balra forog, sír szeme, könnye csorog.”

És a cigány nem mozdult meg többet. Elnyúlt, megmerevedett, lélegzete elállt, hiába csiklandák az orrát, a talpait, meg nem mozdult. Akkor feltevék az asztalra, körülrakták égő gyertyákkal, mint valami ravatalt, s a hajdúknak énekelni kellett fölötte, mint valami halott felett mindenféle bolond értelmű dalt, a poétának pedig fel kellett állani egy székre, s onnan búcsúztatót mondani fölötte.

A nagy úr kacagott, hogy az orcája elkékvült bele.

Míg ezek odabenn folytak a Törökszakad csárda egyetlenegy vendégszobájában, addig új vendégek közelítének a vendégnemszerető hajlék felé.

Ama szerencsétlenül járt hintó utasai voltak ezek, mely a keresztúti gáton saját szemeink és a csapláros szemei láttára a sárban megfeneklett, s miután a vele levő emberek és igavonó állatok három óra hosszat hasztalan törekedtek a zátonyra jutott járművet helyéből megmozdítani, végre kénytelen volt a kocsiban ülő egyetlen úr azon sajátságos ötletre vetemedni, hogy magát gyalog emberháton a csárdáig vitesse.

Felült tehát a vadásznak, egy hórihorgas, széles vállú cseh suhancnak a hátára, s inasát ott-hagyva a hintón, hogy vigyázzon a holmire, a postakocsist a kocsilámpával maga előtt küldé, s ilyen furcsa módon belovagolt a csárdáig. Az izmos cseh vadász ott tette le a tornác alatt a hátául.

Érdemes lesz az új jövevényt, amennyire lehet, hirtelenében megismernünk.

Külső viselete mutatá, hogy nem az alföldi urak közül való.

Levetve bő, kurta gallérú à la Quiroga köpönyegét, egy sajátságos módit engede láttatni, minőt ha napjainkban mutogatnának az utcán, nemcsak az utcagyerekek, de magunk is utána szaladnánk.

Nevezték ezen divatot amaz időben „à la calicot”-nak.

Fején kicsiny, kurta kalap, körülbelől oly alakú, mint egy kis pléh casserole, oly keskeny karimával, hogy az ember kétségbeesik, ha elgondolja, hogy minél fogva veszi le.

E kurta kalap alól kétfelől nagy csomó kifelé fodorított liffleffegő hajerdő bokrosodik elő olyan mennyiségben, hogy felyülkerül a kalap karimáján.

Az arc meg van borotválva, csak két hegyes bajusz ágaskodik az ég felé öklelő modorban, s a nyak egy magas kemény kravátliba van szorítva, melyet két hegyes vászonfül díszít, hogy az ember az állát meg nem bírja benne mozdítani. A sötétzöld frakk dereka éppen a hóna alatt van, de szárnyai térden alul érnek, s gallérja oly magas, hogy alig lehet belőle kilátszani, mellhajtókája pedig kétszer-háromszor is ki van hasogatva, a frakk rézgombjai nem nagyobbak egy meggymagnál, ujjai pedig éktelen bővek, pufogósak, vállain magasra felemelkedve.

A viaszsárga mellény csaknem el van takarva félig a kihajló nagy melltászi által.

Megteszi az egészszet az à la cosaque lábravaló, mely aláfelé mindinkább bővülni kezd, végre a csizmáknál buggyot vet, s elöl ki levén hasítva, ott kell a csizmát kidugni rajta.

A mellény alul mindenféle csengő-bongó zsuzsuk lógnak elő, a csizmákra pedig irtóztató hosszú sarkantyúk vannak ütve, hogyha nem vigyáz az ember, kiszúrhatja velök a szemét.

Ilyen volt az azon idők harcias divatja; amikor tudniillik sehol sem volt harc.

Kiegészíté a viseletet egy vékony tekenősbékahéj pálcikó elefántcsontból faragott madárfejjel, melyet a jó szokásokkal ismerős ember rendszeren a szájában szokott forgatni; ha síp is volt a madár fejében, igen úriás dolog volt rajta sípolni.

Ilyen férfi volt az újon érkezett vendég, s ha ruháját leírtuk, úgy hiszem, egészen ismerjük őt. Az akkori idők divatemberei magok is aszerint változtak, idomultak szokásaikkal, modorukkal, még jellemükkel is, ahogy a divat alakult.

A „jeunesse dorée”, az „arany ifjak” divatjában nagy görcsös botokat viselt a divatvilág, s a párizsi szalonokban szokássá vált az „r” betűt ki nem mondani, s ez egész Coblenzig terjedt, hogy mikor az elegáns ifjak XVIII. Lajos noble garde-ját vezényelték, a katonák nem értették az elköszörült „r”-ek miatt, hogy mit mondtak nekik.

A calicot idejében viszont még a boltoslegények is úgy viselték magukat, mint a katonák, s az egész elegáns világ oly kemény „r”-eket mondott, mintha nagyon haragudnék.

A chapeau à la Minerva alatt divat volt republikánusnak lenni, római és görög neveket hordani; a chapeau à la Robinson s a cravate à l'oreille de lièvre (nyúlfülü nyakravaló) napóleoni szimpátiákat föltételezett; ezt aztán mindjárt a chapeau à la russe váltotta fel, és az emberek mindig ugyanazok voltak; csak öltönyt, elvet és jellemet változtattak, néha ugyan még nevet is, mint ez egy hazánkfiával megtörtént, ki 1790-től 1820-ig minden fázisán keresztülment a párizsi divatvilágnak, s kinek neve volt eredetileg Váry, lett belőle a római divatban Varus, a francia nemzeti divatban de Var, a lengyel szimpátiák divatjában Varszky, azután meg Waroff, és hazajött végre mint Herr von War.

De nem ez az, aki előttünk áll.

– Eh, ventrebleu! Eh, sacrebleu! – kiálta a jövevény (ennyit tanult meg Béranger-bul), amint berúgta a konyha ajtaját, s megrázta esőtül ázott köpönyegét. – Micsoda ország ez! Hej! világot! Ki van idehaza?

E csodára kilépett Bús Péter uram gyertyával kezében, s miután eléggé megbámulta a konyhájába betört jövevényt és szolgáját, szörnyűképpen hozzá nem illő készséggel kérdez: „Mit parancsol az úr?” A képe mutatta, hogy semmit sem fog adni.

Az idegen törte a magyar nyelvet, kiejtésén nagyon észrevehetőleg megérezett valami idegen akcentus.

– Mille tonnerres! Nem tudnak itt más nyelven, csak magyarul?

– Nem.

– Ah, óh, ah, monsignore Bouche, tehát maga nemes ember és kocsmáros; nem tesz semmit; Stuart János fejedelmi vér volt, és végtére ő is kocsmáros lett. Hát ha itt kell maradnunk, van-e magának jó bora és szép leánya, hein?

– Borom rossz. Nem úrnak való. Szolgálóm pedig csúf, mint az éjszaka.

– Csúf! Ah c'est piquant! Nem kell búsulni, annál jobb. Egy gentlemannek ez mindegy; tegnap elegáns dáma, ma Aschenbrödel; egyik szép, mint istenasszony, másik cudar, mint Macbeth boszorkányai, ott parfüm, itt hagymaillat, c'est la même chose! Ez mindegy; így tarka az élet.

Bús Péter uramnak sehogy sem tetszett ez a beszéd.

– Jobb volna bizony, ha azt kérdené az úr, hogy hol fog az éjjel hálni, mert azt ugyan magam is szeretném tudni.

– Ah ça, ez intéressant. Hát nincs itt vendégszoba?

– Van egy, de már abban van valaki.

– C'est rien. Megosztozunk. Ha férfi, nem kell neki magát zsenírozni, ha dáma, tant pis pour elle, annál rosszabb reá nézve.

– Nem úgy van az. Meg kell tudni, hogy Jancsi úr van abban a szobában.

– Qu'est-ce que cela? Ki az ördög az a Jancsi úr?

– Hát Jancsi úr. Nem hallotta az úr soha hírét Jancsi úrnak?

– Ah, c'est fort, ez erős! Hát itt oly patriarkális élet van, hogy az embereknek csak keresztneveik vannak? Eh bien, hát mi baj van Jancsi úrral? Megyek be hozzá, és megmondom neki, hogy én ott akarok a szobájában aludni. És én gentleman vagyok, kit refüzirozni nem lehet.

– Az bizony jó lesz – mondá Bús Péter; azután nem is mondott többet, hanem elfújta a gyertyát, s bement lefekünni, ráhagyva az idegenre, hogy keresse fel hát annak a szobának az ajtaját, ahova be akar menni.

Olyan sötétség volt, hogy ragadt az emberre, hanem a víg danolás és ordítózás hangjai vezetőül szolgáltak a jövevénynek a rejtélyes nagy úr szobájáig, akiről mármost tudunk annyit, hogy Jancsi úrnak hívják; hogy miért hívják annak, majd az is kiderül.

Ott a bolondos tréfa már ekkor a dühödés tetőpontját érte, a hajdúk felkapták az asztalt a rajta fekvő bohóccal együtt négy lábánál fogva, s körülhordozák nagy, vonító énekszóval, utánuk ment a poéta, nyakába kötve palástul az abroszt, s pokolnak való rossz alexandrinus verseket deklamálva hevenyében, míg maga Jancsi úr kapott egy szál hegedűt a kezébe, melyet mindenütt utána hordoztak, s egyre-másra húzta a friss magyart, oly ügyesen megcifrázva, mint akármelyik cigány; erre pedig a két parasztyánnak táncolni kellett előtte a két hajdúval.

A bohó temetési paródia, össze-vissza keveredve a táncoló párokkal, a muzsikáló úr hegedűvel kezében, ének és zene, versrikácsolás, ittas ujjongás és kacaj össze-vissza oly pokoli charivarit szolgáltatnak szemnek és fülnek, aminőt csak képzelni lehet.

E pillanatban lépett be az idegen úr a terembe; az ajtót senki sem őrizte, csak akkor vették észre, mikor már megszólalt.

– Jó estét uraim és dámáim, van szerencsém önöknek szalütírozni.

Amilyen nagy volt a lárma, egyszerre úgy elhallgatott minden ember, a szájak tátva maradtak, ahogy éppen a szó beléjük szakadt, amidőn e közjük nem illő alak egyszerre csak a társaság közepében termett, s nagy affabilitással üdvözlé őket.

Mindenki meg volt zavarodva. Jancsi úr kiejté kezéből a vonót, mert szerette bár a bohóságot a végletekig vinni, de nem szerette, ha azt idegenek látták; azonban mindjárt nem lett a jövevény idegen, mert a bohóc meglepve az egyszerre beállt csend által s feltekintve, amint meglátta a hozzá nem hasonlótlanul öltözött gavallért, elfeledé, hogy meg van halva, felugrott ravataláról, s nekiesett, átölelte, s megcsókolta: „Hozott isten, kedves édes, jó barátom!”

A kacaj újra kitört e bolond fogadásra.

– Ah, ce drôle de cigány! – szólt az idegen kifeszelve magát a bohóc ölelései közül. – Ne csókolj meg többet, mert elég volt.

Azzal körülhajtá magát a díszes társaság előtt, arcáról letörölve zsebkendőjével a cigánycsók nyomait.

– Ne derangírozzák magokat miattam uraim és dámaim, tessék folytatni a mulatságot. Én nem szoktam mulatságot rontani; én igaz gentleman vagyok, aki minden társaságban tudja magának prendre son air. Van szerencsém nagyságtoknak magamban bemutatni *Kárpáti Kárpáthy Abellinót*.

S ezzel pálcája sípján fütyörészve, noble nonchalance-szal veté le magát egy táborig karszékre nagy sarkantyús lábait egymásra hajtva.

E szóra még jobban elbámult mindenki. Jancsi úr most már éppen felült fektéből, s tenyereit két térdére téve, úgy bámult a jövevényre, míg a bohóc eb módjára kezdte körülszaglászni az idegent.

Végre ünnepélyes, vontatott hangon kérdé Jancsi úr:

– Az úr egy Kárpáthy? Tudja-e, mit tesz az: egy Kárpáthynek neveztetni? Viselni olyan nevet, melyet harminckét ő hagyott hátra, kik mind főispánok, zászlós urak voltak, melynél különben hangzó név nincs a magyar hazában? – Azért gondolja meg az úr, hogy mit mond. Kárpáthy csak egy van még a hazán kívül, és azt Kárpáthy Bélának hívják.

– Le voilà! Az éppen én vagyok – szólt az idegen az egyik lábát elnyújtva egy előtte álló széken, a másikkal taktust ütve valami új operai dallamhoz, melyet beszéd közben szájába dugott botja végén fütyölt. – Engem szült ebben a barbár országban az apám – ah cà! Nem az apám: comment s'appelle cela? Az az apám, amelyik asszony volt?

– Tán az anyja?

– Úgy ni! Az anyám. Az egy noble dáma volt, igen finom nevelésű, hanem az apám az egy kissé furcsán tetszett magának. A több furcsaság között van az, hogy engem egyetlenegy fiát Bélának kereszteltetett, és magyarul taníttatott. Béla! Hát nemes embernek való név az? Szerencsémre az apám jókor meghalt, s én elmentem anyámmal Párizsba. Nevem nem tetszett, tehát akkor legdivatosabb név volt Abellino, csináltam Bélából azt, de azért a magyar nyelvet nem tudtam elfelejteni. Nem tesz semmit. Én tudok négerül is. Az nem árt egy igazi gentlemannek.

– Hm. És lám most jó hogy tud, mert különben mit csinálna ezen utazván?

– Ah! venir ici de Paris, c'est tomber du ciel à l'enfer! Párizsból idejönni, égből potyogni pokolba. C'est merveilleux, csodálatos, hogy tudnak itt élni az emberek. Ah, mon cher hajdú ott valami sültet látok, legyen szíves közelebb adni, tegye ide az asztalra, és töltsön poharat nekem. À votre santé messieurs et mesdames! És különösen az úr egészségére, monsieur Jancsi!

Jancsi úr hallgatott; szemei folyvást figyelemmel kísérik a jövevény minden mozdulatát, s arcvonásain lassanként valami csendes szomorúság kezdett elvonulni.

– Hát mi hozza most ide az urat – az égből a pokolba?

– Hélas! – sóhajtja Abellino késével, villájával marsot verve a tányérján. – Egy elmúlhatatlan dolog. Egy gentlemannek, ki külföldön lakik, sok szüksége van, s nekem nem hagyott az apám többet, mint rongyos négyszázezer frank jövedelmet; kérem, mi az arra, hogy abból az ember illendően éljen? És hogyan éljen? Ha az ember becsületet akar szerezni a nemzetének, meg kell mutatni a külföldön, hogy mihez ért. Én első házat tartottam Párizsban, saját meute-ét és écurie-t tartottam, szeretőim voltak a leghíresebb táncosnők, énekesnők; utaztam Egyiptomban, Marokkóban elszöktettem a bej legszebb háremhölgyét, a szezont Itáliában töltém, magamnak volt elegáns villám a lago di Como mellett, s írtam utazásaimról a legelső francia auteur-ökkel foliántokat, s kiadtam, mintha magam írtam volna, az académie des sciences megválasztott érte tagjának; homburgi fürdőn egy ülő helyemben elvesztettem egy félmillió frankot, anélkül, hogy egy vonást elhúztam volna arcomon, s az én rongyos négyszázezer frank jövedelmem a capitálissal együtt, phú!

Itt kézzel és szájjal mutatá, hogy az mind a levegőbe van fújva.

Jancsi úr mindig merevebb tekintettel néze a még nem igen idős rouéra, s önkénytelen, öntudatlan egy mély sóhaj szakadt fel kebléből.

– Ez azonban nem tesz semmit – folytatá a chevalier megnyugtató hangon –, míg az embernek van egy milliója, abból elkölthet kétmilliót; ez olyan tudomány, amit könnyű megtanulni. Egyszer azonban ces fripons des créanciers, ezek a gaz hitelezők fejükbe veszik, hogy pénzt kérjenek tőlem, s amint az egyik elkezd, a többi bolond utána. – Én leszidom őket, ők nem elégsznek meg, mennek a törvényszékhez, s nekem el kell hagynom Párizst. C'est pour se brûler la cervelle. Ez főbe löni való! Mais v'la. A szerencse engem megszeret. Ekkor történik, hogy az apámnak egy testvére, valami Kárpáthy János, aki még sokkal gazdagabb volt az apámnál...

– Ahán!

– Egy bolondos vén öreg ember, akiről ezerféle ostobaságot mesélnek.

– Valójában?

– Igen. Hogy soha falujából ki nem mozdul, hanem ott tart a kastélyában teátrumot, melyben saját komédiásai játszanak, s oda hozatja a legelső énekesnőket csak azért, hogy neki parasztnótákat daloljanak; aki egy egész palotát tart a kutyái számára, s velök egy asztalnál eszik.

– Hát még?

– Hogy egész háremet tart parasztleányokból, s magához hasonló betyárok társaságában reggelig eltáncol velök, akkor meg összeveszíti a társaságot, s vérig verekesznek.

– Hát aztán?

– És annyira külön a magaviseletében, hogy semmit sem tűrhet ami külföldi, még csak borsot sem enged tenni az asztalára, mert nem idebenn termett, hanem paprikát, s kávé nem szabad a házához vinni, cukor helyett pedig mézet használ. Nem bolond ez?

– De biz az. Tud még róla valamit?

– Ah, ezer ilyen; az egész élete mind bolondság, csak egyszer tett életében valami okosat; amidőn én már éppen az utolsón voltam, és semmi sem segíthetett rajtam egyéb, mint egy gazdag örökség, akkor véletlenül ez a gazdag onkli, ez a magyar nábob, ez a Plutus, egy éjszaka torkig eszi magát bibictojással, s reggelre meghal nekem; amiről engem rögtön tudósítottak.

– És most az úr azért jött ugyebár, hogy a gazdag örökséget menten fölvegye.

– Ma foi, semmi egyéb rá nem bírt volna, hogy e détestable földre lépjek.

– No hát akkor csak fogassa az úr a lovát a szekere hátuljába, s kocsikázzék vissza Párizsba vagy Itáliába, vagy akár Marokkóba, mert az a félbolond nagybátya, az a gazdag betyár *én vagyok*, és nem haltam meg.

Abellino szétmeredt e szókra, kezét lábát elejté ijedtében, s önkénytelen hebegé:

– Est-ce possible? Lehetséges volna?

– Az úgy van. Én vagyok az a Kárpáthy János, kit a köznép Jancsi úrnak csúfol, ahogy az úrnak is tetszett szólítani.

– Ah, ha gondolhattam volna! – kiálta felugorva a chevalier, s sietett megragadni nagybátyja kezét. – De hisz énelöttem a rossz emberek egészen másformán írták le az én egyetlenegy onklimat, úgy, hogy éppen nem képzelhettem őt egy ily derék noble gentleman alakjában; mille tonnerres! Merje nekem még valaki mondani, hogy az én kedves onklim nem a legderékabb gavallér a kontinensen! Vigasztalhatatlan volnék, ha meg nem ismertem volna. Ez nagyon derék: egy holt onklit keresek, és találok egy elevent; c'est bien charmant! A szerencse istenasszony nem hiába dáma, mert egészen belém bolondult.

– Hagyja az ilyenfajta beszédet, édes uramöcsém, nem szeretem én azt, én már ahhoz vagyok szokva, hogy velem még a hajdúm is gorombán beszél, mert az nekem jobban tetszik. Úröcsém jön nagy messze földről engem örökölni, a hitelezői regementestül jönnek utána, s most úgy találja, hogy én még élek; már hogyne volna ez bosszantó?

– Au contraire. Minthogy kedves onklim él, annál könnyebben teheti magát szeretetre méltóvá előttem.

– Hogyan? Nem értem.

– No, én nem akarok évenkénti apanázsért *bejönni*, ce serait bien fatigant mind a kettőnkre nézve; hanem azon ajánlatot teszem, hogy ha most kifizeti adósságaimat egyszerre, békét hagyok ezután.

– Üm, be nagylelkű; és ha ki nem fizetem, akkor tán háborút indít?

– No édes onkli, minek ez a plaisanterie? Minek azt mondani: „Ki nem fizetem”? Une bagatelle: egynéhány százezer livres. Mi az magának?

– Már édes úröcsém, nagyon sajnálom, hogy birtokának, melyet vitéz őse érdemeivel szerzett, oly könnyű szerén nyakára hágott, de nem segíthetek rajta; a pénz nekem is kell; én is bolondokra költöm, de itthon termő bolondokra, nekem vannak betyár pajtásaim, hajdúim és léhütőim falkaszámra és, ha azokra el nem megy a jövedelmem, megtraktálom a mezőn lakó darvakat, vagy egy bolondos kedvemben hidat építtetek egyik hegytől a másikig, de biz az én jövedelmemből sem táncosnékat nem kocsikáztatunk, sem marokkói hercegasszonyokat nem szöktetünk, sem a piramisokra nem mászunk; ha tetszik – enni, inni, mindig talál nálam amennyit akar, szép leányban is válogathat untig, s ha felöltözteti cifrára, csak olyanok, mint a marokkói hercegasszony; utazhat is, mert elég nagy az ország, hét egész nap akár le se szálljon a szekérről, mindig saját jószágaimon mehet, de pénzt külföldre, Dunába vizet nem hordunk.

A chevalier veszteni kezdé türelmét, s az egész kelletlen lecke alatt szüntelen forgatta maga alatt a széket, előre-hátra feszengve rajta.

– Hiszen nem ajándékot kérek! – kiálta végre szóhoz juthatva. – Hanem csak éppen előlegezést.

– Előlegezést? Mire? Tán a tulajdon bőrömre?

– Eh! – kiálta fel türelmetlenül Abellino, s arcán az a fitymáló impertinencia kifejezése kezdett helyet foglalni, melyet oly jogosan bámulunk némely embereknél, kik éppen akkor, midőn legalázatosabbaknak kellene lenniök, szúrni, sértegetni tudnak. S ezzel nyakát kravátlíjában nagy dölyfösen hátraigazítva, két ujját tászlijába dugva monda:

– Hisz amiye van, az elébb-utóbb úgyis az enyém lesz; csalt nem akarja magával vinni a *koporsóba*?

– *Koporsóba!* – kiálta fel összerendülve az öreg, s arca egyszerre elhalaványult. – Mit? *Koporsóba?* Én?

– Igen, igen; fél lába úgyis már a koporsóba: bankettek, pástétomok és parasztleányok majd a másikat is odaviszik, és akkor mindene az enyim lesz, anélkül, hogy meg kellene köszönnöm.

– Kocsisok! – ordíta felugorva helyéből az öreg Kárpáthy, s arcán e percben egy hős vonásai látszottak. – Elő a szekerekkel! Megyünk innen, megyünk ebben a pillanatban. Ne vegyen senki lélegzetet sem többet ebben a szobában.

Abellino kacagott az öreg tehetlen haragján:

– No, mit dühösödik, mit échauffírozza magát; így még hamarább megüti a guta. Nono, jó öreg, nem kell úgy mérgeledni, hiszen én ráérek, én még fiatal vagyok.

S ezzel elkezdett valami vaudeville-ből eszében maradt sanzontöredéket dúdolni, végignyújtózva egyszerre három széken.

A hajdúk ki akarták alóla ráncigálni a székeket, s a holmit készültek összetakarítani.

– Hagyjatok mindent, ahogy van! – kiálta az öreg. – Nem kell semmihez nyúlni, amihez ő hozzáért! Kocsmáros! Hol van az úr? Ami ebben a szobában van, az mind az úré.

Az utolsó szavaknál már egészen berekedt az öreg, hogy alig lehete a szavait érteni. A bohóc megfogá kezét, hogy el ne essék, a poéta féltében előrekotródott.

– Lássá, magának nem használ a lárma – szólt gúnyos részvétellel Abellino. – Ne szaladjon úgy, mert elesik, s az nem egészséges, vegye magára bundáját, hogy magát meg ne hűtse; hol van a nagyságos úr lábtarisznyája? Hej fickók, téglát melegíteni az én kedves onklím lába alá! Vigyázzatok minden haja szálára!

János úr ezalatt egy szót sem szólt; életében első eset volt ez, hogy így merték őt felboszontani. Hah! ha más tette volna, milyen kimenetele leendett! A hajdúk, a lovászok reszketve állottak előtte, maga Bús Péter uram is megnémult, amint a hallgató néma arcra tekintte, mely véres szemével merően nézett maga elé...

A hajdúk nagy nehezen a kocsiba emelték; a két leány mellé ült kétfelől, ekkor odainté magához a kocsmárost, s tompa, rekedt hangon néhány szót mormogott fülébe, mire az helybenhagyólag billentett fejével. János úr ekkor odaveté neki tárcáját, s inte, hogy tartsa meg mind.

Azzal kirobogott a hintó körülfogva fáklyás lovagjaival.

Gúnyos, rikácsoló hangon szólt utána a roué boszontó búcsúja, ki csókot hányva integetett felé:

– Adieu cher oncle! Adieu kedves Jancsi bácsi! Tisztelem a kisasszonyokat odahaza és a kiskutyákat detto! Au revoir! A viszontlátásig!

És hányta folyvást a csókokat utána.

A kocsmáros ezalatt kezdett egyet-mást kihurcolni a szobából, ágyakat és asztalokat, miket János úr neki hagyott.

- Ah, cher ami, nem hagyhatná el azt a takarítást reggelig, szükségem volna reájok!
- Nem lehet, mert a házat fel kell gyújtanom.
- Que diable! Hát hogy mer ilyet mondani?
- A ház azé az úré, aki elment; ami benne van, az enyim, s ki van fizetve az ára; ő azt parancsolta, hogy a kocsmát fel kell gyújtani, s ezen a helyen nem lesz többet kocsmá; a többire kinek mi gondja.

És azzal szépen odatartá nagy flegmával a gyertyát az eresz alatti nádkévéhez, s nagy hidegvérrel nézte, mint harapózik tovább a láng. A világosságnál nagy kényelmesen számíthatá meg, mennyi pénzt kapott ez illuminációért. Három házat vehetett rajta Szegeden. Meg volt elégedve.

A chevalier-nak, ha benn nem akart égni, nem volt mit tenni más, mint szedni a köpönyegét, s leguggoltatván hórihorgas lovászát, felülni a hátára, s újra visszavitetni magát a hintójához.

- Te kiüztél engem a csárdából, én kiüzek téged a világból! – mormogá magában, míg lovásza cuppogó csizmákkal tántorgott vele odább a végtelen sárban. A két ember egymás hátán olyan volt a tűzvilágnál, mint egy bukdácsoló óriás.

Itt végződött a két rokon végzetteljes találkozása a Törökszakad csárda alatt.

II. Alku egy élő ember bőrére

Monsieur Griffard egyike volt ezen időkben Párizs leggazdagabb pénzembereinek.

Griffard úr még 1780-ban pástétomsütő volt valamelyik külvárosban, s fináncudományát még csak a picpus-i kollégium diákjain élesítgeté, szüntelen hányva-vetve azt az aureus calculust, mely szerint, ha egy diák adós maradt a fellakomázott pogácsák árával, hogy lehessen azt a többi készfizetőre felróni.

A Mississippi-örjögés őt is magával sodorta örvényébe. Párizsban akkor minden ember egyszerre milliomos lett; úton, útfélen, piacokon, köztérekén árulták, adták, vették a Mississippi-részvényeket. Mr. Griffard eladta pástétomos boltját a legöregebb legényének, maga elment milliomokat keresni, azokat meg is találta; egy napon aztán, mint a cifra szappanbuborék, szétpattant az egész Mississippi-tréfa, s Mr. Griffard kilenc sou-val maradt a zsebében.

Ha az ember még nem volt millionnaire, s akkor marad kilenc sou a zsebében, azon nincs mit boszorkodni; de ha valaki már állt azon a magasságon, ahonnan saját kocsit, lovat, livrés inasokat, pompásan bútorozott szobákat, dús asztalt, szép szeretőket s más efféle kellemes tájékokat láthatni, a visszaesés csakugyan kellemetlenül eshetik.

Griffard úr bújában elment egy késáruló boltba, hat sou-ért vett egy nagy kést, két sou-ért kiköszörültette; azalatt odaérkezett egy csoport legújabb divat szerint levetkezett és felgyürközött citoyen, frígiái sipkákban, erősen kiáltozva: „Le az arisztokratákkal!” – s egy nagy póznára feltűzve zászlóképpen hozta Marat újságának legújabb esti számát, s itt észrevevén, hogy többen vannak, akik még annak tartalmát nem ismerik, levevék a póznáról, s egy a több közül, aki legkevésbé volt elrekedve, fennhangon elolvasta azt a köszörűs butikja előtt; amiből aztán Mr. Griffard azt tanulta ki, hogy sokkal hasznosabb foglalatosságot is lehet egy kiköszörült késsel mívelni, mint hogy az ember vele a saját torkát elmesse. Dugá tehát azt az öve mellé, s ő is a csoport közé vegyült, és kiáltá mint a többi: „À bas les aristocrates!” "

Hol, merre hanyódott-vetődött azután néhány évig, azt tán ő maga sem tudja. A hírrel, dicsőséggel nem sok baja volt, azt engedé másnak, hanem amint néhány év múlva a direktórium alatt ismét találkozunk vele, már akkor úgy tisztelhetjük őt, mint élelmezési biztost majd a rajnai, majd az olaszországi hadseregnél; aszerint, amint vagy az egyik, vagy a másik tábornok akarta föbe lövetni.

Mert az élelmezési biztosoknak két neme szokott lenni – olyanok, akik koldusokká lesznek, és olyanok, akik milliomosokká lesznek vállalatuk mellett; az elsőbkek magukat szokták föbe löni, az utóbbiakat mások. Hanem az utolsó eset sokkal ritkább.

Mr. Griffard szerencséjére azok közé tartozott, akik milliomosokká lesznek, és nem lövetnek föbe. Néhány szép jószágocskát szerzett össze, melyeket kivándorolt főurak a státusra hagytak, s midőn újra visszajövének, a restauráció napjaiban, Mr. Griffard is egyike volt azon renomirt habituéknak, kik saját palotáik balkonjárul nézték az egyesült seregek pompás defilírozását Párizs utcáin; egynémely emigráns, ki csoporttal jött a diadalmas seregek hátuljában, csodálkozva tekintte az új, pompás, ötemeletes palotára a Boulevard des Italiensban, mely még akkor nem volt ott, midőn legutóbb látta Párizst, s ha kérdezősködék gazdája felől, hallott olyan nevet, mely ismeretlen volt előtte.

De nem soká maradt ismeretlen. Akinek milliomai vannak, az kevés fáradsággal juthat azon megtiszteltetéshez, hogy a legjobb társaságokba juthasson.

Mr. Griffard neve rövid időn egyike lőn a legkellemesebben hangzó jelszavaknak. Egy elegáns estély, egy zseniális matiné, egy lófuttatás, egy derék orgia, egy híres szöktetés nem

történhetett meg nála nélkül, és Griffard úr sehonnan sem maradt el, mert hiszen az ily alkal-
mak mind igen kínálóknak arra, hogy egy ügyes, figyelmező ember a többiek szenvedélyeit,
bohóságait, vagyoni állapotját, pazarlását vagy pénzsűkét alaposan kitanulhassa, s szilárd
számításokat építhessen rájuk.

Griffard úr a legmerészebb vállalkozó volt a világon. Ő mert nagy összegeket kölcsönözni oly
ruinált tékozlóknak, akiket már a cselédjeik is megidéztek ki nem fizetett havi béreikért, és
lám, vagy egy, vagy más úton mindig pénzéhez jutott. Mikor azt mondom „pénzéhez”, ez
mindig annyit tesz, hogy kétannyihoz, mint amennyit adott. Mert éppen azért foglalkozott
mindig kockáztatott vállalatokkal, hogy ne legyen kénytelen aprólékos kamatfélékkel fára-
dozni.

S nemcsak egyeseket, nemcsak a legmagasabbakat bírta ő maga iránt lekötelezni. Gondja
kiterjedt a tisztelt közönségre is. A legjobb karban álló tontinák, életbiztosító intézetek, a leg-
szolidabb játékbankok az ő védurasága alatt állottak, s hogy a státus se mondhatta, miszerint
a közügyekkel nem törődik, a börzén mindig leghitelesebbek voltak az ő tudósításai, s akármi
állt a hivatalos Moniteurben, ha Mr. Griffard hirtelen nagy mennyiségű papírjait bocsátá
áruba, hanyatt-homlok esett az egész börzevilág ijedtében, s futottak lefelé a kurzusok, ha
pedig ő vásárolni kezdte, szépen kigömbölyödtek az arcok, s mint a napsugártól a fű, úgy nőtt
fel ismét minden papiros.

Néha ő egyedül egymaga maradt kitartó az egész börzeingadozásban, s olyankor iszonyúakat
nyert kitartása által.

Ő maga sem tudta már, mily nagy lehet vagyonértéke. Szegény embernek nagy munka száz
forintra vergődni, de egy milliomosnak csekélység másik milliomot szerezni. – Hiába, a pénz
is a társaságot szereti.

Ismételjük, miszerint ez a nagy férfiú bírt azon ritka és szeretetre méltó bátorsággal, miszerint
kétségbeesett vállalatokat legnagyobb önbizakodással elfogadott, vagyonbukott embereknek
pénzt kölcsönzött, s ezt azért láttuk jónak újra megemlíteni, hogy elejét vegyük minden
csodálkozásnak, ha a legközelebb történt csárdai rencontre után rögtön mindjárt Párizsban
találkozunk elbeszélésük egyik hősével – ha ugyan szabad e címmel megbántani a fiatal
sensitif chevalier-t.

A hely tulajdonképpen nem Párizs, hanem a Szajna egyik kedves szigete, az Île de Jérusalem,
a párizsi leggazdagabb pénzemberek villáinak kiváltságos helye, hol minden rongyos
millionaire-nek nemigen állt módjában mulatóházat építtetni, kerteket, parkokat rendezni,
mert ezen a helyen minden négyszegölet ezer, néha ezerkétszáz frankon szoktak vesztegetni;
úgyhogy ott egy tízholdas angolkertecske oly áron kelt, mint egy középszerű magyarországi
domínium.

Mindazon villák, pavilonok és tusculanumok között, melyek e kisdud szigetet ellepték, leg-
szebb, legnagyobb és legköltségesebb volt tagadhatatlanul monsieur Griffard kéjtanyája.

Egy kisdud, emelkedett dombon, melyet emberi fáradság emelt magasra, homlokzatával a
Szajna vizébe tekintve épült a mindenféle nemzet és kor ízlésére készült mulatólak; nagy
dicséretére az akkori építészetnek, mely megvetve minden pedáns klasszicitást és másfelől
minden rokokóneműt, ehelyett iparkodott mindenben feltalálni a tekervényest, a furcsát és a
kényelmetlent.

Nem volt pedig elég, hogy a kert maga is szigeten állott, még azonfelül körül volt kerítve
mesterséges vízfolyással, melyen mindenféle hidak vezettek keresztül, az amerikai lánchídon
kezdve a fa és kéregből összerakott s téli zöldekkel befuttatott breton hidakig, s azokat mind
saját alabárdos hídőrök strázsálták, saját megfelelő tanyáikon, melyek szinte majd remete-

gunyhót, majd tengeri világítótornyot képezének, s mindenkinek sajátos trombitája levén, szépen meg lehetett tudni előre, melyik hídon és melyik úton közelít valami vendég a kastély felé.

A hídon túl következtek az angolkert tekervényes utai, melyek azon időben a szízfalakká nyírt korábbi falegyenes allék iránti ízlést egészen háttérbe szoríták. Az ember mindenütt egymásra hajló sűrű, lombos fák között bolyongott, elcsavaroghatván órákig anélkül, hogy odatalálhatna, ahova akar; az utak melléke mindenütt teleülten nyíló virágsorokkal, minden kanyarodásnál majd egy jázminlugas, idilli padokkal, majd antik márvány istenszobrok, mikre igen jó gondolat volt gobalákat futtatni fel, másutt egész piramidok egymásra halmozott divatvirágokból, majd mesterséges romok, közéjük ültetett agave és kaktusz-szörnyetegekkel; itt egy egyiptomi sírbolt, igazi múmiákkal s örökké égő lámpával, melybe minden reggel olajat töltöttek; amott egy római oltár kőből faragott edényekkel, korintheta vázakkal, s mindenféle színes kövekből utánczott régi római lepények- és pogácsákkal, amilyenek Egeria nimfa idejében jók voltak a római isteneknek, s melyek alá egyszer valami tréfás ember ezt a bêtise-t írta: „Itten kaphatók régi pástétomok” – ami a hajdani pástétomsütőt egyébiránt éppen nem bosszantotta; úgyhogy még csak le sem törültette onnan a tréfát. Néhol a tágasabb helyeken roppant szökőkutak és vízesések zuhogtak márványmedencébe üveglabdákat hajigálva a magasba s virgonc aranyhalacszkákat mulattatva; miknek vize nagy keleti sások közé rejtett tavakba folydogált, hol szép fehér hattyúk úszkáltak a csendes habtükrökön, melyek nem énekeltek ugyan olyan szépen, mint a költők el akarják hitetni az emberrel, hanem annál több kukoricát fogyasztottak, ami akkor még drágább volt, mint a tiszta búza.

Ha az ember mind e tekervényeket végigfutotta, s mind e csodákat megbámulá, valahára mégis okkal-móddal ráakadt a tusculanumhoz vezető sétányra, melynek minden lépcsője narancsfákkal van megrakva, egyik még virágzik, a másikat már ért gyümölcsseinek terhe húzza.

E narancsfák között látjuk az ifjú gentlemant, kivel már volt szerencsénk ismeretséget kötni. Azonban azóta egy egész évszak folyt le, a divat nagyon változott; kell tehát, hogy őt újra bemutassuk.

A calicot-szezonnak; vége van; jelenleg hosszú, térdig érő kaputot visel az ifjú dandy, mely széles keresztülvető leffentyűkkel van összegombolva, a feszes kimondhatatlan magas szárú, fényes csizmákba van húzva, a bajusznak híre sincs már, helyette a füttől az orr felé induló vajjas szarvas alakú pofaszakáll ad új idomot az arcnak, a haj kétfelé van simítva, s felyül rányomva egy irtóztató valami, melyet chapeau à la Bolivarnak neveztek, s mely igen célszerű faja volt a kalapoknak, oly széles karimája levén, hogy az eső nem érhetette az embert, teteje pedig fölfelé mindinkább szélesedett.

Ez Kárpáthy Abellino.

A bankár lépcsőin, előszobáin seregei hemzsegték a léhűtőknek, ezüstös cselédi egyenruhákban kevélykedve, kik az érkező vendégeket kézről kézre adták, s elszedték köpenyét, pálcáját, kalapját és kesztyűjét, miket aztán a visszafelé jövőnek úgy kellett ismét jó borralalóért visszaváltogatni tőlök. Abellinót jól ismerték már az érdekes kenyérpusztítók, mert a magyar főurak jól tudják azt, hogy külföldön nemzetök becsületét különösen a cselédek előtt fenn kell tartani, arra pedig csak egy mód van: szórni a pénzt, minden pohár vízért, minden elejtett zsebkendő feladásáért aranyakat osztogatni. Tudnunk kell, hogy elegáns gavallér nem visel magánál egyéb pénzt, mint aranyakat, azokat is legújabb év vereteiből és jól belocsolva eau de Cologne-nyal és más illatszerekkel, hogy idegen kezek érintése ne érezzék rajtok.

Egy perc alatt el volt szedve Abellino kalapja, pálcája és kesztyűi, a cselédek egymásnak csengettek, egyik futott a másik szobába, a lovag alig ért az utolsó ajtóhoz, midőn már jött a legelőbb szaladó vissza, jelentve, hogy monsieur Griffard kész az elfogadásra, s azzal szétcsapta a magas mahagónifa szárnyajtókat, melyek Griffard úr meghitt szobájába vezettek.

Ott ült Griffard, egy csomó hírlaptól körülvéve, mert mellesleg mondva, csak a magyar főuraknak van azon ideájuk, hogy a nyár azért adatott a teremtőtől, miszerint abban semmi újságlapot sem kell olvasni. Griffard úr tehát éppen a görögök legújabb diadalait olvasá, egészen felfrissülve általok azon kellemetlen érzésből, melyet egy angol kritikai lap támasztott kedélyében, aholott bizonyos Watts úr nyomról nyomra be akarja bizonyítani, miszerint azon istentelen, kevély, felfuvalkodott lord Byron minden költeményeit innen-amonnan lopogatta, s mindazok a dolgok meg voltak írva. E polémia egypár évre nevezetes emberré tette Watts urat.

A bankár előtt kis kínai porcelán asztalon ezüst teakészület állt s egy félig tölt laposdad csésze, melyből koronként valami hígságot szörpölgetett, hihetőleg tojással kevert teát, amelyet bizonyos tejből kristályosult cukorral édesíte, ami akkor legújabb találmány volt, mint mondák, igen jó a mellfájás ellen, de rendkívül drága, melynél fogva igen sok nagy úr divatnak tartá mellfájásban szenvedni, hogy vele élhessen.

A bankár szobája egy pillanatra sem emlékeztetett a hajdani pástétomsütőre; midőn az emigráltak kastélyait megvásárlá, azoknak komornyikjait is magához váltogatta, s egy ügyes komornyik a legjobb nevelő, aki valakit amaz előkelő idomtalanóságokra (Uniform) megtaníthat, miket a tiers état emberei, a chinéser, lateiner és filiszter osztályok annyira bámulnak, és nem tudnak elsajátítani. A bútorok masszív része, a fotelek, pamlagok, író- és könyvtartó asztalok ébenfából, ezüstékítényekkel, a kelmék fehér kasmírból, virágos bordüreökkel, egy bútordarab sincs a fal mellett vagy a szögletekben, hanem részint a szoba közepén, részint keresztbefordítva a szegletek felé, mert most ez a divat, s a tömör bútorok között, melyek nehézkes alakjaikkal az újabbkori (1822) európai unalmat és költőietlenséget akarják képviselni, mint szükségesnek érzett ellentétek, felállítva a szépen cizellirozott nyúlánk korinthis vázák, drága antik szobrok, miket a nemrég felfedezett Pompéji omladékai közül ástak ki, és a tarka, fényes, aranyos, ezüstös kínai porcelán asztalkák. A lábszőnyegek mind kézzel hímzett munkák; a legtöbbre nagy betűkkel ráhímezve e szó „souvenir”, de ami azért nem hárítja el a gyanút, hogy azokat a bankár drága pénzen vásárolta; a falak ezüsttel préselt szőnyegekkel bevonva, miket a virágos tibetsálók osztnak szakaszokra, a plafontól a földig levén vonva s középett ezüstkígyók által összeszorítva, minden szakaszban pompás acélmetszetek (elegáns dolgozószobákban nem szokás olajfestményeket tartani, azok a szalonba valók), híres divat-költők és híres paripák arcképei, kiket a bankár személy szerint ismer, kik verseket írtak hozzá, és hátukon hordozák.

Mindez eléggé bizonyítja, hogy a bankárnak igen ügyes és a kor ízlését ismerő komornyikja van.

Maga a bankár egy hetven év körüli, igen tiszteletreméltó ősz férfiú, arca a nyájasságig kedves, mondhatni első tekintetre megnyerő; nemcsak viselete, de egész modora is élénken emlékeztet Talleyrand-ra, akinek ő csakugyan legnagyobb tisztelői közé tartozik. Haja csodaszép fehér, arca még egészen piros és simára levén borotválva, ezáltal is elevenedik, fogsorai épek és fehérek, kezei is különösen finomak és simák, mint szokott rendszeren lenni olyan embereké, kik sokat foglalkoztak édes tészták gyúráásával.

Amint a szétnyitott ajtókon meglátta a pénzember Kárpáthy, letette hírlapját, melyet szemüveg nélkül olvasott, s az ajtóig eléje menván, a kitelhető legnyájasabban üdvözlé.

Állt pedig a kitelhető nyájasság az elegáns divatformák szerint abból, hogy az ember hirtelen felemelkedett a két lábhegyére, egyszermind a kezét ujjaival a szája felé fordítva, derekát, amilyen messzire lehetett, meghajtá, s azzal fejét csöndesen megrázva, tenyerét az érkező elé kinyújtá, mit az hasonló attitűdökkel viszonzott.

– Monseigneur! – kiálta az ifjú merveilleux („csodálatos” ez volt a divaturak címe) –, öné vagyok egész cipőm talpáig.

– Monseigneur! – válaszolt Mr. Griffard hasonló plaisanteriával – én öné vagyok egész a pincém fenekéig.

– Hahaha! hahaha! Ez jól volt mondva, ön megfelelt nekem! – kacagott az ifjú dandy. – E bonmot-rul egy óra múlva valamennyi szalonban fognak beszélni. – Hát mi újság Párizsban, kedves pénzszuverénem? Rossz nem kell, csak azt mondja, mi jó.

– Legjobb újság – szólt a bankár –, miszerint önt ismét Párizsban láthatjuk. És még annál is jobb újság az, hogy ön nálam van.

– Ah, monsieur Griffard, ön mindig olyan udvarias – szólt az ifjú incroyable („hihetetlen!” ez is divatcím) magát egy fotelben hanyatt vetve; ámbár ez már akkor nem volt divat Párizsban, hanem a megfordított székre úgy kellett ülni, mint a nyeregbe s a támlájára könyökölni. Még ezt Abellino nem tudhatta.

– Eh bien, monsieur Griffard – folytató beszédét, egy zsebbeli tükörből elébb körülnézve magát, ha sima haját nem borzolta-e fel –, ha ön csak ilyen jó újságot tud nekem mondani, tudok én önnek mondani különbet, de rosszat.

– Például?

– Például – ön tudja, hogy én bizonyos örökséget átvenni mentem la Hongrie-ba, bizonyos majorátust, mely másfél milliót jövedelmez.

– Tudom – szólt a bankár hideg mosolygással, s egy kezébe vett tollal játszadozott.

– Azt is fogja ön talán tudni, hogy ez ázsiai országban, ahol majorátusom fekszik, semmi sincs olyan rossz lábon, mint a törvénykezés, kivéve az országutakat. De nem, a törvénykezés mégis rosszabb. Az országutak, ha száraz idő van, lehetnek jók, de a törvénykezésre mindegy – akár eső van, akár napfény.

Itt megállt az ifjú merveilleux, mintha időt akarna engedni a bankárnak, hogy az esprit-teljes ötletnek gratulálhasson.

Az csak mosolygott csendesen.

– Képzelnem kell önnek – folytató Abellino mellét kifeszítve s jobb karját a karszék támlája mögé vetve –, hogy van ezeknek egy nagy könyvük; legkevesebbet mondok, ha épicier strazzakönyvéhez hasonlítom; abban benne van mindenféle törvény, amit valaha barbárok hoztak, még az is, hogy egy cocu (hála istennek, nincs rá magyar szó) hűtlen feleségét tetten kapott szeretőjével együtt meggyilkolhatja. Emellett az ország tele van prókátorokkal, a parasztság csak két osztályból áll, földművelő és prókátor; ott ugyan némely parasztot nemes embernek hírnak, nem tudom miért; ezeknek a prókátoroknak nincsen egyéb dolguk, mint mindenütt keresni a pört, csinálni ahol nincs, s ennyi tenger pörre, prókátorra van minden departement-ban egy bíró, az is repcét vet, meg pálinkát főz nyáron; de még ez nem elég, ha végtére igazságos ítéletet kapott is az ember, az elítélt félnek szabadságában van a bírót elkergetni, bottal, vasvillával ellentállni, apellálni három felsőbb törvényszékre, melyek közül a legutolsót *septemtrionalis* táblának hívják.

– Nagyon mulattató dolgok ezek, amiket ön nekem beszél – szólt felkacagva Mr. Griffard, ki éppen nem értette, hogy mi szükség neki mindezeket így hegyről tövire megtudni.

– Ah, meg kell önnek mindezt hallani, ha meg akarja érteni, amit majd később mondok. Van aztán még egy gonosz kifejezés a magyar nyelvben: „Intra dominium et extra dominium”, mely franciául annyit tesz, hogy „Birtokon belül és birtokon kívül”. Mármost akármilyen igazságos joga legyen valakinek bizonyos uradalomhoz, ha birtokon kívül van, övé a baj; annak, aki belül van, bármilyen bitorló is, könnyű mosolyogni, mert a dolog messze elhúzható. Így vagyok én tehát. Képzelve, az örökség, a gazdag majorátus másfél millió jövedelemmel már szinte kezeim között van, én sietek csak átvenni a jószágokat, amidőn azt találok, hogy valaki már előttem benne ül.

– Értem – szólt a bankár furcsa mosolygással –, tehát önnek, monseigneur Kárpáthy, gazdag örökségében szintén intra dominium ül valami gonosz akarató bitorló, aki nem akarja önnek igaz jussát kiszolgáltatni, s ragaszkodik ahhoz az ostoba nagy könyvhez, melyben a sok paragrafus között az is meg van írva, hogy: „Élők után nincs örökösödés.”

Az ifjú dandy nagy szemeket meresztett.

– Mit tud ön?

– Azt tudom, hogy e gonosz bitorló, ki önnek örökségével visszaél, senki sem más, mint önnek nagybátyja maga, ki elég indiszkrét, miután egyszer már a guta megütötte, hirtelen alkalmazott érvágás által annyira magához jönni, hogy önnek birtokait újra elfoglalja, s önt ezáltal olyan helyzetbe hozni, hogy dacára ama vastag könyv tartalomgazdagságának, egy cikkecskét se lellessen benne, mely önnek jogot adjon élő nagybátyját megperelhetni, hogy mért nem halt meg.

– Ah, ez gyalázat! – kiálta Kárpáthy felugorva fektéből. – Én mindenütt azt beszéltem, hogy perelni fogok.

– Csak maradjon ön csendesesen – csillapítá őt a bankár. – Mindenki azt hiszi, amit ön mond. Csupán nekem kell tudnom az igazat; mert én bankár vagyok. Hanem én hallgatni szoktam. Előtte a nepauli herceg családi viszonyai Kelet-Indiában éppen úgy ismeretesek, mint a legelső spanyol grand életmódja. S nekem az egyiknél az embarras de richesse (gazdagság miatti zavar) éppen úgy hasznomra van, mint a másikinál a fényel takargatott szegénység. Én meg tudom mondani minden idegennek az állását, aki Párizsba jön, akármilyen úton és zajjal jön is. E napokban két magyar gróf érkezett ide, kik gyalog járták be Európát, egy másik Amerikából tért vissza, hol az egész utat a harmadik földzeten tölté, de én azért jól tudom, hogy ezeknek az uraknak oly jó rendben hagyott gazdagságaik vannak otthon, hogy ők kölcsönözhetnének nekem; ellenben hat fehér lóval hajtattott be a minap porte St-Denis-n aranyos hintóban, tollas lovászokkal egy északi herceg, kinek neve a legjobban hangzik, de én jobban tudom, hogy szegénynek minden pénze az, amit magával hozott, mert valami politikai éclat miatt minden vagyoni lezároltattak.

Kárpáthy türelmetlenül szakítá félbe a bankár beszédét.

– Eh, uram, de hát mi szükség nekem mindezt meghallanom?

– Annak bizonyítékául, miszerint titkok igenis voltak és lesznek is a szívek és tárcák fenekén, és azért, hogy a pénzvilágot kormányzó emberek valamit megtudnak, az váltig titok maradhat, s azért, hogy én tudom önnek érzékeny körülményeit, ön egészen mást beszélhet a világ előtt, s nem fogja tapasztalni, hogy valaki kételkednék azokban.

– Enfin, mit használ az nekem?

– Vagy úgy? – kiálta a bankár homlokát megütve. – Ön kevésbé bánná, ha az egész világ tudná azt, mit én tudok, csak én magam nem. Ez természetes; ön azon szándékkal jött hozzám, hogy nekem egészen más betegség jeleit fogja elmondani, mint amiben szenved, s arról gyógyíttatja magát; azonban én praktikus orvos vagyok, s meglátom a szenvedés okait az arc színéből. Hátha mégis meg tudnám önt gyógyítani?

Abellinónak tetszett a keserű tréfa.

– Hm, tapintsa ön üteremet – szólt tréfálva –, de ne a kezemhez, hanem a zsebemhez nyúljon.

– Nem szükség az. Előbb lássuk a kórjeleket. Tehát van önnek egy kis indigestiója, mintegy háromszázezer frank meg nem emésztett adósság miatt.

– Ön jobban tudja. Adjon be hitelezőimnek valamit, amitől elmenjenek.

– Ah, kár volna szegény emberekért; ki ölné meg kárpitosát, a kocsigyártóját, a lócsiszárját azért, hogy ne kelljen fizetni? Sokkal egyenesebb út lenne őket kielégíteni.

– Miből? – kiálta föl dühvel Abellino. – Ha csak mint Don Juan de Castro, a fél bajuszomat nem küldöm Toledóba, hogy adjanak rá pénzt. De már azt sem tehetem, mert levágtam.

– S mit fog ön tenni, ha mégis kérni fogják?

– Az rövid. – Főbe lövöm magamat.

– Ah, azt nem teszi ön. Mit mondana a világ, hogy egy előkelő magyar nemes rongyos néhány százezer frankért főbe lőtte magát?

– S mit fog mondani, ha néhány rongyos százezer frankért az adósok börtönébe záratja magát?

A bankár mosolyogva tevé kezét a dandy vállára, s biztató hangon monda:

– Majd megpróbáljuk, mint lehetne önön segíteni.

E mosolygás, e leereszkedő vállveregetés a legtökéletesebben rajzolák a parvenüt.

Kárpáthynak e pillanatban nem jutott eszébe, hogy a legelső zászlósurak egyikének ivadékára egy hajdani Rambuteau utcai pástétomsütő terjeszti ki pártfogó védelmét.

A bankár helyet foglalt mellette a széles pamlagon, s ezáltal kényszeríté őt egyenesen ülni.

– Önnek háromszázezer frankra volna szüksége – monda Mr. Griffard nyájas, szelíd hangon, s ön éppen nem ijedne meg azon gondolattól, hogy ez összeg helyett, majd ha majorátusát megnyeri, hatszázezret fizessen vissza.

– Fi donc! – szólt megvetőleg Kárpáthy, kiben egy percre felébredt a nemesi büszkeség, s hidegen voná ki karját a bankár kezéből. – Ön mégiscsak uzsorás.

A bankár mosolyogva tette zsebre a megbántást, s tréfával iparkodott azt elsimítani.

– A latin példabeszéd azt mondja: „Bis dat, qui cito dat”. „Kétszer ad, aki rögtön ad.” Miért ne kívánhatná tehát kétszeresen vissza? Egyébiránt, uram, a pénz árunemű, s ha szabad az elvetett magtól tíz magot várni, miért ne az elvetett pénztől? Azt is tekintetbe kell önnek venni, miszerint ez a legerősebben kockáztatott vállalat a világon; ön elébb meghalhat, mint rokona, aki után örökölni akar; leeshetik a lóról rókavadászaton vagy versenyfuttatáson, s nyakát szegheti, agyonlőhetik párbajban, egy láz, egy meghülés, s én tehetek gyászt a kalapomra megboldogult háromszázezer frankomért. De menjünk tovább. Az önre nézve nem elég, hogy adósságait kifizesse, még ezutánra is kell, legalább évenként még kétszer annyi összeg. Jó. Én azt is kész vagyok önnek előlegezni.

Kárpáthy érdekelten fordult e szóra a bankár felé.

– Ön tréfál?

– Legkevésbé sem. Én kockáztatok egy milliót, hogy nyerjek kettőt, kockáztatok kettőt, hogy nyerjek négyet és így tovább. Nyíltan beszélek. Én sokat adok és sokat veszek. Ön e pillanatban semmivel sincs jobb állapotban, mint Don Juan de Castro, ki a toledói szaracénoktól fél bajuszára vett kölcsön. Jó! Egy magyar nemes bajusza se legyen rosszabb a spanyolénál; én adok rá amennyit parancsol, s bátran kérdésbe merem hozni, hogy rajtam és a toledói mórokon kívül tette-e azt valaki, és fogja-e ezután utánozni.

– Jó. Egyezzünk meg – szölt Kárpáthy, egészen komolyan véve a dolgot –, ön ad nekem egy milliót, én adok önnek adóslevelet két millióról, mely akkor lesz lefizethető, midőn nagybátyám meghal.

– S ha ön nagybátyjának életfonala a párkák kezében hosszabb találna lenni, mint az ön kezében az egy millió?

– Akkor fog ön adni egy másodikat és így tovább. Pénzét igen jó helyre teszi ön, mert a magyar nemes vagyonának rabja, s azt a törvényes örökösön kívül másra nem hagyhatja.

– S teljesen bizonyos ön arról, hogy a törvényes örökös egyedül ön lehet?

– Senki más nincs, ki Kárpáthy János holta után még e nevet kívülem viseli.

– Azt tudom. De Kárpáthy János még megházasodhatik.

Abellino felkacagott.

– Ön nagybátyámat valami szeretetre méltó gavallérnak képzelem?

– Éppen nem. Én igen jól tudom, hogy ő csaknem a halál révén áll, s életműszerei annyira teljes felbomlásban vannak, hogy hacsak életrendén rögtön nem változtat, tobzódásaival fel nem hagy, amihez nagyon kevés reménységem van, bármennyire sajnáljam is őt, alig hiszem, hogy tovább élhessen egy esztendőnél. Megbocsát ön, hogy így beszélek kedves rokona lehető kimúlta felől.

– Tessék bátran.

– Nálunk, kik az életbiztosító intézetekkel foglalkozunk, megszokott dolog az valakinek az életét megbecsülni, s az egészet vegye úgy, mintha jelenleg nagybátyját egy életbiztosító intézetbe íratná be.

– Fölösleges skrupulusok; én nem vagyok nagybátyám iránt semmi kegyelettel.

A bankár mosolygott. Jobban tudta ő azt, mint maga Abellino.

– Tehát azt mondám az imént, hogy ötnök nagybátyja megházasodhatik. Ez nem tartozik a legkritkább esetek közé. Gyakran megtörténik, hogy élemedett gentlemanek, kik nyolcvan évig irtóztak a házasságtól, hirtelen valami elérzékenyült órában a legelső fiatal ladyt, akit meglátanak, legyen az bár néha konyhaszolgálo, kezeikkel megajándékozzák. Vagy pedig lehet valami régi hajlamuk, s évek múltán, mint a köszénbe szorult rovar, új életre támad, s ideáljokat, kit tizenhat éves korában el nem vehettek, mert talán máshoz volt kötve, midőn az hetvenéves korában ismét szabad lesz, akkor veszik el.

– Az én bátyámnak nincsenek ideáljai. Ezt a nevet sem ismeri. Egyébiránt is biztosíthatom önt, hogy ily házasságot semmi szokásos eredmény nem követhetne.

– Eziránt meg vagyok nyugodva, különben alig bátorkodtam volna önnek ajánlataimat tenni. De még egy más pontra nézve kell önnek biztosítékot nyújtania számomra.

- Én? biztosítékot? No, most kerül a szakállamra a sor – dörmögé Abellino arcához simogatva fekete favoris-ját.
- Valóban, ez alku éppen olyan – szólt derülten a bankár –, mint ahogy beszélnek egy nálamnál sokkal gazdagabb gentlemanről, kit köznyelven ördögnek szoktak nevezni, hogy midőn az embereknek megmérhetetlen kincseket osztogat, lelkeiket vérrel aláírt szerződésben kötelezi le magának. Par Dieu! Az én ízlésem más, ez a monsieur Satan tud valamit csinálni a lelkekkel, de mire használnám én? Ellenkezőleg; én arról akarom magamat biztosítani, hogy ön sokáig éljen.
- Természetesen, nehogy elébb meghaljak, mint nagybátyám.
- Találva van. Én tehát nemcsak pénzt adok önnek, hanem egyúttal arra is vigyázok, hogy életében kárt ne tegyen.
- Például?
- Elmondom; míg az öreg Kárpáthy János él, nem szabad önnek párbajt víni, nem szabad parforce vadászatokra menni, nem szabad tengeri útra kelni, nem szabad a balett személyzet tagjaival liaisont kötni, egyszóval, kötelessége minden alkalmat kikerülni, ami életveszéllyel jár.
- Így tehát bort se igyam, és lépcsőre se menjek, mert ittas fővel leeshetem, s kitörhetem a nyakam?
- Azt nem vesszük oly szorosán. Az elsorolt tilalmak, megengedem, hogy eléggé kellemtelenek fognak lenni önre nézve, de tudok egy esetet, mely azokat azután megszüntetné.
- És az?
- Ha ön megházasodnék.
- Parbleu! Ekkor inkább azt fogadom meg, hogy nem ülök lóra, és nem fogok kezembe fegyvert.
- Monseigneur! Ön úgy szól, ahogy a vaudeville-ekben hallja beszélni a festett chevalier-eket. Ez karikatúr elméncség, amit feuilletonisták csinálnak. Hiszen tudhatja, aki közlőről szeret látni, hogy a házasság az elegáns világban csak kaucsuklánc, összetart, ha akarjuk, de nyúlik, amennyire akarjuk. Ön egy elegáns hölgyet megtisztelne kezével; az első évet eltöltené boldogan, mert hiszen Párizsban található hölgyet, akit az ember képes legyen egy egész évig szeretni. Egy év múlva egy ifjú sarjadékkal több lenne a Kárpáthy-család, s azontúl ön fel lenne oldva terhes fogadása alól, nyakát szeghetné, vagy főbe lövethetné magát, ahogy legjobban tetszik. Ha pedig jobbnak találná azt, hogy az életben gyönyörködjék, Párizs elég nagy, a világ kétakkora – csak kétszer akkora! – ön úgy ellehet benne, hogy nejt akár többször ne is lássa, hacsak esetleg ismét bele nem akar szeretni, midőn már egészen idegennek találandja. Ez nem oly irtóztató dolog.
- Majd meglássuk – szólt Abellino felkelve helyéről, s körme lapjával kiegyenesítve ülés közben meggyűrődött ingelőjét.
- Hogyan? – kérdé figyelve a bankár, ki előre látta, hogy ha Kárpáthy pénzzavarából segíteni késznek mutatkozik, ez akkor kezdi el majd játszani a begyest.
- Azt mondom, hogy majd meglátjuk, az előttem álló utak közül melyik lesz a legjárhatóbb. Az ajánlott pénzt mindenesetre elfogadom.
- Ah! Ezt reméltem.

– Csupán a biztosítékok forognak kérdésben. Előbb megpróbálom, hogy tudom kiállani önnek elém szabott tilalmait. Óh, én hozzá vagyok szokva az aszkétai lemondásokhoz; egy időben homoeopathice gyógyítottam magamat, s öt hétig nem volt szabad kávé innom és a hajamat beillatszeriznem. Én sok lélekerővel bírok. Ha ezt ki nem állom, akkor megpróbálom a házasságot. Mindezeknél sokkal jobb eset volna az, ha nagybátyámtól szépszerivel meg tudnék szabadulni.

– Ah uram – szólt a bankár felugorva –, ez reménytelen, csak tréfa volt öntől.

– Haha! – nevetett az ifjú dandy. – Nincs gyilokrul és méregrül szó, még csak azon sem gondolkodom, hogy vérmes némberek vagy kövér pástétomok által rongáljam szegénynek az egészségét. Vannak, *tudja ön*, olyan jó nehéz pástétomok, miket örökségi pástétomoknak hívnak. Nincs bennök méreg, csak lúdmáj és nyalánkságok. Egy jóllakás belőle, rá jó veres bor, és kész a gutaütés.

– *Nem tudom*, mert én sohasem csináltam olyanokat – szóla komolyan az egykori pástétomsütő.

– Nem is azért mondom, hogy nagybátyám számára csináljon; én tudok gyűlölni, tudok gyűlöletből meglőni, leszúrni valakit, de meggyilkoltatni azért, hogy örököljem, nem természetem; hanem annyit mondhatok, hogy ha én azt a fáradságot venném magamnak, hogy közelében lakjam, képes volnék őt megszöktetni a világból.

– Kár volna, várjuk el, míg önkényet elutazik.

– Nincs mit tenni egyéb. Addig ön lesz kénytelen bankárom lenni. Mentül több pénzt költök el, az csak önnek használ, mert kétszeresen kapja vissza. Mit bánom én? Aki utánam jó, tegye be az ajtót.

– Eszerint megegyezénk.

– Holnap reggel tizenkét óra után elküldheti ön hozzám jegyzőjét, kész iratokkal, hogy sokat ne vesződjem.

– Nem fogom önt fárasztani.

Abellino elbúcsúzott, a bankár kezeit dörzsölve kíséré egész a szalon ajtajáig.

A legszebb kilátás volt rá, hogy a magyarországi legnagyobb birtokok egyike néhány év alatt egészen egy idegen bankár kezére jusson.

III. Rousseau sírjánál

Három könnyeden öltözött ifjat látunk az ermenonville-i erdőcske felé haladni. Viseletökben, minden útiás pongyolasága mellett is, észre lehet venni azt a keresetlen csínt, melyet finomabb ízléshez szokott egyének nem tagadhatnak meg maguktól.

Ifjú magyar főnemes mind a három. Mindháromnak hallottuk már hírét monsieur Griffard-nál, s tudni fogjuk, hogy ama kettő, ki szélről megy, Magyarországból jött, gyalog utazva be kölcsönös fogadásból, nélkülözésekbeni versenyzés mellett egész Európát. Erős, jelölt arcvonásokkal bír mind a kettő. Az elsőt különösen jellemzik a sűrű, fekete szemöldök s bizonyos szarkasztikus mosolygása az arcnak, mely azonban csak pillanatokra jelen meg, s eltűnik; a másik egy atlétai termetű alak, roppant mell, sűrű fekete haj, merész, tüzes szemek, határozott ajk, mely fölött rövid kis bajusz pelyhedzik; ha olykor megszólal, oly mély, dörgő hangot hallat, hogy az ember meglett korú férfinak tartaná, arcát nem látva.

A harmadik, ki középen kettőjük között halad, magas, sugár ifjú, simára borotvált arccal. Viselete egyszerű, arcán semmi kifejezés nem látszik magát jellemezni; hideg, szenvedélytelen nyugalom terül az egészen, ajkain, szemeiben az a tisztult egykedvűség, mely nők előtt annyi ingerrel bír és oly veszedelmes. Mozdulataiban angolos hanyagság, minden keresett affektáció nélkül, beszéde csendes, egymásból folyó, egyik szónak nem ad sem nagyobb súlyt, sem erősebb hangot, mint a másiknak, s inkább azon látszik lenni, hogy beszédét érthetővé tegye, semhogy szónoki tehetségét bámultassa. Ez azon ifjú, kiről Griffard mondá, hogy Amerikából a harmadik fedezeten jött.

Csodaképpen hozzátehetjük, hogy mind a hárman magyarul beszélnek, ami, tekintve azt, hogy történetünk ideje az ezernyolcszázhuszonkettedik év, helye az ermenonville-i csalit és személyei magyar főurak – elég okot adhat a méltó bámulásra.

Az ifjak egymást beszéd közben keresztneveiken szólítják; a tüzes, izmos ifjú neve Miklós, ama sötét szemöldűé István, a középen levőé Rudolf.

A figyelmes szemlélő észreveendé azon körülményt, miszerint a haladás közben a három karöltve sétáló ifjú közül az egyik egy egész fejjel mindig elébb jár, míg a másik hátrább, ilyenformán előre-hátra vonva középen levő társukat, ki gyakran kénytelen megállni, hogy a menetrendet helyreállítsa, mely a heves vita közben untalan felbomlik.

Az erdei magányban kissé hangosabb beszédet engednek maguknak; az ermenonville-i erdő nemigen kedvenc tere a divatvilágnak, az ember beszélhet, vitakozhatik bárminő fennhangon anélkül, hogy valaki által nevetlennek tartassék.

Egyszerre a bokrokon keresztültörtet egy ifjú alak, s az úton megállva, pillanatokig a hallott beszédre látszik figyelni. Külséjéről ítélve a munkásosztályhoz tartozik, fején kerek, lapos sipka, izmos tagját bő kék vászonzubzony fedi, melyre tarka inggallér látszik kihajtvá.

Az ifjú arcán öröm és meglepetés tükrözi magát, amint a három szemközt jövőt beszélni hallja. Pillanatra habozni látszik magában, de azután elhatározott léptekkel eléjük indul, és megszólítja őket.

– Ah, uraim, önök magyarul beszélnek, én is magyar vagyok.

Az ifjú munkásnak örömkönny csillogott szemében.

– Üdvözlünk honfitárs – szólta ama dörgő hangú ifjú, barátságosan nyújtva jobbát az ismeretlen elé, s megrázva azt férfiasan, mit társai is követének.

Az ifjú kézműves egészen el volt érzékenyülve, s alig lelt szavakat érzelmei kifejezésére.

– Megbocsássanak, uraim, hogy így önök közé tolakodom, de amióta Párizsban lakom, hét éve már, most hallok először hazám nyelvén beszélni, s az nekem olyan jólesik, de olyan jólesik.

– Hát jöjjön velünk – mondá a középen álló –, ha dolgai engedik, kapaszkodjék valamelyikünk karjába, és beszéljünk.

A kézműves szerényen látszott vonakodni, mire az ifjak közül az, kit Istvánnak neveztek, karjába ölté kezét, és odavonta maguk közé.

– Nem tartóztatjuk önt valamely foglalatosságtól vissza?

– Nem, uraim, ma ünnepnap van, nem dolgozunk.

– De tán valamely találkozástól vonjuk el önt? – kérdé amaz futó mosollyal arcán.

– Éppen nem – felelt a kézműves. – Csak úgy szoktam ide kijárni valahányszor üres időm van.

– Pedig ez nagyon kevés mulatsággal kínáló hely.

– Az igaz, hogy bormérő házak nagyon messze vannak ide, de van itt egy nagy ember sírja, akinek munkáit olvasni nekem többet ér minden mulatságnál, mert úgy vannak azok írva, hogy a legegységűbb ember is gyönyörködhessek bennök; talán ismerik műveit az urak? Ah be együgyű kérdés tőlem! Hogyne ismernék ily művelt urak Jean Jacques Rousseau munkáit?

– Ön Rousseau sírját szokta látogatni?

– Az nekem a legkedvesebb emberem. Könyveit százszor keresztülolvastam már, s mindig újabb szépséget találok bennök; óh, milyen igaz minden szava, sokszor tapasztaltam már magamon, hogy mikor valami nagy gond volt fejemben, valami eset nagyon bántott, elővettem Rousseau-t, s úgy megcsendesített, ha olvastam. Így ünnepnapokon ki szoktam ide járni, s az egyszerű emlék alá, mely tiszteletére emeltetett; leülök, előveszem könyvét, és olyankor úgy tetszik nekem, mintha ővele magával beszélne. Már korán reggel kijöttem, most visszatérőben vagyok.

Rudolf hidegen szólt közbe, egészen más irányt adva a beszédnek:

– Minő hivatás tartja önt Párizsban?

– Munkás vagyok, uram, asztaloslegény Gaudcheux atelier-jében, ha azon járnak önök, ne restelljék megtekinteni azon díszműmintákat és egy gót ízlésű templomfelszerelést, mely a kirakatban látható, azokat én rajzoltam.

– Miért nem iparkodik ön saját établissement-hoz jutni?

A kézműves öntudatlan felsóhajtott.

– Nem akarok Párizsban maradni, uram; visszamegyek hazámba.

– Haza Magyarországra? Tán rossz dolga van Párizsban?

– Jobbat kívánni sem lehet. Mestereim becsülnek, fáradságomat jól fizetik, az ember megszereti itt mesterségét, mert az örökké változó divat csaknem művészetté emeli azt; csupa gyönyörűség mindennap valami új, valami pompás darabon dolgozhatni, abban kitüntethetni az embernek tehetségét; de én mégsem maradhatok Párizsban, hanem hazamegyek; pedig tudom, hogy ott nem fogok sem hercegi díszágyakat, sem templomi karzatokat dolgozhatni, mert az ilyesmit nem bízzák magyar nevű emberre. Tudom, hogy szegénységgel fogok küz-

deni, s ha azt akarom, hogy élhessek, parasztlócákat leszek kénytelen faragni meg tulipántos ládákat, mert magyar mesterembertől nem várnak egyebet; de én azért mégis hazamegyek.

– Tán rokonai vannak otthon? – kérdé Rudolf.

– Senkim a jó istenen kívül.

– Akkor mégis megfoghatatlan, hogy a jólétből elkíváncozik.

– Oktalanság biz az, uraim, és én magam sem tudom magamnak megmagyarázni. Csaknem gyerek voltam még, mikor hazulról elszakadtam, s azóta sok idő lefolyt, de mégis, ha eszembe jut, hogy az a nép, amelyik az én nyelvemet beszéli, száz meg száz mérföldnyire van hozzám, és én nem lehetek közöttük, kiesik a könny szememből, és én nem tudom elmondani, hogy micsoda érzés az. Legyenek csak az urak hét esztendeig távol hazájuktól, akkor majd megtudják, hogy mi az.

Szegény bohó fiú! Azt gondolta, hogy minden ember úgy érez, ahogy az asztaloslegények!

István odafordult Rudolfhoz, s odaságva monda:

– Látod ezt? Ha ti csak egy századrészét éreznétek ennek!

Rudolf vállat vonított fogai közt mormogva:

– Irigylésre méltó érzélgés.

Eközben egy keresztúthoz értek ifjaink, s ott tétovázva álltak meg, nem tudva, melyik felé induljanak.

– Ah, hiszen ifjú barátunk járatos e vidéken – szólt Miklós, ki legszabadelvűbb volt a baráti szó osztogatásában. – Lesz ön szíves bennünket útba igazítani. Mi is Rousseau sírjához indultunk.

Az ifjú kézműves nem rejthette el meglepetését.

– Önök is a jegenyefák szigetére szándékoznak?

– Ön csodálkozni látszik.

– Mert az igen elhagyatott hely, egy bölcsnek a sírja, akit nagyon kevesen látogatnak. De igen örülök rajta, hogy önök is megemlékeztek róla; az egész francia földön csak ezt fogom sajnálni, hogy magammal nem vihetem. Ma már voltam ott egyszer, de szívesen visszamegyek újra. Egész a sírig ugyan nem mehetünk, mert az körös-körül van mocsárral, hanem átellenben van egy jókora domb, melyen valami régi templomforma áll, annak egy oszlopára szintén fel van jegyezve Rousseau neve, s oda felállva éppen ráláthatunk a bölcs sírkövére.

Az ifjak szívesen fogadták az ajánlatot, s megindultak a sűrű bozóttá vált csaliton keresztül a gyalogutakkal ismerős legény nyomán, ki meg-megállt, nem akarva elhinni, hogy a háta mögött jövők tudjanak oly erősen sietni, mint ő. Végre kitűnt a domb, melyen a Montaigne tiszteletére épült kisdud templom látszik, melynek hat oszlopára egy-egy filozóf neve van bevésve, köztük Voltaire, Montesquieu és Rousseau. Az épület félben van hagyva, sohasem volt kész, tán azért nevezték bölcsesség templomának.

Szemben e halommal látszik azon kisdud tér, melyet jegenyefák szigetének hívnak, ott a rezgő lombú fák alatt fehérlik a bölcsnek sírja; egy magas kőobeliszk az egész, ráírva e szavak:

„Itt nyugszik a természet és igazság férfia.”

Nem csuda, hogy oly elhagyatott a sír, az igazság rossz ajánlólevél.

De a természet pártul fogta legkedvesebb emberének sírját, a virág sohasem szárad el rajta, s körös-körül zöldülő bokrokat növeszt, mintha egészen el akarná azt foglalni magának.

Montaigne emlékéhez érve, ahonnan a sírra lelete látni, a kézműves búcsút vett a három magyar ifjútól, neki még Párizsba kelle visszatérni, azzal érzékenyen megszorítva társai kezét, s anélkül, hogy neveik után tudakozódnék, eltávozott számtalanszor visszatekintve útjából.

– Én valami oly csüggetettségét érzek magamban – szólta István, ahogy a kézműves eltávozott.
– Nem tudom, e fiú szavai költötték-e azt bennem, vagy e rideg magány, melyet egészen másképpen képzeltem magamnak? Én az ermenonville-i virányt egy derült tájnak gondoltam, virágzó bokrokkal, csörtető folyam közepén kis szigetecskével, hová csak najádokat és tilinkós faunokat kell képzelni, hogy előttünk álljon Tempe völgye, s íme látunk itt egy kákaival és vízi tulipánnal benőtt mocsárt, melynek közepén egy művészietlen alakú fehér kő látszik, a legkevésbé festői fekete nyárfák alatt.

– Egykor olyan volt e vidék, aminőnek magadban képzeléd – monda Rudolf leheveredve a fübe, míg Miklós az emlék feliratait jegyezgeté tárcájába –, virágos Tempe-völgy, melyből még a najádok sem hiányzottak, Párizs galant hölgyei által képviselve, s Rousseau sírjához két kis vízágon keresztül apró csónakokon lehetett eljutni, ami nagyon alkalmas hely volt szerelmi pásztorórákra; hanem egyszer nekijött egy felhőszakadás, elhordta a kis patak martjait, elöntötte vízzel az egész síkságot, s azóta mocsár van körös-körül, és azóta nem látogatja Rousseau sírját más, mint a békák, kik Homer óta nagy barátjai a költészetnek, néhány különc routier, kinek erre is ideje jut, s vagy egy asztaloslegény, aki az Új Héloise-t olvassa. Ez hivatása minden tudósnak a föld alatt. Boldog barbárok ti, kiknek nincsenek tudósaitok!

– Ha minket értesz azon boldog barbárok címe alatt, e megtiszteltetéshez érdemünkön kívül jutottunk, újabb időkben a magyar is kezd lelki letargiájából ébredezni, s többé nem Csokonai a legutolsó költő, ki a literatúrában helyet foglal, s nem a „*Tudós palóc*” az egyetlen folyóirat, mely a szépirodalmat képviseli. Ez évben már több tudományos és irodalmi folyóiratunk keletkezett; almanachjainkat pedig, melyek ez évben kijöttek, a legkövetelőbb kritika elől sem volnánk kénytelenek elrejtteni.

– Én is igen tiszteletreméltó érzületnek tartom a sajátunk iránti előszeretetet.

István heves kezdé lenni e szóra.

– Óh, ez több mint előszeretet, ez öntudat; ifjú költőink, kik újabb időkben felmerültek, büszkévé tesznek bennünket nyelvünkre, fajunkra.

Miklós készen volt a feliratok lemásolásával, s dörgő szavával közbeszólt:

– Hát a magyarnak, mint a vénasszonynak, csak a nyelvében van már minden büszkesége, s nem áll előttünk *egyéb tér*, mint a versírás és a könyvnyomtatás, melyen naggyá lehet lenni?

– Barátom, nagy hősök, nagy státusférfiak csak ott születtek, hol a nagy költők, s egy nép halálbizonyítványa az, ha költői elnémultak, s egy letargiában fekvő nemzet új életének hangja az, ha költői szólni kezdtek. Korunkban egy Hunyadi János szellemére alig várna egyéb hivatás, mint hogy szántson és vessen, míg azon ifjaknak, kik ez évben az Aurorában léptek ki a közönség elé, Bajzának, Szenveynek, Vörösmartynak fényes jövőt merek jóslani.

– Ismeretlen nevek – szólta Rudolf kezét feje alá téve s egy leszakított fűszálat forgatva szájában.

– Nem fognak azok maradni. Egyébiránt szolgálhatok ismerősebbekkel, nehogy azt hidd, miszerint az irodalommal foglalkozók a nemzet páriáinak tartatnak; az idei Hébé című almanachban találkozhatol nevekkel, mint Dessewffy, Teleky Ferenc, Ráday Gedeon, Majláth, akik már nostrasok és nem ismeretlen nevek.

Itt újra látszott az a futó szarkasztikus mosoly a beszélő arcán.

– Holttestek galvanizmusa az egész – felelt rá hidegen Rudolf szemeit hanyagul lehunyva.

– Te azt hiszed, hogy meg vagyunk halva? – kérde István.

– Azt.

– De már azt tagadom! – kiálta egyszerre mind a két ifjú hevesen.

Rudolf elveszíthetlen nyugalommal felelt:

– Ha az erős hang jó cáfolat a meghalás ellen, akkor helyesen teszitek, hogy úgy kiáltoztok rám; ti tagadjátok a gondolatot, mert nektek még fáj; de én látom, tudom, érzem, bennem öntudattá van fagyva, hogy fajunk lejátszta szerepét, s oda fog térni, hová elődei: a hunok, avarok és pecsenégek. Városait, nagyobb kereskedelmi helyeit most is kevés magyar lakja. A faj optimatesei csak a térképről tudják, merre van az ország, s legkisebb maguk erőtetése nélkül átszegődhetnek akármely más nemzethez; az eredeti faj apródonként kiszorul pusztáira, karámjaiba; lassankint onnan is kikoptatják nálánál életrevalóbb gazdák, elpusztul, eladósodik, a nemesség eltemeti magát obsolet intézményei alá, amint a civilizációval első összeközösítésbe jön. Nem a barbárok fogják a magyar népet ezután elfogyasztani, hanem a civilizáció, s mije van népünknek, mely jövődőt ígérjen neki?

– Vannak fiai! – szólt Miklós mély, erős hangon.

– Ez helyesen volt mondva Miklós – szólt István társa kezét megszorítva –, egyébiránt én azt mondom, hogy *mindene* van, ami kell arra, hogy éljen.

– Bora, búzája, ugyebár?

– Az is egy. Van neki miből élni, ami nagy prezervatíva az elernyedés ellen. Igaz ugyan, hogy éppen amiatt, minthogy van neki miből élni, nincs arra szorulva, hogy szellemét tökéletesítse; pedig a magyar ezermester. Ha kényszerítve leend, hogy fáradsággal jusson kenyéréhez, csodáit fogja adni mindenoldalú tehetségeinek. Elfogadandja a polgárisulás minden jelszavait, lépést fog haladni az idővel, versenyezni fog minden téren a világ első nemzeteivel; lesz új élet, új mozgás, új vérkeringés az egész fajban, leteszi a kardot, mellyel egykor egész Európát védte, s megmutatja, hogy minden eszközt bír forgatni, mellyel hírt, hasznot, becsületet lehet szerezni, legyen az szobrászvívő vagy bányakalapács, festőecsetet vagy építészsinór, s kik buzdítsák, lelkesítsék, lesznek magas lelkű emberei, s úgy hiszem, hogy azoknak a születése után már nem kell várakoznunk.

– És a legfőbb, amit elfeledtél – szólt közbe Miklós –, előtte a diplomáciai tér, s azt meg kell engedned, hogy a legutolsó magyar táblabírónak a kisujjában több státusférfiúi bölcsesség van, mint a legelső...

(Maga is átlátta, hogy nagyon sokat akart mondani.) Rudolf mosolygott az utóbbi állításra, s fél könyökre dülve István felé fordult:

– Ennek itt nem felelek – szólt Miklósról mutatva –, mert képes lenne ebbe a mocsárba belevetni; hanem az, amit te mondtál, csak fordított része az én állításomnak; ha fajunk levetkőzi ősi sajátságait, beletörődik azon formákba, miket elé az újabb fogalmak szabnak, megszűnik lenni az, ami; új életet kezd, de a régiek meghal; lehet boldog nép, de nem lesz magyar, mentül inkább megközelít más világnemzetet, annál messzebb távozik önmagától; poéták és népzeneészek fenn nem tartják a nemzetéletet. – A státusférfiakról nem merek szólni, mert azok Miklós fedezete alatt vannak.

– Éspedig, lásd, ez egész aggodalomnak egy szó, egy eszme végit veti. E szó *akarni* és *nem akarni*. Ha mi azt mondjuk, hogy *akarunk* élni, akarjuk ősi nemzeti sajátságainkból mindazt

megtartva, örökítve megőrzeni, ami azokban nemes, életrevaló és szép; akarunk ki-ki saját tehetségei szerint a választott pályán becsületesen megállni, akarjuk szeretni magunkat, megbecsülni azt, ami a mienk, akarjuk mindazon előnyt felkeresni, kimívelni, ami fajunkat emeli; és viszont nem akarunk hiú majmolói lenni annak, ami idegen, hanem ha átvettünk valamit tőle, az, mint a tüdő leheletétől a fehér chylus, piros vérré válik bennünk; ha eljárnak a külföldre azért, hogy hazánknak bölcsességünkkel, nem pedig, hogy a külföldnek ostobaságainkkal legyünk hasznára, akkor nincs oly természeti vagy morális erő, mely bennünket elolvasszon. Elolvad a jég, de a kristály azt mondja: „Én nem olvadok!” és szikrátvet a napban. A népek át fogják látni, hogy életrevalók vagyunk, és tisztelni fogják törekvéseinket; mezőinken új élet fog virulni, száraz és vízi utainkon megélénkül a kereskedés, a magyar nyelv felhat szalonjainkba és divattá válik, nagyobb városainkban megszületik a nemzeti szellem, az ország fővárosában, Pesten összpontosulni fog a nemzet fénye, ereje, szelleme; lesz akadémiánk, írói egyleteink, nemzeti színházunk. És mindezt csak akarnunk kell.

– Szép. És ki fogja e szent akarást megkezdeni? Mert valakinek csak kell példával *elő*járulni, a lélek nem szállhat meg egyszerre egynéhány millió embert.

– A capite foetet piscis; azok, kiknek legtöbb érdemeik vannak a múltban, legtöbb bűneik a jelenben s legtöbb tartozásuk a jövőre iránt: a magyar főurak.

– Sajnálom, hogy nem szoktam fennhangon nevetni – szölt Rudolf –, most jó alkalmam volna rá. Hol vannak azok a magyar főurak?

– Nagy része külföldön; de azt talán nem akarod elvitázni, hogy ha a hazából elhozott port leverték is saruikról, szíveiket nem adták zálogba.

Rudolf csendesen mosolygott.

– Te misszionárius vagy, ki meg akarod téríteni eretnek hazádfiait, s bejáród a világot, hogy őket hazahívogasd?

– Én nem tartom azt lehetetlennek.

– Boldog fiatalember, hány éves vagy most?

– Elmúltam húsz.

– Holnap tíz évvel öregebb leszel. Holnap jöjjetek el velem az *ifjú óriások* klubjába. Ez egy nemes társaság, melybe csak oly tagoknak van beléphetése, kik vagy előkelő születés, vagy gazdagság, vagy valami nevezetes bohó életmód által kitüntették magukat. A magyar előkelő világ itt lakó ifjait mind ott találándjátok együtt. Akkor azután majd megkérdem tőled: „Akarod-e és hiszed-e őket magaddal vihetni?”

– Ej, oktalan törekvés! Az országgyűlési regálisok minden fáradság nélkül hazagyűjtendik őket.

Ez utolsó szavakkal Miklós biztatta társait, ki az egész vita alatt azzal fáradozott, hogy egy, a templom előtt heverő kettétört kőoszlopot állítsa fel, melyre ez embléma volt írva: „Ki állíthatja ezt fel újra?” Miklós megfordítja a követ, tört felét a földre nyomta, s felyülkerült talapjára a tört darabot koronájával állítja megcáfolva a bölcs kérdést.

– Tehát holnap együtt megyünk az *ifjú óriások* klubjába.

IV. Az ifjú óriások

A Boulevard Montmartre északi oldalán áll egy háromemeletes ház, jelenleg a Jockey Club szállása, mely akkor is (1822) kedvenc gyűlhelye volt az elegáns fiatalságnak. (E mondat pleonazmusnak látszik, miután elegáns ember örökké igényt képezhet arra, hogy fiatalnak tartassék.)

Itt történtek mindazon események, melyek a magasabb köröket foglalkodtatni szokták; steeplechase-ek és lóversenyek rendezései, bankettek híres művészek tiszteletére; innen indult ki a színházakat lesújtó és felemelő közvélemény, fütty és taps; itt határozott el, hogy jövő farsangon minő virág fog divatban lenni; tavaly egy ideig a hortenzia volt, de vége felé a narancsvirág és a heliotropium kiszorította, most már a narancs- és a napraforgóvirág a cseléd-szobákba száműzetett, jelenleg a geránium és melaleuca között oszlanak meg a vélemények, s nem lehet előre megjósolni, melyik leend a győztes. Nagyobb kérdés még ennél is az, ha vajon az Académie Royale de Musique (ilyen cifra neve volt akkor az operaszínháznak) igazgatója fog-e bírni elég bátorsággal Zelmirában, mely Rossini legújabb zeneműve, a címszerepet Catalaninak adni, kit a fiatal óriások pártolni kívántak, mivel most jött és még fiatal, s mellőzendi-e madame Mainvielle-t, ki már régen itt van, s ami több: férjhez ment, s ami még több: egy színészhez, és ami legtöbb: jól él a férjével. Minden szobában, a pikéttasztaloknál úgy, mint a biliárdok körül csoportok alakulnak, kik mind heves vitában látszanak lenni; mindenkit ez egy kérdés foglalkoztat, alig bírja a közérdeket egy percre magára vonni egy-egy művészi karambol vagy egy diadalmas sextet.

Az elitje a társaságnak, a crème du crème legkedvencebb helye az erkélyszoba. Pompás márvány domborművekkel ékített terem, művészi festményű plafonnal, melyen Lebrun ecsetje remekelt.

Az erkélyen öt vagy hat ifjú látszik egy csoportban, kik onnan Párizs előkelő és nem előkelő világát látva pompás anyagot találnak azon igen kedves mulatságra, melynek médisance a neve, nálunk emberszólásnak hívják.

Köztük látjuk a híres marquis Debryt, Párizs legelső bonhomme-ját, a legszeretetre méltóbb rágalmozót, kinek minden apró kalandot, a budoárok legkisebb titkait, a kulisszák regényes intrikáit meg kell tudni, azokból mindenféle változatokkal meséket, anekdotákat csinálni; ha valakire ránézett, már az bizonyos lehet felőle, hogy tud róla valamit, hanem azért a márki a legkedvesebb ember, mert senkit szemben meg nem sért, ezért pedig, amit az embernek háta mögött mondanak, civilizált világban nem szokás megharagudni.

A körüle álló ifjak kacagása tanúsítja, hogy most éppen valami kedves kalandot mesél, néha a beszéd a suttogásig alászáll, a hallgatók összedugják fejeiket, egyszerre kitör ismét a kacaj, s dülnek jobbra-balra.

A márki egy elhízott kövér ember, kiről senki sem tenne fel annyi mozgékonyt, annyi könnyűséget; úgy tudja kezeivel, arcával gonoszul illusztrálni elmondott szavait, hogy gyakran maga a történet alig volna érdekes, ha ő nem mondaná el, s akik utána akarják mások előtt ismételni, rendszeren kudarcot vallanak vele.

Azon percben érkezeink oda Rudolf gróffal és társaival, midőn a történet már javában foly; Rudolf, ki ismerős a társasággal, röviden bemutatja társait, s az illő üdvözlés után tovább foly a monda.

– Mindannyi megghiúsult törekvés és fiaskó után sem engedé magát a mi Saint-Michelünk visszarettenteni – folytatá a kedves ember –, miután szegény még csak annyira sem ment,

hogy a kis Petit-pas-nak szemébe tudjon ötleni, mert szegény fiú velem együtt nemigen számíthatja magát az Adoniszok közé (milyen alkalmas emberszólási forma ez a „velem együtt”), jövődöbeli örökségét pedig eddigelé még öelötte is ismeretlen emberek bírják, s az a havi fizetés nem elég Petit-pas-nak egy melaleuca-bokrétára, azonfelül arra sincs születve, hogy valaha esze által tegye magát szerencsétlenné; tehát mit gondoljon ki mégis a szegény Saint-Michel, hogy a kedves kis özlábú táncosnő közelébe juthasson, vele mindennap beszélhessen, hogy úgyszólván éjjel és nappal otthon legyen nála?

– Ohó, ez kissé sok lesz! – kiálta fel e szóra Iván herceg, egy magas, katonás alak, kiben azon északi herceget van szerencsénk tisztelni, kiről már egyszer volt szó.

– No, adok száz aranyat annak, ki kitalálja.

– Add magadnak azt a száz aranyat, és találd ki! – szólt rá lord Burlington, egy furcsa angol fiú, ki háttal ülve a társaságnak lovagolt egy széken annyira elnyújtva a lábait, hogy szinte hihetetlen volt, hogy ez mind hozzá tartozzék.

– A nemes lord jobb élceket mond, mint magam – nevetett a márki –, jól tudja, hogy száz arany nem szokott a zsebemben heverni. Tehát a jámbor fiú – beszegődött a kis táncosnéhoz – inasnak.

– Ah, ah! – kiáltának fel valamennyien.

– Úgy dupla célt ért el – szólt hátulról a lord –, mert egyúttal szobaleányoknak is udvarolhat.

– Fi donc! – hangzék egy vékony, cérnaszálvékony hang; ez gróf Vezekéri, magyar elegant ifjú hangja volt, egy nyúlánk, tejképu ifjúé, ki kényes lustasággal veté hátát az erkély rácsozatának, két karját túllógatva rajta. – Fi donc! Ne mondja ön tovább, ez engem alterál, ily skandál a mi köreinkben!

– Nincs valamelyiteknél szagos üveg? A gróf úr elájul! – kiálta tréfásan Debry.

– Halljuk a történetet tovább! – sürgeték mások.

– Tehát a fiú inas lett a kis Petit-pas-nál – nevetett Iván –, tán éppen az volt, ki a múltkor kocsim ajtaját kinyitotta, s és egy rubelt adtam neki.

– És aki az én redingote-omat teával végigöntötte – szólt a lord –, és én egy pofont adtam neki érte.

– Ah, ah! – iparkodék szólni selyemszál szavával a fiatal szenitív magyar gróf – és akire én rábíztam, hogy szerelmes leveleimet adja át kisasszonyának.

– No, azokat bizonyosan mind a tűzbe dobta! – nevetett Debry. – De hagyjátok hát elmondanom, mi történt tovább –, mert ez a java.

– Halljuk!

– Egy napon a kis Petit-pas-nak légyottja volt a boulogne-i erdőcskében, hol neki csinos kis villája van isten kegyelméből.

– És az én erszényemből – dörmögé Iván.

– Herceg, amit a jobb kéz ad, ne tudja a bal – szólt feddőleg a márki. – Tehát a kis táncosnőre valami pásztoróra várakozék odakünn, mire nézve idegen kocsit bérelt, s inasát természetesen magával vivé.

– Kit? Saint-Michelt?

– Éppen őt; ott valami derék tábornokkal kellett találkoznia, ki iránt a kedves hölgy úgy hiszem, személyes vonzalmat érez.

- Debry! Ne rágalmazz! – kiálta tréfás feddőzéssel Rudolf, ki szinte a hallgatók közé vegyült.
- Ah, elfeledtem, hogy méltóságod jelen van, különben jobban vigyáznék kifejezéseimre. Annyi kétségtelen, hogy a derék tábornok igen szerencsés az asszonyok körül, engem magamat már több helyről kiszúrt.
- Ne beszélj magadról, rólad majd beszélünk mi, ha elmégy.
- Tehát maradjunk a tárgynál. A tábornok megjelen, a kis Petit-pas két terítékre asztalt hozat a rózsalugas alá, éppen ahogy Ovidius Naso idejében szokták a pásztorok, illatos rózsalugas, csergedező patak s aztán két szerető szív, csakhogy azok a hajdani pásztorok nem ittak champagne-it, s nem tartottak magok körül szerencsétlen inasokat, akik azalatt a dugókat húzogassák a palackokból, míg ők azoknak tartalmát ürítik. Tehát amint Damon és Phyllis az asztalhoz ülnek, a szerencsétlen inasnak oda kellett állani kisasszonya széke mögé tányérral hóna alatt; és miután a tábornok szemközt ült vele, tehát azzal farkasszemet kellett nézni. Hát amint rátekint, majd a föld alá süllyed a szerencsétlen Saint-Michel, hisz az tulajdon – nagybátyja!
- Ah, már így még jobb.
- Még talán, ha lélekjelenléttel bír, kikerülte volna, hogy nagybátyja ráismerjen, mert cselédeket nemigen szokás figyelmesen nézegetni, értve tudniillik a velünk hasonló nemen levőket; azonban a jó fiú oly zavarodott lett, hogy mindent összevissza cselekedett, kést adott, ha kanalat kértek, villát dugott a fagyaltba, s majd kilötte a tábornok szemét egy pezsgődugóval. Erre már mégiscsak ránézett, s amint nézi, lassankint ráismer. „Que diable, hisz ez Saint-Michel, az én unokaöcsém!” – kiált fel végre. A boldogtalan egyszerre elejtett fél tucat kínai porcelánt a földre ijedtében. A kis Petit-pas pedig elkezdte kacagni úgy, hogy kapcsai fel pattogtak, s székestül hanyatt dült.
- Ah, ez érdekes.
- Nem történt semmi skandalum, felemelték; a tábornok jókedvű ember, Saint-Michelt odaültették az asztalhoz, terítéket adtak neki, s késő estig vigadtak együtt a viszonttalálkozás örömére.
- És azután? – kérdé a lord.
- No ez derék. A nemes lord azt akarja, hogy az ember úgy végezzen egy anecdotont, mint Scott a regényeit: ki meddig élt, és hogyan halt meg.
- Mi történt azután Saint-Michellel?
- Abban az órában semmi. Vannak nagybátyák, akik szeretetreméltóbbak unokaöccseiknél. Hanem meglehet, hogy ez anecdot után divatlion válhatik belőle.
- Ah, minő fád mesék – sóhajtja a szenzitív szittyá gróf, óráját kivonva zsebéből s oly közel tartva szeméhez, hogy szinte kiszúrhatná a mutatójával, ha üveg nem volna rajta. – Már öt perc egyre, és én elkésem – azzal felkeresé kalapját, összehúzott érzékeny szemekkel meg nézve kívül-belől, ha vajon csakugyan az ő kalapja-e; s azután felpróbálva fejére, ha vajon csakugyan az ő feje-e az, amire ráteszi.
- Honnan késik ez el? – kérdé egy az ott maradottak közül, midőn az elébbi eltávozott.
- A „bain cosmétique de lait”-ból – felelt gonoszul Debry.
- Ön tréfál – szólt közbe István –, csak nem fürdik tán tejben, mint az asszonyok?

– Sőt igen, mert az finommá teszi a bőrt és érzékennyé az idegeket; egy időben folyvást marhahúslében fürdött, hogy érző inai felfrissüljenek, melyeket olyan jól szoktatott, hogy valahányszor Rossini Mózesét adják, a magasztosabb hangzatoknál versenyt ájuldozik a többi jelenlevő asszonyságokkal.

– Párducos Árpád! – sóhajtja Miklós mennydörgő mélységes hangon.

Ezalatt a társaság jött, ment, változott az erkélyen, az eltávozottak helyett újak jöttek, és akik ott maradtak, megszólták azt, aki legközelebb elment. Ez olyan rendes.

Legelőbb az északi herceg távozott el. Debry mindjárt tudott róla valami anekdotát mondani.

– A minap az orosz követségi palota előtt találkozik egy kozákkal, aki éppen akkor száll le lováról. „Te paraszt!” – kiált rá a kozák –, a kozáknak mindenki paraszt, aki puskát nem hord, vagy lovon nem jár. „Te paraszt, úgymond, jer ide, fogd a lovamat, míg odabenn leszek”, s odaveti neki a kantárját. A herceg szépen megfogta a lovat, s tartotta, míg a kozák bement. Meglátják ezt az ablakból a követ cselédei, s nagy ijedten rohannak le a lépcsőn kiabálva a szemközt jövő kozákra, hogy az istenért, mit cselekedék! Iván herceggel tartatja a lovát. A szegény nyavalyás ijedtében majd elhalt, térdre esik a herceg előtt, és könyörög, hogy legyen iránta kegyelmes, hihetőleg meg lehetett volna vele alkudni száz kancsukában. Ekkor a herceg kivesz két aranyat, és markába nyomja: „Nesze fiam; és ne félj semmit, ezután is tudj büszke lenni!”

Némelyik nevetni, másik csodálni valót talált e vonásban. A lord azt mondá rá, hogy ez csak különködés, s felrúgta a székét, átlépett három előtte ülő térdein, kezeit hátradugta a frakkja zsebébe, s kalapját meglelve az asztalon abba beledugta a fejét anélkül, hogy kezével hozzányúlna, és eltávozott az erkélyszobából.

– Lám, a nemes lord azt hiszi, hogy csak neki van kiváltsága a különködésre – szólt Debry. – Hallották önök legközelebb a Théâtre de la Gaieté-beni vendégszereplését?

Ah ez érdekes! – monda Rudolf felé fordulva, s nem várva el, hogy az megmondja, vajon hallotta-e, vagy sem. Ismeri ön ugyebár azt a kedves kis vaudeville-t: „La belle laitrière” (A szép tejárusnő), mely néhány hét előtt olyan nagy furorét csinált. Abban egy medvének igen érzékeny szerepe van; valami vadással nagy tusakodásba ered, míg végre a vadász leöli, s végignyújtva a színpadon ráül, s ott danol el az elejtett medvén egy kedves kis kuplét, melyet már minden gamin fütyöl. Ez a bolondos lord egyszer ráveszi a Gaieté igazgatóját, hogy engedje neki azt a medve szerepét játszani. Az beleegyezik. A lordot befűzik a medvebőrbe, pompásan tudott morogni, cammogni s a fejét hánytatni. Végre jó a vadász, a lord két lábra áll, a vadász megrohanja, a lord olyat üt a medvetalpával a kezére, hogy az elhullatja a vadász kést, akkor összekapnak, a vadász nem bír a medvével, birkóznak, végre a vadász esik el, a medve lenyomja a földre, s azzal ráül nagy diadallal, s ezúttal a medve énekli el a vadász hátán az ismeretes kuplét a közönség tomboló kacajára. Hát nem érdekes tréfa ez?

Rudolf komoly, figyelmes arccal hallgatta a márki meséjét, s meg nem zavarta, míg beszélt, csak akkor mondta meg neki:

– Nagyon érdekes és új. Csak tegnapelőtt olvastam a „Journal des caricatures”-ben.

– No, ez kemény levágás – szólt Debry –, végigmondadni az emberrel egy mesét, amit már az újságokban is olvastak. Ily kudarc után szököm innen.

Mielőtt kilépett volna, tréfás esedezéssel fordult a társasághoz:

– Uraim, legyenek irántam irgalommal. Én tudom, mi sors vár arra, aki innen elmegy. Kegyelem és irgalom, uraim!

Debry szerencsésére e pillanatban egyszerre más tárgy ragadta meg az erkélyen ülők figyelmét, mely nem engedé, hogy róla elmondják, miszerint ő a leggazdagabb ember a földön, mert nemcsak a saját zsebéből, hanem szüntelen a másokéból költ, hogy a szakállát festi, és harminc rendbeli álhatat visel, mindennap hosszabbat tesz fel, a hónap végén aztán azt mondja, hogy megnyíratja a haját, s ismét újakezdi, és nagyon haragszik, ha a parókájára vonatkoznak; egyszer az angollal szinte párbajra ment egy élc miatt, amidőn az Odéonban voltak, s a fiatal óriások szüntelen nyitva hagyták a páholyajtót, s Debry lármázott, hogy légvonat van! „Pedig önnek könnyű beszélni – mondta a lord –, mert nincs fedetlen fővel.” – Mindezek és még mások készen valának ellene, ahogy eltávozott az emberszólás köréből, amidőn a bulváron nagy vágatva hajtát keresztül egy sajátságos úri fogat. Ujdon fényes görögdinnyezöld calèche elé fogva négy szürke telivér mén, mégpedig nem kettő elől, kettő hátul, ahogy szokás, hanem egymás szélében mind a négy, mint valami római diadalszekér előtt. A lovakat maga az elegáns úr hajtja, a kocsis és a vadász hátul ülnek a kupében.

– Nézzétek Kárpáthyt – szól egy fiatal dandy az erkélyen kihajolva (ez, hogy el ne felejtjük, egy magyarországi alispán fia, ki hazulról apanázst húz, s esztendő óta iparkodik elhíttetni az emberekkel, hogy az anyja báróné, s hogy Magyarországon az alispánokat excellenciás uraknak hívják) –, ah milyen derék fiú ez a Kárpáthy! Uraim, ilyen kocsis nincs több Párizsban. Úgy vágat en carrière, mikor legtöbb szekér jár a bulváron. A minap egy tejárus szekér nem akart előle kitérni. „No várj!” – monda neki, én mellette ültem, s ő oly rigyesen hajtattott neki, hogy beleakadva a tejárus tengelyébe, hopp! egy perc alatt a szekeret felfordította, mind a négy kereke az ég felé állt, a tejárus csak úgy nézett ki a kas alól; eltörött egy lába, meg egy löcse. Abellino azután a Conciergerie-n, hova a tejárus panasza ment, rövid processzust csinált, elővette az erszényét: „Ennyi az eltörött löcsért, ennyi az eltörött lábért.” Milyen elméncség! Éppen hasonló eset történt mamám, a báróné kocsisával; egy reggel bejön a papához, azt mondja; „Excellenciás uram...”

A többit nem mondhatta el az ifjú merveilleux, mert e percben nagy zaj támadt a szalonban, mintha valakit diadallal üdvözlénének, s megnyílván az erkélyterem ajtaja, dicsőségtől ragyogó arccal lép be rajta Kárpáthy, kísérve az összecsoportosult fiatal óriásoktól, kik abbahagytak kártyát, tekeasztalt, hogy a jó hírt hallhassák, melyet Abellino a Mainvielle–Catalaniféle ügy felől hozott, rá levén bízva annak elrendezése.

– Hogyan, mint végezett? – száz kérdés intéztetett hozzá.

– Uraim, hagyjatok egy kissé lélegzethez jönnöm, egészen alterálva, egzaltálva, fatigálva vagyok.

Hirtelen széket toltak alá, és leültették.

– Minden nyerve van, többet kivívtam, mint amennyit kívánt a klub; csitt, csendesen uraim! Mindent elmondok, de kikötöm, hogy senki bele ne szóljon a beszédembe!

Tehát tudják önök, hogy ez a makacs, önféjú Deboureux, az operaszínház igazgatója, milyen állhatatosan megmaradt azon szándéka mellett, hogy Zelmirátnak minden követeléseink dacára se adja Catalaninak, hanem Mainvielle-nének.

– Ugyanazon Mainvielle-né ez – kérdező István közbeszólva –, ki néhány év előtt oly kitűnően fogadtatott Szentpétervárott, Velencében és itt Párizsban?

– Ahol van ni, már valaki beleszólt! – kiálta bosszúsán felpattanva Abellino.

– Bocsánat érte, a név meglepett, miután e nő hazánk leánya.

– Az...

E szó oly hangon volt mondva, mintha azt jelentené: „Hogy is lehetne valami kitűnő, ha a miénk?”

– Tehát – folytatá Abellino –, az igazgató egészen hozzájárulhatlanná tevő magát, s beszédbe sem akart ereszkedni e pont felett. Ekkor az én régi pártfogóném, a szerencsés véletlen, jön segítségemre egy pudlikutya képében.

Általános kacaj.

– Mint mondom, egy pudlikutya képében. Ismerik önök uraim azt a legújabb divatban levő drámát, mely Shakespeare és Hugo Victor darabjait mind háttérbe szorította: „Aubry, vagy a háládatos kutya”. A tárgy az, hogy egy lovagot megöltek, s annak hűséges kutyája lép fel vádlóul a gyilkos ellen, mire a király ordáliákat rendel, hol a vádlottnak meg kell jelenni a sorompók előtt, s a bosszúálló pudlival megvívni, mely által csakugyan legyőzetik. Valamely lángész ebből érzékeny drámát csinált, melyben a főszerepet Philax úr, a pudli viszi. Philax úr bejárta már fél Európát, s mindenütt diadallal, lelkesüléssel fogadtatott, záporoként hullott lábaihoz a koszorú, gazdája zsebébe pedig a tallér és louisdor; hasztalan kiabáltak a költők, a zsmnáfirkancok, hogy ez gyalázat, megbecstelenítése a művészetnek; lealázása a poézisnek! Philax úr azért folytatá műutazását, s néhány hét előtt Párizsba térve, itt is elkezdett furorét csinálni. Eleinte ugyan félték az igazgatók felléptetni, mert a színészek azzal fenyegetőztek, hogy rögtön otthagyják a színpadot, ahol a művész egy kutyával állítatik egy kategóriába, s hol eddig a helyes deklamáció, művészi arcjáték, kitűnő hang és ragyogó érzelem jutalmául osztogatott taps és koszorú egy oktalan barom csaholására és ugrándozásra pazaroltatik.

– Ez nem rosszul beszél – sűgá István Rudolf fülébe.

– Ne búsulj, majd mindjárt elrontja.

– Azonban mégis akadt egy igazgató, a Luxembourg színházé, akit nem zsenióztak színészei, s ez bátorságot vett magának a kutyát elfogadni vendégszerepekre, a sikertől föltételezván, ha vajon rendes tagnak szerződtesse-e vagy sem. A siker várakozáson felyül volt. A luxembourg-i nyomorult pajta, melybe azelőtt senki sem járt más, mint matrózok, diákok és débardeurök, s még jóraaló lorette sem mutatta benne magát, ez estve Párizs legelegánsabb népével tölt meg; a fokhagyma- és pálinkaillatú páholyokból a legismertebb divathölgyek tekintettek elő, s ezen estve a művészkutya a szó teljes értelmében virágésővel temettetett el. E naptól fogva egyik színház a másik kezéből ragadta ki az elhírhedt négy lábú művészt; egy nap a Gaieté hallotta őt csaholni, másnap a Théâtre des Vaudevilles, azután a Varietés, végre minden párizsi színpadot körüljárt, s a két rátartó színház, a Théâtre Français és az Académie Royale de Musique közönség nélkül maradt; az elegáns világ törte magát Philax úr után, felvitték őt páholyaikba, caressírozták, hízelgésekkel halmozták, s természetesen ahova a dámák mennek, oda sietnek a férfiak is, egyszóval: a két pedáns színház játszhatott üres padok előtt, adhatták ott Cidet, Hermione-t, Tartuffe-öt; amott Cenerentolát, Gazza ladrát, Alcidort, vagy Nurmahalt, a színház üres volt, s az igazgatók dühösködtek a közönségre, mely egészen szerelmes volt a kutyába.

– Monsieur! Mind szükség minekünk ezt megtudnunk? – kiálta fel egy türelmetlen hang.

– Uraim, én diszkréció kérék – szolt méltatlankodva Abellino –, különben egy szót sem fogok szólni.

Megszavaztatott a diszkréció.

– Ekkor én meglátogatom monsieur Deboureaux-t, s tudva azt, mennyire fel van ingerelve a kutya ellen, úgyhogy ha ő játszaná Aubryban a gyilkos szerepét, bizonyosan ő harapná meg a kutyát, nem az őt; tehát azon ajánlatot tevém neki, hogy ha én rögtön végít szakasztom ennek a kutyaszezonnak, s a közönséget kigyógyítom caniculai szenvedélyéből, minő hálával fog

nekem tartozni. – „Mindennel, amit ön kíván” – felele a derék ember. Jó, én tehát két dolgot kívánok; Zelmira szerepét Catalaninak adni, ez az első. Megígérte.

A fiatal óriások szerteszéjjel szedték e szóra Abellinót.

– A másik pedig az, hogy Zelmira adatása utáni napon adassa „Italiana in Algeri-t”, ezt a kopott és divatból kiment operát, s abban léptesse föl Mainvielle-nét.

– Brávó, brávó! – kiáltának többen. – Ez gyönyörű, soha ügyesebben fel nem lehetne emelni egy művésznőt és a másikat megbuktatni mellette.

– Várjatok, még ez nem minden. Mainvielle-né bizonyosan megérezte a bajt, mert még azon órában odaient az igazgatóhoz, hogy őt bocsássa szabadságidejére, mert férje beteg, s fürdőkre kell vele menni. No már ki ne látná itt megint a világos malíciát? Hát az-e a világ rende, hogy a színésznek férjével együtt utazzanak? Enfin, az igazgató kötelezve volt, Mainvielle-nét három nap múlva útra kelle bocsátania, s Zelmirának még csak a két első felvonása van betanulva, s így csak az ő eltávozta után fog színre kerülni, s az a színe lesz a dolognak, mintha Catalani csak szükségben kapta volna meg a szerepet. – Ki tud itt segíteni?

Itt körülnézett a fiatal óriásokon, s miután azok hallgattak, büszke öntudattal ütött homlokára, mintha mondaná: „Az én fejem!”

– Annál jobb, mondám, tehát adatni fogjuk ugyanazon este Zelmira két első felvonását és utána azt a kiállhatatlan két utolsó felvonást „Italiana in Algeri”-ből, mely elől rendesen meg szokott szökni a közönség. Hát nem jól van így? –

– Dicső, felséges! – kiáltának mindnyájan – leleményesen van kigondolva, az arrangement tökéletes. Ugyanazon este a diadal és a bukás, egyfelől a taps, másfelől a chut (pisszegés).

– De halljuk tovább. A feltétel ezért az volt, hogy a kutyaszazonnak vége szakadjon. – Itt felugrott Abellino székéről, egyet csettentve ujjjaival. Eh voilà: már vége van!

– Hogyan, hogyan? – kérdék mind elcsodálkozva.

– Én rögtön lóra ültem, beszéltem bankárommal (ennél a szónál megigazította kravátlíját, hogy hallgatói azalatt gondolkodhassanak azon, miszerint neki ismét bankárja van); onnan egyenesen vágtattam Pelerinhez, kié az a művészkutya. Kihívtam magamhoz kutyástul, s le sem szállva lovamról azt kérdezém tőle: „Hogy adod azt az ebet?” A pimasz elébb gorombául felelt azt mondva, hogy nincs annyi pénzem, amennyiért azt megvehessem. Par Dieu! Lehet-e magyar nemesnek ennél nagyobb gorombaságot mondani? Hát úgy nézek én ki, uraim, mint akinek azt lehet mondani, hogy nincsen pénze? – Hah! – dühösen kiálték a fickóra – Monsieur, mint nevez ön pénznek? Hiszi, hogy én nem tudom megadni kutyájának az árát? Mit kér ön érte? – Az ember azt felelé, hogy nem adná ötvenezer frankon alól. – Fripon! s azt nevezi ő pénznek! Itt van ötvenezer frankod! – kiálték hirtelen kirántva tárcából ötven bankbilétet, s odavetém neki. A fickó elbámult; a kutya ugyan művészete keresményével őt évről évre táplálta, de a kutya meghalhat, ötvenezer frank pedig nem hal meg, s azon ő magának fűszerszámos boltot nyithat, s élhet belőle holtig; egy kicsinyt gondolkozni látszott, azután eltette a bankbiléteket, s a pudlit örvénél fogva odavezette hozzám, s vigyorogva mondá: „Ezzel ugyan jó vásárt csinált az úr!” A gazember valami vándorszínház igazgatónak nézett, s azt hitte, hogy már most majd én fogok városul városra járni a kutyával, s mutogatom, hogy micsoda mesterségeket tud. No semmirevaló, hogy lássad, miszerint egy magyar nemes embernek ötvenezer forintot kidobni micsoda tréfa, s máskor respektusod legyen előtte, hát íme, nézz ide! Azzal kivontam nyeregkápámból egy tercerolt, s puff! ott hevert a kutya *agyonlőve* –, s azzal vége az ebszezonnak.

A csodálkozás megnémítá az ajkakat, csak egy önkénytelen sóhaj volt hallható.

– Társad sajnálja a kutyát – szólt Abellino Rudolphhoz Istvánra mutatva.

– Nem a kutyát, hanem téged.

– Eh bien, én teljesítem a föltételt, s Deboureux is a magáét, holnaputánra van kitűzve Zelmira és La Italiana; most sietve gondoskodni kell az előkészületekről, a szerepeket fel kell osztanunk, hogy mindenre időnk teljék, mert sietnünk kell; Debryre bízzuk a virágárusnőket felhajtásni; valahány melaleuca van, mind vegye meg; Fennimor (ez a tejfürdőt használó hazafi keresztnéve volt) beszéljen azokkal a poétákkal, akik nekünk dedikálni szoktak, írjanak magasztaló verseket. Iván siessen az ékszerárushoz, s válassza ki a legszebb gyémántokat – neki ebben legjobb ízlése van – egy pompás diadém számára; ha a klub pénztárát meghaladja a költség, azt én fedezem.

Az ifjú óriások közt nagy mozgalom támadt e szóra, mindenki akarta, hogy valamit bízzanak rá.

– Parancsoljanak velem is! – ismétlé az a fiatal gentleman, aki az atyját excellenciás úrnak szokta titulálni. – Parancsoljanak velem is! – ismétlé már tizedszer.

– Szívesen, barátom – szólt a mindent rendező Abellino –, siessen ön monsieur Oignont felkeresni és idehívni.

Az ifjú ember egy darabig gondolkozott, ha vajon elég nagy megtiszteltetés-e ez rá nézve vagy sem. Végre mégis elhatározta magát, vevé a kalapját és eltávozott.

– Hát ti semmit sem fogtok mozdítani, he? – kérdé Abellino odafordulva, hol Rudolf és társai álltak egy szegletben.

– Ahol annyi a játszó személy, nézőnek is csak kell maradni – felelt hideg szarkazmussal Rudolf, míg István megfogá Abellino karját, s mutatóját annak gomblyukába akasztva odavoná közéjük.

– Szólj, miért e harag Mainvielle-né ellen? Sértett meg valakit közületek?

– Mindnyájunkat! Vérig sértett! Hogy négy év előtt ide jött, az egekig emeltük, dicsőítettük, világhírt szereztünk neki, s mivel hálálta meg? Avval, hogy pimaszul elvonult előlünk morózus, hypochondriacus férje mellé, a legderejobb gavallérokat visszautasította; pedig többen a legbecsületesebb liaisont szándékoztuk vele kötni, mind visszautasított.

– Már így igazatok van – szólt Rudolf alig mozdítva keserű vonásra ajkait.

– De ez mind kevés. Nemrég bankettet adánk, melyen csupa művésznők és műbarátok valának jelen, s ő kihúzta belőle magát azt vetve okul, hogy férje beteg, azt kell ápolnia. Ah madame! Ön velünk dacol? Megállj, majd megmutatjuk, hogy le tudunk onnan vetni, ahova felemeltünk!

– Hátha az asszony férje fel talál lépni ellenetek? – kérdé Miklós, ki ezt nagyon természetesnek találta volna.

– Férje? Que diable? Mit léphetne miellenünk? Mi közönség vagyunk és ő színész, mi fizetünk és ő játszik; ha tetszik tapsolunk, ha tetszik fütyülünk. Megfizettünk érte.

– Egyet hagyj még mondani – szólt István, mi később szokássá vált nála, annak akivel beszélt, nyakkendőjét igazgatva –, ez a nő magyar születésű, hazánk leánya. Tehát még itt is üldözni fogjuk-e azt, ami a miénk?

Abellino nem felelt a kérdésre, hanem amint István gomblyukában tartá ujját, tréfásan monda:

– Lesz ön szíves gomblyukamat elereszteni, vagy levessem frakkomat és itt hagyjam? – Az elsőbbi megtörténvén, a fiatal lion nonchalant lebegéssel a több óriások közé vegyült.

Nemsokára visszaérkezett az alispáni és bárónői mésalliance-ból származott fiatalember monsieur Oignon társaságában.

Monsieur Oignon pedig senki sem volt más, mint a claque entrepreneurje, magyarul: egy olyan ember, aki tapsokkal és füttyökkel kereskedik. Nagy tekintélyű férfiú, kitől az írók és művészek sorsa függ.

Az első cikk iránt, a taps, koszorúhányás és versszórás dolgában hamar megvolt az alku. A másik kissé nehezebben ment; egy köztiszteletben álló művésznőt kipisszegtetni nem tréfa dolog, s ahhoz úgy könnyedén hozzáfogni nem lehet, az ember hamar alkalmat nyújt magának a gendarmerie-vel való megismerkedésre, a publikum is hamar pártra kelhet. Aztán a claqueur chefnek is van szíve.

No de szerencsére a claqueur chef szíve nincsen vasból, néhány markába nyomott argumentum végre mégis meglágyít; majd meglátja, hogy mit tehet. Rajta lesz, hogy a fogadtatás hideg legyen, kieszközli, hogy a pástétomhordók ne hordjanak frissítőt a karzatokon, hogy a közönség zúgolódjék a nagy melegségben, aztán egy-egy kis véletlen intermezzo mindig jó szolgálatot tehet; egy kalap, mely a földszintre esik, egy ember, aki a pianisszimóban irtóztató nagyot ásít, hogy a közönség könnyebbvérű része kacagva fakadjon, mindez sokkal többet fog érni, mint valami elhatározott fütty, mert az unalom és hidegség sokkal lesújtóbb nyilatkozat, mint a pisszegés és fütty, mely gyakran visszahatást szokott előidézni.

Ilyenformán megkötetett és ratifikáltatott az egyesség a holnaputáni napra, mely nevezetes napot oly nehéz volt elvárni a felizgatott óriások kedélyének.

– Hát viszed-e őket haza? – kérdé Rudolf hallgató társától.

– Annyi bizonyos, hogy tégedet elviszlek közülök.

Rudolf lecsüggeszté fejét, és hallgatva ment végig társaival a klub termein, s csak a lépcsők végén mondá:

– Az meglehet.

* * *

Most lássuk, ki volt ez a Mainvielle-né, ki oly erős mozgalomra adott okot az óriások világában, s kinek érdekességét növeli előttünk az, hogy magyar születésű hölgy, s mint ilyen európai híró volt. – Csak *volt!* Most ő is mélyen alszik, s tündérhangjai elhaltával egy szava sincs róla többé a hírnek...

V. Egy híres művésznő pályája

Nem ideális dolgokról beszélek; a költők hazudnak, az élet mond igazat.

Azon művésznő, kinek életéről írok, egyike volt kora legragyogóbb szellemeinek, kit a természet gazdag szívvel, bájos arccal, elragadó hanggal ajándékozta meg; reá a művészet géniusza legforróbb ihletét lehelte, s a szeszélyes sors kinyitá előtte keblét, hogy válogasson annak minden kincseiből.

Híre el volt terjedve Moszkautól Velencéig és Bécstől Párizsig és Londonig; beszéltek róla, mint csodatüneteményről; a költők, kik a világharcok hőseire csillagokat raktak, őt a nap-sugárban fűrésztöttek, s diadala tökéletesebb volt, mint Napóleoné, mert ő nemcsak egy-egy nemzetnek volt büszkesége, hanem egész Európáé egyszerre, s Angolhonban éppoly nagynak tarták, mint Oroszországban, s a Tuilériákban éppúgy elismerék fensőbbiségét, mint a Kremlben. Nevét úgy ismerte mindenki, mint most Lind Jennyét – és ennek alig múlt harminc éve – és most senki sem emlékszik róla többé.

E hölgy neve volt *Fodor Jozefine*. Nagybátyja, Fodor Károly, mint magyar huszárkapitány a múlt században származott ki Hollandba három fiával együtt. Ezek közül a legkisebb, József a zenére adta magát, s egy francia hölgygel nősülve, Montmorency herceg által udvari karnagyává választatott. E házasságból született Jozefine; gyermeki szépsége bizonyító, mennyire szerették egymást szülői, s szépségének éveivel történt nevedése azt, mennyire szerette ő szülőit. Meglehet, hogy babona, amit mondok, de én azt hiszem, hogy amely gyermek szülői nem szeretik egymást, az rútnak születik, s aki nem szereti szülőit, az rútnak nő fel, mert a szerelem teremti a szépet.

A francia forradalom kiütésekor Montmorency herceg kibujdosott, s Fodor József visszatért Hollandba, s ott nője meghalt. Ekkor ismerkedék meg Kurakin herceggel, ki következő volt a hollandi udvarnál, s általa meghívatott Oroszországba, hol a szépművészeteket bálványozó orosz főúr karnagyává tevő, Jozefine-t pedig saját hercegisasszonyaival együtt nevelteté európai hírű mesterek által. A kisleány már tízéves korában a világ minden mívelt nyelvén beszélt, a hazai édes barbár nyelvet pedig édesatyjától tanulta titkos magános órákban.

Már gyöngé gyermekkorában oly tökélyvel játszott a hárfán, mely még akkor sok előnnyel bírt a tökéletlen zongora felett, hogy apja nem félt őt a moszkvai úrivilág előtt egy hangversenyben fölléptetni, melyben mindenkit bámulatra ragadott.

Két év múlva újra hallották őt a moszkvai művészetimádók; már ekkor énekelt. Jelen volt Sándor cár maga a hangversenyben, s annyira elragadtatott a kedves hangok által, hogy a leányka kezét mindenki láttára megszorítaná, s nem telt bele egy hét, midőn udvari kamarását elküldé atyjához, hogy Jozefine-t az udvari énekesszínházhoz háromezer rubel fizetéssel szerződtesse.

Nemsokára a közönség kedvence lett. Óh, azon hideg éghajlat alatt, ama barbár emberek, kikről mi forró égalj művelt szülöttei azt hisszük, hogy mind medvebőrben járnak, s dobszóra táncolnak – nagyon forrón tudnak érezni a művészet iránt.

Azon időben francia drámai színháza is volt Moszkaunak, melynek legünnepeltebb hőseül Tharaud-Mainvielle urat emlegeté a hír.

A művész magas, eszményi alak volt nemes, szilárd vonásokkal, miken a közéletben csak egy kifejezés volt látható, a becsületesség, a nyíltszívűség, és ez volt valódi jelleme, de ah, a színpadon, ott ezer alakot váltott: düh, szenvedély, megrázó indulat s elborzasztó harag, ellen-

állhatlan csáb, halvány bosszú vagy nevetető tréfa egyforma tökélyvel tükrözé magát arcán – és ez volt művészete.

A hír éppen annyi dicsőt beszélt Mainvielle-ről, mint Jozefine-ről. A hír, ez a rábeszélő kerítőné, járt egyiktől a másikhoz; mindennap egymás diadalairól kellett hallaniok. A hír nem egyszer bírt már összeszerezni két híres embert, férfit és hölgyet, kik azt hitették el magukkal, hogy egymást megszerették, pedig csak egymás hírébe szerettek.

Kivétel történt a szabály alól. A kornak két leghíresebb művésze egymást megszerette, és e szeretet nem múlt el soha, még akkor sem, midőn elmúlt a hír. Mert édeseim, kik a hír utain jártok, tudjátok meg, hogy a művész híre mulandó, neki nem kell meghalni, csak megvénülni; még él, de már eltemették.

Tehát a két híres művész férj és feleség lett, s azóta kettős dicsősége volt mind a kettőnek; a tapsoló közönség éppen olyan jól ismerte a Mainvielle, mint a Fodor nevet, s nem kellett új szóhoz szoknia, midőn kegyencét mint nőt látta a színpadon.

Azonban kiütött a harc az orosz és francia császár között, s ekkor Sándor cár rögtön kitiltott birodalmából minden francia színészt, köztük Mainvielle-t is, Jozefine nem tartozott férjét követni, mert őt nem érte a tilalom súlya, ő az orosz udvari operánál volt szerződötve, s nem történt volna rendkívüli eset a világban, ha férjét futni hagyja, s maga dús szerződése mellett marad.

De nem úgy tett, hanem követte férjét, elhagyta jó sorsát, elment vele szegénységbe, szomorúságba. Kóbor színtársulatot alakítottak, vele bejárták Stockholmot, Koppenhágát, Hamburgot; operájok nem volt, és Jozefine játszott *drámai szerepeket*. Ezt úgy hiszem, a lehető legnagyobb lemondásnak tekintendő mindenki, aki az operaénekesek ragyogó pályáját a drámai színész hűs életútjával összehasonlítja.

Így jutottak vissza Párizsba.

Valami harmad-negyedrendű művészetszarnok, a Feydau színház megengedé sok utánjárásra, hogy Jozefine felléphessen benne. E nap óta Párizs kedvencévé lön. Rögtön mint első énekesnőt szerződtek az olasz operatársasághoz, s midőn Griseldában fellépett, az elébbi primadonna, signora Barilli örök feledékenység zöldjébe lön temetve.

Innen bejárta Angolhont, a tündér Velencét. Itt a zene őshonában érte el dicsősége tetőpontját. Ritka művész az, ki Olaszthonba viszi másutt szerzett koszorúit, de aki odavitte, és onnan visszahozta *hervadatlanul*, annak fején örökzölddé lettek azok.

A velencei világ lelkesedése oly fokra nőtt a magyar művésznő iránt, hogy a Fenice színházban ünnepélyesen megkoronázták, s emlékére arany-, ezüst-, és bronzpénzeket verettek, miknek egyik felén a művésznő mellképe volt nevével körülvéve, másik felén borostyánkoszorú e szavakkal: „Te nuova Euterpe Adria plaudente onora”. (Téged, új Euterpé, Adria tapsolva dicsőít.)

Ekkor visszakövetelte őt Párizs. Rendesen a külföld becsülése után tudjuk meg sajátunk értékét. Jozefine visszatért. Éppen azon időben történt, hogy Rossini legelső műveivel szerencsét próbált, de balszerencsét aratott Párizsban. „Sevillai borbély”-a került a színpadra; az első előadáson kipisszegték, a másodikon kinevették, a harmadikon nem nézték meg, azután végképp kitérültek a repertoárból. Jozefine megismerkedett a művel, s lánglelke belátta annak szépségeit. Azt kívánta, hogy abban léptessék fel. Midőn eléneklé Rosinát, a párizsi nép tombolt örömeiben; mindenütt új, ismeretlen szépségek tűntek elő. Rossini egy nap alatt divat embere lett, s a „Sevillai borbély”-ban nyolcvanszor hallgatá és tapsoló meg egymás után a közönség Mainvielle-nét.

A jó közönség! Hisz a közönség olyan jó magában, akit egyszer megszeret, azt könnyen el nem hagyja; csak egyes emberekből ne állna a közönség!

Bármilyen nagy legyen egy művésznő, bármennyire meghódítja is a közönség szívét, ha sokáig egy helyben van, lassankint elhidegülnek iránta, megszokják, és nem veszik többé észre előnyeit, hibáit pedig feljegyzik. Ha tisztán művészetének él, ha nem veti magát oda a világ zajának hasonló szerepeket játszva az életben, mint a színpadon, vagy ha éppen otthon házi boldogságot talált, melybe csendesen elvonulhat; ha szüntelen csak férje karján jelen meg, kit éveken át makacsul szeret – lassankint elfogynak az imádók, később a tisztelők is; a tapsokat, a koszorúkat tele marokkal szórják tehetségtelen olcsó szépségeknek, s neki meg kell ismerkedni mindazzal, ami a közönség elhidegülését tanúsítja, a néma hallgatással, midőn lelkében érzi, hogy művészte remekelt, fitymáló bírálatokkal és üres padokkal. Később azt is hallania kell, hogy már régóta játszik, hogy már régen él; éveit megszámlálják; elmondják, hogy erre meg arra a szereposztályra már alkalmatlan lett; beszélnek róla, hogy ki lesz utána, ha ő ki fog dűlni. Kereken szemébe mondják, hogy megvénült. És ha jön egy szerencsés vetélytársné, kinek két nagy érdeme van fölötte: egyik az, hogy új, másik az, hogy a közönség kegyét nemcsak a színpadon, de a színpadon kívül is iparkodik megérdemelni; akkor a régi kegyencnő, anélkül, hogy vétett volna, anélkül, hogy erejében, művészetében hanyatlanék, bukva van; mindenki ellene támad, elkövetkezik a kritika fitymálása, a közönség hidegsége, a színésztársak intrikái, gyűlöletes szerepek és utoljára a *sziszegés*.

Catalani nem volt sem szebb, sem fiatalabb, sem nagyobb művésznő, mint Jozefine, de volt egy talizmánja, mely sokat jelent a művészvilágban. Nem hordta magával férjét. A jámbor tengerészkapitány ki tudja melyik világrész tengerén fogyasztó a rumot, neje még csak annyira sem méltatá, hogy a közönség előtt nevét viselje. Hogy is cserélhetette volna fel annyi diadal emlékével összekötött jól hangzó nevét egy barbár bourgogne-i névvel? Tapsolónak fele elhallgatott volna, ha signora Catalani helyett madame Valabregue-et kellett volna hangoztatnia.

A becsületes Valabregue nem állt útjában neje művészetének, ő lehetett beteg bátran, lelhetette a sárgahideg, skorbut, vereshimlő, s ami egyéb ajándékai vannak a trópusok légkörének, meg is halhatott tetszése szerint, és süllyedhetett a tengerbe, azért legkisebb változás sem történe a hetirendben, s a kitűzött darabnak nem kellett elmaradni a játéksorozatból.

Már csak az is nem eléggé bosszantó-e, ha egy kihírlelt műnek el kellett maradni napjáról, mert a főszerepvivő aznap megbetegedett? Lehet-e ilyesmit elhinni, lehet-e meg bocsátani? Mindennapi ember, ha meghűtötte a gyomrát, lehet kedvetlen, ha hurutja van, köhöghet, ha epéje kiömlött, lehet haragos, ha nem bír lábain állani, lefekhetik; de egy művész, kinek kötelessége a közönséget mulattatni, mi joga van annak köhögni, gyöngélni, lefeküdni?

S hát olyat hallott-e már valaki, hogy egy művésznő csak azért elvonja magát a színpadtól, mert férje beteg? Isten neki, hát hívasson hozzá orvost, ő úgysem gyógyítja meg; maga pedig menjen játszani, énekelni, mosolyogni, kacérkodni.

Már több nap óta keringett a városban az a botránys híre, hogy Mainvielle-né nem akar fellépni, azt vetve okul, hogy képtelennek érzi magát énekelni, midőn férje halálos beteg, s ő, ha egy percre eltávozik tőle, a legkínzóbb aggodalmak között van. – Lárifári! Ki hinné ezt? Azért nem akar fellépni, mert Catalani itt van, s a közönség tapsol Catalaninak, és ez sérti a madame-ot.

Az igazgatót minden oldalról megrohanják, hogy miért nem lépteti föl Mainvielle-nét? Az igazgató minden órában izenget hozzá, végre fenyegetőzik, hogy kényszeríteni fogja; a művésznő végre szabadságidejét kéri, mert férje csak úgy gyógyulhat meg, ha fürdőkre mehet vele; úgy, de elébb egyszer még fel kell lépnie, mert így van szerződésében; nem bánja, azt is

megcselekszi, csak bocsássák; ekkor odaküldik legkiállhatatlanabb szerepét; nem törődik vele, elszánja magát, hogy átesik rajta.

Már hét éjszakát virrasztott keresztül a szenvedő férj ágya mellett, s maga is oly halvány, miként az. Hosszú éjszakákon át ott ült a beteg ágya szélén, leste ajkainak sóhajtását, számolta az órák perceit, nehogy a gyógyszer bevételeivel elkéssék, hús kezével lohasztá égő homlokát, s biztató suttogásával üzte a kór ijesztő álmait. Látogatók, jó barátok elmaradtak, mert azt mondák, hogy Mainvielle betegsége ragályos. A nő átölelte férjét, mellé hajtá fejét izzadt vánkosára, forró ajkait csokolá, égő fejét keblére fekteté, gondolva, hogy ha ragályos a láz, ragadjon őreá, s ha meghal a férj, haljon meg ő is vele... és olyankor feledve volt a színvilág és az egy napig élő dicsőség!

Mainvielle betegsége éppen az éjszakán fordult meg, s most üdítő álom fogta le szempilláit, az orvosok biztatása szerint ezentúl már életveszélyen kívül van.

Jozefine ott ül ágya mellett, halvány, nemes vonásain a megtért nyugalom boldogsága látszik. Csak egy gondolatja van, az, hogy férje meggyógyuland.

Kezében a kiállhatatlan szerep hangjegyei, mikén végig fut, hogy visszaemlékezzék, s teremtő lelkével új fényt, új szépséget keressen bennök. Hasztalan. Hálátlan szerep az, egyike azoknak, mikben a művész kiadja testi-lelki erejét anélkül, hogy legkisebb sikert arathatna, miket a költő kedv nélkül, gondolat nélkül szerze, s a művészre bízta, hogy leheljen beléjük lelket, ami tőle távol volt. Százszor földhöz kellene csapnia szerepét, széttépní lapjait és papucsával rágázolni; de Jozefine nem haragszik, a színpadi világ ingerei nem hatnak szívéig, ő csak azt érzi most, hogy férje meg fog gyógyulni.

Néha elkomorodik arca, ha élte ragyogó felén végiggondol, s odáig viszi gondolatja, hol a művészi élet alkonyán meghosszabbul minden árnyék, de egy tekintet az alvó férj arcára, s szemei újra mosolyogni kezdenek, hisz az mind csak komédia! A boldogság négy fal között lakik, s semmi köze a csillogó lámpafényhez. Lám, amiért imádkozott az éghez: férje meggyógyul; hadd vesszen cserébe a hír! Ha őt elvesztette volna, jöhetne a hír, jöhetne a dicsőség, soha nem pótolná vissza.

Egyszer halkán nyílik az ajtó, s a puha szőnyegeken óvatosan lép be mademoiselle Jeanette, Jozefine legrégebb kedves cselédje, kit utóbbi időkben minden munkától felmentett, s mint társalkodónőt, mint barátnét tartott magánál.

A leány arcán aggodalom látszik, melyet rosszul bír rejtteni.

– Miért jött, Jeanette? – kérdé halkán Jozefine kezével intve, hogy zörejt ne okozzon, mert férje alszik.

– Ah, madame, mint örülök, hogy Mainvielle úr meggyógyul, s mint szeretném, ha ön ma hirtelen megbetegednék.

– Jeanette, ön nekem rosszat kíván.

– Világért sem madame, nem valami tartás nyavalyát értettem, hanem csak valami olyan *színpadi betegséget*.

– Tudja, Jeanette, hogy nekem az a bajom nem szokott lenni, miért óhajtana most?

– Ah madame, ön talán még nem tudja, hogy Catalani is ma fog fellépni Zelmirában.

– Tudom, Jeanette.

– És tapsolni fognak neki, koszorúkat hányni.

– S azt hiszi ön Jeanette, hogy az nekem rosszul esik? Catalani mindazt megérdemli, mert nagy művésznő.

– Nagy, ahol ön nincs. Én istenem, minő gondolat; önnek mellette Italianában lépni föl! A közönség hideg lesz.

– Hozzászoktatott már.

– De nem csak hideg, közönyös lesz; nemtetszését fogja éreztetni.

– Eltűröm Jeanette.

– Óh, madame, ön nem tudja, mi van ön ellen készülóban. A városban mindenütt beszélnek...

– Mit beszélnek?

Jeanette habozni látszott, mintha új szókat akarna felfedezni, végre mégiscsak az igazit mondá meg:

– Hogy önt ki fogják *pisszegni*...

Jozefine egy percre halavány lett, mint a fal, szerepe kihullott kezéből, feje alácsüggedt, s szemeiben két könnycsepp jelent meg.

– Óh, madame, ha lehet, ne lépjen ön fel ma, ne lépjen fel soha többet; önt meg fogják gyalázni.

Jozefine nyugodtan emelé fel e szóra arcát.

– Tegyük. Mit gondolok én már velem!

S itt pillantatai alvó férjére estek.

– Ne beszéljünk többet, Jeanette, férjem föl talál ébredni, s meghall valamit.

Mainvielle e percben felnyitá szemeit, s száraz kezét kinyújtva, megfogá Jozefine sima fehér kezét, s odavoná őt magához, halk suttogó hangon rebegeve:

– Mindent hallottam. – Óh, a betegek ravaszok, sokszor lehunyják szemeiket, tettetve, mintha alunnának, csak azért, hogy kihallgassák, mit beszélnek körülöttük... Hát ide jutottunk!...

Jozefine lehajolt hozzá, és megcsókolá homlokát.

– Ne gondolj velem, Tharaud; nagyobb a hír, mint a való; én nem hiszem, hogy azt tegyék velem, és ha tennék is, mit vehetnek el tőlem? Híretem? Akkor leszek boldog, ha azt elfeledtem. Te enyim maradsz.

– Nem kellett volna engemet annyira szeretned – sóhajt Mainvielle. – A színésznő az egész világé, s aki azt lefoglalja, az tolvaj, és azt megbüntetik.

– Légy nyugodt, és ne gondolj arra többet.

– Én ne gondoljak rá többet? – szólt keserűn a beteg színész. – Én, aki tudom, mit tesz az, egyetlen szisszenést hallani ezer taps között, melyet meghall a művész legnagyobb lelkesedése közepett, s mely jobban fáj, mintha fullánkját érzene a kígyónak; én majd csendesen aludjam akkor ugyé, midőn tudom, hogy te, az én bálványom, az én oltárképem, a szégyenpadon állasz, s nyomorult fickók tépik le homlokod koszorúit, miket isten kezei fontak körülé. Idáig fogom hallani a sziszegést, mintha poharamból hangzanék felém. Ah, nyújtsd ide azt a poharat, hadd törjem darabra!

– Tharaud! – esenge a nő. – Ne indulatoskodjál. Sérthet-e egy tiszta lelket ily bántalom? Ha visszatérek, nem fogod homlokomon látni a szégyen pírját.

– S én addig itt az ágyban fekvé fetrengjek? Azt hiszed? Nem. Elvitetem magamat oda, félholtan vitetem a nézők közé. Látni akarom, lesz-e bátorsága valakinek – engemet megölni, lesz-e bátorsága rajtam keresztülgázolni? Én! Én magam kihívom az egész világot!

– Feküdjél le, Tharaud – szölt hidegvérrel Jozefine. – Ez indulatoskodás neked nem használ. Beteg embertől senki sem fél. Ha egészséges volnál, sem védhetnél engem, mert férjem vagy. Ha szeretóm volnál, akkor tehetnél értem mindent; de gondolj rá, milyen nevetséges szerep volna az: egy színésznő férje, ki összevész azokkal, akik feleségének nem akarnak tapsolni!

Mainvielle mindkét kezével eltakarta arcát.

E percben az előszobaaajtón csengettek. Jeanette sietett felnyitni.

– Ha felgyógyulok – hörgé heves zokogással Mainvielle –, kötél táncos leszek! Cirkusz, ugrálni tanított kutyák, szemfényvesztők, orcátlan balettmeztelenség kell ide, nem művészet. Ha újra kezdem az életet, lovardát kormányzok, nem színházat. Farewell Othello! Bamboche-é a vásár!

Jozefine hasztalan kérlelé heveskedő férjét, ki szavaiban végerejét látszott kimeríteni, midőn visszatért Jeanette egy felbontott levelet tartva kezében.

– Bocsánat, madame, hogy e levelet bátor voltam felbontani, de miután átadója nevét éppen nem akará megmondani, azon gondolatra jöttem, hogy tán valami bosszantó irat, valami paszkvill; óh, az emberek mindenre képesek.

– Tehát mi az?

– Egészen ellenkezője annak, amit hittem. Elolvashatja ön.

– Névtelen levél? Ki írhatja azt?

– Nem lehet valami nagy úr, mert igen szépen van írva, egy egyszerűen öltözött férfi adta kezembe; olvassa ön, madame, olvassa úgy, hogy Mainvielle úr is hallja.

Jozefine kezébe vevé a levelet, s ezt olvasá belőle fennhangon:

„Halhatatlan művésznő! Ne lepje meg azon hír, hogy mai fölléptére bizonyos emberek, kiknek nincsen egyéb dolguk, oly előkészületeket tesznek, melyek önt megszoríthatnák; én bizonyosan mondhatom önnek, hogy a közönségnek azon része, mely nem fecsegni, hanem hallgatni jár a színházba, mindazok, kik önben a művészetet és nem személyes kellemeit bámulták, most is forrón éreznek ön iránt, s ez érzelmeket a mai estén nemcsak szóval, de ha kell, bizonyomra *tettel* is be fogják bizonyítani. Azért lépjen ön oly bátorsággal a közönség elé, mint aki tudja, hogy őt szeretik. Megbocsásson ön kuszált soraimért; én, ki ezeket írtam, egyszerű kézműves vagyok, s minden érdekem, ami önhöz szólni késztet, az, hogy én is Magyarországbán születtem, s önre, mint hazám leányára, büszke vagyok. N. N.”

Az egyszerű, cifrázatlan szavak oly jól estek az üldözött művésznőnek. Tehát ott, hol csak a művészet kéjeit élvezik, s nem követelnek a művésznőtől többet, mégsem hal meg a kegyelet egészen.

– Lásd – monda férjének –, e néhány szó engemet fölemel. E névtelen írás nagyobb diadal énnekem, mint egész halmazai az illatos leveleknek, miknek pecsétjei tízágú koronákat viselnek; ennek pecsétje egy méh, a szorgalom jelképe; óh, e napon erős fogok lenni!

Újra csöngettek.

Jeanette kétségkedő arccal jött vissza.

– Az igazgató kihordója van itt valami izenettel. Nem tudom, bebocsássam-e?

– Jöhet! Bárminő izenettel – szólt Jozefine, erős szívvel. – Ma nem fog semmi megrendíteni.

S kiment elé a szalonba, nehogy férjét a netalán kellemetlen izenet újabb kedélyizgatottságba hozza.

Az igazgató egész tisztelettel jelenté kihordója által, miszerint bocsánatot kér a tisztelt művésznőtől, a mai estére hirdetett „Italiana in Algeri” helyett mást kénytelen helyettesíteni, mert a király őfensége éppen most parancsolá meg, hogy a tegnap érkezett Nemours hercegnő kívánatára, ki Mainviellenét Semiramide-ben akarná hallani, ez utóbbi dalmű vétessék elő. Azonban, ha a tisztelt művésznőt tán családi bajok tartóztatnák, az igazgató kegyeskedik elengedni a föllépést, s magára vállalandja, hogy a tisztelt művésznőt a hercegnő előtt kimentse.

A kedves, engedékeny igazgató! Milyen jószívű lett egyszerre. Ah igen, mert Semiramide oly szerepe volt Jozefinének, melyben a közönséget elbűvölé, s ha abban lép fel Zelmira után, könnyen kiragadja a pálmát Catalani kezéből. Ah, milyen keresztvonás volt ez az ifjú óriások számításain! Réműltőkben ők adták azt a tanácsot a Deboureaux-nek, hogy inkább mentse fel a játék alól Mainvielle-nét, ki úgyis félni fog e napon a végzetes föllépéstől.

Jozefine arca kigyulladt, ajkai remegtek, és keble hevült.

– Tisztelem Deboureaux urat – szólt hirtelen elhatározva magát –, *játszani fogok!*

A kihordó sietett vissza az izenettel, mely tökéletes dühbe hozta az ifjú óriások seregét. Ez merész dac s nyílt kihívás volt ellenökben; ők tért nyitottak neki, hogy visszavonulhasson, és ő nem használta azt, hanem szembeállt velök; a kihordó jól hallá az ajtón keresztül, mint parancsolá emelt hangon Jozefine társalkodónéjának, hogy legszebb diadémját, legpompásabb öltözékeit készítse el számára.

Ah! Tehát harc életre-halálra!

VI. A színházi csata

Eljött a várt, a rettegett óra, a népség tódult az operaszínház felé. A fiatal óriások nem eléggé titkolt előkészületei a lehető legszélesebb kiterjedésben széleszték el a hírt, hogy ma nagy dolgok fognak történni a színháznál, nagy előadás lesz nemcsak a színpadon, hanem a parterre-en, a karzatokon és a loge infernale-ban (alvilági páholy). Így hívták a színpadhoz legközelebb levő páholyt, mely a fiatal óriások kedvenc barlangja volt, azon tulajdonságánál fogva, miszerint sokkal alább esett a színpadnál, a legkellemesebb kilátást nyújtván balettek alkalmával.

A fiatal merveilleux-k törik magokat a népen keresztül, mely a pénztárak- és előcsarnokokban tolong, iparkodva észrevétni, hogy most foglalatosságban járnak; ha kettő összetalálkozik, nagy, gondos fontossággal kérdezik egymástól: „Minden rendiben van?” – A fiatal alispánffy azt a szerepet találta ki maga számára, hogy minden szembejövőtül megkérdezze: Nem látta ön monsieur Kárpáthyt? Nem látta ön az én barátomat, Iván herceget? Nem látta ön monsieur Fennimort? – Utoljára kifogyva a többiből, még azt is megkérdezi: – „Nem látták-e monsieur Oignont?” – aki után pedig civilizált ember nemigen szokott minden bolond helyen tudakozódni, lévén az embereknek bizonyos osztálya, kikkel négy szem között szokás bizalmas lábon állani, de mások előtt nem szokás őket megismerni.

Monsieur Oignont nem is szükség keresni, ő a maga helyén van; embereit jól elrendezé földszinten és karzatokon; most az előőröket vizsgálni jár, ha vajon mindenki rendeltetése helyén áll-e. A tapsot a parterre-en kell kezdeni, mert ez adja a hitelt; minthogy az opera először adatik, az emberek nem tudhatják, mikor tapsoljanak; tehát arra kell vigyázniok, hogy a loge infernale-ban mikor áll fel Kárpáthy a tükör előtt. Ez azt jelenti, hogy most tapsoljatok. A koszorúvetők már be vannak tanítva s elhelyezve mind a három karzaton; a harmadik karzaton ott van már az az ember, akinek a kalapját le kell ejteni, mikor Semiramide áriája jön, átellenben pedig a másik, ki ásítani fog a legcsendesebb fioritúrák alatt.

A fiatal óriások beavatottabbjai ezalatt a foyer-ben lengetik szárnyaikat Catalani körül csoportozva. Mainvielle-né még nincs felöltözve, ő csak két felvonás múlva jön, s addig öltözőszobájában marad.

Catalani ma csupa kedély, elmés, néha csípős ötletei mindenkit jókedvre hangolnak; nagyon jól tudja van előtte az ifjú gentlemanek ez esti fáradozása, s igyekszik érte hálados lenni.

Öltözte a legigézőbb. Hosszú, fekete haja félig lebontva omlatag fürtökké szoríttatik össze a keresztülfont gyöngyfüzérek által, a habkönnyű tunika, mely termete igéző bájait leplezi, frígiai kelméből készült, melynek szövetéből nagy munkával minden második selyemszálát kihúztak, hogy annál árulóbb legyen; a gazdagon hímzett piros öv úgy van kötve karcsú derekára, hogy sorsát irigylésre méltóvá tegye azok előtt, kik örömet változnának kasmírrá, hogy a szépasszony derekát átfűzhessék.

A szép asszony egy évvel sem fiatalabb Mainvielle-nénél, de a játszi vidámság, a gyakran túlcsapongó kacér kedély s valami bámulatosan hódító merészség, mely egész lényegén előmlik, azon hódolatot biztosítják számára, mely az örök fiatalságé. Emellett ő minden szerepében csak magát, csak Catalanit játssza, a kedves, a vidám, a hódító asszonyt; nem sokat törődik vele, hogy öltözte jellemző legyen, mint inkább, hogy kellemeit emelje; megőrül a kulisszák közé mosolyogva, s meghal az alvilági páholy felé vetve hódító tekintetét. Ez ugyan kevés annak, ki a *művészetet* imádja, de annak, ki a *művésznőt*, elég.

Catalaninak nincsenek azon gyöngéi, amik más művésznőknek, akik szeretik azt hitetni el a világgal, hogy ők vetélytársnéik ellen nem áskálódnak, s ha valaki előttük rosszul beszél

azokról, megfeddik, hogy minek cselekszi azt. Óh, madame Valabregue még a színpadon sem szereti a színlést. Ő egyenesen buzdítja arra imádoit, hogy előtte a többi énekesnőket megszólják, s ha kifogytak azok, szolgáltat ő maga anyagot. Egy időben e rendkívülisége által, midőn az opera igazgatónéja volt, annyira vitte a dolgot, hogy társaságának valamennyi nőnemen levő tagja otthagya, s ő egyes-egyedül maradt.

Ma rendkívüli vásárja volt a kedveskedésnek; e frakkszárnyú pillangók nagy titokban meg-súgák a szép asszonynak, hogy ma reá nagyszerű meglepetés vár; később azután azt is kifeccsérték, hogy miből álland e meglepetés; koszorúk és gyémántos diadém a művész nő számára, pisszegés és talán fütyü a vetélytársnéak.

– Úgy kell neki! – monda a szép asszony nem rejtegetett örömmel, kicsi, gömbölyű ökleit egymáshoz ütögetve. Később azt is elmondák a jelenlevők, hogy mindezek kinek a művei. Természetesen, aki jelen nem volt, arra nem háromlott semmi.

A szép asszony gyönyörű mosolygással jutalmazá a fáradozókat, s maga szólítá fel Abellinót, hogy mint a szépsézetnek legavatottabb tanítványa, a kis fekete *szépségflastromot* ragassza fel korallpiros ajkai fölé. E kitüntetést növelte az is, hogy a pompás gyémántokkal kirakott *órá*t, melyet Abellino ma reggel ajándékozott a szép asszonynak, keblére tűzte. Hogy Zelmira idejében viseltek-e a dámák *szépségflastromot* és zsebórákat, az nem ide tartozó kérdés.

Végre jön a rendező, s egész alázattal jelenti, hogy a darabot már kezdeni kellene, mert Nemours és Berry hercegnők már páholyaikban vannak.

– Mit nekem Nemours és Berry hercegnők? – kiálta büszkén a szép asszony, ki nem tudta elfelejteni, miszerint ők az okai, hogy ma Mainvielle-né nem Italianát, hanem Semiramide-et énekli. – Várjanak! Itt én vagyok a királyné.

A fiatal óriások azonban nem szándékoztak örökké abban a birodalomban élni, ahol a szép asszony a királyné, s nagy courtoisie-val kértek bocsánatot, hogy a művésznőt idáig tartóztatták, midőn az éppen azt szerette volna, ha még tovább is tartóztatják.

Sietett mindenki páholyaiba. Abellino még egyszer végigfutotta a szövetségesek páholyait intve, serkentve és buzdítva őket; egy páholyban a három ifjú magyar mágnás ült, István, Rudolf és Miklós. Hozzájok is benyitott Kárpáthy.

– Ah, ti is megjelentetek? Nagyon szép. Csak kérlek, a mi páholyunkra vigyázzatok.

– Úgy látszik – szólta Rudolf –, mintha ma ti fognátok debütírozni, nem azok ott a színpadon. Sok szerencsét!

Lassankint helyére vergődött mindenki. A nyitány elkezdődött, ezalatt a loge infernale kiszegése távcső-battériáit megostromolva a páholyok sorait, a világszépségek eleven műtárlatát, onnan sorba vették a földszint, a karzatokat, mindenütt akadt ismerős.

Monsieur Oignon, a taps karmestere, az első karzaton emelkedék magasra egy pad végére állva fel, kivel Abellino a páholyban levő nagy velencei tükörből váltogatá titkos jeladásait.

Végre dob- és trombita-szakadtából befejeződött a nyitány, s a várva várt függöny fellebbent.

Minden szem, minden látcsó oda volt fordulva, minden tenyér készen állt már, a koszorúk és versek repülőfélben, úgy, hogy midőn a megnyílt színpad felsötét háttéréből előlépett a bíborpalástos, arannyal hímzett nőalak, egész vihara a tombolásnak zendült meg felette, s hogy vihar ne legyen szemét és eső nélkül, repülő koszorúk és kavargó versek kezdtek alá-özönlenni a színpadra.

– Barmok! Mit csináltok? Hisz ez még nem Catalani, hanem signora Brussi, ki a prológot fogja elmondani! Csendesüljete el!

A megrettent signora észrevév, hogy a vihar nem az ő kedvéért támadt, s sietett elkotródni a maga prológjával, helyet adva Zelmirának, ki dühösen jött a színpadra pokolnak ajánlva Rossinit, ostoba librettóírójával együtt, ki prológokat készít az operák elé, s másnak szóratja a koszorút. Hiába, nem lehet első előadásnál azokat a tudatlan embereket mindenre jól betanítani. Nincs más mód a hibát helyrehozni, mint signora Brussit skiccírozni, s rögtön belekapni a jelenésbe.

E jelenetre kétszer akkora lett a taps. Ha más színész, feledkeznek így el magáról és a közönség iránti tiszteletéről, bizonyos lehet felőle, hogy azon színpadról eltiltatik; ah, de a közönség kegyencétől ez zsenialitás és bámulatos lélekjelenlét.

E jelenésre a még elkésett koszorúk is útnak eredtek, úgyhogy Catalani a szó teljes értelmében térdig járt a versben és bokrétában, ami a tisztelt művésznőnek nem csekély akadályára szolgált a sűgőlyukhoz közeledésben; azon különös tulajdonsága levén, miszerint partitúrája szövegét rendesen fölősegesnek tartá megtanulni, s ez amint egyrészlől nagyszerű bátorságát bizonyítja, másfelől annak tanúságára szolgál, mennyire nem szükség énekes darabokban a szereplőknek a mű beltartalmával ismeretségben lenni.

Hanem azt meg kell engedni, hogy szép asszony volt; – itt a lámpafény mellett gyermekded leánykának tetszett, minden pillanata őlt és elevenített, minden mozdulata elbűvölt, elragadott; nem iparkodott ő szerepének keresztűlgondolt összhangot adni, hanem az egy változatos láncolata volt mindennek, ami varázsló, bűvölő, csábító; maga az ének is messze esett attól, ami szerepében volt írva, annyira átfűzé azt tetszése szerint csodálatos hajlékonyságú hangja virágaival, elővette mindazon mesterfogásokat, mik a közönséget meghódítják, s teleszórta csillagokkal úgy az egész darabot, hogy maga Rossini, ki a színpalak közül hallgatá saját művét, tapsolni kezdte, a körülállóktól kérdezve: „Nagyon szép mű ez, nem tudják, ki szerzette?”

A közönség is igen jól játszott, monsieur Oignon emberei jól viselték magukat, egy kézmozdulatára Kárpáthynek száz meg száz tenyér visszhangzott, s ha ő letette kezét, elhallgattak ismét, hogy egyetlen drága fioritúra el ne vesszen a közönségre nézve holmi idétlen tapsolás miatt.

Most következett Zelmira románca; a mű legszebb fénypontja, hol a mélabús áriát csak egy fuvola, egy hegedű pizzicato s egy oboe koronkinti kísérete mellett énekli.

– Csitt! chut! pszt – hangzék jó eleve; a loge infernaleből integettek, hogy csendesen legyen a közönség, mert most jön a java.

Catalani egész a színpad elejére lépett, hogy annál jobban megérthessék, s olvadékony, lágy hangon elkezdé a románcot énekelni.

Alig haladt egypár taktust, midőn a legelső trillánál valami harsány hang „brávó”-t kiált, s arra elkezd számtalan tenyér tapsolni.

Kárpáthy ijedten tekintte fel: „Micsoda ügyetlen bolond ez az Oignon! Ilyenkor tapsoltat, mikor a piano van.”

Catalani megállt az ének közepén, s látható bosszúsággal végigvárta, míg a taps elnémul, s csak akkor folytató a románcot.

Ismét alig ment a legközelebbi ruládig, megint rákezdték a tapsot és a brávókiáltást.

– Megőrült ez az Oignon? – kiálta Kárpáthy elég hallhatólag, kihajolva páholyából. – Csitt! Csendesség!

Az egész loge infernale felállt, hogy elcsitítsa a mal à propos zajt; márpedig semmi sem nehezebb, mint egy tapsoló közönséget megkérlelni, hogy ne tapsoljon. Zelmira kezdett kijönni a szerepből, s a fejét csóválta.

Azzal újra hozzáfogott a dalhoz, a taps megint félbeszakasztá, ami végre annyira dühbe hozta a művésznőt, hogy magáról egészen elfeledkezve, bosszúsan toppantott.

Abellino dühösen rohant erre ki a páholyból, fel a második karzatra, ott sápadtan szembejövő Oignont torkon ragadta.

– Ember! Mit cselekszel? Meg akarsz ölni bennünket?

– Uram – szabódék a sápadt tapskereskedő –, bukott ember vagyok, itt idegen kezek működnek, ezek nem az én tapsaim, ez ármány, amely túljár az eszemen. Én e tapsolók közül egy lelket sem ismerek.

– El kell őket csitítani.

– Oda ne menjen ön uram, mert ezek valami részeg ouvrier-k, akik hamar megmarkolásszák az embert.

Abellino kétségbeesve tépte haját.

Végre Zelmira látva, hogy a merő taps miatt ezt a csendes áriát el nem énekelheti, hirtelen feltalálta magát, s egy másik operából, mely a közönség kedvence volt, hirtelen kikapott egy finálét, s azt énekelte el Zelmira románca helyett. A taps irtózatos lón. Oly művésznőnek, ki a közönség kegyence, minden szabad, minden jól illik.

Az ifjú óriások magukon kívül voltak a siker nagyszerúsége felett, s midőn a függöny legördült, felrohantak a színpadra, melyről a koszorúkat éppen akkor gereblyélte össze két színházszolga, hogy saját bokrétaikból egy levelet megkaphassanak; a művésznőt Zelmira jelmezében ültették hintájába, s nagy lelkesedésben kifogták lovait a rúd mellől, s maguk vonták diadalmi menettel egész szállásaig, hol ismét átöltözködött, hogy imádói seregével együtt a színházba visszatérhessen, páholyában élvezendő diadala másik részét, vetélytársnéja megbukását.

Ezalatt a második darabhoz szükségelt előkészületek rendbe hozattak, a nyitány megkezdett. Mindenki helyére ült, szeméhez igazítá lornyettjeit, s kíváncsian várta a függöny fellebbentét, mert hiszen ma nevezetes rendkívüliségnek kell történni; a színház első művésznőjét, ki annyi éven keresztül a közönség kedvence volt, fogják ma kipisszegni, s a közönség némi elégtételt lát abban, hogy akinek oly sok ideig tiszteletével adózott, végre valahára megalázva, összetörve lássa. Utoljára is töredékeny játékszer volt csupán.

A nyitány végződött – a színpadon hallatszott az ügyelő csengetése –, egy páholyban nagy zajjal csapták be az ajtót, s elkezdtek fennhangon beszélni, nevetni; az Catalani páholya volt, ki igen jól látszott mulatni több fiatal óriás társaságában, mi annyival hallhatóbb volt, mint-hogy az egész közönség az utolsó dobütés elhangoztával a legmélyebb hallgatásba merült.

A függöny lassan felgördült. A színpad háttéréből magas fönséges alak lépett elő. – Arca, termete, magatartása igazán királynői. Maga Semiramis nem lehetett szebb, nem magasztosabb, midőn bírái, midőn ellenei elé lépett birodalmát visszanyerni vagy elveszteni. – Óh, itt is egy birodalomról volt szó!

Mély csend honolt mindenütt, csak egy páholyban fecsegtek hangosan. Még egy *szisszenés* sem hallatszott; ezt csak akkor volt szokás megkezdeni, midőn az illető a *lámpák* elé lépett.

Jozefine jól tudta azt, hogy ez ama veszélyes helynél szokott kezdődni, s arcán egy vonása sem látszott a félelemnek, a tétovázásnak. Odalépett bátran.

Azon percben Barry hercegnő, ki Nemours hercegnő mellett ült, kihajolt páholyából, s erős, csengő hangon e szókat kiáltá:

– *Au nom de la reine!* (A királynő nevében!)

S a közönség egy *immortelle* koszorút látott repülni a művésznő elé.

A következő pillanatban egy férfihang kiálta az első karzatról:

– *Au nom du peuple!* (A nép nevében!)

S a művésznő lábaihoz egyszerű babérszörű hullt alá.

E percben, mintha rögtön kicserélték volna a közönséget, oly óriási általános taps zendült meg, hogy Catalani ijedten kapta vissza a fejét, mintha valami explózió történt volna.

A közönségnél a méltatlanságot a nagylelkűségtől csak egy hártya választja el, s amilyen könnyen hajlik az elsőre, éppoly kitörő a másodikban.

Mainvielle-né mindenre készen volt, csak erre nem; két koszorú hullott elé, két oly nagy név jelkiáltása mellett, mely előtt tisztelettel hajol meg mindenki, mely egy varázsütéssel képes volt megnyerni számára a közönséget, úgyhogy midőn lehajolt e két koszorút felemelni, mely egész özönével felért a fizetett bokrétaáknak, elfeledkezék Semiramisról, és térdre roskadt. Azt hiszik sokan, hogy a színésznő nem tud igazán sírni a színpadon; óh, ezek valódi könnyek voltak, a véghetetlen, a határtalan hála könnyei.

A közönség nem bírta magához térni a tapsolásból, s ez valóban jól történt Jozefine-re nézve, mert ha e percben énekelnie kellett volna, egy hangnak sem leendett birtokában.

De végre kisírta magát, ereje visszatért, egy színházszolga eljött a színpadra a két koszorút ezüsttálcára teendő. Jozefine annyit mondott neki sűgva, hogy siessen beteg férjét a látottakról tudósítani – s azzal ismét Semiramis lett, a szíveket, országokat hódító királyné...

Sohasem hallották őt így énekelni! Hangja csengett, mint az üvegharmonika zenéje, versenyt sírt a fuvolával, úgyhogy nem lehetett megismerni, melyik az ének, melyik a zene hangja; majd lement mélyen harmadfél oktáván keresztül, s mint a megütött harang zűgött tiszta érc-hangja a szíveken keresztűil. Nem volt az mesterséges, de művészi; nem volt az csáb, nem varázslat; de ideál, de költészet!

A közönség, mintha megbánását akarná benne kifejezni, hogy egykori kedvencét oly könnyen felcserélte, kétszeresen el volt ragadtatva.

Van valami bizonyos önkénytelen zűgás, valami névtelen hangja az elragadtatásnak, mely olyan, mint az arany: nem lehet mondva csinálni, s éppen azért oly becses, mint ama nemes érc, s többet jelent minden tapsviharnál; e sóhajból, biztatásból, elégűltésgből vegyűlt hang kíséré végűg Jozefine első énekét, melyben nem leheté egy foltot, egy leheletét a gyöngeségnek találni.

A *loge infernale* népessége meg volt néműlva; ha valaki, aki egy véletlenül szűtpattant gőzös roncsában egyszerre a tenger fenekére sűllyedt, leírhatná azon érzést, mely által meglepetett, az valamennyire megközelítené az ifű merveilleux-k belső mivoltát.

– Mi ez? Ez ármány! Ez komplot! Összeeskűvés! Kinek a műve? Árűlő volna tán közöttűnk? Ah, ez a taps botránűy! Ez fizetett dolog. Bizonyosan ez az újonnan érkezett két magyar mágna rendezte az egészet. Nem, nem, azok sokkal takarékosabbak. Ez kétségbeejűtő!

Ilyen és hasonló aposztrűfok tölték be az alvilági páholyt, míg Abellino nem állhatva tovább a nyugtalaniságot, ígérkezék, hogy felszalad Rudolfhoz, és kiveszi belőle, nincs-e *e botránűynak* valami összekötetése az ő szeparatizmusokkal.

– Ah – szűlt lerohanva a páholyba –, tehát a büszke Mainvielle-nének is vannak gazdag imádói!

Rudolf vállat vonított, mintegy mutatva, hogy ezt a szillogizmust, melynek sem eleje, sem hátulja nincsen, nem értheti.

- No mert azt csak nem tagadhatod, hogy ily dühöngés nem történik imádók nélkül.
- Megengedem, hogy vannak imádói, csak azt nem értem, hogy miért kell azoknak gazdagoknak lenni?
- Ah, tehát azt hiszed, hogy ily pompás tréfát ingyen lehet csinálni? Ez valóban famóz! Akárki tette közülünk, azt meg kell vallani, hogy övé a diadal.
- Pedig egyikünké sem a diadal, mert nem közölünk való szerzette.
- Ahán! Ti tehát ismeritek, hogy ki az. Csak nekem mondjátok meg, hogy a többiek meg ne tudják.
- Amott áll az első galéria közepén, jól kiveheted, mert valami sajtószerű zsinóros öltözet van rajta, amilyet itt nem viselnek.

Abellino oda irányza látcsöveit.

- Bon Dieu! Ki az ördög az?

Rudolf hidegvérrel felelt:

- Gaudcheux asztalosmester uram legénye.
 - Va-t'en! (Eredj!) – kiálta bosszúsan Abellino, s felugrott, és otthagya a páholyt.
 - Hát érdemes ennek igazat mondani? – szólt Rudolf szemüvegét az arslánpáholy felé fordítva, melynek szemfegyverei rettenetesen dolgoztak, mindenfelé ismerős arcot akarva felfedezni a váratlan ellenség között; de mindhasztalan; a rejtélyt nem bírták kibonyolítani.
- Abellino ezalatt rohana monsieur Oignon felkeresni. A lépcsőkön találkozott vele. Az ember úgy nézett ki, mint akinek az orra vére foly.
- A dandy megragadá a tapskereskedő magas gallérját.
- A kingdom for a horse! Egy lovat egy fütyért, nagy ember!
 - Ah uram, nem vagyok én többé nagy ember. – Összetört, semmivé tett ember vagyok. Hallja ezt az embergylkoló tapsot? Én futok.
 - Fuss, de sípokért és druszáidért (oignon = hagyma). Ha ők a végletekre mennek, megyünk mi is oda.
 - Ők! ők! De kik azok az „ők”? Hiszen ha csak egyet ismernék közölök, mindjárt megtudnám, ki lappang a hátuk mögött. De csupa merő ismeretlen pofák, s mit tudom én, kinek a parancsára működnek.
 - Jól van Oignon, ön gyáva fickó, s ez önnek jól áll; hanem gentlemaneket nem fog senki csúffá tehetni, most takarodjék ön, és küldjön maga helyett koszorúba fonott oignonokat.
 - Ah uram, gondolja ön, hogy lesz valakinek bátorsága azt lehajítani?
 - Fripon! Lesz nekem.
 - Az istenért, azt ne cselekedje ön uram; akkor inkább még egy kísérletet teszek; a legközelebbi entr'acte alatt utasítást adok embereimnek a pisszegésre, a sípra nézve ma rossz aratás lehetne, tán egy erős chut hasonló szolgálatot teend kevesebb veszéllyel.
 - Tehát lássa ön, hogy helyrehozza a kudarcot, nehogy mi vegyük át a szerepet.

Abellino ezzel visszatért az oroslánbarlangba elmondva erélyes föllépését Oignon ellenében, mely hősi magaviselet az egész klub helybenhagyásával találkozott, s mindnyájan késznek nyilatkoznak azon esetben, ha Oignon szavát nem tartja, Kárpáthy ígérését beváltani, s a canaille ellenében határozottan föllépni.

Az első felvonás ezalatt dicsőségesen végződött; közönség és szereplők meg voltak elégedve egymással, ami nagy ritkaság. A felvonásköz alatt valami véletlen üzenet érkezett Barry hercegnőhez, mire mindkét hercegnő elhagyta a páholyt.

Ez jó jel volt az ifjú óriásoknak. Sokan Oignon úr bandájából tartózkodást éreztek a magas vendégek jelenléte miatt, s eltávoztuk után új erőre ébredt bennök a rakoncátlankodási vágy.

A második felvonásban nincs mindjárt dolga Mainviellenének, elébb több apróbb szereplők végzik a magok ügyeit.

Ezek jók voltak arra, hogy a kötelőzködés fegyvereit előre hozzájuk fenjék. Egy művész pályáján még az idegen emberek szerencsétlensége is befolyást gyakorol.

Itt kezdődik Semiramide áriája. Csendes, álomszerű ábránd, melynek dallamát az ember, úgy tetszik, mintha szívével hallaná, s régi visszhangokat érzene ébredni mindegyik szavára.

E csendes, méla ária közepett, a halk pianissimo alatt, mint Oignon úr eleve jól elrendezé, egyszerre elkezdi valaki a harmadik karzaton nagyot és cifrát ásítani, végignyúlva az ábéce valamennyi magánhangzóján.

Ennyi magánhangzóra azután hirtelen egy *mássalhangzó* következett, mely mássalhangzó nem találta semmiféle ábécében, nem lévén az egyéb, mint egy goromba tenyérnek a hangja, mely az ásítás közepén valakinek a szájára egész súlyával ütődik.

A közönség hallá az ásítást és a csattanást, néhányan nevettek, egy-kettő pissegett, azután ismét csendesség lett, s Mainvielle-né zavartalan folytatá áriáját.

Az első jeladás megtörténvén a fiatal óriások figyelve látszottak lesni, hogy mikor kezdődik már *a chut*.

A csattanás pillanatában hangzott ugyan egypár, de arról nem lehet tudni, vajon a színpadra szól-e vagy az ásítóknak, vagy a nevetőknek.

Több nem hallatszott.

Már az áriának is vége volt, pissegés csak nem tört elé; hanem a közönség tapsolt, s az eltávozott művésznőt nyílt jelenetben kihívá.

Már ekkor az ellenfél dühe nem fékezheté magát többé; a loge infernale-ban elkezdték pissegni. De mi volt ez annyi taps ellen? Szélfúvás, mely csak a tüzet éleszté.

– Fel a karzatokra! Fel a karzatokra! – kiálta Abellino. – Ha kell botrány, legyen az csattanós! Miért nem hozattam előre hagymakoszorúkat!

Az ember mond sokszor nagyot, amiről tudja, hogy úgyszincs kéz alatt, s ha azután akad valami hirtelen kezű ember, aki rögtön előteremti a kért, de nem kívánt tárgyat, akkor aztán mit csináljon?

Így járt Abellino, mert a mellette álló excellens fiatal honfi, amint meghallotta, hogy mije hiányzik, rögtön futott le a piacra, megvásárolt egy egész hagymáskofát, s a hátára vetett hagymakötegekkel futott vissza a páholyba.

– Itt vannak!

Már benne voltunk. Kárpáthy kénytelen volt végigjátszani hősi szerepét.

– Fel a karzatokra! Előre, barátom! – kiálta elhatározottan.

Annyi esze volt, hogy az excellens ifjút küldötte előre.

S az ifjú titánok rohantak fel a mennydörgő Olympra, azt véelve, hogy szövetségeseiket lánggra buzdítandja erélyes megjelenésük.

Jaj, de már akkor az egész szövetséges sereg siralmasan demontírozva volt.

Miként Rudolf helyesen gyanítja: Gaudcheux uram asztaloslegényei vitték ezúttal a legtitkosabb policiát. Társuk által felbuzdítva, nemcsak abban voltak munkások, hogy a nép kedven-cét tetszésnyilatkozatokkal megtiszteljék, hanem egyúttal abban is, hogy Oignon úr legényeinek ellenkező nyilatkozatait idejekorán elfojtsák.

Az első darab alatt igen együgyű dolog volt kiszemelniök azon választottakat, kik a loge infernale intésére tapsolnak, s könnyű volt kitalálni, hogy a második darabban ezek fognak majd sziszegni. Az entr'acte alatt tehát, midőn a közönség meggyérül, odafurakodának melléjük, minden fogadott pisszegő mellé egy tenyeres-talpas asztaloslegény, s abban a pillanatban, amint az első pissenés megtörtént, mint a parancsolat fűródott a sziszegő oldalába egy-egy hegyes könyök vagy egy izmos ököl. Az aztán meg sem mukkant többet. Un soufflet pour un sifflet! Ez volt a titkos jelszó, mely bonmot annyit tesz, hogy „Egy pofont egy füttyért.” S ez untig elég volt az ellenfél elnémítására. Hasonló fátum érte az ásítót is, ki hihetőleg máskor otthon fogja magát kialudni. Az egész claque le volt fegyverezve; monsieur Oignon nem képzelte egyebet, mint hogy embereit elnyelte valami titkos süllyesztő.

Ámde jöttek a triáriusok. Elöl rohant az excellens ifjú vállán a veszélyes koszorúkkal; két-három lépcsőt ugrott át egyszerre, Fennimor nem győzött utána kiáltozni, hogy e rohanás afficiálja a tüdőket.

– Itt vagyunk! – kiálta az első diadallal a legfelső lépcsőre jutva, de azon pillanatban úgy üték fejébe eddig észre nem vett kezek a Bolivar-kalapot, hogy az széles karimájaival a vállait takarta el.

Azon percben el volt szedve a muníció, a zajra kirohant a lépcsőkre a sok mindenféle tímárlegény, asztaloslegény s más afféle kesztyűtlen hadak, a gants jaunes (sárga kesztyűk) nem állták ki az ostromot, ki kalap, ki frakkszárny vesztéssel jutott vissza a lépcsőkre, az egész fellázadt óriássereg lejutpiteresztetett a paradicsomból, üldöztetve prédára jutott vereshagyma mennykövektől.

Benn a színházban minderről semmit sem tudtak; tizenkétszer hívták ki egymásután Jozefine-t, ki sírt elérzékenyültében, a hölgyek kendőikkel integettek, a férfiak botjaikkal verték a pallót; alig akartak megválni tőle.

Csak a loge infernale volt üres.

Ennek lakói odakinn harcoltak ezalatt az ismeretlen canaille-jal, mely bepiszkolta fehér mellé-nyeiket, behorpasztotta kasztorkalapjaikat, legázolta glaszécsizmáikat, s összetépte sima öltönyeiket a nagy perpatvarban, mely Catalani contra Mainvielle ekként ére véget.

És ezt nevezték 1822-ben „*pompás mulatságnak*”.

* * *

A színházigazgató, Deboureaux, még aznap játék után sietett Mainvielle-néhez azon ajánlatot téve, hogy 14 ezer frankot fog neki fizetni, ha *nem lép föl többet*.

Kik a cselszövények érdekeit figyelemmel kísérték, érteni fogják, mint adhat egy igazgató 14 ezer frankot azért, hogy legjobb művésznőjétől *megszabaduljon*...

VII. Chataquéla

A divat virágainak rövid életök van. E kényes istenasszony paphoszi szigetén, Párizsban a dicsőség nem jár egy úton a halhatatlansággal.

Néhány hónap lefolyta alatt elmondjuk, hány új tárgya volt a hírnek, a közbeszédnek, vagy hogy műszóval éljünk: kik voltak a nap oroszlánai?

Mert egyik hír a másikat eltemeti, s aki ma bálvány volt, az holnap áldozat lesz egy új bálvány oltárán.

Tehát ápril 1-jétől egész 5-ig divathős volt a „*La belle laitière*” szerzője; 5-től 8-ig lord *Burlington*, ki a medvét játszta, s a vadászt földhöz verte, 9-től 10-ig *Debry komornyikja*, kinek ura félévi fizetés fejében egy sorsjegyet adott, s ez nyolcvanezer frankot nyert rajta, mely összeget amint kezéhez vett, rögtön elkezdte hasonló gazdaságot folytatni, miként a márki maga; kocsikat, lovakat vásárolt, hotelt épílt, páholyt vett az opéra comique-ban, és balett-táncosnőknek udvarolt. Ezen az úton nagyon könnyű volt neki kiszámítani, hogy négy hónap múlva, tehát augusztus tizedikéig egy sou-ja sem marad abból a nyolcvanezer frankból, mire nézve jó eleve megkérte hajdani gazdáját, Debry márkát, hogy ne fogadjon helyette komornyikot, mert ő majd ismét vissza fog térni.

Ápril közepéig ismét *Iván* herceget emelte föl a hír, ki megtudta, hogy *Vestris*, híres táncosnő, jószágain keresztül veendő útját, parancsot adott azon városban, melynek ő kegyura, hogy minden fogadóról szedjék le a címet, s azok helyett az ő saját palotájára tetetett vendéglői jelvényt, mely csalás által a hirhedett művésznő egyenesen az ő palotájába hajtatott be, hol őt a herceg mint vendéglős fehér előkötővel, hóna alá vett sipkával fogadá, s teljesíté minden parancsait, csak azután tudatva vele, ki által szolgáltatva magát, midőn a városból ismét továbbutazott.

Őutána következett a világhírben mademoiselle *Grignon*, ki fiatal *rat* (patkány; így hívják az operáknál a némaszemélyzetet) létere egy fiatal dandyt, ki őt valahogy rászedte, a Palais Royal legnépesebb utcáján lovagkorbáccsal eldöngetett.

Elmosta a hírt valami *mangeur des petits enfants* (kisgyermek-evő), ki tán őt vagy hat embert gyilkolt meg egymás után, s ezért lefejeztetett. Mert ez is elég arra, hogy az ember divatba jöjjön.

A lenyakazott hírét elhomályosítja *Aubry kutyája*, mely lázba hozta az egész közönséget. A kutyát felváltá *Kárpáthy Abellino*, ki azt ötvenezer frankért agyonlőtte.

Következett a színházi csata, a *Mainvielle-Catalani* harc, erről legtovább beszéltek, ez a hír körülbelől kihúzta a szezont augusztus 10-ig. Ekkorra, mint előre megmondá, minden pénzét elköltötte Debry komornyikja, s ismét visszaállt inasnak elébbi urához, kivel négy hónapig gavallérságban versenyzett; mind e híreket eltörlé azonban nemsokára egy név, mely amilyen különösen hangzik a mi nyelvünknek, kétszeres bajt okoz a franciának, ki kénytelen minden elképzelhető erőszakot elkövetni beszélő műszerein, míg e nevet ki tudja mondani:

„*Chataquéla.*”

Pedig már szeptember elején senki sem beszélt egyébről, mint a csodás Chataquéláról, s nem volt derék ember, aki legalább egy új kalandot nem tudott felőle regélni, lett legyen az való avagy sem.

Így, a hangzás után ítélve, sokáig engedhetnők találgatni a sajtóságos név alatt rejlő egyéniséget, s lenne, aki nilusi lovat, arab szemfényvesztőt vagy ausztráliai madarat vélne benne feltalálni; e malomkelepeléshez hasonló név akárminek lehetvén képviselője, csak valami eszményi tárgynak nem.

Pedig e nevet a legszebb hölgyek egyike viselte, kiket valaha a trópusok égalja szült.

Chataquéla afgán hadifőnök leánya volt, s mint olyan, az angolokkali harc alatt jutott fogságra még gyermekkorában. Előbb fogságra, azután uralkodásra, mert az Európába átültetett meleg égalji virágszál azon perctől fogva, midőn lábait a szárazföldre tevő, uralkodónéja lett minden férfiszívnek.

Egészen új, idegenszerű szépség, mely a megszokottól annyiban elüt, s szokatlan bájaival ismeretlen gyönyöröket ígér.

Arc- és testbőre, mint az ezüsttel vegyített arany, fényes, de nem kellemetlen sárga, melynek hamvas bársonya alatt ez átlátszó aranyon keresztül világlik az arc hajnalodó színe, melyet láthatólag kigyullaszt a néma szenvedélyek lángja. Szemeinek fehére valami mély porcelán-szerű kékséggel bír, szivárványa igazán szivárvány, mert feketéjében a napsugár minden színét vélheted ragyogni. Haja négy hosszú tekercsbe fonva, színére nézve a kékbe átmenő acél feketeségével ragyog; ajkai oly parányiak, pirosak, töltek, mint egy meghasadt cseresnye, s termete karcsú és délceg. De mit arc, termet és szemek? Mit ér a holt leírás az élőnek egy tekintete mellett? Ki tudna beszélni e szemek olthatlan tüzeről, mely világít és éget, mely kínoz és epeszt, mely boldogít és elvarázsol? Volna-e bátorsága festőnek ecsetéhez, költőnek tollához nyúlni, ha látná ez ajkat mosolyogva? hogy más helyzetéről ne is szóljunk. S ki győzné őt minden percben leírni, hisz e csodálatos hölgy minden percben más alakot vált, még soha két férfinak nem volt róla egyenlő fogalma, és ha egy társaságban vannak tízen, Chataquélát mindegyik másnak fogja látni; egynek szende, másnak kacér, harmadiknak hősné, negyediknek gyermeteg, itt óvatos, amott öntudatlan, ma kicsapongásig víg, holnap ábrándos és méla, és ezért őrzöngnek a férfiak annyira utána.

Különben mindezekből nem szükség Chataquéla ellen gyanús elővéleményt támasztanunk, ő nem tartozott a divatszépségek, nem az entretenue-k s más egyéb könnyen hozzájárulható hölgyek sorába, ő maga volt a morál és legszigorúbb erény példaképe – afgán fogalmak szerint.

Csupán csak az afgán fogalmakat kell tehát ismernünk.

Az afgánok házassági kódexeiben nagyon kevés formáság van megalapítva a hivatalos szerelmi összeköttetésekre nézve. Az egész mindössze abból áll, hogy ha egy férfinak megtetszik valami szabad állapotban levő asszonyszemély, derekán viselt övét elküldi hozzá, s ha a hölgy megtartja azt, és cserébe a magáét küldi vissza, a házasság megkötött. Arról azután, ha a hölgy valamely férfi övével derekán jelenik meg, tudhatja mindenki, hogy ez annak felesége és többé nem szabad; a férfi azonban tartozik valamely csekély ajándékkal udvarolni a legközelebb talált boncnak, aki őket ezért megáldja.

Az elválás hasonló egyszerű formaságok mellett megy végbe. Amelyik félnek nem tetszik az összeköttetés többé, leoldja derekáról az övet, s visszaküldi annak, akitől kapta, s ismét szabadok lesznek. Kereshet mind a két fél új nőt és új férjet, és ezt annyiszor ismételheti, ahányszor kényelmesnek találja. De jaj volna azon nőnek, ki addig, míg más férj öve van derekán, egy idegennek engedné kezeit érinteni; az afgán erkölcs szigorú! Azon nő házasságtörő volna, s az még csak istenes dolog, hogy ezen a világon elevenen elásatnék, de a másik világon a nagy fogú Talihaméha tüzes fűrészekkel osztja ezer darabra, s mindegyiknek külön kell érezni a kint, mit ezen a földön egy darabban érzett.

Im ezen jámbor fogalmai szerint a morálnak a legtökéletesebb hölgy volt Chataquéla mind-azok közt, kiket valaha a Dhavalagiri bércei neveltek.

Első férje egy angol colonel volt, ki őt magával hozta Londonba; ott azonban egy lord kis-asszonyát véve nőül, tőle a fent leírt egyszerű szertartások mellett törvényesen elvált.

Ettől fogva Chataquéla nagy kedvezésében részesült Siovának, az afgánok szerelem-isten-asszonyának, ki ábrázoltatik tizenkétezer fülekkel, hogy mindazon sóhajtást meghallhassa, melyek hozzá intéztetnek.

Két év alatt ugyanis alig maradt a világ fővárosaiban híres ember, ki őt rendes törvényes feleségül ne bírta volna, és Chataquéla mind valamennyi iránt szigorúan megtartá a kötelezett hűséget és női erényt, ameddig tudniillik jónak nem látta tőlük végképp elválni.

A legutóbbi időkben a görög thermopilaei hőst, Ulysses követte Hellasz földére, s harcolt vele együtt bátran és hősileg a törökök ellen, ugyanott megismeré egy csata alkalmával a lánglelkű szellemóriást, Byront, s elválva Ulysses-től, őt tisztel meg sokat vándorolt övével, s a költővel vissza is jöve Londonba.

Alig pár hete, hogy a brit fővárosból Párizsba érkezék, itt mindenki csak róla beszél. Szépsége fölülmúl minden eddig látottat, sajátságai elragadó.

Az ember tudja, mily végtelen szerelem lakik e szívben, és azt elérni mégis milyen nehéz.

Nem elég gazdagnak lenni öelőtte. Chataquéla tud túrni; nélkülözni azért, akit szeret; ha kell, tud szolgálója lenni; előtte szeretetre méltónak kell lenni, mert ő szerelmet nem hazudott soha.

Neki férje van. Ez európai fogalmak szerint nagyon kényelmes dolog, mert egy férjes nővel kezdett viszony nem végződhetik házasságon, s emellett az a tréfa is van benne, hogy az ember magának örömet, másnak bosszúságot szerez, ami kettős élvezet. Ámde Chataquéla férje iránti hűségéről csak következő férje iránti szerelemből mond le, s másra nézve illethetetlen.

Ez ismét nem volna igen nagy baj, mert hiszen az ember tehát nőül venné, és azután idő jártával ismét elválna tőle; de nem olyan könnyű az afgán hölgyet meghódítani. Az európai courtoisie szegény az ő szeszélyeinek megfelelni. A hízélgés, a léha kedvtelések őt nem mulattatják; öelőtte hősnak, bátornak, eszesnek, önfeláldozónak kell lenni, s nem elég mindez indulatokat szenvelgeni, ő az embert kényelmetlen próbákra állítja, s ha ki nem állotta azokat, kikacagja.

Őerte fáradni, küzdeni kell, pedig mily könnyű és édes az ő bírhatása!

Ez ad legnagyobb ingert a szenvedélyeknek; e csalogató csáb, mely éppen a cél előtt állít meg, mint a tenger fenekén látszó virágok, mikről azt hiszi az ember, hogy kezével elérheti, s csak ha utánok nyúl, tapasztalja, minő mélyen vannak.

Ez lázítja fel az egész elegáns fiatalságot, mindenki törekszik az új férj helyét elfoglalhatni, ami ezúttal annyival nehezebb, mert a régi még bírja a nő szerelmét, és ez a régi *lord Byron*, és ez oly magasan áll korának minden arslánai felett, hogy a gondolatnál kétségbe kell esni, miszerint az ő emlékét valaki egy szerető hölgy szívéből kitörölhesse.

És az ifjú óriások azért nem szűntek meg remélni; mindennap ostromolják a szép egzotikus hölgy termet és szívét; a termék nyitva, de a szív zárva örökké. Ő csak szomjat oszt, de nem enyhítését a szomjnak. Játszik, enyelg, mulat velök, mint játszanék szelídített állataival; az ifjak mindennap elmondják a klubban, ki mennyire haladt már – és ha felvetik a végeredményt, azt látják, hogy ott vannak, ahol kezdték.

* * *

Egy délután tűz ütött ki a Mouffetard utcában.

Még akkoriban nem voltak a tűzoltó intézetek oly jól rendezve, mint most, s minden gyulladásnál nagy dob- és harangszót kellett ütni, hogy akinek ép keze-lába van, siessen a közveszélyt meggátolni.

A Mouffetard utca különben is nagyon alkalmas arra, hogy a benne támadt égés az egész környékre nézve veszélyessé váljék.

Egy tömkelege az a legcsodálatosabb alakú házaknak, mik közül némelyik több háromszáz esztendősnél, összekeveredve apró szűk sikátorokkal, mint a St. Médard, Arras, Oursine utcák, melyek csak gyalogok számára látszanak fennhagyva lenni. Egyik ház földszinti, a másik háromemeletes, de mind oly ódon, romladozott, elfeketült falakkal, szüette kapukkal; az utcán keresztül a házak tetejére kötött zsinegről lógnak a lámpák alá, e szurtos keverékben csak a népség legszegényebb osztálya, mely a városrészt lakja, tud kiigazodni, s minthogy itt úri előfogatok és postakocsik úgysem robognak keresztül, az utca néhol oly keskeny, hogy ha szekér talál rajta keresztül menni, a gyalogembereket a falhoz szorítja.

A rongyos középkori épületek között emelkedik magasra egy rengeteg épület vörös téglafalakkal, nagy és sűrűn egymás mellett álló ablakokkal; ez a Gobelin szőnyeggyár, mely az egész utca népességének ad munkát, kik egész nap itt dolgoznak, és éjszaka mennek rongyot keresni.

Az utca egyik végén áll a La Pitié kórház, hol a nyomor vagy bűn által látogatott nők számára van szülőintézet, a másik végén a La Bourbe kórház haldoklók számára és a Sainte Pélagie börtön a halálra ítéltnek. Ez utca népességéről tehát gondoskodva van a bölcsőtől a sírig.

Alig kondult meg a Saint Médard templomában a vészharang, a megdőbönt nép roppant fekete füstoszlopot látott az égre gomolygani, melyet utóbb éles lángnyelvek cikáztak keresztül.

A népség azonnal minden oldalról sietett a veszélyben forgott városrész felé; a harangok egyenkint felelgettek egymásnak ijedelemgerjesztő zúrhangokban, mikből legborzasztóbban hangzott ki a Notre-Dame-i harang iszonyú zúgása.

A Panthéon térről legszebben lehet látni a tüzet, mely gáttalanul harapózott szét a sűrű épülethalmaz között; ide sietett az elegáns világ a nagyszerű tüneményt bámulni pompás előfogatain, lovon, cabriolet-n; az asszonyok készen tartott flakonokkal, hogy ha szükség lenne elájulásra; a chevalier-k a legelső kútnál meglocsoltatták öltözeteiket, hogy azt mondassák majd, miszerint a tüzet oltani segítettek.

Itt lehet látni Chataquéla nyitott kocsiját is körülfogva elegáns lovagoktól, kik közt látjuk Abellinót, Fennimort, az alispánfit s más honi ismerősöket, lord Burlington fenn ül a kocsi hátulsó bakján térdére fektetett hosszú látcsővel vizsgálva az égés terjedését; a többi lovagok mint hadi nyargoncok száguldanak előre-hátra tudósításokat hozva a delnő számára, ki pompás kasmír öltözetében hanyagul hátraveté magát a hintó vánkossai közé, finom rizskalapját levette fejéről, s szalagjainál fogva kezében tartja, s merőn a tűzbe bámul.

Legtöbben azok közül, kik neki újabb hírt hoznak, nemigen lovagoltak odább a szomszéd utcánál, s jónak látták onnan a néptolongás elől visszatérni, csupán Iván herceg vevé magának azt a fáradságot, hogy lóháton ülve keresztültörtessen a szitkozódó canaille-on, korbácsnyéllel verve magának utat közöttük. Kis idő múlva ismét visszatért.

– A tűz egyre terjed – monda Chataquéla hintájába behajolva –, nemsokára a Saint Médard templomba is bele fog kapni, ami nagyszerű látvány lesz.

– S nincsenek itt bátor férfiak, akik ezt meg tudják gátolni? – kérdé a delnő.

– Mit tehetnek fecskendők nélkül? A szűk sikátorokon keresztül nem lehet a nagyobb fecskendőket vinni. Úgy nevettem egypár jó fiút közülünk, úgy hiszem magyar mágnások voltak, kik ott vesződtek egy rokkant kertészfecskendővel, aminővel a hernyókat szokás lelövöldözni a fákról; persze az égő ház ablakáig sem bírtak vele prüszkölni.

– De hát nincs itt közelében nagy tűzoltógép?

– Van biz itt a Panthéon udvarán, de nincsenek lovak, melyek odahúzzák.

– Azon könnyű segíteni – szólta Chataquéla, s inte kocsisának, hogy hajtson a Panthéonba.

Odaérve kifogatá hintaja elől pompás angol telivér lovait, s a roppant fecskendő elé kapcsolatá, melyet már akkor egy csoport fiatalember törekedett odább tolni.

Azzal Chataquéla elhajító rizskalapját, felgyüré gyönyörű karjain vállig a hímzett ujjakat, s felugorva a fecskendő ülésébe maga kezébe ragadá a gyeplút.

– Ah! – szörnyűködének kísérői. – Ön tán nem akarja maga odahajtani a lovakat?

– Hát mit tegyek? Itt az előfogattalan kocsiban csak nem ülhetek.

Azzal közibe vágott az ostorral lovainak, a nehéz tűzoltógép mennydörögve gördült végig a kövezeten a Mouffetard utca felé. Az elegáns világ megbotránkozva csóváltatá fejét: „Minő bizarrerie! Minő feltűnni vágyás!”

A kísérő dandysereg lassankint elmaradozott tőle, az élére vert néptömeg rögtön összezárult a fecskendő mögött, s míg ennek hurrákiáltással sietett utat csinálni, az utána jövő lovasokat szitkozódva kergeté vissza.

Chataquéla észre sem vevé, hogy a tűz színhelyére érve, egyedül van jelen az elegáns világból.

– Ide, ide, madame! – kiálta ekkor hirtelen egy nemes akcentussal kiejtett hang mellette, s Chataquéla egy legújabb divat szerint öltözött ifjút pillanta meg, de ki egészen össze volt locsolva és bekormozva, s a lovak zablájába kapva egy szeglethez iparkodott azokat kormányozni, hol egy ügyetlen fecskendő segélyével néhány hasonlóul díszes öltözetű ifjú törekedett az átelleni házon a tűz terjedését meggátolni.

Ez volt a legfélébb pont. Ha a tűz e szegletet elfoglalhatja, akkor a Médard-templom veszve van. Több, blúzba öltözött ouvrier egy másik fiatal chevalier vezetése mellett a háztetőre mászott fel, arról verve le a tetőt.

Chataquéla mindezek közül senkit sem ismert; bár a legelőkelőbb világhoz kellett tartozniok, ő sohasem találkozott velök; de azok jól ismerték őt, s egy közülök rövid üdvözléssel nevének szólítá megköszönve, anélkül, hogy bókot mondana, a tett szolgálatot, s miután az új fecskendőt a szegletre állíták, felszökött rá, s csövét megragadva, gyönyörű ügyességgel irányzá a vízsugarat a felettük égő tetőre.

A hatás rögtön észrevehető volt, a láng e részen lohadni kezdte, de annál sűrűbben sziporkázott.

Mintegy tizenkét ház égett már egy csomóban.

Egyszer nagy kétségbeesett sírás hangjai hallatszanak a tömeg lármája közül.

A Gobelin-gyárból egy csoport némben jó, kezeit tördelve, a legnagyobb kétségbeesés kifejezésével, a körülálló férfiaknak nagy erőszakba kerül őket visszatartóztatni, hogy a tűzbe ne rohanjanak.

– Mi baja azon asszonyoknak? – kérdé Chataquéla egy odaérkező munkástól.

– A nyomorultak, midőn dolgozni mentek a gyárba, rendszeren egy udvarba szokták beadni gyermekeiket, hol valami vénasszony viselt rájuk gondot. Most az a vénasszony valahova bizonyosan eltávozott, s azalatt bezárta a gyermekeket, és azok most mind odaégnék.

– De hát ki kell őket szabadítani.

– Hiszen csak hozzá lehetne férni azon udvarhoz, de körös-körül minden ház ég már, hacsak valaki az égő házak tetején keresztül nem menne értök, mert a sikátorok be vannak omolva.

És valóban úgy tetszék, mintha a lárma, zavar közül távol gyermeksírás hangjait lehetne kivenni.

– Uraim, ez irtóztató! – kiálta Chataquéla a körülállókhoz fordulva. – Nem hallják önök ezt a sírást? Hát nincs mód e gyermekeket megszabadítani?

– Van egy – szólta hidegvérrel azon ifjú, ki legelőbb megszórta a delnőt –, hágcsót támasztani ez előttünk álló háznak, tetején a fecskendő folytonos működése mellett keresztül hatolni, onnan egy ember a másikat kötéllel leereszti az udvarba, s ez ugyanazon kötéllel egyenként felhúzza a gyermeket, s így kézzel-kézre le lehet adogatni.

– Igen – szólta a munkás bosszúsan lerántva sikkája ernyőjét –, de ki lesz oly merész, hogy ez égő háztetőre másszék?

– Leszek én! – szólta változatlan arccal a gavallér.

– De hát az a másik, aki onnan leereszkedik arra a veszélyre, hogyha ön elhagyja, ott vész? Hein?

– Ki fogja magát önre bízni?

– Én, én! – kiálta hevesen Chataquéla. – Gyorsan lábtót és kötelet ide! – S azzal nem sokat tanakodva magával, hirtelen kikapcsolá az öltönyét elől összetartó agrafe-jait, s anélkül, hogy a körülállókkal törődne, hirtelen leveté magáról a kasmír felöltönyt, nem gondolva meg, hogy sokkal nagyobb gyújtogatást követ el ezáltal, mint maga a tűzvész. Pompás termetét nem rejté egyéb, mint egy vállait szabadon hagyó csalánszövetű ing s egy bő selyem török bugyogó, mely indu szokásként csupán térdeig ért, ott lábaihoz levén szorítva s széles csipke-karmantyúval fodrozva.

A körülállók egy percre még a tűzoltásról is megfeledkeztek.

Chataquéla nem vevé észre a veszélyes hatást, melyet előidézett, s erős, csengő hangon kiálta:

– Előre, uraim! Hozzátok a lábtót, az anyák gyermekeikért sírnak, siessetek!

– Hitemre, ez asszonynak van szíve! – dörmögé magában a munkás, s elsietve, nemsokára társaival egy hosszú lábtót és kötelet hozott elé; a lábtót nekitámaszták az égő háznak, a kötelet dereka körül fonó a delnő, s inte az ifjúnak, hogy menjen előre. A nép hurrákiáltása kíséré a két vakmerőt.

Az asszonyok letérdepeltek az átelleni ház előtt, s imádkozva várták a sikert a magasból.

Megállapodás nélkül haladtak felfelé. Már az ifjú az égő tetőhöz ért. Kezével int a hölgynek, hogy maradjon kissé hátra. Neki egy égő gerenda alatt kell elébb keresztülbújni. Most egy jól irányzott vízszugár éri az égő gerendát, s a hirtelen eloltott részt sikerül az ifjúnak megragadni s annál fogva a gerendát félrevetni az útból. Azzal kezét nyújtja az utána jövő hölgynek, az bátran szökik fel a zsarátnakos falra. Ez a nő vagy a jókkal, vagy a rosszakkal van szövetségben!

Ugyanazon vízszugár, az alant álló gavallértól irányozva kíséri most a tűz közepett haladókat, utat törve előttük s szabadon tartva hátuk mögött: Ah, sikerült a tűzfalig eljutniok. Az ifjú

helyet keres lábaival, megtapogatva a falat, ha nem omlik-e le alatta. Kezével megnyugtatólag int az alatt állóknak, hogy a gyermekek ott vannak az udvarban. Most legombolítja derekáról a hölgy a kötelet, egy kiálló gerendára kétszer körülkerítik, azzal a fal párkányába fogózva lassankint lebecsátkozik; a kötél az ifjú kezében van, ki őt csendesen bocsátja alá; ha az ifjú csak egy percre gyáva talál lenni, a hölgy veszve van; és mindez omló zsarátnakzapor s fojtó füstfelleg közepett történik. Az emberek odalenn elcsendesültek, oly mély a várakozás, a bámulat. Az ifjú fél térdre bocsátkozva mindkét kézzel kénytelen a kötelet tartani, hogy terhét el ne szalassza; eközben egy feje fölött égő gerenda lassankint elkezd alá felé hajolni; a férfi jól látja, hogy felé fog esni, alant az irtózat hangja tör ki, mindjárt ott fogja zúzni! Az ifjú nem tarthatja elé kezét, nem léphet előle félre, mert a kötelet kell tartania, csak nézi csendesen, mint hajlik felé az égő szálfá. Többen mentésére sietnek fel a lábtón a példa által bátorítva; már késő! A szálfá lezuhant! Azon percben ügyesen hajolt előle félre az ifjú, s az lábaihoz esett le alig félnyomnyira tőle.

Már ekkor több bátor férfi ért fel a tetőre. E pillanatban az udvarra szállt le a delnő. A gyermekek mind egy nagy akácfa alá voltak gyűlve, mely lombjaival védte őket idáig a tűzeső ellen; mintegy huszonnégyen lehettek.

Chataquéla hirtelen egy rövid dorongot hurkolt a kötél végére, s kétfelől két gyermeket ültetett rá meghagyva nekik, hogy kapaszkodjanak jól a kötélbe, s azzal inte a magasban álló ifjúnak.

Az felvoná a két gyermeket, kiket a többi munkások kézről kézre adva szállítának le a lábtón.

Lássátok azon anyák örömét, kik gyermekeiket legelőbb megkapták, nézzétek ezt az őrvönést; mint szorítják kebleikre, sírnak, s földre borulnak az öröm miatt; a többi lihegve imádkozik, hogy az isten megsegítse a fáradozókat.

Az ifjú újra két gyermeket húzott fel a kötélre; lassankint minden anya keblére ölelheti gyermekeit. Már az utolsó kettő is emberkezek közt van. Ah, de még egy nincsen itten. A legutolsó, a legkisebb, egy kis pólyában fekvő csecsemő, kit bizonyosan a szobában feledtek; egy szegény, fiatal, tizenkilenc éves asszony csecsemője, kinek férje az idén halt meg, s kinek minden vigasztalása a gyermek, s ki ott fetreng a porban kétségbeesésében hajfürteit tépve. Az ifjú már int a tetőn álló embereknek, hogy távozzanak el, s nagyobb erőt látszik a kötél felhúzására fordítani, mint eddig. Látszik, hogy az nem gyermeki teherrel jön ezúttal. A fiatal anya megszakadó szívvel tekint fel az égre, mintha gyermekét keresné benne, midőn óriási örömríadal zendül meg körül; a delnő felért a tűzfalra – és karján hozá fel a megtalált csecsemőt.

Néhány pillanat múlva ismét lejutott a két bátor mentő a hágcsókon, a ház minden emelete beégett már ekkor, minden ablakon jött ki a láng.

Lejutva a földre, Chataquéla az ifjú özvegy keblére tevé a megmentett csecsemőt, a keblén viselt gyémánt fétist akasztva nyakába, s azzal sietett hirtelen magára venni felöltönyét.

Milyen szép volt! Szemei miként ragyogtak, arca derült volt és boldog. Hogy fogják áldani majd a nyomorú viskókban! – És hogy kigúnyolják majd a szalonokban e kötél-táncosi bravúrárt.

E pillanatban nagy robajjal omlott össze az égő ház féloldala. Ha tíz perccel előbb történik, mindkettőt odatemeti.

Azonban a tűz ez oldalon el volt fojtva, s másfelől erősen oltották; a népség széledezni kezdett.

Ezalatt Chataquéla hintaja utána érkezett a visszatért fogattal, s inasai ugrottak szolgálatára, hogy őt ülésébe segítsék.

A delnő körültekintett, mintha valakit keresne, de a három ismeretlen ifjú már nem volt sehol; ők azon pillanatban, midőn a delnő a csecsemőt anyjának visszaadta, eltűntek a néptömeg közül, hihetőleg a hálálkodásokat akarták kikerülni.

Chataquéla hasztalan tudakozódék utánok a körülállóktól, senki sem ismeré, pedig úgy szeretne volna tudni, ki volt azon ifjú, kire ő életét oly könnyelműen rábízta, s ki: azt oly erős lélekkel őrzé meg.

Nehányan azt állítják, hogy vele jött vadásza grófnak címezé az ifjat.

Így mégis kell vele találkoznia valahol, hacsak ez ifjú nem aszkéta vagy puritán, hogy kerülje azon köröket, mikben ő meg szokott fordulni.

Mint szeretne vele még egyszer találkozni az életben. Talán semmi egyébért, mint hogy megmondhassa neki: „Ön derék férfi!”

Miként előre mondók, lesz tréfa és anekdota ez akrobatai produkcióról a *jobb* körökben elég.

A fiatal óriások klubjában az a boldogabb, aki szebb élcet tud ez esetre készíteni. Ha ők is jelen lettek volna, akkor hősi tett volna e munka, de így csak badinage, amin nevetni kell.

Chataquéla tettét százféle toldással és megfordítással adták elő, csak azt nem bírták kitudni, hogy ki volt azon ismeretlen hős, aki segített neki benne. Hát éppen nincs abban az emberben hiúság, hogy nem siet magát felfedezni valami újságíró előtt? Vagy ha a *jobb* körökből való, hogy nem dicsekszik vele? Ha közember, miért nem siet jutalmát elvenni a kormánytól; ha főúr, Chataquélától?

Az ismeretlen azonban nem jött elő.

Egy délben legjobban folyt a tréfa és elméncség e tárgy fölött; ezúttal Abellino vitte a szót az erkélyteremben, jelen voltak a szokott ismerősök, lord Burlington, Rudolf, Iván herceg, Debry márk, Fennimor és a többi.

– Nyomon vagyok, uraim – szól Abellino. – Psychologicus adataim vannak, hogy az ismeretlen szalamander a nemesi körökből való.

– Halljuk az adatokat! – kiáltának többen.

– Tehát, amidőn Chataquéla azt az ajánlatot tevé a nép között, hogy ezer aranyat fog kapni, ki őt a tűz közé fogja követni, senki meg sem mozdult; ekkor azt kiáltá: „Egy csókot azon férfúnak, ki velem jó!” és rögtön akadt vállalkozó. Hát nem közülünk valót jelent ez?

– Hihih! – kacaga az alispánfi, kinek igen jó szokása volt másnak rossz élceit megnevetni. – Hát azután megkapta-e a csókot?

– Hagyjon ön beszélni, monsieur – szól neheztelő lenézéssel Abellino, ki igen jól tudta, hogy Magyarországon nem híják az alispánokat excellenciás uraknak, s emiatt nagyon sértette, hogy egy ilyenek a fia belevág a szavába.

– Tehát – folytatá magához térve –, a monda szerint a mi delnőnk az ismeretlen férfinak nagyobb hitelesség kedvéért ott a tűz közepett a nép szeme láttára szolgálatá ki a kítűzött csókot.

Általános kacaj, melyben csak Rudolf nem vesz részt, ezalatt valami angol lapot olvasva.

– E néembernek nagy kedve lehet a tűzben csókolózni – jegyzé meg Iván herceg.

– Hogyne! – szólt a megjavíthatlan alispánfi, ki azt hívé, hogy ezúttal Iván hercegnek valami újat mondhat, ki mint afféle muszka, ezt bajosan tudhatja. – Hisz az indus nők magukat férjeik holttestével együtt égetik meg, s az nekik gyönyörűség.

– Alig hiszem, hogy Chataquéla volt és leendő férjei valamelyikét ebben a dicsőségben részesítse – szólt nevetve Abellino, és a többi is nevetett utána mind.

Erre a szóra felkelt Rudolf a helyéből, hol eddig ült, s odalépett a kacagó társaság közé.

Szép, halavány arcán e pillanatban oly nyomasztó kifejezése ült az életunalomnak, bosszúságnak, embergyűlöletnek és megvetésnek, hogy akik ránéztek, önkénytelen elhagyták a kacajt. Tekintete különösen Kárpáthy felé volt fordulva.

Alig lehetne bizarrabb csoportozatot festeni, mint e két arcot, így egymással szemközt tekintve. Egyfelől a könnyelmű, okatlan gőg büszke, nevető arca, kihívó, gúnyoló vonásaival – másfelől az éles tekintetű, megvető, szoborszerű arc hideg, keserű mosolyával, mely amant visszatorolni látszik. E két ember arcából azt olvashatná le egy fiziognóm, hogy ezek valaha keserű ellenségei lesznek egymásnak.

– Fogadjunk, uram, hogy amit ön mondott, az nem igaz... – szólt Rudolf, könnyeden odavetve a szót Kárpáthyhoz.

– Hogyan? – kérdek többen, elcsodálkozva Rudolf szokatlan magaviseletén.

– Fogadjon ön – szólt Rudolf, merően Kárpáthy szeméibe nézve –, hogy ez a kérdéses nő képes magát férje halála esetén megölni.

– Ah ça! Ez furcsa fogadás. Ismertessen meg ön a módjával. Az idő nagy különbség, mert fő kérdés az, hogy Chataquéla még akkor fiatal legyen.

– Ajánlatom rövid és gyorsan végbemehet. Én elveszem nőül ezt az asszonyt; ez az első. Azután gondom lesz rá, hogy hirtelen meghaljak; ez a második. Chataquéla utánam fog halni; ez a harmadik; és akkor ön kötelezve van magát tetszése szerinti módon kivégezni; ez a negyedik.

– Ah, ez bolondság! – kiálta fel Iván. – Ti oly könnyen beszéltek két nemesember életéről, mintha két tekebírót kellene választva kiütni.

– Ez pompás tréfa! – állítja a lord. – Igen sajnálom, hogy nem tőlem származik, vagy hogy Rudolf nem angol. Egyébiránt én hiszem, hogy ő meg fogja szavát tartani.

Abellino kacagott, mint szoktak azok, kik megijedtek a komoly szótól.

– Hinni vagy fogadni, uram! – szól hideg arccal Rudolf kezét nyújtva elé.

– Mit hinni?

– Azt, hogy Chataquéla meg tud halni férje után – vagy fogadni – fejet fejért!

– Áll a fogadás! – kiálta Abellino kacagva, s megragadá az elényújtott kezét.

– Nemesi szóra! – monda Rudolf.

– Nemesi szavamra! – állítja Kárpáthy nevetve.

– Hallották uraim – szólt Rudolf a körülállókhoz fordulva –, ha én nem tartom meg, amit ígérem, tartsanak gyávának, ha azon nő nem teszi kötelességét, ne vessenek ki; ha pedig mindkettő megtörtént, önök bizonyosan látni fogják, hogy Kárpáthy Béla nemesi szavának meg fog felelni. Addig a titoktartás becsületügy.

Azzal vette kalapját és eltávozott.

Abellino arca az utóbbi szavaknál mosolygó gömbölyűségéből kissé hosszúkásra vált, s kezdte restelleni, hogy a fiatal óriások ezt a fogadást olyan igen jó tréfának találják. Azonban benne volt, s szükségből el kellett fogadnia a nagylelkűséget.

E fogadás bámulatos derék dolog volt, csak az az egy volt benne szomorú a jelenlevőkre nézve, hogy kifecsegni nem lehetett. Rudolf becsületüggé tette, és ez természetes volt, nehogy a hírt megtudhassa maga az érdekelt delnő.

Lesznek sokan, kik e fogadást túlzásnak fogják tekinteni, de azokat bizonyossá tehetjük, miszerint e magas körökben igen olcsó az élet; egy szó, egy tekintet elég ok ölni és halni. Szegény embernek lehet aggodalma az élet iránt, de nagy urakhoz ez nem illik, a divatszerű blazírt kedélyek előtt pedig éppen bűn. Szegény ember tartozik életével családjának, hazájának, istenének; nagy urak között az a hit él, hogy ők nem tartoznak vele senkinek.

Ah, megálljunk! Itt mégis most az egyszer kivétel van. Monseigneur Kárpáthy csakugyan tartozik az életével valakinek: a hitelezőjének.

Mr. Griffard megtudta a fogadást, mert hiszen neki mindent meg kell tudni, legyen bár a titok lakat, diplomáciai pecsét, káptalani szentély vagy becsületszó alá lezárva. Hanem azért titok maradt, mert tőle nem származik odább.

Griffard úr tehát megtudva, hogy a tréfa annyira komoly, miszerint ha Rudolf teljesíti a fogadás föltételeit, Kárpáthy kénytelen annak eredményét elfogadni, különben jogában áll a jelenvoltak bármelyikének őt, ahol találja, föbe löni; s lord Burlington már előre meg is vigasztalta vele, hogy ha neki magának nem lenne bátorsága fogadását teljesíteni, ő szolgálhat neki a magáéval, s a jámbor lord ellövi ötven lépésről a fölvetett tallért.

E fogadás tehát éppen nem tetszett a bankárnak. Fölkeresé személyesen Kárpáthyt, és szemére veté, hogy szerződésüket máris megszegte életveszélyes kalandba bocsátkozva.

– Ah, bah! – szolt Abellino – itt oly távol az életveszély, mint a hold. Először annak kell megtörténni, hogy Rudolf elvegye a delnőt – afgán szertartás szerint, de hiheti-e ön, hogy ez neki sikerülni fog. Ez önfejű asszony nem akarta feledni a brit poétát sem értem, sem másokért, kik mind gazdag, généreux, elegáns gavallérok; fogja-e tenni Rudolfért, ki egy melankólikus, spleenes, jenki szokásokkal teljes különc. Ez alig valószínű; de föltéve, hogy megtörténhetnék, képzelhető-e egy épeszű emberről, hogy ez csupán azért, hogy fogadását megnyerje, megölje magát? Ez Rudolftól bizonyosan csak kötekedés és feltűnési vágy, mely vissza fog tért a végletnél. Végre azonban még azt is megengedve, hátravan az utolsó lehetetlenség, az, hogy Chataquéla magát utána ölje, mert Indiában ez így szokás. Ez lélektani abszurdum. Egy nő, kinek ötven férje volt már, s azok közül akárhány meghalt.

– De meg kell önnek gondolni, hogy a delnő azoktól még életökben elvált, s így vallási kötelezettsége megszűnt irántok.

– Ejh, hagyjon ön nekem ilyen faggatásokkal békét!

Azzal hátat fordíta a bankárnak, és elkezdett füttyölni.

Ez igen jó felelet, mikor az ember meg van fogva.

* * *

Az indu hölgy azalatt a szenvedély hevével keresé mindenütt ismeretlen lovagját, s e szenvedély majd dühvé, végre kétségbeeséssé vált, hogy sehol sem találta.

Nappal szüntelen Párizs utcáin kocsizott, nyilvános éttermekben ebédelt, a leglátogatottabb kioszkokba járt fagyfaltozni, este rendre járta a színházakat, szemüvege szüntelen sorba vett minden férfiarcot; hasztalan! Sehol sem volt, akit keresett. Ah, az kétségbeejtő; ily végtelen

néptömeg között keresni egy alakot, melyet csak egyszer látott, s mely nyomtalanul eltűnt. Ki lehetett az? Mi oka van előle rejtőzni? Nincs senki, aki őt ismerte volna, hogy még csak nem is beszélnek róla? Oly közel állt hozzá, kezét szorítá kezében, éltét odaveté neki, hogy vigyázzon reá; és elfeledett csak egy szót is szólni hozzá, csak annyit kérdeni: „Hogy hívják önt, uram? Mikor fogom önt láthatni újra?” Most milyen boldog lehetne, ha e két kérdés feleletét bírná.

Egész éjszakákon át ébren van. Vén dajkája, a bűvész Hyurmala mulattatja hindu varázslatokkal, miknek mind azt kellene megjósolni, ki volt azon ifjú, és fogja-e őt újra látni.

A vén duenna felállítja az alacsony lábú asztalkára a hindu palackot. Ez egy öblös üvegedény, felül szűk, hosszú nyakkal, tele valamely sűrű, de kristálytisztá nedvvel. Ekkor felül a szűk nyíláson valami aranytisztá sárga folyadékot tölt belé a varázslónő, s a palack nedve azonnal elhomályosul, mintha felhőkkel töltötték volna tele, melyek sűrűn hömpölyögve rohannak le egész a palack fenekéig mindig sötétebben, mindig feketébben. Midőn a feneket érte a felhőszerű gomolygás, elkezd a palack belseje bámulatosan megelevenülni, jövő-menő alakok tetszenek fel benne, mik változnak, eltörpülnek, egymást félretolják, s mikből a felizgatott képzelet ismerős arcokat, házakat, városokat teremt. A sötét felhőszerű tárgyakat lassankint szivárványos színek derengik át, a mezők zöldje s a hajnal pirossága játszik egymással, benne valami tündéri világítást nyernek a mozgó alakok, majd végre lassúbb lesz a ködalakok mozgása, a tárgyak mindinkább egymásba olvadnak, a szivárványló színek elsápadnak, a körforgás csodái elülednek, s az egész tünemény terét eltakarja valami átlátszótlán fakó halál-szín.

A vén Hyurmala, kinek arcborítékát cserszínűre festette a kegyes idő, nem késik e látott alakokból, mik talányos káosszá keveredve, egymás hegyén-hátán hömpölygenek, összefüggő regéket alakítani. Elmondja asszonyának, az ismeretlen ifjú mostan hol jár. Most virágos mezőkön sétál, valahova lép, zöld és piros lesz a táj, s elhagyja, gyászos kékre, lilaszínre válik. Mik ezek a barna alakok itt mögötte? Ezek fogadott gyilkosok, kik őt meg akarják ölni. De védi őt erdő, berek, sötétzöld lombok borulnak össze mögötte, s nem sértheti őt meg senki. Túlhan egy halványsárga alak jár, keresztül-kasul törve magát a gomolygó tüneményeken, mintha valakit keresne. Mindig kikerülik egymást. Apró gyermekfők a földön, repkedő kígyók a légben vonulnak előtte, utána. Áldás és rágalom. Most egymáshoz közelítenek, a sárga alak megáll, a gyermekfők rózsaféjékké változnak, s lugost alakítanak körül, a kígyók galambokká, mik mindkettőjük feje fölött repkednek. Nézd, nézd, most sebesen forognak egymás körül, ah! Mindjárt egymáshoz érnek. Most összeértek – mindkét alak egyszerre egymásba olvad, s csodálatos tünemény! Az egész bűvpalackot egyszerre égő rózsafény derengi át! – Asszonyom, akit vársz, az el fog jönni érted, és azután meg fog szeretni. – Most az alakok elülnek, a nedv elsápad, elhomályosul. – És azután nem fogsz szeretni senkit többé.

Chataquéla ez éjjel gyönyörű képeket álmodott, pedig reggel fölbredve, elixírral tölt csészéjét érintetlen találta; tehát az álmok másunnán jöttek.

Felöltözteté magát; viseletének fantasztikus divatát saját kalandor lelke alkotá, összekötve a hindu és európai viseletből az eszményit. Omló fekete haját homlokán keresztül kötött fehér szalag tartá hátra, a hosszú halványsárga selyemöltözet fedetlen hagyá karjait, miket sima ércarmantyúk szorítának, s az elöl nyitott volantomok látni engedék a csodaszép tarkasággal szőtt indu rokolyát, ahogy csak a keleti kelmeszövők mernek bánni a színekkel, a legellen-tétebbes neműeket ríkítóan rakva egymás mellé, s az egész mégis oly összhangzó. Keblén hármás rubinkapocs fogja össze az öltönyt, s karcsú, nyúlánk derekán a délceg csípőkre leszorulva van keresztül kötve a hosszú, arannyal, ezüsttel hímzett veres sálöv, mely egészen más szabást ad az akkori kurta derekú, szerfelett prózai divatnak.

Csengetésre bejő Hyurmala, s míg szobalyányai hosszú hajfürteit csodás fonadékokba idomítják, átnyújtja neki a tegnapi látogatók névjegyeit, kik aznap nem juthattak Chataquélához, mert aznap beteg volt, talán szerelemből vagy tán csak szeszélyből.

A delnő végignézi a névjegyeket. Mind ismerős, megunt, elutasított emberek. De ah, egy új mégis van közöttük.

Egy név, melyet sohasem hallott még említeni. Egy név, melyet az eddig ismert nyelvek idomai szerint még csak el sem tud olvasni. A keresztnév hátul, a vezetéknev elől, ahogy sehol sem szokták az előtte ismeretes világban. Hisz a többiek mind megfordítva vannak: Vicomte Abellino de Carpathy, – Comte Fennimore de l'île de Szigetvár, – Chevalier Charles de Calacci (olvasd Kalácsi). Miért éppen ez az egy ily különc? A cím leghátul így: „*Szent-irmay Rudolf báró*”.

A többi jegy kihullott kezéből, csak ez egyet tevé ölébe.

Hátha éppen ő az, akit vár. A varázspalack jót jövendöl, és annak teljesülnie kell.

Szegény indu nő, ő nem ismeré azon áldást, hogy amit óhajtunk, azért imádkozni is lehet, s csak néma vágy vagy csaló varázslat és múló álmak foglalkodtaták lelkét.

– Senkit se bocsássatok be hozzám! – szólt Hyurmálához. – Csupán csak azt, ki e jegynek tulajdonosa. Igérte-e, hogy visszajön?

Senki sem emlékezett rá.

– Milyen volt alakja, arca? – tudakozódék a delnő epedő kíváncsisággal.

Senki sem tudta megmondani. Kikerülte figyelmüket, s helyette másokat írtak le, kiket Chataquéla nagyon jól ismert. Nyugtalan, maradhatlan vágyak közt múlt a dél; hintók, cabriolet-k álltak meg koronkint a hotel előtt; hallatszott a portás csengettyűje; azután ismét tova-gördültek a hintók; nem az jött, akit várt.

Már a délután is ott volt. Chataquéla beteg volt az epekedés miatt, nem találta helyét, ledült kerevetére, s ismét felszökött, száz munkához fogott, és mind abba hagyta.

Egyszer ismét hallatszik a kapus csengetése, s a hindu nő éles hallása a zárt lépcsőn férfi-léptek hangjait lesé el.

Szíve sebesen kezdett dobogni.

Ez ő!

Leült kerevete egyik szegletébe, karjait keblére szorítva; nem mert föltekinteni.

Félt, reszketett, mint ifjú hajadon, ki vőlegényét várja.

A szőnyegek susogtak, valaki belépett rajtok.

Ő volt az! Fel sem tekintett a hölgy, de tudta azért, hogy ő jön.

Hiszen sokszor álmodta így: a hős, a bátor ifjú belépett szobájába; arca, mely a vész közepett oly hideg volt, oly búbajos, szelíden tekintte most rá, szemei, a halállal dacolók, tele voltak sugárzó szerelemmel, odaült mellé, susogott fülébe... és annyiszor álmodta ezt.

Most is úgy volt.

Az ifjú belépett, susogva üdvözlé, búbajos szelíden tekintte rá, szemei telesugárzák lelkét szerelemmel, odaült mellé... és a delnő most is attól tartott, hogy ez újra csak álom.

Pedig valóban ott ült mellette, akit keresett, akit várt, akit szeretett, és az nem volt álom többé, az ifjú meleg lehelete érinté vállait.

Chataquéla suttogva szólt hozzá, ahogy szokás álmokképekhez beszélni, nehogy elriadjanak.

– Tehát Rudolfnak hívják önt? Milyen nagy kín volt nekem, hogy nem tudtam önt magamban nevének nevezni, csak arcát láttam magam előtt, és nem tudtam megszólítani.

– Én is sokat gondolkoztam ön fölül – viszonya Rudolf, kinek arcán mi e pillanatban sem fogunk egyebet látni a szokott hidegségnél; a búbájt sugárzó szemeket csak a szerelmes nő szemei látják benne. Az ily hideg, halavány arc az asszonyok veszedelme. Férfiak nem tudják azt, de a nők, akik szeretnek, ismerik jól, hogy ez vezet az örüléshez.

– Tudja-e ön, mit gondoltam akkor, midőn ama vészes órában életét reám bízta?

– Gondolkozott ön rólam akkor?

– Azt gondolám, hogy midőn a gyermekek meg lesznek mentve, s nem marad hátra más, mint ön, ekkor ahelyett, hogy önt felvonjam, levessem a kötelet a mélységbe, s magam is utána rohanjak, és ott vesszünk el együtt a tűz között.

– Miért nem tevél azt? – kérde a hölgy kimondhatatlan epedéssel.

– Midőn az utolsó két gyermek megszabadult, önnek valami őrszellem azt tanácslá, hogy menjen be az égő házba, ha nem maradt-e ott még valaki.

– Igen, úgy érzém, mintha valaki vont volna kezemnél fogva, hogy menjek oda.

– Ön bement, s egy bölcsőjében alvó csecsemőt hozott ki, azt övével keblére kötél, s így nehézkedett a kötélre. És én nem tehettem többé azt, amit akartam.

– Pedig az nekem gyönyör lett volna. Kik a tűzben hálnak meg, azok egyszerre a napba jutnak, akik a földben hálnak meg, azoknak ott várni kell sokáig, még mind ilyen apró porszemekké válnak, minők itt a függönyök közt besütő napsugárban táncolnak, s miket a nap szemenként szí fel magához. Legszebb a halál tűzben és szerelemben – ahogy hazámban szoktak meghalni a nők.

Rudolf megfogá csendesesen a csodás asszony kezét.

– Chataquéla, légy te az én nőm!

A hölgy reszketett, nem bírta felelni.

– Menj vissza férjedhez, és válj el tőle azonnal! Én utánad fogok menni, és nőül veszek, szeretni foglak, míg meg nem halok.

A delnő elsápadt mint a viasz, ajkai elfehérültek, remegve, lázasan rogyott az ifjú lábaihoz, ki karcsú derekát karjaival átfonva tartá őt fenn, s csak akkor tért magához, midőn lehajló nyakán egy forró ajk égetését érzé. – Erre felszökött, s kezeit védőleg tartá maga elé.

– Mit tevél! – kiálta ijedt tekintettel. – Megcsókolál, midőn nem vagyok tiéd, míg férjemtől nem váltam el. A haragos szellemekek ezért vészt hoznak: reám.

– Közöttük és közötted állok! – szólt Rudolf magához szorítva ellenállhatlanul a delnőt.

Egy óra múlva útban volt Chataquéla Calais felé.

Rudolf megígérte, hogy két nap múlva követni fogja.

És itt helyén van megkérdenünk: „Tréfa ez vagy való? És ha való, miben alapszik?”

Honnan e harmincéves életunalom, e bizarr különködés, e megvetése a világnak, ez útból kitévedt eszmejárás? Megmondjuk.

Nem a máj és lép betegsége ez, hanem a léleké, és többnyire nagy lelkeké, mert kis lelkek hamar otthon találják magukat a világban. A tétlenség átka ez mindazokon, kiknek rendkívüli

szellemerőt adott a sors, de ők kikerülték, nem keresték a tért, mely számukra ki volt mérve, s büntetésül ostorra vált rájuk nézve éppen e lélekerő, mert üresnek látta a világot és haszontalannak mindent, ami benne van, mely sem fáradságra, sem szeretetre, sem gondolkozásra nem méltó. Pedig ha kereste volna, megtalálta volna, hogy van valami, ami karjai fáradságára, szelleme küzdésére és szíve legmélyebb szeretetére méltó, és az – ha nem egyéb – a haza.

Tíz nap múlt Chataquéla eltávoztása óta, s Rudolf még mindig hasztalan várta a delnő levelét, pedig elválásuk percében megígérte, hogy amint megérkezik, tudósítani fogja Rudolfot.

Végre elhatározá, hogy utána menend Londonba.

Ösztönszerű nyugtalanság volt-e ez vagy valódi szerelem, vagy semmi egyéb, mint egy neme azon vágyaknak, miket az ember magára vitatott azáltal, hogy sokat gondolkozott róluk?

Azon nap előtti estén, melyre elindulását tűzte, még egyszer elment a színházba, és tapasztalá, hogy sohasem unta magát oly mértékben, mint ekkor. Az egész világ rendkívül rúttnak és ostobának tetszett előtte. Mars kisasszony sohasem szavalt oly helytelenül, a claqueurök sohasem impertinenskedtek oly ügyetlenül, a páholyokban sohasem viselte magát oly kacérul a fiatal nőnem, s az ifjú óriások sohasem mondtak annyi ízetlenséget, mint ma; kín, bosszúság volt akárhová nézni, utóbb nem is nézett sehova, hátravetette magát páholya kerevétebe, s tökéletesen készen volt rá, hogy a legelső emberrel, aki páholyába benyit, össze fog veszni.

S csakugyan nyílik az ajtó, Rudolf félvállról tekint nagy mogorván vissza, s István gróft látja belépni.

Még az a bosszúság hozzá, hogy ezzel össze sem lehetett neki veszni, mert kénytelen volt iránta egy nemével a becsülésnek viseltetni.

Az ifjú gróf csak amúgy az ajtóban állt meg, beszélva halkán Rudolfhoz.

– Ugyan kérlek egy szóra. Eszékiék vannak itt, most érkeztek Londonbul, megtudták, hogy itt vagy, az öreg asszony nagyon szeretne veled beszélni.

Rudolf leírhatlan savanyú képet csinált ez örvendetes izenethez, s amint elhatározá magát, hogy helyéből fölkeljen, mintha egy gőzgépet kellene mozgásba hoznia, oly fáradsággal tevő, s nagy kedvetlenül beleakasztva magát István gróf karjába, engedé magát cepelni, amerre annak tetszett.

István gróf egy földszinti páholy ajtaját nyitá meg előtte.

A kérdéses család egyike volt Magyarország legelőkelőbbjeinek, s két tagja volt jelen a páholyban: az öreganya, a derék, kedélyes gróf Eszéki Sándornő és fiatal tizenhét éves unokája, Flóra, kivel egy telet Londonban töltött.

Az éltes asszonyság még mindenben megtartá a császárság alatti divatot, a nagy hajporozott dupét, mely különben igen jól illik piros, egészséges matronális arcához, a hegyes derekat, hímzett virágos övvel, a szűk, megfeszülő ruhát rövid ujjaival s a hosszú, pávafark nagyságú festett legyezőt és a könyökig érő szarvasbőr kesztyűket.

Ő foglalja el a főhelyet, a színpaddal szemközt. Átellenben ül unokája, Flóra; egy megragadó szépségű arc, melyet csak a szerény komolyság őriz, hogy az emberek utána ne örüljenek. Tekintetének nyugalma, szép tojásdad arcának halvány vonásai, melyre ha sokáig néz az ember, úgy tetszik, mintha valami dicsfényt látna körül, vékony szemöldöke, szelíded szemei, finom ajkai valami oly harmonikus ártatlanság rajzát adják elének, miknek látása magában képes a vulgívaga Vénust mehtagadtatni a szemlélővel. Egyike azon arcoknak, miknek látása nem költ szenvedélyt, bár szépsége tökéletes.

Figyelmét egészen a színpad foglalja el, s midőn a két ifjú a páholyba belép, könnyű főhajtással üdvözli őket, s udvarias gyöngédséggel vonja el tekintetét a színpadtól, anélkül azonban, hogy azt egészen a bejövőknek szentelné.

– Ön rossz ember – szólt tréfás feddőzéssel Eszékiné Rudolffhoz –, ha hatalomkarral nem küldenék érte, bizony nem is szólhatnánk vele. Mi azt hisszük, hogy majd a színházban találkozunk vele, s ő ahelyett, hogy sorba nézné a páholyokat, behúzza magát kerevete szögletébe, és sehova sem néz; micsoda megfélemezés ez az illő kíváncsiságról? Ön rossz ember, ön mindig akkor távozik el egy városból, amikor mi megérkezünk, mintha szántsándékkal kerülne bennünket; de most az egyszer rajtakaptuk, s mi kerestük önt fel.

– Én tettem volna azt? – szólt Rudolf, midőn szóhoz juthatott a beszédes asszonyságtól. – Nem feledkezém el a tiszteletről, mellyel nagysádtoknak tartozom.

– Csakhogy azt nehéz lett volna tanúsítania, mert holnap már indulunk az én kedves Magyarországomba.

Néhány szarkasztikus rángás Rudolf arcán azt látszott mutatni, mintha ilyesmit mondana magában: „Kell menni, mert a repcét most kaszálják, a bárányokat most nyírják, ilyenkor jó gazdasszonynak otthon kell lenni.”

Ehelyett azonban azt mondá:

– Nagysádtok még nagyon jókor hagyták el Angliát; a víg élet, a lóversenyek, vadászatok, tengeri kirándulások, a víg multságok a Jersey szigeten még csak most kezdődnek.

– Nem maradhattam már a kis unokalyányomtól, mindig unszolt még a télen, hogy szeretne otthon lenni.

Rudolf csak ekkor tekintte figyelmesebben a „kis unokalyány” arcára, kit eleget látott évek előtt, mint lóti-futi gyerkőcöt, s alig bírta rejteni meglepetését a kifejtett hajadon komoly, szűzies szépsége felett. Néha egypár év alatt ideállá fejlődik a gyermeki vonásaiban keveset ígérő arc.

– Tehát Flóra kisasszony unta magát Londonban? – szólt egyenesen a lyáncához intézve szavait, valószínűleg, hogy beszédre bírja, s lássa, vajon e szép arc hogy jön zavarba kérdésére.

Azonban a jó nagymamának azon kedves szokása volt, hogy az unokájához intezett kérdésekre maga szeretett megfelelni, nem engedvén, hogy a *gyermeket* valaki zavarba hozza.

– Ah uram, hogy unhatta volna magát, hiszen még gyermek, akit minden mulattat, s még sem férje, sem imádói nincsenek, hogy az unalmat megismerhesse.

– Ezt a bókot elteszem az összes férfinem nevében – viszonzva felhangoltan Rudolf, kit Eszékiné azért tüntetett ki legjobban minden ismerős ifjak között, mert legmakacsabb és legfinomabb vitatkozó társát találta benne.

– Tehát csupa honvág – folytatá Rudolf egy kerevet karjára támaszkodva –, regényes epedés a szőke Tisza után, újra hallani a malmok csendes kelepelését a tiszaváradai jegenyék árnyékából, sétálni a búzavirágok között, látni az ismerős cigánycsoportot a falu végén, mint készítenek dorombot, s hallani vasárnaponként a tiszteletes úr magasztos elmélkedéseit.

– Ah uram, ne is folytassa tovább szarkazmusait – vágott beszédje közé Eszékiné –, mi nem megyünk Tiszaváradra malomkelepelést hallgatni, s nagyon mezei fogalmi vannak a honvággyról, ha azt csak a búzavirágok közt látja élni; mi Magyarországon is nagy városban fogunk élni.

– Annál szebb. Debrecen vagy Szeged, vagy akár Hódmezővásárhely a legkritkább élvezetekkel fognak kínálkozni.

Teszem föl Debrecenben van egy nagy híd a város közepén, mely az egész utcán végigmegegy, s mely azért európai ritkaság, mert szárazföldre van építve; ezen érdekes lesz járni.

– Ön ismét csalódik, mi tiszteljük ezeket a nagy kenyértermő városokat, de lakni Pesten fogunk.

– Ah, azt el is feledtem, hogy Magyarországon van. Úgy hiszem, ott maguk nagysádtok is el fogják feledni, hogy Magyarországon vannak. Hisz az nem magyar város, hanem egy nagy német-zsidó kolónia, ahol csak a kőrösi, kecskeméti udvarban lehet hetivásárok alatt magyar szót hallani.

– Legyen úgy, uram. Eggyel többen lesznek velünk, akiktől hallani fogják. Rég volt nekem egy bizarr eszmém, csak arra vártam, hogy unokám felserdüljön. Most állandóul Pesten fogunk lakni. Minthogy Pestnek úgyis kevés díszes épülete van (1822), építtetünk nagyobb-szerű palotát a város kitünőbb helyén. Nyári lakul választjuk a budai hegyeket; rajta leszünk, hogy minden munkát hazai művészek és mesteremberek által teljesíthessünk; alkalmat adunk tehetséges költőknek, művészeknek, hogy Pesten élhessenek, nagy házat fogunk tartani, honnan számúzve lesz minden idegenszerű, a divatvilág asztalainkon magyar lapokat, termeinkben magyar szót, magyar zenét fog hallani, s elkívánja tőlünk. Vagy azt hiszi ön, hogy nem sikerülend kört alakítanunk?

E kérdésnél büszkén tekintett unokájára Eszékiné.

– Sőt inkább – felelt Rudolf –, én magam örökös satellite-je lennék nagysádtoknak, ha oly szerencsés volnék, hasonló honvágytól lelkesülhetni.

– Édes Rudolf – szólt komolyan Eszékiné, megfogva a gróf kezét. – Ön méltatlanságot követ el lelkén, midőn a legszentebb érzelmet megtagadja. S e szomorú tüneményt alig látni másutt, mint a mi köreinkben. Végignézek a páholysorokon, s öt-hat magyar főurat látok itt, kik állandóul itt laknak, itt vesztegetik el vagyonukat és ami annál több, szellemüket; pedig mennyit használhatnának odahaza! Látja, én politikához nem értek, nem tudom, van-e valami szerepe főurainknak még Magyarországon. De azt tudom, hogy ha egy népet éppen azok hagynak el, akik leggazdagabbak, legnagyobbak, annak okvetlen szegénnyé és kicsinnyé kell lenni.

– Mások használhatnának még, asszonyom – felelt Rudolf hideg mosollyal –, de énnekem mi hasznomat vehetni még? Én hasznavehetetlen vagyok.

– Nem úgy, édes Rudolf, azt én jobban tudom. Én ismerem az életet, mert magam is régen élek. A mi fajtánk férfiai rendszeren így szokták; tizenhat éves koráig gyerek, addig nincs róla mit beszélni; tanul jót, rosszat, összevissza; tizenhattól húszig ábrándozó, költői vagy legalábbis epedő szerelmes; húsztól huszonötig azután elmerül a világ minden örömébe, vad, gyönyörvadászó lesz, s mikor az évek végén már azt hiszi, hogy lábaival feneket ért minden élvezetben, akkor elkezd blazírt lenni, megtagadja szenvedélyeit, megtagadja szívét, még vére melegségét is; mosolyog, vagy még azt sem teszi; ha valamiféle szeretetről beszélnek előtte, illessen az jó barátot, asszonyt vagy hazát; játszik életével, mint unott játékszerrel, melynek nincs előtte nagyobb becse, mint egy citromhéjnak, melynek levét az utolsó cseppig kifacsarta; s ez tart harmincéves koráig, ekkor nyílik ki csak saját szívének világa, ekkor kezd el valóban élni, helyesen látni, igazán érezni, ekkor lesz belőle emberbarát, hazafi, jó férj, egyszóval boldog ember. Lássá Rudolf – és ön még nincs harminc esztendő.

Rudolf türelmetlenül várta, hogy vége legyen a grófnő textusának, s erre e mondatot szalasztá ki ajkán:

– Egy új istennek kellene támadni arra, hogy belőlem új embert teremtsen.

Valóban csak rendkívül izgatott kedélyének kell tulajdonítani, hogy ilyen mondhatott, ő, ki különben a kegyeket nem szokta sérteni.

Eszékiné komolyan megbotránkozik.

– Édes Rudolf, nem jólesik öntől ily szót hallanom. Látja, én kegyeskedő nem vagyok, de isten nevét szeretem, ha tisztelettel említik. Azért, hogy Párizsban az oltárra egy táncosnőt a Bal Mabille-ből állítottak fel, isten mindenható maradt, s csodái nemcsak az elemekben láthatók, hanem az emberek szíveiben is.

Rudolf nagyot sóhajtott, mintha azt kérdené magában: „Lesz-e hát isteni hatalom, mely őt meggátolja attól, hogy meghaljon hideg, kiégett, elfásult szívvel, aki őt valaha megtanítsa *élni és érezni?*”

Azonban illőnek találta ez emfaticus beszédfolyamnak más menetet adni, s Flórához fordulva csupa illedelemből valami általános tárgyú beszélgetéshez kezdett vele megkérdezve tőle, hogy mulatta magát Londonban, s mik ott a legújabb közbeszéd tárgyai.

A lyánka okos, nagy fekete szemét s tündértiszta arcát a kérdezőhöz emelve helyes hangon válaszolt, őrizkedve, hogy beszéde sem oly magas ne legyen, hogy a hallgató közönséget zavarja, sem oly halk, hogy a páholyban levők suttogásnak vehessék.

– Óh, most nagy szomorúság van Londonban. Az egész divatvilág gyászol. Midőn eljöttünk, éppen azelőtti napon temették el a leghíresebb férfit és a leghíresebb asszonyt Angliában.

– Ah, erről mi még mit sem tudunk – monda Rudolf és gondolá magában: „Ez a kis együgyű leány bizonyosan a Lord-Mayort vagy valami nagy tábornokot tart leghíresebb embernek, s híres asszonya legalábbis csillagkeresztes hölgy.”

– És ki volt ama híres férfi és nő? – kérde Flórától, mint ahogy gyermekeket szoktunk kikérdezni.

– E híres férfi – monda a lyánka némi egzaltációval, mely nemes arcához úgy illett – korának legmagasabb szelleme, a halhatatlan költő – lord Byron.

Rudolf, mintha egy villanyos ütéssel kapott volna minden ízeiben, úgy megrendült e névre, arca elhalványult, halántékain és fehér homlokán az erek lüktetése volt látható; egy percre a szellem elhagyta minden érzékeit.

– És ki volt a nő? – kérde elszorult hangon, midőn ismét vissza kezdének térni gondolatai.

– E nő egy más éghajlat leánya, ki a költőt nagyon szerette, saját istenei előtt férjeül fogadta, s midőn meghalt a férj, mint ezt őshonában szokták, utána halt, magára gyújtva a kioskot, melyben lakott. Tán hallotta ön valaha e nevet: „Chataquéla”?

Rudolf hallgatott, nem felelt semmit.

Tehát Byron elébb meghalt, mint Chataquéla tőle elválhatott volna.

És az indu nő kötelességének tartá utána meghalni.

Megelőzte Rudolfot, ahelyett, hogy követte volna.

Tehát mégis van isteni hatalom, mely egy életunt kezéből kifacsarja a saját maga ellen irányzott fegyvert!...

Rudolf szent borzadályt érte végigfutni tagjain, mintha azon hangokat hallaná, miknek zengése Sault szent Pálra változtató.

És csodálatos! Amint ismét magához kezdte térni, e hír által nem érzé magát kellemetlenül meghatva, ellenkezőleg: oly megnyugtató valami érzést tapasztalt keblében, mint ki egy nyomasztó álomból ébred fel, s örül neki, hogy amit látott, csak álom volt.

Szerencsére megilletődését nem vevék észre a jelenlevők, mert e percben Mars kisasszony egy monológja foglalta el a figyelmet, s mindenki oda nézett. Rudolf maga is követé a közfigyelmet, s első volt, ki a szavalás végeztével tapsolni kezdett.

– Milyen jól szavalt ma ez a Mars.

És akárhová nézett, mindent más szemekkel látott, az emberek jobbak, szebbek voltak, mint azelőtt, s midőn pillanatai az előtte ülő Flóra arcára visszatértek, oly hosszan, oly önfeledten nézte e szép, nemes vonásokat, hogy a leányka lassan pirulni kezdett, mint a napsugártól érő gyümölcs.

Egyszerre minden apropos nélkül fordult Eszékinéhez, ki már kezdé vendégét szórakozottnak tartani.

– Mikor utaznak nagyságtok Magyarhonba?

– Holnap korán reggel.

– Megengedik, hogy útitársuk legyek?

E kérdés oly meglepő, oly váratlan volt mindenkire, hogy senki sem felelt rá.

Azonban a hallgatás és bámulat elég válasz volt.

Rudolf hirtelen vevé kalapját és búcsúzott.

– Sietnem kell ma még ügyeimet rendbe hozom, s szekereim iránt rendelkezniem, hogy el ne maradjak.

S azzal egy boldog ember szelességével meghajtva magát, elrohant.

Midőn egyedül maradtak, István gróf kegyelettel hajolt le Flóra kezéhez, s annak gyöngéd, fehér ujjait érintve ajkaival, halkán rebegé:

– Köszönet kegyednek.

Flóra ámultan kérdé:

– Miért?

– Hogy egy derék férfit visszaadott hazájának.

A szép hajadon fejecskéjét rázva mutatá, hogy nem érti.

Pedig az oly egyszerű volt.

Rudolf pedig sebesen rohant le a lépcsőn; egy sarokfordulatánál szinte hanyatt taszítá Debryt, ki midőn ráismert, utána eredt, s elkapva frakkja szárnyát kényszeríté megállni.

– Ecco ce! ecco ce! Megálljon ön hát. Ime egy fogadás, melyet mind a két fél megnyert, és egyik sem vesztett el! Nem hallotta ön még, hogy Chataquéla meghalt? Igen! Megégette magát férje után. Tehát ön megnyeré a fogadást. De nem ön után égette meg, tehát Abellino sem veszté azt el.

– Hallottam már – szólt Rudolf teljesen osztva a márki derűségét, s kiszabadítva frakkja szárnyát sietett magát kocsijába vetni s hazahajtatni.

Útközben mégis szemrehányásokat akart magának tenni, hogy e nő halálán legkisebb szomorúságot sem tud érezni, pedig mily végtelen volt annak szerelmi önfeláldozása. De hasztalan!

Az érzelmeket erőszakolni nem lehet; úgy érzi magát, mint ki gazdag örökséget nyert; örömet tenné, illenék is, hogy szomorú legyen, de más zajosabb érzések elriasztják a gyászt.

Szívtelennek kezdé magát vádolni, gyávának, ki örül, hogy egy halálos fogadástól egy szerető szív vesztével megszabadult, s hazaérve, naplóját vevé elé, hogy újra emlékébe idézze azon napok benyomásait, melyek ama bűbajos hölgy emlékével töltek el.

De amíg ezen lapokra jutott volna, elébb más lapokat fellett végigforgatnia, mikben rég elfeledett, s most újra visszatérő érzések emlékei voltak letéve. Egy-egy arckép rég nem látott rokonoktól, egy regényes tájék rajza a Duna csendes partjain, egy ép színben megmaradt virág, mely a lapok közül kihull azon gyermekévekre emlékeztetve, mik Erdély havasai közt töltek el, az első ábrándok tiszteletre méltó ömlengései, egy ősz hajfürt az elhalt apától, kinek arca elevenen tűnik szemei elé ez ősz fürtöt látva – s aztán egy gyöngéd kézzel írt levél, melyet özvegy édesanya küldött messze világba távozott fia után, míg ő nem tudott megválni a sírtól, mely legkedvesebb halottját rejté, kinek hamvait könnyeivel öntözi most is.

Rudolf lelkének mindez emlékeken egyenkint fel kellett akadni, némelyiken sokáig elmerenggett, s midőn az utolsó lapokra ért, melyeket egy szokatlan, rendkívüli érzelem vagy jobban mondva fásulat befolyása alatt írt, oly nevetségeseknek, oly szánalomra méltóknak tartá az eszméket, hogy szégyenlé végigolvasni.

Még egy kísérletet tön lelkében az önmaga elleni harc, mely nem akarta engedni, hogy egy vasjellem szíve által legyőzesse magát. Vevé rajzóját, s leült naplójához, hogy emlékéből belérajzolja Chataquéla arcát, ami élénk képzelőtehetsége és ügyessége mellett máskor oly jól szokott neki sikerülni.

És most leverten vevé észre, hogy ez arcot nem bírja maga elé képzelni. Felidézte emlékében azon órát, melyben őt oly ragyogónak látta, s halvány körrajzokat vetett a papírra. A kép nem akart sikerülni; az arc valamivel hosszúkásabb lett, a szemek kevéssel derültebbek, nyitottabbak, a szemöld keskenyebb, az ajk komolyabb, s midőn készen volt, s messzi tartá azt magától, hogy lássa, helyesen van-e, megdöbbenve állt meg előtte, a kép nem Chataquélához hasonlított, hanem Flórához.

Rudolf magasabb szellemek közellétét érzi maga körül; érzi, hogy ő itt e magányban nincs egyedül; mellette, fölötte, mindenütt valami fensőbb hatalom él, ki nemcsak az elemekben mutatja meg csodáit, hanem az emberi szívekben is.

Kezei önkénytelen összekulcsolódtak – kebléből egy fohász szállt a magasba, s szemeiben egy könny jelent meg; első fohász és első könny a bezárt gyermekévek óta.

Azután újra kezébe véve rajzóját, maga elé képzelé a szép, piruló leánykát, Flórát, néhány vonást igazíta a képen, és íme az arc most tökéletesen hasonlított élő mintájához, és szerelem és mosoly sugárzott rajta.

Rudolf öntudatlanul ajkaihoz emelé a képet, és meg csókolá azt. Arcán az elpirulás ifjúkori melegét érzi előmleni. Új érzések, új vágyak hullámozottak át erein, új szint nyert előtte a világ.

Nyugodtan és jókedvvel fogott úti készüléteihez... – vissza – a szép – a szegény Magyarhonba.

VIII. A Pünkösdi király

Tehát ismét itthon vagyunk a kedves, a szegény Magyarhonban.

Piros pünkösöd hajnala van, igazán piros hajnal. Nagykunmadaras utcáin korán, az első kakasszó után nagy muzsikával vonul keresztül egy banda barna zenész, előttük járul kivont mogyorófa pálcával egy városi esküdt, s arcának haragos méltóságán meglátszik, hogy fontos hivatalos foglalkozásban jár, és hogy még ma pálinkát nem ivott.

A derék esküdt férfiú becsületesen kékbe van öltözve, ahogy rangbeli emberhez illik, pörge kalapját ékesíti egypár nagy, kinyílt bazsarózsa, gomblyukában egy csomó szegfű muskátli-levéllel, selyempuszlija ezüstgombos, képe piros, bajusza hegyes, csizmája bojtos, sarkantyús; oly hegyesen szedegeti a lábait, mintha tojásokon járna, s félre nem nézne a viláért, még kevésbé a háta mögött járó cigányokra; csak amidőn egy-egy tanácsbeli vagy választott polgár háza előtt mennek, akkor int feltartott pálcájával, hogy menni lassabban kell, a trombitát fújni pedig erősebben.

A nagy zenére mindenütt felébrednek az utcák lakói, ablaktáblákat, redőnyöket nyitogatnak, a fiatal leánykák köténnyel eltakarva kebleiket néznek ki a kapuajtón, s kívágnak szerencsés jó reggelt Varju András uramnak; de Varju András uram senkit sem ismer, mert ő ma nagy hivatalt visel, mely nem enged meg a leereszkedést.

Majd a tisztelendő urak házai elé ér; ide be kell neki menni, mert különös foglalatossága van velük: ez a különös foglalatosság abból áll, hogy ott egy ital pálinka vár reá, melynek szelídítő hatása meglátszik orcáján, midőn visszakerül.

Ezt elvégezve legutoljára marad a legfontosabb hivatás, önnagyságát, méltóságos Jancsi urat megtisztelni annak rendi módja szerint.

Ez nem tréfa, mert Jancsi úr szelídített medvéket tart az udvarán, melyek megeszik az embert, tekintet nélkül esküdti hivatalára, vagy a kopók közé téved, s úgy megszabdalgják, hogy sohasem látott olyat. Szerencséjére azonban egy vörös mondúros éppen odakinn ácsorgott a kapuban, azt tehát megszólítja szép békességgel:

– Felkelt-e már a nagyságos Jan – Ján – Jancsi úr?

– Ejnye, majd alig látja kend kimondani a szedtevevettét. Hát! Még le se feküdt.

Varju uram kotródott tovább. Most még jelentést kellett tennie a község házában a bírák uraiméknak, melyet le is rótt Varju uram, minden hosszadalmasság nélkül, röviden elmondva.

– Mindent elvégeztem.

– Jól van, Varju uram.

Most lássunk nevezetesebb embereket.

A tisztasági teremben ülnek hosszú sorral a falakra függesztve az ország és város celebritásai arcképekben lefestve, közben elég hely maradt még a meghalt patrónusok, esperesek, kurátorok, alapítók halotti címerei számára is, az asztalon nagy, fenyegető vastagságú könyvek lenyomtatva egy ólomkalamárisal, az asztal alja szépen be van tarkázva tintával, ahogy a tollakat oda szokták verni.

Még csak most hangzik a hajnali harangszó, s már a tanácsbeliek mind fel vannak gyülekezve a terembe, s ott könyökölnek szép rendben a hosszú asztal körül, elnököl a bíró, egy derék kövér ember.

Az ajtó felől egy csoport fiatal legény áll kurta, térdig érő, bő gyolcs lábravalókban, pitykés dolmányaik panyókára vetve, valamennyinek tarka kendő a gomblyukában s sarkantyús csizma a lábán.

Legeslegelől mind a fiatalok között áll a tavalyi *püünkösdi király*.

Magas, szikár termetű legény, nagy, előre görbülő sasorral, hosszú bajusza háromszor is meg van kanyarítva a végéig, s megerősítve viaszos kenőccsel; nyaka hosszú és előre görbült, feketére sülve odáig, hol az ing nem éri, azon alul mintha más bőrből szabták volna. Viselete nem olyan, mint más közemberé, vászon lábravaló helyett sinóros nadrágot visel, kordovány csizmákba húzva, melyekről hosszú bojtok fityegnek alá, széles derékszíjának villogó rézcsatja szépen kilátszik a rövid zöld selyemmellény alól, mindenik dolmányzsebéből egy-egy tarka kendő lóg ki, odakötte egyik szegleténél fogva a gomblyukba, ujjain karika- és pecsétnyomó gyűrűk úgy belédagadva, hogy le nem bírná húzni.

De ami legjelesebbé teszi a legényt, az egy nagy lombos koszorú, mely fejére van téve. Ezt az ifjú leányok fonták gyászfűzekből és virágokból, úgyhogy a szegfűkkel és rózsákkal ékes füzérek hosszan omlanak a legény vállaira, mint hosszú leányhaj, csak arcát hagyva szabadon, ahol kétfelé választvák. Ezt a koszorút nyerte el aztán, aki tudja!

– No Márton – szól hozzá a bíró –, megint itt van piros püünkösdi napja.

– Tudom, nemzetes uram, tegnap én is voltam a templomban, hallottam, mondta a tisztelendő úr.

– Hát szándékozol-e még az idén is püünkösdi király maradni?

– Már énrajtam nem múlik, nemzetes uram. Csak hatodik esztendeje már, hogy az vagyok.

– Tudod-e, hogy hány akó bort ittál meg azalatt, hány palackot törtél össze, hány vendégségből, disznótorból, lakodalomból hánytad ki a vendégeket?

– Nem tudom, nemzetes uram, nekem csak arra volt gondom, hogy egyből se maradjak ki, s annyit mondhatok, hogy soha sem bor, sem ember meg nem vert.

– Olvassa csak fel neki, jegyző úr, hány akó bor és hány bevert fej van neki a rovásán!

És kisült a lajstromból, hogy Márton hat évi püünkösdi királysága 72 akó borba került a községnek, s több mint száz multság bomlott meg miatta, egy korcsmárost pedig tökéletesen gazdaggá tett azáltal, hogy minden héten összetörte az üvegeit, fizette a város.

– Hát azt számolod-e, édes öcsém, hányszor mentek kárba a lovaidd?

– Sohse törődöm én vele. Nem én őrzöm, hanem az *alattvalóim*.

– Hány leányt bolondítottál el?

– Minek bolondultak el?

– Sok nemigaz jószág fordult meg a kezeden.

— Engem nem kapott rajta senki.

– De ilyenformán a te püünkösdi királyságod vajmi sokba kerül ám a városnak.

– Jól tudom én azt, hogy ez nem a város pénzéből telik, hanem hogy nagyságos Kárpáthy János úr édesatyja, akinek az érdemes orcája most is ott függ a falon la, hagyott egy summa pénzt a községnek azon célból, hogy egyrészt imez ősi szokás fenntartassék, másrészt pedig, hogy a lónemesítés előmozdítottassék, minélfogvást minden püünkösdi harmadik ünnepén összegyűlnek a lovaslegények a környékből, s versenyt futtatnak egymással; azt is tudom, hogy aki ez alkalommal győztes marad, annak a kegyes úr hagyományából szabad ivása van a

város minden kocsmájában, annak a lovait minden gazda tartozik őrizni, s akárhova kárba megy, nem szabad megzálogolni, hanem fizeti a kárt, aki rosszul vigyázott rájuk. Továbbá szabad bejárása van mindenféle vendégségbe és lakodalomba, és ha egyszer-másszor jókedvűből ki talál rúgni, azért őt testi büntetéssel illetni nem szabad – sem megcsapatván, sem pedig börtönbe záratván.

– Ejnye öcsém, be jó prókátor lett volna belőled, hol tanultál meg ilyen folyvást beszélni?

– Hat esztendeig mindig én maradtam meg pünkösdi királynak – felel a legény, mellét büszkén kidüllesztve –, nagy módomban volt jussaimat kitanulni.

– Nono – feddözék a bíró. – Nem jó az a hányavetiség, Márton; mert majd nagyon hozzá találsz szokni ehhez az élethez, s majd nehezen esik aztán újra rendhez szokni, fizetett bort inni, s vétségek esetén megcsapatatódni, ha ma vagy holnap letelik rólad a pünkösdi királyság. Pedig vajmi hamar megesisik ám, hogy egy vagy más legény elédbe hág.

– Nem született még az az ember! – szól Márton, hetykén intve a fél szemöldökével, s két hüvelykujját a nadrághasítékba akasztva nagy méltóságosan.

A tanácsbeliek is átlátták, hogy itt hiába feleselnek, de meg nem is volt illendő ilyen magas állású személy tekintélye ellen munkálkodni, tehát áttérének egyenesen az ünnepély előkészületeire.

Négy hordó bor, külön-különféle, volt szekerekre rakva, egy szekér tele frissen sült cipóval, a szekerek mögé volt kötve szarvánál fogva a levágásra szánt két ökör.

– Ez nem jó leszen így – monda büszkére változtatott hangon Márton, ki egészen beleszokott már abba a peremptórius parancsoló hangba. Nagyobb *pompa* kell ide. Ki látta azt: a vágni való ökröt szekér után kötni? holott azt a mészárosoknak kell kétfelől szarvánál fogva vezetni, a szarvára pedig citromot kell tűzni és szalagot kötni.

– Ejnye, hogy tudja az öcsém a módját!

– A hordók tetejébe pedig üljön fel négy-négy szűz, az osztogassa onnan füleskancsókkal a bort!

– Parancsolsz-e még valamit, Márton?

– Hát? A cigányok húzzák az én nótámat, mikor megindulnak, nekem pedig tartsa a lovamat két hajdú, mikor felülök rá.

Minden a parancsolat szerint történt.

A népség rövid isteni tiszteletét végezve, megindult szép rendben ki a mező felé. Elöl lovagolt két esküdt pántlikával bevont rézfokost tartva kezében, utánuk a szekérré rakott cigánybanda égbekiáltó hangokon harsogtatva a Márton nótáját. Ezek után jött közvetlen a két felpántlikázott tulok, nekigyürkőzött mészároslegények által vezetettve, kiknek nem győzött eleget rimánkodni a saraglyában ülő vén brügós, hogy az istenért el ne eresszék azt a bikát, mert ő lesz az első, akit fel fog bökni, veres nadrágjának miatta.

Ezek után jöttek az élelmiszeres kocsik, hátrább a boros társzekerek, fürge hajadonok ültek minden hordón.

Itt következett Varju uram. A sors még magasabbra emelte. Most lovon ült, s kezében egy nagy veres zászlót tartott, mellyel majd kiverte a szél a szeméit. Ha szabad arca elégtűségéből következtetni, legalábbis azt gondolhatta, hogy ha Márton pünkösdi király, akkor ő pünkösdi palatínus.

Végre jött a pünkösdi király. Lova nemigen szép, de nagy, csontos, tizenhat markos állat, s ami hiányzott rajta a formából, az meg volt neki adva cifra sallangokban, serénye tizenkét füzérbe szalagok közé fonva, nyeregtakarója farkasbőrübül.

Nem rosszul ül a lovon. Egy kicsinyt lóg rajta, de ez nem a bevett reggelitől van, ez csak megszokott hetykeség, hol oldalt, hol hátra hajlik, pedig oly szilárdul ül a lovon, mintha hozzá volna növe.

Mellette kétfelől két pógár lovagol kivont kardokkal, kiknek ugyancsak vigyázni kell magukra, mert Márton lova, amint észreveszi, hogy valamelyik ló fél fejjel elébb van nála, olyat harap rajta, hogy elbődül bele.

Utána jönnek hosszú sorral a pályázó legények, mindegyik arcán látszik valami biztató sugára a reménynek, hogy hátha ő lesz nyertes! Ki tudja, hátha tavaly óta meghosszabbodtak a lova lábai? Hátha a többié rosszabb lett?

Befejezi a menetet az úri és fakó szekerek rende, melyek nagy port verve száguldnak a lovasok nyomában, megrakva vidám ünneplő népekkel, s körülúzködve szekéroldal és lószerszám zöld gallyal és repülő kendővel.

Így érkeznek ki a síkra. Azon pillanatban tarackdurranás jelenti, hogy a legfőbb patrónus, Jancsi úr, a gazdag nábob, elindula kastélyából. A népség az elárkolt kertekben s temetőben helyezi el magát. A bizakodó lovasok kiállnak a síkra, egy-kettő kevélyen fincoltatja a lovát, nagyokat kongatnak karikásaikkal, fogadásokat tesznek egymás között, és az mind borba megy.

Nemsokára a kertek alól támadó porfelleg jelenti, hogy Jancsi úr közelít, a dombra állított gyerekek futnak nagy sivalkodással, mert most mindjárt nagyot fognak löni kettőt.

Két vasból készült állat van a földbe ásva s beverve facövekekkel; egy tapasztalt ember, ki a francia háborúban is járt, messziről hason mászva közeledik feléjük hosszú póznára szúrt égő taplóval, s megbántva vele gyújtólukaikat, elpukkantja szépen a veszedelmes ágyút; a facövek kimegy a levegőbe, a népség szétszalad előle, nehogy valakire ráessék, azután meg hogy leesett, ismét odatódulnak meglátni, hogy nem lett-e valami belőle, amíg odafenn járt.

Amint az úri hintók láthatóvá lőnek, hol a nép előtt elhaladtak, óriási vivátordítózás volt hallható (még akkor magyarul nem tudták mondani), melyet azonnal zsebongó víg kacaj váltotta fel.

Hát ezúttal azt a tréfát gondolta ki Jancsi úr, hogy Vidra cigányt felöltöztette pompás aranyos ruhába, őt ültette a négylovas díshintóba, maga pedig utána fakó szekéren ülve hajtattott, a jámbor népség aztán elébb nagy vivátokat kiáltott az aranyos ruhának, később pedig meglátva, hogy abban a cigány van öltöztetve, annál nagyobb lőn kacagása, s ez a jóurat úgy mulattatá.

Vele jöttek a két udvari bohócon kívül legszívesebben látott vendégei: a Bács megyei *Horhi Miska*, ötezer holdnyi birtok gazdája, ki át szokott néha rándulni egy *szóra a szomszédba* (Nagykanságba) kedves komájához, úgy például eljött hozzá márciusban, s körülbelől augusztus végével kérdezé meg, hogy kinek is hitták a szabolcsi második alispánt. Otthon azalatt meghagyta, hogy míg haza nem megy, aratáshoz, kaszáláshoz ne fogjanak; lábán maradt minden termése. Ez egy. Másik a híres *Csenkő Laci*, a legszebb ménes birtokosa az Alföldön, ki ha más szekeren nem ülhet, gyalog jár, mert sajnálja szép lovait befogni. Harmadik *Berki Lőrinc*, a leghíresebb vadász és agarász a környékben, oly folyvást tud hazudni, mintha diktálnák neki. Negyedik *Kalotai Frici*, kinek az a különös rossz tulajdonsága van, hogy ami kezeügyébe akad, pipa, ezüstkanál, zsebóra, azt menten ellopja; akik már ismerik, jól tudják, ha valamijök elveszett, hogy hol keressék, s minden tartózkodás nélkül nyakon fogják, ki-

motozzák a zsebeit, s ez őt legkevésbé sem szokta megzavarni. Végezetre itt van *Kutyfalvi Bandi*, a legpompásabb ivó és verekedő az országban, ki valahányszor iszik, mindig elszákolja ivótársait, inni pedig úgy tud, mint egy nílusi ló, és sohasem látta őt senki holtrészegnek.

Ilyen ripők kompániából állott Jancsi úr környezete, kik mind nagyon tetszetek maguknak azon gondolatban, hogy őket *eredeti fickóknak* tartsák, s ennek kiérdemlésére fül nem hallott, szem nem látott ostobaságokon törték a fejüket, melyek között a legszelídebbek közé tartoztak ezek: a vendég lovainak farkait töbül leváogatni; újdonatúj hintóját oly apróra faragtatni, mint a forgács; a házat felgyújtani, mikor legjobban mulatnak alatta; fényes délben, mikor legtöbb nép jár a városban, oly kosztümben járni végig a sétányon, amelyet csak az úszóiskolában szokás viselni; ortodox zsidókkal szalonnát etetni, s más efféle zseniális dolgok, melyek egy időben nagyon mulatságos elméncségeknek tartattak.

Az úri vendégek megérkezvén a barna zenészek háromszoros tust fúvának, azzal az előljáró esküdtek kimérték a pályatért, a cél végéhez odaállíták Varju uramat a vörös zászlóval, túlnan pedig a lovaslegényeket, sorshúzás által határozott sorban, úgyhogy az úri nézők az egész futtatást a legkényelmesebben láthassák hintaikról.

A pályatér ezer lépésnyi volt.

Jancsi úr már inteni akart aranygombú botjával, hogy süssék el a tarackokat, a harmadik lövés leendvén jel a verseny kezdésére, amidőn túlnan a pusztáról nagy vágatva lát közeledni egy lovaslegényt, ki nagyokat kondítva karikásával rohan a pályázók felé, s nemsokára a két esküdt elé érve megáll, s megbillentve kalapját elmondja röviden, hogy ő is szerencsét próbálni jött a pünkösdi királyságért.

– Ki vagyok, mi vagyok? Sohase kérdezzék; ha legyőznek, úgyis odább megyek, ha én győzök, úgyis itt maradok! – Ez volt válasza az esküdtek kérdésére.

Senki sem ismeré a legényt. Szép, barnapiros arcú, huszonhat éves fiú volt, kicsiny, pörge bajusszal, mely betyárosan felfelé volt csapva, vállaira ömlő haja göndör karikába szedve, fekete villogó szemei s merész kifejezésű szája, termete alacsony, de izmos és ügyes, viselete népies, de a kényességig tiszta, fehér lobogó ingén keresve sem lehetne találni egy pecsétet, s kalapját a hosszú árvaleányhajjal úgy tudja viselni, mint akármi gavallér.

Akárhol vette azt a paripát, amelyen ül, de gyönyörű állat: nyugtalan erdélyi telivér, hosszú, földig érő sörénnyel és farkkal, egy percig sem tud nyugton maradni, egyre táncol és ágaszkodik.

Odaállítják őt is sorsot húzni, s azután elvegyül a többi lovas között.

Míg ott alkudozott, az úri lócsiszárok szemügyre vették a lovat, a lovasra nem sok gondjuk volt, de a paripa figyelmet gerjesztett.

Végre megtörtént a jeladás, az első tarackdurranásra elkezdtek hánykódni a paripák, a második lövésnél elcsendesültek füleiket hegyezve figyelmesen, csak egy-két tapasztalatlanabb paripa toporzékolt még apróra. Ekkor a harmadik pukkanás is elhangzott, s azon percben megindult az egész sor a pályasíkon.

Öt-hat mindjárt eleinte kivált a többi közül, ezek a legszelesebb lovasok, kik az elején sarkantyúzzák lovaikat, s utóbb elmaradnak, köztük van a legújabbban érkezett legény is.

A pünkösdi király a középtájon lovagol még csípőre tett kézzel, s meg sem mozdítja korbácsát.

Midőn háromszáz lépésnyire haladtak, akkor azután egyszerre sarkantyúba kapja a lovat, s kieresztve karikását, egyet rikolt, és három szökéssel kinn van a többiek csoportjából.

Ekkor kezdődik a lárma, az ostorcsattogás, valamennyi lovas lova nyakára fekszik, a kalapok hullnak, a menték repülnek, a pálya közepén mindenki azt hiszi, hogy ő leend a nyertes; egy paripa elbukott lovagostul a porban, a többi előrenyargal.

A hintókrul szépen lehet látni, mint vágat előre a többi között a pünkösdi király, fejről a hosszú virágfüzér repülve vonul utána. Egyenkint elhagyja azokat, akik eléje vágattak, s valahányat elhagy, egyet pattant az ostorával, rákiáltva hetykén:

– Szorítsd öcsém!

A pályatér negyedik részében már világosan elhagyta valamennyit, csak egy van még előtte, az idegen legény.

Márton nekirugaszkodik ennek is, az ő lova hosszabb, de amazé gyors, mint a szellő. Már csak kétszáz lépés az élet. A fiatal legény visszanez versenytársára önbizakodó mosollyal, az urak onnan a hintókról kiabálják: – „Ne hagyd magad!” – mely kiáltás mind a két versenyzőt illelheti, Jancsi úr felállva nézi az érdekes versenyt.

– No most mindjárt elibe vág! Nem biz a. Ez is sarkantyút adott a lovának. Egyet pattantott, s repül mint a fergeteg; milliom adta, milyen ló, s hogy ül rajta az a suhanc!... No Marci, most mindjárt vége a pünkösdi királyságnak! Már csak száz lépés az élet... Vége van! Nem bírja többet elérni.

Úgy is lett, az idegen legény egy egész másodperccel hamarább ért a célhoz, mint Márton, s ott a zászló előtt megállt. Márton azonban, amint odaugratott, hirtelen kikapta Varju uram kezéből a zászlót, s diadalmasan kiálta a legényre:

– Ne is gondold öcsém, hogy te győztél, mert az a parancsolat, hogy aki hamarább elkapja a zászlót, azé a pünkösdi királyság, már az pedig az én kezemben van.

– Úgy? – szolt a legény nyugodt szívvel. – Nem tudtam. No majd a másodszeri futásnál ügyelni fogok rá.

– Ugyan ugyé? – mondta Márton. – Tán biz azt gondolod, hogy majd akkor is magam elé eresztlek? Nem éred azt hajasan. Most is csak annak köszönd, hogy a lovam megijedt a lobogós üngödtül, s félreugrott, különben ott hagytalak volna, ahol szent Pál az oláhokat. No de csak gyere másodszer, majd megtanítalak rá, hogy ki a legény a gáton!

Ezalatt a többi versenyzők is beérkeztek, kiket Márton százféle okokkal sietett felvilágosítani, hogy miért tudott az idegen legény hamarább odaérni, mint ő. Utoljára még az is kisült, hogy nem is ért oda hamarább, csupán csakhoggy egy paraszthajszállal volt előbbre a lovának a feje, mint az övé.

Az idegen legény hagyta őt beszélni békével, s csendesen, jókedvvel léptetett vissza a kiindulási vonalra.

E nyugalom, ez önbizakodó engedékenység teljesen megnyerék számára a közönség rokonszenvét a garázda Márton ellenében, s az úri sereg között élénk fogadások kezdtek szövödni, mégpedig tízet egyre, hogy az idegen lesz mind a három futásban a győztes.

A tarackokat újra megtöltötték, a legények ismét sorba álltak, a harmadik lövésre megindult a versenyző csapat. Most már egyszerre ugratott ki mind a két versenyhős a többiek sorából. A pálya közepén már mind elhagyták egy öllel a hozzájuk közelebb jövőket, s szorosan egymás mellé férközve vágattak a zászló felé.

Egész a pálya végeig egyik sem bírta megelőzni a másikat. Midőn már csak alig ötven lépésnyire voltak, hirtelen nagyot durrantott ostorával az idegen, mire a megriadt paripa három nekidühödött szökést téve, egy egész fejjel előzte meg Márton lovát, s ez a különbség egész a

pályacélig változatlanul megmaradt közöttük, bár a pünkösdi király korbácsnyéllal verte is tajtékzó paripáját.

Az idegen legény elébb ott volt a zászlónál, s ezúttal úgy kikapta azt Varju uram kezéből, hogy maga Varju uram is leesett a lóru.

Márton magánkívül dühében vágott ostorával az előle elragadott zászlóhoz, s lyukat hasított annak piros lebernyegén. Hasztalan düh. Az esküdtek odajövének, s a mérgében reszkető pünkösdi király fejről levevék a virágkoronát, s feltették a győztes fejére.

– Nem kell az a kalap! – kiálta rekedten a legyőzött lovas, midőn kalapjával kínálták. – Visszanyerem én még azt a koszorút újra!

– Pihenést kell nekik engedni! – kiáltának a hintókról.

– Nem szükség – felelt Márton dacosan, én nem vagyok fáradt, sem a lovam, mi futunk, ha belehalunk is. Ugye Ráró?

A paripa, mintha értené, hogy mit beszélnek hozzá, kapált lábaival, s fejét szügyébe hányta. Az esküdtek visszavezették a fiatalságot a vonalra.

Sokan átlátva, hogy e két lovassal nincs mit versenyezni, kiálltak a sorból, s a nézők közé vegyültek, úgyhogy a két versenyhős alig hatodmagával maradt a síkon.

Annál érdekesebbé lőn a verseny, mert a tömeg nem vonta félre a figyelmet.

Mielőtt harmadszor is hozzáfogtak volna a versenyhez, az idegen legény leszállt a lováról, s a temető árkából egy hajlós fűzfavesszőt metszve, arról lehántá a leveleket, s karikását nyakába vetve, így ült fel ismét lovára.

Még eddig egyszer sem ütötte meg paripáját.

Most, amint meghallotta a nemes állat a vékony fűzfavessző éles füttyölését, elkezdett ágaskodni. Két lábra állt, és zabláját harapta dühödten, körös-körül táncolva két hátulsó lábán. A legényt féltetni kezdték, nem attól, hogy lova leveti, mert arról szó sem volt, hanem hogy elkésik vele, már a második lövés is eldőrdült, a többi mind hosszúra ereszté a kantárt, és felkészülve várt, az ő lova még egyre ágaskodott, s lábaival kapálta a földet.

Amint a harmadik lövést tették, az idegen lovas egyszerre rávágott a fűzfavesszővel a lovára, s odaveté a kantárszárat.

Mint a vihar száguldott előre a megcsapott ló, szilajon, bőszerűen nyargalta be a tért, ahogy csak akkor tud futni a paripa, ha valamitől megrettent, s magával ragadja veszendő lovagját. Senki, senki sem ért még csak közel is hozzá, maga Márton több ölnyi távolságra maradt el mögötte már a pálya felén, a népség bámult a lovas vakmerőségén vagy paripája dühén, amidőn hirtelen a sebes roham közepett lebontakozik a legény fejről a hosszú virágfüzérés korona, s lehull a földre. Az utána rohanók patkói mind összegázolták.

Ő maga észre sem vevé koszorúja elestét, míg a célhoz nem ért, hol már előre vissza kellett tartania minden erejével bőszerű paripáját. A célt elérte, de a koronát elveszté.

– Így nem lehet pünkösdi király! – mondának többen. – Minek vesztette el a koronát?

De hát ki lesz akkor? A koronát senki sem vette észre a földön, beletapodták a porba.

– Ez nem igazság! – kiáltozott a nagy rész, míg többen új futtatást indítványoztak.

– Én mindenre kész vagyok! – monda az idegen legény.

– Megállj öcsém – szólta rekedt, eltompult hangon Márton, ki reszketett a dühtől –, váljék el hát köztünk, hogy melyikünk a derekabb legény. Itt a síkon te jártál elébb, meg vallom, jobb

lovak van, ehhez a bolond is ért, csak gyors lova legyen; de gyere, mutasd meg: ember vagy-e ott is, ahol meg is kell állni? Látod, itt sok szép népség van együtt, s ennyi nép számára nem hoztak többet két tuloknál. Ez kevés lesz. Gyere velem, ha legény vagy, hozzunk még egy harmadikat. Nem kell messze mennünk, itt a nádas közepén van egy kivert bika, aki már két hét óta rontja a vidéket, embereket ölt meg, gulyákat kerget szét, kalangyákat dül fel, az utazószekereket felforgatja az útban, s bekergeti a városba a mezőről a munkásokat, a város valamennyi bérese, gulyása nem bírta egyesült erővel elfogni, menjünk mi rá ketten, s amelyikünk ide hajtja, legyen az a pünkösdi király.

– Itt a kezem! – szólt versenytársa tenyerébe csapva az idegen legény minden hosszas gondolkodás nélkül.

Akik hallották a köztük tett fogadást, kezdtek tágulni mellőlök, hisz ezek veszett emberek, akik az ünneplő nép közé akarják hajtani a szilaj bikát!

– Nem kell félni! – mondta Márton. – Mire ide hajtjuk, úgy megszelídül az, mint a bárány, vagy mi is ott maradunk.

Hirtelen, mint a futó tűz terjedt el e vakmerő fogadás híre. A népség félénkebb része iparkodott elárkolt helyek mögé jutni, a bátrabb legények lóra kaptak, utánok menendők, hogy meglássák a merénylet sikerét; az urak is mind paripáikat hozták elő, még Jancsi úr is nekihajtatott parasztszekerével. Tán azt hitte, hogy öiránta még a szilaj állat is tartozik respektussal viseltetni?

Alig félóránnyira a várostól kezdődik az a rengeteg mocsár, mely innen azután lenyúlik egészen Püspökladányig és fel Nádudvarig és Tiszafüredig; abban bizony ellakhatik nemcsak a szilaj bika, de még a hippopotamus is.

Egyfelől gazdag búzavetések terülnek, másfelől magas sötétzöld sás mutatja a vonalat, ameddig a víz szokott járni, csak egy keskeny gát választja el a rétet és kaszálót az ingoványtól.

A legelőkön elszórva tanyázó gulyák pásztoraitól csekély fáradsággal meg lehetett tudni, merre jár most a kivert bika a mocsárban.

Jelenleg éppen a füzes sziget bokrai közé vette magát, oda látták becsörtetni, s egész éjjel ott morgott, bögött, csak nappal hallgatott el.

Tudnunk kell mindenekelőtt, hogy miféle karakterbeli állat egy kivert bika?

Mikor egy gulyához két bika kerül, vagy pedig egy ifjabb borjúból felnövekszik, télen át csak elvannak csendesen, legfeljebb, ha összetalálkoznak is, nagy morogva összevetik homlokaikat, s úgy elforognak egymás körül, s ha a bojtár közükbe hajtja botját, szétszaladnak; de amint a tavasz kinyílik, s a fűszerebb virágok merészebbé tesznek minden füvő állatot, midőn a vér forni kezd, mindkettő magasan kezdi hordani szarvait, már messziről bömbölnek, ha egymást meglátják, s a gulyásoknak ugyan ügyelni kell, hogy ne találkozhassanak. Ha azután egy meleg nyári napon, mikor a pásztorok gubáik alatt alusznak, megkeríti egymást a két ellenséges főnök, eldöntő viadal kezdődik közöttük, mely rendszeren az egyik elestével vagy futásával végződik. Ilyenkor már hiába iparkodnak őket a pásztorok szétválasztani, a nekibőszült állat nem lát és nem érez, minden erejét megfeszíti, hogy ellenét letörje. Gyakran órákig eltart a viadal egy szérűnyi téren, melyen úgy felkapálják a fűvet, mintha szántva volna. Amelyik azután végtére hanyatlani kezd, érzi, hogy társa erősebb, iszonyú bömbölés közt elkezdi futni a gulya közül, belevadul a pusztába, véres nyelvvel, véres szemekkel kóborol keresztül-kasul mezőkön, vetéseken, gyakran visszatér oda, ahol meggyaláztatott, de a gulyához nem vegyül többé, s jaj minden élő állatnak, amit előtalál; azt, amely messziről meglátta, elkezdi üldözni; van rá eset, hogy a fára felfutott utast napokig előrizte a fa alatt, míg odavetődő csikósok el nem terelték onnan, sőt újabb időkben a Szolnok felé járó vas-

kocsit is megtámadta egy ily bősüült állat, a szemközt jövő gőzmozdonyra rohanva előretartott szarvaival, s az összeütközésnél agyonzúzatott.

A gulyások utasítása szerint könnyű volt rátalálni a bika tanyájára, a magas nád között két külön út volt kivehető, melyeket maga előtt gázolt; a két legény egymástól külön válva, a két külön úton indult el a bősüült vadat keresni. A nézőbe jött lovasok ezalatt a magas gátra vonultak fel, honnan a füzeset egészen be lehetett látni.

Alig haladt Márton mintegy száz lépésnyire a sás között, midőn meghallá a bika mormogását. Egy percig gondolkozott, ha ne kiáltson-e a más úton járó legénynek. De utóbb győzött benne a büszkeség; egyedül küzdhetni le az állatot, s kibontva dróttal fonott végű karikását, karjára öltve az összeszedett pányvát, merészen nekiindult egyedül azon helynek, honnan a dörmögést hallotta jönni.

Ott feküdt a természetes vad a sás közepén, térdig beleásta magát a mocsárba, körös-körül nagy területben legázolva maga körül a tért bősüültségéből vagy elővigyázatból.

Amint meghallá a közeledő csörtetését, felnyújtá fejét, egyik szarva korábbi tülekedésben meghajolva előre állt, a másik hegyesen fölfelé. Kormos fekete homloka tele volt tüskés, ragadós vízi bojtorjánnyal, orrán egy nagy hasítás be nem hegedt sebe látszék.

Meglátva a közeledő lovast, rögtön két első lábára emelkedett, s hosszú, ismételt vad bögését hallatá.

Márton ki akarta csalni a síkra az állatot, hol könnyebben bánhatott vele, mint itt ez ismeretlen söppedékben, s mintegy kihívó jelül nagyot pattantott karikás ostorával.

E boszontó hangra dühödten szökött fel helyéből a szilaj állat, s a lovag felé rohant.

Ez rögtön megfordítá paripáját, s futott ki az ingoványból, maga után csalva a bősüült bikát.

Amint kiért a vadállat a mezőre, s körültekintve meglátta a gáton álló sokaságot, mintha sejtene, hogy mit akarnak vele, egyszerre megfordult, s morogva, bosszúsan lefeküdt az ingovány szélében.

Márton erre ismét visszafordult reá, s ostorával pattantott felé.

A bika elbődült rá, de meg sem moccan helyéből, sőt inkább az orrát is beledugta a sásba, s azután kongathatott tőle eleget a csikós, nem is felelt rá, csak a farkával csapkodott a légbé.

Mártont bosszantá e makacsság, s közelebb léptetve a szilaj bikához, rávágott egyet karikás ostorával. A horgos acélsodrony, mely az ostor végébe volt fonva, egész csíkot hasított fel a vad állat bőrén; de az meg sem mozdult. Egy második vágás a nyakát érte, hegyes pattanással csípve ki egy folt bőrt; a bika csak nyögött, de fel nem állt, s fejét úgy eldugta a sás közé, hogy a pányvát nem lehetett belevetni.

Most már a vadász kezdett dühbe jönni, egyre vágta, ütötte a magát megbikacsoló vadat, anélkül, hogy azt meg bírná indítani; már többen a lovasok közül oda kezdetek hozzá seregleni, kiket boszontott a bika gyávasága, s lármájokkal igyekeztek azt felriasztani.

Ekkor egy ostorcsapás hirtelen a szemét találta a bikának. Villámgyorsan ugrott az egyszerre talpra, fejét megrázva, ádáz dühvel rohant a lovagra, s mielőtt annak ideje lett volna előle menekülhetni, oldalt kapta, és iszonyú lökéssel feltaszítá a porba lovastul, keresztülgázolva rajta. A többiek rémülten futottak szerte. A legázolt paripa vergődve iparkodott ismét talpra állni; hasztalan! A fenevad szarva keresztüljárta vékonyát, a nemes állat nem fog többé versenyt futni a mezőn, véresen hull ismét vissza, maga alá szorítva lovagját, ki lábával a kengyelbe keveredve, nem bír alóla kiszabadulni.

A felzaklatott vad irtóztató bömböléssel állt meg a síkon, lábait megvetve a földön, kivágott szeméből csorgott alá fekete szügyén a vér. Nem üldözé a futókat, hanem ismét visszafordult, s meglátva a földön fetrengő lovat és lovagot, bakkecskeszerű szökéssel kezdett feléje rohanni, szarvával itt-amott felhányva a földet.

Isten legyen irgalmas kegyelmes a szegény legénynek.

Végre sikerült Mártonnak lova alól kiszabadulhatni. Amint a bika meglátta, hogy ellenfele talpra állt, veszett dühvel nyargalt reá egyenesen. Egyetlen rémkiáltás tölté be a levegőt, többen elfordíták arcaikat, most mindjárt vége lesz!

Ebben a pillanatban, amint alig egy szökésnyire volt már áldozatához a vad, hirtelen megállt, és nyakát hátrakapta. Egy ügyesen vetett pányva hurkolása szorította azt össze, melynek vége az idegen lovag kezében volt, ki most törtetett elő a sás közől. Meghallva a hajcolás zaját, sietett arrafelé, s éppen jókor érkezék. Egy perc múlva versenytársa össze lett volna tiporva.

A meglepett fenevad a fojtó hurkot nyakán érezve hirtelen új ellenének fordult; de már akkorra ez is megfordította a kantárszárát, s a pányvakötelet vállára kapva elkezdett futtatni a síkon keresztül.

E volt a futtattás! A nehéz vadállat versenyt száguldott a leggyorsabb paripával, a kötél megfeszült nyakán, hanyatt-homlok rohant előre egyenes irányban, nem látott már semmit, futni fog, amíg meg nem szakad bele.

A legény egyenesen a versenytér felé nyargalt vele, s egyszerre félreugratott előle lovával; a bika elfutott mellette, s ekkor a lovas maradt hátul, a vad futott elől. Azt sem vette már észre.

A lovag ekkor elővoná karikás ostorát, s elkezdte vágni hátulról a bikát, az mindig sebesebben rohant; a lódobogás, ostopattogás, a nép ujjongatása elvevék eszméletét, csak futott; orrán, száján megeredt a vér, egész teste tajtéktól habzott, nyelve kicsüggött szájából; végre a versenytérre ért az összegyűlt népség ordító tömege közé; erős lábai megcsuklottak alatta, de nem bírta már magát megtartani, egy árokban elbotlott, s messze előrerohanva orrával túrta a földet, azután végignyúlt a pázsiton, és megszűnt élni.

A népség ujjongva, vivátozva kísérte végig az utcákon az új pünkösdi királyt, kinek eközben minden tanácsbeli és a főbíró háza előtt meg kellett állapodni, s ott egy pohár bort kiinni annak egészségére, mely szokás azt bizonyítja, hogy a pünkösdi királynak nemcsak jó futónak, hanem jó ivónak is kellett lenni; mely tulajdonság még szükségesebbé vált azon körülmény által, hogy mindezeket elvégezve utoljára Kárpáthy János úr kastélyába kellett mind az esküdtekkel egyetemben megtérnie.

Fenntartjuk magunknak az alkalmat e kastélyról s annak saját vigalmairól annak idejében beszélhetni, s hogy történetünk egyik újabb szerepvivőjének tért nyithassunk, magát a többiekkel egyenlő érdekűvé nőhetni ki, ezúttal a mellékes tárgyáról csak futólag fogunk emlékezni. Különben is a következő vigalom nem tartozik azon érdekesebb látványok közé, miket a Kárpáthy-kastély egy-egy János fővétele napján szokott mutatni, amidőn összesereglik a gazdag nábob névnapjára a vidék nemessége és cigánysága, s amidőn színészek ütik fel a szín alatt ponyvaberkeiket, poéták jönnek versenyezni örült ditirambokkal, s hírhedett szónokok mondanak kacskaringós tósztokat, amidőn tűzijátékok lövetnek el, s csűrök égnek le, s az égés lángjai közt ott húzzák a barna zenészek táncra kerekítő nótáikat, s az urak táncolnak parasztmenyecskékkel.

Mindezek helyett most csak az *örök pohár* vad multságát fogjuk látni, mely abból áll, hogy egy nagy üres teremben körbeülnek az *eredeti fickók* egy nagy gömbölyű asztal körül; az egész teremben semmi összetörhető bútor nincsen, csupán kicsiny, kartalan, gömbölyű székek lábak nélkül, melyeket nem lehet megfogni s egymás fejéhez vagdalni. Ekkor kézbe adatik

egy gömbölyű talpatlan pohár, melyet nem lehet letenni az asztalra, hanem amint a hajdú, ki minden ember háta mögött áll, teletöltötte, ki kell inni menten és a szomszédnak átadni, ilyenformán szüntelen körüljár a pohár, s valahányszor egy vendég kiissza, a többinek ezt a nótát kell dalolni:

Valahányszor az oláh mondja: „szinyetátye” stb.

Az eredménye e jeles mulatságnak az szokott lenni, hogy majd egyike, majd másika a vendégeknek kidül a sorbul, azt azután a hajdúk felfogják, s lefektetik a fal mellé egy gyékényre; ott alhatik másnap délig, a többi iszik tovább. E kétségtelenül igen kedélyes multság mindaddig tart, amíg csak egy ember marad utoljára az asztalnál, aki rendesen Kutyalvi Bandi szokott lenni.

A feltett borból előre meg lehet mindig jósolni, milyen kimenetele lesz az esti mulatságnak. Amint azt a borok különböző szelleme hozza magával.

Mikor neszmélyire jár az örök pohár, akkor a közönség lármás, beszédes lesz, egyik pajkos anekdota a másikat éri, s kacagnak rajta eleget; akik kidülnek, alusznak csendesen horkolva, s aki utól marad, sorba csókolja jókedvében az őt vezető hajdúkat.

De mikor villányira megy a verseny, akkor már a tizedik fordulónál hajba kapott a közönség, mérges, haragos mindenki, törököt akar ölni, s egymást nézi annak; a földön heverők ordítanak és nyögnek, az utolsó hős birkózásnak ered a háziúr fogdmegeivel, s úgy kell lekötözni az ágyba.

Egyszer valami külföldi bort próbáltak ilyképpen, akkor meg az egész társaság azt képzelte, hogy szélvészektől hányatott hajón van, s hogy megkönnyebbítse a hajót, kihányt az ablakon minden széket és asztalt, a földön fekvők tengeri betegségről ordítottak, s Kutyalvi Bandi mind ki akarta őket is hányatni a tengerbe.

Hogy azonban kettős cél legyen összekötve, míg a pohár egyet fordul, kivált népes társaság közt, unaloműzés végett előveszik a kártyákat. – Csak kicsiben fognak játszani – mondják –, egy húszasban. Egy óra múlva aztán már ezrek állnak egy lapon, s nem egy bölcs, előrelátó férfiú jár úgy, hogy felteszi magában, miszerint nem issza le magát, s kicsinyben fog játszani, s eldül tele fővel és üres erszénnyel.

Mint a magyarázatból látjuk, e szelleműs multság nem sok változatosságot ígér, s arra, hogy az ember gyönyörűségét találhassa abban, mint hány a poéta cigánykereket közkivánatra, s hogy mond viszont verseket a cigány, minő dikciókat tart a helybeli kántor, s hogy éneklél el viszont a déleesti dicséretet a komoly képű Horhi Miska; szükségképpen oly állapotban kellene lennünk, mint ők, márpedig olyankor olvasni nem szoktunk.

Amint az esküdtek felvezették Jancsi úrhoz az új pünkösdi királyt, a nagy úr meghagyá, hogy mindenki takarodjék ki a szobából, csak ők maradjanak egymással egyedül.

Jancsi úr lábait egy nagy kád vízben tartva, s egypár keserű mandulát ráogatva ült karszékeiben. Mindez arra való volt, hogy a ma esteli ivásnál jó előkészülettel lehessen.

– Kinek hínak, öcsém? – kérdé a pünkösdi királytól

– Kis Mihálynak, szolgálatjára, nagyságos uram.

– No te Kis Miska, te derék fiú vagy! Te nekem megtetszettél. Mármost te esztendeig pünkösdi király fogsz lenni, ugyé? Hát mit mívelsz ez alatt az esztendő alatt?

A legény felpödörte pörge bajszát, s felnézett a plafonra.

– Magam sem tudom én. Annyit tudok, hogy nagyobb úr leszek, mint eddig.

- Hátha esztendő múlva levetnek?
- Akkor megint visszamegyek csikósnak Nádudvarra, ahonnan jöttem.
- Nincs sem apád, sem anyád?
- Egy szikra sincs nekem. Sohasem láttam egyiket is.
- Hát megállj te, Miska. Mit szólnál hozzá, ha én téged még nagyobb úrrá tennélek, mint amekkorának képzeled magadat; beültetnélek ide az úri kompánia közé, adnék pénzt, amennyi kell, hogy igyál és kártyázzál velök mint nemes Kiss Mihály úr, nádudvari földesúr.
- Én nem bánom; de nem tudom ám én, hogyan kell magamat viselnem, hogy úrnak nézzenek.
- Légy mentül nagyobb betyár, annál nagyobb úrnak fognak tartani, csak a szemérmesség az, amiről a parasztra rá lehet ismerni.
- Ha csak ez kell, én kész vagyok rá.
- Mindenüve eljársz velem, iszol, kártyázol, garázdálkodol, verekedel, megvered a férfit, s elcsábítod a lyánt, aki hagyja magát. Egy esztendő múlva azután vége a pünkösdi királyságnak, leveted az úri gúnyját, s beállva hozzám hajdúk hadnagyának, felveszed a piros mentét, s szolgálod azokat az urakat, akikkel együtt ittál és kártyáztál egész esztendeig, s segíted hintóba ülni a kisasszonyokat, kik együtt farsangoltak veled. Én ezt igen jó tréfának találom; nem tudom, te is annak találod-e? Hogy fognak káromkodni az úrfiak s pironkodni a dámák, ha megtudják, hogy ki voltál.

A legény egy kicsinyt gondolkozott, azután megbiccenté fejét:

- Nem bánom.

Jancsi úr megnéze óráját:

- Most háromnegyed négyre. Ráemlékezzél! Mához esztendőre háromnegyed négyre kitelik az uraságod és nemességed, addig oly úr vagy, mint a többi, minden hónapra kapsz tőlem elprédálni való pénzt ezer forintot, az első ezer itt van a bugyillárisban. Most eredj, hajdúim majd felöltöztetnek, ha készen lész, gyere le az ivóterembe. Goromba légy a cselédekkel, különben észreveszik, hogy paraszt vagy; s az urakat csak a kölyök neveiken szólítsd, per Miska, Bandi, Laci, Frici, Lenci. Engem úgyis tudod, hogy Jancsinak hínak.

Fél óra alatt fel volt Miska öltöztetve úrnak.

Az ivóteremben már ekkor nála nélkül is vígan voltak, mert itt az a szokás, hogy mindenkit szívesen látnak, de senkire sem várnak. A háziúr bemutatta az érkezőt vendégeinek mint nemes Kiss Mihály nádudvari földesurat, ki mint „eredeti fickó” csikósnak öltözve jött a pünkösdi királyságért versenyezni, s ott oly derekasan viselte magát.

Ezt mindenki eredeti tréfának találta. Látszik a szeméből is, hogy úr és nem paraszt! Minden mozdulatja, ahogy székre leül, ahogy lekönyököl az asztalra, ahogy a kalapját a szegletbe vágja, azok a betyáros tempók, világosan mutatják, hogy a jobb körökben növekedett; holmi valódi betyár fel sem merné itt ütni a fejét, míg ez az egész világgal csak úgy komázva bánik. Most már mindenki emlékezett rá, hogy a legelső látásnál felismerte benne az urat, sőt némelyek még azt is bizonyosan tudták, hogy itt-ott a főispáni ebédeken, a statutiókon találkoztak vele. Miska természetesen szinte mindazokra jól emlékezett, s egy perc alatt pajtáságot ivott az egész társasággal, s oly ismerős lett velök, mintha mindig köztük lett volna, s szinte maga is elcsodálkozott rajta, hogy milyen könnyű ez úri magaviseletet elsajátítani.

Az örök pohár eközben elkezdte vándorpályáját.

Miska új, eddigelé nem ismert bordalt kezdett el, a társaság azonnal felkapta azt, és sokkal szebbnek találta az eddiginél.

Kalotai Frici nagy érzékenységében odarohant hozzá, s összeölelgette.

– El ne lopd valamimet a nagy ölelgetésben, hej! – monda neki Miska, mely mondás, mint-hogy nagyon helyén volt Frici irányában, az egész társaság által hatalmas elméncségül fogadtatott, ámbár eredetileg nem volt egyéb csárdai impromptunál.

Egy óra alatt tökéletes hőse lett Miska az úri társaságnak, ivásban senki sem haladta túl, a poharat mindig körömpróbáig hajtotta fel; elkezdtek kártyázni, ő mindjárt tele marokkal rakta a pénzt, nyert egyre-másra, mint a *bomlott óra*, s még csak egy arcvonással sem mutatott rajta legkisebb örömet is, oly hidegvérrel nyúlt a pénzhez, mintha otthon zsákkal állna nála, s még kölcsön is adott Kalotai Fricinek, ami világos megvetése a pénznek, mert az sohasem szokta visszafizetni.

A többség feje már lógott a borversenyben, mindenki túl volt azon a határon, ahol a bor jókedve végződik, s kezdődik a mámor, mikor már az ember nem érzi a bor ízét, csak a szédelő inger, mely csábítja a még többet ivásra. Kutyfalvi Bandi ilyenkor szokta elővenni régi tudományát, mely abból állott, hogy feltartott nyakkal egy egész pohár bort ki tudott inni, anélkül, hogy egyet nyelne aközben, vagy hogy műkifejezést használjunk – anélkül, hogy egyet *kortyantana*. Ehhez, mint tudva van, igen jó öblös és gyakorlott torok kívántatik, s Bandin kívül alig volt még egy-kettő a társaságban, aki azt utána tudta csinálni.

– Ez mind semmi – szolt Kis Miska, legkisebb erőtetés nélkül teljesítve a feladatot –, de csináljátok meg azt, amit én! Próbáljon valaki úgy, miként én, dalolva kiüríteni egy poharat, anélkül, hogy a dalolást félbeszakasztaná.

Ez akkoriban még új tudomány volt és igen nehéz, miután kivitelére nemcsak az szükséges, hogy a bornak a torkon keresztülpatakzása alatt a gégefő, az ádamalmacsutája meg ne mozduljon, hanem még efelett az is, hogy ugyanakkor félbeszakítatlan hangot kell adni.

E mutatványt közbámulatra remek ügyességgel teljesíté Kis Miska, s átadá a poharat, hogy csinálja utána más.

Természetesen mind belebuktak. Minden pohár bor egy-egy újabb kudarcnak lett okozója, az ivók egymáson nevettek, mert az éneket mindegyik kénytelen volt félbeszakítani az ivás alatt.

Kis Miska még egyszer megmutatta, hogy hogyan kell.

– Ide azt a poharat! – kiálta végre Bandi, s hozzáfogott ő is a kísérlethez; egy darabig csak ment is az ének, de akkor a cigányútra talált szaladni egy csepp ital, s egyszerre visszacsapódva az elfojtott lélegzet, mint a tengerből felmerülő cethal vagy mint a szökőkutakra faragott tengeri isten lövellte szét egyszerre fejének minden nyílásán a torkán akadt italt.

E jelenetet óvatosabb körülírással nem bírjuk részletezni.

Igen jó mulatságnak tartják ezt, s szoktak vele dicsekedni.

Az egész asztal felugrált, a társaság majd megpukkadt a kacagás miatt, még Bandi fuldoklott a köhögéstől, ha egyszer-egyszer csendesült tüdejének rohama ököllel mutatva Miskára és kiáltva: – „Megöllek! megöllek!” – S midőn el tudott végre csendesülni, felgyűré ingujjait vastag, húsos karjain rekedten ordítva:

– Készülj, mert megöllek! Megölöm az egész kompániát!

E szóra ki-ki menekült az ajtók felé; ismerték már a szokását, jó volt ilyenkor előle futni vagy lefeküdni, mert a medvék természetével bírt, hogy a földön fekvőt nem bántotta. A hajdúk hirtelen kezdtek kifelé cepelni Jancsi urat is. Aki kevésbé tudott lábaival parancsolni, meghúzta magát az asztal alatt.

Csak Kis Miska nem mozdult meg helyéből.

Kutyfalvi nagy, brutális erejű ember volt, háromvékás zsákot a fogaival keresztülhajtott a fején, a tallért ketté tudta harapni, s lefogta egyes-egyedül a szilaj lovat, mely tulajdonságok oly tekintélyt szerzének számára, miszerint igen nagy foka az ittasságnak volt arra szükséges, hogy ismerősei közül valaki kikössön vele, s az ily merénylet rendesen azzal végződött, hogy az éktelen Brontes könnyebb testalkatú ellenfelét tökéletesen kimángorolta.

Jaj teneked Kis Miska! – sóhajtja minden lélek, aki látta, hogy ő egyes-egyedül teszi ki magát e gigász dühének, ki fel volt bősztülve a rosszul sikerült bornyelési kísérlet miatt, s feldöntve az előtte álló székeket kinyújtott karokkal rohant reá, hogy egyszeribe szétmorzsolja.

De a csikósbul váltott gavallér szokva volt már az ilyen viadalokhoz, s amint ellenfele közel jutott hozzá, hirtelen karjai alá ugrott, s megmutatta ő is, hogy mi a csikóstempó.

Egy kézzel megragadni az ellenfél nyakravalóját s egyet csavarintani rajta, hogy a lélegzete elálljon, ugyanakkor gáncsot vetni neki lábbal, s a másik kézzel keresztülvetni a térdén. Ez a csikóstempó, mely a legóriásibb erejű verekedők ellenében is rendesen sikerül, csak az ember ne restelljen egypár ütleget kiállni a fejére, mire nézve gyakorta szoktak a csikósok fedetlen fővel járni a napon, hogy koponyájok megvastagodják, úgy hogy a fokos se törje be.

Az ajtókból visszatekintő cimborák csak egy nagy zuhanást hallottak, amint Kutyfalvi Bandi roppant termetével megüté a földet, s látták, mint terül el a nagy erejű ember mozdulatlan rátérdelő ellenfele alatt, s engedi magát tarkótól talpig végigveretni, ahogy ő szokott tenni mással, ahogy ő verte meg nemegyszer egyik-másik cimboráját poharazás közben. Ah, jól esik ökelmének! Minden ember örült rajta, hogy rájárt a rúd, s midőn végre Kis Miska elereszté nyakravalóját, s ott hagyta a földön végignyúlva, csaknem tenyerökre vevék a sok évi sérelem megbosszulóját, s azután egész reggelig az ő egészségére ittak.

Kutyfalvi pedig, kit a cselédek e kis tréfa után kivittek a teremből, s szépen ágyba fektettek, délig aludván, azt álmodta, hogy egy magas hegytetőről egy mély kőbányába hengerült le, s a kiálló köveken összevissza zúzta minden porcikáját, s felébredvén nagyon csodálkozott rajta, hogy álma hatását még most is érezi.

E naptól fogva Kis Miska kedvence lett Jancsi úrnak s a környékbeli minden hímkompániának.

Hogy ez utóbb kiejtett szónak okát adjam, el kell mondanom, hogy az Alföldön és különösen a Bánságban van egy neme a férfiszeparatizmusnak, mely nem elégszik be azzal, hogy a nők befolyását minden nyilvános téren nélkülözze, hanem ezt még társadalmi életébe, vigalmaiba is átviszi. Hol nők vannak, ott ők nem tudnak mulatni, vagy rajta vannak, hogy minél előbb megszöktessék őket a társaságból; az ilyen kompániák tagjai többnyire azon fajta emberek, kikre magányperceikben sem vár nyájásabb, szelídebb lények boldogító közelléte, kik a parasztszolgálón s a városi *olcsó szépségeken* kívül minden egyéb női ismeretséget kerülnek; ha nők, feleségeikkel úgy bánnak, mint szolgálóikkal, és szolgálóikkal, mint feleségeikkel. Az ilyen társulatok a legjobb terjesztői minden barbarizmusnak, s betyárszemináriumok úri emberek számára. Ha poéta volnék, nevezhetném az ilyen hímtársaságokat erdőknek virág nélkül, és nem volna igazam, mert hiszen borvirág, mákvirág, akasztófavirág ott virágozik szépen.

Az 1825-iki országgyűlés némi szakadást idézett elő ez erőteljes társulatokban; kit egy, kit más hivatás kiragadott a baráti körből, s bár a rokon lelkek egymást Pozsonyban is megtalálják, mégis az akkori időknek volt már valami szokatlan fordulata, amely más ágakat oltott az elvadult kedélyek galagonyatüskéibe; kezdtek politikáról beszélni. Még ez is elég vad multság, de legalább mozgásba hozza nemcsak a torkot és tüdőt, hanem az észet és szívet is, eszébe juttatja az embernek, hogy vannak érdekek, melyek a borozóasztalon túlterjednek; s az a föld, melyet beszántunk, learatunk, melyet zálogba adunk, elvesztegetünk, nemcsak domíniumnak, hanem egyúttal hazának is neveztetik, s ennek a hazának követeléseai vannak irányunkban, melyek, amióta kamatjaikat nem fizetjük, iszonyú összegre kezdenek terjedni.

Szóval: a vadpohár helyét felválták a zöld asztalok, a hímtársulatok helyett klubok fogadták ismerőseinket, s nem egy elvadult kedély ismert e téren nemesebb hivatásaira.

A Kárpáthy-család legidősebb tagját is Pozsonyba idézte a nemzeti alkotmányos foglalkozás; megvált, bármi nehezen esék, bohócaitól, kutyáitól, cimboráitól, hajdúitól és parasztleányaitól. Csak Miskától nem bírt megválni. Őt elvitte magával Pozsonyba. Lehet azonban, hogy ezt csak mulatságból tevő, miszerint a pszeudonemessel ott még több főurat hozzon barátságba; ki tudja, még tán egy grófkisasszony is beleszerethet a fiúba, s milyen jó tréfa lesz akkor a vőlegényt skárlát montúrban bemutatni, mint hajdút, ki a bakra szokott felugrani, mikor az uraság a hintóban ül.

Kis Miska azonban a pozsonyi elegáns társaságokban nyílt, vidám kedélye s csinos, férfias alakjának ajánlólevele mellett mindenütt kedvezően fogadtatott.

A mívelt köröknek saját szótára van, a durvaságot híják szelességnek, a rossz kifejezéseket eredetiségnek, a hevességet férfiasságnak és a figyelmetlenséget komolyságnak; ilyenformán Miska egy sereg szép tulajdonsághoz jutott, anélkül, hogy egyéb változott volna rajta, mint hogy mente helyett atillát vett fel. Született úr volt. Mindenki bámulta, nem ugyan az esztét, mert azzal keveset bajlódott, hanem férfias előnyeit, piros arcát, karcsú termetét, villogó szeméit, fekete bajuszát, ami mind többet ér minden tudománynál, s ha felült lovára, és ha egy szót sem szólt is, különb ember volt száz tudósnál, ki íróasztalánál görbe hátúvá tudományozza magát, s bárha a közjogi és alkotmányos viták alatt szeretett is bölcsen hallgatni, de viszont tudott beszélni ott, hol ismét a haza atyjai hallgattak többet: a hölgyek körül, s nem egy érzékeny kalandróli monda volt már közforgalomban egyik vagy másik delnőről, ki némi kitüntetésben részesíté a dali kalandort, kiről ugyan senki sem tudta, hogy jószágai hol fekszenek, hanem azt lehete tapasztalni, hogy pénze mindig van elég.

Jancsi úr csak titkon nevetett magában, mert piros pünkösöd napja már közeledék, s Kis Miskával a fiatal főurak nagyrésze pertu volt már, s itt-ott lehetett hallani, mint kérdezős ködnek gondos édes mamák a derék ifjú körülményei felől, kik nem látták kedvetlenül annak leányaik körüli megjelenését, sőt titok fejében megsúgák meghittebb barátnéiknak a kitüntetések, melyek okot engedének azt gyanítani, hogy a derék ifjú komolyabb célokat táplál magában.

Az ilyen titkok nagyon hamar el szoktak terjedni, s az öreg Kárpáthynak furcsa rohamai kezdődtek; gyakran a legkomolyabb társaságokban elkezdett fennhangon hahotázni; ilyenkor az jutott eszébe, hogy néhány nap múlva ez az ünnepezt gavallér az ő hajdúja fog lenni; néha az ágyban felült kacagni, sőt egy ízben plena sessione, mikor legtöbb úri nép volt a karzaton, s éppen a jegyzőkönyvet olvasták fel, a főúr észrevéve, hogy a karzaton ülő delnök lornyettjei mint keresik a körülcsoportosult fiatalság között Miska deli alakját, efelett oly fékezhetlen kacajba tört ki, hogy akciót kapott miatta; amiért rögtön le is fizette a bírságiumát, mégpedig egyúttal megduplázva, miután semmiképpen sem bírta magát visszatartóztatni a nevetés további folytatásától.

Végre elkövetkezék a legmulatságosabb nap. Itt volt piros pünkösöd napja.

Kárpáthy nagy, költséges oszonnát rendezett a Dunán túli ligetben, melyre mindazokat meghívta, akik Miskával valami ismeretségben voltak.

Milyen derék multság lesz az, az annyiszor diadalmas hőst mint inast mutatni be a társaság előtt. Jancsi úr nem adta volna e tréfát egy uradalomért.

Éppen háromnegyedet ütött négyre.

Úgy volt kicsinálva, hogy már ekkor a pünkösdi király ott várakozzék az előszobában, s Jancsi úrhoz csak akkor bocsáttassék be.

– Hát ez micsoda új módi! – kiálta Miska, amint beereszteték, s levágta magát egy karszékbe –, mióta várakoztatják a becsületes embert tíz percig az előszobában?

Jancsi úr szájában pipa volt, melyet éppen akkor tömött meg dohánnyal.

– Te, fiam, Miska – szólt nagy ravaszsággal –, kelj fel csak onnan a székről, s gyűjtsd meg a pipámat.

– Ott a fidibusz mellette, gyűjtsen rá maga; eléri.

Jancsi úr rámeresztette szemeit.

A fiú bizonyosan maga is elfelejtette, hogy mi nap van ma. Annál érdekesebb lesz, ha még ő maga is meglepetik általa.

– Hát szerelmes öcsém, tudod-e hogy ma van piros pünkösöd napja?

– Tudja a pap, meg a kalendáriumcsináló; hát mi gondom nekem arra?

– Ej ej, gondolj csak rá, hogy háromnegyed négyre megszűnt a te pünkösdi királyságod.

– Hát aztán? – kérdé Miska legkisebb megütközés nélkül, atillája antik opálgombjait csiszolva selyemkendőjével.

– Hát aztán! – kiálta Jancsi, ki kezdett dühbe jöni. – Hát aztán e perctől fogva nem vagy többé úr!

– Hát mi vagyok?

– Mi vagy? Paraszt vagy, betyár vagy, gézengúz, jöttment sehonnai pimasz vagy, aki kezet csókolhat nekem, ha hajdúmnak megfogadom, hogy éhen vagy az akasztófán ne vesszen.

– Ah, dehogy! – felelt Kis Miska szépen felpödörve bajuszát. – Én nemes Kiss Mihály vagyok Almásfalva birtokosa, melyet tegnapelőtt vettem Almásfalvi Kázmér tömegéből örök áron százhúszezer forinton, mégpedig bírói végrehajtás útján, tehát a legbiztosabb jogcímen.

Jancsi úr csodájában majd hanyatt esett.

– Százhúszezer forinton! Hát hol és mikor találtál te ennyi pénzt?

– Tisztességes úton – szólt Kiss Miska mosolyogva – s, egy esteli ülés alatt több nemes cimboráimmal való játszás közben. Még többet is nyertem, hanem azt egy pompás kastélyra szántam, melyet jószágomon fogok építtetni, hol a nyáron át lakom.

Jancsi úr előtt tökéletesen megfoghatóvá lett a dolog; a pozsonyi országgyűléseken sokkal nagyobb összegeket is volt szokás nyerni és veszteni.

Csak egyet nem értett még az egészségből.

– Hogy vehettél te nemesi jószágot? Hiszen nem vagy nemesember.

– Az is nagyon egyszerű. Amidőn két hétig a minap távol voltam, azalatt egy dunántúli megyében időztem; ott kihirdettetém, hogy egy elszakadt tagja a nemes Kiss családnak itt maradt rokonait keresi, azért ha vannak e vármegyében nemes Kissek, akik emlékeznek Szabolcsba vándorolt rokonaikra, s nemesi leveleik birtokában azokat is kívánják részesíteni, alulírtnál ezer forint átvétele végett szíveskedjenek magokat jelenteni. Egy hét alatt ötvenkilenc Kiss família emlékezett vissza szabolcsi rokonaira, s hozta hozzám különféle nemesi leveleit; nekem nem volt egyéb dolgom, mint kiválasztani, amelyiknek legkülönb címere volt, azzal összecsókolóztunk, megcsináltuk a genealógiát, én kifizettem az ezer forintot, ők atyafivá fogadtak, a diplomát kihirdették a vármegyén, és most én is nemesember vagyok; itt a címer a gyűrűmön.

Jancsi úrnak ez a tréfa még a saját magáénál is jobban tetszett; ahelyett, hogy haragudott volna, összecsókolá a ravasz kalandort, ki túljárt mindenki eszén, s míg játékot véltek űzhetni vele, addig ő játszotta ki az egész világot, komolyan elfoglalva a csak tréfából neki szánt szerepet.

IX. Ezernyolcszázhuszonöt

Ilyenek voltak a magyar társadalmi viszonyok e század első negyedében...

Sokan legnagyobb uraink közül még akkor nem is ismerék azon hazát, melyben napi járó földeknek voltak birtokosi: idegen, tán soha nem hallott volt előttük a nyelv, melyen őseik beszéltek; idegen helyekre pazarlák gazdagságukat, szellemtelen majmolásra lelkeik erejét, bekergették a kerek világot sivár gyönyörök hajhászatában, s megfoszták magukat a legnagyobb gyönyörtől, mely ebben áll: használni tudni.

Kiknek azon dicsőség juthatott volna osztályrészüln, hogy milliók áldó magasztalásában örökítsék neveiket, örömeiket találták benne, ha a bolondok és henyék által emelt hiúság színpadán egy napig tartó bohóchősök diadalát ünnepelhették. Ők nagyon drágán vásárlák meg az európai műveltséget; a honszeretet árán, és még akkor is kérdés marad, ha vajon a rouerie finomságai, a szaloni ügyesség, a klubok rendszabályainak s a code du duelnek ismerete lényeges alkatrészei-e az európai műveltségnek?

Más, bár kisebb része főurainknak itthon maradt a hazában, s azáltal vélte az ősi szokásokat, az ép eredeti magyar vért megőrizhetni, ha szellemétől minden magasabb műveltséget megtagadott; ez valódi betyárpropaganda volt, kik szűrben, gubában állítottak be a táncvigalmakba, végigmuzsikáltatták magukat az utcán, hétről hétre jártak egyik háztól a másikhoz farsangolni, tyúkverőre, kárlátóra; a tudóst tarták bolondnak, a könyvet életrovidítő eszköznek, a munkát parasztkötelességnek, s éltek abban a boldog öntudatban, hogy ők nemcsak az igazi életbölcesség feltalálói, hanem egyúttal jó hazafiak is, mert hiszen még csak nem is ismerik az idegen dolgait.

E két irány között oszlott meg a köznemesség tömege is. Jobb házainknál vagy számúzve volt a nemzeti szellem; a családfő nevével és gyermekeivel idegen nyelven beszélt, csak közönségesebb cselédjeikkel szólottak magyarul; fiak, leányok oly növeldékben képeztettek, miknek tanrendszerében legkisebb helyet sem foglalt semmi, ami nemzetünkre s nemzetünk nyelvére emlékeztetne; valamely nyilvános mulatságban bármely jobb családból való kisasszonyt hazai nyelven szólítani meg vagy táncra felkérni, a legvilágosabb sottise lett volna, amiért bizonyos lehetett a táncra felkérő, hogy bosszúsan visszautasíttatik, mert ezt a nyelvet csak a szolgálok irányában volt szokás gyakorolni, és ez a legtörzsökösebb magyar kisvárosokban is ily renden volt; vagy pedig más, szélsőségben vad, szemet szűrő modor uralkodott a nemesi körökben; a nemzeti érzület iparkodott mindenben ellentéte lenni amannak, fiak, leányok nem tanultak semmit; a leányoknak úgysem kell tanulni, mert hisz az asszony akkor legjobb, ha semmit sem tud; a fiak csak abban az esetben vetették magukat a tudományok után, ha már annyira elszaporodtak, hogy az ősi ugarokon nem volt mindnyájok számára elegendő nyúl, amit kergessenek; akkor aztán egyik vagy másik megtanult diákul, és lett prókátor, a corpus jurison túl nem kellett neki semmit tudni.

Nép? Az nem létezett sehol. Mikor robot ideje volt, akkor néha találkoztunk vele, meg az úri-széken, hanem akkor nem volt szokás őket népnek nevezni.

Ez a szó „munka” ismeretlen volt nálunk.

Mit dolgozott volna a magyar nemesember?

Kereskedő, mesterember többnyire a német polgárság volt.

Földművelőnek elég jó volt a paraszt, a gazdálkodás kevés mesterséggel járt.

Tudományokra mi szüksége volt? Használhatta valamire? Legfelebb aranyeret kaphatott a sok ülés miatt, s hacsak professzor nem akart lenni, ismereteinek semmi hasznát sem vehette.

Nyelvét mívelte volna? Elég szomorú példa volt előtte éhen holt poéták és vándor komédiások siralmas sorsában, kiket vad fátum vagy iskolából való kicsapatás e tüskés pályára üldözött.

Alig tűnt ki egy-két kiváló szellem ez alvó nemzedék közül, ámde mégis e néhány elég volt arra, hogy gyanítani engedje, hogy e kavics homokja közt arany terem, csak mívelni kell.

Voltak magas lelkű delnőink, kik anyjukká fogadták az elárvult nemzeti ügyet, egy *Ürményi Anna* országbíróné neve Magyarországon, egy *Telekinéé, Bornemisszánéé, Bánfinéé* Erdélyben örök emlékekkel bírandnak, mint utolsó csillagai az éjszakának és első csillagai a hajnalnak.

Főuraink nevei közül is ott találandunk többeket a míveltség és haladás küzdterén, kik a hazai indolencia s a külföldieskedés visszhatása ellenében csodabizalommal léptek elő, tért foglalandók a műveltség országában a magyar nemzetnek és Magyarországon a műveltségnek. Ellenség volt és irtatlan erdő előttük, utánuk!

E derekak között tisztelve említünk mindörökké egy *Festetich Györgyöt*, a magyar Helicon megalapítóját, s ennek méltó sógorát, gróf *Széchenyi Ferencet*, a nemzeti múzeum teremőjét, egy *Rádayt*, egy *Telekit*, egy *Majláthot*, egy *Podmaniczkyt*, egy *Dessewffy*t, kik első zászló-emelői voltak egy szellemi mozgalomnak, mely akkor kezdetet meg, midőn széltére azt hitték a magyar *népről*, hogy ez csak a kardforgatáshoz ért, sőt voltak, akik már ezt sem hitték róla.

Előtűnedezték a közelgő kikelet dalnokai: *Berzsenyi, Kazinczy*, a két *Kisfaludy, Kölcsey, Vörösmarty* és *Bajza*, még akkor mind ifjú szellemek – annak már huszonnyolc esztendeje.

Kezdték támadni hírlapok, miknek olvasása a mai kor szülőtteire nézve nagyon tanulságos.

Derék, komoly művészek álltak csapatokba, hirdetőművészetet és hazai nyelvet, s megcáfolák az előítéletet, mely ez osztályt terhelni szokta. Erdély megelőzte a magyarhoniak buzgalmát, s ez évben elkészült díszes nemzeti színpadát Kolozsvárott oly ünnepélylyel nyitá meg, mely annak magas tekintélyt volt képes kölcsönözni; húsz férfi és hölgy Erdély legelőbbskelő családjaiból, mind komoly, nagyra becsült jellemek, vállalkozának a legelső műnek előadására, mellyel ez új temploma a nemzeti míveltségnek felszenteltetett.

Ily helyzetek közt nyílt meg az ezernyolcszázhuszonötödik év, mely új korszakot kezdte meg nemzetünk életében.

Új élet, új vérforgás minden ereiben a közéletnek, álomból ébredő emberek, kik maguk sem akarják hinni, hogy aludtak, s tovább alvók, kik most is azt álmodják, hogy minden alszik.

Nem szólok azon év politikai eredményeiről, országgyűlési tusáiról; sem elég eszesnek, sem elég botornak nem tartom magamat arra, hogy most e tárgyról írni tudjak. Vannak tárgyak, mikről bölcs ember igen sokat beszélhet, de vannak ismét esetek, mikben a bölcsesség nem használatos.

Hanem ez év eredményei meglátszottak a közéletben is; a Pozsonyban tartott országgyűlés nemcsak a közigazgatást szaporítá új, üdvös törvényekkel, hanem a társas életet is új, érdekes alakokkal.

Ez alakok nagy része előttünk már nem ismeretlen.

Ha néhány hóval az országgyűlés megnyílása után érkezünk, igen érdekes csoportozatokat fogunk találni. A pártok már megalakulvák, s a rokonszenvek a konferenciák és klubok útján leszivárogtak a közéletbe.

Ismerős alakjaink nagyobb része kitűnő szerepet foglal el vagy itt vagy amott.

Méltó, hogy legelső helyen említessék közülök István gróf, kinek ifjú lángeszét, annyi agg bölcsességgel párosulva, a hazafiak legkomolyabb része bámulja, ki oly magasan, oly tisztán áll nyilvános jellemében, hogy barátai nem bátrak őt szeretni, ellenségei nem bátrak gyűlölni, de tiszteli mind a kettő.

Miklós nem jár többé karonfogva vele; őt hevesebb szenvedély meredekebb utakon ragadja; körülre sereglik a hővérű fiatalság, a vérmesebb hazafiak, kiknek közelebb van fejökhöz a szívök, mint másoknak, őt kezdi a közvélemény több agg celebritások sorában bálványozni, kik részint túléltek emlékeiket, részint siettek azt elfeledtetni az utókorral.

Mint egykor megjövendölés, amit a poéták kantilénái ki nem vihettek – távollevő főuraink hazajöttét, azt megszerezték a regálisok. Az országgyűlés hazaidézett mindenkit, akiben csak egy csepp büszkeség volt. Minden félreértés kikerülése végett kijelentem, hogy nem nemzeti büszkeséget érték. Ez csak magánybüszkeségre volt értve.

És ha egy tíz órai vegyes ülés előtt megállanánk az országház ajtajában, szívünk repesne örömeiben látva e derék, délceg, daliás hazafiakat, kik egymás után érkeznek pompás fogataikon, kócsagos kalpagokkal, prémes, sinóros ősmagyar mentékben, kacagányokban; türkizzel kirakott kardok markolatát szorítva, gyönyörű pörge bajuszokkal vagy körül meghagyott tuhumtumi szakállal, és megismernők bennök egyenkint majd a mi párizsi ismerősünket Kárpáthy Bélát, Fennimort, Liviust és a többi ősmagyar főurakat, s ezen szívünk örömét alig korlátozná egyéb, mint annak tudata, hogy ez ősmagyar főurak nagy része, midőn e három szót kell a teremben elmondania: „Én az indítvány ellen (vagy mellett) szavazok”, alig bír megküzdeni az akadályokkal, hosszabb beszédet pedig csak latinul tud elmondani.

De alig ismernők meg Kárpáthy Jánost, a magyar nábobot, e pompás, drágakövektől ragyogó öltözetben, melyben ő nehéz természetével a legtermészetesebb következetességgel képviseli a tunya maradás elvét, örökös céltáblája lévén az ifjú ellenzék gúnynyilainak, melyek közül egy sem élesebb, egy sincs oly maró méregbe mártva, mint unokaöccseé, kinek ha semmi egyéb oka nem lett volna Magyarhonba visszajönni, csak azért visszatért volna, hogy nagybátyját a nyílt viták terén üldözhesse.

Nem vonzá őt a magyar országgyűlésre annyira azon gondolat, hogy ott a legnagyobb fényben ragyoghat, magát közbeszéd, hír, dicsőség tárgyává teheti, s az ország előkelő urainak, kik ide minden határból összegyülekeztek, nejei és leányai ellen hódító hadjáratot kezdhet, mint azon eszme, hogy nagybátyjával mindennap találkozhatnak oly helyen, hol az előle meg nem szokhatik, hol őt vérig szúrhatja, és azt e bántás ellen senki sem védelmezheti.

Ha bátyja az ellenzékhez tartozott volna, úgy ő konzervatív leendett, így megfordítva esett ki a viszony, s Béla oly dühös ellenzéki volt, hogy társai kételkedni kezdtek benne.

Még egy régi ismerőnk nevével fogunk találkozni gyakrabban – nem ugyan a heves vitákról tudósító országgyűlési naplók hasábjain, sem a divateseményekről tudósító bécsi lapokban, de igen minden szabadelvű haladási mozgalom terén, minden jótékony célú aláírási íveken, nemzeti intézetek alapítói névsorában, s e név *Szentirmay Rudolfé*, melyet minden emberbarát vagy magasabb eszméket előmozdító vállalatnál még egy másik név is szokott kíséreni, s ez – *Szentirmay Eszéki Flóra*.

Tehát mindnyájan hazakerültünk.

Eredménydús idők kezdetét éljük, ezt érzi minden ember.

Nagy eszmék, messze terjedő reformok merülnek fel a nyilvánosság terén, a kávéházakban falják a hírlapokat, estélyeken, lakomákon egyebekről is beszélnek, mint vadászatról és divat-

kelmékről, a hölgyek kezdik a színeket válogatni öltözékeikhez, a közvélemény sújt és emel, hol valakit kegyence vagy üldözöttévé fogadott. Nappal a közönség oly kíváncsisággal és kedvvel jár az országgyűlési karzatokra, mint a színházba, s este a haza atyjai a színházba nagyobb kedvvel, mint az országgyűlésbe.

Ma éppen a főrendi táblának van nyílt ülése, a karzatok rendkívül megteltek mindennemű és osztályú hallgatósággal, mert már előtte való nap híre futamodott, hogy ma heves vitatkozások fognak történni; a legkedveltebb szónokok tartanak beszédet, s lesz éljenzaj és pisszegés.

Fontos kérdés van napirenden, melynek hovadülésétől függ egyik és másik párt diadala vagy vesztesége. A figyelem mind alatt, mind fent fel van fokozva, s a megelőző jegyzőkönyvek felolvasását oly országos csend fogadja, hogy a gyorsírók tollának sercegését meg lehet hallani.

Fölkel azonban egy hosszadalmasságáról és kifejezései laposságáról félelmetesen ismert szónok, s belefog egy hosszú latin előadásba, melynek bonyolult exordiuma rémletes távolságban engedni gyanítni a befejezést.

A közönség azon részét, mely e nyelvet nem érti, untatni kezdi az egyhangú multság, a figyelmezők pedig éppen boszorkodnak. A fiatal jurátushad már-már türelmetlenül kezd kardjával zörögni; némely felötlőbb mondatnál a táblánál ülő ellenzék szájasabb tagjai nem késnek közbekiáltani: – „Óh, óh!” – Hol a kifejezések kissé tűrhetlenebbekké válnak, valaki felkiált: „Halljuk!” utána száz és azután ezer meg ezer kiáltás hangzik: „Halljuk!” úgyhogy éppen semmit sem lehet hallani.

A beszélő szónokot mindez nem zavarja meg, ő a legnagyobb zsibaj közt folytatja beszédét, anélkül, hogy csak félre is tekintene – míg végre magától elcsendesedik a zaj.

Beszéde roppant ingerültséget idéz elő a táblánál. Többen a hevesebb vérű főurak közül felkelnek az asztaltól, túlhan ülő társaikkal értekezni, ahol három-négy egyértelmű tag van együtt, azok összedugják fejeiket, s heves tagjáratás közt suttognak, a hallgatóság találgatja, vajon mit beszélnek ott most.

Az egyik karzaton, melyet vegyesen foglalt el nő- és férfihallgatóság, egy csoport jurátus áll fekete atilladolmányokban, feszes magyar nadrágban, kik közül az egyik már régen itt van Pozsonyban, a többiek hihetőleg csak most érkeztek, mert szörnyen bámulnak mindenben, s egyre kérdezzetik amazt: – „Ki az, aki most a székéről felkelt? Ki az, aki ott tollát a kalamárisba mártja? Hát az ott, aki háttal van fordulva? Hol ül ez, hol ül amaz? Ki a liberális, s ki nem az?” s több efféle. Ez pedig természetesen mindezen kérdésekre kielégítő feleleteket tud adni, mert az országgyűlés megnyitása óta Pozsonyban lakik, a perszonalisnál van praxison, s valamennyi celebritással személyesen ismerős; azt is tudja, melyik kávéházba szokott az egyik, melyikbe a másik pártbeli járni, s társai előtt ennél fogva némi reputációban tud állani.

– Nézzétek, az ottan Kárpáthy Béla! – mutatja a többieknek. – Az ám a derék ember, nincs olyan liberális fiú az egész mágnási táblánál! El lehet képzelni, mikor az édes unokabátyja ellen feltámad, amidőn az a konzervatív párthoz tartozik. Mernék én Gergely urambátyám ellen szólani? Pedig az csak szolgabíró. Ez, barátim, nagy jellem, dicső férfi; még magyarul is tud; oly folyvást elbeszél, hogy akármelyikünk megérti.

A vad gyerekek nem győztek eléggé csodálkozni.

– Nézzétek csak, hogy nem tetszik neki, amit a szónok beszél, most tollat vesz kezébe; dicső! Milyen pompásan mártja a kalamárisba. Bizonyosan jegyzeteket tesz rá, vagy valamit indítványoz. Ahán, most kézről kézre adja. – Mindenkinek tetszik, helybenhagyják, okos ember ám ez!

Az ifjabb Kárpáthy ezalatt azzal mulatta magát, hogy nagybátyával szemközt ülven, arról egy furcsa torzképet rajzolt; a jámbor urat mint türelmes kost állítva elő, mely urbarialis aktákon kérődzik. Ez azon irat, melyet szomszédjaival közöl, s melyet a jurátusok valami fontos indítványnak néznek.

– Nézzétek csak, most ketten is fölkeltek, hogy odamenjenek hozzá! Azokat is mind ismerem. Azt csodálom, hogy minek beszél velök, hiszen mind a ketten ellenpártiak. Ahán, bizonyosan kapacitálja őket. Nézd, mint mutatja nekik nagy büszkén, hogy ő meg fog nekik felelni. – Elhiszem azt; azok kételkedni akarnak. Hiszen csak kerüljön beszédre a dolog, kettő is kevés lesz a kisujjára...

– ...No hát fogadjunk, hogy itt lesz! – szólta Kárpáthy a két ifjú főúrhoz, kik e percben székére hajolva beszéltek hozzá.

– Én nem hiszem, míg nem látom – monda Livius, egy nyúlánk, sasorrú ifjú. – Ez rendkívül szigorúan nevelt leány.

– Ejh, a leány mind egyforma. Mindeniknek van szíve, csak kulcsot kell találni hozzá.

– Ott még zártörökkel sem boldogulsz. A leányt egy kegyes, szüntelen imádkozó nagynéne s egy pokrócgoromba, harapós nagybátya őrzi, akik soha el nem maradnak a sarkából.

– Pah! A kegyes nagynénét elbolondítjuk, a goromba nagybátyát pedig elriasztjuk, s a Heszperidák kertje a miénk.

– Mondom, hogy hozzáférhetetlen, nem bocsátják semmi nyilvános helyre, sohasem jár sem színházba, sem sétányra, sem sehová, hol sok ember szokott összegyűlni, kivéve egy helyet és az a templom, ott is az orgona mellett szokott ülni és a rituálékban együtt énekelni.

– Mind régen tudom én azt. Nekem is mondták, hogy a leány csupán csak templomi énekekben szokott feltűnni. Elég. Ebből az a tanulság, hogy tehát szereti magát hallatni, és bír művészi hajlamokkal. Ebbe lehet mindenféle gyümölcsöt oltani. Azt tudjátok, hogy ezer darab aranyban fogadtam Fennimorral, hogy egy év múlva a leány nálam fog lakni.

– Csaknem hihetlennak látszik, ha meggondolom, hogy Fennimor törekvései e leány körül milyen siralmas véget értek.

– Hogyan, hogyan? Mi történt vele? – kérdezősködék egy harmadik, ki most érkezett ide.

Abellino kész volt rögtön magyarázatokkal szolgálni:

– Hát a jó fiú szerelmes ajánlatokat küldött levelekben a leánynak, ki mindazokat nagynénje kezébe szolgáltatta. Ez a ravasz, imádkozó boszorkány Fanny nevében légyottra rendelé Fennimort a ház melletti kertbe; ez megjelenik a hátulsó, nyitva hagyott ajtón a kitűzött órában, egy ideig vár türelmesen a köszmétebokrok között, majd hogy senki sem érkezik, kezdi észrevenni, hogy rászedték. Azzal menni akar, s íme az ajtót, melyen bejött, zárva találja. Gondolkozik, hogy mit csináljon; zörgetni veszedelmes volt, az udvarban Boltay uramnak nyolc asztaloslegénye tartózkodik; ha zajt csinál, úgy megfurnírozzák, hogy a tulajdon bőrére nem ismer; körös-körül áthághatlan kőfal. Nem volt más választás, mint kényelembe helyezni magát a virágágyak között, s ott maradni reggelig, mikor a kertész ki fogja nyitni az ajtót. Képzeltetni, mily feladat ez Fennimorra nézve, kinek ha ágylepedője egy ráncot vet, nem bír elalunni, s le nem fekszik soha, míg ezerféle vízben meg nem mosdott. Ehhez járult még az a kegyetlenség is, hogy éjfél táján az eső megeredt, úgy szakadt reggelig, mintha cseberből öntenék, az egész kertben pedig sehol egy hajlék, egy üvegház, de még csak egy spárgatakaró sem találtatott, mely alá valaki elrejttesse magát, s ez a mulatság tartott reggeli hat óráig, csak ekkor szabadult ki Fennimor a zuhanyfördőből. Nanking inexpressible volt rajta, selyemgallérú frakk és kasztorkalap. Képzeltetitek, hogy nézett ki. Valahány ismer-

rőseivel találkozott hazáig, mindnek azt mondta, hogy most jön a Dunából, ahonnan egy vízbe fúlni akaró fiút szabadított ki.

– Ezért volt hát oly kedve Fanny erényeire fogadni.

– Természetes. Ha nyer, igaza is lesz meg ezer aranya; ha vesz, az az elégtétele, hogy a hölgy megbukott, bárha nem is őáltala. – Bizonyossá tehetem, hogy veszteni fog. Fanny egy év múlva tökéletesen az lesz, ami a nénjei.

– S mi úton vélsz célhoz juthatni?

– Azt nem beszélem ki előre, elég azt tudnotok, hogy annyira haladtam, miszerint ma a leány meg fog jelenni a karzaton; itt mindjárt az ötödik oszlopnál, pontban tizenegy órakor, ott ahol az a sok jurátus áll...

Ilyen tanulságos beszélgetés folyt azon jeles csoportozat között, melynek bámulásában a mi jurátusaink kifogyhatatlanok voltak, mialatt a többi honatyák kemény szavakat váltottak egy, a hon életébe vágó kérdés fölött.

– Nézzétek csak – szólt a jurátusi notabilitás újonctársaihoz –, most öméltósága idenézett reám. Engem jól ismer, sokszor beszélek vele, mikor principálisom cirkulárékkal küld hozzá. Azért nézett ide bizonyosan, hogy figyelmeztessen bennünket, hogy nemsokára beszélni fog. Majd éljenezzünk neki! Csak jó nagyokat kiáltsatok!

E percben hölgyruha susogás hallatszott a fiatalok háta mögött, s néhányan, kiknek idejük volt hátratekinteni, egy csinosan öltözött polgárleányt vehettek észre egy éltes, de nagyon cifra asszonyság kíséretében. A lyánka alig lehetett több tizenhat évesnél, termete nyúlánk és delien karcsú, arca teljes és életszínű, mely e percben szokatlanul égni látszik, ajkai remegnek, mint aki fél; szemeivel az előtte állók vállain keresztül iparkodik az alant ülőkre letekintetni, míg a cifra öltözetű asszonyság fülebe sugdos valamit, mire a leány gyakran kíváncsian fordul vissza halkán kérdezve: „Melyik?”

– Ott van ni! – súgá Abellino társai csoportjához, s odairányzá lornyettjét. – Éppen most érkezett; ott azokon a jurátusokon túl. Most nem látszik attól a nagy hórihorgas kamasztól, aki előtte áll. Most ismét előtűnik; hogy el van pirulva, nagy fekete szemei félénken járnak körül; ne nézzetek nagyon oda, mert észreveszi, és elriad. Bárcsak az ördög elvinné előle azt a hosszú sihedert.

– Nini – szólt a jurátus. – Most rám mutatott, a többi méltóságos urak is ide néznek. Bizonyosan rólam beszél nekik. Engem nagyon szeret; a principálisom mindig dicsér előtte. Ejnye, de néz rám. Talán köszönni is kellene neki.

A fráter kezdte helyét nem találni; új meg új állásokat vett föl, kardját ölébe kapta, majd meg rátámaszkodott, a bajuszát pödörgette, társaihoz fordult furcsa komolysággal beszélgetni; egyszer szelíd képet csinált, majd bölcsen mosolygott, ahogy szoktak fiatal emberek feszengetni, midőn észreveszik, hogy nagyon nézik őket.

Végre nem állhatta tovább a dicsőséget; ezek a felé fordított lornyettek gyújtóüvegekként látszottak bőrét égetni. Azt mondá társainak, hogy e percben hirtelen szaladnia kell a principálisához, ha azalatt Kárpáthy beszélni talál, jól megjegyezzék, mit mondott, hogy őneki elmondhassák. És azzal megszökött.

Az eltűnése által támadt hézagon keresztül egyszerre látható lett a szép polgárlyány alakja, ki csak néhány percig időzött ott, és aztán kísérőnéjével együtt ismét eltávozott.

– Valóban ő volt az – mondák oda alant. – Ez ördögség Bélától!

E percben hangzottak el az ellenzék utolsó szónokának végszavai a hallgatóság közbevegyült dőrejétől kísérve.

– Mit? Mi zaj ez? – kérdék egymástól az egy csoportban beszélgető ifjú honatyák. – Miről volt szó?

Az elnök a további ingerlékeny viták kikerülése tekintetéből jónak látta szavazat alá bocsátani, hogy az alsóház végzése elfogadtassék-e vagy sem. A komoly státusférfiak arcán méltó aggodalom honolt, míg az igent vagy nemet kimondták; a mi ifjú nemzedékünk mondta, ami nyelvére akadt.

A mi jurátusainknak kevés fáradságukba került könyv nélkül megtanulni azt a beszédet, amit Abellino tartott.

– Nos? Nos? – kérdé a korifeus hazaérkező társaitól. – Hát mit beszélt Kárpáthy? Ugye dicső volt? Ugye fölséges volt?

– Hát azt mondta, hogy „Én az alsóház indítványát elfogadom.”

– Azt mondta? Milyen elmésség!

X. Egy család átka

Lakott ezen időkben Pozsonyban egy nevezetes család, ha ugyan a köznyelven forgás szomorú fátumát szabad nevezetességnek híni.

Nevezzük őket Mayeréknek; ez a név olyan sok emberé, hogy senki sem veheti magára.

Az apa valami közpénztár kezelője volt, és volt neki öt szép leánya.

A leányok mind igen szépek voltak, egyik eszményibb, gyönyörűbb alak, mint a másik.

Milyen istenáldás öt szép gyermek! Kettő a lányok közül már 1818-ban nagy volt; a redoute-ok ünnepelt szépségei, bákirálynék! Elegáns urak, még mágnások is örömet táncoltak velők; nem is nevezték őket másként, mint a „szép Mayer lányoknak”.

Apa, anya hogy örült e dicsőségnek. A szép lányokat szépségüket megillető módon nevelték; nem alacsony munka és házi foglalkozás között, hanem mint kikre nagyobb hivatás vár a polgári háztartás kötelességeinél: fényes, úri módon. A közönséges kötőiskolák helyett a legelső nevelőintézetekbe járatták őket, az egyik kitűnően megtanult himzeni, a másik csinosan énekelt, a többieknek is voltak nemes hajlamaik. Az apa olykor elgondolá: „Ebből híres művész nő lesz, amaz divatkereskedésből gazdagszik meg, valamennyit elveszik ezek a gazdag földesurak és bankárok, akik szüntelen körülöttük tapossák a földet.” Talán valahol, valami múlt századbeli románban olvashatott ilyen esetet.

Ily úri neveléshez úri jövedelem is kellett, pedig, mint tudjuk, egy közhivatalnok megszabott fizetése annak nemigen nevezhető. A háztartás sokkal többbe került, mint amennyit szabad volt kiadni; az apa jól látta ezt, törte is rajta a fejét néha egész éjszakákon át, hogy hol, melyik ágában a kiadásoknak lehetne megszorítást tenni, de sehol sem talált menekülést; a leányokat nem volt szabad, nem lehetett a világból visszavonni, nehogy szerencséjüket elrontsa, a nagyobbiknak éppen akkor udvarolt valami földesúr, ki vele a tavalyi redoute-okban ismerkedett meg; az talán el fogja majd venni, mert hiszen más egyéb kinézése nem lehet tisztességes, jó hírben álló ember leányával, s akkor egypár ezer forinttal mibe kerül neki öt kiségiteni zavarából?

A földesurakkali ismeretség pedig sokba kerül, a nyilvános vigalmak, a pipere, a fény az elborzadásig sokat megemésztene, a terített asztalnál látatlan alakban ott ülnek a szabók, vargák, piperészek, fodrászok, selyemkereskedők és virágárosok, és segítik fogyasztani a családfő ebédjét.

Emellett az asszony is gondatlan volt, amilyenről azt mondja a magyar példabeszéd, hogy „Tűz van a háznál, csak hogy a füstje nem látszik”.

A legrosszabb gazdasszony volt, amilyet csak képzelni lehet. Maga semmihez sem értett, mindent cselédjeire hagyott; ha meg volt szorulva, fűnél-fánál adósságot csinált, s arra soha sem számolt, hogy azt vissza is kell fizetni, s gyakran tett olyan tréfát, hogy midőn nem volt több pénze, mint éppen az utolsó napok konyhaköltsége, elment a virágáruhoz, és vett rajta egy ananászt.

Egy napon aztán az történt, hogy a fennsőbb hatóságok hirtelen, mint szokás – előleges tudtuladás nélkül pénztárvizsgálatot rendeltek, s a Mayer által kezelt összegekben hatezer forintnyi hiány találtatott.

Ide vezetett az apai könnyelműség.

Mayert rögtön kitették hivatalából, s ami vagyona volt, lefoglalták; szó volt róla, hogy be is csukják.

Két hétig nem beszéltek a városban egyébről, mint az ő bukásáról.

Élt azonban Mayernek egy öreg nénje Pozsonyban, egy világtól elvonult, agg szűz, boldogabb időkben a család nevetségeinek céltáblája; ki egész nap nem tesz egyebet, mint imádkozik, templomba jár, a macskáját cirógatja, s ha magához hasonlókkal összejön, szólja, szapulja a fiatalabb népet, talán mert ő nem élvezheti azt, amit azok; emellett még tán uzsoráskodik is, és senki iránt sincs olyan gyűlölettel, mint testvére családja iránt, kikre azért haragszik, hogy miért járnak cifrán, miért élnek jól, mit báloznak annyit, mikor ő el tud lenni egész télen át a kályha mellett, s tizenkét esztendeig viselhet egy ruhát, s hétről hétre nem eszik egyebet köménymagos rántottlevesnél beleaprított zsemlyével. A lányok, ha meg akarják egymást nevetetni, csak azt kérdik, „Nem megyünk el Teréz nénihez ebédre?”

Tehát ez a részint nevetséges, részint gonosz indulatú kisasszony, amint meghallá öccsének szomorú esetét, felszedé rögtön törvényes kamatokon künn levő pénzeit, sok nélkülözésteljes év forintokint félrerakott gyümölcsét, s bekötte azokat tarka zsebkendőjébe, elmene fel a városházára, és kifizetvén a pénztárban talált hiányt, addig meg nem nyugodott, míg valamennyi nagy urakat sorra nem járva kérelemmel, siralommal ki nem vitte, hogy testvérét ne csukják be, s az ellene támasztott bűnvádi eljárást szüntessék meg.

Mayer megtudva nénjének e cselekedeteit, sietett őt felkeresni sűrű könnyhullatások között, s számtalanszor csókolva kezeit nem talált elegendő szavakat, hogy háladatosságát iránta kifejezhesse, sőt még leányait is rábírta, hogy elmenjenek hozzá kezét csókolni, mely eléggé mutatja a jó leányok önfeláldozását, hogy nem sajnálták rózsához és eperhez hasonló ajkaikat az öreg, összetöpörödött kezekkel érintkezésbe hozni, s nevetés nélkül néztek a vén kisasszony csinált snekklijeire s régimódi öltözetére.

Mayer égre-földre esküdött, hogy egész életének nem leend egyéb feladata, mint kedves nénje jótékonyosságát meghálálhatni.

– Azt azáltal érheted el – szólt az éltés hölgy –, ha családodnak tisztességes életmódot szerzesz. Én úgyszólván mindenemet odaadtam azért, hogy nevedet e nagy gyalázattól megőrizzem, most te is vigyázz, hogy megóvd azt még nagyobb gyalázattól, mert van ám még nagyobb gyalázat is a földön a tömlöcbe jutásnál. Te értesz engem. Szerezz magadnak foglalkozást, szoktasd gyermekeidet munkához! Te magad ne szégyellj valami kereskedőhöz könyvvezetőnek beállni, ahhoz értesz, és legalább van mire támaszkodnod; leányaid elég nagyok már, hogy magukon segíthessenek. Az isten őrizze meg őket attól, hogy mások segítsenek rajtok! – Egyik megkeresheti a kenyerét mint divatárusnő, mert ért a finom kézimunkákhoz, másik elmehet nevelőnének valamely tisztességes úri házhoz, a többinek is majd mutat dolgot az isten, és még bizonyosan mindnyájan boldogok fognak lenni.

A jámbor Mayer egészen megvigasztalódottan tért vissza nénjétől. Nem gondolkozott többé öngyilkolásról, hanem nagy hamar beavatá magát egy kereskedőházhoz mint segéd, leányai-val közlé üdvös élettervét, s azok nagy sírások között el is fogadták azt, Eliza egy varrónőnél lelt alkalmazást, Matild azonban sokkal kedvezőbbnek találta a nevelőnéi pálya helyett a művészetire lépni, s minthogy csinos hangja volt, és tudott valamennyire énekelni, könnyű volt neki elhívetni atyjával, hogy rá a színpadon fényes jövő vár, ezen a pályán legkönnyebben és legdicsőbben szereshető a gazdagság; jutott is eszébe egynehány nagy művészneve, kik éppen így tönkrejutott családból eredtek, s éppen így jutottak a színi pályára, s aztán gazdagon eltarták egyedül rájuk támaszkodó szülőiket.

Mayer engedett leánya művészi hajlamának, s engedé őt hivatását követni. Előbb ugyan csak mint kardalnoknő szerződte, hanem hiszen a leghíresebb művésznők is így szokták kezde-

ni – ezt mondák Mayernek ahhoz értő, hiteles személyek, amit azonban nem tanácslunk senki-nek, hogy elhiggyen. Ezt természetesen nem kötötték Teréz néni orrára, hanem azt hitették el vele, hogy Matild nevelőnő; hisz a tisztas kisasszony sohasem szokott színházba járni, s ha véletlenül valaki megsúgná neki, hogy Mayer leánya a színháznál van, könnyű lesz neki azt mondani, hogy az más Mayer leánya, nem az ő testvéreé, hisz ilyen nevű színész nő találtatik Wolf almanachjában legalábbis háromezred, s Teréz inkább hinni fog, mintsem tájékozása is menjen ez általa kárhozott intézetnek a valót megtudakolandó.

Így azt hívták Mayer, hogy már most egészen új életet fog kezdeni, a családban más rend fog beállni, mindenki teljesíti a maga kötelességét, és boldogság fog a házba hullani ajtón, ablakon és kéményen.

Mayerné asszonynak hozzá kellett magát szoktatni a főzéshez, Mayer úrnak pedig a kozmák levesekhez; az egész család naphosszant dolgozott. Mayer reggeltől estig el volt foglalva a comptoirban, Mayerné a konyhában, a gyermekek varrtak, kötöttek, a nagyobbak kinn a háztul törték magukat a nagy munkában, egyik rettentő sok kalapot és főkötőt készített, másik alig győzte a sok szereptanulást, legalább ezt hitték egymásról. Pedig voltaképpen az úr ezalatt a kávéházban időzött, s újságot olvasott, ami legolcsóbb kávéházi fogyasztás, az asszonyság bízta a pesztonkára a fazekakat, s a szomszédasszonyokkal cserfellt, a gyermekek eldugott könyveket olvastak, vagy szembekötősdit játszottak; a divatárusnőnél elegáns uracsok mulattaták a nagyobb leányt, a színházi kardalnoknő fáradságos tanulmányairól pedig jobb lesz nem beszélni. Csak ebéd idején találkozott aztán a család egymással, s akkor mogorva, kedvetlen képpel ültek asztalhoz, a fiatalabbak civakodva, irigykedve a sovány étkek felett, a nagyobbja cukros nyalánkságok által elrontott étvággyal, mindenki hallgatag, unatkozó volt, mintha alig várná, hogy vége legyen együttlételöknek, s mehesse ki-ki ismét fáradságos dolgai után.

Vannak olyan boldog emberek, akik sohasem akarják azt hinni, ami nekik nem tetszik; akik el nem hiszik, hogy valaki haragszik rájuk, hacsak a lábukra nem gázol; kik észre nem veszik, ha az utcán lenézik őket legjobb ismerőseik; kik rá nem jönnek semmi változásra, mely hozzájuk legközelebb, családjuk bensejében történik, hacsak valaki meg nem mondja nekik; s ellenkezőleg, a féltés gyanakodó szellemével valami álmos ördögnek engedik át lelkületüket, mely a legvilágosabb hibák számára is inkább mentségeket keres, mintsem megjavításukkal fárassza magát.

Ez kétségtelenül nagy kényelem, és sokáig lehet mellette élni.

Mayerék néhány hónapig igen elvonult, mondhatni szomorú életet viseltek.

A természeti gondviselés azon embereknek, kik munkájuk után kénytelenek élni, gyöngéd gondoskodásból valami jótékony ösztönt is szokott nyújtani, hogy örömeik, büszkeségük legyen az elkezdett munkához; mikor az egész család összejön, eldicsekszenek vele, ki mennyire haladt vállalatában, és az olyan jólesik!

Ez ösztön hiányzott Mayeréknál; az ő munkájukon a paradicsomi elűzetés átka fogott, senki sem dicsekedett haladásával, senki sem tudakozódott a másik után, őrizkedett mindenki bármiféle beszédhez kezdeni, mintha attól tartana, hogy abból ismét panasz lesz, és családi panaszokat hallgatni valami irtózatoss dolog.

És azután vannak panaszok, melyek hallgatva is beszélnek; a család minden tagja kezdett valami lompossgót venni fel külsejében, amire jutnak mindazok, kik csak új ruhában tudnak csinosak lenni, s hacsak egész nap nem ülhetnek a tükör előtt, csügg, lóg rajtuk minden öltözet, kopottnak látszik, anélkül hogy ócska volna, s elárulja a szegénységet.

A leányok kénytelenek voltak tavalyi ruháikat előkeresni, kiigazgatni; eljött a farsang, nagy bálók voltak hirdetve mindenfelé, az idén nekik itthon kellett maradniok, mert nem telt a jövedelemből.

Mayer akárhová tekintett, rosszkedvű, levert, durcás képeket látott maga körül, de aztán nem is sokat törődött velök; csak vasárnap délutánonként, midőn a messzely bor magnetizálta idegeit, akkor eredtek meg szavai; ömlött belőle a kegyes tanítás leányaihoz; elmondá nekik, hogy milyen boldog ő, hogy becsületes hírnevét megtarthatta, bár szegény és kaputja rongyos (ami ugyan nem nagy dicséret volt a felnőtt leányokra), de büszke ő e rongyokra, s kívánja, hogy leányai is olyan büszkék legyenek erényeikre stb.

Azok természetesen e prédikáció elől apródonkint mind kiszöktek a szobából.

Egyszer azonban kezdett ismét jobb kedv, vígabb szellem szállni a családba; Mayer uram, midőn bürójából vagy ki tudja honnan megtért, zajos éneklés közt lepte meg leányait, az asszony új főkötőket vásált, a viseletek újra kicsinosultak, az ételek kezdtek jobbak lenni, Mayer úr maga az eddig csak vasárnap élvezett messzely bor helyett most már mindennap találkozott e kedves asztali tüneménnyel. Neki ugyan mindez éppen úgy nem tűnt volna fel, mint az isten madarainak a meglepett búzaföld, melytől nem kérdezik, hogy ki vetette oda – ha egy napon maga az asszony meg nem súgta volna neki, hogy Matild oly örvendetes haladást követett el a művészetben, miszerint az igazgató jónak látta fizetését tetemesen megjavítani; amit azonban egy ideig még szükség titokban tartani, nehogy a többiek megtudják, s ők is fizetésjavítást követeljenek. Mayer úr ezt igen természetesnek találta.

Meglepte ugyan, hogy Matildot mindig cifránál cifrább öltözetekben látta megjelenni, a legdivatosabb sálók, kalapok járták egyre, s mihelyt valami törődött, azonnal öccseinek adta; azt is tapasztalá, hogy gyakran, midőn a szobába belép, egyszerre félbeszakasztják a beszédet, s ha kérdezi, miről beszéltek, elébb egymásra néznek, nehogy ellenkező feleleteket adjanak, sőt egyszer annyira ment a nyughatatlanságban, hogy meg is kérdező nejtől: „Minek visel Matild ily drága öltönyöket?”

A jó asszonyság azonban tökéletesen megnyugtató a gondos családapát. Először azok nem valami drága kelmék, hanem hogy sokat mutatnak; ami moarének látszik, az csak habos tafota, aztán nem is az eredeti árán veszi azokat Matild, hanem a primadonnák szokták azokat potom árért elvesztegetni, s ha egyet vesz, a másikon ismét túlad. Ezt így szokták a színháznál.

Mayer úr nagy dolgokat tanult. Ez mind igen természetes volt.

E naptól kezdve az egész háznép különösen kezdte kedvét keresni. Tudakolták, utána jártak, mit szeret, mit óhajt.

– Milyen jó leányok ezek az én leányaim! – mondá a boldog családfe magában.

Születése napján egyik is, másik is meglepte valami ajándokkal.

Matild maga egy becses tajtékpipával örvendezteté meg, melyre vadászskutyák voltak faragva. A darab, az ezüstkupakot nem is számítva, megért huszonöt pengő forintot.

Részint e fölötti örömeiben, részint megszokott illedelemből feltevé magában Mayer, hogy e napon Terézt is meg fogja látogatni, mihez annál nagyobb kedve lehetett, mert kaputjára új bársonygallért varrtak; a cifra tajtékpipát is szájába dugta, s úgy ment végig a városon Teréz lakásáig.

A jámbor kisasszony ott ült kandallója mellett; még őnála most is fűtöttek, pedig tavasz dereka volt.

Mayer úr felköszönté őt anélkül, hogy pipáját kivenné szájából.

Teréz leültetie őt. Végtelenül fagyosan bánt vele, háromszor köhögött, míg egyet szólott. Mayer úr csak várta, hogy mikor fogja megkérdezni tőle: honnan jutott e szép pipához, amiben azon mellékeszméje is volt, hogy megtudva annak ünnepélyes eredetét, Teréz is sietni fog őt valami születésnap ajándokkal megörvendeztetni; végre maga kezdé meg a szót.

– Nézze néném, milyen szép tajtpipám van.

– Szép – szólott az anélkül, hogy ránézett volna.

– A leányom vette születésem napjára. Nézze hát!

E szókkal odanyújtá Teréznek a szép műdarabot.

Az fogta száránál fogva a pipát, s úgy vágta azt a kályha vaslábához, hogy szertesét mállott.

Mayer úrnak kétfelé fordult a szája: „No ez szép születésnap köszöntő!”

– Néném! Mit jelent ez?

– Mit jelent? Azt jelenti, hogy ön egy hígvelejű, ostoba ember, akinek akkorára nőttek már szarvai, hogy az ajtón nem fér be velök, s mégsem veszi észre, hogy viseli. Ön egy bamba. Az egész világ tudja, hogy az ön leánya egy gazdag főúrnak a szeretője, s ön nemcsak hogy nem áll vele együtt lakni, gyalázatos keresményében vele osztozni, hanem még idejön hozzám azzal dicsekedni.

– Mit! Melyik leányom? – kiálta fel Mayer.

Hirtelen annyifelé ment az esze, hogy maga hátramaradt tőle.

Teréz vállat vonított.

– Ha nem ismerném önt, hogy milyen könnyelmű, kénytelen volnék igen elvetemedettnék tartani. Ön engem bolonddá vélt tenni, midőn azt mondta, hogy leányát nevelőnőnek adta, holott azt a színpadra vivé. Én nem akarom önnek elmondani, hogy mi nézeteim vannak ez életpálya felől; elismerem, hogy azok a múlt századból valók, hanem annyit fölteszek egy emberről, aki algebrát tanult, hogy legegyszerűbb aequatio útján ki tudja számítani, vajon lehet-e tizenhat forint havidíjból, amit az ön leánya kap, százakat adni ki feltűnő fényűzésre.

– Ah kérem, Matild fizetése felemeltetett – szólott Mayer, ki nagyon szerette volna, hogy más is higgyen abból valamit, amit ő hisz.

– Az nem igaz. Megtudhatja ön magától az igazgatótól, ha akarja.

– És aztán nem is oly fényűzés ám az, amilyennek néném gondolja. Azok ócska ruhák, miket ő visel; a primadonnáktól veszi.

– Az sem igaz, újdontan vásárlott mindent; csupán Felsz és Huber uraknál többet vett a héten háromszáz forint árú csipkénél.

Erre nem tudott Mayer úr mit felelni.

– De mit néz ön maga elé, mint egy bornyú a vágóhídon! – kiálta rá végre epés kifakadással Teréz. – Hisz százan, ezren látták őt azzal a bizonyos úrral bérkocsin, hintóban ülni, csak ön maga az az ostoba, ki nem látja a fejére tett lámpást, amit mindenki lát; ön egy otromba, rászedett filkó, akiről csodálom, hogy valamelyik komédiásnak nem jutott eszébe még színdarabot írni: Eine Posse mit Gesang. Egy családapa, ki vasárnaponkint jól felborozva erkölcsi prédikációkat tart háta mögött nevető leányainak, s amellet tajtékpipákkal dicsekszik, miket leánya csábítója vett neki születésnap ajándékul; mert ha azt hinném, hogy önnek csak sejtelme is volt e fertelmességéről, azzal a seprűvel, mellyel e pipa cserepeit kitakarítom, kiséper-

ném önt is a szobából, s ha önnek lelkét megvehetik mások egy tajtékpipáért, én meg nem adnék érte egy ütötaplót.

Mayer uram nagyon megütődött e szavakon; felkelt, egy szót sem válaszolt, vette a kalapját, és ment legelőbb is Felsz és Huber urak boltjába; megtudta, mennyit vásárolt ott a leánya. Biz az felyülhaladta a háromszáz forintot. Teréz jól volt értesülve. Hiába. Az embernek mindig vannak jó barátai, kik mindenről tudósítják, amiről tudják, hogy neki szomorúságot fog okozni.

Innen elment a színházigazgatóhoz. Kérdé, hogy mi fizetése van lányának.

Az igazgató könyv nélkül emlékezett rá; mondá, hogy tizenhat forint, hanem azt sem érdemli meg, mert nagyon hanyag a tanulásban, egy cseppet sem halad előre, egyébiránt úgy látszik, hogy nincs is reászorulva, mert a próbákon sohasem jelenik meg, fizetésének fele büntetésbe megy el.

Ez sok volt!

Mayer uram nem ismert magára dühében. Hazarohant. Szerencsére oly zajjal rombolt be a házba, hogy a családnak ideje maradt Matildot ádá az elöl elsöktetni, de mégis azon elégtételt vevé magának, hogy kitagadá az elvetemült leányt mindenféle vagyonaiból megparancsolván, hogy azon földel alá ne merészeljen lépni, amely alatt ő lakik, mert nyakát fogja tekerni, kettéhasítja, darabokra tépi, és más egyéb legkevésbé szokásos kivégzések nemével irtja ki a világból.

A jámbor ember tigrisszívet váltott; dühös volt és kérlelhetetlen, hallani sem akart elátkozott leánya felöl, s megparancsolá, hogy odahaza elő ne merjék annak a nevét hozni, mert aki szólni bátorodik felöle, utánamegy!

E kegyetlen mondás nagy sírásokra adott alkalmat, de Mayer uram feltette magában, hogy keményszívű fog lenni, s nem veszi észre, hogy leányai anyjostul együtt az egész ebéd alatt nem tesznek egyebet, mint egyre sóhajtoznak. Sóhajtozni szabad; akinek tetszik, gyakorolhatja magát benne, de ő nem fogja kérdezni, kinek mi baja.

Egy egész hétig kiállotta a kegyetlenséget, nem bánta volna ugyan olykor, ha már szólnának valamit felöle, csak hogy ő visszautasíthassa a beszédet, de nem lön mit visszautasítani.

Néha már a nyelvén lebegett, hogy kérdezősködjék felöle, de csak visszafojtotta a szókat, és hallgatott. Végre egy napon ebédhez ülven, a családnak semminemű tagja sem evett egy falatot is, pedig sterc volt. Mayer úr nem állhatta tovább.

– Hát titeket mi lelt? Mi bajotok? Miért nem esztek? Minek sírtok itt nekem?

A leányok kötényeiket emelték szemekhez, s még jobban sírtak; az asszony nagy zokogva felelt:

– Meghal a leányom.

– Persze! – monda a férj akkora kanál sült lisztet dugva a szájába, hogy majd megfulladt tőle.

– Olyan könnyen adják azt! Ha olyan könnyű volna meghalni.

– Hiszen jobb is lesz szegényre nézve, ha meghal, jól jár vele, legalább nem szenved többet.

– Hát miért nem hívatnak neki doktort?

– Az ő betegségét doktor nem gyógyíthatja meg.

– Üm – mordula Mayer úr, s elkezdé a fogait piszkálni.

Az asszony egy ideig hallgatott, azután siránk hangon folytatá:

– Mindig csak téged emleget, csak az apját szeretné látni, csak még egyszer óhajtana megcsókolni kezeit, azután örömet meghalna.

E szóra az egész család, mint egy orgona kezdte rá a sírást, Mayer uram úgy tett, mintha az orrát fúná.

– Hát hol fekszik? – kérdé megerősítve hangját.

– A Zuckermendelen egy szegényes hónapos szobában, mindenkitől elhagyatva.

Tehát szegény állapotban! – gondoló Mayer úr. – Akkor talán hát mégsem egészen igaz az, amit Teréz beszélt felőle.

Meglehet, hogy szeretett valakit, s ajándékokat fogadott el tőle; ez még nem olyan nagy bűn, de ebből még nem az következik, hogy eladta volna magát. Mikor ezek a vénkisasszonyok, akik sohasem élvezték a világ legfőbb örömeit, olyan irigyek a fiatalság multságaira.

– Hm. Tehát rólam is beszél az a rossz leány.

– Azt hiszi, hogy a te átkod fogott rajta. Amióta innen elment...

Itt közbeszakítja a beszédet az általános siralom ismét.

– Amióta innen elment – folytatá újra Mayerné – soha fel nem kelt az ágyból, nem is hagyja azt el már, tudom, csak mikor a koporsóba teszik.

– No, vezessetek el hozzá délután! – monda Mayer úr végképpen elérzékenyülve.

Erre a szóra az egész család a nyakába borult, csókolták, cibálták, nem volt ilyen jó ember, ilyen kegyes apa több a világon.

Alig várták, hogy az asztalt elszedjék, felöltöztették a jámbor családfőt, pálcáját kezébe adták, s valamennyien elmentek vele a Zuckermendlira, ahol egy szegény padlásszobában feküdt Matild, melyben a szó szoros értelmében nem volt egyéb, mint egy ágy és számtalan orvosságos üveg.

A jó apa szíve elfacsarodott e látványon. Tehát Matildnak semmije sincs! Szegény leány!

Arra a gondolatra ki tudott volna jönni, hogy a csipkéit és selyemkendőit csak nem itta be mind orvosságban egy hét alatt.

A leány fel akart kelni, hogy atyját meglátta, de nem bírta; Mayer úr bűnbánó képpel lépett oda hozzá, mintha ő vétett volna ellene; a leány megragadá kezét, odaszorítá kebléhez, csókjaival halmozta, s töredezett hangon esedezék bocsánatáért.

Valóban kőből kellett volna a jámbor apa szívének lenni, hogy azt megtagadhassa tőle. Megbocsátott neki. Rögtön bérkocsit rendelt, s visszaviteté őt a házhoz. Beszéljen a világ, amit neki tetszik! A vér nem válhatik vízzé, egy apa nem ölheti meg szülöttjét egy kis botlás miatt.

Ezt annál kevésbé teheti, minthogy ezúttal oka sincs rá, mert még aznap kapott egy levelet, melyet libériás inas hozott neki, és azt a sokszor említett földesúr saját kezűleg írta hozzá, mély fájdalommal fejezve ki afelett, hogy ártatlan, tiszta szándokú közeledése által oly félreértésekre adott okot. Ő a legnagyobb tisztelettel viseltetik egész becses családja iránt, s amit Matild irányában érez, az semmi sem egyéb, mint a művészet iránti tisztelet, arról pedig, hogy az ifjú leányzó erényei mily ostromolhatlan sáncok közé vannak zárva, ő adhat legérvényesebb bizonyítványokat, s azokat, ha kell, keze írásával is kész ellátni.

Ah, hiszen ez derék, becsületes ember!

Mayer, Mayer! Hol volt az eszed, midőn a másik fél kihallgatása nélkül ítélte? Bizony megérdemlenéd, hogy te kérj bocsánatot megbántott családodtól.

Más leánynál ugyan azt felelné az ember az ilyen imádónak, hogy ha oly tiszta szándokkal van iránta, hát vegye el, hanem a művésznő kivétel, azt *tisztelni* is szabad; a művészetnek szabad hódolni, s az nem csábítás, az csak tisztelet, kitüntetés, méltó elismerés, s abból nem következik, hogy el kell venni.

– No jól van – monda Mayer úr, kit e levél egészen megnyugtatott –, ez már egészen más; de hát legalább ne iparkodjék Matildot a sétányokon, a színpalak között felkeresni, mert ez mégis kompromittálhatja; hanem, ha tisztességes céljai vannak, járjon a házhoz!

Balgatag ember! Kenyeret ad a patkányoknak, hogy éjszaka ne zörögjenek, ahelyett, hogy macskát tartana.

Két nap alatt Matild természetesen oly egészséges volt, mint a fáról szakasztott alma, s a földesúr mármint a házhoz járt szépen.

Leírásával nem vesződünk, mert úgysem soká fogunk vele bajlódni; néhány hónap múlva elutazik, utána jó egy bankárfiú, azután ismét egy földesúr, majd egy negyedik és egy ötödik – és ki tudná hányadik? És ezek mind igen nagy tisztelői a művészetnek, mind igen derék, illedelmes emberek, akiktől egy illetlen szót nem lehet hallani, kik kezét csókolnak a mamának, s bölcs dolgokat beszélnek a papával, s oly szerényen hajtják meg magukat a leányok előtt, mikor jönnek, mikor mennek, mintha grófkisasszonyokkal társalognának. Akadnak közöttük víg, mulatságos fiúk, akik halálra nevetetik az embert tréfáikkal, akik kimennek a konyhába Mayer mamával kötekedni, megkóstolják az ételeit, ellopják a palacsintát, olyan kedves, bohó fiúk.

Négy leány lett nagy és deli. Egyik szebb volt, mint a másik; életkorukban alig volt közöttük egy-egy év különbség. Amint felnőttek, amint hajadoni szépségük kifejlett, annyival zajosabb, látogatottabb lőn Mayer uram háza; a régi fényűzés, könnyelműség, pazarlás visszatért, örök jókedv tanyázott a háznál; a legválogatottabb társaságok gyűltek ottan össze, grófok, bárók, főnemesek, bankárok és más nagy urak.

Vette ugyan észre Mayer uram, hogy midőn az utcán találkozik ezen grófokkal és bankárokkal, azok úgy tesznek, mintha nem látnák, sőt ha leányaival találkoznak is, egyik sem néz a másikra, hanem ő az olyan dolgokon, amik neki nem tetszettek, nem szokta törni a fejét; azt gondolta, hogy ezt mind így szokták a nagy urak.

Már a legkisebb leány is jól megnőtt, tizenkét éves volt, s látni lehetett fejlődéséből, hogy mindegyik néniénél szebb lesz. Még most kurta viganót és fodros nadrágocskát viselt, s tömött hosszú hajzata két tekercsben fonva csüggött le hátul, s a ház *tisztelői* nem egyszer kérdék már tréfálva: – „Mikor fog ő is hosszú öltönyt kapni, mint néneji?”

Egy napon szokatlan, meglepő látogatás érte Mayer uramat. Éppen egy csoport jókedvű fiatal enyelgett a vidám leánykákkal, jutott egy elefánt a mamának is, ki őt nevetesse.

Mayer papa pedig legyeket ütögetett a falon, s nagy meglepedésére szolgált, ha egy-egy hangosabb csattanásra valamelyik leány felsikoltott, mintha megijedt volna, amidőn kocogás hallatszik az ajtón, s minthogy senki sem felelt rá, a kocogás ismétlődik; harmadszor is rákezd, végre egy vidám cimborodaugrik, s feltárja az ajtót gondolva, hogy ez is egy tréfás fiú lesz – ki őket meg akarja lepni.

Egy vén, száraz hölgy alakja, kopott fekete ruhában állt a fényes társaság előtt.

Mayer papa úgy megijedt, hogy elkezdett csuklani ijedtében. Teréz volt az...

Az életes kisasszony, anélkül, hogy a jelenlevő társaságot legkisebb figyelmére is méltatná, minden megütődés nélkül odajárult Mayer úrhoz.

A jámbor családapa hallatlan zavarban volt, nem tudta, hogy leültesse-e a tisztességes kisasszonyt. Hová? Oda valamelyik merueilleux mellé? Bemutassa-e a vidám társaságnak mint testvérénjét, vagy eltagadja, hogy ismeri? Viszont a díszes vendégeket fejenként megismertesse-e Terézszel, mint házában mindmégannyi tisztelőit?

Kisegíté őt a zavarból maga Teréz. Nyugodt, hideg arccal megszólítja:

– Nehány szóm volna önhöz, s ha ráér, vendégeit egy pár pillanatra elhagyhatni, legyen szíves oly helyre jönni velem, hol a társaságot nem zavarjuk.

Mayer papa kapott az ajánlaton, hogy testvérét ez úri körből eltávolíthatja, s nyitotta előtte az ajtót, keresztülvezetve a távolabbi szobákba.

Alig tette be az ajtót, midőn víg kacaj hangzott fel az elhagyott társaság közepéből; Mayer papa sietett Terézszel odább terelni; nagy együgyűség kellett volna hozzá, hogy ki ne találja, miszerint azok odabenn most a múlt századbeli kisasszony felett kacagnak.

Mayer papa iparkodott olyan nyájas lenni Terézhez, mint egy citromkereskedő.

– Foglaljon helyet, kedves jó rokonom. Óh, milyen szerencse, valahára láthatni...

– Éppen nem udvariasságokat jöttem ide mondani – beszélt száraz hangon Teréz –, s ahhoz a néhány szóhoz nem szükséges leülnöm; állva is elmondhatom. Két év óta nem láttuk egymást, azon idő alatt ön meglehetősen messze eltávozott tőlem, s oly életmódot folytat, mely körülbelől örök időkre lehetetlenné teszi, hogy ismét egymáshoz közeledhessünk; ez, úgy hiszem, nem nagy búsulására fog önnek szolgálni, s azért volt bátorságom azt elmondani. – Ön négy leányának egymás után ugyanazon életpályát választá. Nem szólok felőle. Az ilyenről legjobb hallgatni; kérem ne szakítson félbe, nem szemrehányásul mondtam. Ön ura saját tetteinek. Most még egy leánya van önnek, az is tizenkét éves már, és idestova felnőtt hajadon leendő. Nem jöttem színházi jelenéseket idézni elő ön házában; nem akarok önnek leckéket tartani erkölcsről, vallásról, istenről, hölgyi szüzességről, miket a nagy urak és nagy szellemek által kigúnyolt szenteskedők annyit emlegetnek; nem akarok önnek atyai szívére hatni könyörögve, hogy amit négy leányában elvesztett, mentse meg az ötödikben, mert tudom jól, hogyha erre volna is önnek akarata, de nincsen ereje, s ha ereje volna is, nincsen esze hozzá.

Mayer úr olyan jó ember volt, hogy mikor ilyen dolgokat mondtak neki, csak mosolyogni szokott rá.

– Hogy mentül kevesebb ideig legyek önnek alkalmatlanságára, röviden kívánom elmondani, amiért jöttem. Én azt kérem – nem, rosszul mondtam, *követelem*, hogy legkisebbik leányát adja át nekem. Én fel fogom őt nevelni tisztességesen, becsületes polgárleányhoz illő módon. Még az ő lelke romlatlan, még isten kezében van, én holtom napjáig azon fogok törekedni, hogy őt a jó erkölcsben megőrizhessem, s öntől egyebet nem kívánok, mint hogy sem önnek, sem családjának bármely tagjának is ne legyen rá többé semmi gondja. Engemet jó szándokomban megsegít az isten. Jónak látom egyébiránt önnek megjegyezni, miszerint nem hiába mondom az elébb, hogy „követelem”, mert azon esetben, ha ön netalán ez ajánlatomat visszautasítaná, én a legfelsőbb hatóságokhoz fogok folyamodni, hogy kérelmemet foganatosítsam, és ez önre nézve sok kellemetlenségnek lehetne okozója, mert én részemről kész vagyok a hercegprímásig felmenni és elmondani előtte azon okokat, melyek engemet e föllépésre kényszerítettek. – Ajánlatom nem kíván hosszas gondolkozást; mindamellet holnap reggelig engedek önnek időt, hogy elhatározza magát. Ha ez ideig a leányt hozzám el nem fogja hozni,

legállhatatosabb ellenségére számolhat bennem. – A bűnbocsátó isten kegyelme legyen önnel mindenha.

Ezzel megfordult az éltés kisasszony, s elhagyá a házat.

Mayer úr kikísérte nényjét, s míg őt maga előtt látta, az esze állva maradt, egy gondolatnak nem volt ura. Csak azután kezdte magához térni, hogy őt kiküszöbölte. A leányok, az ifjoncok mulatságos észrevételekkel kísérek az aggszűz megjelenését, s e tréfákra megjött Mayer papa bátorsága. Elkezdett nekik referálni róla, hogy mi hozta ide a vénkisasszonyt.

– A bizony nem akar egyebet, mint Fannyt elvinni a háztul és magánál tartani örökre.

– Hó! – áh! – óh! – hangzott mindenfelől.

– És miért? Szeretném tudni, miért? Hát nem nevelem-e én őt tisztességesen? Hát lehet-e énellenem valakinek valami kifogása? Vethet nekem valaki valamit szememre? Nem úgy bánok-e én leányaimmal, mint a szemeim fényével? Hallott-e valaha valamelyik egy rossz szót tőlem? Tán bizony én valami országos hírvű csaló vagyok, aki rossz példát ad gyermekeinek, hogy a hatóságok elvegyék azokat kezei közül? – Nos uraim, mondják meg, mit tudnak énfelőlem? Tolvaj vagyok-e én? Rablókapitány vagy hamispénzverő? Istenkáromlásokat hallani-e éntőlem, vagy tékozlást vethetni-e az én szememre?

Eközben hevesen járt alá s fel a szobában nagy lépésekkel, mint egy színpadi hérosz, s bámultatta magát a vendégeivel.

Amit beszélt, az végtére is nagy hatást szült, azt a hatást tudniillik, hogy az úrfiak mind megszökdöstek a házból. Teréz fenyegetésében volt valami, ami rájuk nézve is kellemetlen leendett.

Midőn a család magára maradt, akkor kezdődött még csak rá a Teréz elleni kifakadás; e mindent felülmúló vakmerőség fellázasztá a kedélyeket; nem volt oly gonosz indulatú, incselkedő, áskálódó személy több a világon, mint a vénkisasszony; ne is próbálja többet betenni lábát a házba, mert ott kiséprűzik, lelúgozzák, lapáton vetik ki az utálatos, fertelmes méregkeverőnét.

Maga Mayer úr is egészen dühbe kezdte jönni. Nem nyughatott a haragtól, el kellett neki mennie hazulról, hogy panaszát kiöntse.

Volt három régi jó ismerőse még azon időkből, hogy hivatalt viselt; ezek most is főtörvényszéki hivatalnokok, híres jogtudósok voltak, kiknek tanácsadására sokat leheté építeni. Régen nem látta ugyan már őket, de most eszébe jutott, hogy felkeresse mindegyiket, és megelőzze Terézt, ha netán az fenyegetését fogamatba találná venni.

Első ismerőse, kit legközelebb talált, volt Schmerz úr, tanácsos, nőtlen, negyvenes férfi, sima képű, szelid kedélyű ember, kit éppen a kertjében talált, amint szegfűket oltogatott.

Elmondá neki panaszát. Elmondá, hogy Teréz milyen álnok megtámadással fenyegeti, hogy őt még a hercegprímásnak is fel akarja adni.

Schmerz úr az egész beszéd alatt egyre mosolygott, csak néha figyelmezteté Mayer urat, hogy a nagy deklamáció közt bele ne lépjen a virágágyakba, mert oda kakastaréj meg vitézsarkantyú van vetve. Mikor aztán Mayer úr elvégzé beszédét, nagy szelíden azt felelte rá:

– Nem fogja azt Teréz cselekedni.

Nem fogja Teréz cselekedni? – gondolá magában Mayer. Ez nem elég. Ő azt akarta hallani, hogy Teréznek azt nem lehet, nem szabad tenni, és ha elkezd, csúfot lát vele.

Schmerz úr véghetetlen sok szegfűt szándékozott oltani ezen a délután, úgyhogy Mayer úr jobbnak látta panaszával második ismerősét keresni fel, remélve, hogy az majd határozottabb választ adand.

E volt Chlamek úr, híres ügyvéd, egyike a legbecsültebb jellemekeknek, rendkívül száraz ember, csupa praxis és józan okosság, emellett maga is családapa, kinek három fia és két leánya volt.

Chlamek úr végighallgatta ügyvédi türelemmel az eléadott ügyet, s szelíd, őszinte modorban válaszolt a kérdezőnek:

– Sohase civódjék ön, édes barátom, testvérével ily ügy felett, ha neki éppen úgy tetszik, hogy egy leányát magához akarja venni, adja oda isten hírével, önnek marad még azért elég; úgyis magamról tudom, hogy több baj van egy leánygyermekkel, mint három fiúval. Én bizony nem tagadnám meg a kívánatát, ha önnek volnék.

Mayer úr egy szót sem felelt. Ez a tanács még kevésbé tetszett neki. Ment a harmadik ismerőshez.

Ez volt előtte a legderekabb ember. Magyar neve volt, tekintetes Bordácsi úrnak hítták. Kriminális törvényszéki asszesszor, rettenetes goromba ember azok iránt, akikre meg haragszik, az egész törvényszéket úgy forgatja az ujján, mint a gyűrűt.

Mayer úr egy csomó pörös papiros között találta az érdekes kriminális asszesszort, kinek kitűnőleg azon szokása volt, hogy mikor befészkelte magát valamely összevissza bonyolult ügybe, azt annyira sajátjává tevé, hogy egészen benne élt, benne érzett, mérges volt, ahol igaztalan fondorlatokat, szembeötlő exceptívákat látott, s csak akkor volt megengesztelődve, ha az igazságos fél ügyesen kivágta magát. Emellett ismeretes volt megvesztegethetlensége felől; aki aranyakat hozott neki, azt kiverte a szobából, s ha szépasszonyok jöttek hozzá ítéletére kecseik által befolyást gyakorlandók, azok irányában oly minden udvariasságot mellőző modorral viseltetett, hogy bizonyára nem mentek hozzá másodsor informálni.

Amint Bordácsi meglátta a hozzá belépő Mayer urat, levevé pápaszemét, s a kinyitott okiratba tette, hogy az olvasás fonalát el ne veszítse, s valami rendkívüli pokróc hangon kiálta rá, daróc mimikával kísérvé szavait:

– No mi baj, barátom uram Mayer?

Mayer úr megörült a „barát” szónak, pedig ez csak szójárás volt az asszesszor úrnál; így szokta nevezni a patvaristáját, hajdúját és a pörös feleket, akiket megszid.

Elmondá panaszát nagy bizton, le is ült, anélkül, hogy kínálva lett volna, mint a hajdani boldog időkben szoká, midőn még hivatalistai társak voltak.

Mayer úr azalatt míg beszélt, sohasem szokott annak a szemé közé nézni, akihez szavait intézte, mely lélekbátortalanság által meg volt fosztva azon előnyöktől, miszerint szavainak hatását az arcokból olvashassa. Nagyon meglepő lehetett tehát rá nézve, midőn beszédét végezvén, tekintetes Bordácsi úr a kitelhető legharagosabb hangon ráordíta:

– Hát miért mondja el az úr nekem mindezeket?

Mayer úrban egyszerre meghűlt a lélek, nem tudott felelni, csak a szája mozgott, mint egy megtaszított gipszfigurának.

– Mi?! – kiálta még nagyobb tüdőfeszítéssel tekintetes Bordácsi úr, egészen odalépve a szerencsétlen kliens elé s ránézve ijesztően felnyitott szemeivel.

A szerencsétlen ember ijedtében felugrott a székről, melyre kínálatlanul le talált ülni, s csaknem ríva fakadtan rebegé:

– Én, kérem alássan, tanácsot kérni jöttem ide és – és pártfogást.

– Micsoda? Hát azt gondolja az úr, hogy én az úrnak pártját fogom fogni? – kiálta az asszessor oly hangon, mintha azt hinné, hogy süketnek kiabál.

– Én azt hittem – hebegé a boldogtalan családapa –, hogy azon régi szívesség, mellyel kegyed hajdanában házam iránt viseltetett...

Bordácsi nem hagyta végigbeszélni.

– Mit? Az ön háza! Akkor az ön háza tisztességes ház volt, most pedig az ön háza Sodoma és Gomorrha, mely tárva-nyitva áll a világ bolondjainak; ön mind a négy leányát eljegyezte a mélységes poklokkal és botránkoztatására szolgál minden tiszta lelkű embernek; ön megromtója a városi fiatalságnak, akinek a nevét, ahol csak kicsapongó fiak és elbúsult apák vannak, mindenütt emlegetik széles ez országban.

Már e helynél tökéletesen sírva fakadt Mayer, s olyasvalamit hebegett, hogy ő semmit sem tud.

– Milyen szép családdal áldotta meg önt az isten, és az úr hogy tette őket világsúfjaivá, kereskedést űzőt leányai ártatlanságával, szerelmével, lelki üdvösségével; eladta, elérverezte őket a többet ígérőnek, megtanította őket, hogy kell az utcán menőket elfogni szemek tekintével, hogy kell nevetni, mosolyogni, szerelmet tettetni emberek előtt, kiket először látnak életükben, hogy kell hazudni, hogy pénzüket kicsikarják!

A szerencsétlen ember zokogva fuldokolt néhány szót, hogy ő ezt sohasem cselekvé.

– Most még egy leánya van az úrnak; az utolsó, a legszebbik, a legkedvesebbik. Mikor még én az úr házához jártam, kicsiny ölbéli gyermek volt, mindnyájan azt szerették legjobban, mindig kézben volt. Nem emlékezik már reá az úr? És most ezt is el akarja adni az úr? És haragszik, ellenkezik, fűhöz-fához kapkod, midőn egy tisztességes személy meg akarja a szerencsétlen gyermeket menteni attól, hogy ártatlansága befertőztessék, hogy lelke, szerelme haszontalan, pimasz kéjencek, utcataposó, kalap-félrevágó, opera-fütyörésző lafancok körmei közt hervadjon el, hogy egész élete szerencsétlen legyen és gyalázatos, halála órája elhagyott és megátkozott, s a halálon túl irtózat és pokol tüze! S az úr még kifogásokat tesz? Persze, mert hiszen nagy kincstől akarják az urat megfosztani, amit jó drágáért eladhat, amit már magában előre számíttatott, hogy ennyi meg ennyi árát fogja kérni. Nem így van-e?

Mayernak vacogtak a fogai ijedség és borzalom miatt.

– Azt mondom az úrnak, ha még hajlandó a jó tanácsot bevenni – folytatá az asszessor kérlelhetlen hangon –, hogy ha becsületes Teréz testvérje kívánja az úrnak Fanny leányát magához venni, adja oda minden feltétel alatt, levegye róla kezeit örökre, és adja át neki tisztán és békességesen; mert ha pörre engedi jönni a dolgot, és további kifogásokat tesz – teremtsen úgy segéljen! én magam leszek, aki bezáratom az urat.

Mayer ijedtében azt kérdezte – hogy „Hová?”

Az asszesszort egy percre meglepte a kérdés, de rögtön talált rá feleletet.

– Hová? Azon esetben, ha az úrnak tudomásával vannak azon dolgok, amik családjá körében véghez mennek – a fenyítő házba; ha pedig semmit sem tud azokról – akkor a bolondok házába!

Mayer úrnak elég volt ennyi. Magát ajánlotta, és ment. Alig talált ki az ajtón, melyen bejött, s tántorogva ért le az utcára; az ácsorgók nevetve mondák egymásnak: – „Ez is jól felöntött ma valahol!”

Tehát másoktól kellett neki megtudnia, hogy ő nem becsületes ember; idegen ajkról kellett meghallania, hogy őt lenézik, csúfolják, átkozzák, hogy őt szerelme-kalmárnak nevezik, ki önleányai szerelmével üz kereskedést, s házát a fiatalság romlása helyének tartják.

Pedig ő azt hitte, hogy ő a legjobb ember a világon, kinek házát tisztelik, becsülik, kinek barátságát keresve keresik. Azon gondolkozott, vajon illendő-e még őneki azon házba betenni a lábát.

Elbúsultában kibarangolt egész a malomligeti tóig. – „Milyen szép tó – gondolá magában –, mennyi rossz leányt bele lehetne fojtani, az ember maga is beleugorhatnék!”

Azzal visszafordult ismét, és sietett hazafelé.

Otthon ezalatt még mindig folyt a beszéd, a panasz és jajveszékelés Teréz követelése fölött.

Egyik testvér a másik kezéből kapta ki a legkisebb leányt, ölelték, csókolták, mintha valami nagy szerencsétlenség várna rá.

– Szegény Fáni! Nálunk a szolgálónak jobb dolga van, mint teneked fog lenni Teréznél.

– Óh, milyen kedves napjaid lesznek; egész nap kötni, varrni, este aztán az „Áhítatosság óráit” olvasni a nagynéni előtt, míg el nem alszik.

– Tudom, hogy fog bennünket előtted szidni mindig, majd úgy elidegenülsz tőlünk, hogy ránk sem nézsz többé!

– Szegény Fáni, az a vén csont meg is fog verni.

– Szegény Fáni!

– Szegény leányom!

– Szegény öcsénk!

A gyermeket egész megvadították ezzel a sok sopánkodással, végre is abban állapotok meg, hogy mondja azt Fanny a papának, ha az csakugyan engedni akarna Teréznek, hogy ő *nem akar* odamenni, majd a többiek azután mind pártját fogják.

Éppen lehetett Mayer úr lépéseit hallani a lépcsőkön.

A kalappal fején lépett be a szobába, mert hiszen ilyen háznál nem szokás a kalapot levenni.

Tudta, hogy mindenki az ő arcára néz. Azt is tudta, hogy arca eléggé zavart arra, hogy mindenki megijedjen tőle, aki ránéz.

Senkire sem tekintett, csak Fannyhoz szólt.

– Vedd fel a köpenyed, tégy kalapot és készülj!

– Minek, papa? – kérde Fanny rosszul nevelt leányok szokásaként, kik mielőtt tennék, ami mondva van, elébb megkérdik: „Miért?”

– Jössz velem.

– Hová papa?

– Terézhez.

Mindenki iparkodott csodálkozását kifejezni. Fanny lesütve szemeit és egy szalagot tekergetve ujjai körül rebegé félénk hangon:

– Én *nem akarok* Terézhez menni.

Egy szétszedett hímzőróma feküdt az asztalon.

– Mit mondtál? – kérde Mayer leányához lehajolva, mintha nem jól hallott volna.

Fanny szétnézett anyjára s testvéreire, s azoknak biztató tekintetével találkozva bátor, határozott hangon ismétlé:

– Én nem akarok Terézhez menni.

– Úgy? Nem akarsz?

– Én itt akarok maradni az anyámnál és a nénéimnél.

– Az anyádnál és a nénéidnél? És lenni az, ami ők?

Azzal megfogá a leány kezét, másik kezével felkapta a hímzóráma egyik ágát, s mielőtt annak ideje lett volna a megijedésre, olyan sort vert rajta, hogy magának is megesett rajt a szíve.

A testvérek mind közbeveték magukat; éppen jókor! Ahány ága volt a hímzórámának, azt Mayer papa mind összetöré rajtok, utoljára került az asszony. Már annak nem jutott a rámból. Tehát ököllet üté meg úgy, hogy lerogyott a szögletbe.

Néhány év előtt kellő mértékben alkalmazva még tán használt volna e megintés; így csak fájdalmat okozott.

Mayer úr az egész alatt egy szót sem szólt, ő csak dühét elégítette ki, mint egy kalitkájából kiszabadult vadállat.

Azzal megfogá a leány kezét, s anélkül, hogy valakitől elbúcsúztatná, elhurcolá őt magával Terézhez. A leány végig sírt az utcán.

A megvert leányok haragjokban azt kívánták, ahogy apjuk eltávozott, hogy bár vissza se térne többet. Ez a kívánságuk be is telt, mert Mayer úr sohasem tért többé vissza. Ez órától fogva eltűnt Pozsonyból. Hová lett, mivé lett, sohasem tudta meg senki. Némelyek azt állíták, hogy a Dunába ugrott, mások, hogy elbujdosott, s évek múlva is hordták haza a hírt távoli utasok, kik majd Törökországban, majd Angliában láttak hozzá hasonló embert.

XI. A kísértő a templomban

Mikor azután felvitte Jézust az ördög egy nagy magas hegyre, megmutatá neki a földnek minden országát egy szempillantásban. És monda neki: „Ím én neked adom mindazt a hatalmat, ha te imádasz engemet, mindezek tiéid legyenek.” Felele neki Jézus: „Távozzál éntőlem sátán!”

Szentírás.

Boldog isten! Mennyivel közelebb vannak a gazdagok a mennyországhoz, mint a szegény emberek!

Mennyi bűn van, amibe a szegény ember beleesik, s amit a gazdag nem is ismer!

Hát hallhatni-e, hogy a gazdagok lopnak; hogy az életfenntartás ösztöne oly lépésre kényszeríti őket, amire isten parancsa és a világ ítélete átkot kiált? Hallhatni-e, hogy egy előkelő hölgy erényeit megvették pénzen? Nem. Ez csak a szegény emberek leányainak bűne.

Ős időktől kezdve, mióta az aranyat és a szerelmet ismerik, a szerelem volt az istenség jelképe és a pénz az ördögé. Oly ritka eset-e, hogy az istent eladják az ördögért? Nagyon sűrű. És a szégyen mindig azé, aki *elád*, és nem azé, aki *vesz*.

Szerény, szorgalmatos a leányka? Nem látott soha egyéb példát maga körül erény-, türelem-, lemondásnál? Szívébe edzve van a jó iránti érzés, s egy illetlen tekintet képes arcát pirulásra indítani? Lelke tiszta, erénye gyémánt, szerelme szűz?... De ha a kísértő felviszi őt a magas hegyre, és megmutatja neki a gazdag, az örömeiben és élvezetekben határtalan világot, és azt mondja neki: „Nézd, én ezt mind neked adom, ha engemet imádsz!” – hány lesz, ki el nem szédül, és azt mondja: „Távozzál tőlem, sátán!” Kivált ha a kísértő csinos alakkal, kedvező arccal jelenik meg. Pedig hisz azt mindenki tudja, hogy aki a magasból leszédül, mindig összezúzza magát, s a természet rende azt kívánja, hogy esni csak *lefelé* lehet, de *fölfelé* soha. – És mégis annyian elesnek!

Három év folyt le már, hogy Fanny Teréz nagynénjénél lakott. Az ifjú, hajlékony lelkületre nagy befolyással volt a három év.

Régi eszme, hogy az emberi szívben a jó és rossz indulat egy bölcsőben alszik. Amelyiket ápolják, az nő meg, és elhagyja testvérét, a nevelés tudománya megtöri a kraneológok tanait. – Fannyból, a hírhedett divatleányok testvéréből a legszendébb, a leggyöngédebb szűz lett. Tán testvérei nem lettek volna azok, ha lelkeiknek más irányt tudott volna valaki adni?

Eleinte szigorú, kemény szívű volt iránta Teréz, ez megtöré a gyermeklélek tövises makacságát. Legkisebb hibája iránt nem volt elnéző, idejének minden percére munkát szabott, és azt számon kérte; egyetlen ellenmondást, legkisebb szeszélyt nem tűrt, figyelmét nem lehetett kikerülni, mélyen tekintő, szigorú szemei előtt lehetetlen volt hazudni, keresztüllátott a leány lelkén, megkapta a csírájában levő gondolatot, és kitepte onnan. Hiába, előbb a gyomot kellett kiirtani, azután lehetett elvetni a nemesebb virágok magvait.

Ezeknek a vén, életkedvhagyott nagynénéknak nevelési modoruk bizonyára igen kellemetlen, de igen hasznos. Midőn végre a gyermek elvadult lelkülete meg volt törve, s bebizonyítva előtte, hogy a jót tettetni, színlelni, hazudni nem használ, mert van egy lény, aki a gondolatok mögé lát, ki mindenütt figyel, ki semmit el nem néz, ki tán még álmában is vigyáz; hanem

kénytelenségéből igaznak, becsületesnek *kell* lenni; akkor lassankint odavivé őt Teréz, hogy a lélekvaltozat kellemeit is tanulja ismerni. Őszinteségével egyenlő arányban nőtt Teréz bizalma is. Gyakran magára merte hagyni, a rábízott dolgoknak nem járt utána, szavait elhívé, bárha mindent titkon jól tudott is, és ez felemelte, megtisztítá a gyermek kedélyét. Látva, hogy szigorú nevelőnője bízik benne, *önbizalomhoz* jutott. És ez drága kincs! Kár, hogy olyan kevés figyelmet fordítanak rá.

Testvéreiről sohasem szólt előtte Teréz; sőt még arra is figyelt, hogy mikor gondolkozik felőlök, s olyankor iparkodott eszméit elszórni.

Később tisztasága érzetében kevesebbet sóhajtozott utánuk. Végre annyira jutott, hogy midőn egyszer Teréz engedelmeivel valahova kellett mennie, meglátva, hogy az utcán Matild jön szemközt nyitott hintóban, ijedten futott be egy ismerős asszonyság udvarába, s félve rebegett: „Bárcsak meg ne látott volna!”

Teréz megtudta ezt, s ez idő óta legnagyobb gyöngédséggel viseltetett Fanny iránt. A leány munkájához ülve nagyot sóhajtott. Teréz jól tudá, hogy most testvéreire gondolt.

– Miért sóhajtal? – kérde tőle.

– *Szegény Matild!* – monda a leány őszintén, igazán megvallva gondolatát, mert hisz az eszme nem volt tisztátalan, ő *sajnálta* testvérét, ki hintóban ült, és brabanti csipkéket viselt, míg ő kézimunkája mellett oly boldog tudott lenni.

Teréz nem válaszolt semmit, csak érzékenyen szorítá keblére a gyermeket. Isten megjutalmazá őt háromévi lelki, testi fáradalmiért, mert a leány meg volt mentve, visszaadva boldogabb jövődjének!...

Nem olyan nagy csapás ám az a szegénység. Akik közelebbről ismerik, tudják, hogy annak is megvannak a maga örömei, miket mások nem lelnek föl, ha aranyok halmazát adják is érte. Azután Teréz állapotja nem is volt oly elhagyatott; egy életbiztosító intézetből holtiglani jövedelme volt ötszáz forint évdíj, melynek feléből ő kettőjük számára nemcsak jólétet, de apró mulatságokat is tudott szerezni; összejöttek az ismerős ifjak, lyánkák, s nagy hiba volna azt hinni, hogy az egyszerű emberek nem értenek a mulatsághoz. – Jövedelme másik felét pedig szorgalmasan félretévé – gondolva, hogy hátha majd ő nem lesz, maradjon Fannynak. És a leány is keresett már. – Munkájáért pénzt kapott. Óh, ti ezt nem tudjátok, jólétben úszó emberek, milyen gyönyör, milyen élvezet az, midőn a fiatal férfi, leány, becsületes fáradságát legelőször megjutalmazva látja; az a büszke öntudat, hogy önmagának hasznos tud lenni, s megél birtok és mások könyörülete, segítsége nélkül!

És Fanny munkáját igen jól fizették; aminek titkául el kell mondanom egy korábbi körülményt, mely szorosabb kapcsot képezend történetünk némely személyei között.

Azon ház, amelyben laktak, egy magyar asztalosmesteré volt, ki több házzal is bírt Pozsonyban, neve *Boltay János*. E gazdag kézműves régen, régen! mikor még új mester volt – aminek már negyven éve – rokonérzelemmel viseltetett Teréz iránt, és kezét megkérte. De Teréz szülői nem adták hozzá a leányt – pedig az is szerette őt –, mert családjuk hivatalbeli volt, s nem illett bele egy kézműves. Boltay azután mást vett el, házassága szerencsétlen volt és magtalan, s mire nője meghalt, megvénült ő is és Teréz is. Teréz sohasem ment nőül senkihez. Negyven év alatt megöszült, megvénült, anélkül, hogy első szerelmét feledte volna. Ezalatt az ő családja elszegényült, s ő maga egy külvárosi házba szorult lakni, s ott élt már huszonöt év óta. Boltay ezalatt meggazdagodott, s megvette azt a házat, melyben Teréz lakott, s így alkalma volt annak apró kényelmeiről gondoskodni oly modorban, hogy azt Teréz nem utasíthatta vissza. Az udvarból kertet csináltatott, a lármásabb lakókat eltávolította, és a legcsekélyebb házbért fogadta el csupán. És amellet sohasem beszéltek egymással. – Maga Boltay a város

túlsó végén lakott egy másik házában, hol egyszersmind raktára is volt; hanem azért mindent jól tudott, ami Teréz körül történik; megtudta azt is, hogy Fannyt magához vette, s ez idő óta gyakran küldözött oda egy fiatal legényt, első legényét, ki igen derék, jeles fiú volt, mint mondák, Boltay kedvence, kit úgyszólván örökbe fogadott, s mindenét rá szándékozik hagyni; mert rokonai úgyszincsenek.

Ez a mi Párizsban látott ismerősünk, az ermenonville-i ábrándozó, a Mainvielle-Catalani ügyben a nép szószólója.

Ez ifjút azért küldé annyiszor Terézhez Boltay, hogy majd egy, majd más női munkát rendeljen meg, Fanny által készítendő, miket ő igen gazdagon szokott megfizetni. Teréznek nem merte volna ajánlani segélyét, de ily úton el kellett neki azt fogadni a leány számára.

A figyelmes vizsgáló előtt feltűnhetett volna az is, hogy mind Teréz, mind Boltay igen kevés nyugtalanságot tanúsítanak afelett, ha *Sándor* (most említjük először az ifjú kézműves nevét) hosszabb ideig ott felejté magát az ifjú leánnyali beszélgetésben.

Tán gondoltak felőlők valamit?

Valóban szép pár leendett belőlük. Az ifjú magas, ideges, szabályos termet, szőke, göndör fürtökkel és szenvedélyes, kék szemekkel, arca bátor, férfias, magatartásában semmi elhanyagolt vagy közönséges és viszont semmi keresett úriasság, hanem az a nyugodt biztosság, mit az egyiránt kimívelt lélek és test szokott adni. A leány karcsú, ideál alak, epedő fekete szemekkel, mélyen piros teli arccal, mely még a szemek körül sem enged ellágyult színezetet látni. Valóban olyan alak, aminővel nagy hatást lehetne előidézni a nagyvilágban; szépen egymáshoz illenének – az szőke, ez barna; az kék, ez fekete szem; az bátor, komoly, erőteljes, ez szenvedély- és érzelemgazdag – azonban ki tudja, mi van felőlők megírva a csillagokban?

Azon ismerősök között, kik Teréz lakát látogatni szokták, volt egy kis, alacsony, fürgenc emberke, kit közönségesen nem a nevéen szoktak híni, hanem hivatalcímén.

Ez volt a *regens chori*, a templomi karnagy.

A derék *regens chori* egy délután, mikor az ifjaknak jókedvük volt, énekelni hallotta Fannyt. Valami „Gyöngyöm Minkám el kell válnom”-féle együgyű nóta lehetett az, de a műértő karnagyot meglepé a szép csengésű fiatal hang, nem tartóztathatá magát, hogy ki ne mondja, mennyire érdekes volna Fannynak a *Stabat mater* áriáját betanítani, hogy azt a templomban elénekelje.

Teréz összereszt e gondolatra. Matild jutott eszébe. Ámde az egészen más: énekelni nyílt színpadon, cifrára felöltözködve, könnyelmű szerelmi dalokat, hivalkodó nézők előtt – mint énekelni isten templomában, rejtett rácsozat mögött, magasztos, lélekemelő éneket, ájtatos imádkozók előtt.

Pedig a gonosz, mely keresi, akit megegyen, megtalálja a templomban is a maga áldozatát.

Teréznek tehát meg kellett engedni, hogy Fanny eljárjon a *regens chori*hoz, ki őt nagy szenvedéllyel tanította, s fáradhatlan volt magasztalásában.

A lyánka ritkán járt egyedül odáig is; vagy Teréz, vagy annak egy barátnője, egy jámbor asszonyság, Krammné kísérte őt rendszeren a karnagy lakáig, s óra végeztével ismét érte ment. Különben is e polgári körökben nincs annyi ok féltetni a leányokat, mert egyik család úgy vigyáz a másik leányára, mint tulajdon gyermekére, s anyja, védnője nélkül bátran jelenhet meg akárhol a hajadon, mert mindenütt védőire talál, s a szerelemkalmárok ellen itt igen erős védvámrendszer van felállítva.

Hogy Fanny szépsége és erényes magaviseletének híre szét ne terjedt volna a városi körökben, azt várni sem lehetett. Vannak olyan dologtalan urak, kiknek nincs egyéb foglalatos-

ságuk, mint hasonló felfedezések után járni, s ez érdemes gyönyörvadászok száma az összehívott országgyűlés alkalmával még többre szaporodott; fiatal honatyáink terjesztették is a jó erkölcsöt, amerre csak lehetett.

A Mayer leányokat ki nem ismerte volna már ekkor, s aki őket ismerte, hogy kerülhette volna ki figyelmét, miszerint azoknak még egy ötödik testvérök is van. „Hol van e legkisebb testvér?” Nemde, ez volt a legtermészetesebb kérdés.

A leányok nem csináltak belőle titkot. Elmondták, hogy kinél tartózkodik, hogy mikor és hol lehet őt látni. Ah! ez több volt mint könnyelműség; ez lelki aljasság, ez irigység, ez gyűlölet; Matild nem bírta megbocsátani Fannynak, hogy előle az utcán megszökött, és egyik sem bírta megbocsátani neki, hogy oly kinccsel bír, amivel ők nem: ártatlansággal. Minő falat volt ez a finom ízlelők számára! – Milyen paradicsomi ritka gyümölcs! Egy tizenöt-tizenhat éves gyermek, kinek gyémántlelkét a sárból, a szeméből tisztogatták ki, kinek gyöngéd szívét tán egy ábrándozó ifjonc számára tartogatják, ki még csak istenről és gyermek vigalmakról eszmél; ezt letépni könyörtelenül, bimbójából egyenkint kiszaggatni a leveleket, belehurcolni újra abba a fertőbe, amelyből kivették, s megismertetni vele egy egész pokolegyetemét azon új, azon szárazító, elemésztő szenvedélyeknek, melyek a szívek alvilágában születnek! Ah, mit értitek ti e gyönyört köznapi fogalmakkal bajlódó emberek, kik megszerettek egy leányt, azt nőül veszitek, egész élteteket annak boldogításában töritek össze; megvénültök vele, míg megöszült, míg összeroskad, és akkor is szeretitek; ti nem fogjátok azt érteni, minő gyönyör van abban, egy ártatlan szívet feláldozni egy óra örömének, a ti katekizmustokban nincs még ez a tétel: „Asszonyt megcsalni nem bűn.” *Mért nem vigyázott magára.* Mi fölkeressük, föl-szaglászthatjuk, hol vannak ártatlan, ismeretlen szívek, körülhálózunk, tört vetünk nekik, vermet ásunk lábaik alá, tükröt villogtatunk szemeikbe, hajtóvadászatot indítunk ellenök. – Miért nem vigyáznak magukra?

A hajtóvadászat megindult a paradicsomból lejárogató őzike ellen.

Úton-útfélen kerülgették, kísérgették ezek a mindenre ráérő chevalier errant-ok, törték magukat utána, hízélgéseket, hódolatokat, ajánlatokat nyilaztak felé, de a tündér őzikenek egy csillag lebegett feje felett, mely nem engedé, hogy a rálőtt nyilak érijék: e csillag volt az erény tiszta csillaga.

A csodaifjak naponta bosszúsabban jöttek össze Mayeréknél, s egymást gúnyolták a sikertelen kísérletek miatt. Legtöbbnyire fogadásokat is tettek, és vesztek e tárgy felett, ahogy szokás lóversenyek és agárfuttatások alkalmával.

Végre egyike az ismerős dandyknek, kit mi Fennimor néven szoktunk híni, azon elvet állítá fel, miszerint legjobb és legcélszerűbb modor nők irányában az egyenes, nyílt támadás.

Ő tehát egy napon, midőn megtudá, hogy Fanny egyedül van otthon, pompás télkerti virágokból kötött bokkrétát küldé hozzá, amibe egy szerelmi levél volt dugva olyanforma ajánlattal, hogy ha Fanny hajlandó egy szerető szívet elfogadni, este hagyja a kert hátulsó ajtaját nyitva. Vannak esetek, mikben hasonló ajánlatok leggyorsabban célhoz vezetnek.

A tapasztalatlan leány a meglepetés öntudatlanságában elfogadá a küldött virágot. És ez ügyesen volt kigondolva.

Más küldemény figyelmessé, óvatossá tehetné volna, de hisz a virágok oly összhangzók egy lányka kedélyével, hogy lehetne azok iránt gyanús.

Csak miután a küldeményt hozó eltávozott, vevé észre Fanny a virágok közt rejlő levelet, s mintha egyszerre egy nagy mérges pókot látott volna meg, elejté azt kezéből, és sírva futott át Krammnéhoz, zokogások közt panaszolva el esetét. Azt hívé, hogy már ezáltal is meg van gyalázva.

Nemsokára hazaérkezék Teréz is, s Krammné asszonnyal együtt látteleket tartának a még lepecsételve talált levél felett. Fanny vigasztalhatatlan volt, midőn Krammné ki találta előtte fecsegni a levél tartalmát; komolyan azt hívé, hogy e levél elfogadása által már most ő örökre meg van becstelenítve, s dacára a két jámbor hölgy vigasztalásainak, úgy kilelte a hideg, hogy egész éjszaka lázban feküdt.

Ilyen érzékeny a lélek tisztasága legelső érintésére a pizsoknak.

A két hölgy ezalatt bosszút forralt e bánat okozója ellen, óh, mert azok a vénasszonyok olyan bosszúállók! Nyitva hagyaták a kert hátulsó ajtaját, s rálesettek, midőn a chevalier bement, akkor meg bezáratták. Ők maguk azután a padlásszoba ablakából nézték felváltva, mint tépelődik az egérfogóba került csábító, a derék vadász, ki maga esett bele a verembe, s midőn végre elkezdett esni az eső, gonosz kárörömmel mentek lefeküdni, fejük alá téve a kulcsokat, és örvendve hallgatták, amint az eső verte az ablaktáblákat.

E tisztességes kudarc csak magasabbra szítá a vadászok hevét. Megbukni egy tapasztalatlan gyermek előtt, kijátszatni vénasszonyok által – ezt már csak „esprit du corps” sem engedné meg abban hagyatni, s az egész osztály renoméjának helyreállítására Abellino veté fel magát, büszke önbizalommal téve fogadást akármely összegre, hogy egy év múlva a paradicsomi szépség önála fog lakni. Természetesen ezalatt nem feleségül vétel van értve.

Fanny a következő vasárnapon gyönyörűen éneklé a főtemplomban a „Stabat mater dolorosa”-t; a jelenlevők szívei megteltek áhítattal.

Krammné asszonyság – ezúttal vasárnapi piperében – ott ült egyik oldaloltár előtt, és magában gyönyörködött a gyermek szép énekében, midőn maga mellett elragadtatott hangon hallja susogni:

– Óh, mily fölséges; óh, mily magasztos ének!

Erre csakugyan oda kellett fordulnia, hogy meglássa, ki osztja ily mértékben lelki örömeit.

Egy szerényen öltözött úriembert látott maga előtt, ki kalapján gyászt viselt, s ég felé forgatott szemeiben éppen egy könnyet törölt szét. Ez Kárpáthy Abellino volt.

– Nemde, uram, gyönyörűen énekel? – monda a jó asszony büszkén.

– Angyalhoz hasonlóan. Ah, asszonyom, valahányszor ily éneket hallok, a könny megered szememből.

És kendőjét szemére tartá az érzékeny ifjú.

Vajon minő sors érhetette szegényt?

Azután elment, és egy szót sem szólt többet Krammnéhoz.

Krammnét hét napon keresztül azután majd megölte a tudnivágy, hogy mi baja lehet azon rejtélyes férfinak. Vajon jövő vasárnap eljön-e ismét?

Valóban újra megjelent. Most már mint régi ismerősök üdvözlék egymást.

– Lássa asszonyom – monda szomorú arccal az ifjú lovag –, ezelőtt tíz évvel nekem is volt egy kedvesem, menyasszonyom, ki éppen ily szépen énekelte, a „Stabat mater” éppen így hangzott ajkairól, mintha csak őt magát hallanám. Éppen a menyegzőnkre kitűzött napon halt meg. Halálos ágyán megfogadtatá velem, hogy ha talállok fiatal, szegény hölgyet, ki e szent dallamokat oly szépen éneklendi, mint ő, az ő emlékeért minden évben háromezer forintot szenteljek arra, hogy azon hölgynek alkalmat nyújthassak magát a magasabb művészetben kiképezhetni, s így boldogságot szerezhetni magának. Én csak egy föltételt kötöttem e kívánatá-

hoz: ha azon hölgy éppoly tiszta, oly ártatlan marad, miként ő volt, az én szeretett, az én feledhetetlen Máriám.

Az ifjú itt ismét szemeire nyomá kendőjét.

Milyen valódi fájdalom! – gondolá magában az asszonyság.

– Fájdalommal kell megvallanom, asszonyom – folytatá reszketeg hangon a dandy –, hogy nyolc év alatt nem tehettem eleget megholt arám kívánatának. Kiket jótéteményeimmel halmozék, haladtak bár a míveltségben, de megbuktak az erény útján. Szégyennel gondolok reájok; pedig vannak közöttük, kiket a világ dicsőséggel halmoz el. Minden újabb kísérlet csak újabb csalódás.

Itt ismét abbahagyja a beszédet, s engedé Krammné asszonyt egy egész hétig töprenkedni a különös történet felett. De ez nem szólt felőle senkinek.

Jövő vasárnap ismét megjelent Abellino.

Az ének végeztéig hallgatott, de arcán látszott, mintha valamit nagyon szeretne, de áttall kérdezni. De csak mégis erőt vett magán.

– Bocsánat asszonyom, hogy ilyen kérdéssel terhelem. Ne vegye tőlem rossz néven, ön úgy látszik, ismeri az éneklő személyt; én már annyiszor csalódtam jószívűségemben, miszerint alig merek előleges értesülés nélkül közeledni valakihez; én e leányzó családjáról a legcsodálatosabb híreket hallottam, mintha nem éppen nagyon sokat tartanának a jó erkölcsre.

Már erre a szóra Krammné is beszédes lett.

– Akármik legyenek is e leányzó rokonai, uram, ő gyermekkorától fogva nincs közöttük, s lelke oly tiszta, mint azon gyermekeké, kiket az idvezítő magához bocsátott; neveltetése pedig oly szigorú, hogy ha ma egyedül maradna is bárminő sorsban, soha a véteknek még csak árnyéka sem lehetne őrajta.

– Ah, asszonyom, ön engemet egészen boldoggá tesz.

– Hogyan, uram?

– Máriám szellemének valahára eleget fogok tehetni.

Ezzel ismét elment, s Krammnét újra hagyta gondolkozni egy álló hétig.

Azon vasárnapon azután szívének egész bizalmával megtisztelá a derék asszonyságot.

– Íme, asszonyom, én meggyőződtem afelől, hogy az ön védenca tökéletesen méltó pártfogásomra. E lyánkából egykor híres művésznő lesz, s ami őt mindeneknek föl fogja emelni, ritka erényű hölgy leend. De vigyázni kell reá nagyon. Én már megtudtam, hogy titokban gazdag fiatalemberek incselkedtek utána. Vigyázzon asszonyom, és mondja meg azoknak, kik a lyánka felügyelői, hogy őt jól őrizték. A fény a legnagyobb jellemeket is megvakítja. De én feltettem magamban, hogy őt megszabadítom az álnokok cseleitől. Legyen ő művésznő. Ő hangjában oly kincset bír, hogy ha az mívelve fog lenni, ezek a gavallérok minden jövedelmeikkel koldusoknak fognak mellette látszani, s akkor, ha ő magában bírandja gazdagsága forrását, elenyészik a veszély, mellyel a gazdagság fenyegeti az ártatlanságot.

Krammné tökéletesen érteni hitte a dolgot. Már a templomot is színháznak nézte, s várta, hogy tapsoljanak Fanny énekére.

– Két év alatt tökéletes művésznő válhatik belőle. Csupán szorgalom és nagyon kevés költség kívántatik hozzá. Ez utóbbit szívesen előlegezem én, arámnak tett fogadásomnál fogva. Nem adom ingyen, *nem ajándékba*, csak kölcsön; majd ha gazdag leend, nekem vissza fogja azt fizetni, hogy ismét másokat boldogíthassak vele. Én kegyednek havonként átadok háromszáz

forintot, hogy abból a leányzó tanulmányaira szükséges költségeket fedezze; de arra kérem, hogy ne tudassa vele, miszerint az egy férfitől jön, mert akkor meglehet, hogy el nem fogadná. Nevezze előtte megholt arámat, Darvai Máriát, a jótékonyság küldőjeül. Valóban ő is küldi azt, csak hogy az égből. Én csak egyet követelek; azt, hogy erényes maradjon. Ha ellenkezőt tudnék meg, rögtön megszüntetném pártfogásomat. Most tehát legyen szíves kegyed az első havi összletet tőlem átvenni s célszerűen felhasználni. Még egyszer kérem, hogy rólam ne szóljon semmit. A derék leány végett kérem. Tudja, a világ mindjárt rosszat mondana.

Krammné elvette a pénzt. Mért ne vette volna el? Akárki is azt tenné helyében. Adott valami okot a gyanúra a titkos jöltevő? Hisz ismeretlen akar maradni, hisz közeledni sem kíván, hiszen ő figyelmezteti mások incselkedéseire, s jótékonysága föltételül szabja a feddhetlen erényt. Hát mi kell több?

Krammné elfogadta a pénzt, s titokban ének- és zenemestereket fogadott Fanny számára; egyedül vele tudatta a dolgot. És ez volt a hiba, hogy Terézzel nem közölte azt. Attul tartott, ami bizonyosan meg is történt volna, hogy a szigorú hölgy kihajította volna a pénzt az ablakon, azt mondva, hogy tisztességes leánynak senkitől semmi ürügy alatt sem szabad elfogadni pénzt, mely becsületesen nincs megszolgálva! Hát még a másik pont: a művészi pálya? Ez is nagy ellenzésre talált volna Teréz előtt. Efelől alig mertek előtte példálózni.

Pedig Teréz előtt nem lehetett titokban maradni.

Rögtön észrevette ő a változást, mely a leány kedélyében véghez ment az első napok után.

A leány szívébe be volt ültetve azon gondolat, hogy ő magában oly kincset bír, mely őt dicsőséges úton pályatársai fölé emelheti... És többé nem volt kedve az egyszerű munkákhoz, a szegényes multságokhoz, miknek eddig örült; a fiatal kézművessel sem beszélt többé oly szívesen; gyakran órákig elábrándozott, s ily ábrándok után azt szokta mondani nénjének, hogy egykor ő *gazdagon* jutalmazandja meg fáradozásait.

Mennyire megrezzent e szavakon Teréz!...

A leány *gazdagságról* ábrándozik. A gonosz megmutatta neki a világot, és mondá: „Ezt mind neked adom, imádj engemet!” És neki nem jut eszébe a felelet: „Távozzál sátán!”

A vadász jól veté a cselt.

A leányt a hálaérzet többször készteté arra, hogy Krammnét unszolja, miszerint vigye el őt az ismeretlen jöltevőnőhöz, hogy forró köszönetét elmondhassa neki, s további tanácsát kérje, s hogy nénjét beszélje rá engedékenységre; ily dolgokkal végre oly szűk sarokba szorítá a jámbor asszonyságot, miszerint az egyszer ki találta előtte mondani, hogy titkos jöltevője nem asszony, hanem férfi, ki örökké titokban akar maradni.

E fölfedezés az első percben nagyon megrettenté Fannyt, de későbbben annál jobban ingerlé képzelődését. Ki lehet azon férfi, aki őt boldogítani akarja anélkül, hogy valaha csak látni is szándékoznék, aki annyira óvatos, annyira fél becsületes ajándékával a leány szeplőtlen hírének ártani, hogy még csak nevét sem mondja meg?

Mi természetesebb, mint hogy a leány képzeletében ismeretlen védőjére magának ideálképeket alkotott. Magas, komor, halvány arcú férfiúnak képzelte azt, ki soha nem mosolyog, csak midőn jót tesz, szelíd tekintete sokszor felkereste őt álmaiban.

Midőn az utcán végigment, s ifjú gavallérokkal találkozott, lopva egy tekintetet vetett rájuk. Nem ez az ő titkos jöltevője?

De azok mind nemigen jól illettek a lelkében alkotott minta helyébe.

Végre egy napon találkozott hasonló arccal, hasonló szemekkel, hasonló tekintettel, amelyet magában képzelt. Igen, éppen ilyen ideált alkotott ő magának! Ez ő! Ez az ő titkos nemtője, ki nem akarja, hogy őt ismerje. Igen, igen, ez alakról szokott ő álmodni, e szép kék szemekről, e nemes vonásokról, e délceg termetről.

Szegény leány! Az nem az ő jótevője volt. Az *Szentirmay Rudolf* volt, Flóra férje, a legboldogabb, leghívebb férj, kinek öreá *igazán* semmi gondja.

A leány fejéből semmi sem verte ki többé, hogy ez az ő pártfogója.

Kérte, unszolta szüntelen Krammnét, hogy mutassa meg neki csak egyszer a távolból azon férfit, ki sorsáról oly titokteljesen gondoskodik, de midőn végre a kegyes asszonyosság elhatározá is rá magát, hogy kérésének engedjen, az nem vala módjában, mert Abellino nem jött el többé vasárnaponkint a templomba, sőt a legközelebbi hónap elején nem személyesen adá át Krammnénak az újabb háromszáz forintot, hanem vén komornyikja által küldé meg.

Milyen finom kiszámítás.

Krammné nem hihetett egyebet, mint hogy az ismeretlen úr ugyan őrizkedik valamiképp közel jutni a leányhoz, s azt erővel kell keresni.

Megkéré tehát nagy alázatosan a komornyikot, ha nem lehetne-e valahol az urát, bár csak egy percre is, valami nyilvános helyen távolról meglátni.

A komornyik azt felelé, hogy a főrendi táblánál a holnap közülésen, ott szokott ülni az ötödik oszloppal szemben.

Ah! Tehát főfő úr ő is. Egyike a haza atyjainak, ki éjjel-nappal azon gondolkozik, mint lehetne országát és népét boldogabbá tenni? Ez még nagyobb bizalmat gerjeszte szívében. Akire az ország sorsa van bízva, az bizonyára nem lehet könnyelmű ember.

Hajh, sokan nagyuraink közül, ha ismernék azon kegyeletet, mellyel a köznép irántuk viseltek, büszkék lennének arra, és iparkodnának azt – megérdemelni.

Krammné tudtára adá Fannynak, hogy ismeretlen jótevőjét megláthatja holnap az országgyűlésen, ahol a nagy sokaság közt úgy el lehet vegyülni, hogy ki sem veendi őket észre, s az egész csak néhány percig tartand.

Így jutott Fanny az országgyűlési terem karzatára, hol Krammné megmutatá neki titkos jótevőjét.

Fanny egéből hullott alá, ő egészen mást vélt ott látni. Azt most fel sem találta a többiek között. Az arc, melyet Krammné mutatott neki, semmi vonzerővel sem bírt reá, sőt bizalmatlan, félelemidéző befolyást gerjesztett szívében. Sietteté Krammnét a karzatról, és csalódott szívvel tért haza.

Otthon mindent kivallott nagynénjének; ábrándjait, nagyravágyó céljait és csalódását. Megvallá, hogy most is szeret, szeret egy embert, aki ideálja, de kinek nevét sem ismeri, s kérte, hogy védje őt saját maga ellen, mert érzi, hogy szédül, és nem bír saját szívével többé.

Másnap, midőn Krammné Fannyért ment, őt az énekmeisterhez viendő, üresnek találta Teréz szállását. Ajtók, ablakok tárva nyitva, a bútorok elhordva. Senki sem tudta, hová ment, éjszaka jutott eszébe elhurcolkodni, a házbért letette a házmesternél, s ismeretlen hordárokkal vitetett el mindent. Senkinek sem mondta meg, hogy ezentúl hol keressék.

XII. Saldirt (ki van fizetve)

Hová tűnt el Fanny oly rögtön, oly nyomtalan, nagynénjével együtt?

Teréz kétségbeesve hallá a leány vallomásait.

A leány elmondá neki őszintén, hogy szeret, lelkének, szívének minden hevével szeret egy ideált, kit jóltevőjével ugyanazon alaknak hitt, kinek jósága, magas, emberfölötti nemes jelleméről hónapok óta ábrándozik, kinek jótéteményeiért egykor szerelme hálaérzetével tudott volna fizetni, és most megtudva, hogy titkos pártfogója nem az, akit képzelt, akit egyszer látott, s azóta nem tud feledni; rettentő borzalom támadt szívében. Érti, hogy helytelenül cselekvék, midőn amaz embertől pénzt fogadott el, bármily ürügy alatt; eladva, lekötelezve látja magát iránta, és fél, retteg tőle, nem mer az utcán megjelenni, nehogy vele találkozzék, arca bizalmatlanságot költ szívében, és irtózik az eszmétől, hogy azon ember őreá gondol. Ámde azért a tövis benn van a lélekben! Ama másik, amaz ideálkép, bár nincs oka többé róla gondolkozni, benne jóltevőjét sejteni, többé ki nem törülhető szívéből; nem ismeri őt, még csak nevét sem tudja, de szeretni fogja holtig; elvész, elhal bele, de meg nem válik emléktől.

Szegény Sándor...

Teréz annyi évek fáradozmainak romjain látta magát.

Tehát még itt is eléri az ártatlan gyermekszívet, tehát még a templomban sincs előlük biztosítva senki.

Kétségbeesett keservében oly lépésre határozta el magát, melyre a legnagyobb nyomor sem vehette egykor rá, elment Boltayhoz, elmondott neki mindent, és kérte, hogy védje, oltalmazza a leányt, mert asszonyvédelem itt többé nem elég.

Boltay örömmel ajánlkozott a pártfogásra. A durva tenyerű kézműves nagy képe sötétvörös lett a haragtól, aznap feléje sem ment a gyárnak, nehogy valakivel összeveessen, csak aziránt tett parancsokat, hogy Teréz holmiját szállítsák át még azon az éjjel az ő saját lakóházába, tulajdon szállása egyik szárnyába. Itt férjen azután hozzájuk valaki.

Sándor megtudott mindent, nagyon szomorú lett, de azóta kétszeres figyelemmel viseltetett Fanny iránt. Hisz az is reménytelenül szeretett – ő a leányt, a leány egy mást, és mind a ketten boldogtalanok.

A családnál mindenki tudta e titkot, de senki sem beszélt felőle. A két öreg sokat tanácskozott egymással, mely családi gyűlésekbe néha Sándort is meghívták, kinek ez idő óta sok helyen kelle járni, ahol azelőtt meg nem fordult.

A jó öregek abban fáradoztak, hogy az ismeretlen nagy úr nevét kitudhassák. Minek volt az nekik? Vissza akarták neki küldeni a Fannyra költött összeget. Óh, az ilyen tartozásokkal adósnak maradni nem szabad! Le kell fizetni mentül előbb, ugyanazon pénzben, forintot forintért, három húszast számítva darabjára, nehogy azt mondhassa valaki, hogy mást kapott, mint amit adott.

Úgy, de hogy lehetett e nevet kitudni? Fanny maga sem ismeré azt, s ő rá nem fog mutatni az utcán, ha meg kellene is halnia. Boltay mindenfelé eljárta a kávéházakba, a kereskedők gyülekezeteibe, fülelt, hallgatózott, ha nem beszélnek-e valahol egy polgárlyánról, ki foglalót vett fel erényei árában egy gazdag úrtól. Nem beszéltek semmit. Ez ugyan egyrésről megnyugtató volt, hogy még senki sem tud felőle semmit, tehát a baj még nem olyan nagy. De a név, a név?

Végre Abellino maga segített a kutatókon.

Sándor minden vasárnap meg szokott jelenni a templomban, hova Krammné járt, s egy oszlop mellől vigyázott rá, hogy kivel fog az asszonyág beszélni.

Harmadik vasárnap maga jött oda Abellino.

A jámbor asszonyág elmondá neki a csoda történetet, hogy Fanny nagynénjével egy éjszakán véletlenül eltűnt, neki sem szóltak semmit, hogy hova mennek, ami elég nem szép tőlük, hanem ő gyanítja, hogy Boltay uramhoz hurcolkodtak el, s Teréz bizonyosan azt titkolja, mert valami viszony volt közte és Boltay között fiatal korukban, vagy talán azért ment oda, mert Boltay uram fogadott fiával akarja elvételni Fannyt. Ő bizony nem törődik velük többet.

Abellino vérig harapta ajkait bosszúságában; ezek a filiszterek aligha meg nem szagoltak valamit.

– Miféle mesterember az a Boltay? – kérdezé Krammnétól.

– Asztalos – lón a felelet.

Asztalos?... Egy perc alatt kész volt Abellino fejében a terv.

– No, isten velünk madame – monda. Többé nem volt Krammnéra szüksége, sietett ki a csarnokból.

Sándor utána. Tehát végtére meglelé a templomi kísértőt! Abellino sietve ment az utcaszegletig, Sándor mindenütt nyomában. Ott amaz várakozó hintájába hágott, Sándor egy bérkocsiba veté magát, s vágatott utána. A Mihály-kapunál utolérte, itt kiszállt a főúr, hintaja berobogott az udvarra. Nagy medvebőrös kapus állt a bejárás alatt.

– Ki ezen úr, ki most itt bement? – kérdé Sándor a kapustól.

– Kárpáthi Kárpáthy Abellino önagysága.

– Köszönöm.

Menten följegyzé azt tárcájába; pedig fölösleges volt azt odajegyezni. Évek, évtizedek múlva is lelkében maradandott e név, mint amelyet a fák kérgébe véstek.

Tehát Kárpáthy Abellinónak hívják!

Azt hiszik, hogy ezek a tizenkét órakor ebédelő emberek nem tudnak gyűlölni?

Sándor sietett haza felfedezésével.

Ezen a napon az egész háznál oly harapós kinézésű volt minden ember, hogy aki látogatóba jött, megijedt tőlök.

Másnap ismét munkanap volt. Mindenki dolgai után látott. Boltay uram felgyürközve versenyt dolgozott legényeivel, de hiába vegyült a lárma közé, minden eszköz egy nevet látszott ismételni fülébe. Ő sohasem gondolkozott azon, hogy a gyaluk, a fűrészek mondanak-e valamit dolgozás közben; s most ráhallgatott, hogy az mind Kárpáthy nevét mondja, különösen volt egy-két, ember taszigálta fűrész, mellyel a furnírozásokat volt szokás metszeni, ez minden vonásnál oly tisztán ismétlé: „Kárpáthy, Kárpáthy!”, hogy Boltay uram utoljára rákiáltott a legényekre, „Ne húzzátok olyan csúnyául azt a fűrészt!” A legények elcsodálkoztak rajta; a mester tán azt akarja, hogy a fűrész úgy szóljon, mint a hegedű?

Teréz és Fanny ezalatt egy utcára nyíló ablakban ültek kézimunkával foglalkozva, szótlantul, mint egy idő óta szokták.

Egyszerre díszes úri hintó jött be az utcába, s éppen Boltay háza előtt állt meg.

Fanny fiatal leányok szokásakint kitekintett az ablakon; a hintóban ülő éppen akkor szállt ki. Ijedten, összerezzelve kapta vissza fejét, arca elsápadt, szemei elhidegültek, kezei leestek ölébe.

Mindez nem kerülé ki Teréz figyelmét. Őt látta! Ő van itt! Legelső gondolatja ez volt. Reszketett. Ha ez ember bejő, ha szemei elé merészel lépni, nem tudta, mit fog cselekedni akkor, de a düh, a szégyen, a kétségbeesés járta keresztül lelkét. Egészen elfeledkezett róla, hogy hiszen férfi is van a háznál, komoly, tréfát nem értő ember, úgy érzé, mintha az egész támadással neki kellene megküzdenie.

Az érkező léptei végighangzottak a lépcsőn, kívül valami arrogáns hang tudakozódása hallatszék, s a bejövő már az előterembe lépett. Vajon be fog-e a szobába is jönni?

Fanny felugrott székéről, s kétségbeesve rohant nagynénjéhez, arcát annak ölébe rejtve, lábaihoz omolva, és zokogott fuldokolva.

– Ne félj, ne félj! – rebegé Teréz, és minden íze reszketett. – Én itt vagyok.

De már ekkorra nyílt a túlsó ajtó is, melyen Boltay uram jött az előterembe az érkezett vendéget elfogadni. Műhelyéből hitták elő, honnan még most is fülébe hangzott, amit a gyaluk és fűrészek pokolbeli, kísértetes hangja egyre szakadatlanul beszél: „Kárpáthy, Kárpáthy...”

– Ah, jó napot! – szólt az érkezett úr fidélis leereszkedéssel, a mestert meglátva. – Ön az, Boltay mester? Ah, derék mester. Nagy híre van mindenfelé. A munkáit széltire magasztalják; derék, becsületes ember. Most is műhelyéből jön; ezt szeretem, a munkás polgárokat én nagyra becsülöm.

Boltay uram nem volt az az ember, aki mindenkitől dicsérni engedi magát, s nagy röviden félbeszakasztá a magasztalást.

– Kihez legyen szerencsém? Mit parancsol uraságod?

– Én Kárpáthy Abellino vagyok – monda az idegen.

Boltay uramat csak az almáriom tartotta, hogy hanyatt nem esett.

Erre a meglepetésre csakugyan nem számolt.

A magas úr nem méltóztatott észrevenni a kézműves arckifejezését, miután úgy gondolom, hogy egy kézműves arcán nem is volna szabad kifejezésnek lenni, hanem folytatá amint következik:

– Én önhöz egy egész établissement megrendelése végett jöttem, azért jöttem pedig személyesen, mivel hallám, hogy igen szép remek bútormintákat rajzol...

– Nem én rajzolom uram, az első legényem, ki Párizsban lakott.

– Azt én nem bánom. Tehát azért jöttem magam, hogy azon mintákból válasszak, mert szeretnék valami különösen csinos és amellet egyszerű polgári kiállítást, tudja ön, polgári ízlésben. Megmondom, hogy miért. Mert nősulni fogok, s egy fiatal polgárleánykát veszek nőül; ne csodálkozzék ön rajta, én polgárleányt veszek valóságos, törvényes nőül. Miért teszem pedig azt? Arra nekem különös okaim vannak. Látssa, én különc vagyok. Ez rendkívüli valami, ami a közrendűek között nem fordul elő. Nekem az apám is különc volt, és minden tagja családomnak különc; én egyszer meg akartam házasodni, mátkám valóságos szatócs leánya volt, gyönyörűen tudott énekelni a templomban.

Ahán, a régi mese!

– Én elvettem volna – folytatá a bőbeszédű dandy olyan éles hangon, hogy minden szobán keresztülhangzott –, de meghalt szegény. És én akkor megfogadtam, hogy addig nem nősulok,

amíg nem lelek egy másik polgárleányt, ki éppoly erényes, oly szép legyen, mint ő volt, és oly szépen énekelje a „Stabat mater”-t. És már nyolc év óta járok a világban, és nem találtam, akit kerestem sehol, mert vagy énekelt valaki szépen, de nem volt szép, vagy szép volt, de nem volt erényes, vagy volt erényes, de nem énekelt; egyszerűen nem lehetett enyim. És most uram, ebben a kicsiny városban találtam, akit régen keresek, egy lyánkát, ki szép, erényes és énekel, és én azt el fogom venni, mármint adjon tanácsot, hogy milyen bútorzatot vegyek neki menyasszonyajándokul?

Mind e szavakat jól hallhatták a mellékszobában. Teréz öntudatlanul takarta el Fanny fejét, mely ölébe volt rejtve, mintha attól féltene, hogy ez együgyű mese hitelre talál előtte, s elkábítja fiatal lelkét. Hisz a fiatal lányok olyan könnyen hívők; még a virágtól is megkérdezik: „Szeret-e, nem szeret-e?” Hát még ha valaki szemökbe mondja.

Boltay uram e beszéd alatt lassankint összeszedte magát, s minden válasz nélkül írószekrényéhez lépett, ott keresgélt valamit, és azután írt nagy sebesen.

– Bizonyosan a mintákat keresi, s számvevést ír – gondolá magában Abellino, s azalatt szétnezegetett: – Vajon sok szobája lehet-e ennek a filiszternek, s melyikben tartja fogva a szép kis cukorfalatot? Hallotta-e a lyány, amit ő beszélt?

A mester ezalatt készen volt az írással és keresgéléssel, odainté Kárpáthyt az asztalhoz, s egy csomó száz bankjegy közül leszámlált eléje hat darabot, mellé még négy forintot ezüst húszasban és harminc krajcárt kongó vörös pénzben.

– Tessék ide vigyázni: ez egy, két, három, négy, öt, hatszáz forint és négy forint meg harminc krajcár – szólt ujjával megbökődve mindenik összeget.

Mi a patvart akar ez a filiszter a maga piszkos garasaival?

– Így ni. Mármint tessék leülni s aláírni ezt a nyugtatványt.

Azzal egy kész nyugtatót adott a chevalier kezébe hatszáz forintról és ennek kiszámított négy forint harminc krajcár kamatjáról, mint amely összeget alólírott Mayer Fanny kisasszonynak kölcsönadván, ez alulírt napon hiányosság nélkül visszakarta.

Abellino végtelenül meg volt lepelve. Arra nem volt készen, hogy ezek az ostoba filiszterek azokkal a vastag húsos pofákkal így keresztüllássanak minden tervén. Legjobb ily alkalommal mindenesetre a megsértettet játszani.

Némán, grandseigneuri félvállal végignézte az asztalosmestert, s lovagkorbácsával egyet füttyentett, mintegy annak kifejezéseül, hogy ily haszontalan emberre nem érdemes vesztegetni a szót, s azzal megfordult, hogy menjen kifelé.

Ez idő alatt mély csendesség volt a teremben, a mellékszobában levő hölgyek szívdobogva, remegve figyeltek e csendre, melyben annyi indulat zivatarja volt rejtve.

Boltay, látva, hogy a dandy távozni készül, mély, erőszakosan lenyomott hangon még egyszer megszólítja.

– Vigye el ön uram a pénzét, és írja alá a nyugtát, mert bizonyomra, meg fogja bánni, ha ezt nem teszi.

Kárpáthy megvetően elfordult, s becsapva maga után az ajtót eltávozott. Csak midőn hintájában ült, akkor jutott neki eszébe, hogy miért nem ütötte ő pofon azt az embert. Ezúttal azonban nagy köszönettel tartozik feledékenységének.

De ki is várhatta volna ettől a kérges tenyerű asztalosmestertől azt a ritka önmérsékletet, hogy dühös, szangvinikus természete ellenére, legkisebb kifakadás nélkül, ily egyszerű módon adja tudtára a meglepett udvarlónak ellenséges indulatát?

Abellino nem merte e jelentést elmondani társai előtt, annyira érzé, hogy bárminő verzió szerint is, a kézműves magaviselete diadalmasnak fog látszani.

Pedig még nem itt volt vége a visszautasításnak.

Boltay mester vissza sem tévé többé fiókjába az asztalon hagyott pénzt, hanem összesepre, elvitte a „Pressburger Zeitung” érdemes szerkesztőjéhez, s másnap a fennosztelt lap hasábjain következő hirdetés volt olvasható:

„Egy helybeli családapa hatszáznegy forint és harminc krajcárt adott által a polgári kóroda számára, mely összeget nagyságos Kárpáthy Béla úr kegyeskedett az átadó fogadott leányának ajándékozni, mit azonban ez célszerűnek talált kegyesebb célokra fordítani.”

Ilyen affront azután ritkítja párját a társadalmi élet történetében.

A dologból nagy zaj lett, a kitett nevet minden magasabb körben jól ismerék, itt nevelték, ott szörnyűködtek a furcsa hirdetés felett, egypár elménc úr az ellenpárton a zöld asztal előtt gratulálni kezdte Abellinónak a szenvedő emberiség nevében, az ifjú óriások tüzelték, lovalták, hogy ezt a bosszantást megtorlatlan hagyni nem lehet. Abellino egész nap járt alá s fel a városban, keresve, hogy kit hívjon ki párbajra, de senkit sem talált e célra alkalmasnak; végre abban állapotok meg az elegánsoknak Mayeréknél tartott konferenciáján, hogy magát a családapát kell párbajra kihívni.

Kit? Boltay uramat? Az asztalosmestert? Ez lesz csak a furcsa.

Hátha nem megy ki? Akkor addig inzultáltatni úton, útfélen, míg Pozsonyból megszökik.

Mi cél lesz azáltal elérve?

Az, hogy *megijed* a filiszter. Megtér, megjuhászodik, megszelídül. És azután nincsen kedvesebb ember egy megszelídült, megtért ellenségnél, mert az mindig azon iparkodik, hogy előbbi tetteit jóvátegye. És akkor – akkor prédára jutott a tündérkisasszony, kinek őriző sárkánya meghódított.

Az élettapasztalás jogot ad hasonló összevetésekre. Számtalan eset van, hogy rakoncátlanok ember, ki nem szünt meg ellenfelét sértegetni, ha az egyszer keményen ráijesztett, nemcsak felhagyott a bántalmakkal, sőt ennek legengedelmesebb jó barátja támadt belőle.

Azon egy tekintet, hogy vajon *convenant* helyzet-e egy főrendű úrnak egy kézművessel párbajt víni, ki még tán nem is nemesember, de ha nemesember is, azáltal, hogy kézi munkára adta magát, azáltal, hogy szorgalma után él, minden megillető nemesi respektusról lemondott; ez, mondom, kérdésbe sem jöhetett, mert hiszen a jámbor filisztereket ismerjük már, mikor úrnapi díszmenetek alkalmával saját puskáikat el kell sütni, hogy megijednek tőle! Ez nem fog párbajt elfogadni, hanem inkább magyarázatokat ad, azaz hogy bocsánatot kér, és megisszuk az áldomást, melynél a szép kis bujdosó lesz a „Hébé”, ki a poharakba bort s a szívekbe szerelmet töltöget.

Ez a legtermészetesebb perfolyama hasonló eljárásoknak.

Délután tehát elküldé segédeit Abellino az asztalozhoz.

Az egyik volt Livius; párbaji tekintély, kinek ítélete kánon volt a jobb társaságok ifjai előtt minden point d'honneurrel illető ügyekben, s ki Hugo Victorral együtt fáradozott a „Code du duel” kidolgozásában.

Másik volt Konrád (magyar főúr), roppant atlétai alkat, kit emiatt minden kihívó fél nagyon szerencsésen alkalmazott hasonló eljárásoknál, ahol attól lehetett tartani, hogy a kihívott durva visszautasításokra vetemedhetik. A bramabasi termet imponant arccal volt ellátva, és hangja képes lett volna a medvéket is visszakergetni odúikba.

E két érdekes lovag tehát, pro superabundanti, megírva a kihívó levelet, ha netalán a filiszter eltagadná magát, vagy elbújt volna előlük, felkeresé Boltay uram lakát, s benyitott annak dolgozószobájába.

A mester nem volt honn. Korán reggel szekérre ült Terézzel és Fannyval, s úti készületeiből lehele gyanítani, hogy hosszabb időre távozik.

A szobában magánosan ült Sándor, s mintákat rajzolt táblára feszített papíron.

A két gentleman bon jourt kívánt, mint az ifjú hasonlóul viszonzva, eléjük járult, kérdezve, hogy mit parancsolnak.

– Hm, fiatalember! – kezdé dörgő hangon Konrád. – Ez Boltay mester háza?

– Ez – viszonzva Sándor, magában gondolva, hogy azért nem szükség olyan nagyon morogni.

Konrád erősen fújtatva tekintte körül a szobában, mint a mesebeli sárkány, aki emberbűzt érez, s lenyomott gégével dörmögé:

– Elé kell híni a mestert.

– Nincs idehaza.

Konrád szemeivel inte Liviusnak, odadörmögé:

– Nem mondtam?

Azután letevé egyik öklét az asztalra, másikat háta mögé dugta, s meghajtvá derekát szemébe néze az ifjúnak marcona tekintettel.

– Hát hol van a mester?

– E bizalmával nem tisztelt meg – felelt Sándor, ki oly hidegvérrel bírt, hogy még a ki-fejezésekben is bírt válogatni.

– Jól van – monda Konrád, előhúzvá belső zsebéből a pecsételt levelet. – Kinek híják önt, fiatalember?

Sándor csodálkozvára és boszorkodvára kezdé a kérdezőre nézni.

– No, no, ne ijedjen meg – biztatá Konrád –, nem akarom önt bántani; csak van önnek valami neve?

– Igen. Barna Sándor.

Konrád feljegyzé azt tárcájába, s azzal ünnepélyesen fogá a levél szélét.

– Tehát hallja ön, édesem, Barna Sándor úr... (az „úr” szót erősen megnyomvára, hogy a fickó észrevehesse, mennyire meg van ő ezáltal tisztelve) ezen levél az ön mesterének szól...

– Bátran átadhatja uraságod. Engem Boltay úr megbízott távollétében minden előforduló ügyeit saját nevében elintézhetni.

– No tehát fogja ön ezen levelet – szólt mennydörgő hangon Konrád, s még sok imposant dolgot elmondott volna, mikből azonban teljesen kizavarta Sándornak azon indiszkrét cselekedete, miszerint a mestere nevére címzett levelet feltöré, s az ablakhoz lépett vele, hogy azt elolvashassa.

– Mit cselekszik ön? – kiálta rá egyszerre mind a két tanú.

– Én meg vagyok bizva Boltay úr által, hogy távollétében minden hozzá érkező levelet elolvashassak, s idegen követeléseket, tartozásokat kifizessek.

– De ez nem olyan követelés, amelyet ön gondol! Ez magánügy, személyes ügy, amit ön nem ért.

Sándor ezalatt keresztülfutotta a levelet, s azzal a két tanú elé lépett.

– Szolgálatjokra állok, uraim.

– Micsoda? Mit ért ön ez alatt?

– Engem Boltay úr minden ellene intézett követelés kielégítésére megbízott.

– Nos? Hát aztán?

– Tehát – szólta Sándor a kitárt levelet lesimítva kezével – én e számadást kész vagyok bárhol és bármikor kielégíteni.

Konrád Liviusra nézett.

– Ez a fickó velünk tréfálni látszik.

– Nem tréfálok uraim, én tegnap óta címtársa vagyok Boltay úrnak, s akármely követelés éri firmánkat, egymás helyett tartozunk fizetni, ezt kívánja a kölcsönös hitel.

Konrád kételkedni kezdett a legény józan eszében vagy olvasási tehetségében. Ráírvallt:

– Olvasta ön, mi van azon levélben?

– Igen. Ez kihívás párbajra.

– No, és mi joga van önnek egy más valaki ellen intézett kihívást elfogadni?

– Mert az nekem címtársam, mert az fogadott apám, és nincsen jelen, s minden jó és balszerencse, bukás vagy botrány, ami őt éri, ér engemet is. Ha maga jelen volna, felelne magáért; úgy, de eltávozott, s nekem okaim vannak meg nem mondani sem azt, hogy hová, sem azt, hogy mennyi időre – és így nincs uraságtoknak mit tenni egyéb, mint vagy visszavonni a kihívást, vagy tőlem fogadni el annak kielégítését.

Konrád félrevoná Livius, megtudandó tőle, ha szokásos dolog-e ez párbaji rendszabályok szerint. Livius emlékezett hasonló esetekre, de csak nemesemberek között.

– Hallja ön, Barna Sándor – szólta Konrád –, amit ön ajánl, csak nemesemberek közt szokásos.

– Hisz uram, nem én vagyok a kihívó, hanem önök.

Erre nem lehetett mit felelni.

Konrád összefoná nagy mellén rettentő karjait, s az ifjú elé állva, csaknem a szájába kiáltott.

– Tud ön víni?

– Voltam Waterloo alatt, és kaptam érdemrendet.

Konrád megcsóválta a fejét.

– Ez dühös bolond.

Pedig Sándor igenis nyugodtan viselte magát.

– Tehát csakugyan meg akar ön verekedni mestere helyett? Ön nekem valami hetvenkedő, kötekedő, vakmerő cimborának látszik. Gondolja meg ön, hogy a párbaj nem háború, ahol messziről lövöldöznek az emberre, s le lehet a golyó elől hasalni, félrebukni, meg aztán két-három gléda áll előttünk, s minket hátul semmi baj sem ér, hanem meg kell állni szem-szembe, pisztoly pisztoly ellen, földetlen mellél egy arasznyira a kard hegye előtt, és az ember senkit sem hívhat segítségül, egyedül magára van hagyva. – Hán?

Sándor meg nem állhatta, hogy el ne mosolyodják.

– Mindegy az nekem, uraim; én tudok pisztollyal, karddal, még vöröshagymával is víni.

Konrád visszahökken.

– Diable! Ez az ember valamire céloz. – S kezdett valóban emlékezni rá, hogy a Mainvielle-Catalani színházi csatában valaki irgalmatlanul meghajigálta vereshagymával.

Livius hivatalos hidegséggel vevé fel a szót – Kik lesznek önnek tanúi? Nevezzen meg két ismerőjét.

– Ismerőim mind békés munkásemberek, kiket nem akarok ily veszélyes ügybe keverni. – Megtörténhetik, hogy én a kihívót lelövöm, s azon esetre nem akarok még két ártatlan embert földönfutóvá tenni, hanem legyenek önök szívesek saját becses körükből számomra két tanút kinevezni, én elfogadom, bárkik legyenek. Nagysádtok könnyebben keresztülvágják magukat hasonló kényességeken.

– Az időről és helyről majd tudósítják önt – monda Livius, s azzal vevék kalapjaikat és eltávoztak.

– Ennek a fiúnak nemesemberhez illő szíve van – monda Livius Konrádhoz eltávozásuk közben.

– Majd meglássuk, eltart-e neki holnap reggelig.

Még eznapi este egy cifra, ezüstsínóros hajdú keresé fel Boltay mester műhelyét, és Barna Sándor úr után tudakozódott.

Egy levél volt kezében.

– Tisztelettel kérem – szólt a hajdú udvarias hangon, melyből kitetszett, hogy jó magaviselethez van szoktatva –, ön dolgozott Gaudcheux úr atelier-jében Párizsban?

– Igen, ott dolgoztam.

– Kegyed találkozott ezelőtt három esztendővel az ermenonville-i erdőben három magyar úrral.

– Igen, én találkoztam – felelt Sándor csodálkozva, hogy kinek jut eszébe életéből ily apró részletekre emlékezni.

– Úgy kegyed lesz az, kinek ez a levél szól – monda a hajdú átadva a levelet. – Tessék elolvasni, én megvárom a választ.

Sándor felszakítja a levelet, s mint szokás, legelőbb is a névalírássra tekintett, a meglepetés felkiáltása hangzott el ajkairól.

Két nevet olvasott egymás alá írva, két oly nevet, melyek a legnagyobb tiszteletben állottak mindenki előtt, ki magát jó hazafinak s felvilágosult, becsületes embernek tartá: – Rudolf és – Miklós.

Mit írhatnak ők ez árva fiúnak ők, a nagyok, a nemzet ünnepeltjei, a nap hősei, egy szegény, ismeretlen munkásnak, kiről senki sem tud semmit?

E levél így szólt:

„Ön derék férfi; ön igen helyesen cselekvék. Önnek helyzetében bármelyikünk hasonlót tett volna. Ha segítségünket elfogadja ön, hajdani ismeretségünknel fogva készek vagyunk önnek e lovagi szolgálatot felajánlani.”

Sándor nyugodtan hajtá össze a levelet.

– Nagyra becsülöm ez ajánlatát öméltóságaiknak – monda a hajdúhoz fordulva –, és mindenekfelett elfogadom.

A küldött illedelmesen meghajtá magát, és eltávozott. Fél óra múlva eljött Rudolf és Miklós.

Ah, ha e percben Fanny otthon lett volna; de távol volt ő, ki tudja hol, ki tudja merre, s az *imádó* és az *imádott* egymással szemben ültek anélkül, hogy sejtelmük volna róla, hogy egyik azért *szeret* reménytelenül, mert a másik reménytelenül *szerettetik*.

Rudolf elmondá, hogy írásbeli felhatalmazásra van szükségük Sándortól, nehogy Konrád és Livius oly embereket adjanak neki segédül, kiket nem óhajt.

– Tehát mások is vannak, kik segédül ajánlkoznának.

– Óh, elegen. Az ifjú óriások közt valóságos csődület van afelett, hogy ki lehessen jelen – mint ők mondják – a tragikomédián.

– Nem lesz tragikomédia, mondhatom.

– Leginkább ez volt, mi bennünket arra indított, hogy önnek e találkozásnál szolgálatunkat felajánljuk. Mi éppen nem találunk semmi gyönyörűséget abban, hogy embereket összeveszítünk, s párbajokat siettessünk, mi körünkben, fájdalom, a legjobb mulatságok közé tartozik; azonban ezúttal kötelességet látunk abban, hogy önnek segélyünket felajánlva, ezáltal útját álljuk azon idétlen tréfáknak, miket egy eléggé komoly ügyben könnyebb vérű barátaink örömet szeretnének előidézni.

Miből állottak e szándékolt tréfák, azt határozottan nem fejthetjük meg. Voltak, kik indítványozták, hogy valami jeles komédiát kell ezzel a fickóval játszani, ki vakmerészkedik egy nemesember elvetett kesztyűjét felvenni. Keresztül kell őt vinni a halál minden félelméin, s mikor ijedtében már félig meg van halva, akkor pisztolyba tömött pelyhet kell a szeme közé lőni, s több efféle. Hasonló indítványok ugyan csupán a fiatal óriások legkönnyelműbbjeitől származhattak, de az általános hangulat mégis adott aggodalomra okot, miszerint a kihívók részéről e párbaj inkább mulatságnak, mint komoly dolognak tekintetik. A szegény mesterlegényt bizony senki sem szándékozott agyonlőni, s az sem igen volt valószínű, hogy az ő munkában elfásult kezei harminc-negyven lépésről közönséges, új, ki nem próbált pisztollyal valakit eltaláljanak, hanem egy kissé meg akarták őt szeppenteni, hogy máskor elmaradjon a kedve a fiúnak hasonló, nem neki való mulatságoktól.

E zavartól akarták lovagiasabb érzelmű ifjaink az emberséges kézművest megmenteni. Fájt volna nekik a gondolat, hogy e nemes érzelmű fiú társaik gyöngédtelen gúnyjának áldozatul essék; inkább akarták, hogy menjen az egész komolyan, annak rende szerint.

Sándor megköszöné szívességeiket, és nagyon jólesett neki, hogy azok egy szót sem vesztek arra, hogy őt bátorítsák.

Másnap korán reggel egy bérkocsin megjelentek az ifjak. Sándor készen várta már őket, csupán néhány levelet pecsételt még le, miket az éjjel írt, egyiket gazdájához, elmondva, hogy a ház ügyeit minő rendben hagyta; másikat Fannyhoz, kérve, hogy csekély birtokát, mit szorgalma által szerzett, legyen szíves tőle vég hagyományul elfogadni.

E leveleket egy harmadik borítékba zárva átadta a házfelügyelőnek azon kérelemmel, hogy ha tizenkét óráig vissza nem fog térni, bontsa fel a borítékot, s a belül írt helyre küldje el a benne foglaltakat.

Azzal felült a hintóba, hol Rudolf és Miklós vártak reá, távolabb egy másik bérkocsin kísérte őket a seborvos.

Ifjaink csodálkozva vevék észre, hogy a fiatal kézműves arcán legkisebb aggály, szorongás nyomai sem látszanak; oly hidegen, oly nyugalommal viseli magát, mint aki már beleszokott az ily helyzetekbe. Szokott elfogulatlan hangján beszélt velök a legközönyösebb tárgyakról, s midőn a napirenden levő országos és közemberiséget érdeklő tárgyakra hajlott át a beszéd, oly lelkesüléssel szólt hozzá, mint aki száz év haladó boldogságát látja maga előtt – és abból egy napot sem ígér magának.

Még nagyon kora volt az idő, midőn a hídon keresztül a ligetbe hajtattak; ott egy frissítőárus sátora állott. Ifjaink megállíták a kocsit, s felszólíták Sándort, hogy nem kívánna-e elébb reggelizni.

– Köszönöm – felelt ez. – Meg találna rajtam érzeni, s még valaki azt mondhatná, hogy szív-erősítőre volt szükségem. Majd azután... Vagy azután sem! – veté utána könnyű kedéllyel.

Innen gyalog mentek az erdőn keresztül a kitűzött helyig, hova alig néhány percnyi várakozás után ellenfeleik is megérkezének.

Komor, felhős reggel volt, s hasonló komor egykedvűség ült a mi ifjaink arcán.

Az ellenfél nevetve, hányiveti délcegséggel jött karonfogva az ezüstnyárfa bokrokon keresztül; Abellino, a természetes Konrád, Livius, egy seborvos és egy szolgál. – Az utóbbi hozta magával nagy, saját alakú tokokban a pisztolyokat és a sebészi műszereket.

A négy tanú a középre ment, s halk beszéddel némi közös pontok felett látszott egyezkedni, mint a kiindulási és a lőtávolság és az első lövés felett. Ez tetszésre bízott. A kiindulási távolság negyvenöt lépés, huszonöt a korlát.

Ez értekezés alatt Abellino elővévő jó vontcsövű peckes (Schneller) pisztolyait, s produkciókat tartott a társaság előtt. Inasának parancsolá, hogy hajítson fel előtte hársfaleveleket a levegőbe, s ő azokat háromszor egymás után egyes golyóval lelőtte.

Ez csak az ellenfél remegtetéséért történt.

Miklós észrevévő a célt, s megnyugtató biztonsággal sűgá a kézműves fülébe:

– Nem azokkal a pisztolyokkal fognak önök löni, hanem a mieinkkel, melyek egészen újak, s nem olyan könnyű velök bravúrlövéseket tenni.

Sándor keserűen mosolygott.

– Nekem mindegy. Előttem nem becsesebb az élet annál az ellőtt falevélnél.

Miklós mélyen tekintte az ifjú szeméibe. Sejteni kezdé, hogy ennek több oka is van a párbajt elfogadni a közös firma becsületénél.

Mindamellet kötelességökhöz híven megkísérték a tanúk elébb a felek kibékítését. Abellino e két föltétel alatt ígéré a kihívást visszavonni: 1. ha a kihívott fél a védett firma nevében kinyilatkoztatja, miszerint őt megsérteni sohasem volt szándéka; 2. ha Boltay mester ugyanazon téren, melyen a sértő nyilatkozatot tevő, be fogja iktatni, miszerint Kárpáthy a kérdéses összeget a legnemesebb, tisztán műbaráti célokból adta gyámleányának.

Sándor tanúi elmondák előtte a feltételeket.

Mindjárt az elsőt visszautasítá.

Nem akarta őt megsérteni? Akarta, világosan, öntudatosan akarta, a sértést egyenesen magáévá teszi, és azt vissza nem vonja.

Ah, ennek több oka van pusztá hetvenkedésnél a viadalra. Itt nincs más mód, mint löni.

Abellino segédjeit felláasztotta ellenfelök makacssága. Most már csak azért is meg kell őt kínozni.

Konrád nagy szentorral fordult a velök hozott sebészhez:

– Itt vannak önnek műszerei? Tárja ki, tartsa készen. Érvágóra, úgy hiszem, kevés szükség fog lenni. Mit, hát a csontfűrész miért nem hozta el ön? Ön gondatlan ember, barátom. Párbajban megesik, hogy az embert nem lövik sonica föbe, nem találják a szívébe, hanem vagy lábát, vagy karját éri a golyó; s akkor, ha csontot sértett, még a városba viszik, és rögtön nem amputálják, könnyen rák eshetik bele.

Még csak az kellene, hogy a golyókivevőt is otthon felejtette legyen, amire minden bizonyos szükség fog lenni.

– Helyre! Helyre, uraim! – kiálta Rudolf véget vetendő a gyöngédtelen kízásnak.

Abellino ekkor lövé el a negyedik hárslevelet huszonöt lépésről.

– Azokat a pisztolyokat félre kell tenni, mert már ismeretesek – szólt Rudolf. – A mieink egészen újak.

– Elfogadjuk – felelt Konrád –, biztos kézben ez is szilárdul hord; csupán arra kell vigyáznod – folytatá Abellinóhoz fordulva –, hogy midőn célozni kezdesz, ne felülről bocsásd lefelé karodat, hanem alulról fölfelé emeld, így ha a mellére célzasz, s a pisztoly lefelé rúg, a hasába fogsz találni, ha pedig felfelé rúg, akkor éppen a koponyájába.

Ezalatt megtöltötték a pisztolyokat, a golyók mindenki szeme láttára bocsáttattak a csövekbe, s a kihívott választott belőlük.

Azzal kiállíták őket a kiindulási pontokra; a sorompók fehér kendőkkel voltak jelezve.

A tanúk oldalt vonultak, egy csoportban az egyik félé, másikban a másiké. Konrád egy vastag jegenye mellé húzódott, mely meglehetősen elfedé széles termetét.

Három taps jelt adott a vívóknak az indulásra.

Sándor néhány percig állva maradt helyén, a pisztolyt leeresztett kezében tartva. Arcán hideg nyugalom ült, bánatnak is nevezhetnék, ha ez egy neme nem volna a gyávaaságnak. Abellino lassan féloldalt állva tett apró lépéseket előre, több ízben szeméhez vonva a kiszegzett pisztolyt, mintha rögtön löni akarna. Ez a lehető legnagyobb kízása az ellenfélnek, mely a kissé remegős szívűt rendesen arra kényszeríti, hogy a nagyobb távolságból elébb lőjön, s akkor, ha nem talált, egészen ellenfelének adta át magát.

Ehhez látni azt a boszontó mosolyt, azt a kötekedő, ingerlő hunyorítást, mellyel Abellino ellenfelét zavarba hozni törekedett! Hisz ő a repülő falevelet is lelövi! „Szegény fiú!” – sóhajta halkán Rudolf, míg társa már rá akart kiáltani Kárpáthyra, hogy lovagias párbajban semmi ingerkedés sincs megengedve.

Azonban akkor egyszerre megindult helyéből Sándor, s szilárd, meg nem szakasztott léptekkel egész az őt illető sorompóig lépett, ott megállt, felemelé a pisztolyt és célzott. Arcán valami szokatlan hőség terült el e pillanatban, szemeiben rendkívüli tűz szikrázott, keze nem reszketett.

Ez szokatlan merészség. Az első lövés előtt nemigen szokott senki a saját sorompójáig lépni, mert akkor rossz siker esetére ellenfelének nagy előnyt adott; e merészség azt okozá, hogy Abellino megállt hat lépésnyire saját sorompójától, s hüvelykujját elmozdítá a pisztoly sárkányáról, melyet eddig tartott.

Ami a következő pillanatban történt, azt nem tudja megmagyarázni senki.

Egy lövés eldőrdült, s rá egy fél másodperc múlva a másik. Az elősiető tanúk Sándort a maga helyén látták állni egyenesen. Abellino háttal volt felé fordulva, s kezét bal fülére tapasztá. A sebészek odafutottak az utóbbihoz.

– Meg van ön sebesülve?

– Semmi, semmi! – inte, az egyik kezét folyvást fülén tartva. – Az ördögös golyó éppen fülem mellett repült el, aligha meg nem siketültem. Egy szót sem hallok abból, amit magam beszélek. Ördögös golyó! Inkább az oldalbordáim közé ment volna.

– Óhajtanám, hogy oda ment volna! – ordíta az előrohanó Konrád. – Ön egy veszett bolond, ön engemet lőtt meg ellenfele helyett. No nézzék uraim, amely fa mellett álltam, oda fűrődött a golyó; hát diszkréció ez, tulajdon segédeinkre lövöldözni, ha az a fa ott nincs, maustodt vagyok, maustodt! – Maustodt! Majd jövök én többször párbajsegédnek, csak egy ekkora gyereket kell értem küldeni, mint a kisujjam; mindjárt eljövök.

Ez úgy történhetett, hogy amely percben Sándor golyója azzal a leírhatlan erőszakú füttyentéssel Kárpáthy füle mellett elsüvöltött, ez az egész agyrendszerét megrázó légütésre önkénytelen felkapta kezét, s az e percben elsült pisztoly golyója egészen oldalt vette az irányt, s Kárpáthy maga háttal fordulva találatott a lövés után.

Ő nem hallá többé Konrád szemrehányásait, füléből lassú cseppekkel kezde szivárogni a vér. Bár nem mutatta, de arca halaványságán meglátszott, hogy iszonyú kínokat kell neki érezni agyában. Az orvosok azt suttogák, hogy fülhártyája megrepedt, s egész életén át nagyot fog hallani.

Nagyothallani! A legprózaibb minden emberi gyöngék között, melyet szánni ritkán, többször gúnyolni szoktak. Inkább az oldalbordák közé ment volna az a golyó.

Kárpáthy kocsijához kelle vezetni. Ha fájdalmai engedék, szitkozódott. Inkább egy sebet kapott volna a tüdejébe.

Rudolf és Miklós akkor a két ellentanúhoz léptek, megkérdezve, hogy meg vannak-e elégedve a nyújtott elégtétellel.

Livius elismeré, hogy minden a maga rendében ment véghez, s a törvényes öt perc már lefolyt. Konrád pedig azt állítá, hogy ő annyira meg van elégedve ezzel a párbajjal, hogy zsvány legyen a neve, ha még valaha egyben is részt fog venni

– Úgy legyenek szívesek uraim, *saldírozni* ezt a követelést! – szólt Sándor a tanúkhöz lépve s eléjük mutatva azon kihívó levelet, melyet azok mesteréhez intéztek. – Tessék ideírni, hogy „saldirt”! Becsülettel ki van fizetve.

A tanúk jót nevettek az ötleten, s a legelső patzenhäusliban tollat és tintát kerítve, annak rendi szerint aláírták a kihívólevélre a „saldirt”-ot.

Saját tanúi pedig *előttemezték*.

Az ekként hitelesített okiratot zsebébe dugva, köszönetet monda az ifjú saját tanúinak szíveségeikért, s gyalog visszatért a városba.

XIII. A nábob nevenapja

János fővétele napja közelgett, híres, nevezetes nap egész Szabolcs vármegye környékén. Kárpáthy János úr önegysága névnapja ez, s minthogy ugyanazon napon születék, melyre kereszteltetett, egyúttal születése napja is, s már hatvankilenc esztendő óta hetedhét országra szóló vigalomnak ünnepe, mert amióta János úr megszületett, minden évfordulatban nagynál nagyobb dáridóval szokták azt megülni és ületni; elsőbb ugyan Kárpáthy János úr édesatyja, később pedig saját maga, s nagyon világtalan embernek kellett volna lenni abban az időben, kinek ez ünnepélyekről tudomása ne lett volna.

A körülfekvő falvak lekipásztora már előtte egy hónappal megrendelék Debrecenben vagy Nagykunmadarason az új kaputokat, ráparancsolván a szabóra, hogy „Zsebet nagyot!” Lembergi szemfényvesztő és tűzijátékos törte a szenet és szalamiát a rakétákhoz. Debreceni diákok tanulták a kántust, szép megköszöntő éneket s cifra népdalokat hármóniás nótára; cigányprímás sorra alkudott a gyántára valamennyi boltban; s vándor színésztársulat készítő titokban a tervet, mint lehetne akkorra megszökni Nyíregyházáról.

Az úriabb körökben, hol boldogtalan férjek feje felett gondos háziasszonyságok gyakorolják azon hivatalt, mely az égben az őrangyalokra, itt e földön pedig a rendőrökre van bízva, előre folytak a házi zivatarok, amint János napja közelgett, mely el szokott tartani egy hétig, az első napon minden női renden levő teremtés megszökvén onnan, az utolsón pedig az ott maradt férfinépből ki félholtan, ki egész részegen, jól megverve, pénzét elkártyázva szállingóznán haza.

János úr ő maga annyira szokva volt az ezen nap örömeihez, hogy elveszettnek hitte volna azon esztendőt, melyben azt fel nem tartotta volna, és halálos ellensége leendett mind azon ismerőinek, akik e névnapon a megjelenést elmulasztották. Ez alól csak a halál volt okszerű mentség.

Ezen évben tehát kénytelen levén az országgyűlésen fenn időzni, nagy tusakodásába került, vajon Pozsonyban tartsa-e fel nevenapját, s felvitesse saját költségén minden cimboráit, ismerőseit, papjait, diákjait, cigányait, poétáit, színészeit és parasztemyecskeit. Ez mind nem történhetik meg. Azt nem lehet valakitől kívánni, hogy egy névnap kedvéért hat napi utat tegyen, és ha mindezek itt volnának is, hol maradna az otthoni úri kényelem, a rakoncátlanság és dévajtság senkitől meg nem bíralt menhelye; mert hisz akkor három mérföldnyi kerületben nem szabad józan embernek mutatni magát, s csak úgy apródonkint hordják széjjel a híret hazaszállongó vendégek, minő kapitális bohóságok történtek a kárpátfalvai kastélyban, Jancsi úr legkedvencebb lakhelyén, aholott nem lakik senki más, mint az ő vendégei, cselédjei és kutyái.

Ilyen multságok számára nagyon kedvezőtlen hely leendett Pozsony. Az ellenpártiak figyelmé a főlovászmester felügyelete alatt, a nádor és az egész ország szemei előtt, józan német polgárok városában, bérbe vett szűk udvarú szálláson, újságírók közellétében; az ember még csak el sem meri rikkantani magát.

Akik ismerék Jancsi urat, már július vége felé vehették észre rajta azt a kényelmetlen feszengetést, azt a bőréből kibújni vágyást, amit e nyomasztó körülmények idéztek elé benne, s midőn végre a nádor öfensége megengedé neki, hogy két hétre hazaszabadulhasson, oly jókedve támadt, hogy madarat lehetett volna vele fogatni.

Akiket elől-utól talált, ismerőit, vagy akiket csak név szerint ismert, hitta, invitálta magához Kárpátfalvára, úgyhogy utoljára példabeszéddé vált az úri körökben „Nem megyünk Kárpátfalvára Jánost köszönteni?” Ha két ember összeveszett, egy harmadiknak csak ezt kellett mondania, hogy rögtön elne vessék magukat, és kibéküljenek.

E példabeszéd eljutott Abellinóhoz is, ki már ekkor kezdett magához térni a fejében támadt daganatból, s egyik fülére meglehetősen hallott. Betegsége azzal lett súlyosabb, hogy belül emésztő bosszúja, a bátyja iránti gyűlölet s a Fanny által történt megszegyenülés szüntelen háboríták kedélyét. És ő nem volt azon ember, aki lemondani tudott; a bukás csak újabb inger volt reá nézve, s akinek megrontását egyszer föltette magában, attól el nem állt, s ha tízszer elesett is, tizenegyszer megint megrohanta volna.

Egy napon, akik hozzá látogatni mentek, értesíték róla, hogy nagybátyja hazakérezkedett nevenapját megtartani. Ez igazán mulatságos szenvedély.

Abellino mosolyogni látszott. Noha egy-egy szisszenés szakítá félbe mosolygását, percnyi fájdalomra torzítva arca vonásait; a vér fájdalmasan lüktetett füle idegein keresztül. Azután ismét mosolygott.

– Majd én is megköszöntöm őt – mormogá fogai közül. – Küldök neki névnap ajándékot, amilyet még nem kapott soha.

És újra mosolygott fel-felkiáltva, hogy fejében pokolbeli kínokat érez!

* * *

Most jerünk a kárpátfalvi kastélyba.

A Berettyó egyik szeszélyes kanyarodása mintegy félszigetbe körít néhány ezer holdnyi területet, ezen fekszik a Kárpáthy-család őskastélya.

Azt illetőleg nehéz volna meghatározni, melyik a sok épület közül a voltaképpeni ősi lakhely, miután az elődök mindegyike óhajta magát építményeiben megörökíteni, egyik jobb szeretett a vízpartra építeni, másik be az erdők közé, ismét másik az országútra akart látni, a negyedik pedig erővel elbújt szem elől; az utódok azután egy vagy más célra használták az ősök piramidjait, a népszerűbb egyéniségek emlékeit nagy becsben marasztván, a kevésbé tiszteltekét alárendeltebb célokra fordítva.

Így ott látni a vízparton agg gesztenyék árnyékában egy fekete romladékot, mely eredetileg nem is itten épült, hanem kinn a síkságon találtatott. Ez volt a legrégebbi nagyapának, Kárpáthy Ubulnak erős faragott kövekből épített sásfészke, melyet a tatárok IV. Béla alatt égettek fel, de köveit nem bírták szétfeszegeni; ott maradt a tisztos emlék késő Ulászló idejéig, midőn a körüle terült falunak nyoma sem vala már, ekkor feltámadt a nemzeti büszkeség Kárpáthy Ákosban, az akkori Szabolcs vármegyei főispánban, s mindjárt Dózsa vezér megsüttetése után, a megjuhászodott kurucokkal darabról darabra elhordatá a méltatlan síkságról a hun építészet eme tiszteletre méltó maradványát, s ahogy állt, felállíttatá azt ismét a Berettyó partján, palotája mellett, s jaj lett volna annak, aki ebből csak egy követ is meg mert volna mozdítani.

Egy későbbi utód: Kárpáthy Ábel, akkor térvén át református hitre, roppant templomot építtett oda harangokkal és orgonával ellátva, s alapítványt tett a pap fizetésére. Sőt buzgalma még annyira vitte, hogy egy irtóztató kaszárnnyát kezdett el rakatni azon szándékkal, hogy abból kollégium lesz huszonnégy katedrával, konviktussal, kilencszáz diákra könyvtárral, múzeummal s más tréfaságokkal. De belehalt az óriási vállalatba, s öccse, a praktikus Kárpáthy Bertalan, magtárnak fordítá a kollégiumnak kandidatek falakat.

Ennek a fia, Kárpáthy Boldizsár iszonyú fősvény volt, sohasem költött sem magára, sem másra, s hogy vendégeket ne legyen kénytelen elfogadni, kihurcolkodott az I. Leopold alatt épült roppant palotából, annak az ablakait berakatta téglával, magának pedig építtetett egy kis földszinti házat, mely csak akkora volt, hogy maga elfért benne, s onnan soha ki nem mozdult. Utódai, kiket szörnyen megvexált azáltal, hogy sokáig élt, és várakoztatta őket halálára, a piszkos lakást kutyapecéireik számára áldozák föl.

Az utóbbi ős nagyszerű gazda volt, szüntelen gazdasági épületeket rakatott egymás hegyirehátára, olyan pálinkafőző házat támasztatott a versailles-i mintára épült kastély oldalának, hogy nem lehetett az utóbbiban megmaradni a moslékszag miatt, s istállón és esztrangan keresztül kellett bejutni az angolkertbe.

Kárpáthy Dalia, ki Mária Terézia fényes korszakában díszlett, új, pompás kétemeletes kastélyt építtetett a Berettyópartra divatos rondellákkal s középen aranyos donjonnal, a kapu fölött aranycifrázatú márvány ősi címer, még nagyobb a tető homlokzatán s a víz felőli fronton kariatidákra emelt aranyrácsozatú erkély, benn hosszú folyosók, boltozatos termek, kifestve, táblázva és szönyegezve, nem különben megrakva nagybecsű képekkel és ellátva titkos ki- és bejárásokkal s alattomos csigalépcsőkkel, ahogy ez azon időkben szokás volt. A következő ős II. József császár idejében jutott a kastélyhoz, addig Bécsben lakott, ennek meg az a gondolatja támadt, hogy ő várost telepít Kárpátfalva helyibe. Építtetett is egy sor hosszú házat a füzek aljába, s egy csomó naplopót belekolonizált; a kastélyban pedig minden termet felosztott spanyolfalakkal három-négy részre, hanem a következő évben telepítvényét nagyon megrongálta a vérhas és váltóláz, s emberei lassankint visszaszökdöstek, ki honnan idejött. Ő maga is rövid időn boldogabb hazákba indigenáltatott be.

Erre következett a mi nábobunk, ki holta napjáig Jancsi maradt.

Az ő kezeinek nyomai legláthatóbbak az ősi telepen. Minden, mi felütlő, mi kiáltó, mi az embereket mérföldekre figyelmessé teszi, az ő szerzeménye. A park tele szarvas- és dámvaddal, s azok számára téli rekesztékek; ezek ötlenek már messziről a közeledő szemébe, még midőn csak messziről látja a kárpátfalvi templom tornyát, melyet Jancsi úr két akkorára építtetett, s befödete villogó bádoggal, hogy a vendég tíz mérföldnyi távolból kiismerje a többi falunyelek közül.

Üvegházat építtetett kétakkorát, mint őse, Daliáé volt, nem mintha pálmákat akart volna benne növelni, hanem hogy a roppant hatszázéves gesztenyét ne ériék a szelek, melynek lombjai közt rejtőzött Kárpáthy Kupa három nap és három éjjel, midőn a tatárok üldözik, táplálván magát azon idő alatt a vendégszerető fa édes gyümölcseivel.

Kárpáthy Dalia csak egy kerek termet építtete a kastélyban, aholott hébe-hóba Bécsből aláhozott énekesek és virtuózok zengedezének; Jancsi úr ehelyett az angolkert közepén saját terve szerinti színházat emeltetett, s voltak kóbor társaságok, melyek rávetették a fejüket, hogy oda menjenek játszani. A honorárium elég csalogató volt, de annál visszatetszőbb a kritika, mely abból állt, hogy ha a színész nem tudta jól a szerepet, ott in facie loci lehúzatta a nagyságos úr, s olyan sort veretett rajta, amilyen csak dukált.

Ez esettől azonban nem leheté félni, midőn nevenapján történt valamely tablókkal és görög-tüzekkel ékesített előadás, mert e napon a nagyságos úr mindenki iránt szokatlanul kegyes volt, három napig gyönyörködheték kegyeiben minden lélek, a negyedikben aztán hordta mindenki az irháját, mert akkor kezdődött a haddelhadd a hírneves vendég urak között.

E kibékülési szimptomákra történt hivatkozás több, mint pusztá frázis.

Amint születésnapja közeledett, valami szokatlan áhítat lepte meg János urat; a bohócok, a pórleányok kizárattak a kastélyból, helyettök a tisztelendő úr tett látogatásokat a kastély

uránál; a kutyákat, medvéket elzárták az udvarról, hogy a közeledő szegényeket meg ne tépjék, s az új kenyérrel áldozat alkalmával a főúr egész udvari népével együtt templomba ment, ott felveendő az úrvacsoráját, s onnan visszatérve, amit az úr oltára előtt fogadott, hogy aznapon kibékülend minden ellenségeivel, azt menten fogatba vevé.

– Küldjétek legelébb is a jószágigazgatót!

Nem azért, mintha e derék ember volna az ő ellenségei között a legelső, hanem azért, mivel nála vannak letéve mindazon tisztartók, ispánok, kasznárok, kocsmárosok és árendások számadásai, kik Jancsi úr roppant birtokán felezik a jövedelmet, s a nábob igen jól tudja, hogy midőn e számadásokat átnézi és helybenhagyja, legszámosabb ellenségeivel van alkalma kibékülni, s éppen azért hozatja azokat maga elé közelgő születésnapja előtt, mert meglehet, hogy ha valami gonosz órában vetne beléjük egy pillantást, felét elcsapná az összes személyzetnek, s azért megint kár volna, mert szegények többnyire gyermekes emberek, s aztán, akik utánok jönnének sem lennének jobbak.

Az érintett jószágigazgató, nemzeti Varga Péter uram, egy Jancsi úrral hasonló férfi, kinek apja kondás volt Jancsi úr apjánál, s akit azért tartottak az úrfi mellett, hogy legyen neki kit ütni-verní. Ami tudományt Jancsi úr nevelői az ifjú úrra raktak, az arról menten lepergett, hulladékai azonban annál fogékonyabb földre találtak Petike lelkében. Az öreg Kárpáthyt nagyban mulattatá az eset, hogy fia helyett Petike tanulja meg a leckét, s később a fiút elküldé tanulni a debreceni kollégiumba, ahol aztán a világ minden létező tudományait ki- és be-tanulván visszatért, megtevé őt egyenesen jószágigazgatónak, mely hivatalában mind a fentebb említett napig híven meg is maradott, s ha megmondjuk, miszerint most is azon szegényes állapotban van, melyben volt eleve, nem éppen gazdag fizetéséből élve évről évre, teljes fogalmat adánk becsületességéről.

Mert a magyar nábobnak elve az, hogy a fizetéstől irtózik; inkább ajándékoz, vagy elnézi, ha lopják, csak fizetésnagyoobbításért ne folyamodjanak tisztviselői, mert azt utálja szörnyen.

S ha azután egy-egy olyan bohó akad hozzá, mint Varga Péter uram, aki nemcsak hogy lopni nem tud, de még csak meg nem szolgált ajándékokat sem örömet vesz el, annak a kincsek közepett könnyen felkopik az álla. Más ember rég milliomos volna az ő helyzetében, az alárendelt ispánok, tisztartók mind hintóban járnak, ezüstről ebédelnek, s kisasszonyaikat Bécsben neveltetik, ő pedig alig tudott annyira menni, hogy egy pár ezüstsarkantyút üttessen kordovány csizmájára, s egy ócska csézára tegyen szert, melyen két, csikóbul nevelt ló szállítja, amikor parádézik.

Most is arról látjuk őt leszállni a kastély kapujában megállva, mert behajtatni áttal, hogy a komisz cséza kerekei fel ne vágják a szép gömbölyű kavicsot, amivel az udvar fel van töltve.

A szekér dereka tele van rakva egybekötözött, hosszú iratcsomagokkal, miket Péter úr elébb az odasiető hajdúk karjaiba támogat, s azután általuk előre bocsátva, becsülettudó lépésekre szedegetve sarkantyús lábait, felballag Jancsi úr elé, ki ott várakozik rá a családi archívum termében, melynek óriási fehér mázas, aranyozott szekrényei likas rácsozattal a boltozatig emelkednek, telve lévén okiratok és bevégzett számadások múmiáival, miket hosszú évek során át egynehány számkivetett egéren kívül senki sem háborgat, azokat sem tudni, mely átokfogta szenvedély vagy családi viszontagság kényszeríti eme sovány kosztra, amidőn hombárok és szalonnás kamrák kecsgetető közelségben vannak.

Míg az érdeemes jószágigazgató eddig a szobába eljutott, számtalan ajtókon kellett neki keresztülbotorkáznia, melyek akár voltak becsukva előtte, akár nem, mindegyiknél megállt, kocogtatott, ha az ajtó tárva volt, akkor az ajtóragasztón kocogtatott, míg a sarkában jövő öreg Pál hajdú, ki az aktákat hozta nyalábban, be nem tuszkolta erővel, hogy sohase kopogtasson ott, mert senki sem felel. Végre az archívumba jutott. Jancsi úr meglátva a közeledőt, előbbre

ült karszékében, s kezét nyújtá felé; Péter úr azonban ahelyett, hogy egyenesen odament volna az eléje nyújtott kezet megfogni, körülhárította a hosszú tölgyfa asztalt, nehogy azt a gorombaságot kövesse el, hogy bal kéz felül ejtse a nagyságos urat, s akkor is három lépésnyi távolban megállt előtte, s mély tisztelettel meghajtá magát.

– No! Menjen már közelebb! – riadt rá a konfidens hajdú. – Nem látja, hogy nyújtogatja az első lábát a nagyságos úr?

– Óh, kérem alássan – szólt kezeit félredugva az érdemes jószágigazgató –, nem vagyok én azon kitüntetésre érdemes.

És a nagy világért rá nem lehetett volna venni, hogy kezét odanyújtsa Jancsi úrnak, kinek a világon tán egyedül ő adta meg a valódi címet; azután meg azt nem lehetett vele megértetni, hogy ő a méltóságos úr mellé leüljön, hanem erővel kellett őt Pálnak lenyomni egy székre, de csak megint felkelt róla, s állva maradt földesura előtt.

Sajátságos három alak volt az együtt, a méltóságos úr, a jószágigazgató és a hajdú. Kárpáthy arca ez órában szokatlanul derült volt, nagy kopasz homloka fénylett, mint egy templom kúpja, ősz hajzatának gyér maradványai ezüst billengekben kondorultak tarkója és halántéki körül. Szépen meg volt borotválkozva simára, s a bajusza kétfelé simítva, szemeinek lázas veressége elmúlt, s képéről eltűntek a torzító ráncok.

Átellenben a derék tisztviselő, sárgabarna arcán a múlt században elsajátított modor, pontos alkalmazkodás és múlhatatlan tisztelet; bajusza kurtára van nyírva, hogy sok baja ne legyen vele, pedig több gondot ad annál a csodára meghagyott hajporos copf, mely tisztos emléket fekete szalag közé fonva ország-világ láttára viseli az emberséges ember, s köntösét maig is azon divatra szabhatja, melyről nem lehet tudni, vajon frakk-e az vagy atilladolmány; elől össze nem gombolható, alul hátrafelé húzódik, s látni engedi a csípőn alul érő ezüstgombos mellényt.

Mögötte áll Palkó, a vén hajdú zsinóros dolmányban.

Ez is oly ősz, mint ők; együtt nőttek fel, együtt vénültek meg mind a hárman, s Palkó most is csak úgy bánik a nagyságos úrral, mint mikor együtt labdáztak az udvaron.

Megöszült már a haja a legénynek, de egy szála sem hiányzik; hosszan, tömötten hátrafelé van az simítva, s lefogva görbe fésűvel, bajusza hegyesebb a csizmadiáárnál, s félelem gerjesztőn kétfelé van kenve; arcvonásai oly egyszerűek, hogy három húzással lerajzolhatná egy ügyesebb festő, csak a színével gyűlne meg a baja, kissé nehéz lévén festeni pirosba veressel.

– Méltóztatott kegyeskedni a méltóságos úrnak – szólt Péter úr az asztalhoz állva – becses személyében leereszkedni a számadások megvizsgálása végett; annak okáért bátorkodtam egész alázattal az egészet egy kis szisztémába szedni, hogy méltóságodra nézve annál könnyebb legyen az áttekintés.

Ezzel inte Pálnak, hogy tegye le az iratokat.

Ez nagy mérgesen odatálalta valamennyit az asztalra. S nem állhatta meg, hogy ennyit ne mondjon:

– De kár, hogy ez a sok szép papiros tele van firkálva.

– Ész nélkül beszél kend! – förmedt rá Jancsi úr.

– Hiszen mindegy volna a nagyságos úrnak, ha üres papirost mutatnának neki e helyett, úgysem hallgat reá. Nem elég azt tudni, hogy meglopták, még azt is tudni akarja, hogy mit loptak?

– Ejnye, beste lélek fia! Énvelem beszélsz így? Mármost csak azért is végignézem az egész számadást, s te azalatt itt fogsz állva maradni a hátam mögött.

– Megeszem én azt az írást mind, amit a nagyságos úr átnéz – dörmögé az öreg szolga.

– Fogja be kend a száját! – rivallá rá Jancsi úr; mire Palkó komikus szófogadással tevé markát bajszos ajkára, s csak úgy azt öt ujja közül morogta:

– Befogtam már.

János úr erre példás elszántsággal nyújtá kezét a legfelyül fekvő csomag után, mely Kárlátó János tisztartó számadásait foglalá magában, s elkezdte benne keresgélni mindaddig, míg azon meggyőződésre nem jutott, hogy nem találja az elejét, mire odatolá azt Péter úr elé, ki is rögtön rátalált a keresett lajstromra.

– Íme itt a kakadi jószágról kelt évi kiadások és bevételek lajstroma.

Hallgassuk meg mi is. Kissé unalmas, de jobban tanulságos fog lenni annak megtudása, hogyan gazdálkodtak a nábob jószágán.

Péter úr, dacára hajlott korának, pápaszem nélkül olvasott.

... „Az 1824–25-ik esztendőben valónak a kakadi uradalomban bevételek, ut sub stria bizonyíttatnak, e következők:”

Itt elébb félbeszakítá az olvasást Péter.

– Méltóságodnak kegyes engedelmevel, ide a márgóra bátorkodtam egynéhány észrevételt tenni az illető pozíciókra nézve, ha kegyeskednék azokat meghallgatni.

Jancsi úr inte, hogy felajánlja rá magát.

– Tehát; ez évben tett a kakadi uradalom gabonatermelése 12 ezer köből tiszta búzát. Eszerint alig adta meg a magot, amit belevetettek – a leggazdagabb földön.

– Rossz esztendő volt az idén – menté a tisztartót Jancsi úr. – Megdőlt a gabona, a nyáron elverte a jég, a sok eső miatt kicsírázott az asztagban.

– Így mondá a tisztartó maga is – viszonzá Péter úr –, de télen rá kellett volna ereszteni a birkákat a vetésre, néhol lekaszáltatni a sását, s majd nem dült volna meg; jégeső ellen Pozsonyban lehetett volna kármentesíteni, s ott van az irtóztató nagy csűr, ha behordták volna, nem csírázik ki, és megvan.

– Jól van, Péter uram, tovább. Majd máskor másképp lesz. Csak bízza kegyelmed azt reám.

– Eladódott a tizenkétezer mérő élet, köblét nyolc forinttal véve – ennyit adott érte egy győri kereskedő váltócédulában – összesen kilencvenhatezer forintért, holott én az újságokban olvasám, hogy Pesten tizenegy forinttal kelt a sikeres búza, s könnyen el lehetett volna szállítani, mert az árvíz miatt az ökröknek úgysem volt semmi dolguk.

– Igenis, de éppen ezen árvíz okozta, hogy elvivén a hidat, nem lehetett átkelni a Tiszán.

– Baj ugyan, hogy a víz elvitte a hidat, de nem kellett volna el hagyni romlani a gátot, akkor nem vitte volna el.

– No csak bízza azt kegyelmed rám! Menjünk tovább!

– A repce megdohosodott a vevő utáni várakozásban, úgyhogy nem folyt be érte több nyolcezer forintnál. Ez hibás állapot, mert ahogy én tudom, akkor nem járt eső, hanem a tisztartó keresztelője miatt a boglyákban fülledt a betakart repce, s attól lett fekete és savanyodott meg.

– No bizony. Hát keresztyén ember kegyelmed, hogy a tisztartótól azt kívánja, miszerint fiának keresztelését hátrább való dolognak tekintse holmi világi repcénél? Csak hagyja azt kegyelmed énrám.

– A szénát elvitte a víz, mert éppen takarodás idején hajtóvadászatra rendelt a méltóságos úr minden villafogható embert. Máskor e rovat alatt szép sommák szoktak megnevezve lenni.

– No annak hát egyenesen magam vagyok az oka; szegények nem tehetnek róla; csak bízta azt kegyelmed rám.

– Emiatt azonban a bevételek egy új tétellel szaporodtak, mely származik a juhok és igásbarmok dögbőreiből, melyek takarmány hiánya miatt rakásra hullottak.

– Lám, a kár haszonba ment.

– Fogyott ellenben a bevétel a gyapjú rovatával, mely máskor nevezetes volt.

– Úgyis rossz volt ez idén az ára, alig keresték.

– Továbbá...

– Hagyjuk el ezt már Péter. Ezt látjuk, hogy derék becsületes ember; minden rendén van. Mi az a másik csomó ottan?

– Ez Kajaput Taddé számadása, a nyilasi uradalom kasznárjái.

– Ah, ez érdekes szokott lenni, nincsenek most új találmányai?

Ez említett férfiú egy vállalkozó szellem volt, ki példánygazdászatot állíta a kezeire bízott uradalomban, hanem ez a példánygazdászati példátlanul többbe került, mint amennyit behozott.

Állított ő cukorgyárat, de a kotyvadékat sohasem vitte odább a szörpnél, s a tarthatatlan madárlép alakú cukor minden fontja tíz forintba került.

Selymet is tenyésztett, de egy rőf szalag többbe került abból, mintha egy rőf bársonyt vett volna készpénzen.

Hallotta valaha a festő csülleng hírét, s nagy mennyiséget vett belőle, hogy majd ő abból indigót támaszt; de rajtasavanyodott a kifacsart lé, mert nem találta ki, hogy miáltal lesz kristályá.

Állított üveghutát is, s készpénzen vette hozzá a fát, és nem bírt egyebet előállítani zöld üvegnél, amit senki sem vesz.

Fenyőerdőt ültetett a futóhomokba, mégpedig tavaszkor; őszre híre-hamva sem volt.

Posztógyárt állított, Szakolcáról hozatott bele egy megbukott takácsot főfelügyelőnek, aki aztán olyan kék szöveteket állított elő, hogy ha három hétig viselte valaki, szanaszét mállott rajta, hanem ha megázott egyszer, akkor meg úgy összement, hogy a könyökéig ért az embernek a ködmen ujja, s megfesté kékre az alatta levő inget úgy, hogy nem volt többé szüksége ködmenre.

Egyszóval sokkal több volt a költség, mint a nyereség az egész gazdaságból, ez a rezultátum.

– Íme így van az, mikor tudósok kezdenek gazdálkodni – monda Jancsi úr, miután jól kikacagta magát az egyes tételeken.

– Megkövetem alázatossággal – szólta Péter úr –, így van az, mikor féltudósok gazdálkodnak; a tudomány oly méreg, amiből a sok meggyógyít, a kevés megöl.

– No de lássuk a többiekét! Mi az a vékony köteg ottan?

Már ekkor a vékonyát kezdte válogatni.

- Ez az opálbányák árendásának a jelentése. A négyezer forint haszonbér fejében elküldé a drágaköveket, miket ugyan készpénzen ezer forintért meg lehetett volna tőle kapni.
 - Hát mit csináljon szegény ember? Csak élni is kell neki. Hat gyermeke van, amint hallom.
 - De Galíciából volt itt egy kereskedő, s az megnézte a bányát, és húszezer forintot ígért haszonbérbe első szóval.
 - Mit? Én galíciai embernek, idegennek adjam a bányákat? Hát ha csillagokkal fizetne! Maradjunk a réginé! Mi az a másik csomó?
 - Ez a talpadi erdősz számadása.
 - Tisztelem azt az erdőt! Már tizenkét esztendő óta látok itt számadásokat a talpadi erdőről; a minap agarászaton vagyok többedmagammal, s utolér az eső. Sebaj – mondám én –, itt kell lenni közel az én talpadi erdőmnek; vágassunk oda, ott bevárhatjuk, míg a zápor átmegy. Odanyargalunk nagy sietve, hát erdőnek sem híre, sem hamva. Kérem utoljára egy ázott kukoricacsőstől, hol itt a talpadi erdő? Ahol ni! – szól ez, egy helyre mutatva, ahol vagy ötven girbegurba nyírfa sínylett a homokban, mintha seprűket ültettek volna szépen sorba. Hát ez az én nagy költséggel ültetett talpadi erdőm! Meg kell mondani annak az embernek, hogy ültessen oda még egynehány seprűnyelet, ha azt akarja, hogy erdősznek nevezzem.
 - Emez pedig itt a tarcsai molnár számadása. Ez is mindig korpával számol be.
 - Hagyja el kegyelmed, szép felesége van.
 - Szép, de rossz.
- E morális észrevételre jónak látta Jancsi úr filozófus válasszal felelni.
- Barátom, a rossz asszonyok szükségesek a világon. Mert miután vannak kicsapongó férfiak, kell, hogy legyenek kicsapongó asszonyok is, mert ha ezek nem volnának, akkor amazok a tisztességes asszonyokra és leányokra vetnék szemüket. Csak bízza kegyelmed azt rám!
 - Csak bízza kegyelmed a tarcsai molnárét a nagyságos úrra! – szól közbe a hátul álló Palkó.
 - Megint beszél kend?
 - Én? Egy szót sem szóltam.
 - No. Ez az ember itt mindig a fülembé beszél; hát lehet ilyen lárma mellett számadásokat átvizsgálni? Menjünk gyorsan a végére Péter. Mi van még hátra?
 - A kegyes hagyományok és alapítványok.
 - Ne is bontsuk fel, elég azt tudni, hogy ki vannak fizetve. Van-e valakinek még valami várni-valója tőlünk?
 - Igenis. A** kollégium nem kapta még meg az évi díját.
 - Nem is kapja, mert tavaly névnapomra nem küldték el a szuplikánst!
 - De ha az idén elküldik, akkor kiadjuk nekik?
 - A tavalyit is.
 - Azonkívül egy csomó folyamodvány és körív van még hátra.
 - Mik azok?
 - Ez itt felszólítás egy magyar tudós társaság alapítására.
 - De már arra egy batkát sem adok. Addig volt boldog az ország, amíg tudósok nem voltak benne. Elég az, amit a kollégiumban tanulnak.

- Itt egy előfizetési ív egy keletkező újságra.
- Újság: hazugság. Azzal biz a véretem nem rontom.
- Ez itt indítvány egy állandó magyar színház építésére Pesten.
- Aki játszani akar, jöjjön hozzám, itt színház is van, enni is kap, ellehet nálam holtig.
- Ez felszólítás a nemzeti múzeum gyarapítására.
- Fogadom, hogy nekem különb gyűjteményem van, mint annak a nemzeti múzeumnak, s ha a kurucjáráskor el nem pusztult volna, kitenne magán a bécsin.

Ilyenforma volt a magyar főúr évi számadása.

Jövedelmét megrövidíté a célszerűtlen gazdálkodás, hűtlen, kényükre hagyott tisztviselők; nagy része szétmállott üres léhaságok, oktalan fitogtatás s ízetlen multságokban; közügyekre csak ott áldozott, hol neve dicsőítették, hol patrónusi szerepet viselhetett, s oly vállalatoknál, hol az áldozatot csupán hazafiság, ügyszeretet kérte, zárva voltak markai, s dacára annyi pazarlás-, oktalanságnak, év végével mégis kétszáz és néhány ezer forint készpénze volt még a pénztárban, melyet nem bírt elkölteni.

A többi számadást át sem tekinté Jancsi úr. Minek? Bosszantsa magát azzal, hogy észrevegye, miszerint csalják? Hát nincs-e annyi pénze, hogy el sem bírja költeni? Vagy tán éppen perlekedjék azok ellen, akiken követelése van? Már akkor csak inkább maradjon annál, aki eltette. Vagy utánajárjon, mint a serény gazdasszony a piacra küldött szakácsnénak, hogy nem számol-e be drágábban, mint ahogy vesz. Ez mind nem volna nemesemberhez méltó fáradtság.

– Kösse össze Varga Péter uram az aktáit!

A tiltul átlapozott számadások azután betétek a családi archívum rácsai mögé, soha többé napfényt és kalamárist nem látandók.

Mennyi nemzeti intézet, mennyi emberbaráti vállalat, mennyi közhasznú indítvány jöhetett volna létre csak azon hulladékokból, melyek a nábob terített asztaláról lehullottak, és amiket később egy nemzedék hangyaszorgalma ismét morzsánként alig győz összehordogatni, hogy felépitse apródonként mindazt, amit az elődök építetlen hagytak!

– No azután holnap nevem estéjére elvárom kegyelmedet Péter – szólta Jancsi úr, mint negyven év óta mindig szokta, meghíva a hű tisztviselőt asztalához, hová csak előkelő vendég vagy szolgálattevő bohóc képében volt bejuthatása akárki fiának.

A jámbor tisztviselő, mint negyven év óta mindig, most is mély főhajtással válaszolt nagy alázatosan:

– Nem vagyok én méltó ezen úri kegyre, lehetetlenség énnekem annyi előkelő vendég társaságában megjelennem, majd én csak holnapután reggel fogom tenni tiszteletemet a többi szolgálatban levő tisztségekkel egyben.

Azzal meghajtá magát, és lábával hátraseperve elkotródott, nem tévesztve szem elől, hogy eltávózása közben háttal ne találjon fordulni a méltóságos úr felé.

Jancsi úr nevetett, amint Varga Péter eltávózott. A hű tisztviselő becsületessége fölötti elégtelenségből nevetett tán? Nem. Neki ez is csak olyan bolond volt, mint a többi, mint Vidra cigány, aki mórióskodik, mint Gyárfás poéta, aki verseket köpköd maga körül, mint Lokodi színészdirektor, aki Hamletet játssza, vagy mint Matyi agár, ki a levegőbe hajigálja a nyulat, és úgy kapja el. Csakhogy neki az a kiváló bolondság jutott, hogy az urát megbecsüli és nem lopja meg, holott az ellenkezőre elég alkalma volna. Ez is bolond, mint többi, s csak arra van

rendeltetve, hogy az urát mulattassa. És éppen azért őt is oly kiválólag szereti Jancsi úr, mint a többi kedvenc bolondjait, Vidra cigányt, Gyárfás poétát, Lokodi direktort és Matyi agarat, s ha meghalna, éppoly keservesen megsiratná, mint azokat, éppoly fényes sírkövet állíttatna neki, mint azoknak: a cigánynak, a poétának, a színésznek, az agárnak.

– No mit tátja kend a száját? – kiálta Jancsi úr a háta mögött álló Palkóra. – Miért nem megy a fiskálisért, hogy idehíja?

– Jól van na. Azért nem kell olyan nagyon kiabálni! – felelt vissza a vén hajdú. – Csak nem ugorhatok egyszerre, mikor még most is tele van a fejem a sok mennykő hordta számadással.

– Úgy, jó hogy eszembe juttatod. Hát te mikor adsz számot arról a száz forintról, amit a múltkor kaptál, amikor Debrecenbe küldtelek? No most tessék előállni, most tessék hetvenkedni, Pál uram! Lássuk, hogyan tanult meg számadást csinálni.

– Az könnyű – felele Pál huszáros rövidséggel, s megfelelő akcióképpen kettőt sodorított a bajuszán, a mentéjét megrántotta elől kétszer, a hajába mélyebben vágta a görbe fésűt, és állát beleegyengette nyakravalójába, nadrágszíján egyet húzott, s csizmáját letörülte a kezével, hármat köhentett, és monda:

– Kaptam a méltóságos úrtól száz forintot bankócédulában. Ebből vagyon még a zsebemben egy peták, a többi megevődött, és megivődött; summa summarum: itt van a száz forint.

Jancsi úr az oldalait tartotta nevéttében.

– Kend is olyan számadást csinál, mint az egyszeri deputáció; „Jöttünk, mentünk: száz forint; ettünk, ittunk: száz forint; összesen háromszáz forint.”

– Nohát – volt rá a felelet.

– Most lóduljon kend a fiskálisért! Mondja meg neki, hogy jó tollat is hozzon magával, mert írni fog, s ami itt van, az nem okos embernek való.

Egy negyed múlva hozta Pál a fiskálist.

Nem tudatik, hol fogá ki a vízből ezt a jeles egyéniséget Jancsi úr; hanem annyit mondhatni, hogy szörnyen a többi közé illett.

Éppen csak akkora képe volt az emberséges embernek, mint egy született mókusnak, s mosdási ellenszenv miatt hallatlanul kormos. Ezzel egybehangzó, boglyas, tüskés hajától elkezdve, félregázolt csizmasarkáig minden, ami rajta avagy körülötte vagyon; gallérja elhízva sokévi pizsoktól, a kabát eleje is csillog valamitől, ki tudná, hogy mitől. Kétséges színű mellénye egy gomblyukkal feljebb gombolva az egyik oldalán, mint kellene, minélfogva a másik oldalon üresen maradt lyuk igen célszerűen rá van fogantatva a pantalló legfelső gombjára, ilyenformán a hevedert is pótolja. Nyakravalója, mely lehetett valaha fehér is, hátul van megkötve, ahogy ez egy időben divat volt, de nem párizsi. Mindkét zsebje tele van dugva egész térdig egyyel-mással, zsebkendővel, spárgával és téli kesztyűkkel; ujjai pediglen oly tentásak, mintha nem is tollal szokna írni, hanem csak azokat mártogatná a kalamárisba.

Ez is Jancsi úr bolondja. Mert neki nem kell másforma ember; ő különös gonddal gyűjti az ilyen embereket, hanem ez nagyon is sordidus bolond, csak olyankor veszik elő multság kedvéért, mikor valakivel meg kell itatni az olajat szilvórium helyett, egyébkor csak prózai dolgokra használtatik; leveleket írni, inventáriumokat készíteni, s urbarialis gyűléseken parasztokat megcsapatni.

Ezt per „hallja az úr!” szokta címezni a nábob, ami nála még a kendezésnél is alábbvaló megtiszteltetés.

– Hallja az úr! No jöjjön ide az úr. Jaj be mennykő fokhagymaszagú az úr! Tartsa be a száját; nem megmondtam már, hogy ne egyék fokhagymát, mert elcsapom. De hol juthat hozzá, mikor az egész uradalomban nem szabad természetelni? – Hát azért hívtam az urat, hogy írjon azonnal leveleket, de idefüleljen, mert kétszer nem mondom el; írjon leveleket mindazoknak az úri barátimnak, akikkel néminémű összekoccanásban voltam az idén, tudósítván őket afelől, miszerint adandó születésem napjának ünnepén óhajtanék velök kibékülni. Név szerint: írja meg Horhi Miskának (intra parenthesis azt mondom, hogy Mihálynak írja az úr, mert ő nem minden bolond embernek Miska), hogy nem bánom, a határvillongási pert condescendálatom, s neki engedem a burjányosi halmot. Csenkő Lacinak írja meg azt (el ne felejtse, hogy ez perillustris ac generosus titulum kap a levélen, de belül diákul ne írja neki, mert nem érti meg, csak syntaxist végzett), írja meg neki, hogy ami ménlovat kért tőlem, de akkor nem adtam neki, ha eljön érte, elvitetheti. Berki Lőrincet tudósítsa, hogy mindent elhiszek már neki, még ha azt megígéri is, hogy sohasem hazudik többet, még azt is elhiszem. Ezt ezen szavakkal írja a levélbe. Kalotai Fricinek – nem, ennek ne írjon semmit – mert képes volna adóslevelet csinálni a meghívó levelemből, ez úgyis eljön, ámbátor ebrúdon dobattam ki ezelőtt fél esztendővel. Utoljára pedig tudósítsa Kutyfalvi Bandit, hogy felejtse el már azt a kis elpáholtatást, amit Kiss Miska öcsém követett el rajta mindnyájunk nevében, béküljön ki vele, majd szerzek neki valakit, akin bosszúját töltsse, ha egyebet nem, a fiskálisomat. Megértette az úr?

A fiskális intett a fejével.

– Az úrral is kezet fognék immár, miután benne vagyok a nemszeretem dolgokkal való kibékülésben, ha olyan ménkű tintás nem volna az öt ujja. Menjen ki, mosdjék meg, azután jöjjön be megint.

A fiskális szót fogadott, kiment, szappant kért, s félóráig mívelte a kezein elévült mindenféle hagyományos szutykot; mire visszatért, Jancsi urat az ablakban találta, amint kinézett az udvarra, hátratéve kezeit, és meg sem mozdult.

A fiskális megállt és várta, míg meg fog fordulni. Várt egy jó félórát, akkor visszafordult a nábob, s mint aki jól tudja, hogy várakozik rá valaki, inte az ügyésznek.

– Üljön le az úr és írjon.

A nagy úr hangjában valami szokatlan elfogultság volt észrevehető, mely a fiskálison kívül bizonyosan más akárkit meglepett volna.

„Édes öcsémuram!” – kezdte az öreg Kárpáthy diktálni.

„Miután öcsémuram jelenleg az országban lakik, én pedig nem akarom, hogy a Kárpáthy név kibébbítve legyen, e mai napon, melyben minden haragosaimmal kibékülék, atyafiságosan nyújtom kezemet öcsémuramnak is, s remélve, hogy nem utasítja azt vissza, ezennel felajánlok öcsémuramnak kétszázezer forintot, melyet, amíg én élek, évről évre meg fog tőlem kapni. S reményelem, hogy ezentúl jó atyafiak maradunk.”

Az öreg szemei megnedvesedtek e sorok mondolása alatt, s ha egy komolyabb ember lett volna közelében, igen érzékeny jelenetet idézhetett volna elő.

– Csináljon neki borítékot, és írja rá: Nagyságos Kárpáthy Béla úrnak, öméltóságának Pozsonyban. Egy lovaslegény vigye el neki személyesen e levelet.

Azzal, mintha kétszázezer követ vetett volna le szívéből abban a kétszázezer forintban, oly könnyülten sóhajta fel. Sohasem érzé magát boldogabb embernek, mint e pillanatban.

Mivel fogja e nemes, bocsánatkész indulatot viszonzani Abellino, azt majd meglátjuk azonnal.

*

Jancsi úr alig bírta bevárni a János fővétele reggelét; úgy örült előre, mint egy gyermek, kit valami rég óhajtott multságba visznek; korán reggel még virradat előtt felébreszték a kopók vihogási s az udvarra bedöcögő társzekerek zaja. A vadászok érkeztek meg az erdőről frissen lőtt vadakkal, a hosszú szekerek oldalán kilógott a szarvas feje címeres ágabogával, ketten póznára vetett fácányokat hoztak s hízott császármadarakat vállaikon emelve, a szakács kijött eléjük fehér kántusában, s elégült orcával tapogatta sorra a kövér vadakat. Jancsi úr az ablak-redőnyök közül nézett ki az udvarra; még csak akkor hajnalodott, az ég keleti kárpitja bíbor és rózsza, karmazsin és sáfrán színeiben égett, körül még csendes volt a vidék, a mezőkön ezüst köd lapult meg, mintha tündér tenger támadt volna itt-ott.

Jól hallá, az udvaron mint jönnek-mennek az emberek, ki-ki készülteket tesz, aminők csak esztendőben egyszer szoktak előfordulni; a kertben, a parkban erősen kopácsolnak, mind ünnepélyes előkészület az. Nemsokára jönni fognak az üdvözlő jobbágyok, tisztviselők, azután a várva várt ismerősök, távol és közel rokonok, talán maga Béla is. – Ez volt legutolsó gondolatja mindig. Egy szerelmes ifjú nem várja oly vak hittel kedvesét, mint ő unokaöccsét. Úgy tetszett neki, hogy békülő kezét nyújta neki, s bár alig volt hihető, hogy ő a hozzá küldött levelet ez ideig kaphatta volna, de mintha valami mégis azt mondaná belül, hogy öccse, egyetlen vérrokona, vagyonainak leendő örököse, idestova a Kárpáthy név egyedüli fenntartója, még ma este őnála fog lenni. Hogy találkoznak? Hogy békülnek ki? Mit fognak egymásnak mondani?

Még egy kicsinyt lefeküdt aludni, a hajnali álmom a legédesebb; akkor is azzal álmodott, hogy Bélával beszélt, mellette ült, vele barátságos poharat ivott, s már jól fenn volt a nap az égen, midőn Pál felrángatá álmából, fülébe kiabálva:

– No keljen fel, itt a csizma!

Jancsi úr virgonc erővel ugrott ki ágyából, mint akinek rögtön eszébe jut a jövő nap öröme vagy terhe. Ilyenkor, midőn úgy vár az ember valamire, a kitűzött óra ütésére is felébred.

– Van itt már valaki? – ez volt első kérdése a szolgálához.

– Annyi, mint a szemét – szolt ez, ugyancsak megbecsülve az illetőket.

– Itt van-e Kiss Miska? – tudakozódék csizmáit felhúzva Jancsi úr.

– Ő volt a legelső. Az apja sem volt annak nemesember, mert már két órakor talpon van.

– Hát még ki van itt?

– Itt van Horhi Miska. A kapuban jutott eszébe, hogy a dohányzsacskóját Szabadkán felejtette a vendéglőben, ha a kocsiról erővel le nem húzom, visszamegy.

– A bolondos! Hát még kik érkeztek?

– Az úri rendben lévő jómadarak mind kompareáltak. Kalotai Frici is itt van; tulajdon szeke-rén jött. Vajon hol lophatta?

– De nagy bolond vagy te, Palkó. Hát más senki sincs itt?

– Más? Más? Hogyne volna más? De nem káptalan a fejem, hogy valamennyinek a nevét a fejemben tartsam; majd meglátja őket, még meg is unhatja.

Eközben fölöltözteté urát a bizalmas hajdú, szépen lesimogatva, körülörülgetve, ha mi ráncot talált öltözetén.

– Hát valaki, valami különös, nemigen szokott vendég nincs jelen, valami olyan ember, aki nemigen szokott engem látogatni. Mi?

Palkó egy ideig eltátotta a szemét-száját, nem tudva, mit feleljen.

- De bizony itt van a *-i szuplikáns; ez még sohasem volt itt.
- Ejnye Pál, be simplex ember kend!
- Hát mit tudom én, kit vár a nagyságos úr! – felelt Pál durcásan, s úgy feladta urára a dolmányt, hogy majd kitorpte vele a kezét.
- Az akarom megtudni – monda Kárpáthy komoly hangon –, ha nincs-e még itt Béla öcsém?
- Pál csúnya képet meresztett erre a szóra, s letette kezéből a bársonykefét, mellyel éppen a mentegallért készült végigsimítani.
- Kicsoda? Az a szélkergető...
- Nos? Mi az? Tanulja meg kend, hogy egy Kárpáthyról mindig tisztelettel kell beszélni!
- Mit? – szólt Pál hátratéve kezeit. – Tán éppen ki akar vele békülni a nagyságos úr? Aki a nagyságos urat úgy megbántotta.
- S mi gondja arra kendnek?
- Óh, nekem egy csepp gondom sincs rá; dehogy van egy szikra is, hisz én csak egy kótyomfitty hajdú vagyok, mi dolgom nekem a nagy urak ügyeibe beleavatkozni. Csak tessék kibékülni vele! Mit bánom én. Ölelgessék egymást! Ha egymásnak möringolnak, sem bánom én. Engemet nem bántott a jámbor, a nagyságos urat bántotta, s ha a nagyságos úrnak az kedvére van, hát csak tessék!
- No, ne bolondulj, te Palkó! – szólt tréfásabb akkordbul Jancsi úr. – Mondd csak, ki van még itt!
- A csőcselékből itt van a pukkancsi tisztartó, hozott egy nagy menkő sajtot; aztán a dudai esperes, az, akit én ki nem állhatok.
- No ugyan sokat is törődik az vele.
- Hát iszen ne is törődjék vele; elég az hozzá, hogy én ki nem állhatom.
- Hát miért nem állhatod ki, te vén golyhó?
- Mert valahányszor találkozom vele, mindig a nagyságos úr egészsége felől tudakozódik. Hát mi gondja neki a nagyságos úr egészségére? Hisz nem doktor ő.
- De rossz kedvedben vagy ma te Palkó; hát az aprószentek itt vannak-e?
- Ohohohühühü? – mosolyga Pál –, itt ám; az egész debreceni kántus a kontrával együtt; négy banda cigány jött; Bihari is itt van, a rektor is felállította a parasztfattyúkat az udvaron; meg ne ijedjen a nagyságos úr, mert nagyot fognak kiáltani, amikor meglátják: itt van a tűzi mester is. Ott fúr-farag a fák között; azt mondja, hogy valami meglepetést készít estefelé, csak aztán megint fel ne gyújtsa az asztagot, mint tavaly.
- Hát komédiások nem jöttek?
- Dehogynem jöttek, hiszen éppen azon nevettem. Megint itt van az a Lokodi ötödmagával: ő maga, aki vitézeket játszik, egy vékony borbélylegény, aki játszik öregapákat és egy éltes asszonyság, aki a fiatal kisasszonyokat játssza. Már ki is csinálták, hogy estére mit fognak előadni. Mikor a nagyságos urak a nagy teremben ebédelnek, ők azalatt az előszobában Dobozyt játszák el feleségestül, tizenkét képes ábrázolatban – görögtűz mellett.
- Hát miért az előszobámban és nem a színházamban?
- Kicsiny az nekik.
- Hiszen csak öten vannak.

– Igen, de valamennyi hajdú mind ott lesz ám, ki töröknek, ki magyarnak; a régiségtárbul elő is hordtunk már minden hozzá való fegyvert és öltözetet, a diákok meg azalatt énekelni fogják Dobozy történetét, Gyárfás most készíti hozzá a verset, a kántus prézes meg a nótát. Be derék lesz!

A vén golyhó úgy örült a komédiának, mint egy gyerek.

Ezalatt felöltözteté Jancsi urat, megfésülé, megmosdatta, elvagdalta a körmeit, megborotválá, felköté nyakravalóját, és begombolá, amint illett.

– No már most kimehet emberek elejbe.

– Merre a pipám?

– Csitt! Micsoda pipa? Nem tudja, hogy elébb templomba kell menni, imádkozni, addig nem pipázik senki.

– Úgy! Biz igazad van. Hát miért nem harangoznak még?

– Várjon! Elébb meg kell izenni a papnak, hogy felkelt a nagyságos úr.

– Még egyet kell neki megizenni, hogy: „Hosszú kolbász, rövid prédikáció!”

– Tudom – monda Pál és lódult a paphoz, kinél tulajdonképpen nem az volt a fő baj, hogy hosszú prédikációkat tartott, mint inkább az, hogy esztendőben egyszer színe elé kaphatván Jancsi urat, az isten nevében úgy megdorgálá mindannyiszor, hogy az összegyűlt vendégeknek volt miről tréfálni egész ebéd idejéig. Ez alkalommal azonban a különös véletlen felmenté Jancsi urat e keserves multság alól, mert a tisztelendő úr hirtelen megbetegedett, nem végezhetette kötelességét.

– Hisz itt van az esperes! – monda a gyász hírrel érkező Palkó.

– Ki ne ereszd a szádon többet! – kiálta rá Jancsi úr, – Ha az befog bennünket, vacsora lesz az ebédből, s úgy összevissza talál dícsérni Isten fülei hallatára, hogy magam is elszégyenlem magamat. Végezze az istentiszteletet a szuplikáns.

A szuplikáns öt esztendő (nem születését, hanem a tanfolyamot számítva) tógátus diák volt, ki amióta a kollégiumba zárták, sohasem látott ennyi urat egy rakáson; képzelhetni a jámbor ijedelmét, midőn tudára adák, hogy egy negyedóra múlva ő fog prédikálni ennyi istentől elvetemült ember lelki épületére.

Jó lett volna elszökni valamerre, de szemmel tartották, s látva félelmeit és szorongattatásait, mindenféle dévajtságot elkövetett vele a csintalan sereg; a zsebkendőjét hozzávarrták a tógája zsebéhez, hogy ki ne húzhassa, mikor az orrával lesz baj; elhitették vele, hogy Vidra cigány a kántor, ezt azután körülfogta, hogy ha bele talál maradni valami mondásba, kezdje rá az orgonát; utoljára pedig kicserélték az imádságos könyvét egy nagy baromorvoslási könyvvel.

A jámbor diák nem bírt azzal a lélekjelenléttel, mivel Csokonai Vitéz Mihály, kinek hasonló esetben dévaj úrfiak szakácskönyvvel helyettesítvén az imakönyvét, amint azt a jegyzéken kinyitá, elkezdé olvasni: „az ecetes...” itt vevé észre, hogy ecetes ugorkáról van szó, és rögtön folytatá: „...vízzel megitatott Jézus monda fejét lehajtván: „Elvégeztetett!” S olyan szónoklatot hevenyészett ez alapigékről, hogy mindenki elbámult bele.

A szegény szuplikáns ehelyett, amint észrevette, hogy barmoknak való könyvet vitt fel a katedrára, úgy belesült mindenbe, hogy azt sem tudta, micsoda szavakon kezdődik a „Mi-atyánk”. Azon módon visszament a szószékből, és egy szót sem szólt. Csakugyan az esperes urat kellett felkérni, megígértetvén elébb vele, hogy prédikálni nem fog, csupán imádkozik. Az is eltartott másfél óra hosszát. Az érdemes úr úgy ellátá jókívánságokkal a Kárpáthy-családot, annak minden fi- és leányágon lévő ivadékot in ascendenti et descendenti, mind ezen,

mind pedig a másik világon, hogy azokat, akár élnek, akár meghalnak, semminemű malőr nem érheti.

E kegyes szertartáson mind jelen valának az érkezett vendégek, Jancsi úr addig senkivel sem szólott, amíg Istenhez nem emelé lelkét, s arcán ez alkalommal nem mindennapi érzelmek kifejezéseit lehete látni. Midőn leborult imádkozni, valódi mély áhítat ült minden vonásán, s lesüté szemeit, midőn érdemeit hallá emlegetni, mintha mindazt, amit életében jót tett, ahhoz képest, amit tennie lehetett, amit tennie kellett volna, oly csekélynek látná!... „Csak még egy esztendő adjon a többiekhez Isten – sóhajta fel magában –, és ki lesz pótolva, amit a többi elmulasztott. De van-e ígérve onnan felyül ilyen év? Jön-e csak egy új hold, csak egy új nap is még a mai után?”

Egészen elérzékenyülve hagyá el a templomot, s csak vendégei gratulációira kezde ismét szokott eszmekörébe térni.

Jancsi úr szokatlan megilletődése egy cseppet sem akadályozta a dévaj társaságot megkezdett jókedvében; tréfáltak, nevetgéltek, míg a templomtól a kastélyig hajtottak, ki kocsin, ki lovon; Kalotai Frici nyolc fiút felszedett a szekereire, s midőn legjavában hajtatott, kiesett mind a négy kereke, feldúlt a szekér, kinek keze, kinek lába marjult; mert ama furfangos Horhi Miska, amíg a templomban ültek mások, azalatt kiszedte a szekerekből a kerékszegeket, s Kalotai Fricin kellett a szomorú példának megadni. Kassay Lőrinc most az egyszer jött a maga lován, annak meg égő taplót dugott a fülébe a tréfás ifjú, mely elmésség következtében a dühödt paripa úgy vágta a földhöz ráülő gazdáját, hogy menten elájult.

Jancsi urat máskor az ilyen dolgok nagyon mulattaták, most azonban fejét csóvált rájuk. Horhi Miska mindenféle tréfát kigondolt, amin majd nevetni lehet nagyokat; ő cserélte el a legátus könyvét, ő tett szurkot a kántor ülésébe, hogy majd ott fenekeljen meg; kiment a konyhába, a mákot kicserélte puskaporral, a hajdúk puskaportartóit pedig teletölté mákkal, hogy mikor szalvékat kellett volna adni az érkező uraság elé, egy puska sem sült el, a mákoskalácsok pedig szétvetették a sütökemencét. A harasztosi birkás, ki egy pusztát bírt olcsó haszonbérben Jancsi úrtól, óriási sajtot hozott magával tisztelet jeléül, s annak belsejébe egy pár galamb volt rejtve. Horhi Miska kilopta belőle a galambokat, s két szép darab patkányt alkalmazott helyökbe, mikor aztán a birkás átnyújtá a sajtot, s levette a tetejét, galamb helyett íme körmös állatok ugrottak a vendégsereg közé.

Jancsi úr most mindezen dolgokon nem tudott kacagni, sőt még figyelmezteté Horhi Miskát, hogy ezúttal ne kövessen el annyi ostobaságot, mint máskor szokott, hanem mulassunk szépen. A poétának meg kellett elébb mutatni a verset, amit el akar mondani asztal felett, ha nincs-e benne valami triviális, útféle kifejezés; a cigányra ráparancsoltatott, hogy ha leissza magát, a vendégeket sorba ne csókolja, az agarakat kikergették a tornácba, s nem volt nekik szabad az étterembe menni s a vendégek tányérjáról elszedni a koncot, mint máskor; cigányok, színészek és diákok utasítva voltak, hogy a legillendőbbben viseljék magukat, s a póre népnek tudtára adatott, miszerint ökör fog sülni és bor fog csurogni az ereszről, de verekedni ne próbáljanak, mert az most az egyszer nem szabad.

Mindenki csodálkozva kérdezé egymástól a tünemény okát.

– Tán vesztit érzi az öreg, hogy oly kegyes indulatokra tért egyszerre? – monda Horhi Miska.

– Vagy tán most tisztul az esze. A svábnak azt mondják, hogy negyven esztendő korára jön meg a sütnivalója; az övé hetvenre érett meg.

– Ne bántsátok – szólott egy harmadik –, az emberi természet minden hét esztendőben egyszer megváltozik; ő már isten kegyelméből a tizedik hetest tölti; ideje, hogy rákerüljön a sor.

– De biz azt hiszem, hogy amióta az országgyűlésen van, kezdi átlátni, hogy fontos ember, tán aranykulcsot is kapott, s most azért nem hagy magával komázni.

Az igaz, hogy minden öröm mellett, amivel Jancsi úr megtisztelőit fogadta, nem lehet észre nem venni bizonyos visszatartózkodást, ami neki azelőtt legkevésbé volt sajátja.

Pedig mind e változást egyetlen gondolat okozta; azt hívé, hogy öccse, Béla okvetlenül el fog jönni az ő névnapjára; lehet, hogy késni fog, de jelen fog lenni. Maga sem tudta volna okát adni e hitnek, de mégis várt, számított reá, s ha cimborái valami felötlő ostobasághoz kezdtek, rögtön az jutott eszébe: „Ha most ezt a Kárpáthy-család legifjabb ivadéka látná, mit mondana hozzá?” Nem! Egyszer látta már nagybátyját hozzá illetlen mulatság közepett, most lássa tisztesebb vigalomban."

Az ünnepélyes hálálkodások után leszálltak az úri vendégek a kertbe, hol az egybegyűlt parasztság várt földesurára.

Máskor Jancsi urat, mikor a lépcsőn ment le vagy fel, kétfelől tartani kellett, mert ő is, mint a lokomotív, csak a síkon tudott haladni; most félretolta Palkó kezét, könnyedén lépdelt le a harminckét márványkő fokon, mely a kertbe vezetett.

Bizonyosan az országgyűlésen töltött félévi józan életmód szerzé vissza idegei rugékonyságát.

Odalenn a sorba állított iskolásgyermekek éljen-rikoltása fogadá. – Az iskolamester már akkor magyarán mondva *nyakban volt*, szegénynek nem kellett több egy pohár bornál, hogy tökéletesen leigya magát, s ezt a pohár bort már anticipálta valahol, minek következtében az az ötlete jött, hogy neki kell legelőször felköszönteni a nagyságos urat, s ezt meg is cselekedte volna, ha Horhi Miska hóna alatt nem kapja, s el nem hiteti vele, hogy nem János úr, hanem Kalotai Frici nevenapja van most.

Az érdeemes népegyengető azután annak esett neki; Frici futott volna, ha leheté hová, de a háromszáz parasztkölyök is mind neki uszult, s akármerre fordult, mindenütt őt vivátozták, pofozni sem igen merte őket, mert voltak köztük nagy gyerekek, félt, hogy megverik, hanem segítségért kiabált.

Ezalatt Jancsi úr leszállt a csomóba gyűlt nép közé; nagy trombitaszóval háromszor tust fűttak megjelenésére minden jelenlevő cigányok, s két ősz hajú jobbágy járula eléje, egy nagy kövér tulkot vezetve szarvánál, melyet csak éppen e napra hizlaltak, s a bátrabb közülök előállt, levette kalapját, egyet köhentett, s lenézett a csizmája orrára, s elmondá nagy bizton a köszöntő verset, melyet kilenc évfordulóban ugyanő szokott elmondani. De tudta is könyv nélkül, sehol sem akadt meg.

„Az isten éltesse nagyságod sokáig,
Amihez hozzányúl, mind arannyá válik,
Csústül szálljon reá az isten áldása,
Kinek nincsen mása.

Ahány harapást tett e tulok a fűben,
Járván ez ideig éppen ötödfűben,
Annyi esztendeig terjedjen élete;
Ne legyen feketé.

Bor, búza, pecsenye mindig elég legyen,
Ápetitussa is hozzá elég legyen,
Sohse költson annyi pénzt a patikára,
Mint a Katikára.

Ő úri hírének ne legyen csorbája,
Mindennap új meg új örömét találja,
Nemzetségének nagy legyen dicsősége,
Sose legyen vége.

Ha pediglen meghal, angyali karokban
Üljön fel az égbe, ott sem a sarokban,
S ha mi is itt hagyjuk e földön fogunkat,
Fogja ott pártunkat.”

„Az isten éltesse a nagyságos urat, kívánom tiszta szívből!” – mondá utána a jámbor ember, mintha maga sem hinné, hogy a fentebbi verseknek valami foganatja lehessen az égben.

Jancsi úr, mint rendesen szoká, készen tartva ötven aranyat, azt a tulkot átadó öregeknek nyújtá, magát a kövér barmot pedig parancsolá az egybegyűlt parasztság számára megsüttetni.

Ezek után jött a városbeli fiatalság, egy tízakós hordót hengerítve elő, tele hegyaljai borral; ott a nábob előtt talpra állíták a hordót, s felállíták reá Marcit, a hajdani levetett pünkösdi királyt, mint akinek legjobban fel volt vágva a nyelve. Ez aztán fogá a poharat, s megtöltvén, elköszönté a nagyságos úrra, elmondván a körmönfont cifra mondókát, amit szerteszét hallani az országban, ahol akad valaki, aki könyv nélkül be tudja tanulni, s ki-ki told, fold hozzá, amit illendőnek talál.

– „Isten jóvoltából kívánom én kegyelmednek, a nagyságos úrnak, hogy minekutána e mai arannyal foldozott, bársonnyal behúzott, ezüst patkószegekkel kivert napra épkézláb fel hagyta kegyelmedet virradni a mennyei felség, tegye azt, hogy ne számlálgassa a kegyelmed hajszálait, hanem annyi áldással öntse kegyelmedet nyakon, amennyi szál már lehullott fejtőről; ahányan csak vannak a mennyei cselédségből, egyéb dolguk ne legyen, mint hogy a kegyelmed útjából sepergessék a földi gondokat, hogy boldogságának aransarkantyús csizmái a bajok pocsétájában be nem sározódván, jókedvének kulacsa mindig tele legyen piros egri borral, s valahányszor egyet iszik belőle, mindannyiszor prószitot kiáltson valamennyi selyembocskorban járó angyali nemzetség, s ha netalántán csúz vagy hideglelés, köszvény, guta és más nemszeretem vendég kerülgetné úri személye táját, két-két paradicsombeli hajdú álljon ott kétfelül mogyorófa pálcával, s kergesse azokat, ahonnan eljöttek, magát pedig úgy mártogassa minden boldogságban, mint Fáraó népét a Verestengerben, s ha pedig végtére eljön az a kegyetlen kaszás, aki minden embert szénának néz, s lekaszálja a nagyságos urat, ne hagyják ama mennyei szekeresek sokáig forspont után járni a nagyságos úr lelkét, hanem jöjjenek hamar érte hat másvilági lóval, s úgy vigyék be nagy trombitaszóval ama mennyei pítvarba, ahol Ábrahám, Izsák és a többi zsidó pátriárkák, harmincháromezer vörös nadrágos cigány égbe repült hegedűszója mellett járják bársonybugyogóban a kállai kettőst. – Az isten éltesse! Kívánom tiszta szívből!”

Jancsi úr megajándékozá a legényt, ki egy szó vétség nélkül elmondá a furcsa megköszöntést. Ezúttal mindazt nem találta ő olyan mulatságosnak, mint egyébkor.

Most szép fiatal lyánka közeledék, a legszebb hajadon, akit hét falu határában találni lehetett. Ez fehér báránycsókát hozott névnap ajándékba, mondott is hozzá valami beszédet, de abból egy szót sem hallott senki, olyan halkán mondta.

Hiába mondták neki, hogy ne tartsa a kötényt a szája elé, mert nem értik a szót.

Az a jó szokás volt Jancsi úr névnapján, hogy a köszöntő lyánkát fel szokták vinni a vendégségbe, ott ült Jancsi úr mellett az asztalnál, s más nő nem volt jelen a lakomán. Még gonoszabbakat is beszélnek, midőn a vendégség vége felé a bor a fejekbe szállt, s az ismeretlen mámor megzavará a lyánka agyát; hanem azért mindig férjhez ment az, mert Jancsi úr

gazdagon kiházásítá, s az apjából hatökrös gazda lett; amiért is a jámbor parasztok nemigen ijedtek vissza azon gondolatától, hogy leányaikat ide hozzák.

A leány elvégezte beszédét, amit abból lehet meg tudni, hogy hirtelen lekuporodott a báránycához, s annak nyakát átölelte.

– Ni, hogy bújik egymáshoz! – monda egyik eredeti fiú.

– Fél a vágóhídtól – felelt rá kétértelműen Horhi Miska.

Jancsi úr atyai leereszkedéssel lépett a lánykához, megveregeté pofácskáját, megsimogató fejét; s nyájasan kérdezé:

– Mi a neved leánykám?

– Zsuzsi – monda alig hallhatólag.

– Van-e már szeretőd?

– Nincs nekem – monda a lány lesütve szeméit.

– No hát válassz magadnak ezek közül a hozzád való legények közül, mert ebben az órában férjhez adlak.

(Jancsi úrnak az esze tisztul – mondanák itt-amott –, máskor el szokta ezt halasztani másnap délutánig.)

– No legények, kinek van kedve mindjárt hazavinni feleségül ezt a hajadon leányzót?

Tizen is ugrottak, Marci is köztük volt, tréfából Horhi Miska is odavegyíté magát, de Jancsi úr félrehajtá őt botjával.

– Ki innen, kecske, a báránycák közül! Nem a te fogadra szántam. No leányom, válassz ízibe ennyi derék legény közül.

– Az édesapám... – rebegé a lányka fel sem pislantva.

– Hogy az édesapád válasszon közülök számodra? – kérdé magyarázó hangon Jancsi úr. – Hol van ennek a lánynak az apja?

Egy félig öszült ember kullogott elé levett kalappal.

– No válasszon kend a leányának férjet, szaporán.

A paraszt gondolkozni akart.

– Egy, kettő, három! Ne sokat hányja-vesse kend.

Végre talált a paraszt kedvére való vőt, egy kurta suhancot, de kinek jómódú gazda volt az apja.

– No hát megelégszel vele? – kérdé Jancsi úr a lánykától.

Zsuzsi fülig pirult, s eléggé érthető hangon válaszolá:

– Már akkor csak mégis inkább a Marcihoz állok.

Az egész társaság hangosan felkacagott rá.

– Minek hívtad hát ide az apádat?

Marcinak sem kellett gondolkodási határidő, menten odaszökött, kezén fogá a lyánt; Jancsi úr adott nekik áldást és ötven aranyat, s rábízta Marcira, hogy jó gondját viselje a feleségének.

– De már én megőrözöm! – monda Marci hetykén, szemével az úrfiak felé vágott.

(– Mi lehet az öregurat? – dörmögé a jó társaság –, hogy olyan erkölcsös kezd lenni egyszerre?)

Erre ismét megharsantak a trombiták, az úri vendégek felmentek a palotába, a parasztok láttak a maguk vigalmai után, ifjak, leányok játszották a Lengyel László révéseit, a gyűrűhajtást s más ártatlan mulatságot, az öregek számára volt bor és égett szesz, s az asszonyoknak volt mit megszólani ifjakon és öregeken.

Feljutva a palotába, újabb öröm várt Jancsi úrra. Kutyfalvi Bandi, kiről azt hívé, hogy már el sem fog jönni, éppen akkor ugrott le a lováról. Nemsokára agyba-föbe ölelgeték egymást.

– No, csak hogy te is itt vagy! – monda a jámbor öreg, önkénytelen könnyet törölve szét szemében.

– Pedig ugyan kicsinyben múlt, hogy még más valaki is el nem jött, akit legkevesbé vártál!

– Ki az? – kérde Jancsi úr örömtől ragyogó arccal.

– Nos? Találd ki.

– Béla öcsém! – szólt egyszerre az öreg.

– Ördögöd van! – monda Kutyfalvi Bandi, egészen meglepve a nábob örömétől. Ő boszontani vélte őt e hírrel.

– Hol van ő? Hol maradt? Mért hagytad el? – kérde Jancsi úr sürgető örömmel a mindinkább elbámuló Bandit.

– Itt van nálam a szomszéd faluban, hozzád indult névnapot köszönteni; csak azért jött le Pozsonybul, de az az útban megbetegedett, s kénytelen volt nálam megállapodni; azonban hozott magával születésnapodra ajándékot, amit még ma este el fog küldeni; én is elhoztam volna, de lovon jöttem, s az egész szekérrel van.

Jancsi úr reszketett az örömtől. Annyira magába disputálta már unokaöccse megérkezését, miszerint azt mint valami elmúlhatlan örvendetes eseményt tekinté.

– Gyorsan, Palkó, gyorsan! Hintót kell küldeni érte, négy ló menjen előre, hogy a rukadi csárdánál felválthassák; menjen kend! Azaz hogy ne kend menjen! Küldjön magánál alázatosabb embert, küldje a fiskálist! Mondja Béla úrnak, hogy tisztelem, csókolom, hozza el őt minden erővel, menjen, szaladjon kend!

– Üm. Szaladjak? – dűnnyögé magában Palkó szép kényelmesen elballagva. – Nem szaladtam én az inszurrekció óta; még jó, hogy azt nem mondta, hogy repüljek.

Jancsi úr addig senkihez sem szólt, míg nem látta, hogy a fiskális elindult a legdíszebb hintóban unokaöccse elé.

Számítgatni kezdé magában: „Odáig négy óra, vissza négy, az nyolc, most két óra van délután, tízre itt lesz. Bizonyosan nincs semmi baja, csak hogy nem mert egyszerre idejönni, azt hitte, hogy haragszom rá, s Kutyfalvit küldte előre; mégis szép tőle, hogy úgy tisztel. Most már sietni fog, meg bánja heveskedését, bocsánatot fog kérni, s azután jó rokonok leszünk, s én nyugalommal térhetek Istenhez.”

– Látjátok barátim – szólt végre kitörő nyíltsággal a körülállókhöz –, ez ünnepély kettős ünneppé fog azáltal válni, hogy a Kárpáthy-család két utolsó férfitagja oly hosszas elszakadás után e napon fog barátságos kézszerítással egymással egyesülni.

– Ez valóban Istennek tetsző vigasság lészen! – erősíté az esperes úr, és a jelenlevők mind egyhangú helybenhagyással zúgtak reá, csupán Kutyfalvi árult el valami kényelmetlen feszen-gést e szavak hallatára, mintha nem tetszenék neki e nagyon kegyes szándék.

Eközben a hajdúk szilvóriumot s tízesztendős őszibarackszeszt hurcoltak körül cipószeletekkel a vendégek között, ami azt jelenté, hogy közel az ebéd, s széltére kelt az appetitórium, egy sem volt eretnek, egy sem volt vízissza. Félóra múlva hangzott a csengettyű, mely az ebédet jelenté, háromszor újra kezdve, ha netán valaki a vendégek közül szerteácsorogna, s azzal a hajdúk széttárták a nagy szárnyajtókat, mik az ebédlőbe vezettek.

A pompás nagy terem végig volt terítve hosszú asztalokkal, miken rendesen kétannyi teríték szokott lenni, mint ahány vendég volt, hogy ne csak elférjenek a tisztelgők, hanem ha később jön valaki, az is helyet találjon.

Tortától, süteménytől görnyedt minden asztal, a legpompásabb gyümölcs, aranybélű dinnye, pikkelyes ananász egész kazalokban illatozott rajta, pástétomok ijesztő alakú nagyságban emelkedtek az átellenben ülők között, s cet nagyságú halak rengő kocsonya közepett ejték kétségbe a belőlük enni kívánókat. Minden étel között koszorúk, virágbokréta porcelán vedrekben.

Arany- és ezüstedényekben egy egész múzeum kincse volt felrakva az asztalokra. Még az éneklő diákoknak is ezüstpoharak jutottak. A terem közepén ezüstmedence állt, melyből fufangos szökőkút lövellte magasra a tiszta tokaji bort topázsárga nedvsugarban.

Ki-ki helyéhez sietett; Jancsi úr az asztalfőhöz indult. Midőn odaért, megpillantá, hogy mellette egy másik teríték is áll. Az más névnapokon is ott szokott lenni; ott ültek a bárányt hozó parasztleányok évről évre. Most megbotránkozva kiálta Jancsi úr a széke mögött álló Palkóra:

– Mi ez? Minek itt a teríték?

– Ugyan ne kiabáljon olyan nagyon már no! Hát nem látja, hogy a családi billikom van odatéve? Hát gondoltam, hogy ha *az a másik* eljön, legyen neki hova ülni...

Jancsi úr ábrázatja szépen kigömbölyödött e szóra, tetszett neki ez a figyelem, megveregeté Palkó vállát, s azután minden vendégnek elmondá, hogy az üres hely ott Béla öccse számára van felhagyva, Palkót pedig újra megdicséré:

– Látja kend, hogy mégis jó szíve van kendnek.

– Biz énnekem nincs – mormogá ez durcásan.

A leves elhallgattatá egy percre a vendégsereget, ki-ki jó appetitust kívánt a szomszédjának, s azután hozzálátott, hogy a magáétól meneküljön. Jobb felől ült Jancsi úr mellett az esperes, az asztal túlsó végén Kutyalvi Bandi, mellette Kiss Miska. Horhi Miska mellé senki sem mert ülni, mert istentelenségeket szokott mívelni, tüzes békákat ereget el az asztal alatt, s ecetet önt a szomszédja poharába, ha oda nem néz. Az alsóbb rendű nép más asztalt foglalt el. A háttérben állt egy oszlopos peristyl, közepét foglalva el a feldíszített színpad, melyről az ebéd ideje alatt Lokodi uram elébb ködfátyolképeket fog mutogatni, azután a diákok közremunkálása mellett egy víg komédiát fog produkálni, melynek címe Doktor Faust. Göthéből fordította Lokodi. Erre Göthe aligha ismert volna; végtére pedig Dobozy futása fog előadatni görögtűz mellett 12 képletben; az utolsónál aztán, mikor mindenki meghalt, szényittatnak a háttérben levő szárnyajtók, s pompás tűzijáték fejezi be az egész mulatságot. Az időközöket Bihari bandája fogja kitölteni válogatott nótákkal, mik részint saját, részint Lavotta legkedvencebb szerzeményei.

Javában folyt már a vígság; dal, zene, pohárcsörgés és vidám beszédek vegyültek mulatságos zajjá, alig vala ember, ki még nyelvét bírta, valami cifra áldást ne mondott volna a házigazdára. Jókedvű volt ő is, orcája ragyogott, bár kevesebb bort ivott most, mint másszor. Este is lett, a hajdúk nagy karos tartókban gyertyákat hoztak elé, a pohár csengett egyre. Hátral a

függönyös peristylben harcias ének mellett fehér és rózsaszín fényben meredtek, változtak Lokodi uram eleven képletei, s egyszerre széttárván a hátulsó ajtók, az elcsendesült éj sötétjéből fénylő tűzoszlopok, szikrázó kerek, emelkedő napok kezdenek kigyulladni, a tűzijátékos mesterművei, a futó röppentyűk kékre, rózsaszínre váló csillagokat szórtak a sötétkék éjben, s a tüzes cseresnyefa aranyesőben hullatta alá szikrázó gyümölcsseit...

E percben hallatszék az udvarra gördülő hintó robogása.

Az elküldött fiskális érkezék meg – azonban egyedül.

Jancsi úr leveretten ült vissza helyére, megtudva a küldött szájából, hogy Abellino csakugyan nem jöhet, mert beteg; hanem amit óhajtott, a névnapi ajándékot ezennel átküldi nagybátyjának azon őszinte kívánással, hogy találja abban legnagyobb örömét.

Hat erős legénynek dolgot adott felhozni a hosszú ládát, melybe a születésnap ajándék volt eltéve s elhozva; feltevék azt az asztalra, hogy minden vendég megláthassa.

A láda minden szegletén erős vaskapcsokkal volt összefoglalva; elébb azokat kell harapófogakkal lefeszegetni.

Vajon mi lehet e ládában? A vendégek összedugták fejeiket, hogy meglássák, mi lesz benne; találgatták, és senki sem találta ki.

Egyszerre széttágult mind a négy kapocs, a láda négy oldala négyfelé esett, s az asztalon állt – egy befedett koporsó...

Az elszörnyedés hangja hallatszott mindenfelé!

Szép ajándék a hetvenedik születésnapra: fekete koporsó bársony szemfedővel letakarva, tetején a Kárpáthy család ősi címerei, oldalán ezüstszegekkel kiverve Kárpáthy János neve...

Az iszonyat lezárt minden ajkat, csak egy fájdalomkiáltás volt hallható, nehéz, fuldokló, mint a szíven talált vadállaté. A vén Kárpáthy János feljajdulása volt az; az iszonyúan megbántott öreg, amint a koporsót meglátta, amint azon saját nevét olvasá, felugrott székéből, kiterjeszté kezeit, arca valami irtózatossá mosolyra torzult el, s lassankint félelmesen elkékülni kezdé; rebegő ajkain látszott, hogy akarna még valamit mondani, de az csak egy hosszú, kínos hörgés vala; azzal felemelé az égre kezeit, s egyszerre homlokára csapva velök, nyitott szemekkel esett hanyatt karszékébe.

A vér fagyott meg azok ereiben, akik látták. Senki sem mozdult helyéről néhány percig. Akkor egyszerre zsidongó zajjal kezdett bomlani a társaság, néhányan a főúrhoz futottak, hogy ágyába vitessék, mások orvos után kiáltottak, többen a koporsót vették le az asztról; csak ketten ültek némán az asztal mellett, Kiss és Kutyalvi.

A hajdani pünkösdi király azon pillanat óta, hogy egykori jótevője összerogyott, le nem vevé szemeit szomszédja arcáról, s az, mintha le volna bűvölve helyére, fel nem bírt előle kelni.

Kiss, mintegy öntudatlanul szorítá öklébe a nehéz aranyserleget, mely előtte állt, s midőn az elősiető hajdúk elvívék magukkal Kárpáthy Jánost, egyszerre felugrott helyéről, s csattanó szózáttal ordítá Kutyalvira:

– Kend cimborájával együtt egy nyomorult orgyilkos!

S azzal, ami bor a serlegben volt, a megtámadott szeme közé önté.

A többiek egyik rémületből a másikba estek, ki-ki kereste az ajtót, mert itt szörnyű dolgok fognak még történni.

A megcsúfolt verekedő a megbántás után lassan felemelkedett székéről, kendőjével letörlé halavány arcáról a bort, s közbámulatra – ahelyett, hogy megbántójára rohanna – elkezde kifelé hátrálni. Senki sem foghatta meg ezt; máskor egy sértő tekintet elég volt arra, hogy valakit vérben-fagyban hagyjon. Mi lelte most?

Meg volt rémülve ő is. Midőn az ifjabb Kárpáthyval kicsinálták, hogy az öregnek születésnap ajándékkul koporsót küldjenek, Kutyalvi azt hívé, hogy abból csak egy gonosz tréfa lesz, mely legfeljebb ütlegeken fog végződni, s evégett lovászának előre meghagyta, hogy paripáját felnyergelve ott tartsa az ablak alatt, hogy könnyen megugorhassék; de azt nem gondolá, hogy ily szomorú véget érjen a tréfa, s midőn Kiss szemébe vágta az orgyilkos nevezetet, elzsibbadt bele minden tagja, nem érzé a megbántást s megcsúfólást, csak a rémületet, mely e szavakra szívében gerjedt, s nem gondolt egyébre, mint hogy mentül előbb nyergében ülhessen, s futhasson el innen, s kezde az ajtó felé hátrálni.

– De nem megyünk el innen, uram! – ordítá rá Kiss, s mint a veszett vad keresztülszökve az asztalon, rárohant a szökni készülőre, s megragadó annak mellén az öltönyt. – Nem megyünk mi innen, uram, hanem ha elejtettük a vadat, megüljük a torát!

Kutyalvi szemeit elfutotta a vér, kezével megtámadója kezét iparkodott letépni melléről, s az ajtó felé törekedett; de amaz útját állta, s acélkézzel tartá fogva. Senki sem merte magát közbevetni, hogy őket elválassa. Fegyver egyikhez sem volt közel, annál irtózatosabb volt a tusa; nincs rémítőbb a pusztá kézzel való harcnál. Kutyalvi kisujján egy dió nagyságú antik gyűrűt viselt. Lehete észrevenni, mint fordítja kövével kifelé. Kiss kezében tartá az aranyserleget, melyet az asztról fölkapott.

Ezalatt szinte az ajtóig értek tusakodva; itt Kutyalvi egyszerre dühösen emelé fel öklét, s gyűrűjével egy veszett csapást intézett ellenfele halántékának. Az egyszerre félrekapta fejét, s a másik percben Kutyalvi bezúzott homlokkal terült el a küszöbön.

A vendégsereg rémülten futott szerteséjjel, késő éjszakán nyargaló kocsik hagyták el minden irányban a Kárpáthy-kastélyt. Iszony és rémület szállt vendégül abba, csak a tűzi játék röppentyűi szálltak még a magasba, s óriási égő betűkkel kiírva ragyogott a távolba a „Kárpáthy” név.

* * *

Kutyalvi Bandit vérben-fagyban szállíták haza cselédei négy óra járásnyira eső lakásába.

Mi volt természetesebb, mint hogy a kárpátfalvi kastélyból lélekszakadva menekülő vendégek útba ejtsék a szomszéd lakot; már ha csupa keresztyéni kötelességből is, hogy a betört fejű uraság felüdültenek örvendő tanúi lehessenek, s részvétüket tudtul adhassák. És aki már egyszer ott volt, hogyan mulaszthatta volna el, hogy a jelenlevő Kárpáthy Abellino, most már a Kárpáthy-család roppant birtokai praesumptiv örököse iránt viseltetett tiszteletét és hódolatát nyilvánítsa.

Mindnyájan látták Kárpáthy Jánost hanyatt dűlni karszékében, azt megütötte a guta; ha rögtön meg nem halt is, de bizonyosan elvész bele, s voltak többen, kik a barátságos részvét önkényt támadó ösztönével unszolák a nagyra becsült ifjút, hogy rögtön, még azon éjjel siessen átutazni Kárpitfalvára, lefoglalni, lepecsételni a holmikat, nehogy valaki félretakaríthasson belőlök; azonban Béla úrfi már egyszer járt úgy, hogy elsietett tudósítások miatt útja végéről kellett visszafordulnia, s jónak találta ezúttal biztosabb híreket várni be, s csak a temetés hírére jelenni meg. Másnap reggel csakugyan meg is érkezék az esperes úr – ki azért maradt legutoljára Kárpitfalván, hogy megtudja, vajon aláírta-e Jancsi úr a** kollégiumot érdeklő kodicillust –, s ez azon szomorú hírt hozá, hogy biz az öregúr, ámbátor még ki nem adá lelkét,

de az utolsó halálküzdelmek között van, úgyhogy már egy okos szót sem lehet vele szólni. Értette alatta azt, hogy nem lehet vele aláíratni a kodicillust.

Kövezték még aznap az esperes urat több főtisztviselői a Kárpáthy-család uradalmainak, kik siettek magukat megismertetni őexcellenciájával az örökös úrral, leendő patrónusukkal. Ezek még bővebb részleteket is tudtak a haldokló testi állapota felől. Egy falusi borbélyt eret vágott rajta, minek következtében kissé magához tért; azután orvosért akartak küldeni, de azzal fenyegetődött, hogy azt agyonlővi, csak hagyják nála a borbélyt, ahhoz több bizalma van, mert az nem meri megölni. Semmi gyógyszert sem akar használni, és senkit sem akar látni, csupán Kiss Miskának van, hozzá bejárása. Azonban aligha fogja már holnap reggelnél tovább vihetni.

Abellino jó előjelenségnek vevé a tisztartók megjelenését, ez arra mutatott, hogy benne már leendő urokat tisztelik meg hódolataikkal. Másnap ismét egész seregszámra jöttek Kutyfalvi udvarára az ispánok, kasznárok, írkokok, birkások, árendások s más afféle apróbb emberek, magukat Abellino úri kegyeibe felkoldulni. Valójában a régi gazdának meg voltak számlálva pillanatai. Senki sem merte neki ígérni a holnapi napot.

Harmadnap még a hajdúk és kulcsárok is átvándoroltak Abellinóhoz; már ekkor boszontani kezdé a sok hálálkodás; ezekkel nagy kurtán beszélt, s megértve tőlök, hogy ezentúl ő fogja a földi gondviselés dolgait végezni közöttük, mert már nagybátyja az utolsó lélegzetet nyögi; egyszerre kiadá parancsban, hogy ő a Kárpáthy-uradalmak tisztai személyzete közt gyökeres reformokat kíván létrehozni, melyek közül legelső is az, hogy minden férfirenden levő hivatalnok tartozik a bajuszát mint dísztelen kinövést, menten kiirtani! A tisztartók, kasznárok haladéktalanul engedelmessé váltak; csupán a hajdúk között akadt egy-kettő, aki vonakodott magát csúffá tenni; de miután az alsóbb cselédségnek fejenkint négy darab császárarany ígértetett, ha kötelességeket teljesítik, lefaragák azok is a sok esztendeig ápolt s annyi viaszot és faggyút felemészített férfias díszét arcaiknak, s megköszönték szépen a gombos frakkot, bársonybugyogót, harisnyát és csatos cipőt, mellyel otromba skarlát gúnyájukat fel fogják cserélni.

Negyednap nem maradt a halál révén álló Kárpáthy János mellett annyi jó barát, hivatalnok, cseléd és bohócbul más, mint Kiss Miska, az egykori pünkösdi király, Varga uram, a jószágigazgató, Palkó, a vén hajdú és Vidra, a cigány. Még a poéta is megszökött. Gyárfásnak csak „János” helyett „Bélát” kellett mindenüve írni a köszöntő versbe, hogy az új patrónusnak is elmondhassa ugyanazt. Ő is átment, és gratulált. Hiába, még a bolondok között is van kvalifikáció.

Mindazon vendégek, jó barátok, alattvalók, kik János fővétele napján együtt imádkoztak a templomban, együtt ittak az asztalnál Jancsi úrral, most együtt mulattak Abellinóval, s ha három nap összeragadt volna is, mégsem fogytak volna ki azon bohó és nevetséges kalandok meséiből, miket a jámbor öregre tudtak, kinél ez órában nevetségesebb, esztelenebb és balgatatagabb ember nem lehetett. Szólta, szidta, rágalmazta a jámbort, aki csak beszélhetett, a teremben az urak, a konyhában a kukták, a tornácon a hajdúk, s aligha volt valaki annyi nép között, kinek eszébe jutott volna, hogy már ha elkövetkezik szomorú halála, lelkeért egy imát bocsásson az égbe.

Ötödnap már nem volt, aki hírt hozzon Kárpáthyról. Talán azóta el is temették a boldogtalant.

Hatodnap aztán egy lovaslegény vágatott be az udvarra, kiben Marcit fogjuk megismerni.

Amint lováról leugrott, meglátta a pukkancsi tisztartó a tornácból, s nevetve rákiálta:

– No, te is eljöttél, Marci fiam? Te ugyan jól jártál, hogy nem esett egy héttel később a lakodalmad, új földesurad úzusba hozhatná a jus primae noctist. Hát mi újság Kárpátfalván?

Bizonyos temetésre hívja az urakat. Ez volt a legtermészetesebb vélemény.

– Egy levelet hoztam a tisztartó úrnak! – szólt hidegvérrel Marci; a tisztartó nagy megbotránykozására meg sem billentve kalapját az erkélyen álló Abellino előtt.

– Hát a kalapod, pimasz? Ki küldi azt a levelet?

Az első kérdésre vállat vonított Marci, a másodikra azt felelte, hogy neki a jószágigazgató adta.

A tisztartó felszakítá a levelet, s zöld karikát hánytak a szemei, ahogy beletekintett.

Az öreg Kárpáthy János saját kézírása volt az, melyben tudatja a Kutyalvi-kastélyba gyülekezett tisztviselőivel, hajdúival és cselédjeivel, hogy méltóztatott annyira magához térni, miszerint ágyából felkelhet, és nekik levelet írhat értésökre adván, miszerint nagyon örül, hogy nálánál jobb urat találtak, mármost annál csak maradjanak meg, és őhöz a többet képpel se forduljanak.

A tisztartó olyan képet csinált, mint akit jól tartottak vadkörtevel, s hogy ne csak magát érje ez öröndetes hír, kézről kézre adá a levelet a többi tisztitársaknak is, az ispánoknak, kasznároknak, birkásoknak és írnokoknak, utoljára a hajdúk és cselédek közt is megtevé a veszélyes irat a leverő körutat. Az embereknek hasonló esetekben vajmi nagy vigasztalás egyet sodoríthatni a bajuszán, s ahol van ni! most már se hivatal, se bajusz. Ki a fejét vakarta, ki ríva fakadt, ki káromkodott. Az ember hevenyében nem is tudta, hogy kit szidjon, Abellinót-e, hogy miért nem örökölt valóban, vagy Jancsi urat, hogy ha már meg akart halni, miért nem halt meg igazán. Most imhol ennyi ártatlan embert bolonddá tesznek!

Abellino volt az utolsó, kinek ez *örömhírt* síró arccal tudtul adák. A nagy filozófusi férfiú hidegvérrel szürcsölé tojásos teáját:

– Enfin, örökké mégsem fog élni.

Szómagyarázatok

À bas les aristocrates! – Le az arisztokratákkal!

académie des sciences – tudományos akadémia

Académie Royale de Musique – Nagyopera

a capite foetet piscis – fejétől büzlik a hal

Adieu cher oncle – Isten vele kedves nagybátya

Adonisz – férfiszépség (a föníciai isten neve után)

aequatio – egyenlet

affabilitás – nyájasság, előzékenység

afficiál – itt: egészségben megtámad, kóros megbetegedést okoz

affront – sértés, megbántás, gyalázás

agrafe – csat, kapocs

akció – itt: törvényes eljárás

akó – kb. 50,8 l

A kingdom for a horse – Királyságom egy lóért: idézet Shakespeare *III. Richardjából*

à la calicot – a szövőiparáról híres, indiai Calicot (Kalikut, Kalkutta) városról elnevezett, sűrű vékony fonalakból szőtt, nyers pamutszövet párizsi divatja a XIX. század első felében

à la cosaque – kozák módra, kozákos

à la Quiroga köpönyeg – Don Antonio Quiroga (1784–1841) spanyol generálisról elnevezett divatos köpönyeg neve

alterál – zavar, izgat, nyugtalanít

amerikai lánchíd – függőhíd, melynél drótkötél kábelek tartják a hídszerkezetet; a múlt században Amerikában és Franciaországban volt elterjedve

angolkert – természeti táj hatását keltő, nagy kiterjedésű díszkert, park

anticipál – előlegez

aposztróf – itt: megjegyzés

appetitórium – ebéd előtti étvágygerjesztő ital

appetitus – étvágy

arrangement – itt: szervezés intézkedés, ügyesség

Arras utca – utca a párizsi V. kerületben, a Boulevard St. Germain-től délre

Aschenbrödel – Hamupipőke

asszesszor – ülnök

asztrakán – göndör szőrű bárány bőréből készített finom prém

atelier – műhely

au contraire – ellenkezőleg

aureus calculus – kedves számítás, számvetés

auteur – író, szerző

À votre santé messieurs et mesdames! – Egészségükre uraim és hölgyeim!

babuka – a bűdösbanka régi és nyelvjárási neve
badinage – tréfákozás, mókázás
bain cosmétique de lait – szépségápoló tejfürdő
Bal Mabilie – híres mulatóhely Párizsban
bamboche – tivornya
baziliszk – halálos pillantású mesebeli sárkány, baziliszkusz
bej – bey, bég; eredetileg közelkeleti fejedelmi, majd a pasák férfi ivadékát és az ezredesi rangot elnyert hivatalnokokat illető cím
bêtise – ostobaság
billeng – itt: fűt
bonc – buddhista pap vagy szerzetes
bon Dieu – (te) jó isten, jóságos isten
bonhomme – jó (pofa) ember; tréfás, kedélyes ember
bon jour – jó napot
bonmot – szellemes megjegyzés, élc, adoma
bordure – szegély
Boulevard des Italiens – a Nagyopera környékén kialakult nagy bulvár egy része, a pénzmág-
nások lakhelye Párizsban
Boulevard Montmartre – a párizsi nagy körút egy része a Szajnától északra; a Boulevard des
Italiens folytatása a II. és a IX. kerület határán
boulogne-i erdő – Párizs melletti erdő, híres sétahely, kocsikorzó
Bourgogne – Franciaország egyik híres vidéke
Brabant – Belgium egyik tartománya
bramarbas – nevetséges hencegő, szájhős
Brontes (Brontész) – a három ciklopsz (félszemű óriás) egyike az ókori görög mitológiában
brúgós – nagybögős

çà – no, nohát
cabriolet – könnyű, fedett kocsi
calèche – könnyű, nyitott kocsi; hintó
calembour – szójáték
canaille – itt: csőcselék
caressíroz – cirógat
casserole – lábas, kaszrol
ce drôle de cigány – furcsa cigány
Cenerentola – Rossini operája 1817-ből
ces fripons des créanciers – ezek a csibész hitelezők
ce serait bien fatigant – ez nagyon fárasztó lenne
c'est beau – ez szép
c'est bien charmant – ez nagyon bájos
c'est la même chose – ez ugyanaz
c'est merveilleux – ez csodálatos

C'est parce que – Azért, mert
c'est piquant – ez csípős, pikáns
C'est pour se brûler la cervelle – Ezért főbe kell az embernek lőnie magát
c'est rien – ez semmiség
c'est triste – ez szomorú
c'est une plaisanterie – ez tréfa
chapeau à la Bolivar – Simon Bolívarról (1783–1830), a dél-amerikai államokat felszabadító spanyol szabadsághősről elnevezett kalap
chapeau à la Robinson – Robinsonról elnevezett háromszögletű kalap
chapeau à la russe – orosz sapka
charivari – macskazene; Jókai humoros rovatának is ez volt a címe az 1848-as Életképekben és 1849-ben az Esti Lapokban, ill. a Pesti Hírlapban
cher ami – kedves barátom
chevalier – gavallér, lovag
Chevalier Charles de Calacci – Kalácsi Károly lovag
chevalier errant – kóbor lovag
chinéser – kinézer, házaló
chut! – pszt! püsszegés; csend!
chylus – tápnedv, tejszerű folyadék, mely emésztéskor jut a bélsatorna nyirokereibe
Cid – Pierre Corneille (1606–1669) színműve; a francia klasszikus dráma kimagasló alkotása; nálunk 1853-ban mutatta be a Nemzeti Színház
cirkuláré – körlevél, körözvény
claque – itt: bértapsoló társaság
claque entrepreneur – pénzért tapsra vállalkozó, fizetett színházi tapsoló
claqueur chef – a színházi bértapsolók feje, vezértapsoló
cocu – felszarvazott férj, megcsalt feleség
code du duel – a párbaj kódexe, törvénykönyve
colonel – ezredes
comment s'appelle cela? – hogy hívják?
comptoir – iroda, pénztár
comte – gróf
Conciergerie – a párizsi Palais de Justice középkori része
convenant – megfelelő, illő
corpus delicti – bűnjel
courtoisie – udvariasság, lovagiasság
cravate à l'oreille de lièvre – nyúlfülű nyakkravaló
crème du crème – a legelőkelőbbek legelőkelőbbje, az előkelők színe-java
császárarany – vsz. a két forint értékű császártallér
cserfel – fecseg, locsog
csülleng – növény, melynek gyökeréből és leveléből kék festéket nyernek
csűstül – ellentéte a „szemenkint” kifejezésnek.

Damon és Phyllis (Damón és Phüllisz) – vsz. Démophoon és Phüllisz (nem Damón és Phüntiasz a két hú barát). Phüllisz trák királyleány – az ókori görög mitológia szerint – beleszeretett Thészeusz egyik fiába, Démophoonba, de el kellett válniok. Míg Démophoon távol volt, Phüllisz hűtlenül elhagyta, s az ifjú ebbe belehalt, ill. más verzió szerint öngyilkos lett.

debandíroz – szétbomlaszt

débardeur – rakodómunkás, kikötőmunkás

debütírozni – először fellépni, bemutatkozni

delícia – finom, ízletes étel; nyalánkság

demontíroz – valakit lováról leránt, harcképtelenné tesz

département – megye, kerület

déplorable – nyomorúságos, siralmas

derangíroz – itt: zavartat

détestable – utálatos, kiállhatatlan

Dhavalagiri – eljegesedett csúcs Nepalban, a Himalája középső részén

diable – ördögbe, ördögöt

direktórium alatt – 1795 októbere és 1799 novembere között

divatlion – itt: divaturacs, arszlán, piperkőc férfi

donjon – torony

doromb – népi hangszer

Duda – vsz. Dudar; Veszprém megyei község

duenna – idős hölgy

dupé – vsz. álhaj, paróka

eau de Cologne – kölnivíz

Ecco ce ! – Íme itt!

échauffíroz – felhevít, megdühít

éclat – kiáltvány

écurie – istálló

Egeria – jóstehetséggel rendelkező forrásnimfa a római mitológiában; Numa király kedvese és tanácsadója

eh bien – nohát, no

Eine Posse mit Gesang – komédia dallal; zenés vígjáték

elzsákol – elver

embarras de richesse – nehezen tud választani a sokból

emfatikus – heves, érzelmileg színezett, emelt hangon előadott

en carrière – mint a kocsí a versenypályán

enfin – végre, végül

entr'acte – felvonásköz, színházi szünet

entretenu – kitartott nő

épicier – szatócs, boltos

építáfium – sírvers, sírfelirat

esprit – szellem, szellemesség

esprit du corps – testületi szellem
Est-ce possible – Lehetséges ez?
esztrenga – esztrenga, juhfejő rekesz az akolban
établíroz – alapít, felállít
établissement – áruház, üzlet, üzleti berendezés, műhely
Euterpe – a lírai költészet, ill. a zene múzsája az ókori görög mitológiában
excellens – kitűnő, jeles, kiváló
exceptíva – kifogás, kivétel
exordium – szónoki beszéd bevezetése, kezdete
explózió – robbanás
ex tempore – rögtönözve, kapásból
Extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita – Magyarországon kívül nincsen élet, de ha van, az nem olyan

falunyél – torony
famóz – famózus, híres, hírhedett, pompás
farewell – isten veled
fatigál – fáraszt, kimerít
favoris – oldalszakáll
Fenice – Velence híres színháza, hol sok neves operát mutattak be (pl. Verdi *Rigolettóját*)
feuilletonista – hírlapi tárcaíró
Feydau – francia vígszínház, az Opéra Comique őse; 1789-ben alapították, eredetileg a királyi színháza volt, a húszas években vált híressé, 1829-ben bezárták
fiaskó – balsiker, felsülés, kudarc
fidélis – ünnepélyes, jókedvű, vidám
fi donc – fuj
fioritúra – ékesítés, zenei cifrázat
foliánt – fóliáns, nagy alakú, ívrét nagyságú könyv
font – kb. 56 dkg
forspont – előfogat
foyer – előcsarnok
francia háború – az 1809-es nemesi felkelés
frígiai sapka – eredetileg a régi frígek (Kisázsia egyik fennsíkjának lakói) tarajos, sisak vagy zacskó alakú sapkája; ennek mása a nagy francia forradalom idején elterjedt vörös, jakobinus sapka
fripon – gazember, csaló
furorét csinál – zajos tetszést arat, viharos tetszést kelt

galvanizmus – itt: rángás, görcsös mozgás
gamin – fickó, lurkó, suhanc, csibész, utcagyerek
Gazza ladra – *Tolvaj szarka*, Rossini operája 1817-ből
gendarmerie – csendőrség, zsandárság

généreux – nemes lelkű, bőkezű

geranium – muskátli

grand – spanyol főúr

Hébé – Zeusz és Héra lánya, az ifjúság istennője, az istenek pohárnoka az ókori görög mitológiában

hein – na (indulatszó, kérdőszó, nyomaték)

Hélas – ó, jaj

heliotropium – kerti vanília, kunkor

Hellasz – Görögország

hercegnő-víz – illatszer, a kölnivíz elődje

Hermione – Jean Racine (1639–1684) *Andromaque* c. drámájának egyik szereplője

Heszperidák – Atlasz és az Éj leányai, kik az ókori görög mitológia szerint a távoli nyugaton az aranyalmát termő fát őrzik

hippopotamus – víziló

Homburg – játékbarlangjáról és fürdőjéről híres üdülőhely Németországban; fényét emelte a környékére épített porosz királyi palota

homoeopathice – hasonszenvi gyógymód szerint

Île de Jérusalem – Jeruzsálem-sziget; a Szajna egyik szigete Párizsban

illumináció – kivilágítás

immortelle – itt: hervadhatatlan virág

imposant – impozáns, tekintélyes, hatást keltő

impromptu – rögtönzött, előkészület nélküli, kapásból

in ascendenti et descendenti – le- és felmenő ágon

indigenál – honosít

indigestio – emésztési zavar

indigó – itt: szintartó kék festő anyag

inexpressible – „kimondhatatlan” nevű alsó ruha, gatyá

in facie loci – ott helyben

injúria – jogtalanság

installationalis – beiktatási

inszurrekció – felkelés, itt az 1809-es nemesi felkelésre céloz Jókai

intéressant – érdekes

intra parenthesim – zárjel között

inventárium – leltár, jegyzék

Italiana in Algeri – *Olasz nő Algirban*; Rossini nagy sikerű daljátéka 1813-ból

itce – két mészely kb. 0,8484 liter

Jockey Club – az előkelő urak, a felső tízezer kaszinója

Journal des caricatures – Karikatúra-újság

jus primae noctis – az első éjszaka joga; a földesúr joga jobbágyainak nászéjszakájára

Kakad – ma Kokad, község Bihar megyében
kakastaréj – általában a lapos, taréj alakú virágok neve
kalangya – kévékbe kötött búza, búzakereszt
kandidált – jelölt, kiszemelt
kantiléna – vallásos tárgyú, középkori elbeszélő költemény
kántus – itt: köszöntő ének
kántus prézes – a református kollégiumi énekkar vezetője
kariatida – kőből faragott nőalak, mely oszlopot helyettesítve párkányzatot, erkélyt tart
karikatúr – karikaturisztikus, torz
kárlátó – a szülők első látogatása férjhez ment lányuknál
kasmír – kecskefajta, melynek gyapjából a finom gyapjúáru készül (Kasmír indiai országrész nevéből); kasmírkecske gyapjából készült finom szövet
kasornya – vsz. kas (vesszőből font oldalú hintó) helyett
Kecskeméti-udvar – az ún. Kecskeméti-ház udvara, üzletháza; a múlt századi Bástyá és Kecskeméti utca sarkán, a mai V. kerületben
két haza – Magyarország és Erdély
kodicillus – végrendelet (függeléke)
kolonizál – itt: telepít
kompareál – megjelenik
komplott – cselszövés, bűnszövetkezés
kondorul – göndörödik
konfidens – bizalmaskodó
kótyomfitty – hitvány, silány, mihaszna
Kőrösi-udvar – az ún. Kőrösi-ház udvara, üzletháza; a régi Kőrösi és Kecskeméti utca sarkán Pesten, a mai V. kerületben
köszméte – pöszméte, egres, piszke
kraneológ – kraniológ, koponyatannal, kraniológiával foglalkozó
kurzus – itt: tőzsdei értékpapírok árfolyama
kvalifikáció – minősítés, értékelés, rangsor

La belle laitrière – A szép tejárusnő

La Bourbe kórház – eredetileg a Port Royal kolostora volt, s abból alakították át a gyermekágyas asszonyok kórházává

La Pitié kórház – híres párizsi épület, mely 1612-től 1809-ig gyermekmenhely, utána pedig kórház volt

lábtó – létra

lafanc – rongyos ember, rongyember

lago di Como – Comói tó, festői szépségű tó Olaszország északi részén

la Hongrie – Magyarország

La Italiana – 1. *Italiana in Algeri*

legátus – a református kollégiumból ünnepi prédikálásra kiküldött diák

lejupitereztet – itt: ledobat, kiűzet; mitológiai utalás arra, hogy a régi rómaiak hite szerint Jupitertől, a főistentől származik a villámlás és a dörgés

Le voilà – Íme az

liaison – itt: szerelmi viszony

l'île – a sziget

livre – francia pénzegység, a frank elődje

Lord-Mayor – az angol nagyvárosok, elsősorban London főpolgármestere

lorette – kéjő, könnyűvérű nő

louisdor (Louis d'or) – XIII. Lajosról elnevezett értékes francia aranypénz, húszfrankos Lajos-arany

Luxembourg színház – Théâtre de Luxembourg; Bobino által 1816-ban alapított igen szegényes színház („nyomorult pajta”) a Luxembourg park közelében

Ma foi – Szavamra, hitemre

Mais v'la! – De lám!

majorátus – hitbizomány, melyet a család legidősebb tagja (majoresco) örököl

mal à propos – itt: rosszkor, alkalmatlan időben keletkezett

Malomliget – a múlt századi Pozsony délkeleti része

malőr – baj, baleset, csapás, szerencsétlenség

marjul – ficamodik, bicsaklik

mart – part

matronális – asszonyi, matrónai

maustodt, (mausetot) – szörnyethalt

Medardus napja – június 8.

melaleuca – mirtuszfélékhez tartozó, balzsamos illatú, örökzöld növény

mérföld – magyar: 8,3536 km; osztrák: 7,5859 km

mérő – a pozsonyi mérő kb. 62,5 liter, a pesti pedig 93,7 liter volt

mésalliance – nem egyenrangúak között kötött házasság

messzely – kb. 7 dl

meute – kutyafalka, agársereg

mille tonnerres – ezer mennydörgés, „ezer ördög”-féle káromkodás

millionnaire – milliomos

Minerva – az ipar, a kézművesség és a tudomány istene az ó-itáliai népeknél

misérable – nyomorúságos

Mississippi-örjöngés – John Law (1671–1729) hírhedt tőzsdei manipulációja

moaré – habos selyem

mon cher hajdu – kedves hajdúm

monsieur – uram

monsieur Satan – Ördög úr

monsignore Bouche – Bús uram

montúr – mondur, mundér

móringol – hozományként kap

mórióskodik – máriáskodik, mókázik, bolondoz

Mouffetard utca – igen szűk párizsi utca a Szajnától délre az V. kerületben

Mózes – Rossini 1818-ban írt operája

najád – vízi tündér

nílló – nílusi ló, víziló

noble garde – nemesi testőrgárda

noble nonchalance – úri nemtörődömség

nonchalant – hanyag, nemtörődöm, hányaveti

nostras – honi, földi, honfitárs

nyakban volt – ittas volt, benyakalt

Nyilas – Debrecen határának egy része; ma már külvárosnak számít

oboe – oboa, fúvós hangszer

obsolet institúció – elavult intézmény

Odéon – 1791-ben épült francia színház

oignon – vöröshagyma

opéra comique – vígopera

optimates – itt: a legkiválóbb, legjobb, legelőkelőbb polgár

ordália – istenítélet (középkori bizonyító eljárás)

oroszlán – arszlán, aranyifjú

Oursine utca – ma ismeretlen Párizsban; Jókai valószínűleg a Rue Ursulines helyett használja

ouvrier – munkás

ötödfű – ötödéves

Palais Royal – Királyi Palota

Panthéon tér – Place de Panthéon; a párizsi V. kerületben levő templomról elnevezett tér

Paphosz – föníciai gyarmatosítók által alapított, templomáról és vallásos keretben berendezett prostituált házáról híres ókori város Ciprus nyugati partján

parciális – részleges

Par Dieu! – Istenemre!

parforce vadászat – hajtóvadászat

Párkák – az emberi sors három istennője az ókori latin mitológiában

parterre – földszint

pas donc – nem, a fenét, egyáltalán nem

patvarista – joggyakornok

patzenhäusli (platzen...) – piaci bódé

peremptórius – hirtelen határozott, megsemmisítő

perillustris ac generosus – tekintélyes és nemes

peristyl – oszlopokkal körülvett szabad tér az ókori építészetben, itt: oszlopos tornác

perszonális – személynök, magas hivatalnoki rang a feudális Magyarországon

peták – csekély értékű, ötkrajcáros váltópénz

Petit-pas – vsz. apró, tipegő járásáról „Kis-lépésnek” becézett táncosnő

pikétasztal – kártyaasztal

Picpus – a párizsi Picpus utcáról elnevezett Condryn (1768–1837) által alapított társaság katolikus felekezeti iskolája; e világi papokból és laikusokból álló egyesületnek kezdetben a szegény gyerekek tanítása és a vallásos érzület ápolása, majd 1817 után az Európán kívüli igehirdetés volt a fő célja

pizzicato – vonóshangszereknél használt utasítás: ujjakkal pengetve, csipkedve, tépve

Place de Panthéon – 1. *Panthéon tér*

plaisanteria, plaisanterie – tréfa

plena sessione – teljes ülésben, plenáris ülésen

pleonazmus – felesleges ismétlés, szószaporítás

Plutus – az antik mitológiában a gazdagság megszemélyesítője

point d'honneur – becsületbeli ügy, becsület

porte St-Denis – a párizsi nagybulváron, a Saint-Denis város felé vezető út végén álló, 1672-ben XIV. Lajos németországi győzelmének emlékére épült diadalív

praesumptiv – bátor, magabiztos, reményteljes

prendre son air – feltalálja magát, otthonosan érzi magát

prezervatíva – óvszer, védő szer

pro superabundanti – felesleges nagy bőség, felesleg

pszeudo – ál

puszli – vsz. pruszlik, mellény

Rambuteau utca – utca Párizsban a III. és IV. kerület határán

redingote – császárkabát, ferencjóska, férfiöltönyhöz tartozó hosszúkabát

redoute – vigadó, bálterem, álarcosbál

refüzió – refüzió, ellenez, visszautasít, megtagad

regálisok – az országgyűlés egybehívását célzó, meghívó királyi levelek

rencontre – találkozás, véletlen összeütközés, véletlen alkalom

renomirt habitué – híres törzsvendég

restaurationalis – tisztújítási

rezultátum – eredmény

rondella – körbástya

Rosina – *A sevillai borbély* női főszereplője; Rossini operájának kolozsvári bemutatóján Déryné alakította Rosinát

roué – élvhajhász, feslett életű, kiélt ember, kéjenc

rouerie – gáztett, gázság

routier – utazó, utas

rőf – kb. 78 cm

ruinált – tönkrement, romba dőlt

rulád – rolád, énekfutam

que diable – mi az ördög
qu'est-ce que cela? – mi az?

sacrebleu – teringgettét

Sainte Pélagie – múlt századi híres börtön egy régi kolostori épületben; főleg a politikai foglyokat és a sajtóvétség miatt elítélteket zárták ide

satellite – testőr, csatlós

Saul – Pál apostol neve keresztény hitre térése előtt

Schneller – itt: ütő golyó

Semiramide – Rossini 1823-ban Velencében nagy sikerrel bemutatott operája

sensitif chevalier – érzelmes lovag

septemtrionalis tábla – vsz. hétszemélyi tábla (helyesen Tabula Septemviralis); a királyi ítélő táblával együtt a feudális Magyarország legfőbb ítélőszéke

signore contadino – paraszt úr

Siova – a hindu szentháromság egyik tagja

skiccírozás – rögtönzésszerű, kezdetleges, hevenyészett előadás

snekkli – snekkedli, csiga, hajbodor (Schneckerl)

Sodoma és Gomorrha – palesztinai városok, melyeknek lakói a bibliában, Mózes könyve szerint kicsapongó életük miatt kénköves, tüzes eső és földrengés által pusztultak el

sonica – azonnal, nyomban

sordidus – piszkos, szennyes, ocsmány, rút

sottise – ostobaság, butaság

sou – francia aprópénz

souvenir – emlék

spanyolnád – Kelet-Indiából származó nádpálma, iszlagpálma, melyből sétavesszőt, esernyőnyelet, porolót és nádszékert készítenek

species – fajta

Stabat mater dolorosa – Álla a fájdalmas anya; középkori katolikus egyházi himnusz kezdősorai; Palestrina, Haydn és Rossini is megzenésítette

statutio – ünnepélyes beiktatás

steeplechase – akadályverseny, lóverseny akadályokkal

St. Médard utca – a Rue Mouffetrolól nyíló utca Párizs V. kerületében; templomáról kapta nevét

strazza – üzleti napló

syntaxis – mondattan, a régi grammatikák egyik szokásos fejezete

szalamander – a néphit szerint tűzi szellem

szalamia – ammónia

szaracén – az arabok neve a középkorban

szemfegyver – távcső

szeparatizmus – itt: elkülönülés, elszakadásra törekvés

szijács – szíjvékonyságúra hasogatott torma

szinekúra – itt: jelentősebb jövedelem nélküli foglalatosság, passzió, szenvedély

színyetátye – sînātate, egészség, jó egészséget

szuplikáns – a református iskola és egyház számára adományokat gyűjtő tanuló

tabló – itt: élőkép, hatásos színpadi jelenet

tafota – taft, nehéz, fényes selyemszövet

tant mieux – annál jobb

Tartuffe – Molière vígjátéka; Magyarországon 1847-ben játszotta először a Nemzeti Színház

tászli – fodor a szoknyán

tásztli – vsz. tászli

távcső-batteria – az ágyúüteg csöveinek csoportjára emlékeztető, sűrűn egymás mellé tartott távcsövek

Tempe – híres völgy Görögországban; az antik költők gyakran megénekeltek csodás tájait

tercerol – XVI. századból származó, kis kaliberű zsebpisztoly

Théâtre de la Gaîté – a párizsi vígszínház

Théâtre des Vaudevilles – 1807-ig működő színház a Palais Royalban

Théâtre Français – a franciák nemzeti színháza

thermopilaei hős (thermopülai) – Leónidasz, spártai király, ki 480 júliusában Ephialtesz árulásáig hőiesen védte a hegyszorost a többszörös túlerőben levő perzsa hadak ellen

tibetsál – a kasmírral rokon tibeti kecskék gyapjából készült, feketére festett, hosszú szőrű sál, mely nagyon hasonlít az angórához

tiers état – harmadik rend, polgárság

tiltul – nagyjából, tessék-lássék

Tiszavárad – költött helységnév

tógátus – kollégiumban bentlakó, egyenruha (tóga) hordásra kötelezett, a református kollégium felső tagozatára beiratkozott diák, aki subscribált, azaz aláírta az iskolai törvényeket, s az iskolai albumba a tanulmányi sorrendnek megfelelően beírta nevét; a tanulók ekkor lesznek voltaképpen diákok, s gyakorolhatják az ezzel járó jogokat; sétabot viselés, dohányzás, korszózás, s megilleti őket az úr megszólítás

tojás-széke – a tojás sárgája, belső, leglényegesebb része, legközepe

tollas – itt: író, tollforgató

tontina – biztosítás

triárius – dárdás (hastatus), nehéz fegyverzetű, római gyalogos katona, ki a légión csatarendjében a harmadik sorban állt

Tudós palóc – Gvadányi József munkája, mely az 1790-es országgyűlésről készült

Tuilériák – francia királyi palota

tusculanum – a világ zajától távoli, magányos, békés hely

tyúkverő – a legények zenés lakmározással egybekötött látogatása a nászvendégek házánál a lakodalom után

une bagatelle – semmiség, csekélység, bagatell

urbarialis – úrbéri

úzus – szokás, gyakorlat, használat

üvegharmonika – a romantikus kor dörzsölésre megszólaló hangszere

vajas szarvas – vajas kifli

Varietés – a francia varieté

va t'en – ugyan menj, eredj már

vaudeville – énekes vígjáték

venir ici de Paris, c'est tomber du ciel à l'enfer – idejönni Párizsból, annyi mint égből a pokolba pottyanni

ventrebleu! – teringettét!

vicomte – francia főnemesi rang a báró és a gróf között

vitésarkantyú – sarkantyúvirág, szarkaláb

vízi bojtorkány – itt valójában keserű lapuról van szó

voilà – íme

volant – fodor

vulgivaga – közismerten csapodár nő

Zelmira – Rossini 1822-ben bemutatott operája

II. kötet

XIV. Váratlan fordulat

Egy hónap múltán ismét Pozsonyban találjuk Kárpáthy Jánost, most már haragszik érte, ha Jancsi úrnak szólítják.

Mind kívül, mind belül nagy változásokon ment át a nábob; termete annyira megcsappant ez idő alatt, hogy elébbi öltöneit nem viselheti a nagy bőség miatt, arcáról elmúlt a lázas vereség, szemei körül a mámoros pöffedés; az emberekkel komolyan beszél, közügyek, nemzeti vállalatok után tudakozódik; jószágaira tanult, becsületes tisztviselőket keres; a dorbézoló multságokat kerüli, az országgyűlésen okos, értelmes beszédeket tart; senki sem tudja elképzelni, mi lelhetette őt egyszerre.

Egy kedves embere van, Kiss Miska, ezzel jár minden nyilvános helyre; sokszor találkoznak Abellinóval, s ilyenkor a nábob és a pünkösdi király egymásra néznek, elmosolyodnak, összesúgnak, valami tervök lehet Abellino ellen, valami multságos, dicsőséges tromf a koporsóküldésre; még most a fiatal rouék az ő rovására nevetnek, bár az öregek nem mindenütt találják is multságosnak az unokaöcs ötletét, de majd mindjárt nevetni fog minden ember Abellinón, ifja, véne kacagva fog rámutatni, mert számára olyan szerep készül a saját maga szerzette vaudeville-ban, mely nagymértékben képes leend a közönség jókedvét felgerjeszteni.

Abellino két heti távollét után kétszeres hévvel látott félbenmaradt terve után. Értjük alatta a szép polgárleány ellen intézett hajhát.

A meghiúsult kísérletek csak növelték az ingert, s minthogy a cél megközelítése nehézségekkel járt, elnyerése sokkal becsesebbnek látszott. Végre az őrjöngésig szerelmes kezdett lenni a leányba; nem a fogadás, nem a hiúság, nem a kérkedés ösztönzé csupán, hogy őt elcsábítsa, hanem a legmakacsabb szenvedély, mely játszószerep hivatott fel, s azalatt egészen urává tette magát. Érzé, hogy ha utána vész is, ha vagyona, jövője semmivé lesz miatta, bírnia kell e hölgyet, s tán boldogítani. Óh nem, ez nem szokásunk, hanem megittasodni szerelmétől, s azután látni őt elhervadni és mondhatni: „Én hervasztottam el!”

Ha lelke üdvét kellett volna cserébe adni e gondolatért, odavetette volna!

* * *

Boltay mester éppen kinn állt a kapujában, s hátratett kezében éppen úgy tartott egy kurta botot, mint aki valami kutyára les, hogy azt meghajítsa.

A jámbor férfiúnak nagyon meggyűlt a fejfájása, amióta Fanny ügyébe avatta magát. A patvarba! szép provinciát választott magának. Egy filiszter, aki leányt őriz! Lehet-e ennél neveltebb figurát elképzelni? Mindig azt hiszi, hogy rászedik, és éppen akkor szedik rá, mikor nem hiszi; sem éjjele, sem nappala, felébred minden zörgésre; ha éjjel megmozdul az ablakredőny, már azt hiszi, a szerelmes csábító mászik be rajta, pedig az ugyanakkor kényelmesen sétál ki s be az ajtón, mely aranyai előtt megnyílik; minden virágbokrétát kifürkész, nem lopnak-e abban áruló jelt házába, s ugyanakkor saját kaputja zsebjében viszi haza a szerelmeslevelet; minden cselédje áruló, fű, fa ellene esküdött, mindig néz, és sohasem lát; óh, ezek a legmultságosabb gúnytárgyai a divatköltészetnek, ha olvassátok a vidám Boccaccio Dekameronját, La Fontaine novelláit, akár De Cock Pált, számtalan ily multságos alakokkal fogtok találkozhatni, megcsalt, rászedett férjekkel, bolonddá tett apákkal és gyámapákkal, kik őrt állanak az ajtó előtt, míg őrizetük tárgya kedvesével ott benn mulat, kik árnyék után futnak, míg a szerencsés kéjelgő furfangos terveinek kettős sikere van: őket meglophatni és kinevethetni; s egyúttal megtanulhatjátok azon általános előszeretetből, mellyel hasonló multság-

gos olvasmányok fogadtatnak, hogy a költő sokkal háladosabb szerepet választ magának, ha a könnyelműség és az *édes bűnök* kerítőjévé szegődött, mintha hosszú pofát ölt, hogy morált prédikáljon, s a társadalom *fenéit* gyógyítsa.

Boltay mesternek volt egy kis falusi jószága valahol a hegyek között; az első ijedségben odavivé el Fannyt, s nagynénjével együtt ott rejté el.

Ér is az valamit.

Árgusnak száz szeme volt, Danaé sziklatoronyba volt zárva; azért a korhelység gavallér istene, Jupiter mégis meglopta az őrizőket, s ha egyszer e nemes utánczó a görög isteneknek kitűzének egy nőt áldozatul, hiába töröd rajta a fejedet, édes poétám, miként szabadítsd azt meg; hiába adsz neki acélból jellemet, gyémántból erényt, valótlanosságokat fogsz mondani, és nem segítesz rajta. Lódd le, vágd le, akaszd fel, pusztítsd el a csábítót, mert meg nem menekülsz tőle különben.

Már az első hétben megtudta Abellino, hogy hová rejték előle a leányt, s néhány nap múlva már egy, a házhoz tartozó cselédet kapott rajta Teréz, amint bizonyos gyanús külsejű levelet akart Fanny olvasókönyvébe lopni. Azt a cselédet rögtön elkergette Boltay mester. De azután mindennap új meg új hírre virradt; divatos urak jártak vadászni falusi laka körül, s ezerféle furfangot gondoltak ki, hogy oda bejuthassanak; majd átöltözött úri inasok ajánlkoztak egyszerű képpel kertésznek, majorosnak, de szerencsére Teréz kiismerte ravasz képeiket, s odacsukta az ajtóhoz sarkaikat; vén cigányasszonyok lopóztak az udvarra, ha észre nem vették, s mulatságképpen kiveték a kártyán a tapasztalatlan leánynak, hogy belé egy rettentő nagy úr szerelmes, aki őt el is fogja venni.

Boltay mester ilyen dolgokat hallva naponta, dühös kezde lenni, mint kánikulában a bivaly. Dúlt, fült, szörnyű dolgokra készült, leüti a derekát, akit megkap! Igen, de nem lehet senkit megkapni. Az ellenség könnyű, mozgékony, tapasztalt, furfangos lény, ki nem fogy ki a leleményességéből, kinek nincs egyéb dolga, mint az ő rászédésén törni a fejét, míg ő ostoba legényével, Sándorral együtt buta, mozdulatlan állat, kik szarvakat növesztenek, hogy öklelhessenek velök. Óh, e szarvak nagyra fognak nőni; ha egyéb ok nem volna is, mely Kárpáthy tervében kitartásra ösztönözte, magában elég leende az, hogy e parasztbüszke kézművesnek, ki elég szemtelen volt golyót cserélni vele, mely miatt ő most is nagyot hall, legérzékenyebb részére, éppen a szíve kellő közepére gázolhasson. Ez jobban fog a fickónak fájni, mintha odalótt volna; azt mondhatni neki: „Nyomorult deszkafaragó! Íme, akit te bálványképül tartogattál magadnak, nekem mosolyköteles rabnóm, ki téged meg sem lát, midőn előtte térdelsz, midőn az idvességet ígéred neki, nekem lábaimhoz borul, s kezemet csókolja, hogy emeljem őt keblemre, s engedjem elkárhozni ott! Jó lesz neked akkor, majd ha ráuntam én!”

Nem ez-e az élet?

Boltay mester tehát nagy mogorván állt künn az ajtóban, midőn díszes úri hintó áll meg háza előtt, melyből éltes magyar urat segít leszállani a hajdú.

Az öreg úr nyájasan közelít Boltay mester felé, s hajdújának intve, hogy maradjon hátra, megszólítja a kézművest.

– Ez itt Boltay mester háza, uram?

A megszólított annyira el volt gondolkozva, hogy felelet helyett csak a fejével bólintott.

– Tán éppen magával az érdemes mesterrel vagyok szerencsés szólhatni?

Boltay mester még nem jött egészen helyre gondolataiból, s abban a képzeletben volt, hogy ez az úr most őt birkózni hívja.

– Igenis, én vagyok az, nem tagadom.

Az éltés úr mosolygott, karját a mesterébe ölté, s kitűnő szívességgel szólítá fel, hogy menjen be vele a házba, mert hosszú beszédök leend egymással.

A mester engedett a szónak, bevitté az urat legbelső szobájába, leültette, és maga eléje állt, hogy mármóst beszéljen.

– Legelsőbb is – kezdé az éltés úr furcsa mosolygással tekintve a mesterre –, legelsőbb is essünk át azon, hogy magamat bemutassam. Azon kell kezdenem, hogy egy ön előtt nem egészen jó hangzású nevet mondjak ki: én vagyok Kárpáthy János... Csak tessék bátran fennhangon elmondani azt a szedtevéttét, ami már a szájára akadt. Tudom én azt, hogy az nem engem illet, hanem az unokaöcsémet, akit Bélának hívnak, s aki magát, bolond, Abellinónak keresztelte el. Önnek méltó oka van öt szidalmazni, mert szerencsétlenséget hozott önnek házába.

– Még nem hozott, uram – szólalt meg Boltay –, s hiszem istenemet, hogy nem is fog hozni.

– Én is azt kívánom, de hiába, az ördög sem alszik, kivált ha szép leányról van szó. Az én öcsém azon dicséretes szándékot hordozza magában, hogy az ön gyámleányát elcsábítsa.

– Tudom, uram. De én is vigyázok.

– Ön, jó uram, felét sem ismeri azon ravasz módszereknek, mikkel e nagy világban kitanult derék ifjak hasonló vállalatokhoz fognak.

– Megálljon ön uram, egyet tudok; azt, hogy ez a leány ön úróccse miatt zárjai életre van kárhoztatva, és soha nálam nélkül egy lépést az utcára nem teend, és ha végre megsokallom az üldöztetést, itt hagyom gyáramat, elmegyek másik világrészbe, elhagyom hazámat, amit úgy szeretek, amit jobban szeretek, mint sokan, akik haza atyjainak nevezik magukat, de addig uram... addig... meg ne kapjak itt a közelemben egyet azok közül a hímes pillangók közül, mert én nemesember nem vagyok, én párbajt nem fogok víni, hanem összetöröm, aki utamba áll, összetöröm, mint egy rossz üveget; mondja meg ön drága úróccsének.

– Megbocsásson jó barátom, én nem szoktam unokaöcsémnek izeneteket hordani; nem is csupa pletykázás végett jöttem én ide, hanem erre engem jól kigondolt, kiszámított terv vezérelt. En jobban gyűlölöm ezt az embert, mint ön. Nem szükség önnek tagadólag rázni fejét, mert úgy van. Bizonyára ön itt lakhatott volna holtig, és én nem háborgattam volna önt, ha eme kellemetlen viszony kapcsolatba nem hozza önnek viszonyait Abellinóéval, aki nekem halálos ellenségem – én is az vagyok neki. Ez atyafiságos viszonyt könnyen megértheti ám, ha megtudja, hogy ő apja szép vagyonát eltékozolva most már az én bőrömrre is szedett föl egypár milliót párizsi üzértől. Így én neki láb alatt vagyok, ő pedig nekem a nyakamon van.

– Ő azt akarja, hogy meghaljak, én pedig nem egyezem bele; lássa, ez elégséges ok arra, hogy halálos ellenségek legyünk, s minthogy nekem valószínűleg rövidebb utam van a halálig, mint neki, a küzdés nagyon egyenlőtlen fegyverekkel történik. Ő nekem a minap nevem napjára egy koporsót küldött ajándékba azon óhajtással, hogy használjam azt minél előbb. Most közelget az ő neve napja, én pedig egy koldusbotot fogok neki ajándékba küldeni, s kívánom, hogy használja azt sokáig.

– Jól van uram, ez az ön dolga, nem az enyim, én asztalosmester vagyok, nem fábrikálok botokat, ha koldusbotot akar ajándékozni, itt lakik a szomszédban az esztergályos.

– Boltay mester, ne legyen ön türelmetlen; az a bot csak embléma. Nekem, mint mondám, egy tervem van, melyet önnek meg kell ismerni. Jobb lesz, ha leül mellém, és megérti végig; így ni. Én azt akarom, hogy Abellino hiába várjon halálom órájára, és ha én meghaltam, ne órá szálljanak vagyonaim, hanem valaki másra. Érti ön?

– Hogyne érteném. Tagadja ki!

– Semmit sem ért ön. A jószág ősi, azt senkire hagyni nem lehet, mert az a törvényes örökösre marad, és eddigelé ő a törvényes örökös. Szép örökség! Megérdemli, hogy róla beszéljünk. Évi jövedelme felmegy másfél millióra.

– Másfél millió! – kiálta fel elszörnyedve a kézműves, s rábámult a főúrra, mintha alig hihetné, hogy ez ember legyen az, kinek másfél millió évi jövedelme van.

– Úgy van, másfél millió vár arra, aki engem örökölni fog, és engem még a föld alatt is üldözni fogna azon gondolat, hogy őseim vagyonát, melyért nálamnál jobb elődeim vére hullott, egy méltatlan utód szórja a szelekbe, ossza darabokra, juttassa idegenek, tózsérek, uzsorások kezeibe, és éppen ugyanaz, aki halálom fölött nem sírni, hanem tombolni fog! Én meg akarom őt fosztani ettől az örömtől.

– Én adjak tanácsot, uram?

– Nem szükség. Ön csak hallgassa, amit én beszélek.

– Másfél millió! – sóhajtja fel a kézműves, alig hallva, amit a főúr azután mondott. Nem a vágy, nem a kívánság sóhaja volt az, hanem a *rémületé*, az elszörnyedése! Ha ez elképzelhetlen összeg *azon* ember kezére jut, mennyi rosszat lesz hatalma elkövetni! Ily lesújtó mennyiségű kincs ellenében mit nyomhat az erény, a szegény ember akarata, becsületessége? Hisz akinek sok pénze van, az mindent megvehet, az előtt semmi sincs lehetetlen! Ezért sóhajtja a kézműves oly önkénytelen: „Másfél millió forint!”

Kárpáthy megfogá a kézműves karját, hogy jobban ráfigyeljen.

– Egy mód van, mely Abellino számadásain veres keresztet fog végighúzni, mert én őt a vérig, a szívig akarom sérteni, ahogy bántott ő engemet; és ez nem lesz egyéb, mint hogy én megházasodom...

Itt megállt Kárpáthy beszédében, s hátraveté a karszékből magát, mintha várná, hogy mit fog rá mondani a kézműves. Az csak fejével bólintott rá, mintha tökéletesen értené a dolgot.

– Ha énnekem gyermekem talál születni... – folytatá Kárpáthy halk, alányomott hangon, s azzal egyszerre kitörő vidámsággal csapott az asztalra –, hah! Ennél a gondolatnál újra kezdek élni! Én nem vagyok bigott ember uram, de midőn halálos ágyamon feküdtem, égből megjelent tünemény adta nekem e biztatást, és hogy visszatértem emberek csodájára a halál országából, midőn már mindenki hitte haláloamat, és magamhoz tértem, erőt, kedvet kaptam az élethez, bizonyítja, hogy nem volt e jelenés hiú álom. Meg fogok házasodni, és most hallja ön, ami e részben önt érdekli.

A kézműves agyában merő zavar volt, ennyi szokatlan fogalom és sejtés keletkeztére.

– Önnek fiatal gyámleánya van, kit Abellino üldöz, kire kortársai fogadásokat tesznek, mint lóversenyeken szoktak, hogy ki nyeri el hamarább; ki ellen finom összeesküvések vannak forralva, láthatlan török kivette minden lépten-nyomon. Én meg akarom hiúsítani e léha üldözést, oly menhelyet akarok neki adni, ahol őt Abellino öcsém, bárha nyitott ajtó, ablak várna is reá, nem fogja felkeresni – s ez az én házam.

– Hogyan, uram!

– Én nőül kérem öntől gyámleányát.

– Mit?

– Törvényes hitestársamul. Engem hosszú éveken át „jó bolond” címmel ismert a világ, a még hátralevő napokat szeretném arra fordítani, hogy a bolond címet kiköszörüljem nevemből.

Boltay mester lassan felállt az asztaltól.

– Uram, nagyságod ajánlata engem megtisztel, és meglep; ön másfél millió évi jövedelem ura, ön érthetlen gazdagságú úr, ön a bibliai nábob. De én tudom, uram, hogy a gazdagság nem boldogság. Én ismertem egy szegény leányt, kit szülői tavaly gazdag úrhoz adtak nőül, s tegnap a Dunából vonták ki mint öngyilkost, én gyámleányomat boldoggá akarom tenni, de kincsért, gazdagságért el nem adom.

Kárpáthy ülve maradt, s nyájasan fogá meg a kézműves kezét.

– Üljön vissza helyére, derék Boltay mester. Amint ön arcát megláttam, már készen voltam ezen feleletére. Ön bizonyosan boldog, nyugodalmas sorsot készíté előre gyámleánya számára, s az dicséretes öntől. Ön rá akarja hagyni nem megvetendő birtokát, üzletét, tán egy derék, becsületes, munkatudó, józan fiatalembert is szemelt ki számára, kinek karján az élet csendes ösvényén végigvándoroljon; de e sors nincs többé az ön hatalmában. A leány szerencsétlen családból eredett, véribe van oltva születése óta a könnyelműség; nevelése nagyra-vágyás, élvhajhászat, fényleni törekvés iskolájában történt, a szigorúbb évek csak elnyomák, de el nem feledteték vele az emléket, az indulatokat, miket magával hozott. A bűnt ünnepeve, a szigorúságot kinevetve látta; ez rossz tapasztalás, uram, s nagyon erős szív kell hozzá, hogy az édesre valaki azt mondja, hogy ez a keserű, és a keserűre, hogy ez az édes. Talán meglehet, hogy ha ön gyenge gyermekségétől fogva szigorú elveiben nevelheté a gyermeket, akkor jótállhatna erényei, szegény sorsával elégtelensége felől; de hisz ön oly korban vette őt gyámsága alá, midőn a szív már *ismer!* S nincs a világnak oly bűvésze, aki őt ez ismerettől többé megfoszthassa. A leány lelkében már gyökeret vert a nagyra-vágyás, a fényleni, kitűnni törekvés. Nem vette ön észre, mint hidegült el egyszerre a választott szegény ifjú iránt, amint e gondolatot fejébe vette, hogy ő világtól irigyelt, ünnepelelt szépség lehet; eleinte azt hívé, hogy ezt önmaga, művészete által fogja elérni, most már alkalmasint nem hiszi, mert valaki tudtára adta, hogy hangja alig tartozik a tűrhetőbbek közé, de az ösztön ott maradt lelkében, fényleni, pompa, kényelem közt élni. Még most visszaborzad az úttól, melyen azt el lehet érni, de majd eljönnek az unalom, a szenvedély, a vér követelései, néha az elkeseredés, egy önfeledő pillanat, melyben a szív rossz tanácsadóira hallgat, s ki fog akkor egy leányt megőrizhetni az eleséstől, aki maga is akarja, hogy elessék?

– Nem hiszem, uram, nem hiszek semmit, amit ön mondott. Érzem, hogy igazat mondott, de mégis tagadom. Való! Úgy van az általánosan, ahogy ön mondá, de az én védencem kivétel leend.

– Nem vitatkozom. Ön tudni fogja, hogy védencének legtöbben sietnek alkalmat nyújtani a bukásra, mert szépségének híre a legmagasabb körökig felhatott és egyúttal *erényeie*. A patvarba! Az erény a legingerlőbb csalétek! Sohase beszéljeteek egy leány erényeiről, ha azt nem akarjátok, hogy a tolvajok felkeressék, és ellopják azt tőle. Íme, én nem kívánom, hogy gyámleányát akarata ellen hozzám nőül adja, sem hogy biztassa rá, csupán egyszerűen adja tudtára ajánlatomat így: „Egy gazdag főúr kér tégedet nőül; a kérő nem fiatal, nem szép, nem szeretetre méltó, bátran lehetne nagyapád, azonban iránta semmi egyéb kötelességet nem vállalsz magadra, mint hogy nejevé esküszöl, és őt tisztelni fogod. Ha kívánod, két külön vármegyében lakhattok egymástól, s egyébkor akár ne is lássad, mint mikor te keresed őt fel. Hiszed-e, hogy az úri név fénye, a gazdagság hatalma boldogítani fog? Akarod-e ez ajánlatot elfogadni?” Ha a leány azt mondja rá: „Nem!” úgy én megnyugszom válaszában, elhallgatunk e dolgról, és én nem fogok vele többet alkalmatlankodni. Ennyit megtenni önnek gyámapai kötelessége. A válaszadásra egy héti határidőt hagyok. Egy hét múlva ezt a bizalmas emberemet, ki itt a hintó mellett ácsorog, fogom ide küldeni – mert a netaláni kosarat mégsem szeretném magam hazavinni – azon kérdéssel, hogy ezen brilliant gyűrűmet nem feledtem-e itten. Ha a válasz tagadó, akkor ön visszaküldi tőle a gyűrűt, ha pedig ajánlatom elfogadtatik, akkor azt válaszolja, hogy jöjjenek érte magam.

Ezzel fölkelte a főúr, s barátságosan megszorítván Boltay mester kezét, otthagya őt összevissza zavart gondolatai martalékául.

Boltay nyugtalanul kezdte el alá s fel járkálni. Mit cselekedjék? Érzé magában, hogy Kárpáthy igazat mondott. A leány a csábító képnek nem fog ellentállhatni, és az ajánlatot bizonyosan elfogadja. És nem leendő boldog. Mi által lenne az? Ha férje sokáig él, s ő hű marad, szomorú hervadás fogja megölni; azon körben, melybe csak a vak szerencse emelte, le fogják nézni, megvetik, mint kinek szépségén kívül semmi érdeme; ha elfogadja azt a hódolatot, amivel a szépségnek áldoznak, mennyit veszít? Lelke öntudatát adja érte, a gazdagság nem fogja kárpótolni azt; meg fogja bánni, hogy eladta azt, mit újra megvenni nem lehet, élte nyugodalmát; pedig el fogja adni, ha az ajánlatot megtudja; egy gyermek lelke még elkábul ennyi fény előtt, és azután az ajánlat tiszteletre méltó; egyike a leggazdagabb főúrnak kínál meg egy szegény, családhagyott polgárleányt ősi nagy nevével; ki ne tartaná azt szerencséjének? Bizonyára a világ örültnek fogná mondani, aki ezt visszautasítná.

Már azon gondolatra kezdte jöni, hogy eltitkolja azt egészen a leány elől. De nem, az méltatlan dolog volna, hazudni emberséges ember nem szokott.

Hirtelen jó gondolata jött. Úgy van, ez elejét veszi a bajnak. Sietett Sándort felkeresni.

A derék ifjú éppen remekét végzé be, egy pompás íróasztalt gyönyörű faragványokkal, megelhetlen rejteklőkkel. Egészen el volt művébe merülve.

– Sándor – szólította meg az ifjút a mester –, remeked valóban remek.

– Büszke vagyok rá. Éjjel-nappal erről gondolkodom.

– Éjjel-nappal? És semmiről sem gondolkozol másról?

– Én? Miről gondolkoznám?

– No teszem föl arról, hogy holnapután már mester leendesz.

– Arról bizonyos vagyok.

– Hát ahhoz mit szólsz, hogyha én neked egész üzletemet át akarnám adni?

– Ah uram, ez tréfa. Miért adná ön azt át nekem?

– Mert látod, én már meguntam a bajlódást, s szeretném fiatalabb vállakra rakni a gondokat. Te viszed helyettem a munkát, és azután a jövedelemben osztozunk. Látod, ilyen ravasz vagyok én. Fáradság nélkül akarok jutni a jövedelemhez.

– Azt tehetem, mint eddig, azért nem szükség osztoznunk.

– De ha én úgy akarom. Látod, nekem nincs fiam, és te egészen oly fiú vagy, mint amelyet szeretnék, ha volna nekem.

Sándor szelíden csókolá meg az öreg kezét, melyet az fejére tett, mintegy áldásképpen.

– És azután – folytatá a mester –, milyen derék leszel, ha te asszonyt hozasz a házhoz, és énnekem gyönyörűségem lesz házi boldogságban, amilyen sohasem volt.

Sándor felsóhajtott.

– Sokáig kellene akkor élnünk, jó uram, hogy azt megérjük.

– Eredj no, mit beszélsz, csak nem akarsz nőtlen maradni örökké? Ugyan ne csinálj olyan szent pofákat! Énelőttem akarsz titkolózni? Énelőttem, aki keresztüllátok rajtad, mint egy pohár vízen? Hiszen azt is tudom, hogy kit szeretsz. No kimondjam? Ne légy hát olyan gyáva. Mit sóhajtozol esztendőszámra? Neki kell rukkolni egyenesen! Megmondani a leánynak, hallod-e szívem, én szeretlek, el tudlak tartani; ha hozzám jössz, semmiben sem lesz

fogyatkozásod. No! Vagy jobban szereted, ha én kérem meg helyetted? Én azt sem bánom, leszek szívesen násznagyod, még ma megkérem a leányt neked, s holnap, fogadom, olyan kézfogót csapunk, hogy még az angyalok is táncolnak örömükben.

Mint látjuk, Boltay mester kérdezett, és felelt is magának. Sándor nem szólt egy szót is, lesüté szemeit, elhalaványult, némán megszorítá Boltay mester kezét, azután kifordult a szobából. Ki tudja, mi baja lehetett?

Boltay mester csak víg képet csinált ez ideig, de midőn a fiú elment, két könnycsepp esett ki szeméből. Ő is sejté, ő is félt a gondolattól, hogy Sándor reménytelenül szeret.

És mégis ezt tartá mentő gondolat gyanánt.

Kárpáthy ajánlatát el nem hallgathatja Fanny előtt, de mégis, ha egy megelőző kérő ajánlatára a leány igent mondana, akkor, ugyebár, nem volna szükség ím e másodikkal megismertetni.

Tehát elébb meg fogja Fanny kezét Sándor számára kérni, hátha a leány mégis érez iránta valamit. Ha visszautasítja, mondhatja azt, hogy nem érez semmit az ifjú iránt; de akkor a második ajánlatra mit fog mondhatni? Lehet-e szerelmes egy hatvankilenc éves aggastyánba, midőn egy deli ifjú iránt szíve hidegségével védi magát?

A terv jó volt fogalmazva.

Boltay még aznap kiszekerezett falusi tanyájára, mely egy kellemes kis völgyben fekvék a Kárpátok között, védencét felkeresendő.

A falusi élet gondjai és élvei egészséges tápot nyújtottak Fanny kedélyének; erdő, mező látása, az együgyű parasztemberek beszéde, a rendes és mégis változatos foglalkozás enyhébb, tisztultabb gondolatokra szoktaták lelkét; a hiúság, nagyravágyás, divatszennvedély, ezek a műveltség fattyai, elvesznek, eltörpülnek a szent természet ölében.

Fanny messziről eléje futott Boltay mester szekerének, s lehúzza őt kocsijáról, vidám, nevető, gyermektegráfával hordta körül gazdaságán, kertjén, udvarán, szérűin, pirosposzsgás jókedvvel mutogatva neki sorra, hogy felszóratta a gabonát a szérűkön, be is mérte, rovást vágva róla, mekkorát nőttek a nemes oltványok a faiskolában, hány rajt eresztettek a méhek, befőzött gyümölcssei hogy állnak szép rendben az éléstárba téve, milyen szép len termett, hogyan fonatja ezt a télen gyolcsnak, sávolyos abrosznak!

Boltay megcsipkedé a leányka arcát, mely oly kemény volt, hogy alig foghatta meg. Látszik, hogy most kevesebbet szokott ábrándozni.

– Milyen jó gazdasszony vált belőled. Nézze meg az ember, hiszen te mindenhez értesz már a világon. Dejszen téged már férjhez lehet adni.

– Férjhez ám – nevette Fanny pajkosan kapaszkodva Boltay mester nyakába, s megcsókolva gömbölyű piros ajkaival annak borostás orcáját –, vegyen el Boltay bácsi, magához mindjárt hozzámegeyek.

– Eredj te golyhó – szólt alig bírva jókedvével a mester. – Vénebb vagyok én már, mint az apám. Majd keresünk neked valakit, aki hozzád illik.

– Jó lesz biz az, Boltay bácsi, mentől elébb, annál jobb –, hanem menjen be most Teréz nénihez, én addig futok a vacsorát elkészíteni.

Azzal a legcsintalanabb pukerlivel lehajolva megcsókolá a mester kezét, s trallázva, szökdelve tűnt el a konyhába, mint egy gyermek, mint egy gondatlan gyermek.

Boltay mester sietett Terézt felkeresni. Fanny egész a terítés idejéig nem jött a szobába, csak akkor jelent meg egy percre körültekinteni, ha minden rendben van-e az asztalon. Boltay mesternek elég ideje volt ezalatt Terézt az érdeklő helyzettel megismertetni.

A főúr ajánlata őt is leveré. Sokkal fényesebb volt, sokkal nagyobb szerencse, mint hogy egy nyugalmas, csendes házi boldogságot el ne lehessen érte hagyni. Ennyi ragyogvány, hatalom mellett még a szégyent is el lehet felejteni, hát még ha vele együtt a jogos tisztelet ajánlatott.

Sándor szerelmének kevés sikert mert ő is ígérni. Sokszor próbálta Teréz a leány szívét, előhozta előtte véletlenül az ifjú nevét; a leány hidegen maradt, dicsérte, becsülé, de ez nem szerelem.

Az ízletes vacsora felett Boltay mester váltig kötekedék gyámleányával példálózva előtte tréfás célpatokkal, mikre a lyánka hasonló tréfával tudott megfelelni. Végre a cselédek szét-hordták az asztalt, s hárman maradtak együtt.

Boltay mester eddigi víg kedélyéből komoly ünnepélyesre vált. Megfogá a leányka két kezét, s odavoná őt maga elé.

– Neked kérőd van – mondá ki egyenesen, nehogy a kerülgetéssel valamit sejtessen vele.

A leány felsóhajtott, és nem felelt semmit.

– A kérő derék fiatalember, becsületes, tiszta lelkű ifjú, jó módú, munkás kézműves, és amellet deli, férfias alak, s ami legtöbb, téged régóta igazán, híven, forróan szeret.

– Tudom, Sándor az – szólt közbe a leány.

Boltay mester elhallgatott. Nem volt semmi rendkívüli abban, hogy a leány e titkot tudhassa.

Vártak mind a ketten Fanny szavára.

– Szegény Sándor! – sóhajta a leány.

– Miért sajnálkozol rajta?

– Azért, hogy engem szeret. Miért nem inkább egy nálamnál jobb, hívebb leányt, aki őt boldogítani tudná.

– És te nem akarnál hozzája menni? – kérde az öreg elszomorodva.

– Ha önnek örömet szerezhettek általa – hozzámegegyek.

– Nekem? Ne nekem szerezz örömet, hanem magadnak; a fiú oly derék legény, hogy keresve sem találni különbet, nem is valami otromba fickó, amilyen más munkásember szokott lenni; ez külső országokon járt, akárki előtt megállhat... s téged mennyire szeret!

– Tudom. Ismerem őt. Becsültem mindig; derék ember. De nem tudom szeretni. Hozzámegegyek, hű leszek hozzá holtomig, de boldogtalan lesz ő is, én is.

Boltay felsóhajtott, s kis idő múlva alig érthető hangon monda:

– Úgy ne menj hozzá.

A két öreg szemében önkénytelen könny csillogott, mindketten úgy szerették e két ifjút, mint tulajdon gyermekeiket; úgy szerették volna, ha őket együtt boldognak láthatnák. És a sors másképpen akarja.

Fanny megsajnálta könnyező gyámjait, s térdre omolt Boltay előtt, fejét annak durva kezére nyugtatva.

– Háladatlan vagyok ugye, hogy nem tudom szeretni azt, akit önök szeretnek? De hálatlanabb volnék, ha hazudnám, hogy szeretem, s boldogtalanná tenném.

Mindketten hallgattak.

Mikor egy fiatal leány ily tömött szillogizmusokban tud már beszélni szíve ügyei felől, az annak a jele, hogy sokat kellett már azokról gondolkoznia, és semmi se jó neki többé véletlenül.

Boltay végigsimítá izzadó homlokát kezével, s erőtetett nyugalommal szólt:

– Kelj fel, leányom. A szívet erőtetni nem lehet, nem is szabad. Kezedet szerelem nélkül bizonyára ő sem fogadná el. Most szóljunk másról. Egy másik kérőd is van.

– Ne is szóljon róla, atyám! – vágott közben Boltay nyakába borulva a lyánka. – Ha valakit tudnék szeretni, az bizonyosan ő volna, ő, kit önök is szeretnek, s akit annyi ok van szeretni. Nem, senkit, senkit atyám! – Engedjék önök, hogy ne hagyjam el önöket soha. Én itt akarok örökké élni, háladatos lenni jószágukért, életemet, minden gondolatomat az ön és nagynéném örömére szentelni; én nem óhajtok önöktől megválni, ne üzzenek, ne verjenek el magoktól! Engem nem fog senki nőül kérni, akiért én önöket elhagyjam.

– Mégis, mégis, jó leányom. Ez gyámapai kötelességem, téged szerencsédről tudósítani; mert látod, a világban a leány kérőit „szerencsének” nevezik. Téged nagy, gazdag úr kér nőül, fényes nevű, méltóságos című férfi, kinek egy hétig tart, míg jószágain végigutazik, s jövedelme másfél millió.

Fanny lesüté szemeit, s fejét tagadólag csóválta. Azután hidegen, okosan felelt:

– Az szerencse volna, de nem boldogság.

– Igaz ugyan, hogy kérőd nem fiatal már, de szerelem helyett kényelmet, magas állást ígér.

– Ki az?

– Neve nem éppen kellemetes hangzású előttünk, mert egy ilyen nevű úr okozta legtöbb keserűségeinket, ő ama templombeli kísértő nagybátyja; Kárpáthy János.

Itt éppen felkacagott a leány.

– Ah, az a kövér póktermetű ember!

– De – termete megjavult egy idő óta.

– Akit olyan nagy bolondnak tartanak!

– Sőt meg is okosodott.

– Örökké iszik, és parasztlányokkal vigad.

– Megváltoztatta életrendét.

– Ah, édes gyámapám, ez ugyebár csak tréfa volt? Vagy ha komoly dolog, akkor ezután akar belőle tréfa lenni. Az a derék úr el akar engem venni, hogy egy „jux”-ot csináljon vele a világban. Ah, még erre nem vagyok elég olcsó!

S azzal büszkén felegyenesedve járt végig a szobában; a két öreg örömtől ragyogó szemeit legelteté királynői termetén.

Utoljára Boltay mester maga is kacagott, olyan jókedve támadt.

Fanny csintalanul odaült a jó öreg ölébe.

– Lássá Boltay papa, az elébb önnek mondtam, hogy vegyen el, magához hozzámegegyek; akkor azt mondta, hiszen én nagyapád lehetnék, s most Jancsi urat mutatja be kérő gyanánt.

Boltay mester kacagott, hogy a könnyei csorogtak bele. Tehát mégsem igaz, amit a vén tapasztalás mint ércből öntött valóságot állít fel. Tehát egy gyermek lelke is lehet erős, s megvetheti a gazdagság ragyogványát akkor, midőn csak kezét kellene kinyújtani, hogy a hatalmat mint jegygyűrűt ujjára vonják.

– Igen. E gyűrűt hagyá nálam az érdeemes úr, hogy azon esetben, ha ajánlatát elutasítanád, ezt neki visszaküldjem.

– Adjak kosarat hozzá? – kérde a dévaj lyánka.

– Nem szükség, megérti így is – nevette a mester; még a jó Teréz is nevetett, pedig bizony rég az ideje, hogy azt nem próbálta.

Boltay mester magánkívül volt örömeiben. Egészen elnyomta benne a Sándor miatti keservet azon öröm, hogy gyámleánya ily természet adta lelkiert tanúsított. Előre büszke volt azon gondolatra, mint fogja ő e gazdag úrnak elmondhatni: „Íme te másfél milliót ígértél gyámleányomnak arca rózsáiért; köszöni, nem adja el!” Milyen büszkén fogja fejét felemelhetni azon uracsok előtt, kik azt hiszik, hogy Fanny szerelmét gyalázatos néhány ezer forintért meg fogják vehetni! Koldusok!

A leányt összecsókolák mind a ketten, s jó éjt kívánva egymásnak, ki-ki saját szobájába távozott.

Az éj előrehaladt már. Ideje volt a lefekvésnek. Ah, de nem volt ideje az alvásnak. Valami háborgató szellem elűzte az álmot mindenki szeméről.

Boltay mester olyan hosszú beszédekert gondolt ki, miket itt-amott fog tartani, mintha város szájának készülne.

Teréz lelke eltévedezett a múlt és jelen eseményei közt, látó világot akarva deríteni annyi ellenmondó mozzanat közt, melyek egy leányszív világát vezetik, s nem engedik kitanulni, mi ott a rossz, mi ott a jó, mi az ösztön, mi ott az akarat; titkok, miket maga sem ismer, tettetés, mellyel önmagát is ámítja, és hiú ábránd, mely valónak látszik. Ki bírna ezek közt kiigazodni? Angyalt, ördögöt megismerni könnyű; embert, férfit, nőt, nehéz; ifjú leányt lehetetlen.

Fanny szeméit legmesszebb kerülék az álom tündérei.

Ablakán besütött a hold, az ábrándozók csillaga, a vidék csendes volt, a lég lanya; olyan éj, melyben a *lidérekék* előjönnek berkeikből, s kereket hánynak a harmatos fűben; mikor a tündérek szedik a csillagok hamvát, s az a vén ember ott a holdban pengeti az ezüstsugárokat; mikor ezüsthők alakjában jár a *bűv* csillagról csillagra, jár a *gyermekréim* a fekete éji pillangón repkedve; ...mikor a fiatal leányok nem tudnak aludni, és álmodnak ébren.

Hol jártak a szűz lélek tétova gondolatai? Jártak a boldogság, jártak-e a szerelem után, tévedtek-e a hallottak nyomán, követték-e nyomrul nyomra a tudás, az emlék száraz, poros nyomait, vagy repkedtek szanaszét a csillagos jövőben, repülve az ég felé, melyről azt hiszi a gyermek, hogy az a földre köröskörül lehajlik.

Csak egy eszme, egy gondolat élt most is szívében. Azon férfi arca, kit szeretett, kinek alakját imádata virágaival felkoszorúzá, kit nemesnek, nagynak, dicsőnek képzelt magában, kinek emlékével teli volt szíve, kinek mosolygó képe mindannyiszor felkeresé, midőn élő arc nem volt körülé, s oly jólesett azon megnyugodni.

Nem jutott eszébe akkor a gyámja által tudtul adott kettős ajánlat; a magányos órák ihlete kitörölte emlékéből a szomorú ifjú arcát és a bohó vén emberét, kik őt nőül akarják venni.

És ilyen a világ. Egy ifjú szeret egy leányt, de a leány másba szerelmes, és azon más tán ismét reménytelenül eped, és ez így megy tovább az életen keresztül, és senki sem tud boldog lenni, és így fut egyik csillag a másik után, és sohasem éri el egymást.

Hol lehet most ő, az ismeretlen – a megnevezhetlen – az elfelejthetlen? Bizonyára sejtelve sincs arról, hogy egy szív titokban, bánatban utána eped, mint a holdnak nincs tudata a kórosról, ki sugarait követi, s szédítő örvények fölé hág, hogy hozzá közelebb legyen.

Legalább közel lehetne hozzá!

Milyen boldogok azon nagyvilági hölgyek, kik őt mindennap láthatják, vele beszélhetnek, őt bámulhatják, tisztelhetik; tán van közöttük választottja! Nem, senki sem szeretheti őt oly igazán, oly igazán! mint ő tudná szeretni. Nem mondaná azt neki soha, de szeretne meghalni bele.

Csak egy könnyű karcolás a szíven, minő a rózsza töviseé, és azután mindig ez édes fájdalomról gondolkozni, míg végre a seb halálossá válik; naponkint jobban elhervadni bele, lehullani, sírba dőlni, hogy csak akkor tudhatná meg, mint volt szeretve, és azután ott a csendes hant alatt hallgatni a lágy zokogást, mit a szánó, méla részvét hoz a sírkövi oltárra.

Miért nem juthat ő ily közel hozzá soha?

Soha?

Egy különös gondolat szállta meg egyszerre lelkét.

Hát olyan magasan volnának ezen fényes világkörök, s annyira zárva minden út, melyen odajutni lehet, hogy az imádó vonzalom sohasem lehet egyébbé halandó néma vágynál, mely hasonlatos a holdkőri delejhez...?

Hiszen őneki csak egy szavába kerülne, hogy az előkelő termék legbüszkébb küszöbei megnyissák előtte ajtaikat, s ő egy rangban, egy légkörben álljon azon magas, azon irigyelt delnökkel, kiknek szabad látni az arcot, hallani a hangot, mely imádott bálványáé, kiknek szabad szemeinek pillantásaival találkozni, előtte elpirulni, őt tekintettel kísérni mindenüvé s titokban önelégülten szívni fel a halálos mérget, mely a néma szerelemből támad.

Végigborzadt.

Az éji hideg szellő futott tán végig gyöngéd tagjain?

E cél el volna érve, ha ő Kárpáthynak nyújtaná kezét. Egy lépéssel az elérhetlennek vélt csillagba emelkedhetik.

Visszataszítja e gondolat. Csak egy percig tartott az lelkében, s kitörülte onnan.

Mit mondanának jó rokonai, Boltay, Teréz? Ha megvetve a derék, férfias, nemes szívű ifjú ajánlatát, pénzért, ragyogványért egy nem szeretett aggnak nyújtaná kezét. Pénzért, nagyra-vágyásért.

De mégis. Vannak másfelől rokonai, kiket e lépés boldogokká tenne, gyalázattól, késő nyomortól, tán kárhozattól mentene meg: anyja és testvérei.

Őket, ha gazdag lenne, kimenthetné azon irtózatossorsból, melybe süllyedve vannak... Így suttogott az ingerlő ábra.

És a bosszú, a megtorlás; találkozhatni azon emberrel ott, ki őt meggyalázza, társai nevévé tenni akarta; ki reá fogadást tett, s azt lenézhetni saját világában – éreztethetni vele mélységes megvetését, olyankor, midőn e megvetést, ez utálatot egy vele egyenlő név teszi jogossá és egy kezei közül kiragadott hatalom súlyossá, élessé, eltűrhetlenné.

Okoskodjál, okoskodjál jó hajadon. Fogva vagy már.

Nem szülői s testvérhajlam, nem bosszúvágy az, ami téged vezet; szerelem viszi előtted a napfáklyát, az fog vezetni jó és rossz világokon keresztül, a többi mind csak ámulat.

Hitesd el magaddal, hogy áldozatból teszed e lépést; mondjad azt is, hogy gyámjaidnak nem akarsz terhére lenni; képzeld el, hogy oly állásban mennyi jót fogsz majd tehetni szükségét szenvedőkkel, boldogtalanokkal, ittasítsd meg lelkedet a világ gyönyörképeinek tündér eszméivel... Mind ámítás az. Szerelem visz téged arra, hogy szerelem nélkül egy gazdag aggastyán kezébe tedd kezedet, s istent kísérteni mégy, midőn az oltár előtt e szót kimondod: „szeretem”, és akkor másra gondolsz, mint akinek kezében remeg kezéd...

Menj fátumod után!

Valahára alszik az egész ház. Álmodjatok! Az álom jó tanácsot ad.

Te lásd magadat boldog unokákkal játszó örömapának, te álmodjál zárdai csendes nyugalomról, te pedig álmodd magadat ifjadhöz közel; egyik az egyik csillagban, másik a másikban. Az álom jó tanácsot ad.

Másnap reggel különös meglepetés várt a két öreg gyámra. Fanny megkéré Boltayt, hogy ha Kárpáthy János elküldend gyűrűjeért, azt ne küldje neki vissza.

XV. A vadász a veremben

Boltay és Teréz egy szóval sem mondtak ellent Fanny határozatának, nem szóltak soha a férjhezmenetel felől, hanem az idő alatt, mint szokás, a kiházasítási cikkek után kezdtek látni, miknél ugyan mind fényesebbeket fog vehetni, ha majd a főúr neje lesz, de legalább elteheti emlékül, s előveheti, ha néha-néha a nagyvilág zajából a polgári csendélet szerény örömeire visszagondol.

Fanny férjhez készülése azonban oly titokban volt még tartva, hogy senki nem tudhatott az érdekelteken kívül felőle semmit, azoknak pedig természetökbben feküdt nem dicsekedni és nem panaszkodni vele.

Különös történet adta elő az idő alatt magát.

Egy napon, midőn Boltay mester éppen otthon volt gyári házában, berohan hozzá egy szennyesen, csaknem rongyosan öltözött asszonyszemély, kiből Boltay mester alig bírt valami ismeretes arcot kitalálni. De nem is volt arra szükség, mert a szomorú alak sietett megmondani, hogy kicsoda, és azután iparkodott, hogy Boltay mester szóhoz ne juthasson, amíg ő ki nem beszélte magát.

– Én vagyok az a szerencsétlen Mayerné – Fannynak az anyja! – zokogó megkeseredett szívvel az asszonyság, s odaveté magát Boltay úr lábaihoz, elébb a kezeit, azután a térdeit, utoljára a csizmáit csókolva össze és hullatva tenger mennyiségű könnyeket. Boltay, ki nem volt szokva ilyen tragédiákhoz, csak állt ott, mintha leszegezték volna, és sem azt nem mondta neki, hogy keljen fel, sem azt nem kérdezte, hogy mi baja.

– Óh, uram, óh, én kedves uram, maga derék, maga mindenekfelett becsületes, nagylelkű Boltay úr, engedje, hogy lábai porát csókolhassam, hogy még a másvilágon is érte könnyöröghessek. Maga a minden igazak őriző angyala, védelmezője az ártatlanoknak, hogy isten éltesse sokáig, és jutalmazza meg minden égi-földi jóval! Látott-e ilyen esetet, mint ez az enyim, hallott-e ilyet valaha ember? Nem. A szívem megreped, ha el kell mondanom; de mégis elmondom. Meg kell tudni a világnak, de leginkább meg kell tudni Boltay úrnak, hogy milyen szerencsétlen anya vagyok én. Óh, óh, Boltay úr, maga sem képzelheti azt, milyen iszonyatos egy anyának a kínszenvedése, akinek rossz leányai vannak, és az enyimek rosszak, nagyon rosszak, de úgy kell nekem, magam vagyok az oka, minek neveltem őket kényök szerint; ütni, verni, robotoltatni kellett volna őket, akkor majd megbecsültek volna, akkor majd hoztak volna gyalázatot szegény megöszült fejemre. Oh, hogy ilyen napokat kellett megérem! Én Istenem, én Istenem! Mire hagyta meg engemet! Szegény lelkem uram jókor elköltözött e gyalázat elől a világból, nem bírta meg azt, beleugrott a Dunába; bár én is utánaugrottam volna akkor! De látja uram, az anya szíve csak mindig érez, még ha rosszak is a gyermekei, csak szereti őket, csak azt hiszi, hogy majd megjavulnak; óh, bár vakultam és süketültem volna meg azóta! Négy álló esztendeig túrtam azt a szégyent, az isten csudája, hogy még egy szál hajam van, hogy mind el nem ment bele. De ami sok, végtére csakugyan mégis sok. Ha én el akarnám azt az iszonyatot mondani, ami az én házamban naponta történt, így állanának az ég felé Boltay úr hajai. Végtére tegnap volt a napja, hogy megsokalltam a hosszú tűrést, és kifakadtam, és kiadtam, ami lelkemen volt. „Hát már ez így fog menni mindig? Hát ti már azt sem kérditek, mi illik, mi nem illik? Hát ti már sohasem fogjátok magatokat becsületesen viselni, hát már énnekem sohasem lehet az utcára kimennem, hogy a szemem ki ne égjen, ha becsületes emberrel találkozom?” Hát uram, e szavakra, mint a megtestesült hárpia, úgy támadtak rám egyszerre: „Mit leckéz minket az anyánk, mi köze ahhoz, amit mi csinálunk? Nem mi tartjuk-e úri módon? Azt a ruhát is én vettem, ami most rajta van.

Azt a fejkötőt is tőlem kaptam, az egész házban egy szalmaszéke nincs, ami a saját keresménye volna, mindent mi vettünk!” Én csak elsörnyedtem, uram. Hát így kell tinektek bánnotok anyáttal, ez-e az én keserves fáradságaimnak a jutalma? (Itt a fuldoklásig vitte a zokogást a beszélő, de azért csak folytatta az előadást.) Ezt érdemlettem én annyi keserves álmatlan éjszakáért, miket betegágyaitoknál eltöltöttem, hogy a magam szájától elvontam a falatot, csak hogy tinektek legyen, hogy magam cudarkodtam, piszokban, rongyban jártam, csak hogy titeket felcifrázhassalak, hogy cselédet nem tartottam, magam voltam a szolgáló, csak hogy ti kisasszonyok lehessetek! Ilyeneket kell énnekem ezért hallanom, semmirevaló teremtések! Ekkor uram, ahelyett, hogy meghunyászkodnék, nekem áll az a legnagyobbik, s nagy pikantul még azt mondja, hogy ha nem tetszik velők együtt laknom, és magamat általok tartatnom, hát elég nagy Pozsony városa, vegyem elő a kapitálisaimat, fogadjak magamnak külön szállást, válasszam külön a bútoraimat, vitessem el a gardróbomat, és éljek nálok nélkül olyan tisztességesen, ahogy nekem tetszik. „No, várjatok gonosz leányok, azért se higgyétek, hogy engemet megcsúfoltatok” – mondtam, és levettem a ruhákat, amiket ők vettek nekem, előkerestem azokat, amiket lelkem uram idejében viseltem, mikor a konyhán magam főztem, hogy legyen ezeknek a culáknak mit enni; azokat vettem fel, s úgy szaladtam ki az utcára. Magam sem tudtam, mit csináljak. A Dunának megyek, ez volt a legelső gondolatom. Hanem mire odaértem, mintha valami angyal súgta volna a fülembe: „Hiszen van még teneked egy leányod, akit emberséges emberek becsületben, virtusokban neveltek fel, eredj oda! Azok az emberséges emberek téged sem fognak eltaszítani, valahol valamelyik szegletében a háznak adnak helyet, ahol élhess meghúzódva, amíg Istennek úgy tetszik, és meghalhatsz, ha megelégtette szenvedéseidet a mennyei felség.” Ezzel jöttem ide, uram. Így vagyok, ahogyan lát. Semmim sincsen az ég alatt, még ma nem ettem egy falatot, s ha az úr kitilt a házából, ha a leányom nem akar látni, az utcán kell meghalnom éhen, mert inkább elveszek, mint egy falatot elfogadjak többet a gyalázatos, a háladatlan gyermekektől; koldulni pedig nem tudok, én csak azt tudom, hogy előbb-utóbb úgyis utána megyek lelkem szegény jó uramnak, akit ezek a rossz gyermekek vittek a sírba, a Dunába.

Boltay mester fejében a sok mindenféle közül az ragadt meg legerősebben, hogy a jámbor asszonyosság még ma nem evett, minélfogva nagy keresztyéni kötelességet vélt azáltal elkövetni, hogy a faliszekrényből egy tányér boszorkánypogácsát s egy pohár bort állítja elé az asztalra, és kényszeríté, hogy egyék, s ami legelső, mentse meg magát az éhenhalástól.

– Óh, uram, ezer köszönet, hiszen bizony egy cseppet sem vagyok én éhes, inkább el vagyok keseredve, annyit eszem én különben is, mint a madár, csak annyit tesz az én évésem az asztalnál, mintha ott sem volnék. Többet érne énnekem a világ minden jóságainál az, ha én valaha az én lelkem Fanny lányomnak egy jó szavát hallhatnám. Nem lehet az, ugyebár? Nem nézhet ő az anyjára, szégyenli magát, ha látja. Talán rám sem ismerne már? Ilyen nyomorúságban... ilyen rongyosan, piszkosan,... így megvénülve,... legalább csak én láthatnám őt még egyszer – nem kívánom én, hogy vele beszélhessek, csak hogy valahol, ablakon keresztül, elbújva láthassam őt előttem elmenni, hallhassam, mikor mással beszél. Nekem nincs több kívánságom.

Boltay mester egészen elérzékenyült e szavakra, eszébe jutott, hogy valami német tragédiában látott már hasonló jelenetet, milyen jól játszott benne az a Wildner, akkor is úgy megríkkatta az eset.

– No, no, asszonyom. Ne legyen olyan elkeseredett – biztatá a siránkozó anyát –, amit ön kíván, az minden kétség nélkül meg fog történni. Ön meg fogja látni leányát, beszélni fog vele. Ott fog lakni ön is. Szépen ellesznek együtt, és nem lesz semmi baj.

– Óh, uram, ön úgy beszél, mint egy mennyből leszállt angyal. De a leányom, óh a leányom nem fog engemet szerethetni többé. Ő utálni fog engem.

– Efelől legyen ön megnyugtatta, asszonyom. Önt sohasem rágalmazta leánya előtt senki, s Fanny sokkal jobb lelkű, minthogy anyját a nyomorúságban meg ne ismerné. El fogom önt hozzá vinni, mert falura küldtem, hogy holmi incselkedésektől megszabadítsam. Ott lakik atyja testvérével együtt. Az ugyan kissé szigorú személy, de majd kibékítem én őt magával.

– Óh, uram, nem várom én, hogy engem Teréz magához emeljen, elleszek én mellette mint szolgáló, mint konyhacseléd, csak hogy leányom, egyetlenegy leányom körül lehessek.

– Ugyan asszonyom, mit beszél összevissza! – pattant fel jámbor nehezteléssel Boltay. – Van énnekem cselédem elég, csak nem fogom gyámleányom anyját munkára fogni! Ön egy óra múlva velem jön falura, a többit azután bízza énrám.

Mayerné még egyszer újól meg akarta ragadni Boltay csizmáit, de az emberséges ember elszaladt az érzékeny jelenés elől, s ott hagyta a szobában a tisztas asszonyságot, megígérve neki, hogy egy óra múlva visszakerül, addig talál ott az ablak hídján mindenféle jámbor könyveket, nézegessen belőlök.

Ezt az egyórai távollétet arra használta Boltay mester, hogy elment egy ruhaáruló boltba, s összevásárolt mindenféle kész öltözetet Mayerné számára, mert átallta őt azon kétségbe esett külsővel leánya elé vinni, hogy azt meg ne szomorítsa, s egy egész teljes öltözettel tért vissza a házba, mellyel Mayernének minden nemes vonakodás dacára át kellett cserélni nagy hatású rongyait.

Hogy Boltay mesternek az ilyenmű vásárlásoknál nem volt oly tisztult ízlése, mint megboldogult hazánkfiának, P. H. Lázárnak, kire a legelegánsabb delnő rábízhatta a piperevásárt, az nagyon valószínű; ő bizony csak azt tartá szeméi előtt, hogy minden jó bő és meleg legyen, s hogy melyik esztendőre való divatú valami, az iránt nemigen kérdezősködött; úgyhogy amint Mayerné teljesen fölequipírozva magát, a tükörbe tekintett, egyedül levén a szobában, meg nem állhatta, hogy nagy keserősége engedvén, el ne nevesse magát saját figurája felett! – Hogy fognak majd a leányok odahaza és a galant ifjú urak nevetni, ha őt ilyen staffage-zsal meglátják!

Mit?

Igen, igen, a leányok és a galant ifjú urak odahaza.

Mert ahhoz, hogy az imént eljátszott tragédiát valónak tartsa valaki, éppen olyan erős hitének kellene lenni, minővel Boltay mester van megáldva. Nem igaz abból az egész monológból egy betű sem. Mayerné nem vezett össze a leányaival, azok sem kergették őt el maguktól, nem is volt neki szükség a Dunába ugrani, hanem így áll a dolog:

Abellino (ismét ő) az utóbbi idők kudarcai által a dühig fokozott szenvedéllyel veté magát sikerületlen terve után. – Éppen most kérte ki Mr. Griffard-tól az utolsó százezer pengőt a második millióból. Abellino mellett szüntelen volt egy kéme a cselédségből az eszélyes bankárnak, ki rögtön sietett azt levél által tudósítani Párizsból a legelső kárpátfalvi eseményekről, mik János úr neve éjszakáján történtek. Mr. Griffard megtudva, hogy János úr haldoklik, százezer helyet kétszázézetet küldött Abellinónak, ami a visszafizetésben természetesen kétannyit teende. Az egész mintha tévedésből történt volna. Négy nap múlva természetesen megérté a másik levélből, hogy a nagybátya élve maradt, de már akkor a pénz útban volt, s éppen jókor érkezék Abellinónak vigasztalásul.

Százezer forinttal több pénze volt, mint amennyire számított. Ilyenkor az ember elbizott szokott lenni. – Ennyi éppen elég lesz a sikerre.

Ő maga csinálá ki a tervet, miszerint Mayerné (az anya!) ravaszul férközzék a Boltay-család körébe, utolsó leányához, és – tudja a többit.

Hatvanezer pengőben alkudtak meg, ha a terv sikerül.

Lehetséges ez?

Ne mondjátok, hogy szörnyetegeket festek. Ez az élet.

Mayerné elgondolta, hogy hatvanezer pengő szép pénz, abból ő magának a takarékpénztárba tesz harmincezret, a másik harmincezret pedig Fanny számára teszi le, s mindketten biztosítva vannak holtig a szükségét látás ellen; s mit kell érte eladni? Úgyszólván semmit, olyan chimérát, aminek addig semmi értéke sincs, míg valaki megtartja – csak akkor van, ha eladja: – az erényt. És a hatvanezer forinttal jól meg van fizetve. Ő úgyszólván jóltevője lesz ezáltal leányának.

Tehát mégis – az a bűnös, aki vesz.

Mert ha nem volnának rabszolgatartók, nem volnának rabszolgakereskedők.

Egy óra múlva előállt a szekér. Boltay mester kérte a mélyen megszorodott Mayernét, hogy szíveskedjék felülni, és ne mutassa a kocsis előtt, hogy sír, mely kívátnak eleget tenni nagy megerőtetésébe került a jó asszonyságnak.

Boltay mester azonban nem ült mellé, hanem kiült a kocsishoz. Azzal menté magát, hogy ő mindig ott szokott ülni, mert fél, hogy a kocsis elalszik, a lovak elragadják a szekeret s több efféle; pedig voltaképpen úgy állt a dolog, hogy bármily nagy mértékben tisztelte, becsülte legyen a magát megjavított asszonyságot, de csak mégis szégyellt mellette ülni egész Pozsony városa láttára.

Vevé is a gyeplőt és ostort a kocsis kezéből, s úgy elhajtott a városból, mintha valami nagy halálos veszedelem forogna kérdésben, amiért sietnie kell.

Midőn a falu végére értek, leszállt a szekerről, s lesütött szemekkel elmondá nagy akadozva Mayernének, hogy neki itt egy kis dolga, azaz hogy beszéde van a zsidóval, akará mondani a göröggel, csak tessék azért a házához hajtatni, azért ő hamarabb hazakerül a kertek alatt, s mire a szekér odaér, ő is otthon lesz.

Alig bírta ez együgyű hazudságot elmondani a derék ember, talán most hazudott először életében, arra is a végső szükség kényszeríté; ő bizony a kertek alatt elébb otthon akart lenni, mint a szekér megérkezik, s előre értesíteni fogja Terézt és Fannyt Mayerné jöveteléről s megkérni őket szépen, hogy amennyire lehet, bánjanak vele nyájasan, és ne mutassanak valami réműletes meglepetést, ha meglátják. Egyúttal elmondá nekik az okokat is, melyek Mayernét e futásra kényszeríték, s mindezt oly rövidezséggel véghez is vivé, hogy mire a kocsi-zörgés az utca végén hallatszott, már ő kint állt a kapuban vendégét elfogadandó, s fölösleges buzgalommal kiabált a kocsisra: „Erre hajts, ne menj neki a sárnak, jól kitérj a kapunak!”

A két hölgy künn állt a folyosón. Fanny éppen akkor jövé a kertből, előre leoldá nagy szalmakalapját, mely akadályozandotta az anyjávali ölelkezésben; Teréz is letevé kezéből azt a perpetuum mobilét, amit az asszonyok kötésnek neveznek, nehogy a tükkel ki találja szürni testvérje özvegyének a szemét.

Mayerné asszonyság meglátva leányát, le sem akart szállni, hanem csak úgy leesni a szekérből, amit azonban sem a kocsis, sem Boltay mester egyáltalában meg nem engedtek neki, hanem levették szépen, s úgy tették le a földre; azt azonban semmiképpen meg nem gátolhatták, hogy a jeles asszonyság valamennyi cselédek, aratók előtt el ne játssza a csodát, amit leánya számára tartott fenn. Ott előttök térdre esett, úgy csúszott a két nő lábaihoz, akik azáltal annyira meg voltak lepetve, hogy egyiknek sem jutott eszébe, őt felemelni. – Végre is Boltay mester szedte fel a földről, kit nagyon bosszantani látszék, hogy az udvari szájtatók láttára megy véghez ez a *szcéna*.

– Ugyan, Mayerné asszonyom, ne térdepeljen! Magyar ember sohasem szokott térdepelni, magyar ember nem térdepel senki előtt, még ha koldus is, még ha bűnös is, még ha megölik, sem térdel.

A jó kézműves még a nemzeti büszkeséget is segélyül hívta, hogy Mayernét egyenesen állásra bírja, de mind nem használt az semmit, amint leányához ért, ott ismét térdre rogyott, Fanny kicsi lábcskáit iparkodván meglelni, hogy azokat megcsókolja. Fanny ezen csakugyan megijedt, mert korán reggeltől kerti munkával levén elfoglalva, arra sem ért rá, hogy parányi lábcskáira egyebet is húzzon a kis házi papucsoknál, s azon veszedelemben forgott, hogy Mayerné törekvései napvilágra hozzák, miszerint – nem húzott harisnyát. E gondolattól egészen elrémülve, elpirulva, hirtelen lehajolt Mayernéhez, s mielőtt a botrány megtörténhetett volna, felemelte őt magához, melyet a kegyes anya ölelésnek véve, odaborult leánya keblére, sírt, fuldoklott, átölelte, és csókolta ahol érte. Fanny csak állta, csak tartotta, anélkül, hogy ölelést, zokogást vagy csókot vissza tudna adni.

Az különös, az ember úgy van néha, hogy semmit sem tud érezni; az egyik könnyekbe olvad fel a találkozásnál, a másik hideg, mint a fagy.

Végre sikerült az egész család egyesült törekvéseinek Mayernét a pitvarból a szobába betuszkolni, ott leültetni, s megfoghatóvá tenni előtte, hogy itt fog a szobában lakni; erőnek erejével ki akart menni. Előbb a padláson akart hálni, azután a konyhában a cselédek között, végtére azon könyörgött, hogy ha már szobában lakásra érdemesítik, csak egy akkorka kis szobácskát rendeljenek számára, ahol kezét-lábát összehúzza elférhet, ne nagyobb, mint egy pincegége, csak hogy a leányát láthassa onnan. – Szerencsétlenségére Boltay mester házában minden szoba akkora volt, mint egy granárium.

Boltay mester odakinn, falusi házában s maga fajtájú emberek iránt nagyon vendégszerető ember volt; ha már egyszer valakit házába befogadott, azt akarta, hogy az jól is mulassa ott magát. Ő ugyan nem volt az az ember, aki valakit el tudott volna mulattatni, hanem bírt egy jó tulajdonsággal: ha valakinek szenvedélye volt beszélni, ő elhallgatta éjfélig. Eszerint Mayerné benne emberére talált; Boltay mester csak arra kért engedelmet, hogy pipára gyűjthasson, s azután engedé magának a beszédhez jött Mayerné által elmondani azt a hosszú históriát, ami az ő életének története, s melynek előadásában célszerűen vegyítvén a valót a költészettel, néha annyira belebonyolódott a jó asszonyság, hogy önmagával lön kénytelen disputálni, vagy egészen újra kezdte a felvett szöveget, ami Boltay mestert csendes szemlélődéseiben éppen nem háborította.

Fanny és Teréz ezalatt a Mayerné lakául szánt szobát siettek rendbe hozni. A jó asszonyság csak azon könyörgött, hogy olyan szobába tegyék, ahol kedves leánya szavát hallhatja, vagy mikor dalol; sőt arra is vállalkozott, hogy egy tológyban azon ágy alatt aludjék, melyben leánya alszik, mely kívánatát megközelítőleg Teréz egy benyílot rendezett el számára, mely Fanny zongoraszobájával szomszédos; előbb ugyan saját szobáját akarta neki átengedni, mely leánya hálószobájába nyílt, de Fanny esengve kérte, hogy maradjon ő ott továbbra is.

– Lássá Teréz, én nem tehetek róla; örülnöm kellene, hogy anyámat látom, sírnom, hogy ilyen szomorú állapotba jutott, és nem tudok sem sírni, sem örülni, igen rossz szívemnek kell lenni. Én is szégyenlem, rosszul esik, hogy érzéketlen vagyok.

Teréz tudott volna mit felelni, meg tudta volna magyarázni az érzést, sőt a magáét elmondva, azt még ki is tudta volna egészíteni, de még most jónak látta hallgatni és vigyázni. Gyanította, sejtette ő, mi lappang ez álarc alatt, de időt akart neki engedni, hogy azt levethesse, alkalmat engedni, hogy csigaházából kiöltse szarvait, úgy tenni, mintha nem is ügyelne rá, mintha minden szavát elhinné, és amellet mint az árnyék, úgy követni minden lépését.

Mikor készen voltak a szobarendezéssel, Teréz bizalmasan fogá meg Fanny két kezét, s nyájasan tekintve szemébe, monda:

– Fanny, légy anyád iránt előzékeny, szelíd, nyájas! Ne kerüld, sőt iparkodjál kívánatait teljesíteni. Úgy látszik, hogy téged nagyon szeret. Ezt nem volna ok miért tagadni. Szeresd te is. De egyre kérlek: ne szólj előtte semmit leendő férjhezmeneteledről. Tarts titkot egy ideig – az én kedvemért!

Fanny megfogadá, hogy eltitkolja azt. Azt hívé, hogy érti Teréz célzatát. Ő ilyen magyarázatot adott anyja megjelenésének:

„Anyám kétségkívül régóta restelli testvéreim életmódját, s csak az alkalmat leste, hogy tőlök megszabadulhasson. Most megtudta valahonnan, hogy én gazdag férjet kapok, s azért csatlakozik hozzám, tudva, hogy én majd magammal viszem. Önzés. Nemigen alkalmas arra, hogy a gyermeki szeretetet újra felköltse.”

Hátha még azt sejtette volna, amit Teréz!

Azonban nyájasan kellett anyjával bánnia, nehogy azt hihesse, miszerint Teréz őt elidegeníteni iparkodott tőle, amit az valóban nem is tett soha. Igaz ugyan, hogy esztendőszámra sem igen szokott előfordulni közöttük Mayerné neve, tehát alkalom sem volt arra, hogy róla leánya előtt rosszat beszéljenek.

A kirendelt napon elküldé Boltayhoz Palkót az öreg Kárpáthy (ámbár ezentúl nemigen szabad már őt öregnek neveznünk, egy házasulandó vőlegényt), s nagy örvendezésére hallá a választ, miszerint jöjjön gyűrűjeért maga.

Repült! Nem, ez sok lett volna tőle. De sietett, ahogy lábai engedék; akik az utcán találkoztak vele, el nem tudták gondolni, mi érte, mert arcán meglátszott, hogy valaminek nagyon örül. Ha szegény ember törné magát így az utcán, könnyen rá lehetne fogni, hogy lutriba tett, és quinternót csinált, de mit nyerhetett ez a nábob, aki egész Pozsony városát, úgy ahogy áll, minden benne levőkkel együtt, megvehetné; minek örül ez?

Boltay mesterhez érve, annak meg kellett engedni, hogy őt összevissza ölelje. Rögtön, azonnal akart menni a menyasszonyért. Azon gondolat, hogy a tündér szépségű leány kész hozzá nőül menni, valóban szerelmessé tette őt bele; kénytelen volt Boltay mester figyelmeztetni rá, hogy az összekelésnek még néminemű előkészülési és törvény szabta szertartásai is vannak, amikről hogy a főúr mint törvényhozó tag elfeledkezett, világosan mutatja, mennyire el kellett neki a házasság eszméje által ragadtatva lenni, és viszont, hogy Boltay mesternek ugyanazok eszébe jutottak, bizonyítja azt, hogy az ő elragadtatása e tárgyban sokkal csekélyebb.

Csupán arra kérte tehát Kárpáthy leendő nászurát (ki nálánál, mellesleg mondva, jó húsz évvel fiatalabb lehetett), hogy addig is tartsák titokban az egészet, amire neki sajátságos okai vannak.

Boltay megígérte, s csak a főúr búcsúvétele után kezdett eszmélkedni felőle, miszerint Teréz és Fanny hasonló titoktartásra szólíták fel, s ez összevetést közölte Terézzel.

E körülmény is erősíté Teréz gyanúját. Ha mind a két félnek érdekében áll, hogy a házasság az esküvő napjáig titokban maradjon, úgy nem tudhat afelől semmit Mayerné – tehát *más* oka volt idejönni. Mert valami okának kellett lenni, az bizonyos.

Az előkészületek a házon kívül folytak, különben is az egész család nagyon ritkán jött úgy össze, hogy mindnyájan együtt lettek, s egymás titkait kémlelhatték volna.

Igen természetes helyzet az, miszerint Teréz és Fanny között is nagyon észrevehető volt az eltávozás. Teréz nem feledheté, hogy Fanny már egy milliomos arája, kinek szerencséjén nem

tud örülni; Fanny pedig ön maga előtt szégyenlő bizalmasan közelíteni nagynénjéhez vagy gyámjához. Mit gondolnának azok? Azt hinnék, hogy mindazt csak tettetésből cselekszi; hisz aki az oltár előtt azt mondhatja valakinek: „Én szeretlek”, akit nem szeret, mit ér annak a hízgelése mások iránt is? Hazugság, tettetés.

Emiatt oly hideg lehangoltság ült a társalgáson, valami egymástól való tartózkodás, hogy néha az egész ebéd felett senki sem szólt egy szót is, mintha megnémultak volna.

Aki ezt a lehangoltságot legélesebb figyelmére méltatá, az bizonyosan Mayerné volt. A leány nem boldog. Ezt gondolá. A leányt nagyon szigorúan tartják. Teréz hideg hozzá és bizalmatlan. A leány unatkozik és szerencsétlennek érzi magát ebben a nyakig érő falusi boldogságban. Egész nap nem lát magához illő ifjút, pedig a szív vágyai ilyenkor legerősebbek. Hm. Lesz ebből valami.

Emellett Mayerné folyvást oly alázatosan viselte magát, hogy minden lépten-nyomon utána kellett járni, mit csinál. Majd azon kapták rajta, hogy kiült a cselédek közé tollat fosztani, majd mikor megtudta, hogy szapulnak, korán reggel kiszökött, és segített szappanyozni; kisöpörte a szobákat, mire észrevették; minden ebéd idején erővel kellett az asztalhoz hurcolni, erővel rakni a tányérjára az ételt, mert nem akart sem enni, sem inni, s a harmadik tál után mindig felkelt, mintha a negyedik tálból már őt nem illetné semmi.

Ez együgyű fogásokkal elérte azt, hogy Fanny számtalanszor járt utána, bevitte magához, beszélgetett vele, zongorázott neki – szánta.

Hinni kezdé, hogy a szegény asszony csakugyan kedvét akarja neki keresni. Önzés ugyan, de szánalomra méltó önzés. Ha leánya csak felpillantott, már kérdezé, mit parancsol; ha kellett neki valami, szaladt érte; ha a cseléd elkésett valamivel, ő sietett azt felkeresni, olykor lopva megcsókolta a ruhája szegélyét, elkérte imakönyvét, s midőn visszaadta neki, Fanny a szülőknek gyermekeikért való imádságukat tartalmazó lapot találta behajtvá és benedvesítve. Azok bizonyosan könnycseppek akartak lenni.

Olykor nagyokat sóhajtott Fanny hallatára, s ha ez kérdezé, hogy mért sóhajtsz, azt felelte, hogy van őneki arra oka elég.

Egy napon Teréz berándult Pozsonyba a menyasszonyruhák után nézendő, s minthogy azok nem voltak készen, éjszakára is benn maradt, maga helyett ezalatt Boltayt küldve ki házórnék.

Fanny ez ideig még sohasem hált egyedül szobájában, nagynénje még mindig ott aludt a be nyílóban, s a két szoba ajtaját nyitva hagyták, s nagy zivataros éjszakákon, mikor az eső veri az ablaktáblát, a szél rugdalja az ajtókat, a kutyák ugatnak a folyosó alatt – olyan jólesett arra gondolni, hogy hozzá közel egy éber lélek pihen, ki Isten után legfigyelmesebb szemmel tekint reá.

Ez az éjszaka éppen ily viharos volt, úgy szakadt az eső, úgy zúgott a szél a fák között, ugattak az ebek, s futottak, mintha valakit kergetnének, a szél rázta az ajtókat, mintha valaki nyitogatná kívül. Fanny behívta magához az anyját, hogy háljon ott az éjjel.

Valamivel figyelmesebb szemlélő, mint ő, észrevette volna azt a veszedelmes örömet, azt a kapóra jött alkalom fölötti meglepetést, mely e pillanatban Mayerné arcára szökött. A másik pillanatban már el volt az fedve, elsímítva. A jó anya örült, hogy gyermekével egy levegőt szíhat.

Hölgyek hölgyek előtt nemigen szoktak óvatosak lenni, midőn éjszakai toalettjüket végzik. Fanny egész gyermeki gondatlansággal rakta le mindazon öltönyeit anyja jelenlétében, miket lefekvéskor nélkülözni szokás, nem gondolva vele, hogy szűz szépségének szoborszerű

idomait elárulja az utolsó patyolat öltöny. Ki látja azt? Nő – egy nő, ki neki édesanyja. Mit rejtené magát, mit óvakodnék ez előtt? Tulajdonképpen nem is gondolt semmire, egész elmélázva ült ágya szélére, s fésűjét kivonva hajából lebecsátá a hosszú tömött kettős teker- cset, mely fekete volt, mint a bársony, és fényes, mint az acél, s kibontva annak többszörös fonadékát, éjszakára hármas ágra kezdé azt újra fonní; a kibontott gyönyörű haj, mint egy varázsfátyol ömlött végig szép fehér alakján, természetes göndörödéssel kígyózva le egész térdeig.

Mayerné nézte, sokáig nézte a leányt. Szemeit le nem vette róla. Már az ágyban feküdt, ott is felemelkedék, hogy tovább láthassa, mint fonja nagy gondatlanul azt a hosszú selyemhaját, még csak a tükörbe sem néz, hogy bámulná, csodálná magát; sőt amint a gömbölyű tükör előtte áll, s egyszerre véletlenül belepillant, elfordítja azt magától, hogy ne lássa magát abban ily pongyolán, s keblén szűkebbre hurkolja az ingfodor szalagját.

Mayerné egyre nézte a leányt. Bámulni, gyönyörködni látszék benne. Minden mozdulatánál új szépségben tűntek elő szűz természetek idomai. Ah, ez valóban a legműértőbb szemek becsülése után sincs drágán eladva hatvanezer forintért...

– Ah, minő szép vagy te, Fáni! – suttogá végre önkénytelen hízelgéssel.

Fanny hirtelen felrezzent. Ijedten tekintte szét, mintha először nem tudná, honnan jött e szó. Szemei Mayerné szemeivel találkoztak, azután hirtelen felugrott az ágyába, félig befonva hagyta haját, magára rántá fehér takaróját, s elfűta a gyertyát maga előtt, és behunyta szemeit.

És csak azután lassan merte azokat ismét felnyitni, mintha attól tartana, hogy azok a vizsgáló szemek a sötétben keresztül is ránéznek, s még most is hallani vélte: „Milyen szép vagy te, Fáni!” ... Ez a *kerítőné* suttogása volt.

Fanny reszketve várta, fog-e még valamit szólani ez *asszony*.

Óh, igen...

Éjszaka, sötétben, mikor a gyertyát eloltják, az öreg asszonyságok akkor legerősebbek a beszélgetésben, kivált ha akadnak valakire, aki hamar el nem alszik, aki türelmesen hallgatja, amit beszélnek, s legfeljebb csodálkozó, szörnyűködő, helybenhagyó s más efféle buzdító interjekciókkal mozdítja előre svádájukat. Ilyenkor van a legalkalmasabb idő elmondani tíz, húsz év, ötven év alatt történt dolgokat, elkezdni születésen, keresztelésen, keresztülmenni férjhezmenésen, halálzáson, míg végre egyik vagy másik fél horkolása véget nem vet a diskurzusnak.

Mayernének is sok mondanivalója lehetett a leányához, és soha jobb alkalma nem volt rá, mint ilyenkor, mindkettő ágyban fekve; senki, semmi nem zavarhatja a beszédet, nem lehet előle elmenni semmi ürügy alatt, a tárgyat százszor lehet változtatni, s a sötétben semmi módon nem vehetni észre, ha az ember elpirul.

– Óh, óh, lelkem jó leányom, édes szép leányom te – így kezdé a beszédet Mayerné –, de nem hittem volna soha, hogy még olyan boldog lehessen valaha, hogy teveled egy szobában aludjam. De sokszor elmondtam magamban, bár ne lett volna több leányom, mint te, vagy bár vette volna el az isten amazokat tőlem, hogy csak te maradtál volna, akkor tudom, nem jutottam volna ilyen sorsra. Milyen sors, milyen sors! Négy esztelen leány, egyik bolondabb, mint a másik, mert ha bolondok nem volnának, nem úgy kellett volna magukat viselniök, mint ahogy ők viselték. Mindeniknek volt *tisztességes viszonya*, ami mellett meglehetett volna, de nem becsülte meg, mindegyik az egész világot akart lenni. Majd úgy veszik hasznát!

.... Ez volt az első roham. Lepiszkolni egy dísztelen életmód alsóbb fokát, hogy a kevésbé alacsony némi tetsző színben tűnhessék fel. Megszólítani azokat, kik világ leányaivá lettek, mért nem voltak elég okosak maguknak *tisztességes viszonyt* biztosítani.

Tisztességes viszonyt nevezik a finom társaságok nyelvén azt, mikor egy hölgynek van egy bevallott szeretője és több nincs, s ez aztán életszükségeiről illően gondoskodik.

Fanny egy szót sem válaszolt. Mayerné abbahagyta e rohamot, egyet ásított, azután kezdett más beszédet.

– Te ugyan boldog vagy ennél a háznál. Látom, hogy mindenki szeret, egy kicsit szigorúak ugyan, de jó, becsületes emberek. Milyen ezer szerencse rád nézve, hogy ide kerültél; mindened van, amit csak megkívánsz. Itt már csak nyugodtan ellehetsz, *amíg az öreg Boltay él*; bár az isten éltesse sokáig, pedig attul félek, hogy egyszer hirtelen fog meghalni, mert nagyon sűrű a vére, az apja is gutaütésben halt meg, meg a két testvére, éppen az ő korában. Ámbár még akkor is tudom, hogy nem hagyna ő tégedet nyomorúságban, gondoskodnék rólad, ha nem volna neki egy unokaöccse, aki prókátor, arra akar hagyni mindent. Természetes is, az a család büszkesége. Hiába, a vér csak a vérhez szít, ki-ki azt pártolja, ami a magáé.

Ez volt a második roham. Döbbenjen meg a leány arra a gondolatra, hogy mi lesz belőle, ha Boltay meghal. Addig, míg Boltay él, tán *kárba vész drága* ifjúsága, s akkor késő lesz azután sóhajtozni, hogy mennyivel jobb lett volna azt – *eladni!*

Az volt a borzasztó, hogy Fanny mind értette, tudta, az anyja *miért* beszél, hová céloz, mit kísértget, mit tapogat. A sötétségen keresztül vélte látni ravasz arcát és ez arcon keresztül ravasz lelkét, s szeméit lehunyta, és füleit eltakarta, hogy ne lásson, hogy ne halljon.

Mégis látott, mégis hallott.

– Hja – jah! – sóhajta fel Mayerné mintegy hangolással, hogy ismét beszélni fog.

– Alszol már Fáni?

– Nem – rebegé a leány. Nem bírt annyi ravaszúsággal, hogy felelet nélkül hagyta volna e kérdést; akkor tán azt hitte volna Mayerné, hogy elaludt, s nem beszélt volna többé.

– Haragszol rám, hogy beszélek? Szólj, ha nem szereted.

Fanny erőt vett önkénytelen reszketésén, és alig hallhatólag rebegé:

– Tessék!

– Alig ismertem volna rád, hogy megláttalak. Ha az utcán találkozunk, bizonyosan elmegyek melletted, és meg nem szólítalak. Igaz is. Milyen kicsiny gyerekleány voltál, mikor tőlem elvettek. Miért is nem maradnak a leányok mindig olyan kicsinyek!

Ezen együgyű és számtalanszor hallható óhajtás rendszeren olyankor szokott kiszalasztódni a jámbor anyák ajkain, midőn felnőtt leányaik sorsán elkezdene aggódni, töprenkedni.

– Haj, haj! Mire is nőnek fel mai világban szegény ember leányai? Bár valahányszor szegény embernek leánya születik, gyászolnának ahelyett, hogy vigadnak. Mi lesz belőlük, ki veszi el őket? Mai világban már senkinek sincs kedve házasodni. A kereset mindig gyérül, a háztartás költsége szaporodik, s ha férjhez is megy egyik-másik, mit nyer vele? Korhely részeges férjet kap, egész élete nyomorúság, gond, aggodalom, egyik bajból a másikba esik, dolgozik, mint a szolgáló, a sok rossz gyerek a nyakára nő, s ha megvénül, kidobják az utcára. Héj, bizony jobban tenné minden anya, mikor leánya születik, ha előre megsiratná!

Íme elmondá leánya előtt a férjhez juthatás nehéz voltát, s a házaseset kellemetlen oldalait. És a leány mind jól tudta, hogy mért mondja ezt neki, mert azon szónál: „Minő szép vagy te!”

egyszerre világ derült gondolatai közt, s ő is megtalálta a gyanút, melyet Teréz nem mert vele közleni, hogy anyja lélekkísértőül jött hozzá.

– Fázol te Fáni?

– Nem én – rebege a leány összehúzódva takarója alatt.

– Úgy tetszik, mintha reszketni hallanálak.

– Nem.

– Ugyebár ismerted te Halm Rézit?

– Ismertem – viszonya Fanny halkan, s rettegve várta, mi új fordulat, mi új támadás vár ismét reá.

– Ugye milyen büszke leány volt az? Tudhatod, szomszédban laktunk, milyen büszkék voltak valamennyien! Szóba nem álltak velünk. Mikor nénéddel az a szerencsétlenség történt, még csak ránk sem néztek többé, sőt még veled sem hagyták beszélni a leányukat. És most, tudod mi történt a leányukkal? Egy gazdag földesúr megszerette, elszöktette; ők előbb kiátkozták, kitagadták, később a földesúr vett a leánynak egy szép jószágot, akkor kibékültek vele, s most valamennyien ott laknak önála. A büszkék, akik más embert olyan hamar el tudtak ítélni. És most ők mondják azt, hogy hiszen nincs abban semmi kárhoytatni való, a leány boldogabb, mint akárhány asszony, *s az az ember hűségesebb* hozzá, mint sok férj a feleségéhez, minden kívánságát teljesíti, ami legjobb, legszebb, azt mind megszerzi neki; a cselédek nagyságos asszonynak hívják, s akármely úri társaságban szívesen látják, s nem kérdik, ki és mi. A promenádon karonfogva sétál *vele*, s minden ember köszön neki; úgy bizony, *így beszélnek* most azok a büszke, dölyfös Halmék, akik olyan könnyen pálcát törtek más ember leánya fölött, s ha egyszer-másszor valaki mégis pletykázik róluk, akkor azt mondják, hogy *az az ember* még az idén el fogja venni Rézit; csak arra vár, míg az anyja meghal, azután meg, míg egy nagybátyját kiengeszteli, s az emberek elhiszik, és keresik a barátságukat. Ilyen bolond a világ.

Itt megállt egy percre Mayerné, hogy időt engedjen Fannynak a mondottakon végiggondolni.

A leány hirtelen, vágyó, ösztönszerű sugallattal, amint anyja elhallgatott, a támadt csendben egy Úrimáját kezd elmondani magában, kezei már régen össze voltak téve reszkető keblén, sietett, sietett azt elmondani, s úgy örült, hogy előbb kimondhatá az áment, mint anyja bele-szólt volna.

Mayerné kis idő múlva ott kezdé el, ahol elhagyta.

– Ilyen bolond a világ. Ha tisztességesen férjhez ment volna, a kutya sem ugatná meg, így meg az egész világ beszél róla, és irigykednek rá. Persze, hogy irigykednek. Az meg csak neveti őket a kastélyából. BeszéljeteK, bolondok. Árt is az neki. Egyébiránt ki tudja, nem jobban történt-e ez így rá nézve. Lám, ha ahhoz a polgáremberhez ment volna, akihez a szülői akarták erővel adni, most milyen keserves élete volna! Az később más leányt vett el, s még alig háromesztendő házasok, máris elválni készülnek; ha három gyerek nem volna a nyakukon, régen el is váltak volna; az ember iszik, kártyázik, mindenét elkölti, s mindennap megveri a feleségét. Ha Rézi megy hozzá, ott van ni, ő lett volna vele a szerencsétlen. Csak hiába, sokszor jót akarnak a szülék, és a legrosszabb lesz belőle; sokszor meg azt hiszik, hogy a legnagyobb szerencsétlenség történt a gyermekükkel, s abból lesz a legnagyobb szerencse! Fáni! Te fázol?

– Nem, nem – suttogá a leány, és reszketett, mintha lázban volna.

– De fázol, én hallom, a fogaid is vacognak bele. Várj, egy vánkost teszek reád, vagy meg-dörzsöljem a lábaidat!

– Ne! nem! Nem fázom – rebege Fanny. Irtózott azon gondolattól, hogy anyja e percben testéhez érjen.

Mayerné megnyugodott benne, hogy leánya nem fázik. És azután jó hosszú ideig elhallgatott. Fanny azt hívé, hogy már alunni fog.

– Te Fáni – szólalt meg egyszerre, újra kezdve a beszédet –, alszol már?

– Nem! – szólta a leány. Kíváncsi volt hallani, mi következik még. Van az emberben néha olyan merész kíváncsiság; tudja, hogy félni, rettegni fog attól, amit megtud, és mégis meg akarja azt tudni.

– Én nem tudom, mi lelt? – szólta Mayerné. – Én sem tudok aludni, egy cseppet sem vagyok álmos. Tán hogy ismeretlen vagyok a szobában. Mindig oda képzelem az ablakot, ahol a tükör van. Úgy ne járjak, mint a rozsnyói követ, aki másodmagával aludt egy idegen szobában, ahol be volt téve minden ablaktábla, s reggel felé meg akarta tudni, virrad-e már, de az ablak helyett a sajtos almáriomba lépett, s aztán azt felelte a társának, hogy az egész világ sötét és sajtszagú.

Mayerné asszony nagyon jót nevetett a sötétben ennek a lócsei kalendáriumban megjelent anekdotának, amiben Fannyra nézve mégis annyi vigasztaló volt, hogy ez mégis nem az ő *megrontására* hozatott fel.

Kellett közbe-közbe valami tréfás, közönyös anekdota is, hogy az előadás célja annál rejtettebb legyen.

Itt újra szünet állt be. Mayerné elkezdett sóhajtozni s Istent emlegetni, mint ki az álmot érzi már jönni, s nyugodalmas eszmékre tér. Egyszerre újra megszólalt.

– Te Fáni! Tudsz te még hímezni?

– Tudok – felelt Fanny. (Ez talán mégis ártatlan tárgy fog lenni.)

– Onnan jutott eszembe, hogy a legutolsó hímezésed most is megvan *odahaza*, tudod, az a pamlag, avval a két csokolódó galambbal; most is ott áll az arcképed alatt, amit az a fiatal festő vett le ingyen. Jaj, abból azóta híres festő lett, azóta legalább háromszáz formában lefestette a képedet, el is küldte mindenfelé a műtárlatokba, ott a legnagyobb urak vették meg azokat drága pénzen, úgyszólván egymásra árverezték. Mondhatni, hogy azzal alapította meg a szerencsését az a festő, mert azóta minden főrangú háznál ismerik a nevét. Egy kép tette az egészet.

Ah! most kerül a hiúság ajtajára.

– Nem hinné az ember – folytatá Mayerné. – Egy úr, igen nagy úr, annyira beleszeretett abba a képbe, persze külföldön látta, hogy expressus idejött Pozsonyba amiatt, megmagyaráztatta magának, hol lakott az, akiről azt lefestették, s eljött hozzánk. Láttad volna, milyen kétségbe volt esve, mikor megtudta, hogy te nem lakol már ott. Főbe akarta magát lőni. Hanem azután sikerült neki kitudni, hol vagy, meglátott, s azóta még jobban odalett; mindennap odajött hozzánk, leült arra a pamlagra, melyről megtudta, hogy a te hímezésed, s óraszámra elnézte azt a képet ottan szembe. A testvéreid haragudtak rá, mert rájuk sem nézett, de én azért szerettem, mert tőle hallottam mindég tefelőled valamit. Mindenütt utánad járt, s legalább így megtudtam, ha egészséges, ha beteg vagy. Óh, az az ember egészen örült volt miattad!

Hát ennyire vagyunk?

Fanny most fél könyökre emelkedve hallgatá anyja beszédét azzal a visszaborzadó tudásvágygal, amilyennel Damiens nézte a testén tépett sebeket, mikbe égő olajat töltöttek.

– Óh, mennyi bohóságot elkövetett ez az úr nálunk – folytatá Mayerné, vánkosai egyik feléről a másikra helyezve át magát nagy zörejjel. – Az ember igazán nem tudja, hogy nevéssen-e rajta, vagy csodálkozzék. Nem múlt el egy nap is, hogy oda ne jött volna, s számtalanszor mondá, hogy ha most itt volnál, mindjárt feleségül venne. „Menjen az úr! – mondtam neki. – Majd hiszi azt valaki az úrnak, szokták is az urak szegény emberek leányát elvenni!” Igen: elvenni és visszaadni. Attól őrizkedjél ám édes leányom; hogy ha valamely nagy úr azt mondja, elvesz; az csak bolonddá akar tenni, ez bolondság!

E kegyes észrevétel után megpihent Mayerné, s Fannynak ideje maradt magában ilyenformán egészíteni ki a mondatot:

„Hanem ha megmondja, hogy nem vesz el, de pénzt ad; az okosság, arra hallgass. Leányokat elcsábítani, házasságot ígérve, szerelmet esküdve, ez komisz diákok és incifinci negyedvér mágnásgyerekek dolga; *ezeket kerüld*; igazi gavallér azon kezdi, hogy, *mit ád*’, erre hallgass.”

Pfuj! pfuj! Utálat, förtelem!... Ilyen az élet!...

Vajon ilyen-é? Csitt. Hallgasd jó leány, mit beszél tovább anyád! Ne dugjátok be fületeket finom érzelmű, előkelő hölgyek, a magasabb, nemesebb világkör jól őrzött virágai; rátok nem ragad ebből semmi, mert ez csak szegény emberek bűne. Legalább legyen róla valami fogalmatok, minő látkör alatt vesznek el azon szerelem legforróbb sugarai, melyből számatokra többnyire csak az őszi alkonyat deres fénye jut.

Fanny irtóztva várta, mit fog beszélni tovább édesanyja. Lesz-e bátorsága végtől végig lejátszani rettentő szerepét? Befurakodni a szerencsétlenség álarcával egy nyugalmas, becsületes család körébe, mely szánó, megbocsátó kart tár eléje, csak azért, hogy annak legféltettebb kincsét, a becsületet, az erényt, a szűztisztaságot ellopja, elrabolja, és ez tulajdon leánya becsülete, erénye, tisztasága, mit idegeneknek kelle oltalmukba venni, s idegenek oltalmából kelle elorozni!!

Óh! Feketébb az ördög, mint aminőnek festik.

– Én az ilyen beszédek meg sem szoktam hallgatni. Még ha igazat mondana is, nem volna az jó; az alacsony sorsbul származott nőket azokban az úri társaságokban lenézik, fumigálják, megvetik; míg az olyan nőkkel, mint Halm Rézi, nem törődnek. Azok ellehetnek miattuk.

(Igen, azokat megvetik, azokrul nem beszélnek.)

Csak tovább.

– Azt sem tudtam már, unjam-e vagy szánjam azt a szegény embert, egészen odalett. Egyszer csak eltűntél a városból. Már ekkor egészen kétségbe volt esve, azt hitte, férjhez vittek valahova. Úgy jött hozzám, mint az örült. Kérdezte, hogy hová lettél. „Én nem tudom uram – mondék –, tőlem régóta el van véve. Az bizony meglehet, hogy férjhez ment.” Erre csak elsápadt az ember, s leveté magát – ugyanarra a pamlagra, amit te hímtettél, melyen két csókolódó galamb van egy rózsakoszorú közepében. Én sajnáltam a szegény embert, mert szép, gyönyörű ifjú volt, sohasem láttam nálánál szebb férfit életemben; milyen szemek, milyen szemöldök! Finom, halavány arc, olyan kéz mint a bársony, gyönyörű száj és fölséges termet!... Nem tehettem róla. Mondtam neki, hogy miért nem sietett, ha komoly szándéka volt veled. Mikor ő csak arra várt, hogy nagybátyja meghaljon, aki ellenzé ezt a házasságot. Igen-ám uram, de a leány nem várhat addig, míg ön nagybátyja meghal, mert akkorra megvénülhet, addig nem lehet mindig leány. Hát azt mondja, addig titokban esküdött volna meg veled. Jaj Uram, bajos abban bízni, mai világban nem lehet hinni a férfiaknak. Ön szerencsétlenné teheti a leányt, s örökre titokban hagyhatja a házasságot. Erre azt mondta, hogy no jó, ha én nem bízom az ő becsületszavában, esküvésében, ő kész hatvanezer pengő forintot egyszerre kész-

pénzben letenni a kezembe, s ha ő olyan gyalázatos szószegő volna, hogy tégedet valaha elhagyna, veszítse azt el. Hatvanezer pengő nagy pénz, azt bizony bolondul senki sem dobja ki, az akárkitől is nagy áldozat volna, s hamarjában nemigen tudok olyan nagy urat, aki a szavát megszegje, hogy hatvanezer forintot elveszítsen, kivált mikor a szavát egy olyan szép, remek leánynak adta, mint az én Fánim...

– Jó éjszakát, alunni akarok – rebege Fanny vánkosai közé vetve magát, és azután még sokáig hánykódott ágya párnái közt, küszködven lelkében iszonyattal, gyűlölettel és undorodással. Csak a késő hajnal hozott végre álmodt fáradt pilláira.

A nap már besütött az ablakon, midőn Fanny felébredt.

Egész alvása alatt különös álomlátásai voltak, s a felébredés pillanatában még minden összevissza zavartan lebegett eszmélete előtt, álom és való, tudat és képzelet.

Az ember sokszor fél, remeg egész éjen át, s midőn reggel azután felébred, egészen szokva érzi magát azon eszmékhez, miktől a sötétben úgy félt.

Vagy néha mélyen belemerülve gondolataiba, töprenkedéseibe, ugyanazon képeket átveszi az álom, s gyakran oly erős a képzelet, hogy nemcsak ábrándképeket, de jó ötleteket is ad. Ilyenkor lát az álmodó a jövőbe. Ezért mondják, hogy az álom jó tanácsot ad. S midőn reggel felébredünk, oly messze, messze látszanak az álom varázsködén keresztül az egész éjjel hányt-vetett gondolatok, mintha hetek, havak múltak volna el aközben.

Fanny látva, hogy Mayerné már korábban felkelt, és ki is ment, míg ő aludt; hirtelen *jókedvvel* felkelt, felöltözött, alig vett magának időt haját egyszerűen elrendezni.

A reggeli már készen várt reá, Mayerné azalatt kinn volt a konyhán, megfőzte a kávé, megpirította a kenyérszeletkéket, semmit sem hagyott a cselédnek végezni; megérdemli az ő kedves szép leánya, hogy anyja egy kicsinyt fáradjon érte.

Boltay mester sohasem szokott ezzel az idegen ország természetű sötét nedvvel élni, hanem korán reggel ötvenesztendősként szokás szerint szalonnázott, elgyűrűn jó darab füstölt paprikás szalonnát, s bevágott utána egy tele kotyogós szilvapálinkát, s azzal ment ki a mezőre. Csak a hangján érzett meg egy kicsinyt a papramorgó.

Fanny és anyja egyedül maradtak a kávézásnál. Boltay nem talált rá okot, hogy emiatt aggódják, hadd panaszkodja ki magát szegény öregasszony. Fannynak bizonyosan nincs mit panaszkodni, legalább gyámjaira nincs.

Fanny jó reggelt kívánt anyjának, és kezet csókolt neki, melyet ez azzal torolt vissza, hogy viszont ő is kezet csókolt leányának.

– Ezt a szép kezet, ezt a gyönyörű kezet. Óh, te kedves, egyetlen leányom. Jaj be boldog vagyok én, hogy melletted lehetek. Engedd, hadd én csináljam meg a kávédat. Én már tudom, hogyan szereted; sok tejjel, kevés cukorral, így ni. Semmit sem feledtem még el.

Az asszonyság igen beszédes lőn; addig Teréz jelenléte miatt alig mert leányához szólni; annak hideg, örökké vigyázó szemei aggasztó befolyást gyakoroltak rá. Most ettől ment volt.

Fanny figyelve szürcsölő kávéját olykor anyjára tekintve, ki nem szűnt meg őt magasztalni, szépnek, jónak, tündérinek elmondani, s erővel azt akarta, hogy Fanny költse el az egész reggelit.

– Mama – kezdé a lán megfogva anyja kezét; nem irtózott tőle –, hogy hívják azt az urat, aki felőlem kérdezősködött?

Mayerné szemei hamiska módon kezdtek ragyogni, ah, a vad a háléhoz közelít!

Pedig, ha figyelt volna leánya arcára, megláthatá, hogy az ily kérdést téve még csak el sem pirul, hanem hideg, halvány maradt.

Nagy titkolózva elébb körülnézett, ha nem hallja-e meg valaki, azután odavonta magához leánya fejét, és megsúgta neki a kért nevet:

„Kárpáthy Abellino.”

– Úgy? Ő az? – monda Fanny különös, nagyon különös mosollyal.

– Tán ismered?

– Láttam egyszer, nagyon messziről.

– Óh, szép ember, finom, kellemes; soha életemben nem láttam olyan férfias alakot.

Fanny a morzsákat szedegeté fel ujjacskáival az abroszról, s kávéskanalával játszott.

– Ugye anyám, sok pénz hatvanezer forint?

(Ah, a hálóban a vad, gyorsan! gyorsan!)

– Nagyon sok, édes leányom, annak háromezer hatszáz forint a legális interese. Sokat túrhatja az orrával a földet a szegény ember, amíg annyi jövedelemre szert tesz.

– Mondja csak mama, volt a papának annyi jövedelme?

– Dehogyan volt, leányom. Neki sok volt, amikor kilencszáz forintra felment, ez annak csak egynegyed része. Úgy van, négyszer kilenc harminchat. Negyedrésznyi jövedelme volt.

– De hát mama, igazán mondta azt Abellino, hogy engem elvesz?

– No, a biztosítékot minden percben kész letenni.

Fanny meggondolni látszék magát.

– Hiszen, ha megcsal, ő bánja meg, a hatvanezer forint mindenestre a mienk marad.

„Ah! okos leány! Nem olyan szeles, mint a testvérei. Ez ám nem hagyja bolonddá tenni magát. Ez az én igazi leányom.” – gondola magában Mayerné, s kezeit dörzsölé örömeiben.

Most meleg a vas. Most lehet ütni.

– Hja leányom, biz az ábrándozás szép dolog, hanem az ember hamar megéhezik mellette. A poéta urak szeretnek ideális dolgokról firkálni, de azért ők is csak azt nézik, hogy mi fán terem a pénz. Ma az egész világ csak pénz után jár, akinek pénze van, annak van becsülete is. A koldus lehet becsületes, senki sem ügyel rá. Még most fiatal vagy, szép vagy, még most kapnak rajtad. Meddig tart ez a szépség? Tíz esztendő alatt vége van. Ki ad teneked azért valamit, hogy ifjúságodat nagy kegyes életben töltötted el, hogy magadat minden örömtől megfosztottad?

Ez az asszony úgy beszél, mintha soha keresztvíz nem érte volna. Minden csak e világból való. A vallás csak poézis.

– Sőt tíz esztendeig sem tart ily módon a szépség – folytatá még erősebb nyomattal Mayerné –, mert az olyan hölgyek, kik a világ örömeitől megfosztják magukat, hamarabb hervadnak.

– Csitt, Boltay jön!...

Az öreg úr belépett, jó reggelt kívánt, s kérdezé, nem izennek-e valamit a városba, mert rögtön indul, a kocsiba van már fogva.

– A mama be akar menni – felelt Fanny egész készséggel –, nem lenne szíves bácsi, hogy bevinné?

Mayerné szemet, száját meresztett. Ő nem mondta, hogy el akar innen menni.

– Szívesen, felelt Boltay, hová parancsolja?

– Haza akar menni leányaihoz (Mayerné megijedt), nekem vannak ott holmi hímzéseim, nem akarom, hogy a néném elhányják, még zsidvásárra vetik, azokat fogja elhozni nekem.

(Ah, okos leány, arany eszű leány!)

– Nevezetesen egy pamlagom van ottan, tudja mama, magam hímeztem, azzal a két galambbal, azt már most semmi esetre sem akarom nénémnek hagyni. Érti?

De hogyan értené? Ez azt teszi, hogy elfogadja annak a pamlagülő úrnak az ajánlatát, s mily finoman adja tudtára, ez a vastag fejű Boltay egy betűt sem gyaníthat semmiből. Bölcs leány, arany eszű leány!

Boltay egy percre kiszólt a kocsisához, hogy csináljon ülést az asszonyságnak, e perccet használva, suttogó szóval kérde Mayerné:

– Mikor jöhetek vissza érted?

– Holnapután.

– S mit feleljek ott?

– Holnapután – ismétlé Fanny.

Erre ismét belépett Boltay.

– Egy percre várjon még, édes bátyám – szólta Fanny –, néhány sort írok Teréznek, vigye magával.

– Szívesen. Ámbár azért kár betintáznod az ujjadat, mert ha szóval megmondanád is, átadnám.

– Jól van bácsi, tehát mondja meg a nénének, hogy vegyen nekem egy köteg kasmír harrast, egy rőf pur de laine vagy poil de chèvre...

Boltay megijedt az idegen szavaktól.

– Csak írd le, jobb lesz. Mert ezt meg nem tanulom.

Fanny mosolyogva vevé íróeszközeit, s egy rövid levelkét írt, összehajtá, bepecsétlél, s átnyújtotta Boltaynak.

Mayerné még egy titkos egyetértő pillantást lopva leánya szemébe, fel hagyá magát emelni a szekérré, s az víg ostorpatogás közt elhajtattott.

Fanny utánuk nézett egy ideig, azután hideg, megvető gunyorral fordult vissza szobájába, megöntözé virágait, megeteté madarait, és dalolt igen-igen jókedvűen.

A szekér a városhoz érvén, a legelső boltnál ismét leszállt Boltay; tűzkövet vagy mit árultak ott, amiből okvetlen vásárolni kellett neki. A kocsisnak megparancsolá, hogy csak vigye Mayernét, ahova parancsolni fogja. Ő majd hazatalál gyalog.

Mayerné nemsokára ismét szerettei körében volt. Éppen ott találta Abellinót. A dandy leste már, mit fog végezni, s mindnyájan várták, midőn betoppant. Ugyanazon öltönyben volt, melyet Boltay mester vett számára. Ah, minő nevetség volt az! Hogy ugráltak körül, hogy forgatták erre-arra a dévaj leányok! Abellino megkérte, engedje meg, hogy ily alakban lefesse. De nem, most nem ért rá. Csak gyorsan. Mit végzett?

Mayernének két óráig tartott, míg elmondta szerencsés merényletét, mennyit küzdött, milyen ékesszólással volt, míg a leányt rávehette az engedékenységre. Mert a leány szemérmes szörnyen, s el kellett vele hitetni, hogy a lovag bizonyára nőül veendi őt, hát csak mindig azt mondja neki.

Abellino nem állhatá meg, hogy összevissza ne ölelje a duennát, amit azzal bánt meg aztán, hogy Mayerné elmondá neki, milyen szép alaknak írta ő le Abellinót Fanny előtt. – Hagyjuk őket ott vigadni.

Ezalatt Boltay uram is szépen hazaballagott. Teréz már várta az ajtóban, mert a kocsis elébb hazaért, s jöttét hírül adá. Első dolga volt a levelet átadni.

– Levelet hoztam, mert ami benne van, az törökül van, el nem tudtam volna mondani szájjal.

Teréz felbontá a levelet, elolvasá. Boltayra nézett. Megint elolvasá. Harmadszor is elolvasá, s ismét Boltayra nézett.

– Ez igazán törökül van. Én sem értem. Nézze ön!

S azzal Boltaynak nyújtá a levelet.

– Hm – dörmöge az öreg úr, csakugyan azt gondolva, hogy a levél tele van vad idegen szavakkal, s elbámult, midőn ezt olvasá benne:

„Kedves nagynéném! Mindent tudok. Azon nő, kit anyámnak nevezni irtózom, ne jöjjön hozzánk többet. Izenjék meg Kárpáthy János úrnak, hogy még ma keressen fel, fontos, sietős beszédem van vele. Jöjjenek kegyetek rögtön. Szerető rokona Fanny.”

Mit jelent ez? Mi történt ezek között? Mikor volt ideje valaminek történni? Olyan szép csendesen kávéztak együtt, oly bizalmas suttogással váltak el egymástól. Kezet csókoltak egymásnak... Boltay mester nem értett semmit.

De Teréz kezdé érteni.

Tehát rögtön izenni kell Kárpáthy Jánosnak. Ki megy érte? Elmegy Boltay mester maga. Az ő lábai jók, egy perc alatt ott van. A vén Palkó már ismeri, s karonfogva cepeli be urához. A vőlegény megérti az izenetet, rögtön hintájába fogat, öt perc alatt útban vannak. Boltay, Teréz a hintóban ülnek mellette, a fedett ablakon át senki sem látja őket, az öt sárkány-paripa, három előre fogva, kettő hátul, nyargalva vágat végig az országúton. Két óra alatt megjárják az utat, ami Boltay mester csendes hajtásával jó négy óra járás.

Fanny maga fogadja az érdeemes vendéget, arca valamivel halványabb, mint máskor, de a halványság úgy illik neki. János úr magánkívül volt elragadtatásában, meg nem állhatja, hogy a szép ara elé járulván, ilyen szokatlan beszédet ne ejtsen, kezét ünnepélyesen mellére téve:

– Kisasszony, engem az isten úgy segéljen, ahogy életemben nem lesz egyéb gondom, mint hogy kegyednek örömet szerezsek.

– Én pedig, uram, fogadom – szólta Fanny határozott, nyugodt hangon –, hogy életemben nem fogok erősebb kötelességet ismerni, mint az ön nevének becsületére válni. Most legyenek önök mind a hárman szívesek néhány órai beszélgetésre elzárkózni velem.

E szavak oly nyugodt, oly határozott hangon voltak mondva, hogy engedelmeskedni kellett nekik, s mind a négyen eltávoztak a legbelsőbb szobákba, bezárva minden ajtót magok után.

Néhány óra múlva ismét egyenkint felzáróltattak az ajtók, s előjöttek mind a négyen.

De minő változás minden arcon!

Fanny arca nem volt többé halvány, hanem piros, mint a hajnal, kinyílt, derült, mint a feslő rózsa.

Boltay mester egyre pödrötte a bajuszát, mint ki rettentő fenyegető dolgokra készül; ha olykor el nem nevetné magát, haragosnak is láthatnók.

Még a jámbor Teréz szemei is szikráznak, de e szikrák a diadalmas bosszú szikrái azokban.

Hát még a vőlegény, János úr! Hol van a János úr, hová lett az öreg nábob? Ismeri őt valaki? Ez a vidám, ugráló, szökellő, nevető, diadalmaskodó alak; vajon ő volna az? Ej, ej, bizony húsz évvel megifjúlt. Oly kedve van, hogy madarat lehetne vele fogatni. Kicszerélték!

Nem találja helyét, oly kedve van; el van bővölve, el van ragadtatva, ez a leány tündére, angyala, istennője. Nem hiába támadt ő fel halottaiból.

– Tehát holnap délután! – mond örömtől reszkető hangon.

– Igen, holnap – viszonya Fanny ígéretteljes hangnyomattal, s szemök különös tűztől villog, amint egymásra tekintnek. Kárpáthy túlaradó érzelmekkel szorítja meg Boltay kezét, azután Terézét, most Fannyra kerül a sor.

– Szabad-e e szép kezet megszorítanom?

Fanny szívélyesen nyújtá eléje a legparányibb, a legsimább, a leggyöngédebb kezeckét. A villanyos érintésre egészen odalett János úr; nemcsak kezébe, hanem ajkaihoz is szorította azt, s a leány nem haragudott érte.

E merénylet sikerülte fölötti örömeiben sorra ölelte János úr még egyszer Boltayt és Terézt, s azon vette magát észre, hogy egyszer csak Fannyt is karjai közt tartá. A leány szelíden simult hozzá, minden prüd, ízetlen vonakodás és minden kacérság nélkül, ahogy minden természet gyermeke fogna tenni.

Erre azután rohana János úr hintájához, maga kinyitva annak ajtaját, s nem várva, míg Palkó lebocsátja a felhágót, onnan is visszakiáltta:

– Holnap délután!

– Csitt! – inte kicsiny ajkaira téve mutatóujját Fanny.

– Hajts Pozsonyba! – kiálta János úr nyugtalan sietséggel, míg Palkó egész tempóval kapaszkodott fel a bakra, onnan flegmaticen nézett vissza urára.

– No mit bámulsz? Hajts!

– Valamit itt hagyunk – monda az öreg szolga.

– Mit hagyunk itt, te?

– Húsz esztendő az öregségből, nagyságos *ifjúúr!* – viszonzá amaz el nem mosolyodó képpel, s nagyot húzva azon a legelső „ú”-n.

János úr jókedvűn nevetett e tréfás megjegyzésre. A kocsis pattogva ereszté ki sudarát, a sárkányok belekaptak az útba, s perc múlva messze porzott a hintó az országúton.

...Vajon mit végezhetek odabenn?

* * *

Másnap reggel hetivásáros kocsin érkezett ki Boltay falusi lakába valami cselédféle egyéniség, kit Mayerné küldött a hímezett pamlaggal Fannyhoz.

A cseléd titokban megsúgá, hogy a pamlag aljában levél van eldugva.

Igen jó.

Fanny előkeresé a levelet. Anyja írása volt az. A gazdag úr nagyon örül. Örömeben Fanny tiszteletére másnapra nagy estélyt rendez Kecskerey úr önagysága szállásán, s arra Fannyt ünnepélyesen meghívja; ide van mellékelve a cifra meghívási jegy.

„Mademoiselle Fanny de Mayer avec famille.”

Családostul.

Értve alatta anyját, nénjeit s más efféle pereputtyját.

Ah, tehát közönségrül is van gondoskodva! Nagy sokaság lesz, nézők, bámulók! Annál jobb. Az előadás is jó leend.

Fanny visszabocsátá a cselédet azon izenettel, hogy az estélyre való meghívást elfogadja, s üdvözlétét küldi nagyságos Kecskerey úrnak.

Hát ez a Kecskerey úr kicsoda? Még ezt is meg kell ismernünk?

Egy derék gentleman, ki a finom társaságokban nem megvetendő szerepet szokott játszani, s egy olyan korszükséget pótol, melyet nála nélkül sokkal nehezebb volna elviselni.

Ismeri őt mindenki, aki magát nevezetességnek szereti tartatni, legyen az nagy úr vagy nagy művész.

Az ő termei, az ő estélyei, az ő reggélyei szoktak gyűlpontjai lenni az egész *finom* világnak.

Előkelő hölgyek, kiket a művészet iránti buzgalom kényszerít egy-egy hírneves művészt közelebből is láthatni, szabadelvű amazonok, kik hímen láncain túl terjeszték viszonyaikat, éltés dámák, kik szeretnek jókedvű népet látni magok körül, unalmas, illedelmes szalontársalgások helyett; kegyelt művésznők, kiknek társalgása valódi fűszere a vigalmaknak, egypár bas-bleu, felvilágosult szellem, filozófasszonyok, kik naplót írnak minden emberről, akit láttak, akivel beszéltek; egy-egy delnő a magasabb körökből, kit nagy énekesnőnek tart a világ, s ki szereti magát bámultatni; homályos születésű divatszépségek, kiket egy vagy más tónadó kegyelése a finom társaságokban megjelenhetésre jogosít, s tisztességes anyák, kik leányaikkal együtt jönnek ide, akik elég együgyűek nem találni ki azon okot, mely őket a szerencsére jogosítja; ifjú gavallérok, szellem és vagyon arisztokratái, gourmand öregurak, kiknek csak a szeme és a szája élvez már gyönyörűséget; egy-egy szatirikus szellem, ki szeret mások balgaságain mulatni; holmi idegen dúsgazdag gavallérok, kik a szépség és élvezet műkiállítását kívánják magok előtt látni; blazírt kedélyek, kik az unalom ragályát terjengetik; örült poéták, kiknek csak inteni kell, hogy rögtön kiálljanak a közepre, s rettentő grimaszokkal elszavalják tulajdon verseiket, s végre két-három feuilletonista, aki a lapokban mindent leírjon, amit Kecskerey úr estélyén látott, hallott, evett, ivott, és amit mások láttak, hallottak, ettek és ittak.

Ilyenforma elemekből állanak a finom társaságok, melyek Kecskerey úr estélyein össze szoktak gyűlni. Ily estélyek pedig tartatnak minden héten kétszer, sőt rendkívüli esetekben, például valamely vendégművész keresztülutaztával, soron kívül is, és minden a legfényesebben szokott azokban menni.

Aki ebből azt következtetné, hogy Kecskerey úrnak valami képtelenül gazdag embernek kell lenni, az csalatkoznék. Semmije sincs annak a nap alatt, sőt a föld alatt és a víz alatt sincs; de van „renoméja!” Finom, lovagias, művészetismerő, mívelt és tudós férfinak tartatik. Nála megjelenhetni megtiszteltetés. Nála nem szégyellheti magát senki, mert ő valóban hódol az arisztokráciának, csak hogy nála egyesül a címer, pénz, szellem és szépség arisztokráciája. Ez elmés közvetítése a különböző társadalmi köröknek. Ez elmesség indítja azután gazdagabb főurainkat, a derék bankárfiúkat s a galant öreg mágnásokat, hogy maguknak ily szellemdúsan

összeállított világot alkossanak, melyben az anyag az ő szerzemények, csak a művészi kezelés a házigazdáé. – Magyarul beszélve: ők adják a pénzt az estélyekhez, mikre Kecskerey úr hívja meg a vendégeket.

Aki erre azt a szót ejtené ki száján, hogy Kecskerey úr eszerint „kerítő”, az nagyot vétene az illedelem szabályai ellen.

Kecskerey úr nem biztat, nem szerez meg senkit, az ő estélyein minden a legszigorúbb illedelemmel történik.

Előbb a művészek és művésznők szavalnak, énekelnek, furulyálnak, zongoráznak, azután zongora mellett néhány szerény quadrille-t, keringőt táncolnak el, akkor vacsorához járulnak szép rendben, a hölgyek ülve, a férfiak állva falatoznak, néhány pohár pezsgő ürítettik a jelenlevő hölgyek s netaláni celebritások egészségére; azzal rövid, szellemdús társalgás után ismét egypár quadrille, keringő táncoltatik le, tizenegy óra után a hölgyek felkészülnek, eltávoznak, csupán néhány dandy – ifjabb és vénebb – marad hátra poharazni és kártyázni.

Ebből láthatja mindenki, hogy ez estélyeken legkisebb illem- és erkölcsértés sem szokott történni.

Óh, Kecskerey úr azt meg nem engedné! Ő büszke a maga renoméjára. Ő csupán alkalmakat szokott szerezni összejövetelekre, de ő szerelmet nem szerez. – Az már megint másik személy dolga. – S ha őt ezért valaki kerítőnek nevezi, annak csupán ez az ostoba magyar nyelv az oka, miért nincs benne két különböző kifejezés – ugyanazon dologra?

Kecskerey úrnál tehát nagy estély készült a kitűzött napon. Abellino erszénye bánta a költségeket, tulajdonképpen nem is az övé, hanem Fennimoré, kinek ez estve Fanny megjelenésével ezer aranyat kelle vesztíteni, fogadás fejében.

A dolog pedig már oly bizonyos volt, hogy titkot nem kellett belőle csinálni. A tréfa angolos. Abellino kivetett hatvanezer pengőt azért, hogy megnyerjen egy ezer aranyas fogadást, a többi csak mellékes dolog.

Hivatalos volt az estélyre, s meg is ígérkezett mind a finom világ, a szabadelvű delnők, a jókedvű öreg dámák, a kegyelt divatszépségek, a művészek és művésznők, a napló író kékharisnyák és a versmondó költők, a dandyk, a gourmand-ok, a bánátusi szellemdús földesurak s más efféle buzgó közbirtokosok, kiknek halmaza kétségbe ejteni képes egy szegény feuilletonistát, ha mindenkinek külön megtisztelő epithetonnal akar felszolgálni.

A válságos nap reggelén, mely ifjú honatyáinkat jobban érdeklé, mint a legújabb válaszfelirat, bérkocsiba ült Mayerné ugyanazon öltözetben, melyet Boltay mester vett neki; az úton így főzte ki magában a további tervet: a bérkocsit elhagyja az erdő mellett, s gyalog megy Boltayék lakáig; ott azt fogja mondani, hogy vásárosokkal érkezett. Fannyval azután le sétálnak a mezőre, mintha a vetéseket néznék, s a bérkocsihoz jutva felülnek, azzal aztán isten hozzád kapufélfa! Búcsúzzék el, akinek tetszik.

Így kicsinálva kegyesen jó szándékát, be is érkezék szerencsésen Boltay mezei lakába; a mennyei gondviselés olyan kegyes volt iránta, hogy sem kezét, sem lábát nem törte az úton.

Hanem abban a kellemetlen meglepetésben kellett részesülnie, hogy amint a cselédektől Fanny után tudakozódott, ezek azt válaszolták neki, hogy a kisasszony még reggel bekocsikázott Pozsonyba.

Helye volt a megijedésnek.

– Tán az öregek vitték be?

– Nem, azok még hajnalban elmentek, s ő csak pár óra múlva távozott el fogadott szekéren.

Jajj! – Mit gondolt ez a leány? Talán bizony csak ki akarja az anyját játszani, s egyedül lát a nyereséges üzlet után? Tán csak nem világosította fel valaki, hogy hasonló szolgálatok után a szolgálattevő közbenjárókat legjobb nélkülözni. No ez szép volna, ha őt *skiccírozná!*

Utcu! vissza a bérkocsihoz! Rajta, vissza Pozsonyba, lóhalálába! Vajon hova lehetett az a leány? Jaj, ha az ideig össze talált jönni Abellinóval; vagy hátha mást gondolt, s most már nem fog eljönni. Pedig már mindenki arról beszél, az estély is azért van rendelve. Nem, nem lehet, jobban ismeri ő már az asszonyi szíveket, hamarabb attól fél, hogy nála nélkül fog megjelenni. Mindegy, mindegy, azért csak mégis az ő érdeme, az ő fáradsága, hogy őt rábeszélte. Ah, minő keserű aggodalmakkal kell küzdeni egy anya szívének!

A vendégek pedig már mind gyülekeznek Kecskerey úr termeiben, egymás után szállnak le a kecses delnők a bejárás előtt, finom kacérsággal engedve láttatni szalagos lábcskáikat a szemüvegező gavallérok előtt a hintókból alálépve; a tornácban kölcsönadott egyenruhás inasok szedik el a meghívójegyeket, mikre szokásos felügyelet van, s a burnuszokat, sliffereket; a háziúr, őnagysága Kecskerey, magas leereszkedéssel fogadja az ajtóban az érkezőket; minden ember tudja, hogy az estély nem az ő pénze ára, ő is tudja jól, hogy erről mindenki meg van győződve, hanem azért olyan díszesen bókolnak egymásnak, mintha igazi házigazda s igazi vendégek volnának. Kecskerey úr éles orrhangja keresztülhangzik az egész társalgáson.

– Nagyon örülök, hogy nem veté meg szerény meghívásomat. – Nagysád nagy tiszteletben részesíti szegény házamat jelenléte által. – Mesdames, önök kegyesek voltak nem feledkezni meg legőszintébb tisztelőjükről. – Uram, ez igen szép öntől, hogy fontos tanulmányozásait félbeszakasztá miattam! – Grófné, ez estély legfőbb öröme önnek szirénénekében gyönyörködhetni stb. stb.

Azután jönnek az ifjú gentlemanek, s bemutatják egymást a házigazdának, ki mindezt természetű prozopopeával fogadja. Ezúttal nem paradoxon azt mondani: természetű prozopopea.

Az érdekes házigazda nagymértékben lelkére vette, hogy vendégei jól és fesztelenül mulassanak. Akik még nem ismerik, s ismerni kívánják egymást, azokat egymásnak bemutatja, meg lehet, hogy azok nála nélkül is régen ismerik már egymást. A poétának lapokat ad, melyekben tulajdon munkáit olvashassa; a művészt zongorához ülteti, s állít háta mögé valakit, aki dicsérje, s mindenkinek tud valami lekötelezőt, valami érdekest mondani, frissen sült újdonságokat, pikant anekdotákat szór a csoportozatok közé, teát főz, amit senki sem ért jobban, és mindenkit lát, mindenkire szeme van. Ez már a derék házigazda.

Végre jön Abellino. Neki nem volt szabad jókor érkezni. Egy éltes, idegen férfiút hoz karján, s egyenesen a háziúr elé vezet, és bemutatja.

– Kecskerey barátunk, monsieur Griffard, banquier.

Meghajtások, bókok, kézszorítások.

– Megbocsát, tisztelt házigazdánk, ha e nagyon tisztelt világcelebritás mint kebelbarátaink egyike, ez órában véletlenül érkezvén Párizsból, siettem az alkalmat megragadni, őt becses vendégei elitjével megismertetni.

Óh, Kecskerey úr nemcsak hogy megbocsát, sőt ezerszer lekötelezve érzi magát, hogy ily jeles egyéniséggel megismerkedhetni szerencséje lehet. Ismét bókok, hajlongások, kézszorítások. S mindez oly komolysággal történik, mintha nem Abellino volna valósággal az estélyt adó háziúr, s mintha nem tudná ezt minden ember.

Tulajdonképpen a derék banquier azért jött le Párizsból, melyet még akkor nem hoztak oly közel a vasutak Pozsonyhoz, mint most, hogy saját szemeivel meggyőződhesse róla, hogy vajon az a vén nábob, kinek bőrére ő már annyit kölcsönzött, akar-e hát voltaképpen valahára meghalni, vagy sem.

Kecskerey úr a kitűnő férfiút a legkiválóbb figyelemmel iparkodott mulattatni, a legkellemesebb delnök társaságába vezetve őt, fő cél levén ebben, hogy Abellino nyakáról lerázza, ki több fiatal dandy társaságában kivonult ezalatt a kártyázóterembe, ez levén legkellemesebb neme az időtöltésnek, míg Fanny megérkezik.

Már akkor többen ültek a zöld asztalnál, köztük Fennimor is, kinek láttára hangos, imper-tinens nevetésre fakadt Abellino.

– Ah, Fennimor, te ma kegyetlenül erős lehetsz a játékban, mert a másikban ugyan ellenkező póluson áll az iránytűd. Diable, neked ma sokat kell nyerned, mert ellenemben ezer aranyat veszítél. Haha! Ti azt hiszitek, hogy ez az estély az én költségemre megy? Csalatkoztok. Ennek Fennimor adja meg az árát. Adjatok egy kis helyet az asztalnál, hadd kísértsek én is szerencsét!

Fennimor egy szót sem szólt, ő adott éppen bankot. Néhány perc múlva bankja szét volt ugratva, Abellino nyert bomlottul.

– Ah, ah! barátom, terajta rosszul teljesül a példabeszéd: szerencsétlen a kártyán, szerencsés a szerelemben. Szegény Fennimor, bizony isten sajnállak!

Fennimor felkelt, és nem játszott többet. Ha tejfehér arca még engedne meg valami nüanszot visszafelé, úgy azon meg kellene látszani a sápadtságnak, melyet elfojtott dühe okoz.

Vesztett fogadás és mellőztetés, pénzvesztés és a győztes, a nyerő általi kigúnyoltatás epével, méreggel tölték el szívét. Egynehányszor közel állt hozzá, hogy egy gyertyatartót tettleges demonstrációkra használjon. De mégis jobbnak látta felállni és kimenni a szobából.

Abellino tovább is játszott, tovább is nyert, s kötekedő, kérkedő modorával vérig boszontá azokat, akik vesztek. Ostoba szerencséje volt ma. Nem győzött rajta kacagni.

– Na! – szólt elvégre tárcájába seperve az előtte halmozott bankjegyeket – Fennimor kettős szerencsétlenségével hazudtolta meg a közmondást, én megyek azt kettős szerencsémrel cáfolni meg.

A legközelebbi teremben éppen szemben találkozott egyik inassal, ki régóta keresi. Mayerné asszonyosság vár reá, itt van az előszobában, nem jöhet be, mert útról jön, s nem ért rá átöltözni.

– Hopp! ez nem jó jel! – Abellino sietett rögtön beszélni vele. Azt mondá, hogy nem találja a leányt, de az bizonyosan el fog jöni, mert különben nem fogadta volna el a meghívást.

Abellino bosszúsán fogadá e kedves hírt, s otthagya Mayernét az előszobában.

– Diable! ha rászédtek volna!

Ott pedig nem vala szabad a bosszúságot mutatni, hanem folytatni kelle az örvendő, kihívó, diadalmaskodó arcot. Inkább veszette volna minden pénzét, csak e leány el ne maradna most.

Ezúttal nagyon kellemetlenül esett neki Fennimor fehér arcával találkozni, s gondolkozni kezdett róla, vajon ne legyen-e nagylelkű, és ne békítse-e ki maga iránt.

Azután ismét kiment Mayernéhez megkérdezni, hogy nem mondta-e a leánynak, hogy nőül fogja venni.

– Óh, igen, és a leány nagyon látszott rajta örülni.

Ez megint megnyugtató egy kicsint, s újra visszament a társalgási terembe, s Mr. Griffardot igyekezett mulattatni.

Már a teát kezdték felhordani, s X. grófné már elénekelte a „casta divát”, midőn Abellino inasa urához furakodva fülébe súgja:

– Éppen most láttam a hintóból leszállni Mayer Fanny kisasszonyt.

Abellino, ami kezébe akadt, néhány aranyat nyomott a szolga markába, s azzal kissé rendbe szedé magát, felkelt, egy tükör előtt megnézte magát. Csinos volt, csinos. Azt meg kell neki engedni; hajfodrozata kifogás nélküli, arca sima, bajusza, szakála festői, nyakravalója elragadó, s mellénye magasztos.

„Quanta species!” – mondaná rá Aesopus rókája. Most belép a vendégeket jelentő komornyik, kit Abellino csak a tükörből lát, s szaloni díszhangon jelenti az érkezőket franciául:

– Madame Fanny de Kárpáthy, née de Mayer!

– Patvart! – gondolja magában Abellino –, ez a leány komolyan használatba vette nevemet. No csak tessék neki, ha ez mulattatja. Ártani nem árt.

– Ah, házasság! – kiálta Griffard úr – ön megházasodott?

– Csak balkézre – viszonzza Abellino tréfásan.

A vendégek egy része kíváncsian tódul az érkezők elé, a házigazda (Kecskerey úr) az ajtóig megy eléjük, a komornyik kitarja a szárnyajtókat, s belép rajta egy fiatal hölgy egy férfi társaságában. A bámulat elhallgattatja egy percre a társalgást. A szép nő tekintetén bámultak-e úgy el? Valóban szép volt! Egyszerű, de becses csipkeöltöny hullámszórt alá pompás termetén, akkori idők divatja szerint kissé rövidre hagyva s bámultatni engedve a parányi domború lábacsakát; gazdag hajtekereszt könnyű kis brüsszeli csipkefőkötő takarta, kétfelől hosszan engedve aláomlani az angolos fürtöket márványsima vállaira s elragadó szépségű kebelére. És ez arc, e halványpiros, istennői tekintet, ez égő fekete szemek, teli szenvedéllyel, indulattal, ellentétben a gyermeteg ajkkal, mely az alvó ártatlanságé, de oly összhangzó ismét az arcok és a rózsás áll szerelemgödröcskéivel, miken elvész az ember lelke, ha őt mosolyogni látja.

Így mosolygott most, midőn Kecskerey úr elé lépett, aki nem talált mit mondani.

Fanny üdvözlé őt.

– Uram, örömmel fogadtam el ön becses meghívását – családommal együtt; ím *férjem, Kárpáthy János úr!* – szólt a vele jött férfira mutatva.

Kecskerey nem mondhatott egyebet, mint hogy véghetetlenül örül, mialatt a legláthatóbb zavarban látszott szemeivel keresni Abellinót.

Az, mint Lót felesége, sóbálvánnyá változva állt a tükör előtt.

Kárpáthy János azonban – a jókedvű, a vidám, a ragyogó János úr – megszorítva a háziúr kezét, mint régi ismerősét, *neje* kezét karja alá fűzé.

– Kívánjon ön nekem szerencsét, tisztelt barátom! Egy kincset, egy másvilági kincset nyertem ma. Boldog vagyok. Semmi szükségem sincs a paradicsomra többé; ezen a világon idvezültem.

Azzal nevetve, tündöklő arccal lépett a társaság közé, egyenkint bemutatgatta nejét a tiszteletre méltó körnek, mely által üdvkívánatokkal halmoztatott el.

És Abellinónak mindezt néznie kellett.

Elgondolni, hogy azon leány, kit ő szerelmével oly kitartón üldözött, nagybátyjához ment férjhez, s ezáltal örökre megközelíthetlenné vált rá nézve.

Ha az egekbe vitték volna vagy a poklok fenekére, ha sziklavárban őriznék, vagy égő karddal vigyáznának rá bosszús arkangyalok, nem volna rá nézve úgy elzárva, mint e név talizmánja által: „Kárpáthy Jánosné”.

Neki Kárpáthy Jánosnéval semmiféle viszonyt sem volt szabad kezdeni.

Minden szem, mely a szép menyecske bámulásában kifáradt, őreá tévedt vissza, s minden tekintet gúny és kacagás volt reá.

A dandy, ki nagybátyja lakodalmát üli!

A kijátszott kérkedő, kinek imádottja őhelyette nagybátyjának adta kezét.

Szinte jólesett Abellinónak, hogy látott még a társaságban valakit, ki ez eseten nagyon meg volt ütődve: Mr. Griffard-t. S hogy még most se tagadja meg gunyoros természetét, ahhoz fordult kötekedő szóval: mintha éppen csak azt érdekelné a dolog:

– Qu'en dites vous, Mr. Griffard? (Mit szól hozzá?)

– C'est bien fatal!

– Mon cher Abellino – szólalt meg ekkor mellette Fennimor cérnavékony hangja. – Úgy látszik, mintha ön nekem ezer arannyal tartoznék. Hahaha!

Abellino dühösen fordult felé, de e pillanatban szemei János úréival találkoztak, ki éppen őhöz ért ekkor, karjára fűzött hitvesével, s a legnyájasabb mosolygással mutatá be őket egymásnak.

– Kedves nőm! Ez itt kedves öcsém, Kárpáthy Béla. Kedves öcsém, ajánlom *atyafiságos indulataiba* feleségemet.

Ah! ez volt az a pillanat, melynek úgy örült előre, ez volt az a kikeresett bosszúállás, mely az üldözött leány szívében született, s mely oly szikrázóvá tette mindazon szelíd lények szemeit, kiknek azt elmondá.

A vadász a veremben! Saját vermében. Megcsalva, megvetve, megtorolva.

Abellino feszesen meghajtá magát, ajkait összehúzta, és fehér volt, mint a fal.

János úr odább ment, magát Mr. Griffard-ral is megismertetendő, ki rendkívüli örömét fejezé ki afölött, hogy őt ilyen jó egészségben tisztelheti.

Abellino pedig, amint elfordultak tőle, hüvelykét mellénye szegletébe dugva, dúdolva, föl-emelt fővel, mint akinek semmi baja sincs, lejtett végig a társalgási termen, s nem látszott rá ügyelni, hogy minden suttogás, minden sziszegés, elül, hátul, őt gúnyolja, őt neveti.

Sietett a kártyázószobába.

Amint benyitott az ajtón, hallá, mint nevetnek, mint kacagnak mindannyian, Fennimor éles hangja kitört valamennyi közül. Amint őt meglátták, rögtön félbeszakadt nevetés, jókedv és előadás; mindenki iparkodott komoly és hallgató képet ölteni.

Lehet-e ennél boszontóbb valami?

Abellino széket húzott az asztalhoz, s közéjük ült.

Miért nem nevetnek? Miért nem folytatják a beszédet? Fennimor mit erőszakolja az arcát, hogy komoly legyen, minek fordul el annyit?

Osszátok azt a kártyát.

Legalább van az embernek min nevetni, akár nyer, akár veszt valaki, kacagnak. Ez csak ürügy, hogy legyen, min kacagni.

Most Abellinóra kerül a sor, hogy bankot adjon.

Elkezd veszteni.

Az asztal túlsó felén ül Fennimor, és egyre nyer, néha bennhagyja az egész tételt kétszer-háromszor, hogy négyszeres, nyolcszoros húzást tegyen.

Abellino veszteni kezdi hidegvérét, s szeleskedik. Nem vigyáz a tételekre, a nyerőt húzza be, s a veszтőnek fizet. Másutt jár az esze, s a folytatott tárgyra hárul ingerültsége.

Most ismét egy négyszeres tételt húzott be Fennimor.

– Ah, ah! – meg nem állhatja, hogy diadalmasan ne nevéssen. – *Monsieur* Kárpáthy, a példa-beszéd önön is rosszul teljesül; szerencsétlen a kártyán, és szerencsétlen a szerelemben! Szegény Abellino, bizony isten sajnállak. Ezer aranyommal tartozol.

– Én? – kérdé Abellino ingerülten.

– Valóban te. Hiszen csak nem állítod még most is, hogy Fannyt el fogod csábítani; mert hiszen most már gazdagabb, mint te vagy, pénzed el nem bolondítja, ha pedig udvarlót akar magának választani, akkor választhat mindnyájunk közül, akár engem, akár Liviust vagy Konrádot. Sőt neked nagy okaid vannak éppen attól őrizkedni, hogy beléd ne szeressen, mert egy ilyen kalandnak az lehetne a vége, hogy a majorátustól elcseppennél. Ah, ez famóz! Abellino fut nagybátyja nejének ölelése előtt, egy új József és Potifárné. Sőt kénytelen vigyázni, hogy a nő valakit mást, derék fiatal embert meg ne szeressen. Ah, ah, ah! Abellino mint erényőr! Abellino mint garde des dames! Ez felséges szép. Ez tárgy egy vaudeville-re!

Minden szó mérges fullánk, minden szó a vérig, az elevenig hat. Abellino sápad, és elfagy a dühtől. Amit Fennimor mondott, az igaz. Neki remegni kell most, hogy e nő szeretni talál! Kárhozat, kárhozat.

És egyre veszt.

Alig látja már, mit raknak. – Fennimor újra négyszeres tételt nyert. Abellino fizet neki, de csak kétszeresen.

– Ohó barátom, tévedsz, kétszer hagytam benn a tételt.

– Én nem vettem észre.

– Ah, ez flibusterie! – kiált elbízott indignációval Fennimor.

E megbántó szóra Abellino egyszerre talpra ugrik, s az egész tucat kártyát Fennimor szeméi közé vágja.

A fehér arc egyszerre elkékül, elzöldül; felkapja a széket, melyen ül, s Kárpáthyra akar rohanni. A társaság közbeveti magát, Fennimort visszatartják.

– Bocsássatok! bocsássatok reá! – ordít egészen elváltozott hangon a szenitív ifjú, ajka tajtékzik, és szava a düh erőködésében rekedt rikácsolássá válik. Abellino nem szól egy szót is, de melle zihál, és szeméit elfutja a vér. Társainak dolgot ad őt visszatartani.

– Bocsássatok! Adjatok kést! Megölöm, megölöm! – rikácsol Fennimor, s nem szabadíthatva kezeit az őt fogva tartók karjaiból, bosszúját az ártatlan székeken tölti, azokat rugdalva fel.

A dísztelen zajra egészen alarmírozott képpel rohan be Kecskerey úr, s roppant imposant tekintettel megállva a tülekedők között, harsányan közbekiált:

– Tiszteljétek házam *szentélyét!*

Ez intervenció magukhoz téríti a feleket. Átlátják, hogy nem itt a helye hasonló modorú ügyeket elvégezni. Sokakat a ház szentélyérei hivatkozás éppen jókedvre hangol. Fennimornak és Abellinónak tanácsolják, hogy menjenek mindketten haza. Reggel elintézendik az ügyet. El is távoznak azonnal, s a társaság azért nem zavartatik meg. Nehány pillanat múlva ugyan már mindenki megtudta, hogy Fennimor és Abellino összevesztek a kártyán, de mindenki úgy tesz, mintha semmit sem tudna róla. János úr félrehívja a házigazdát, s nagy titokban megkéri, hogy legyen szíves elfogadni tőle a mai estély ragyogó elrendezéseért egy ezerforintost, és egy óranegyed múlva az egész társaság tudja, hogy az estély hőse János úr, ki szép nejét kívánta a finom társaságnak bemutatni; a vigalom éjfél után két óráig tart, amidőn minden ember egymásba szerelmesedve oszlik haza; s otthon mindenki a furcsa történeten gondolkodva hajtja fejét nyugalomra, s ha van valaki, aki nyugtalan álmokat alszik, az Abellino, Fennimor és monsieur Griffard.

XVI. A találkozás

Griffard úr másnap mindjárt visszautazott Párizsba, anélkül, hogy Abellino után tovább tudakozódott volna.

* * *

A Kecskerey estélyén történt affront következtében *találkozásuk* lón Abellinó- és Fennimornak.

Így hívják finomabb társalgási nyelven a párbajt.

A segédek kardot határoztak kiegyenlítési eszközül.

Különös, hogy minden rabiátus ügynél inkább választják a párbaji bírák a gyengébb, mint az erősebb eszközt.

Ennek természetes indoka van.

A párbaj se nem törvényes, se nem helyeselhető, de mégis használt és bevett intézkedés. Vannak sérelmek, vannak megtámadások, mik ellen a törvény ótalma nem nyújt, a közhatóságok nem biztosítanak.

Ha egy jellemkérdésben gyöngének állítanak valakit.

Ha egy nem kedvelt viszonyt újat kell állani.

Ha egy titokban terjesztett álhírnek egy csapással véget kell vetni.

Ha egy politikai vitában valaki prostituálva érzi magát.

Egyszóval, mikor a felek nem vérszomjából, nem dühből keresik a párbajt, hanem kénytelenek azt előidézni, hogy szívek erejét, véleményük tartósságát a halál kapuja előtt is bevallják; rendszeren ilyenkor szoktak a párbajsegédek pisztolyt adni a vívók kezébe. Azok hidegvérrel fognak eszmélni, mindegyik el van határozva magát kitenni a lövésnek, de ellenfelére nem löni. A párbaj végződik nemesen, férfiasan. Az illem kívánatainak elég van téve, a sérelmes kérdés eltemtetik, s azt többé előhozni nem szabad.

De mikor tetteles sérelmek okozák a párbajt, mikor a felek kártyán, inzultációkon vesznek össze, mikor összeverekedtek, egymást meggyalázták; olyankor a tanúk féltik a saját bőreiket, s inkább olyan fegyvert adnak a felek kezébe, mellyel azok hirtelen ki ne végezhesék egymást.

Négyen voltak a tanúk, kettő Fennimoré: Livius és Kalácsi (az excellenciás családból eredett ifjú), Abellinó Konrád és Kecskerey.

A felek eleinte hallani sem akartak a kardról, hanem a tanúk (különösen Konrád) határozottan kijelenték, hogy ők pisztolyra nem engedik őket menni, s ebben meg kellett nyugodniok.

Fennimor még egy kicsit hánykolódott, hogy hát adjanak neki egyenes kardot, mert ő ahhoz van szokva. Franciaországban noble emberek nem is vínak mással. Hanem e kívánatának sem tettek eleget; csak vívjanak görbe kardokkal.

Viadalhelyül kibérlének egy nagy tágas termet a „Zöldfa” vendéglőben, aholott is bezárkózva megismertették a feleket a kölcsönösen megállapított egyezményekkel és megszorításokkal.

Kibékítésről, megkövetésről szó sem volt.

Vérnek okvetlen kelle folyni.

Ha öt perc alatt meg nem tudják egymást vágni, a párbaj bevégezettnek tekintetik.

A felek feltúrt ingujjal vívnak.

Kivételnek a fej- és hasvágások. Arcot, kart, mellet és lábat vágni szabad. Cselvágások a kivett részekre tiltva vannak. Szúrni egyáltalában tiltva van.

Mindkét vívó mellett kétfelől állnak a segédek, s amelyik e szabályok ellen vét, annak kardját leütik.

– Ah uraim, hisz ez így csak tréfa! – dühöngve szokatlan rikácsolásával Fennimor. – Hisz önök csak játszani hívtak bennünket ide. Hisz ez nem párbaj, hanem gyermektréfa. Ennél jobb lesz, hogy hívassanak önök egy borbélyt, s amelyikünk feketét húz, vágassanak rajta eret.

– Hiába minden beszéd – monda Konrád –, ebben mi így egyeztünk meg, ha nem tetszik, tessék egyedül itt maradni!

– Csak hadd legyenek egyszer azok a kardok kézben – monda tompa hangon Abellino –, majd beszélhetünk azután.

Erre Fennimor is elhallgatott. Ő is azt gondolta, amit Abellino. Csak egyszer szemközt álljanak, s legyenek a kardok kézben, a többit majd elvégzik ők.

A tanúk gyanítani kezdék a két vívó szándokát, s ismét összesúgtak, mielőtt a kardokat átadnák nekik. Előbb magukat helyezék el, ketten kétfelől, kivont karddal. Azzal összemérték a vívókardokat, s egyenlőnek találva, átnyújtják mind a kettőnek.

Egy, kettő, három! En garde!

Egyszerre, mintha összebeszéltek volna, oly közel rohant egymáshoz mindkét vívó, hogy ily közelségből nem is lehetett mást, mint életveszélyes vágásokat osztaniok.

A kardok szikráztak és a szemek még jobban.

Egy perc múlva mind a négy segéd kardja keresztben állt közöttük.

– Urak, ez nem szabad! A viadal nem megy életre-halálra; mi szükség tinektek ilyen közel rohanni egymáshoz? Tartsatok distanciát! Úgy vívtok, mint két mészároslegény.

Ezt Konrád mondta, ki jobban félt, hogy valamelyik elesik, mint ők maguk.

A vívók újra szemközt állítottak, s most már szép óvatosan mérték össze kardjaikat; nem sokat zörögtek, nem vesztegettek erőt a vágásokhoz, inkább csak cselvágásokkal iparkodtak ellenfeleiken kifogni. Mindkettő gyakorlott vívó volt. Mindkettő fő törekvésül tűzé ki magának ellenfele arcát megpiszkolhatni, orrát vagy szemét bélyegezni meg. Egyiknek sem sikerült, szemeik merően néztek egymás szemébe, kifeszített karjaikban csak a vékony villogó acél forgott, alig-alig adva egy-egy hideg bántó hangot, minő a köszörült kardok csesszenése, s mely nagyon különbözik az összevert színpadi kardok csattogásaitól.

Sokáig vívtak így, egyik sem bírva a másikat megsérteni, Fennimor gyöngülni érezte karját, s emiatt hátrálni kezdte. Abellino nyomban utána; efölötti bosszújában, szégyenében ismét azon vevé észre magát Fennimor, hogy egyszerre egy egészséges csapást mért Abellino fejének, melyet az csak nagy bajjal bírt elhárítani, s azon percben visszaadott.

– Verjétek le kardjaikat! – ordíta Konrád. – Le és fel!

S azzal egyszerre mind a négy kard közbeszaladt, kardjaikat le- és felcsapták, s ismét szétválaszták őket.

Már ekkor Fennimor dühe nem ismert határt.

– Mit akartok hát velünk? Minek hoztatok hát ide, komédiát játszani? Adtatok volna vitért, ezóta régen vége volna mindennek! Én a szívébe akarok szúrni, a szíve közepébe! Én látni akarom meghalva.

– Csendesen, barátom, csendesen. Lármaival semmire sem megyünk, legfeljebb kihallik az utcára, s elfognak bennünket. Úgy kell vívnotok, ahogy mi határoztunk. Ha romantice akartok vívni, menjetek Amerikába; ott zárkóztatok be egy sötét szobába, vegyetek egy kardot meg egy pisztolyt; ki a sötétben jobb helyre talál, az a győztes, de amíg Európában éltek, addig alkalmazkodnotok kell az itteni szokásokhoz!

Fennimor mégis azt gondolá, hogy az sokáig tartana, míg Amerikába mennének, s jobbnak találta csak itt helyben végezni el a dolgot.

Még egyszer szemközt állíták őket.

Már akkor Fennimor reszketett a dühtől. Nagy erőpazarlással veté magát Abellinóra, és sűrű, de ügyetlen, kiszámíthatlan csapásokkal iparkodott azt kifárasztani; nem is gondolt már magával, szinte belefutott ellenfele kardjába, s elvégre dühének tetőpontján, nem törődve szabályokkal és segédekkel, egyenesen nekidöfött ellenfelének.

– Ah! Le azzal a karddal, verjétek ki a kezéből!

Egyszerre mind a négy segéd ellene támadt.

– Ön háromszor megszegte a párbaj szabályait – szolt Konrád –, ön meg van fosztva azon jogától, hogy ellenfelével tovább vívjon. Az ügy elintézettnek tekintetik, s mi ki fogjuk nyilatkoztatni, hogy Abellino eleget tett lovagi kötelességének.

– A vívók tegyék le a kardot! – szolt Kecskerey határozottan.

Fennimor e felszólításra oly állásba tette magát, mintha egyszerre mind az öttel meg akarna vívni, ami annál különösebb volt, mert ő nem bírt valami különös testi erővel, mondhatni, igen gyöngye testalkata volt.

– No jó. Abellino le fogja tenni a kardot, s azzal a párbajnak vége.

A segédek ezzel Abellinót fogták körül, rábeszélve, hogy tegye le a kardot.

Abellino már hajlandó volt szavaiknak engedni, s megfordult, hogy a kezében levő kardot tokjába visszadugja.

E percben senki sem állt közte és Fennimor között.

Csak a düh legmagasabb foka, a háromszori különválasztás teszi megfoghatóvá, hogy Fennimor e pillanatot használva, annyira elfeledkezhetett magáról és minden lovagiasságról, hogy háttal álló ellenfelére rohanjon, s kardjával hátulról megszúrja.

A szúrás Abellino lapockájában akadt meg, különben keresztülmegy rajta.

– Ah! orgyilkos! – kiálta fel Kárpáthy a döfés fájdalmára, s egyszerre visszafordulva a még kezében levő kardot kinyújtá ellene. Fennimor nem látott többé semmit, még egy döfést akart neki adni. Kardja elcsúszott Abellino válla felett, ő pedig vakon, eszeveszetten, visszatartatlanul belerohant annak kinyújtott kardjába. Ott állt meg a markolatnál. – A kard egészen keresztülment rajta, s úgy nézett egy ideig egymás szeme közé a két ellenfél mereven; egyiknek arca oly fehér, oly halott, szemei fénytelen golyóján, ajka merev nyílásán a halál, a rögtöni halál; csak a szíven keresztülműtött kard tartja még egyenesen állva... Azután összerogy mind a kettő.

Akik a legközelebb lefolyt években a míveltebb körök történetének évlapjait figyelemmel kísérték, tudni fogják, hogy ily párhaj nem költői agyrém.

Fennimor abban a pillanatban egy sóhaj, egy rándulás, egy fájdalmas arcmozdulat nélkül halva volt. Abellino feküdt egy hónapig kapott sebében. Felüdültével figyelmeztetést kapott jóakaróitól, hogy míg a dolog híre kissé elcsendesül, jó lesz kiszellőztetni magát valahol a külföldön. Mégpedig akkor sem valami mívelt birodalomban, mert ott hamar megkapnak olyan embert, kinek sok hitelezője van, és szeret zajt csinálni, hanem valami szép keleti tartományban.

El is indult néhány nap múlva a szent sírhoz Palesztinába – mint a tréfás közvélemény mondá – bűneiért vezekelni.

Oda nem követjük, ha visszajön, úgyis ki fogja majd adni jegyzeteit.

Kárpáthy János pedig, a boldog, a túl boldog nábob szép feleségével elutazott Kárpátfalvára.

Nemsokára látjuk őket, vagy hallunk felőlök.

XVII. Egy hazai intézvény

Szétoszlottak a tekintetes karok és rendek, vége volt az országgyűlésnek, a jurátusok fekete atilláikkal és csörömpölő kardjaikkal, a honatyák aranyzsinóros, hattyúprémes mentéikkel, az úri előfogatok divatos delnőikkel egyszerre eltűntek a népes utcákról; a házak ajtain kiadó szállások szomorú hirdetései lőnek olvashatók, a kereskedők visszarendelék nagy reményre készült divatkelméiket, a kávéházak kongtak az ürességtől, úgy látszván meg bennök azon néhány bennszülött és bennvénült törzsvendég, mint mikor falevél hulltával ott maradt a fákon a mindig zöld fagyöngy; csendes volt már a város, bátran ki lehetett jönni az utcára, nem kellett félni az embernek, hogy ott valami hintó elgázolja, vagy a járókelők a sárba taszítják; éjjel nem verte fel a jámbor alvókat a nyughatatlan fiatalság danája, kik tízen-húszan széltében karonfogva mentek végig az utcán, elfogva azt az egyik szélétől a másikig, s valamennyi háznál sorba mind meghúzták a csengettyüket, megverték az ablakokat; nem kellett többé annyit ügyelni a fiatal leányokra, hogy ne üljenek mindig az ablakban; nem kellett többé remegni, hogy valami fáklyászene alkalmával fel találják gyújtani a várost; egyszóval: Pozsony ismét visszavette szokott csendes, békességes alakját, s a líceumi és akadémiai ifjak kezdtek ismét háttérbe szorított reputációjukhoz jutni.

Kárpáthy János is hazament nejével. Megemlegették utoljára a pozsonyi boltosok. Megemlegették először azért, mert ami szemnek és szívnek tetsző dolog, kelme, pipere, ékszer találtatott boltjaikban, abból a legszebbet mind összevásárolta János úr szép neje számára, kit soha el nem hagyott magától, hanem vele parádézott, mint mikor a gyermek új ruhát kap, még aludni is abban szeretne; megemlegették másodszer azért, mert neki egyik elve volt az, hogy nem a vásáros született az eladó kedvéért, hanem a kereskedőt teremté isten a vevők szolgálatára; tehát ha ő vásálni megy valahova a maga pénzeért, nem az ő kötelessége az eladó nyelvét megtanulni, hanem az eladó dolga érteni, amit ő beszél. Ilyenkor tehát, mikor őt látták a bolt előtt hintajából kilépni – s ki ne ismerte volna őt, a leggazdagabb férfit s a legszebb asszony férjét fél Magyarországon? – már akkor nagy ázsiója volt egy-egy boltosinasnak, aki ötolve-hatolva tudott valamit beszélni a generózus nábob saját nyelvén, s legalább annyit a főkereskedő is megtanult, hogy Kárpáthy úrnak egy „alásszolgáját” köszönjön, ami egyéb-iránt szokatlan fülek előtt olyformán hangzott, mintha azt mondaná: „alle sollen geigen”. Ilyenformán nyakra-főre minden boltosférfi iparkodott felfedezni magában némi sejtelmeket a magyar nyelv felől, s voltak előre gondoskodó atyák, kik elgondolák, hogy gyermekeiknek mily előnye lesz abban, ha majd Kárpáthy úr gyermekei szintén feljönnek az országgyűlésre, s keresni fogják, ki beszél magyarul, és annál vásárlnak; minélfogva siettek nagyreményű fiaikat és leányaikat tisztességes házakhoz kiadni cserébe Komáromba vagy Somorjába, mely igen egyszerű és legkevesebb költséggel járó neme a mester nélküli nyelvtanulásnak. E hatás következtében feltevé magában János úr, hogy a legközelebbi országgyűlés alkalmával egy társulat életbe léptetését fogja indítványozni, melynek tagjai kölcsönösen kötelezik magukat: soha senkivel, akitől valamit vesznek, semmiféle idegen nyelven nem beszélni, ilyenformán kényszerítve azokat az erőteljes magyar nyelvvel megismerkedni; magunk között aztán odahaza beszélhetünk diákul és németül, mint amely két idióma volt a legszokásosabb az akkori társalgásokban; és ez erélyesség sokkal több célt fog elérni, mint holmi eredménytelen dekrétumok, hogy a horvátok tanuljanak magyarul.

Ez üdvös szándékot tehát eltéve jövőre, mint már említők, szeretett nejével visszautazék Kárpátfalvára.

Fanny elhagyá rokonait, s midőn elvált tőlök, azt látszék érzeni, hogy örökre elhagyja őket. Láta maga előtt búsan, leverten állani a két derék, jólelkű lényt: gyámját és nagynénjét. Hidegen, szótlanul iparkodtak tőle megválni, pedig úgy szeretett volna sírni mind a kettő, de az nem illett. Most örülni kellett volna. – A leány nagy szerencsét csinált.

Fanny szíve elfacsarodott. Nyakába veté magát nagynénjének, és alig bírta e szót elrebegni:

– Szeressen engemet.

– Mindig szerettelek – monda Teréz, és szemei égni látszottak, hogy könnyet nem engedett jönni beléjük. Nem lehetett. A nagy úr ott áll közel, mit gondolhatott volna!

– No Boltay mester – monda a nábob megrázva az érdemes férfiú kezét –, remélem, látjuk egymást. Ön tartozik nekem egy látogatással. Én már voltam az ön jószágán odakinn, most már majd önnek is meg kell látogatni engem Kárpátfalván.

A kézműves elvörösödött. A nábob nem tudta, hogy ennek a munkától izmos embernek is van saját büszkesége.

– Köszönöm uram – felele. – Én innen alig mozdulhatok dolgaim miatt.

– Eh patvart, hisz van önnek derék legénye, beszéltem vele, okos fiú az, arra rábízhat mindent. Hogy is híják csak?

Boltaynak szinte torkán akadt a szó, midőn ki kelle mondani:

– Barna Sándor.

És akkor akarata ellen két könnycsepp jelent meg szemében, s csendesen végiggördült erős, napbarnította orcáján. Amire aztán Teréz szemeiben is megeredt a sírás, s Fanny halaványabb lett a falnál.

– Hát majd egyszer a télen, jó Boltay – folytatá Kárpáthy. – Ha tetszik feljövök magam, és elviszem magammal. Szeret-e vadászni?

– Nem, uram. Sajnálom az állatokat.

– No de kegyed, jó Teréz, csak óhajtani fogja meglátni unokahúgát? Csak eljön megnézni, nem érte-e valami baj, hogy van megelégedve sorsával? Egy kicsit ő is hadd panaszkodja ki magát, legalább könnyebben fog engemet túrhetni.

Ez féltréfa akart lenni János úr részéről, de Teréz nem felelt rá semmit, s Fanny oly kínos helyzetben érzé már magát, hogy szinte nagyot lélegzett, midőn az utolsó búcsúszóval a készen álló útihintóba ültek, s Pál gazda becsapva az üveges ajtót, parancsot adott a kocsinak, s a hintó kerekei robogtak végig a kövezeten.

Alig múlt egy hét, midőn Teréz már levelet kapott Fannytól.

A fiatal nő jókedvvel iparkodott írni, szeretet, jó szív látszott minden sorban, leírta azokat a mulatságos embereket, kikkel János úr körül van véve; a furfangos Horhi Miskát, ki mindenféle bohót csinál magából, hogy őt megnevettesse, Kiss Miskát, a szilaj kedvű jó fiút, ki mindennap négy mérföldet nyargal lóháton, hogy őt láthassa, az öreg copfos jószágigazgatót, ki őt a gazdálkodás mindenféle ágazataival a legkitartóbb fáradtsággal iparkodik megismertetni, a vén hajdút és a vén bohócot, s valamennyi között a legmulatságosabb alakot, magát János urat, kik mind arra látszanak összeesküdve lenni, hogy a fiatal menyecskét mulattassák, neki jókedvet, örömet, szórakozást szerezzenek, ami meglehetősen sikerül is nekik.

Jókedv, öröm, szórakozás...

(Szerelemről, boldogságról egy szó sincs a levélben.)

Most azonban egy új tárgy kezd érdeket önteni János úr életébe.

Mióta az országgyűlésen járt, de legkivált azon válságos nap gyötrelmei után, melyet unokaöccse okozott neki, fejébe vette, hogy ő a hazának, a közügyeknek használni akar.

Alapítványokat tesz a köziskolákban – sokszor eljár a szomszéd Szentirmay grófhhoz, ki valami nagyon különös ember lehet, mert mindenki által igen komolyan magasztaltatik, s örökké furcsaságokon töri a fejét, minő a jobbágyok felszabadítása az úrbér alól örökváltság útján, s más, magához hasonló urakkal gőzhajókon, gyárakon, Tisza-rendezésen, töltéseken, tudós társaságon, színházon, lóversenyen töri a fejét, az esztendő nagyobb részét Pesten tölti, s biztatja a többi főurakat is, hogy töltsék ott a telet. János urat már rá is vette, hogy egy nagyszerű palotát építtessen a fővárosban. Ha nem akar is benne lakni, legalább szépíti, emeli a várost. Az önála összejövő urak csaknem mindegyike tud egy-egy új indítványt, egy új vállalatot napfényre hozni; többek között emlegetnek valami ismeretes nevű grófot, aki azt ajánlotta, hogy egy magyar akadémia létrejövételére kész egy egész évi jövedelmét, ami 60 ezer forint, áldozatul hozni, s mikor kérdezték tőle, hogy hát maga azalatt miből él, azt felelte rá, majd csak elélődöm egyik vagy másik barátomnál egy évig. E különös társaságokat látogatja János úr, s azóta gyakorta figyelmezteti Varga uramat, hogy pontosan számadoltassa a tiszteket, mert sok pénzre van szükség a közügyek számára. Most végtére ő is akadt egy indítványra, melyet mindazok, akikkel közlötte, oly közérdekűnek találtak, hogy efölötti örömeben János úr minden fogalmat felyülhaladó mértékre kezd növekedni szeretetreméltóságában.

Ez egy agarászegylet létrehozatala.

Persze Fanny nem érti, hogy mi érdek van ebben. Éppen oly kevéssé, mint a többi indítványokban és közintézményekben, gőzhajókban, töltésekben, akadémiában és lóversenyen egyéb, mint hogy némelyiket ezek közül multság látni; hanem azt veszi észre, hogy mindazok, kik az eszméről beszélnek, rendkívül lelkesülve vannak, s úgy látszik, hogy az agarakra boldogabb jövő és fényes hivatás kezd felderülni; a jövő hónapra van hirdetve a közgyűlés a kárpátfalvi kastélyba, hol a társulat megalakultnak nyilvánítandja magát, alapszabályokat írnak, s nagyszerű multságokkal végzendik az egészszet.

Végül minden jeleivel szeretetének s férje részéről legszívesebb üdvözeteknek alig várja a percet Fanny, melyben kedves rokonait ölelhesse, s ezzel bezárja a levelet.

Szívről, szívvilágról egy szó sincs abban. Szegény asszony! Nincs senkije, aki előtt azt elmondhassa.

Fanny megérkeztével Kárpátfalvára, semmit sem talált már ott a hajdani bohóságok közül.

János úr még Pozsonyból írt haza Varga Péter uramnak, hogy asszonyt visz a házhoz, szép, fiatal, szemérmes asszonyt, tehát intézkedjék úgy, hogy a menyecske semmi megbotránkozni valót ne találjon, mire nézve teljesen felszabadítja Varga uramat, hogy tegye az ő nevében, amit jónak és üdvösségesnek lát.

A derék ősz férfiú, amint a felhatalmazó levelet kapta, attól számítva egy hét alatt úgy keresztül-kasul reformált minden intézményt, mely János urat oly hírnevessé tette, hogy rá nem lehet Kárpátfalvára ismerni.

A nagyon meghatározhatlan szolgálatokat tevő parasztleányok hazaküldettek, ki hová való volt, a maga falujába.

Káromkodásukról, mosdatlan szájukról ismeretes cselédek kiutasítottak a gulyára meg a ménesre. Ott produkálják magukat.

A tisztviselőknek meghagyatott, hogy a legnagyobb illendőséggel fogadják az úrhölgyet, és maguknak többé semmi kivételes szabadságot a kastélyban ne vegyenek.

A fiskálisnak három napi határidő engedtetett, mely idő alatt arcát és kezét tisztességesen megmosni tartozik, egyúttal az is tudtára adatván, hogy ha egyszer fokhagymát evett állapotban fog találatni, menten nyugdíjaztatik.

Marci feleségétől berendeltetett a kastélyba, ő maga a nagyságos asszony kocsisává, neje pedig komornájává iktattatván; a legszelídebb szürkék közül négyet kiválasztott előfogatul, egyet-egyet mindenféle színből hátsparipának, s rábízta Marcira, hogy az mind olyan jámbor legyen, mint a bárány, mert asszonyt fog emelni, szép, fiatal, szemérmes hölgyet.

Ő maga saját személyében felméne Pestre, ott elegáns hintókat, divatos bútorokat, szőnyeget vásárolt, mert ámbár ő maga kívülhúzott kordovány csizmában járt, s meszelt falú, zsúrolt padlatú szobában lakott, azért oly helyes ízlése, oly finom tapintata, ügyesen elsajátító fel-fogása volt úri termék elrendezésében, hogy – a kárpátfalvi kastély azon szárnya, melyet az úrnő számára választta, nyílt tekintettel a helység felé s oldalablakaival az angolkertnek fordulva – maga sem ismert volna magára az átváltozás után.

A szándékosan gyűjtött frivol képek, mikkel minden szoba meg volt rakva, kiszedettek rámaikból, s helyettök szép tájfestmények, komoly ábrázolatok rakattak, amazokat elvitték a madarasi kastély padlására. E buzgalmat annyira vitte Varga uram, hogy még a régi freskófestményeken levő hamis isteneket és istenasszonyokat is perszvadeálta, hogy viseljék magukat tisztességesebben, s legalább egy kötényt festetett a pongyola gráciáknak, s Apollónak, Bacchusnak igen szép köpönyegekkkel kívánt kedveskedni.

Mindent, ami botrányos, mindent, ami illetlen avagy régibb botrányos kalandra emlékeztet, szorgalmasan eltávolított; az angolkertből a titkos búvóhelyek, a palotából a rendetlen álfolyosók részint lerontattak, részint befalaztattak, a fürdőszobából télikert lett, s a vízvezető csövek az úrhölgy hálószobája mögé vitettek, s a régi múzeum alakult fürdőteremmé.

A nagy ivószobából kihordatott mindent, ami egykori tivornyákra emlékeztetne, a kerek székek, a nagy diófaasztal kivándoroltak, s elfoglalta helyöket a családi régi pénzek és festmények gyűjteménye, melyeket eddig por és pókháló lepett. Az ittas vendégek számára alakult apró cellák, mik egy hosszú folyosórul nyíltak, áttörettek, s lett valamennyiből egy hosszú terem nőcselédek számára. Nem jöhetett elő eset, hogy valaki az ifjú nő előtt elmondhassa: „Itt, ezen a helyen volt János úr ittas, itt verekedett, itt tartá szeretőit.” Minden nyom el volt törölve.

Sőt még a kert mögött épült lovardát is lehordatá, nehogy egyszer valaki elmondhassa a nőnek: „Ime ezen a helyen történtek azok a multságok, hogy János úr tizenkét parasztleányt szilaj lovakra ültetett, s ittas vendégei gyönyörködésére elbocsátá őket a hánykódó méneken, miket hosszú karikás ostorral űztek kurjongató hajdúk. Volt nevetség és jókedv, mikor egy-egy a lyánok közül lehullott. Egyet el is tapostak a lovak.”

A sok bohóc közül csupán Vidra cigány hagyatott meg az udvarnál, tapasztalt hűsége iránti tekintetből, de neki is meghagyatott az érdemes jószágigazgató által, hogy ezután okosan kell magát viselnie.

– Akkor leszek még csak nagy bolond – monda erre Vidra cigány.

Midőn aztán a vidéken híre futamodék, hogy János úr megházasodott, jöttek mindenünnen a különféle gratulációk az ismerős eredeti fickóktul, ki versben, ki prózában.

Varga uramnak gondja volt mindezen leveleket elfogni és megtartani magánál, mert tele voltak azok mindenféle bohósággal, amikért nagyon kár volna, ha János úr vagy éppen szeretett hitvese kezébe jutnának. Különösen egy ocsmány paszkvill érkezett a többek között, tele mindenféle piszkos, szennyes ötletekkel, amilyeneket ronda lelkű poéták szoktak versbe szedni, s tisztújítások, követválasztások alkalmával egymás választottjaihoz mázolni. Undok

rohadékai a költészetnek, minőket nyomtatásban soha nem látni, de amelyeket számtalanszor leírnak, olvasnak, egyik kéziratból a másikra másolnak, s jobban ismernek, mint a leghírhettebb költők örökbecsű munkáit.

A Kárpáthyhoz küldött ilyenmő versbe szedett pizsok Gyárfás poéta által mázoltatott papírra, ki eltávozván régi urától, mint komisz, közönséges lelkek szokták, annak ellenségéhez szegődött át, Kutyalvi Bandihoz, s ekként leginkább ismeretes levén a nábob gyöngéivel, azt legérzékenyebb részén találhatá. A küldött poéma annyira túl volt halmozva frivol, boszontó, ingerlő, undorító kifejezésekkel, hogy a becsületes jószágigazgató elolvasván azt, azon gondolatra jött, hogy összeszedve a nábob hajduít, rajtamenjen Kutyalvi Bandin, s poétájával együtt ott saját portáján megcsapassa, hanem csak mégis okosabbat gondolt később. Fogá a paszkvillt, úgy ahogy volt, egy szelet érett penészes sajtot s egy darab jól behamuzott kenyeret takart bele, mint amely általánosan ismert egyszerű szerekkal szokták falusi gazdák a veszettséghez közelítő kutyákat gyógyítani, s azokat egy külön borítékba pakolva küldé vissza Kutyalvi úrnak, minden komitíva nélkül. Marci vitte el a küldeményt, előre meg volt neki mondva, hogy a legjobb futó lovára üljön, s le ne szálljon róla, amikor a küldötteket kézbesíti, mely, hogy nem maradt kívánatos siker nélkül, bizonyítja az, miszerint Kutyalvi a hamus kenyér és érett sajt láttára majd kiugrott a bőréből dühében, s cséplőinek ordítva parancsolá, hogy csukják be a kaput Marci előtt, aki azonban szintén nem volt rest, hanem amint becsukták mögötte a kaput, lovával egyenesen átugratott a palánkon, s Varga uram nagy szatiszfakciójára azzal a hírral ért vissza Kárpátfalvára, hogy Kutyalvi valamennyi béresével együtt egész az erdő széléig szaladt utána lóháton.

Maga János úr a legörvendetesebben volt meglepetve, midőn hazaérve, semmit sem talált azokból, amiktől *félt*; akárhová nyitott be, mindenütt új bámulat érte; a csintalan tréfák tanyáiból komoly, tisztességes termék váltak, akárkivel találkozott palotában és udvaron, az mind becsülettudó, jámbor ember volt, s midőn legelső úri barátai megjelentek nála, mind oly illedelmesen viselék magokat neje irányában, hogy Fanny előtt merő mesének látszhatott mindaz, amit a nábobrul beszélni hallott, még mikor nénjeivel lakott, s gyermekésszel együtt nevetett a dandyk által előadott anekdotákon, miknek sikamlós értelmét csak most kezdé még felfogni.

Semmi sem volt azokbul igaz. Hiszen semminek sem látszott nyoma.

A cimborák eleinte őrizkedtek kíméletlen emlékeztetéseket tenni János úr előtt, később pedig, midőn János úr vevé észre, hogy a betyár kompániák ismét kezdenek odakapni hozzá, s van kilátás, hogy bizalmukkal meglehetősen terhére fognak lenni, talált ki számukra valamit, aminek alkalmazása teljesen használatosnak találtatott.

Már akkor kezdett valami jótékony vérkeringés, elevenség mutatkozni a nemzetben; közhasznú, közérdekű társulatok alakultak mindenféle nemzeti, emberiségi, tudományos vagy gazdasági célok előmozdítására. Kárpáthy mindezen társulatokba beíratta magát, s szívesen vevé, ha itt-amott tiszteletbeli elnöknek, pártfogónak megválaszták; ha aláírási íveikkel megtisztelték. Midőn aztán jöttek a *kortyondi* fráterek, mindig volt a zsebében egy-két aláírási ív, melyet maga kezdett meg, alatta a felesége neve, ugyanannyi összeggel; a verembe esett látogató azután akár lármázott, akár szitkozódott, akár rimánkodott, akár szabódott, meg volt szorítva, nem menekülhetett, ki kellett magát váltania, mint a „kútba estem”-nél. Ha nem kellett neki tudóstársaság, ott volt a másik ív cukorrépagyár felállítására, ha azt nem találta eléggé közemberiséget érdeklőnek, tetszhetett aláírni a népszerű iskolai könyvek terjesztésére; ha azt bolondságnak tartotta, megragadtaték a Berettyó átvágásait létrehozó társulat részvényei által. Ha jobb szerette a vizet, s nem akart a szárcsákat nyugtalanító vállalatról hallani, megtámadtaték mind a négy szuperintendencia nevében, s ha három alól kibújhatott, haragudván megfejthetlen okokbul reájuk, a negyedikért áldozatul kellett esnie.

Utoljára kerülni kezdték a fráterek Kárpáthy udvarát, mint valami gonosz hírű calabriai vendégfogadót, s aki véletlenül találkozott vele, már messziről elkezdett szabódni, hogy ő már lefizette büneinek zsoldját, neki békét hagyjon.

Akinek még az sem használt, azt elcsalta magával a Szentirmaynál tartani szokott közérdekű ülésekbe.

Ott komoly, tudományos készültségű, mívelt férfiak szoktak összegyűlni, kiknek körében gonoszul érzék magukat az ilyen gőzkörhöz nem szokott jó fiúk, s reszkettek azon gondolat-tól, hogy Szentirmay egyszer a nejével is meg találja őket ismertetni, aki, mint mondják, igen finom és magas míveltségű delnő, s vannak emberek, akik az ily hölgyek közelében nagyon kényelmetlenül érzik magukat.

Ah, Kárpáthy előtt, az egészen más. Arról tudja az ember, hogy nem valami előkelő családból származott, sőt a szavait sem igen szükség megválogatni, mert odahaza hallhatott minden bohóságot, s nem neheztel meg, ha véletlen egy-egy dévaj kifejezést szalaszt ki az ember jókedvéből az ajkán, míg Szentirmayné előtt az ember sem szólni, sem moccanni nem mer, mert az Angliában növeltetett, mely ország asszonyairól azt mondják, hogy ha jelenlétükben valaki egy lábát a másikra felteszi, avagy beszéd közben ezen szavak közül: „kapocs, ing, gombostű, harisnya” egyet ki talál a száján eresztetni, vagy ha kesztyűjét lehúzza, rögtön felkelnek mind, s otthagyják az embert a faképnél.

És így sohasem bizonyos róla az ember, hogy mikor fog iszonyú neveltlenséget elkövetni.

Mint már fülhegygel hallottuk, a legközelebb jövőben ismét egy közérdekű intézménynek kelle létrejönni, mégpedig János úr elnöktele alatt, ki az eszmének legelső megindítója vala, amely rövid időn az egész társadalom minden név szerinti osztályának kivétel nélküli tetszésében részesült.

Oly eszme, oly indítvány vala ez, mely varázshatalommal egyesíte minden pártot, akár fehér, fekete, veres vagy tarka toll, akár zöld ág vagy szalag volt is azoknak jelvénye, s neveztek légyen magukat konzervatív, reformer vagy liberálnak (radikálról még akkor szó sem volt) – mind egyesülének a nagy eszme körül, mely, hogy nem volt múlandó, hiú tárgy, mutatja az, miszerint mind e mai napiglan hasonló – ha nem nagyobb – népszerűségnek örvend, mint megkezdete napjaiban, s közlekedésre gyűjtő érdekében azóta sem vesztett, de bizonyosan nyert.

E varázserővel bíró eszme, melynek szerencsés indítványozója Kárpáthy János úr volt, nevezetik agarászegyletnek.

Nem kételkedünk rajta, miszerint azt, mielőtt kimondtuk volna, a megelőző magasztalásokból kitalálta mindenki.

Az agar okvetlenül egyike a legfontosabb és figyelemre méltóbb tüneményeknek a hazai természetben, de legkivált azon sokoldalú hivatásánál fogva, mellyel a közélet rugóiba vág, kénytelenek vagyunk azt mint a társadalom világának egyik pozitív tényezőjét tárgyalni.

Nem tekintve azon csaknem misztikus, mondhatnók delejes hajlamot, mellyel e délceg állatok az úri körök iránt viseltetnek, mintha éreznék, hogy ők képezik az állatvilág arisztokráciáját, csupán azon hagyományszerű ősi szokást kívánjuk figyelembe vermi, miszerint sem Magyarországon, sem pedig Erdélyben nem lehet képzelni előkelő házat, melyben e nemes barmok kiegészítő csoportozatot ne képezzenek. Bárhova lépünk be, ott húznak le bennünket az udvaron, ott ásítanak a konyhában, ott vakaróznak az előszobában, ott ágaskodnak ránk az ebéd-lőben, ott kapkodnak a legyek után a szalonban, ott ülnek a pamlagon a háziúr, a háziasszony-ság mellett, a zongora alatt, a karszékekben, s mentül gazdagabb valaki, annál nagyobb számban és általánosabb kiterjedésben, de a legszegényebb nemesembernél is hasonló elő-

jogokban és legalább két példányban. Ha hozzávesszük ehhez hajdani hadvezér Bástának azon nyilatkozatát, miszerint egy időben azzal fenyegette az erdélyi urakat, hogy addig meg nem nyugszik, amíg egy agarat tarthat valaki az országban; ebből átlátandjuk, miszerint az agar nemzeti jólétünknek hévmérője, s egyszersmind egyike fajunk fensőbbiségi szimbólumainak.

De nemzetgazdasági tekintetben is fontos és jelentékeny tényező az agar, mert nem is említve azt, hogy a legszebb kalapok a nyulak szőréből készülnek, ami tehát nevezetes kereskedelmi cikk, mellőzve azt is, miszerint hazánkban a gyümölcstenyésztésnek legátalkodottabb ellenségei a nyulak, melyek a fiatal ojtványok kergét lerágnak, s ekként gyümölcstenyésztésről addig szó sem lehet, amíg az agarak rendes működése szervezve nincs; csupán arra kívánjuk figyelmünket vetni, vajon a hazánkban annyira pártolható lótenyésztés és nemesítésnek mi a legerősebb rugója? Az agar! Ki a tatár fog szaladni az agar után? Ahhoz ló kell, mégpedig jó ló. Tehát az agarászat mozdítja elő a lótenyésztést.

Ehhez járul még az is, miszerint az agarászatban talált élvezet sok gonosztól megóvja az embert; megőrzi mindenféle rossz könyvek, ostoba újságok olvasásától, s a nemzeti kedélyt azon ősi egyszerűségében tartja fenn, amidőn még a nyughatatlan tudományok s feszező költészet nem cserélték ki a korszellemet.

Azt se gondold pedig szíves olvasó, hogy az agarászat valami oly felületes tárgy, amihez minden előleges stúdium nélkül lehet érteni, hogy agarat is olyan könnyű nevelni, mint könyvet írni. Ahhoz nagy előrelátás, széles ismeretek, gazdag tapasztalás, kölcsönös eszmecsere, higgadt ész és nem higgadt erszény kívántatnak; egy-egy jó agar öt-hatszáz p. forinton kel, s ha minden magyar földesúr egyszer életében csak egy kölyökagárnak az árát fordítaná hazai literatúrára, azt örök időre virágzóvá tehetné; amiből átláthatod, mily fontos és életbevágó kérdés hazánkban az agarászat, s mily büszkék lehetünk mi más nemzetek felett, midőn a közmíveltség ezen ágazatát oly tökélyre fejlesztők, hogy századok kellenek hozzá, míg valaki bennünket utolérhet azon ostoba népek közül, melyek ipar, kereskedés, tudomány, művészet s furcsa találmányokon törnek ezalatt fejeiket.

Hogy mily szenzációt gerjesztek mind a két hazában János úrnak ímez indítványa, annak leírásához sokkal erősebb fantázia és lelkesültebb toll kívántatnék, mint az enyém. Felvillanyozta az egy időre a példabeszéddé vált letargiát, megmozgatta a társadalom minden rétegét, elfeledteté a tisztújítási ingerültségek utóféjdalmait, ellenséges családokat békítette ki egymással, háttérbe szorította minden egyéb aprócseprő indítványokat, és sok ideig kétséges versenyt futott az indítványba jött magyar akadémia kérdésével, s csak akkor engedte át annak az elsőbbséget, midőn indítványozói megígérték, hogy eme második közérdekű vállalathoz is hozzájárulandnak tehetségeikkel.

Minélfogva a legnagyobb biztossággal várhatjuk, hogy a nemsokára tartandó alapító gyűlés a kárpátfalvi kastélyban egyike leendő a legfényesebb és legérdekesebbeknek, miután az ország legtávolabb részeiből is történtek előre való ígérkezések e nevezetes alkalomra, s nagy a feszültség és várakozás; vajon a kitűzött aranybillikomot, ezen felirattal: „Küzdeni hogyha tanulsz, vár pályádon a borostyán!”, mely igen szép buzdítás agarak számára, melyik fogja elnyerni az országghírű versenyzők közül? János úr Marcija-e avagy Horhi Miska Szellője? Az egész Bükkalja in massa kész fogadni hogy a Borsod megyei alispán Fecskéje mind a kettőn kitesz, míg a dunántúli kerületben alig van valaki, aki meg ne volna felőle győződve, hogy a Győr vármegyei, bönyi születésű, kisbéri neveltetésű Szikráé leendő mindenekfelett az elsőbbség; valamennyien azonban félelemmel emlegetnek egy erdélyi csodaállatot, mely mezőségi közbirtokosé, s melyért magyarországi urak már kétszáz darab aranyat is ígértek, de tulajdonosa nem adá, s most erősen köti az ebeket a karóhoz, hogy elragadja Magyarország elől a győzedelmi pálmát.

Már a kihirdetett ülés napját megelőző hetekben alig győzi a fiskális a sok levelezést, minél-fogva most már nemcsak az ujjai tintásak másodízíglén, hanem egyúttal a hajfürtei is, melyek szőkék levén, nagyon meglátszik, hogy oda szokta törülni a tollat, sőt még a nyelve is az, mert azt meg itatóspapiros helyett használja, ha elcseppen a tinta, felnyalván vitézül.

János úr mindennap egész halmaz levelet kap az ország minden részeiből; maga elolvassa azokat mind. Egyik üdvkívánat, másik részvények megrendelése, ismét másik ígérkezés a gyűlésen megjelenni. Vannak, kik a haza boldogabb napjait látják már-már felvirulni, sokan fényes jövőt ígérnek az agártenyésztésnek, némelyek szolgálnak bölcs tanácsadásokkal az alaptervezetre, mások szívesen ajánlkoznak a státútomok kidolgozására. Egy-egy holta napjáig boldognak érezné magát, ha az igazgató választmányba kineveztetnék; más kéri a nagyon tisztelt társulatot értesíteni, miszerint ő maga ugyan, minthogy csúzban szenved, nem lehet olyan szerencsés, hogy az ülésben részt vehessen, de agara által okvetlenül képviseltetni fogja magát a versenyen.

És ezen leveleket János úr nagy elégteliséggel hagyja heverni asztalán, még a borítékokat sem engedi kisépni a szobából. Legyenek ott; gyönyörködhessek bennök, valahányszor belép, csupán néhány profánus vakmerő levele vándorol a tűzbe, akik olyasmit mernek írni, mintha jobb volna, ha azon gondolkoznátok, hogy népiskolákat, kiseddóvókat, gazdasági egyletet, mútárlatot, Tisza-szabályozást, Vaskapu-áttörést, útcsinálást, múzeumot, akadémiát, színházat, takarékmagtárákat ajánljatok egymás buzgalmába; az ilyen alacsony gondolkozású emberek levelei figyelembe sem vétetnek. János úr sokkal jobban át van hatva eszméje nagyszerűségétől, hogysem visszariasztatni engedné magát. Aztán adakozott ő mind a fenn megnevezett célokra is, miket egy nyughatatlan gróf és más, bőrükbe nem férő hazafiak a nemzetre rádísputáltak. Igaz ugyan, hogy annak felével, amit évenként az agarászatra fordít, felét ezen vállalatoknak kiránthatná a sárból; azonban azt sem lehet elvitatni, hogy ezek majd csak megélnék azért valahogy, míg az agarászat felvirágzására okvetlenül áldozatok kellene, mert az agár, mint már említők, „non nascitur, sed fit” (nem születés által lesz agárrá, hanem a kellő kiképezetés által).

...De most hátrább egy kissé az agarakkal!

Az ünnepély, a gyűlés, a nagy sokadalom előkészületei nagy részben igénybe vették Fanny figyelmét és szívét.

Szívét is?

Sokan, igen sokan fognak ott lenni, a nemesség színe-java, jelesei együvé gyűlnek; ott lesznek a komolyabb, ünnepeltebb férfiak is, mert Kárpáthy János iránt mindnyájan viseltetnek némi előszeretettel, kiben minden bohóságai s bizarr eszméi dacára annyi fogékonyság van minden jó iránt, hogy nagy és nemes vállalatoknál éppoly biztossággal lehet reá számítani, mint hetyke, tréfás ötleteknél.

Aztán ily esetnél az emberek egymást húzzák oda. Mindenki arra gondol, hogy sok embert, sok szép asszonyt, sok bohó férfit fog együtt találni, s egymás rovására ígérkezik mulatni.

Ez volt az első ilyenmű ünnepély, melybe János úr hölgyeket is hívott meg. Hiszen most már ő is nő volt.

Fanny remegve gondolt rá, vajon eljönnek-e a meghívásra a vidék előkelő delnői? Érdemesítik-e őt arra, hogy magas köreikbe felvegyék? E magas, feddhetlen családok hölgyei, kiknél nemcsak a nemesség szállt anyáról leányra, hanem az erény, a szeplőtelen hírnév is. Fogják-e ezek őt azon polcon elismerni, melyre a szerencse és egy bohó vénember szeszélye hozta? Fogják-e neki elfeledhetni családját, annak homályos eredetét és undok dicsőségét?

A férfiak bizonyosan eljönnek a környékből, mindazok, akik hírnévvel, országosan ismert hitellel bírnak. Napokig fog tartani az ünnepély. Első nap lesz az ülés; a hosszú teremben fognak ülni a komoly férfiak, oldalt a karzaton lesz hely a hölgyek számára, ahonnan hallgathatják az elmés beszédeket. Ezt befejezi egy népes lakoma; ő ott fog ülni mint a ház asszonya, látva mindenkitől... vajon ki fog az ő egészségeért áldomást inni?

Másnap következni fog az agárverseny. Nők, férfiak délceg paripákon fogják úzni a furfangos, csalárd rókát. Ő is lovon fog ülni... vajon ki leend az ő lovagja?

Estve a legbátrabb lovagnak, ki agaraival legtöbb, legmerészebb fogást tett, arany és gyönggyel kivert nyeregtakarót fog ajándékba adni a ház asszonya, melyet maga hímezett... vajon ki nyeri azt el?

Harmadnap fényes táncvigalommal végződik az ünnepély; milyen szép, milyen ragyogó látvány lesz az. Annyi szépség, ifjúság, gyönyör vegyülete, ártatlan vonzó vigalom; minden virágnak van zöldje, szép, szemérmes hölgyek mellett bátor, daliás lovagok, kik egymásra mosolyognak, és szíveikben nem gondolnak semmi rosszat... Ki fog őreá mosolyogni?

Most és mindig és örökké ott lebegett lelke előtt a tüneményé vált ideál. Azt látta ott a gyűlés asztalánál ülni, és óhajtott elveszni sóvár bámulatában, de úgy, hogy az ne láthassa. Őt látta felkelni maga előtt, s előre sejtett csengő tiszta szóval hallá az áldomást ajkairól, és elgondolá, hogy milyen szép volna, ha az összekocantott pohár méreggel volna telve, és azt kiinni az utolsó cseppig, és meghalni, és ő ne tudná azt meg soha. Őt látta maga mellett futtatni sebes paripán, a széltől kigyulladt arccal, sebesen, sebesen, és elgondolá, hogy milyen szép volna, ha egyszerre övele elbuknék a ló, s leesnék, meghalna előtte, és az ifjú sohase tudná meg, miért halt meg. Őt látta itt és ott és mindenütt, bárhova gondolt, bármire vezeté figyelmét, csak a névtelen kép állt mindig előtte, és követte azon gondolat, hogy milyen jó volna meghalni.

XVIII. Szegény asszony!

Szegény asszony!

Értjük alatta Kárpáthynét.

Férjével éktelen nagy gazdagságot és egy roppant nagy nevet kapott. Mindkettő nagyobb teher, mint áldás.

Hisz a gazdag számára sem jön fel kétszer egy nap a hajnal, s a világ minden kincsei birtokosának sem árulnak örömet, meglegedést, szívbeli boldogságot, szerelmet, nyugalmat, édes öntudatot.

És az előkelő név?

Az egész világ tudja, mint jutott ő e névhez. Egy bolondosnak ismert öregúr, hogy bosszút álljon unokaöccsén, nőül vett egy rossz hírű családból eredett leányt, kit ez máskint tán elcsábított volna.

Az öregúr vagy nagylelkű volt, vagy bolond. A leány okvetlenül hiú és nagyravágyó... Várnak reá.

Mindenki kész ragadománynak hiszi.

Csak hadd jelenjen meg azokban a magas körökben, mikbe feltolakodott.

A hölgyvilág előre számít a mulatságra, melyet ügyetlenségei, ismeretlensége, balfogásai, hiúsága, tán majd később kalandjai, sőt botránjai szolgáltatni fognak; a gavallérvilág szinte oly biztosan számít mindezekre; a hölgy veszendő portéka, fiatal, szenvedélyes, hiú, teli vágygal, könnyelműséggel, legalább minden arra mutat, semmi sem lesz könnyebb, mint őt elejteni, s egyszer megbuktatva nem marad számára egyéb hátra, mint elveszni mások gyönyörűségére.

Nincs senki, akitől egy őszinte szót várhasson, akire egy őszinte szavát rábízhatta, akitől tanácsot kérjen, akiben bízzék, akihez ragaszkodjék, aki pártját fogja, vezesse, utasítsa. Férje legkevésbé.

János úr minden kötelességét teljesíteni véli, amidőn neje kényelméről gondoskodik, midőn a világ minden részeiből összehordja azt, amiben asszonyok gyönyörködni szoktak, a piperétől kezdve egész az imádókig.

Igen, az imádókig.

Mert amint a kortyondi fráterek elmaradoznak a kárpátfalvi háztól, a régi dáridók megszűntével, helyettük más, új világ kezd odaszokni, kiket többé nem a nábob jó bora és rossz tréfái, ripőkjei és menyecskéi csálnak oda, hanem a szép nő, az elhírhedett, a csodára állított szép nő, ki iránt kétszeres oka van mindenkinek érdekes reményeket táplálni: egyik a férj, másik saját híre. Hozzá egy lépéssel közelebb van minden ember, mint egyéb úri hölgyekhez.

Csaknem mindennap megfordulnak a kárpátfalvi kastélyban a környék legelső arszlánai:

Az ifjú Darvay Jenő, kit a megyei szabadelvű párt vezérének tart a közvélemény, mert hosszú szakálla van. Van-e egyéb oka is e véleményre, azt bizonyosan nem tudom.

A szép Csendey Rezső, ki nem restelli, hogy a világ által szépnek neveztetik. Én részemről nagyon boszontónak hiszem azt egy férfit nézve. Kicsicsomázott arc, középen szétválasztott haj megkenve, megbodorítva. Két okos szót sem lehet vele beszélni.

A szőke báró Berky Tivadar, aki különcöt játszik, nyergelve ül a székre, félszemüveggel pislog, inggallérát az orráig ereszti, s maga is azt hiszi magáról, hogy különös ember.

Az ünnepelt Csepcsi Aladár, minden bálban patentírozott előtáncos, aki nem emlékezik rá, hogy találkozott volna nővel, aki utána ne bolondult volna, vagy férfival, aki úgy táncolja a mazurt és keringőt, ahogy ő.

Egy hosszú, öles gróf, aki maga is megvallja magáról, hogy rútabb embert nem látott magánál, de azért mégis tagadja, hogy ha valaha egy vetélytársa megelőzte volna. Tán azért, mert lábai elég hosszúak, hogy keresztül-kasul lépjen akárkin.

Egy halavány fiatalember, ki abban a gyanúban áll, hogy álnév alatt verseket ír. (Sietünk kiementeni, e gyanú annyira alaptalan, hogy még az is kétségbe vonható, vajon tud-e egyáltalában írni.)

És azután egy csapat szemét ember, aki üres léhaságokat beszélni, hírt hordani, émygős hízelgéseket, sztereotip bókokat vágni, táncolni, szelet kergetni mind igen alkalmas és jó; meg egy másik csoport léhűtő, mely ábrándozik, sóhajtozik, eped, romantikus képeket vág, s amellet csak úgy iszik és kártyázik, és fut a szobaleányok után, mint a többi; és még egy harmadik légió apró ember, aki igazán meg van örülve a szép asszony iránti szerelmében, csak azt nem tudja, hogy mi fán terem az az alma, amitől az is viszonszerelmet érezhetne, s efölötti tépelődéseiben vékonyá szárad, mint egy tökehal; íme, ezekből áll az új télkert, mely Kárpátfalván virul, amióta a parasztmenyecskéket ideálszépségű delnővel váltotta fel a nábob.

Szegény asszony!

Mennyire keresne menekülést e nyomasztó, szomorító, untató, boszontó környezet elől. De hol, de kinél? Egy szív sincs hozzá közel, mely őt megértené. János úr nagyon lekötelező magaviseletet vél neje iránt tanúsítani, midőn őt e vidám társaságokban a kétségbeesésig engedi mulatni.

Milyen törpék, ostobák, ízetlenek, fajankók ezek mind az ő ideáljához képest, akit alkotott magának szívében!

Milyen önzők, üres lelkűek, haszontalanok, hiúk ezek mind azon férfival összehasonlítva, kinek képét lelke szentélyében őrzi!

Miért nincs legalább egy nő, egy jó barátnő közel, kit lelkébe hagyna pillantani, ahol az őrzött kép senkitől nem sejtve pihen?

A közelgő társulati ünnepély már nem messze volt.

János úr összehívott nagy csomó úrnépet az adandó vigalomra, s a meghívottak neveit feljegyeztetvén egy hosszú lajstromra, azt beküldé Varga uramtól nejehez, hogy nézze át, s ha történetesen kifelejtett volna valakit a névsorozatból, akit ott látni óhajtana, jegyezze fel.

E különös gyöngédség mutatja, mily előzékeny János úr neje iránt.

Varga uram elhozá a lajstromot, sorba kopogtatott minden ajtót, s ki nem nyitott egyet is, amíg rá nem kiáltottak, hogy „Szabad!” Megpillantva úrnőjét nagy tisztelettel állt meg a küszöbön, s nagyon szerette volna, ha most egyszerre olyan hosszú keze lenne, hogy onnan az ajtóból a pamlagig nyújthatná az írást.

Fanny különösen vonzódott ez öreg emberhez. Némely embert azzal jutalmaz meg a sors, hogy becsületes tiszta lelkét arca vonásaiban engedi láttatni, hogy első tekintetre mindenkinek bizalma támadjon hozzá. Fanny nem várta, hogy Varga uram közelebb jöjjön, hanem felkelt, és eléje ment, megfogá kezét, s dacára az öregúr azon törekvésének, miszerint minden lépésnél meghajtsa magát, előrehúzta, leültette egy karszékbe, s hogy fel ne állhasson, gyermeteg

kedélyesen átfogta karjaival, ami a jó öregurat a lehető legnagyobb zavarba hozta. Természetesen, amint Fanny elereszté, és leült, ő azonnal felállt.

– Ugyan édes Varga *bácsi*, maradjon ülve, vagy különben én is felállok.

– Pedig nem volnék érdemes e különös tiszteletre – rebege a jószágigazgató, szép óvatosan bocsátva magát vissza a karszékbe, mintha attól is bocsánatot akarna kérni, hogy elég vakmerő beleülni, s előrehajlott, hogy nagyon nehéz ne legyen neki.

– Hát mit hozott nekem, édes jó Varga *bácsi*? – kérde mosolyogva Fanny. – Ha semmit sem hozott, annál jobban szeretem, mert akkor magát hozta. Lássá, én úgy örülök, mikor önt látom.

Varga úr olyasvalamit rebegett, mintha meg nem foghatná, mivel adott okot e rendkívüli kegyeletre, s egyszersmind sietett átnyújtani a küldött iratot, elmondva hozzá János úr izenetét, s azután iparkodott búcsút venni.

De Fanny észrevé az előkészületekből, hogy menni akar, s megelőzte benne.

– Maradjon kérem, némi kérdeznivalóim lesznek.

Ez parancs volt. Varga úrnak le kellett ülni. Ily gonoszul semmi examen előtt sem érezné magát. Vajon mit akar tőle kérdezni a nagyságos asszony? Bárcsak más ülne most itt az ő helyén!

Fanny kezébe vevé a névsorozatot, s végigolvasta azt. Szíve elszorult bele. Mennyi idegen név, akiről ő csak annyit tud, hogy azok mind előkelő, nagy emberek, magas állású férfiak, feddhetlen delnök nevei; egyetlenegy ismerőse nincs e nők között, sejteni nem képes; kihez vonzódjék, kitől féljen? Férje, mint mindenben bizarr, úgy itt is azt gondolá, hogy a szokásos bemutatások nagyon sokáig fognának tartani, s ehelyett azt találta ki, hogy mindazokat, kikkel ismeretséget akar tartani, egy nagy ünnepélyre összehíva, nejét ott fogja bemutatni. Azt hívé, hogy e nő, ki a *finom világ* estélyén Kecskereynél annyi önbizalommal, annyi diadallal tudott fellépni, itt is fel fogja találni azon helyet, azon szerepet, melyre szépsége, szíve jogosítja. Ah, de az egészen más helyzet volt. Ott tudta jól, hogy ellenei közé lép, tudta, hogy azokat meg fogja szégyeníteni, senki sem volt jelen, aki előtt bármi okból is le kellett volna sütni szeméit; míg itt komoly, erényeikre büszke s állásukat jól érző hölgyek társaságában úgy fog ő megjelenni, mint aki nem maga választja szerepét többé; ha bátran, biztosan lép fel, megtörik, ha megalázza magát, kigúnyolják, erényeiben nem hisznek, szépségeért gyanúsítani fogják, akárki szólанд hozzá, bárminő édes nyelven, a nyájas szavak háta mögött titkos célzás, bántó kiszámolás van rejtve. Jaj neki, ha el nem érti azt, jaj neki, ha elérte, és el nem tudja titkolni. Jaj neki, ha vissza nem tudja adni, és jaj neki, ha visszaadja. – Szegény asszony!

Az előtte álló nevek során végig-végig hordja szeméit.

Hogy azok között igen sok jószívű, kegyes, szelíd indulatú hölgy van, kiket úgy tekinthetne, mint édesanyját (nem Mayernét, hanem egy ideális édesanyát, amilyennek képzeletben azt az ember) és sok érzelemdús lyánka, ifjú, rokonszenvű hölgy, kiket testvérei gyanánt szerethetne (ismét nem az igaziakat értve), arról világos sejtelmek vannak.

De hogyan ismerhessen azokra, hogy közelítsen hozzájuk, mi által nyerje meg szíveiket, bizalmukat? Hátha éppen az előtt tárja fel lelkét, aki gúnyt fog üzni belőle? Hátha visszautasító, hideg tekintettel találkozik, ahol meleg, résztvevő kebelre vélt találni?

Újra meg újra átolvasta a névsorozatot, mintha a nevek hangzásából akarná megtudni a személyek jellemét, majd felsóhajtva tevő azt le maga elé, s kérő tekintetét a jószágigazgató felé fordítja.

– Édes Varga *bácsi*, megbocsásson, ha egy kéréssel terhelem.

Varga uram sietett felelni, hogy parancsoljon vele, legalázatosabb szolgájával.

– De e kérés nagy, igen nagy.

Varga uram bizonyítá, miszerint ő mindenre kész a világon, akár e percben leugrik az ablakon, ha a nagyságos asszony úgy kívánja.

– Egy kérdést akarok önhöz intézni, de amire igen őszinte választ várok.

Varga uram el volt szánva mindenre.

– De nagyon őszintének kell önnek irántam lenni; úgy vegye ön e kérdést, mintha ön édesatyám volna, s most nekem mint leányának, tanácsot adna, mielőtt a világba lépek.

E szavak oly érzékeny, oly szívből jövő hangon voltak mondva, hogy Varga uram meg nem állhatá, miszerint dolmánya belső zsebéből egy kockás gyapot zsebkendő elővonva, azzal szemeit meg ne törülgesse.

Fanny közelebb voná hozzá székét, s a névjegyzéket egész hosszában kiterjeszté előtte.

– Lásza, kedves barátom – monda Fanny, leírhatlan szeretetreméltósággal fektetve szép gömbölyű karját az öregúr vállára –, ezek itt mind idegen nevek előttem, egyet sem ismerek azok közül, akik fel vannak írva. Nem tudom, kitől féljek, kihez ragaszkodjam, kit nevezek barátomnak, barátnémnak, s ki előtt zárjam el szívemet? Én tudom, hogy nehéz, nagyon nehéz szolgálatot kérek öntől, de önnek ismerni kell mindezeket; ön legjobban tudhatja, mit akarok!...

Varga uramat nagyon elérte a titkos köhögés; a tarka gyapot zsebkendő ismét előkerült, ezúttal a homlokát kellett megtörölni véle, mert nagyon izzadt.

– Méltóztatik parancsolni? – kérdé olyan hangon, mintha minden szótag lábára éppen olyan szűk csizmák volnának húzva, mint az övére.

– Azt a szívességet várom öntől, hogy akik e névsorozatba fel vannak jegyezve, vegye sorba, és mondja el őszintén, nyíltan nekem: „Mit tart felőlük, milyen jelleműeknek ismeri őket ön, milyennek a világ. Kiket tart szeretetre, kiket hidegségre méltóknak?”

Jó Varga uram sem volt ilyen rigorózumba fogva soha.

Ha azt kívánta volna tőle Kárpáthy né, hogy hívjon ki párbajra ötöt-hatot azok közül, akik ott fel vannak írva, vagy hogy menjen el külön mindegyikhez gyalog valamely izenettel, avagy hogy valamennyinek a legrövidebb idő alatt teljes és tökéletes genealógiáját készítse el, az mind csekély lett volna ahhoz képest, amit most kért tőle.

Ő, a legalázatosabb, emberségtudó szolga, ki olyan szertelen nagy tisztelettel viseltetik mindenki iránt, aki a magasabb köröknek tagja, hogy boldogtalannak tartaná magát, ha vagy egyszer beszéd közben valakinek a nevét úgy mondaná ki, hogy elől-hátul meg ne címezze, magyarországi uraknál így: *méltóságos ez és ez őnagysága*, erdélyi uraknál pedig így: *nagyságos ilyen és ilyen őméltósága*; és most ő mondjon bírálatot, úgyszólván ítéletet ennyi nagy uraság felől, akiktől már az is elég szép tisztelet, hogy megengedik egy olyan csekély embernek, mint ő, hogy neveiket kimondja.

Varga uram kétségbeesetten zsúrolta talpaival a padlót, s a tarka gyapot zsebkendővel fényes homlokát. Nagyon meg volt akadva mai nap a köhögéssel, s valami olyanforma óhajtásnak kezdte helyet adni szívében, mintha igen föltehető esetnek tartaná azt, hogy most őt, amint ott ül, egyszerre kicseréljék az ezeregyéjszakai szellemek, s valaki mást ültessenek a helyébe, őt pedig eldugják egy hombár alá, ahol senki rá ne találjon.

Végre zavara és kétségbeesése tetőpontján úgy tetszek neki, mintha Kárpáthyne szolt volna ismét.

– Tessék.

– Nem szoltam, edes barátom – felelt Fanny, és mosolyogva tekintett a becsületes örege.

Ez látta, hogy valami módon hozzá kell fogni feladatához, s vevé a lajstromot, melyet Fanny eléje tolt, majd közel, majd ismét messze tartó szemektől, mintha azzal kecsegtetné magát, hogy hátha az idő alatt, amíg ott ül, elfelejtett olvasni. Azután meg a túlsó felére nézett a papirosnak, oda, ahol már semmi sem volt írva, mintha azt gondolná, hogy sympathetica tintával mindenkinek a neve mögé van írva az a felelet, amit őneki kell elmondania.

Fanny észrehevé a jó öreg zavarát, s buzdító nyájassággal fordult ismét hozzá.

– Édes barátom. Tekintsen engem úgy, mintha atyám volna, kitől egyedül kérhetek tanácsot ebben az ismeretlen világban. Én nem tehetek róla, hogy önt úgy tekintem, mint atyámat. Miért volt ön hozzám olyan jó, olyan kedves?

E szavak való, mélyen érzett jelentősége által megerősödve érzé szívét a jó öreg, s még egyet bátran és elhatározottan köhintett, mint végső adieu-t a gyávaság kísérteteinek, s azzal megkeményítve lelkét, válaszolt.

– Nagyságos asszonyom, engemet érdemeim felett megtisztel nagyságod határtalan kegyelme, és én kimondhatatlan boldognak és szerencsésnek érzem magamat, amidőn nagyságodnak bármi csekély szolgálatot is tehetek. És ámbátor gyűlöletes dolog egy olyan csekély embernek, mint az én személyem, olyan nevezetes férfiakra és asszonyságokra ítéletet és vélelmenyt mondani, mint akiknek a nevei itt előttem állnak, de mégis a nagyságod iránti szeretet – engedelmet kérek! – tisztelet...

– Csak hagyja szeretetnek, maradjon, ahogy elébb mondta.

– Igenis. Azt mondom, amit valóban érzek. Nekem is volt egy leányom. Régen, nagyon régen. Éppen ilyen idős, mint nagyságod, nem ilyen szép, de igen jó volt, nagyon jó. Meghalt régen, fiatalon. És az nagyon szeretett engem; bocsánatot kérek, hogy őrola szegényről beszélni voltam bátor.

– Úgy, úgy, majd többet is fogunk beszélni róla. Az ő arcképe függ kegyed szobájában az íróasztal felett?

– Hogyan? Nagyságod lett volna olyan kegyes, az én szegény házamnál lenni?

– Elárultam magam. Folytassuk a felvett tárgyat.

– Nem, nem, nagyságos asszonyom, bocsánat szavaimért, nem addig, amíg határtalan, kimondhatatlan hálámat ki nem fejezem nagyságod iránt. Most már kezdek rá emlékezni, hogy midőn hagymázbeteg voltam, legnehezebb óráimban egy szép delnő, egy nem ezen világból való angyal virrasztott ágyam előtt; akkor hagymázos ésszel azt képzeltem, hogy rég megboldogult leányom áll mellettem, most már emlékezem jól; óh, nagyság! nincs szavam kifejezni, amit érzek.

– Térjünk ügyünkre, öreg barátom – szolt Fanny, attól tartva, hogy az öreg elárasztandja hála- és magasztalással.

– Tehát, nagyságos asszonyom, vegye úgy, mint a legjobb szándékból, a legtisztább akaratból eredendő tanácsot azon csekély észrevételeket, mikkel én az elem adott kérdésre felelni próbálok. Nem tartom legelőször is szükségesnek, hogy azon személyekről beszéljek nagyságodnak, akik iránt – hogy is fejezzem ki magamat? – akik iránt nem lehet nagyságodnak teljes bizalmat érezni; mert, ámbátor isten őrizzen engemet azon gondolatól, hogy ilyen nagyúri

emberek és asszonyságok életében valami kifogást találnék, mindazáltal lehetnek okok, miknél fogva nem éppen kívánatos nagyságod személyére nézve a hozzájuk való ragaszkodás. Ellenkezőleg, ki fogom keresni azon személyeket e sorozatból, akik nagyságod jóságát, érzékeny szívét hasonló jósággal, hasonló érzékeny szívvel tudják és fogják visszafizetni. Akiket azután alázatosan elhallgatok, azok iránt méltóztassék azon megnyugvással lenni, hogy becses személyeikben minden elismert jó tulajdonságaik mellett sem találtam olyanokat, melyek nagyságod előtt kívánatosak volnának.

– Helyesen, nagyon helyesen, édes barátom. Ön csak azokat ismerteti meg velem, kiket szeretnem kell, a többiekről hallgat. Ah, önnek jól kell ismerni a világot. Ez bölcs tanács.

Varga uram kérő tekintettel fordult Fannyhoz, mintha instálná, hogy ne dicsérje nagyon, mert megint zavarba jön, s elfeledi, hogy mit akart mondani.

Azután vevé is a hosszú lajstromot, és elkezdte rajta végigmenni, ujját végighúzva rajta, de úgy, hogy a nevekhez ne értesse, nehogy e tiszteletlen érintéssel megbántsa azoknak tulajdonosait.

Hm, hm. Egyet köhintet, és lábaival súrolta a padlót.

Nagyon sok olyan név volt egymás után, akiket kívánatosnak talált éppen semmi észrevételekkel nem kísérni.

Hm, hm. Néha már megállt a neveket kísérő ujj, s Varga uram feltekintett, hogy valamit szóljon, de amíg köhögött, hogy hangjának tisztaságot adjon, s még egyszer visszatekintve a névre, melyet ujjával megbökve tartott, ismét csak mást gondolt, s jónak találá azt illedelmesen azok közé sorozni, kiknek elismert jó tulajdonságait nem találja eléggé ajánlatra méltónak.

Pedig, amint vesszük észre, már mindjárt a vége felé fog járni, s maga is ijedten veszi észre, mennyit mellőzött már hallgatással. S homloka a legőszintébb izzadságcseppjeit gyöngyözi, midőn mindig újabb nevek kerülnek mutatóujja alá, kik iránt ugyan ő mind rettenetes nagy tisztelettel viseltetik, de ha leánya volna, egyiket sem *rekommendálná* bizodalmaiba.

Pedig Fannyt most úgy tekinti, mintha tulajdon leánya volna. A nagyságos asszony maga is úgy kívánta ezt, és mikor ő hagymázbeteg volt, azt képzelé, hogy megholt leánya áll előtte a nagyságos asszony képében.

Kénytelen volt atyai szívének megbocsátani ezt az illúziót.

Ah, végtére valahára kigömbölyödnek arca vonásai.

Keze reszket a papíron, amint e névhez ért. Talált végtére valakit, akit megnevezhet, akit magasztalásával elhalmozhat, akit leánya – a nagyságos asszony bizalmába, szeretetébe ajánlhat.

– Íme nagyságos asszonyom! – szól odanyújtva a névsorozatot. – E derék hölgy bizonyára egy lesz azok közül, akikben nagyságod bizodalmaát helyezheti, és csalatkozni nem fog.

Fanny olvasá a mutatott nevet.

– „*Szentirmay Eszéki Flóra.*”

Emlékezek rá, hogy midőn a névsorozaton magától végigfutott, mikor e névhez ért, mintha valami öntudatlan sejtelem megkapta volna figyelmét, mintha meg lett volna afelől győződve, hogy e név tulajdonosnéjának nem lehet gyűlöletes jellemmel bírni.

– Milyen e nő? – kérdé a jó öregtől.

– Valóban nagy ékesenszólással kellene bírnom, hogy őt leírhasam hozzája méltón. Amiket egy nőnél erényekben lehet keresni, azokban ő mind gazdag. Szelídség okossággal párosulva

jár övele, minden szűkölködő, minden ügyefogyott titkos pártolójára talál benne, ő ugyan titokban tartja jótéteményeit, de a háládatos nyelveket ki kötheti le, hogy róla ne beszéljenek! Nemcsak azokkal érezteti ő szíve jóságát, akik éheznek, fáznak, szűkölködnek és sínyledeznek, kenyeret, ruhát, orvosságot és jó szót osztva közöttük; nemcsak azt cselekszi, hogy a törvény által elítélt bűnösökért a kegyelemosztó magas helyeken esdekel, hanem pártul fogja azokat is, akik lelkileg szűkölködnek, beteget, kiket a világ ítél el; szegény elcsábított leányok, kiket botlásuk szerencsétlenné tett, házaseletök keresztjét nehezen tűrő asszonyok benne pártolóra, védőre találnak, ki azt is fel tudja keresni, mi baja van a szenvedőnek a szívében. Engedelmet kérek, hogy ezt a szabadságot veszem magamnak, noha elismerem, hogy más nagyúri személyek is sok jót tesznek a szegényekkel, de azoknak voltaképpen csak a szegények testi szükségeire van gondjuk, míg ez úrhölgy őket lelkökben is ápolja, s ilyenformán nemcsak a kunyhókban, hanem gyakran a palotákban is talál szűkölködőket, akik segítségére vannak szorulva. Ezer bocsánatot kérek, hogy így bátorkodom beszélni.

– Csak folytassa! – inte Kárpáthy né érdekelten.

– És valójában így ismerik őt mindenütt. Méltóztassék másoktól is kérdezősködni, ha nem azt fogják-e egy szívvel, egy szájjal állítani, hogy boldogságot és meglepedést terjeszt ez úrhölgy maga körül, s áldást visz minden házhoz, melybe belép, mert családi boldogságot és éretnyeket honosít meg azokban, amikre maga adja a legjobb példát; én valójában csak egy úrnőt ismerek, akit méltó helyre állíthassak mellé, s nem volna rám nézve nagyobb öröm, mint ha e kettőt egymással egyetértésben látnám.

Fanny megilletődött arca tanúsítja, hogy elérté a vasfejű öregnek e gyöngéd célzatát.

– Ezerszer bocsánatot kérek ezen szavaimért, de meg kellett magamnak engednem, hogy ezeket elmondjam.

– Fiatal e nő?

– Éppen nagyságod korából való.

– És házassága boldog? – mondá inkább magában, mint kérdezé Fanny.

– Valóban az – felelt Varga. – Igaz, hogy nem is látni messze földön oly egymáshoz illő párt, mint ő és gróf Szentirmay Rudolf úr őnagyméltósága; óh, az nagy ember! Mindenki bámulja esztét és nagy lelkét, az egész ország dicsérve, magasztalva beszél felőle; sokat utazott külföldön, nejtét is ott ismerte meg; mint mondják, addig nagyon életunt ember volt, s hazájával is keveset törődött, de amint nejtét, még akkor gróf Eszéki Flóra kisasszonyt megismeré, egyszerre egészen megváltozott, visszajött vele Magyarországra, s a dicső **István gróf után, kit isten segítsen minden törekvéseiben, alig ismerhetni hazafit, ki annyi jót tett volna kevés idő alatt a hazával és az emberiséggel. De meg is jutalmazá őt érte Isten, mert ami legfőbb kincs, a családi boldogság, oly mértékben jutott neki, hogy szinte példabeszéddé vált, és ha valaki együtt látja őket, hinni fogja, hogy számukra még ezen a földön elkezdődött a paradicsom.

Fanny kebléből önkénytelen, öntudatlan sóhaj emelkedett e szavakra.

E percben kocsirobaj hallatszott az udvaron; alkalmasint vendég érkezett. Künn nagy sürgésforgás hallatszott, közben János úr sztentorhangja, mintha valakit nagy örömmel fogadna s rá egy pillanat múlva Marci, a komornok lépett be Kárpáthy néhez, jelentve:

– Őnagysága gróf Szentirmay Eszéki Flóra asszonyság!

Fanny az öröm, a meglepetés reszketegségével várta bejelentett vendégét. Mintha csak jelszóra érkezett volna, amidőn éppen róla beszéltek, amidőn magasztalásával volt elfoglalva minden szív, midőn ő lelkében a hallottak szerint egy képzeletalapot iparkodott idomítani... Minő leend e képzelt arc a valóban?

Úgy dobogott az ifjú nő szíve, midőn a léptek mind közelebb jöttek ajtajához, s hallá, hogy Kárpáthy mily élénken beszél valakihez; most nyílik az ajtó.

És belép rajta – nem azon arc, azon alak, mit Fanny képzeletében alkotott, hanem egy magas, száraz, meghatározhatlan életkorú delnő, hamis vuklikkal, hamis arcszínnel, hamis fogakkal és hamis szemekkel, viseletében a legdivatosabb tarkaság.

Szörnyű kalapja nagy virágbokrokkal egészen elveszi a kilátást mindenről, ami háta mögött van.

Köpenye fél válláról le van csúsztatva, ami hősi, amazoni tekintetet ad alakjának; neveli e hatást a mélyen kivágott öltöny mely az ijedelemig engedi láttatni a sovány vállakat és a nyakperec kiülő csontjait; összefüggésben áll vele a két rendkívül sovány kéz, melyek csuklóban, nem tudom mi okbul, szörnyű hattyúprém karmantyúkkal vannak felékesítve, s miután kezeit nem tudja megmozdítani anélkül, hogy valamit ne beszéljen hozzá, s ha beszél, akkor szokott mindég mosolyogni, és ha mosolyog, akkor nemcsak az egész felső sor fogait (raktár: Paris, Rue Vivienne Nr. 11. Dr. Legrieux-nél), hanem egyúttal az egész ínyét is megmutatja, ennélfogva a társaság figyelmét folytonosan képes lekötve tartani könyöke, ínye és vállperecei iránti borzalommal.

Egy percre szinte megrettent Fanny, ki egy kedves, szeretetre méltó alak elfogadásához készült, aki elé őszinte örömmel fog futni, megölelni, megcsókolni; ah ez nem az.

Hátul jön ő, nagynénje, a tiszteletőr háta mögött, kit előrebocsátott, s maga enyelegve hátul maradt Kárpáthyval.

– Gróf Szentirmay Marion kisasszony! gróf Szentirmay Rudolfné! – nőm... – sietett János úr a hölgyeket egymásnak bemutatni.

Gróf Szentirmay Marion kisasszony a legtökéletesebb s minden kifogáson felyülálló bókolattal üdvözlé a háziasszonyt, aközben figyelmesen tekintve rá, vajon hogyan tudja ő e bókot viszonzni; biz az ügyetlenke volt szegény. Alig tudott mit mondani, oly zavartnak, oly elfogódottnak látszék, s annyira el volt merülve Marion kisasszony ínyének bámulatában, hogy Flórát alig jutott ideje láthatni.

De nem is volt itt arra nagy szükség, hogy akár ő, akár másvalaki a társaságban nagyon keresse a szavakat, sőt inkább, ha volnának is azok valakinél, el kelle dugni, mert Marion kisasszony hord magával mindig annyit, amennyi elég egy igen népes társaságnak.

Azt is meg kell pedig adni a jeles kisasszonynak, hogy amit ő beszél, az sohasem üres fecsegés, mendemonda, szószaporítás, amint más korabeli ifjú amazonoknál szokott lenni, hanem az mind jól kiszámított célszerű és célba találó lövés, vágás és szurkálás, mellyel egy egész társaságot képes oly jelesül elmulattatni, mintha külön-külön mindenkit egy-egy hangyafészekre ültettek volna.

S ezen tekintetben tehát csak annyiban nem hasonlít az érdemes kisasszony a csalánhoz, amennyiben a csalán csak azokat csípi meg, akik hozzáérnek, míg ő szíveskedik fölkeresni még a legtávolabb rejtelkedőket is, s a ruhán és a páncélon és a szíven keresztül képes csípni.

– Tessék helyet foglalni tisztelt úrnőim. Flóra nagysád ide a nőm mellé, ide, ide. Marion kisasszony – ezerszer bocsánat...

János urat egy tekintet a delnő arcára meggyőzte arról, miszerint ő sokkal jobban tudja, hova kell ülnie, mint hogy azt mondassa magának. Egy mellékfotelbe bocsátkozék le, amelyből embertől észre nem vehető módon sikerült Varga uramnak eltűnni.

Az is meglehet különben, hogy szemünk láttára ment el a jámbor, meglehet, hogy legalább hatszor meghajtotta magát, és igen alázatosan köszönt is személy szerint mindenkinek. Ki venne ilyesmit észre?

– Megbocsát, kedves szomszédnő – kezdé a félbehagyott szót Marion kisasszony valami oly mesterséges hangon, melyet a szónoklattan még nem határozott meg, s mely örökké azt a gyanút gerjeszti az emberben, hogy a beszélő valamit forgat a szájában, amit restell lenyelni.
– Megbocsát kedves szomszédnő, chère voisine – mert mi itt lakunk a Kárpáthy-család jószágá mellett (értsd: ez nem a te jószágod, nem férjedé, hanem a Kárpáthy-családé), hogy oly bátrak valánk önt becses foglalkozásiban háborítani (mivel tudnál te foglalkozni?); mert ámbár nekünk be kellett volna várnunk, hogy Kárpáthy János úr mutassa be nálunk előbb szeretetreméltó nejét, ez a rendes szokás (ezt te talán nem is tudod, hogyan tudnád?); mint-hogy azonban utunk éppen erre vezetett (tehát ne gondold hogy ide indultunk), nekem különben is egy régi perem van Kárpáthy János úrral (tehát nekem köszönöd, hogy bennünket látsz és a pernek, nem Rudolfné jószágának, ahogy gondolod) – bizony régi per már, még én akkor fiatal voltam, alig gyermek, haha. Tanácsolták, hogy úgy vessünk véget a pernek, hogy én menjek nőül Kárpáthyhoz, de még fiatal voltam, csaknem gyermek, haha, nem vehettem rá magamat, haha; hibáztam, milyen gazdag volnék most, jó parti! (értsd: János úr már akkor is vén ember volt, mikor én a te idődben voltam, de én nem adtam el magamat gazdagságért, mint te). No de ön is szerencsés kópé, Kárpáthy, valóban önnek semmi panasza sem lehet a sors ellen. Ily szeretetreméltó nő, mint az öné, oly kincs, aminőt ön sohasem érdemelt meg. (Bízd el magadat ostoba! Ne gondold, hogy azért dicsérjük szépségedet, mintha az érdem volna; szégyelld magadat, hogy szépséged tett úrnővé.)

Itt egy kicsinyt elszalasztá a beszéd fonalát Marion kisasszony, mely alkalmul szolgált Flórának odahajolhatni Fannyhoz, s gyöngéd, biztató hangon fülébe súgthatni:

– Én régen óhajtottam kegyeddel találkozhatni, s naponként készültem ide.

Fanny hálásan szorítá meg a kezébe tévedett gyöngéd kezét.

Egy jótékony köhögési roham meggátlá Marion kisasszonyt a beszéd fonalát újra felvehetni, mely alatt János úrnak ideje maradt tréfásan évődhetni szép vendégnőjével. (Lehető félreértés kikerülése végett megjegyezzük, hogy Flórát értettük itt.)

– Amilyen nagy az örömöm szép kis szomszédnőmet házamnál láthatni, éppen akkora az aggodalmam, hogy önt csak egyedül látom, Rudolf nélkül. Úgy hiszem, ez oly rendkívüli eset, aminőre aligha emlékezik valaki, s én hajlandó vagyok attól tartani, hogy Rudolf barátomat valami szokatlan nagy bajnak kelle érni, hogy kedves nejét nála nélkül látjuk; vagy elfogták, vagy párbajban megsebesítették.

Flóra jóízűen nevetett e vidám és hízelgő gyanúsításokra, s a legkellemesebb édes, kedves, csengő hangon iparkodott azokat megcáfolni.

– Nem, nem; de el kellett utaznia Bécsbe hirtelen.

– Ah, gondoltam, hogy messze kell lennie; ezt nagyon sajnálom, mert nekem megígérte, hogy tartandó ünnepélyünkön megtisztel jelenlétével.

– Óh, akkorra meg kell jönnie. Nekem szavát adta, hogy akkorra itthon lesz.

– Úgy minden kétségen kívül megjön. A szép hölgyeknek adott szót megszegni lehetetlen. Akit oly mágnes vonz, mint őt, annak igen sebesen kell utazni. Ha a léghajósok még nem találták fel a léggömb kormányozhatóságának titkát, én megmondom nekik; ültessék bele Rudolfot, és őt szívénel fogva mindenütt oda fogja vonni a magnetikus erő, ahol neje van.

A fiatal hölgyek nevettek a tréfán. János úrtól jó néven kellett venni az ilyesmit, ő ugyan vastag és nehézkes élceket szokott használni mindenki ellenében, de legalább nem is volt azoknak sem élők, sem hegyök, hogy szúrjanak, vágjanak.

Marion kisasszony ezalatt magához tért a köhögési intermezzóból, s magához ragadta ismét a kormányrudat.

– Már azt valóban el kell ismerni, hogy oly gyöngéd, művelt, szeretetreméltó férj nincs is több az ég alatt, mint Rudolf. Bocsánat, édes szomszéd; érzem, hogy önt nagyon megsértem, amidőn azt mondom, nincs! de igaz; ön is igen kedves, előzékeny férj, de Rudolfnak nincsen párja; ő valóságos angyal a szeretetben, egy kerubim, nem is férfi a neje mellett, olyan férj, aminő csak csodára születik egy században egy.

(Értsétek meg belőle mind a hárman: Rudolf nem azért jó férj, mert neje megérdemli, hanem azért, mert ő kerubim. Rudolf nem olyan férj, mint egy és más férfi, teszem föl János úr, és te szegény, szerencsétlen asszony sírhatsz, amidőn ilyen példás szeretetet hallasz magad előtt emlegetni, más boldogságának látása, hallása megannyi törsvetés lehet a szívedben.)

Flóra nem tűrheté, hogy más irányt ne adjon a beszélgetésnek.

– Kegyedet mindenütt reméltem feltalálni; mi itt környékbeli ismerősök meglehetősen eleven társaságban élünk, s előre örültünk, hogy társnéink száma ismét eggyel szaporodott, de mind- eddig nem találkozhattunk kegyeddel, pedig egészen összeesküdünk már ellene, hogy közöttünk igen jól érezze magát.

Marion kisasszony sietett e buzdító gyöngédség hatását lehűteni szúró észrevételével:

– Kárpáthy úr persze hogy rejtegeti nejét, eldugja a hamis, hogy más ne is láthassa. (Féli a vén bolond, van oka rá.)

– Óh, férjem igen előzékeny – sietett őt kimenteni Fanny –, de megvallom, némi tartózkodást, mondhatni félelmet érzék magamban ily magas körökben megjelenésem előtt. Én igen egyszerű emberek közt nevelkedtem, s szerfelett hálásnak érzem magamat nagysádtok ezen kegye által, mely egészen felbuzdít.

Nem használt az. Hiába felelt ily magát megalázó hangon, hiába iparkodott azt állítani, hogy köszöni, amit egyrésztől nincs oka köszönni; ügyes vívóval volt dolga, aki szüntelen megtalálja ellenfele védtelen gyöngéit.

– Persze, persze! – viszonza Marion kisasszony – ez nagyon természetes, ez nem is lehet máskülönben. Egy fiatal nőnek a legnehezebb állása van, midőn legelőször a világba lép, kivált egy esetben, midőn azt kénytelen nélkülözni, ami rá nézve legszükségesebb, a legbiztosabb támaszt, az *anyai* tanácsadást, az *anyai* vezérletet; ah, egy *anya* örökös gondja megbecsülhetlen egy fiatal nőre nézve.

Fanny szemeit érzé kiégni; nem rejté el, arca bíborvörös lett. Ah, őelőtte anyáról beszélni a legszonyúbb fájdalom, a legsértőbb szégyenpirítás, a legnagyobb kegyetlenség.

Flóra görcsösen szorítá meg az ifjú hölgy kezét, s mintha ugyanazt a beszédet folytatná, mondá:

– Való. És az anyát nem pótolja ki senki.

Azokból a sötétben rászegzett szemekből nagyon jól megérté Marion kisasszony, hogy ez elég vágás volt öellene, s a következő battéria már most egyenesen Flóra ellen lőn elgyújtva.

– Óh, abban igazat adok önnek, kedves Flóra! Kivált olyan derék, jó szelíd anyát, mint néhai Eszékiné volt, bizonyára nem pótolhat senki. Senki. Senki. Megvallom, hogy én sem. Óh, én-bennem sok kellemetlen szigorúság van; az engedékenység jól illik az anyáknak, az őket ékesíti, de már a nagynénék sokkal kellemetlenebb, sokkal hálátlanabb szerepre vannak utasítva, nekik pörölni, zúgolódni, gáncsot keresni, ügyelni, teherré válni szükséges. Hiába, ez a mi sorsunk. S ebben igaza van önnek, kedves Flóra.

És ezt oly hangon mondá el, mintha őneki rettenetes sok oka lenne Flórával pörölni, zúgolódni, gáncsot keresni.

– Ad vocem pörölni! – vágott közbe János úr, ki maga is észrevette nejének zavarát. – Nagyságod pöre végett méltóztatott azon tiszteletben részesíteni, hogy házamnál elfogadhassam; ha talán nem gondolná célszerűnek az ifjú hölgyekkel aktáinkat megismertetni...

– Óh, nem, nem, nem! Értem, értem! Hagyjuk őket magukra! Sok beszélőnivalójuk lesz. Kárpáthy úr, mondhatom, hogy két fiatal hölgynek mindig elég beszélőnivalója van egymással. Ha önnek úgy tetszik, mi értekezhetünk a családi archívumban. Reménylem, Kárpáthy asszonyság, kedves szomszédnő, hogy ön nem fog rám féltékeny lenni Kárpáthy úr miatt. Óh, kérem! az régen volt, nagyon régen, még én akkor igen fiatal, mondhatni kicsiny kis gyermek voltam.

János úr karját nyújtó az amazonnak, ki még egyszer megmutatva az ott maradóknak mosolygásra kész ínyét, csontkezeit a nagy karmantyúkkal a nábob karjába ölté, s a legtökéletesebb, hibátlanabb libegéssel átszárnyalt a családi archívumba, hol a fiskális és Varga uram tiszteletteljes állásba vártak reá. Varga uram olyasmit gondolt, hogy ennek a nevé is átugrotta az imént, mint egyikét azoknak, kik sok jó tulajdonságaik mellett éppen azzal nem bírnak, amiért valakinek oka lehessen társaságukat óhajtani.

A két ifjú nő egyedül maradt.

Alig zárult be az ajtó Marion kisasszony mögött, midőn Fanny a legszenvedélyesebb heveséggel ragadá meg egyszerre mindkét kezével Flóra kezét, s mielőtt annak ideje lett volna őt meggátolni, ajkaihoz szorítá a parányi kis kezét, és csókjaival forró, szívtől szakadt csókjaival borítá el azt, és ismét csókjaival halmozá el, és nem bírta egy szót szólani.

– Ah, istenem, mit cselekszik ön? – szólta Flóra, s azután, hogy megakadályozza Fannyt e tettében, odaölelte őt magához, és arcát csókolta meg, és kényszeríté őt is arra. Olyan szép, olyan legendai szép volt e két nő együttlétében, amint egymást átölelve tarták, egyiknek szemében könny, másikéban mosoly, ez mosolyg, hogy társnéja ne könnyezzen, amaz örömkönnyeket sír, hogy őt mosolyogni látja.

– Mondja ön – szólta édes vonzalomtól reszkető hangon Fanny –, mondja ön: ugyebár nem egy hideg ügy hozta e házba, hanem hallotta ön, hogy van itt egy szegény magára hagyott nő, ki néhány nap múlva egyedül, ismeretlenül pártolatlanul fog tévedezni a világban, és gondolá magában, gyerünk el hozzá, adjunk neki egy jó szót, egy buzdítást, tegyünk jót vele.

– Óh, istenem... – Flóra nem tudott mit felelni, hiszen Fanny valót mondott.

– Óh, én tudom azt jól, hogy ön jótékony szelleme a vidéknek. Éppen midőn megérkezett ide, önrül hallottam beszélni, s azokból, amiket hallottam, képzeltem önt magam elé. Ön sejti azt, hogy bennem is egy szegényre talált, kit jótéteményeiben részesítnie kell, de e jótét nagyságát csak én tudom, csak én érzem.

Az indulat beszédessé varázsolá e nőt, ki különben oly méla, oly hallgatag volt.

– Ne mondja ön, hogy nem úgy van; engedjen e boldog hitben maradnom – engedje, hogy önt szerethessem úgy, ahogy az első pillanattól megszerettem, hogy fenntarthassam magamat ennél a gondolatnál: „Van egy áldott lény, ki rám gondolt, megszánt és boldoggá tett.”

– Óh, Fanny – monda Flóra szelíd reszketeg hangon. Valóban sajnálta e nőt.

– Úgy, úgy! Nevezzen engem úgy! – szólt Fanny hevesen, túlboldogan szorítva szívéhez Flóra kezét, melyet egy percig sem bocsátott el kezéből, mintha attól tartana, hogy a kedves vízió eltűnik előle.

Flóra helybenhagyásul szép ajkát nyomá Fanny homlokára. Kedves hitelesítő pecsét! Boldog okirat, mely benne részesül.

Fanny keble alig bírta örömeinek terhét. Életében először talált arra, ami után sóvárgott: egy szívre, mely megérti, egy oly őszinte, salaktalan lélekre, mint a magáé; óh, jobb még mint a magáé, mert Flóra jósága öntudatos, eszmélő, mások által is érezt. Ezt ő jól átgondolta, s örült neki, hogy magánál jobb, szebb lélekre akadt; annyi rút, önző piszok lélekkel érintkezés után milyen jól eshetett ez neki; amit egy tiszta, vágyó szív érez magas, nemes szellemekkel találkozásakor, ez valami a menny, az üdv érzeményei közül.

– Tegye önt oly boldoggá az ég, mint amilyen boldoggá tett ön engemet!

– Ah Fanny, én már önt nevén szólítom, szólítson ön is.... szólíts te is engem Flórának!

Csak a legnagyobb elővigyázattal sikerült Szentirmaynének meggátolhatni, hogy Fanny lábaihoz ne boruljon; amit hogy nem tehetett, odaborult Flóra keblére, és sírt, és sírt, és mikor olyan nagyon sírt, akkor igen-igen boldog volt.

Flóra pedig mosolygott, és mosolygott, és úgy örült neki, hogy ezen nő az ő keblére borulva zokog.

– De már most kedves Fanny, ennek vége van, ezen átestünk. Ha megígéred, hogy erről nem beszélünk többé semmit, hát akkor én itt maradok nálad egy egész – egy egész hétig!

Ez annyit tett, mint Fannyt kényszeríteni, hogy újra kezdje az örömkönnyeket.

– És azután segíték neked a közelgő ünnepélyre, amit férjed adni szándékozik, az előkészületekben. Óh, úgyis annyi dolgod lenne, hogy nem győznéd magad, aztán meg nagyon meg is unnád; ha pedig ketten leszünk, majd meglátod, mennyi tréfa lesz azzal, mennyit fogunk nevetni azon a sok apró bajon, ami előfordul.

És előre is sokat nevettek rajta; óh, az nagyon víg, nagyon mulatságos dolog lehetett.

Fanny valami érzékeny észrevételt akart tenni, de nem juthatott hozzá barátnéja vidám arca miatt; amint rátekintett, kénytelen volt ő is nevetni.

– Óh, ezt ne gondold, hogy nem önzésből teszem – monda Szentirmayné óvást teve mindenemű hála és köszönet ellen –, a legkiszámítottabb önzésből teszek mindent; férjem most főispánnak neveztetett ki **megyébe, két hónap múlva foglalja el helyét, a beiktatási lakomán azután te fogsz majd nekem ismét segíteni, s egy hétig te leszesz nálam. Látod, milyen előre számító, milyen ravasz vagyok én!

Ah, ezen ismét nagyon sokat lehet nevetni. Fanny sohasem hallott ilyen mulatságos dolgokat; legalább életében soha ily jóízűn nem nevetett.

Ez a Szentirmayné egy valóságos kis bohó, hogy meg tudja az embert nevetetni! Egyet szól, és akkor sír az ember, másikat szól, és akkor meg nevet.

Fannynak eközben nagy gyönyörúsége telt benne, Flórától elszedni kalapot, köpenyt és minden zálogba vehető portékát, amiket el szokás szedni lefoglalt vendégektől, nagyobb biztonság okáért, hogy el ne szökhessenek.

A kalaplevételkor természetesen szemébe ötlött Fannynak Flóra gyönyörű hajzata, mely oldalválasztékaiban szép recés hullámzatokat képezett. Erre majd meg fogja tanítani Fannyt, neki az még jobban fog illeni; ilyenformán szerencsésen átment a társalgás a piperére, női munkákra, kézművekre s egyéb apróságokra, amik hölgyeket szoktak érdekelni, úgy, hogy mire visszajött Marion kisasszony Kárpáthy úrral az archívumból, már akkor semmi nyoma sem volt a két delnő között az elébbi szenvedélyes érzelmes jelenetnek, úgy beszélgettek egymással, mintha régi-régi jó ismerősök volnának.

– Ah, ah! – szólt Marion kisasszony felkapva fejét, amint Flórát kalap és köpenyke nélkül látta. – Ön egészen kényelembe tette magát!

– Igen, nagynéni, még egy kis ideig itt maradok Fannynál.

Marion kisasszony meglepetve tekintte körül a szoba minden szegletébe, azután fel a plafonra a festett múzsákra, mintha nem tudná, hogy ki az a Fanny.

– Ah, mille pardons! madame. Most jut eszembe, hogy ez a kegyed keresztneve, egészen confuse vagyok a sok családi névtől, amivel Kárpáthy úr jurium directora teleolvasta a füleimet; valójában ez a Kárpáthy-család roppant összeköttetéssel bír, női ágon az ország minden előkelő családjával rokonságban van; úgy hiszem, a naptárban létező minden nevek feltalálhatók benne.

(Értsétek: csupán csak a te családod kellett még ide a Kárpáthy-családfa dicsőítésére.)

De nem fogott többé a fegyver. Flóra jókedvűen elnevette magát:

– Most már „Fanny” is van a nagyon tisztelt *Kárpáthy*-naptárban.

Fanny maga sem állhatta meg, hogy ezt igen jó gondolatnak ne találja, s egészen őszintén nevetni kezd rá, s miután a nevetés ragadós – engedelmet kérünk nagysádtól, Marion kisasszony –, maga János úr is annyira belejött a jókedvbe, hogy le kellett ülnie egy karszékbe magát kinevetni, állva már nem győzte.

Marion kisasszony pedig elbámulva állt hosszú nyelű parazoljával hosszú kezében, mint Diána, mikor a kutyáját lőtte meg nyúl helyett. Meg nem foghatta, hogy hol vettek ezek az emberek annyi jókedvet, mikor ő olyan szorgalmasan dolgozik a bosszantásukon.

– S meddig fog – tartani – azzz – a – kis idő? – kérdé piquant, szaggatott hangoztatással Flórától, kockáztatott tekintélyét vetve a latba.

– Bagatell, nagynéni. Csak egy hétig!

– Csak egy hétig! – szörnyedt el Marion kisasszony. – Csak egy hétig?

– Ha ugyan ki nem vertek innen – viszonzva tréfásan Szentirmayné, amiből az lett, hogy Fanny érzékenyen ölelte át, mintha örökké ott akarná tartani.

– Ah, úgy? – monda kicsinylőleg Marion kisasszony. – No jó. Fiatal hölgyeknél hamar kész a barátság. Nagyon örülök rajta, hogy önök oly egyszerre megszerették egymást; ez arra mutat, hogy természeteik egyeznek, ami nagyon örvendetes. Meg fogja azonban nekem engedni, kedves húgom, hogy visszamehessek Szentirmára?

– Ámbár Fanny igen nagy szerencséjének tartaná tovább is élvezhetni kedves néni kellemes társaságát...

– Óh, kérem, kérem! Semmi okot sem adtam e rendkívüli szerencsére.

– Kegyed úgy fut tőlünk – szólt közbe Fanny –, várjon, majd ha mi Szentirmára megyünk, mi is úgy fogunk sietni haza.

Marion kisasszony nem tagadhatott meg magától egy méltóságteljes tekintetet, annak napvilágra hozatalául, miszerint észrevette, hogy ővele bizonyos emberek komázni akarnak. Minden felelet helyett komoly redőkbe szedett arccal (volt ott sok mindenféle redő) fordult János úrhoz:

– Reményelem, hogy ön nem szedte ki a kerekeimet, mint más vendégeinél szokta.

– Nagyságod kerekeit? – kiáltá János úr. – Engem uccse én csak a kocsikerekeket szoktam kiszedetni, de arra nem volt még eset, hogy a vendégeim kerekeit szedtem volna ki. Hahaha! Hahaha! óhhaha!

János úr úgy el tudott nevetni ezen a bolond ötleten, hogy a könnyei csorogtak bele, sőt utoljára a nagy nevetés miatt egészen elbújtak a szemei az orcájába, s midőn ismét napvilágra jöttek, már akkor Marion kisasszony útban volt az ajtó felé, vissza sem tekintve az őt karban kísérő két ifjú delnőre, ámbátor azok minden kitelhető erőszakot elkövetének magukon, hogy szép arcaikat meglett komolyságra kényszerítsék.

János úr hirtelen észre térve elgondolá magában, hogy milyen nagy illetlenséget követett el, s törte magát a távozó kisasszony után, és sikerült is neki azt megállásra bírni, mégpedig olyan egyszerű módon, hogy futtában olyat gázolt a sleppjére, hogy az érdemes dáma szinte hanyatt bukott bele.

János úr most igazán nem tudta, hogy engedelmet kérjen-e vagy bocsánatot.

– Nem tesz semmit – suttogá nagy lassúsággal a derék kisasszony megbocsátani kész szívvel –, az ilyen apró szeleskedéseket meg kell bocsátanunk – fiatal házásoknak.

Azzal nagy prozopopeával kísérteté magát végig a lépcsőn, s minthogy rangján alóli dolognak tartá a lába alá nézni, a tornácban úgy lépett egy ott nyújtózó agárnak a farkára, hogy az ijedtében az ablakon ugrott ki.

Maga is megijedt pedig Marion kisasszony, de mint a kígyónak még ijedtében is eszibe jut a sziszegés, mint a macska, mely akkor tüsszög, ha megrémült, odafordula János úrhoz.

– Bocsánat, hogy akaratlanul revánsot adtam ön egyik protezséjának az iméntiért. Nem akartam e nevezetes *személyt* megbántani. Tudja ön már, hogy ama nagy agarászgyűlésen ön elnöklete alatt egy derék elmés férfiú indítványt fog tenni, hogy ezentúl az agarak ne számíttassanak a kutyák közé? Valóban emancipáció az agarakra nézve. Ajánlom önnek figyelmes pártolásába. Vajon nem lépek-e valahol ismét egy agárra?

Már ekkor csak egy lépést kellett tennie a hintó hágcsojáig.

Ámde e lépéshez még nagy teketória kellett. A sleppet lebegő állapotba helyezni, hogy a bokáig érő salavári fodrai az illedelmen túl el ne árultassanak, s azzal egy lebbenéssel a hintóba, melyet valamennyi hozzá közel levő kéz iparkodott mentül könnyebbé tenni.

Ott ült már közörvendezésre, de még onnan is jónak látott egy duplavágást mérni a hátra-maradtak fejére.

– Reményelem, hogy húgomat jó gondviselés alatt hagyom, ámbár nem tudom, hogy Szentirmay féltékenysége miatt nem gyűl-e meg a Kárpáthy-kastély baja? Adieu, kedves szomszéd, chère voisine, adieu chère nièce, adieu!

Értsd e sok adieu alatt akár azt a gúnyt, hogy Kárpáthy János irányában bizony nemigen ébred fel bárkiben is a féltékenység, akár azt a rágalmat, hogy a Kárpáthy-kastély rossz hírű termeiben eltöltött napok nemigen mozdítják elő egy nő jó hírnevét.

– Adieu, adieu. Te kocsis vigyázz, nehogy elgázolj vagy egy agarat. Lassan hajts, míg a kárpátfalvi határból ki nem érünk, mert nem tudod, hogy hol méltóztatik éppen egy-egy kedvencnek déli nyugalmát tartani. Adieu!

Megy már.

János úr még most is hajlong, és bókokat hány utána az udvar közepén, a hölgy hosszú napernyőjével int vissza, bizonyosan azt mondja, hogy „Régen volt már az, én még akkor gyermek voltam!”

A két fiatal hölgy pedig, amint a nyűg eltávozott, dévaj jókedvvel veszi kétfelül karjára a jámbor János urat, s dalolva táncolva viszi fel magával a lépcsőkön.

János úr arca ragyog, nevet, vidám; elgondolja magában, milyen derék dolog volna, ha e két asszony az ő két leánya volna, s hívnák őt atyámnak.

Az ősi termek visszhangoznak a két szelíd delnő jókedvű, tiszta örömének eleven zajától. Oly hang ez, melyet rég nem hallottak e falak.

A vén Varga uram áthallja azokat az archívumba, s úgy megjön-megy, úgy megjárkál örömeiben alá és fel kezeit összevissza dörzsölve, hogy szinte táncba elegyednék, ha volna kivel, s csak az esik neki nehezen, hogy nem mondhatja el senkinek, hogy miért örül. Ott van ugyan a fiskális, de az nem arra való ember. Neki elég bosszúság az, hogy mindennap meg kell mosdani.

XIX. A barátné

Szentirmayné célt ért.

Egy heti ott mulatása a kárpátfalvi kastélyban képes volt Fanny állását a világ előtt egészen megváltoztatni. Minden elővélemény kedvezőbb lett azon nő felől, kit Szentirmayné barátságában részesít. A büszke delnők, kik eddig nagy leereszkedést véltek tanúsítani, ha az ünnepélyen megjelennek, ahol egy polgárleányból lett úrnő játssza a háziasszony szerepét, oly szerepet, mely minden valaha színpadra kerültek között a legtöbb és legszigorúbb kritika alá esik, most kezdtek róla gondolkozni, hogy a leereszkedéshez kevesebb előkészülettel járuljanak; szigorú, erényes asszonyságok, kik kételkedtek magukban, ha illendő lesz-e a fiatal lánykáikat a kárpátfalvi kastély eleuszi misztériumokkal teljes labirintjába vezetni, most minden aggodalom nélkül rendelék meg a divatárusnőknél a ruhákat. Szentirmayné jelenléte a legnagyobb biztosíték erény és illedelem felől; az agarásztársulat ügye is új fázisba lépett ezáltal, a részvényes korifeusoknak egy okkal több volt társulatuk megszilárdítására; a kortyondi fráterek, az eredeti fickók tanultak okosabban beszélni az ő jelenlétében, s a divatvitézek, a szelíd arszlánok tanultak okosabban hallgatni.

Mindenki előtt emelkedett azóta Fanny erkölcsi értékében, hogy Flóra barátságát megnyeré, magában saját házi körében egészen más szemmel tekinték, s úgy tetszék, mintha János úr maga csak most kezdené felfogni, mit bír nejében. Ő maga is százszorta szebbnek, jobbnak és kedvesebbnek képzelte őt e delnő nimbuszától körülsugározva.

Egész nap együtt lehetne őket látni nagy, nehéz munkával elfoglalva; ne tessék rá mosolyogni. A munka nagy és nehéz. Könnyű a férjnek azt mondani, én holnap vagy egy hónap múlva nagy ünnepélyt adok, hivatalos lesz rá az egész környék, akiket ismerek és olyanok is, akiket sohasem láttam. A többi az asszony gondja.

Neki kell mindenre emlékezni, ami szükséges, hogy fény és meglegedés legyen minden részről; neki kell ismernie vendégei ezerféle igényeit, kívánatait, szeszélyeit, tudni, ki mi által lesz kellemesen meglepve, mi által érezhetné magát mellőzve, megbántva, ki mit és kit szeret, kik nem szeretik egymást.

Nem volna csoda egy új asszonynál, ha azt sem tudná, hol kezdjen mindezekhez. Flóra ügyelete mellett mindez a legszebb rendén ment. Ő már jártas volt az ilyesekben. Mindenre emlékezett, s ha kellett valamit végezni, úgy tett, mintha ő kérdené azt Fannytól: „Ugye, most ezt és ezt kell tenni? Ma nemde ezt végezzük el?” Úgyhogy ha Fannynak elég finom érzése nem lett volna barátnéja gyöngédségét észrevenni, könnyen azt hihette volna, hogy ő maga az, aki mindenhez ért, legalább János úr abban a meggyőződésben élt, hogy felesége otthonias mindezen dolgokban, mintha örökké grófi házakban nevelkedett volna.

És mikor eljött az est, midőn egyedül maradtak, s volt idő beszélgetni, mennyi szépet, mennyi okosat hallott akkor Fanny barátnéjától. Ő csak hallgatott, ő csak nézte e finom beszédes ajkakat, e még beszélőbb, ragyogó szemeket, miktől boldogságot kezdte tanulni. Olyankor szobaleányait kiküldék, s egymásnak kölcsönösen segítének az esti toalettnél, s azután szabadon, vidáman beszéltek a világ bohóságairól.

Egyszer elővevék azt a névsorozatot, mely Varga uramnak annyi izzadást és szorongattatást okozott. – Fanny nem hallgathatá el az öreg tisztviselő magasztalására, miszerint ő volt az, ki Flórát előtte oly lelkesülten magasztalá, hogy ő már képzeletében is olyannak hitte Szentirmayné, mint minő valóban.

– Aha! Ti tehát szemlét, bírálatot tartottatok vendégeitek felett.

– Tartottunk volna, de a jó öreg abban alkudott meg velem, hogy csak azokat fogja velem megismertetni, akiket okom lesz szeretni; egész odáig, ahol a te neved áll, mind olyanokat talált, kiknek sok jó tulajdonságaikból csupáncsak az az egy hiányzik, hogy nem szeretetreméltók.

Szentirmayné kedélyesen kacagott.

– No, tehát jer ide, szóljuk meg a többieket is.

Fanny odaült mellé. Flóra odavonta a barátné szép fejét, s azután elővették a lajstromot, hogy megszólják a világot.

De elébb annyit kellett ezen a gondolaton kacagniok, hogy ők most teljes elszántsággal és hozzákészüléssel elkezdjék a világot rágalmazni.

Ez igazán különös tréfa.

Ámde különbség van rágalom és rágalom között. Valaki felől álhíreket terjeszteni, rejtettebb hibáit felkapni, továbbadni, ismerőseinél jó híret aláásni, árulkodni, ezek bizonyosan mind nemigen szép foglalatosságok, ez nemtelen rágalom; de ismerni a világ gyöngeségeit, s azokat ártatlan téveteg lelkekkel megismertetni, óvni, figyelmeztetni valakit, aki különben nagyon érzékeny, nagyon esendő, az útjában fekvő tövisekre, kavicsokra, sikányokra, békákra és vermekre, ez már ismét helyes dolog, ez *nemes rágalom*. (Ámbár lesznek, akik e szót ismét nonszensznek fogják nevezni.)

Tehát fogjunk hozzá a nemes rágalomhoz.

Legelőbb is a férfiak.

A tény nem az enyim, hanem azé a két hölgyé, aki az értekezés folyamatát viszi; ha rajtam állna, én bizonyosan a hölgyeken kezdeném.

– Ezek itt felyül mind nagyságos és méltóságos urak. A nagyságos és méltóságos urakat sokkal nehezebb kitanulni, mint más embereket, mert nekik a közönséges emberi tulajdonságokon kívül még nagyságos és méltóságos erényeik és hibáik is vannak. Itt van egy mindjárt legfelül; ez ha közönséges ember volna, azt mondanók róla, illetlen magaviseletű, minden nőről rosszat gondol, kivéve a magáéról, mert azzal éppen nem gondol, amellet heves, szenvedélyes; ha indulatba jön, nem válogatja a szót, nem nézi, férfiak vannak-e körülé vagy nők; a legtarkább társaságban, akárhány fiatal leány legyen jelen, olyan furcsa anekdotákat mond el, hogy még az érzékenyebb férfiak is elpirulnak bele; hanem nagy hazafi, neve ismerve és bámulva van, tehát tisztelni kell, tehát nem lehet vele úgy bánni, mint más emberrel; hanem éppen ez a tisztelet a legjobb fegyver ellene, ő bizonyosan erősen fog neked udvarolni, és te nem utasíthatod őt el, hanem ehelyett magasztald őt országos erényeiért. – Ez mindig sakkban tartja őt; én próbáltam, és sikerült. – Valahányszor könnyelmű, csapongó vagy hetyke, alacsony célzatokkal közelít, a nagy tisztelet mindannyiszor kényteti őt országos renoméjának érzetére, s a lehető legkényelmetlenebbül érzi magát oly asszonyokkal szemben, akik mindig nagy tetteit emlegetik előtte, mindig országgyűlési beszédeit magasztalják, mikor ő meleg nyilatkozatokra készül, s mikor legtüzetesebben ostromolna, akkor úgy bámulják, mint a Nelson szobrát, aki négyszer magasabb más embernél, s akinek nem szabad onnan az oszlop tetejéről leszállni. Ezért ő tégedet nagyon együgyűnek, ostobának fog tartani, hanem az rád nézve jó.

– Kicsoda is ez? – szólta Fanny megnyálazva irónjának hegyét. – Szépkiesdy Imre gróf. – S utána írta: – Nagy és tiszteletre méltó férfiú.

Valami mulatságos helyzet volt ez; a hölgyek titkosrendőrsége, kik jegyzeteket raknak az emberek nevei után, hogy előre tudják, kivel van dolguk.

– Itt jön egy másik nagyságos úr. Ezen cím nélkül nem tudom, hogy ismerné-e őt valaki a világon. Semmiféle tulajdonságát sem ismerem, pedig minden hónapban van hozzá szerencsém. De egyet mégis megjegyeztem róla: azt, hogy fölséges étvággal bír, és mindig azon panaszkodik, hogy nem tud enni. Nagyon kellemetes ember; ebéd előtt azon panaszkodik, hogy nincs étvágya, ebéd után, hogy megterhelte magát; ha nem kínálsz, megharagszik, és éhen marad. Ezzel legkevesebb baj van.

– Írjuk utána: báró Málnay Georges (nem György) – kellemetes ember.

– Itt van egy kedves bohó, gróf Erdey Gergely. A legkellemesebb fiú valamennyi között, ki tréfás ötletével az egész társaságot mulattatni bírja. Produkálja a világ minden nemzeteit ellesett alaktalanságaikkal, kalapja föltevésével angolt, spanyolt, franciát és zsidót állít elé. A legkevésbé veszélyes ember, éppen azért, mert olyan bohó, éppen azért, minthogy oly szeretetreméltó, nem lehet félteni senkit, hogy beleszeret. Képtelen volna egy tapasztalatlan tizenhat éves lyánkát elcsábítani; minden nagyravágyását abban látszik helyezni, hogy másokat megnevetessen. Mondhatni, olyan ártatlan, mint egy gyermek, úgyhogy bátran el lehetne küldeni fiatal lányokkal bálba mint garde des dames-ot, senki sem szólná meg őket érte. A nevetők mindig az ő részén vannak.

– Gróf Erdey Gergely – jegyzé Fanny. – Kedves bohó.

– Menjünk tovább: gróf Louis Karvay. Nem is lehet őt képzelni másképp, mint így megfordított névvel: Louis Karvay. Tökéletes világi Talleyrand korából. Mindenkire figyelmez, és követeli, hogy mindenki figyelmezzon rá, kérdést csak azért intéz hozzád, hogy lássa, mennyire nem tudsz neki megfelelni; valóságos kísértet, melyről sohasem tudhatod, hogy mivel bántod meg. És azután elharagszik esztendőig, és nem mondja meg, hogy miért; egy levélboríték, melyen Louis helyett Lajosnak van fordítva, elég arra, hogy elduzzogjon érte holtig; ha valaki jön hozzád, midőn ő nálad van, s azon valaki nálánál rangra alábbvaló, és te azon hibát találod elkövetni, hogy az etikett szabályai ellen felkelsz helyedről, midőn csak meg kellene magadat hajtanod, vagy éppen eléje mégy, Louis megharagszik, és azt mondja, hogy őt megbántottad. Az asztalnál kit ültess mellé és vele átellenbe? Ez meg éppen kétségbeejt, mert meglehet, hogy valami ismeretlen oknál fogva valamelyikre haragszik, s akkor azt hiszi, hogy kiszámított álnokságból ültetted mellé, és férjednek ellensége lesz. Utasítást pedig senkinek sem ad afelől, hogy neki mi tetszik és mi nem. Hanem tessék azon másoknak törni a fejöket, hogy az ő agyafűrt szeszélyeinek titkaiba behatoljanak.

– Ennek a neve után írjuk azt, hogy tüskés gentleman. (Megint nonszensz.)

– Most jön gróf Sárosdy főispán. Derék, jó érzelmű ember, de rettenetes arisztokrata. Parasztokkal, szegény emberekkel örömet tesz jót, de azt nem kívánhatják tőle, hogy őket embereknek ismerje el. Jobbágyainak bizonyosan legjobb dolguk van az egész Magyarországon, de nem nemesembert még csak irnokai közt sem szível. Ez egy kissé feszesen fogja magát irányodban viselni, de szerencsére szíve jó, s a jó szívhez vannak kulcsaink. És nem volna utolsó vállalat őt szabadelvűbb eszmék számára meghódítani, s úgy hiszem, hogy ha mi szövetkezünk ellene, a diadal annyi, mint bizonyos.

Itt egy kissé meg kelle állapodni azon vitakérdés felett, hogy melyike a két hölgynek bír nagyobb előnyökkel és hatalommal e győzelemre; s miután mind a kettő a másokra iparkodott háritani az elsőbséget, a kérdés eldöntetlen maradt.

És azután még egy csomó nagyságos és méltóságos úr következett, kik kisebb-nagyobb mértékben szintén igénybe vették Szentirmayné figyelmét, különben nagyobbbrésint olyan emberek, akiket egyszer látunk, s azután elfelejtünk, mint valami üstökös csillagot.

Most jöttek a tekintetes és tiszteletes urak, természetesen ezek már mind meglett férfiak, mert azon időkben nemigen osztogatták fiatal embereknek a tekintetes címet.

Óh, ezek a tekintetes urak mindig a legkönnyebben bánható osztálya voltak a társadalomnak; a tekintetes urak sohasem szokták azon törni fejeiket, hogy mikor haragudjanak meg valamely etikettszabály elmulasztása miatt. Derék, becsületes emberek, akik mindenkit meghallgatnak, mindenkinek igazat adnak, senki címét el nem felejtik, és a magukéval meg vannak elégedve; a tréfát felveszik, s örömet visszaadnak, nem csinálnak komoly képet, ahol mindenki vigad, s nem nevetkéreznek, ahol más figyelmez. Kiken harminc esztendő óta köszörüli a napi és heti sajtó fegyvereit, tarkabarka képeket festve a tekintetes világ konzervativizmusa, csökönösége, nagy pipájú, kevés dohányú volta felől, kiket csak egy regényíró is munkájából ki nem felejt, ha azt akarja, hogy abban magyar elem és nevetnivaló legyen, és ami a legsajátságosabb, ezek a bohó táblabírák, ezek a tekintetes urak maguk azok, akik e könyveket vásárolják, és olvassák, mert ha ők nem vennék, nem tudom, hogy kinek a számára gyakorolná a betűvetés nemes foglalatosságát a magyar Helikon.

– Most jön a sor az eredeti fiúkra.

– Óh, már ezeket jobban ismerem náladnál. Többet tudok róluk, mint kellene.

– Végül a finom gavallérok. Ezeket is ismerheted.

Kárpáthy né nem állhatá meg, hogy ne ásítson.

– Felelet volt ez arra, amit mondtam? – kérdé Szentirmayné nevetve.

– Csak visszaemlékezés a mulatságosan eltöltött órákra.

– E szavakkal be van rekesztve a szemle a férfiak fölött.

Fannyt egyszerre valami komolyság lepte meg. Eléje tűnt ideáljának képe újra. Tehát ő nincs sehol? Tehát őt nem fogja soha látni ez életben többé? Vagy tán ő is ott van e névsorozatban, hisz Pozsonyban többször látta őt Kárpáthy Jánossal karöltve sétálni, tehát ismerősök, s talán csak Flóra nem vette észre őt, vagy azok közé számítá, akikben sem jó, sem rossz tulajdon nincs, amiért megemlékeznek róluk. Az nem lehet; e nemes arcnak nemes szívet kell képviselni, e tiszta szép szemekben csak tiszta szép lélek lakhatik, hisz minden vonás férfierényt, magas, fennkölt szellemet árul el.

Félig habozva, félig tréfásan kérdezé Flórától:

– És – nem hagyta ki senkit?

– De igen! – szólta Flóra nevetve, s gyermeketeg játzsisággal ragadta fel az asztról a hosszú iratot, s a pamlagvánkossra vetve magát, maga elé tartá azt kiterjesztve s onnan kandikálva elő mosolygó arcával, mint egy leskelődő amourette. – Kihagytam egy nevet. Pedig nagyon érdekes név. Nem találod ki?

– Nem én! – szólta Fanny egészen elhalaványodva.

– Ah, be bohó vagy te! Ez egy igen jeles, szép, nemes lelkű fiatalember. Legalább én legszebbnek tartom őt az egész világon, s nem ismerem férfit, ki vele nemes lélekben, szeretetreméltóságban versenyezhetne. Valahányszor arcát látom, a lelkét is látom magam előtt, s imádom mind a kettőt. Mégsem ismersz rá?

Fanny fejét rázta. De igen. Ráismert ő valakire. Csakhogy ez az ő névtelen ideálja volt, kit ő szinte legszebbnek, legnemesebbnek tartott minden férfiak között, s arra gondolt e percben.

– Tehát igazán azt kívánod, hogy megnevezzem őt előtted? – kérdé tréfás bosszúsággal Flóra.

– Igen, igen – suttogó Fanny, s iparkodott belenézni az iratba, melyet barátnéja kötekedve vont el szemei elől, s nagy komolysággal olvasá belőle.

– E jeles, szeretetreméltó férfiú, gróf Szentirmay Rudolf.

– Ah – sóhajtja Fanny, lángra gyúlt arccal. Most értette át a tréfát, s elszégyenlé magát, hogy oly együgyű volt magától ki nem találni, hogy más név nem maradhatott ki onnan az övénel, melyről még nem szóltak.

Flóra azt hívé, hogy e tréfa után át kell ölelni barátnéját, és őt megcsókolni; az ideál ismét eltűnt a szívből, Fanny lemondott azon reményről, hogy őt valaha lássa, s iparkodott barátnéja jókedvét osztani, s maga is kacagott szórakozottságán.

– Most szóljuk meg a hölgyeket.

– Jó lesz, szóljuk meg a hölgyeket.

– Úgyis csak kölcsönbe esik.

– Persze, aztán mi csak igazat mondunk róluk.

– És az nem emberszólás, és mi csak egymás előtt beszélünk, nem adjuk tovább, amit hallunk.

– Annyi, mintha nem is szólnánk, csak gondolkodnánk. No, lesz most mindjárt csuklás az országban...

Galambcsípések!

– Legfelyül áll az arisztokrata főispánné neve. Nem tudom micsoda előszeretettől írta ide a magasra a jó szomszéd? Talán inkább előfélelemből. Ez egy elégületlen, elkényeztetett dáma, akinek annyi elájulni, mint más embernek egyet sóhajtani. Mintha izzó parázsra tennék, aki előtte áll, mert bizonyos lehet róla, hogy amit tesz, mond, még amit gondol is, az neki mind nem tetszik. Lássa meg, hogy valaki keresztbe tette a lábát, elájul; ha egy macska téved a szobába, görcsöket kap; ha a kés a villára van téve, le nem ül az asztalhoz; ha künn a kertben rózsák vannak, kettős ablakon keresztül megérzi a szagát és elájul, úgyszólván abban a szobában nem lehet virágot tartani, ahol ő van. A vajás szarvastól iszonyodik, fél tőle, mint valami öklelő vadállattól, s ha meglát egy férfit, akinek jobbfelől van elválasztva a haja, kétségbeesik. Ahhoz az asztalhoz, melynél ő ül, ne ültess senkit, akinek kék ruhája van, mert az rettenetes szín előtte, görcsöket kap, ha látja; senkije felől ne tudakozódjál, mert akárkit kérdeznél tőle, elájul. Az órá mind rettenetesen hat; általján iparkodjál semmit sem beszélni előtte, mert őt a legcsekélyebb dolog is alterálja. Vigyázz amellet, nehogy a jó szomszéd minden elájulásnál sajtár vízzel támogassa fel, hanem tarts hozzá közel valami üveget, akár van benne valami, akár nincs, ettől felocsúdik.

– Ezt jól megismertük. A neve után: *repülő só*.

– Ah, itt jön gróf Kereszthyné. Ez jeles asszonyság. Magas, vaskos, férfias alak széles, vastag szemöldökkel; sohasem beszél alantabb hangon, mint ha egy zászlóaljzat vezényelne; „Mit? Micsoda? Ha? Hogyan?” – így beszél örökké a legmélyebb hangon más szavába, hogy holmi gyöngé szívű embert százszor belezavar a beszédjébe, s mikor elkezd nevetni, szinte reng bele a ház. Megregulázza az egész társaságot, s ha valakire megharagszik, annak jobb lett volna vakon születni; ezeket az apró fiatalembereket már előre leli a hideg, mikor meglátják; mert úgy rájuk ijesztget, mint akármely professzor, és amellet folyvást beszél diákul, ismeri a törvénykönyveket, kidisputálja a legkörmösebb prókátort, iszik hatalmasan, és gyönyörűen dohányzik; a lovakat ugyan nem hajtja, de megesik rajta, hogy ha a kocsis rosszul hajt, kiveszi kezéből az ostort, s a nyelével jót rak a hátára. Különben a legjobb szívű teremtes a világon, aminőt csak kívánni lehet, s igen könnyű kegyébe jutni. Csókolj neki kezét, s nevezd asszonynénémnek, azontúl aztán ne féj tőle, s csak te magad ne adj ellenkezőre okot, szeretni

fog, és kardot ránt melletted, s ha valahol hátad mögött az ő jelenlétében mások rágalmazni találnak, olyan lármát csinál érted, hogy mind szétszaladnak.

Fannynak előre is nagyon megtetszett ez asszonyság. Mégis milyen jó ez a kis emberszólás, enélkül nagyon félt volna a harcias külsejű delnőtől.

– Ennek a neve után nem írunk semmit, könnyű lesz ráismerni.

– Tovább lássuk nagyságos Körtvélyiné asszonyságot. Ennek egy gyöngéjét ismerem: van egy kedves fiacskája, mintegy húsz-huszonegy éves gyermekese lehet a lelkem. Anyja mindig őróla beszél. Tiszteletre méltó szenvedély. Dezsőnek hívják a parányit; tudakozódjál felőle. Véghetetlenül sokat fog róla beszélni, s ha azt mind végighallgatod, téged tartand a legdere-kabb hölgynek az országban. Azt persze nem szükség tudnod, hogy Dezsőcske egy iszonyú haszontalan fiú a földön.

– Ah, te Flóra, milyen ravasz vagy te!

– Ugye, hogy elrontalak!

– Azt ugyan jól teszed! Csak én tudnék úgy az emberekre figyelmezni, de én le nem tudnék egy embert írni, hogy milyen.

– Vénülj csak meg, mint én.

Ezen természetesen nagyon sokat kellett nevetni.

– Nohát kedves anyókám, jó öregem, kit ismerjünk még meg?

– Itt van még Szépkiesdyné neve. Csendes, hallgatag asszonyság, akit semmivel sem lehet megbántani; férje hozzászoktatta már, hogy semmi se fájjon neki, de viszont örömet sem lehet neki okozni, az egész arc, egész alak egy vágyat, egy óhajtaást látszik kifejezni, azt, hogy mennyire szeretne a föld alatt lenni.

– Szegény asszony!

– S még az a kín járul hozzá, hogy minden csinos arcú nőnek tudnia kell azt, miszerint őneki önkénytelen fájdalmat fog okozni, mert férje az ő jelenlétében is udvarol mindenkinek. Valaha nagy szépségnek tartották, s tíz év alatt egészen megvénült a bánat és gond miatt.

– Szegény asszony! – sóhajta Fanny. (Tehát vannak, kiket még ő is sajnálhat.)

– Bemutatom még Málnay Georges nejét. Őrizkedjél tőle. Örökké hízeleg, csak azért, hogy valami titkot, valami gondatlanul kiejtett szót ellessen tőled. Valóságos Mefisztó női alakban. Mindenkinek ellensége, akit csak ismer, de ha összejön vele, öleli, csókolja, azt hinnéd szerelmes bele; hiábavaló dolog vele nyíltan összeveszni, holnap már megint úgy tesz, mintha semmi sem történt volna, ölel, csókol, és el van ragadtatva. Legjobb, ha fel sem veszed. Egyenesen hideg, visszautasító arccal fogadd. Ezért, hátad mögött gorombának, nevetlennek fog mondani, hanem ez a legszelídebb rágalom, amit tőle várni lehet.

Fanny háladatosan szorítja meg Szentirmayné kezét. Nélküle mennyit kellett volna botlania! Mennyit okulni saját kárán! Vagy tán szenvedni és mégsem okulni, mert hiszen ő nem tudott figyelni, nem embereket kiismerni. Lelke nagyon kevés önállóságához volt szokva.

– Van még valaki említésre méltó a sok között?

– Marion kisasszony.

– Valóban?

– Olyan, amilyennek láttad. Mindig olyan. Ez természet nála és nem szokás.

– Hát még ki?

– Még egy árulkodó, mindenkit megszóló, rágalmazó asszony van itt a több között, aki gonosz felfedezéseket tesz az emberek legtitkosabb hibáiban, de akitől azért nem kell félned, mert téged igazán szeret, s téged soha elárulni, rágalmazni, bántani nem fog. Hát ezt kitalálod-e?

Fanny félig nevetve, félig sírva borult barátnéja keblére, őt összeölelve, csókolva, és azután még sokáig nevettek, vigadtak afölött, hogy ők most hogy megszólták a világot.

XX. Az ünnepély

Egyik hintó a másik után gördült a kárpátfalvi kastély udvarára, mindenféle fajai és nemei a négykerekű állatoknak voltak e napon láthatók a népes kastély kapuin belől; gömbölyű, sárga mázú hintók magas, peckes rugókra helyezve, miket bünei bűnhődésüül vett magának valami tekintetes úr; széles, üveges, salugáadoros batárok, ki tudná, hány emberre és lóra számítva, hátul két álló bakkal és kettős fogantyúkkal, oldalt egymás vállára boruló kettős címerekkel, minden ezüst rajtok, ami másutt csak réz. Ezek a nagyságos és méltóságos urak földi mozdonyai. Amott látni egy nagyon megviselt hintót, melyet rögtön megleptek a verebek az egész úton elhullatott kalács- és kuglófmorzsák miatt, ezen valamelyik esperes úr jött élete párjával. Amott egy szerény cséza, paraszttengelyre kötött hintócím. Furcsa angol járművek, mik köznapit zavarba hoznának, miután az egészen csak két ülés van, egyik a kocsis, másik az inas ülése; mármint melyik illeti meg magát az urat?

Lehete látni ezek között cifra parasztszekereket, miken sallangos, csengős öt lóval jöttek az eredeti fickók kivarrott szűrben, subában, sőt egy rettentő társzekeret is, melyen Horhi Miska utazott ide nyolc ökörrel és hat agárral; hat cigány ott ült a szekéroltagon, s végigmuzsikálta valamennyi falun.

Maguk a vendégek már azalatt keresztülmentek azon a kémiai procedúrán, miszerint a hölgyek és férfiak különváltak, azonban még nincsenek abba a kényelembe helyezve, hogy egymással mind megismerkedtek volna, s csak úgy meredeznek egymásra, mikor két ismeretlen találkozik. Az különös, hogy nagy társaságban az ember úgy szokott haragudni arra, akit nem ismer. Természetesen nem hölgyeket értünk. Mennyivel szerencsésebb mindenkinél maga a háziasszony, ő már mindenkit ismer, tudja jól hibáit, erényeit, gyöngé és erős oldalait vendégeinek, s magát azokhoz alkalmazva viseli. Szépkiessy grófot mint legtiszteletreméltóbb hazafit, a legkomolyabb tisztelettel fogadja, s biztosítja róla, hogy mint nagy szónokot, mint nemes keblű férfiút régóta tanulta bámulni. A gróf szitkozódik magában, hogy megint akadt valakire, aki őt óriásnak nézi. Gróf Erdey Gergelynek már messziről nyújtja mosolygó üdvözlését, mit ez azzal hálál meg, hogy egyik kezében a kalapjával, másikban a parókájával köszön neki, ami óriási kacajt idéz elő a vendégsereg között. A bohó fiú leborotváltatta mind a haját, hogy erősebben nőjön, s most kopasz fejével rémíti a gyenge szívűeket. Gróf Sárosdy főispán és neje előtt alázatos hallgatagan hajtja meg magát az ifjú háziasszony, mi az arisztokrata hazafinak nagyon megtetszik benne. Elismeri, hogy a polgárleányok sem rút asszonyok, ha egyszer nemesi családba emeltetnek fel; azután cselédjeit sürgeti Fanny, hogy untalan a nagyságos asszony körül legyenek, s kívánalmait teljesítsék, ami viszont az ő tetszését nyeri meg, mert hozott bár magával két szobalyánt, de az neki sohasem elég. Gróf Kereszthyné megérkezéte őszinte örömmel fut eléje Fanny, s mielőtt azt meggátolhatná, megcsókolja kezét, amivel azt nyeri, hogy a harcias asszonyság elébb megfogja két vastos markával, s eltartja magától messze, sűrű fekete szemöldeit leráncolva, mintha keresztül akarna rajta nézni, azután odaragadja magához, s megveregeti nagytenyerével, mély gordonkahangon mondva: „Tetszünk egymásnak édes öcsém, tetszünk egymásnak”.

Kárpáthyne tehát az első órában megnyert, meghódított mindenkit. – A férfiakat szépsége, a hölgyeket eszes magátviselete nyerte meg, csak a villásreggeli hiányzott még, hogy mindenki elragadtatva legyen, mind a pompa és ízlet, mind az ügyes elrendezés fölött, senki sem érzé magát feszesen, senkinek sem volt oka neheztelésre; Louis Karvay két fiatal hölgy mellé jutott, ahol teljes pályatere nyílt Talleyrand korából való udvaronci tehetségeit legnagyobb ragyogásukban kitüntethetni. A kortyondi fráterek külön szobába, külön asztalhoz jutottak, mely felett kimondhatatlanul meg voltak elégedve, s általában azt imádták legjobban a házi-

asszonyban, hogy olyan keveset háborgatja őket. Málnay Georges pedig magához sem térhetett a sok kínálás miatt, s az egész reggeli alatt esküdött égre-földre, hogy ő ma képtelen lesz ebédelni, s szeretne volna látni azt az embert, aki még egy falatot képes volna valamiből enni, habár csupán ambrózia lenne is; s amellet akármilyen került az asztalra: „De már abból eszünk!” Végül minden pástétom és sütemény után, mikén az érdekes úr keresztül késvillázta magát, az esperes úr személyes meglepetésére, kinek e gyöngeségét a tisztelendő asszonytól tudakolta meg Fanny, került az asztalra – sült burgonya. Az egész társaság kacagott, mert mindenki tudta, hogy azt az esperes úr nagyon szereti. – „Mi az? – kiálta Málnay – krumpli? – De már abból eszünk!”

Ilyen módon jó hangulatba hozva, felkelt a társaság a terembe átvonulandó, a gyűlés, a tanácskozmányok megkezdésére. És ez valóban nem rossz gondolat a terített asztaltól járulni a zöld asztalhoz, így az ember sokkal könnyebben beszél, és könnyebben hallgat.

A Kárpáthy-család nagy ősi terme volt felnyitva e célra, a hosszú karzatos terem, mely az inszurrekció óta most először tárult fel emberi szemek előtt, körül nagy ősi képek, csoportba rakott csodás fegyverek, zászlók és más diadaljelek, miket nagyban megbámult egypár falusi fiatalember, akinek még nem volt annyi esze, hogy inkább a karzatos elfoglaló szép hölgyeket bámulta volna; pedig bizony lett volna ott mit bámulni, annyi szépség, annyi báj közepett egymás mellett a vidék legszebb két ifjú delnője: Kárpáthy és Szentirmayné; ha török poeta volnék, azt mondanám: két gyémánt aranyfoglatban. Úgy, hogy éppen nem lehet rossz néven vennünk Gergely gróftól, hogy ő, mielőtt valaki egyet szólt volna, mindenek előtt indítványba tevő, hogy ő a gyűlés részéről hódolatnyilatkozatot kíván szavaztatni a jelenlevő szépségek tiszteletére, ami annál jelesebben ütött ki, mert azt a társaság egyhangúlag megszavazta, s e határozat legeslegvégül, minden paragrafus és statútum elejébe jegyzőkönyvileg beiktattott.

Csak ezután került a sor a tárgy meritumára, az agarakra, melyek hogy maguk is nagy számmal voltak jelen a gyűlésteremben, azt, úgy vélem, senki sem fogja különösnek találni, aki a „Nihil de nobis sine nobis” („Semmit rólunk nélkülünk”) alapelvét tiszteletben kívánja tartani. Az ő bőrükről volt szó, illendő, hogy hallgathassák ők is, és nyilatkozhatnak.

Milyen nagy előnyt ad egy gyűlésnek, ha hölgyek is vannak jelen, azt, úgy hiszem, a még most élő nemzedék előtt nem szükség fejtegetnünk. Egészen más ízt, más fényt ad ez a komoly férfiak tanácskozmányainak; mindenki iparkodik több szépet és okosat mondani, mert szép szemek néznek reá, s ugyanezen szép szemek jótékony befolyása alatt hallgatni kényszerül a durvább szenvedély s az unalomgerjesztési törekvés.

A gyűlés komoly bevezetésen kezdődött. Kárpáthy János mint elnök megnyitó beszéde által roppant hatást gerjesztett; különösen ezen pontok általános tetszésben részesültek:

„– Van-e nemesebb és férfiakhoz illőbb foglalkozás az agarászatnál, mely kebleinket nemes önbizalommal tölti el, mely nagyra törekvő, buzdító hatással van szellemünkre, s bennünket a haladás korszerű eszméire tanít? (Helyes! éljen!) Uraim, nagyságos, méltóságos, tisztelendő és tekintetes urak, az eszme megfontolást érdemel! (Halljuk! halljuk!) Van-e valaki közöttünk, akinek agara ne volna? (Nincs! senki!) Ismerünk-e csak egy nevezetesebb magyar házat, melyben e nemes állatok (hang a karzatról: „Személyek!” – Marion kisasszony hangja). Köszönöm alássan a helyreigazítást. – Ez állati személyek meghonosulva ne volnának? És íme, eddigelé senkinek sem jutott eszébe, hogy annyi millió és millió főre terjedő osztálynak érdekeit felkarolja, egy olyan osztálynak, mely velünk egy szobában hál, velünk egy asztalnál eszik, mely unalmas óráinkban velünk barátságosan együtt ásítózik. (Ennél a szónál az érdekelt osztály két jelen levő tagja elkezdte egymásra morogni és csaholni; Gergely gróf hangja az asztal mellől: „A hallgatóság csendre intetik, az ilyen nyilatkozatok kikéretnek.”) Uraim! nagyságos, méltóságos, tisztelendő és tekintetes urak, korunk a haladás kora. Mindenféle

egyletek keletkeznek részint a hazában, részint másutt; vannak, kik a kisdedek megóvását vevék feladatul, ismét, akik könyveket terjesztenek, vannak, melyek betegek ápolásával foglalkoznak, és mások, melyek a juhokat vevék pártfogásuk alá, sőt olyanok is vannak, melyek a selyembogarak tenyésztését óhajtják, és én mindezeket nagyon helyeslem, s magam is részvevő vagyok valamennyiben, meg nem vonnám csekély tehetségeimet sem a kisdedektől, sem a tudósoktól, sem a juhoktól, sem a betegektől, sőt még ama kukacoktól sem, melyek a selymet fűjják, kiket pedig utálok; de kérdem egyszermind, kérdem és újra kérdem, mi ok tarthatna engemet vissza attól, hogy midőn mindezen osztályai számára az emberi és nem emberi társaságoknak vannak pártfogó egyesületek, én egy oly állati személyzet pártfogására indítványt ne emeljek, mely maga felyülmúlja számra mindazon élő elemeket, kiket ez országban kisdedekben, tudósokban, juhokban és selyembogarakban bírunk, mert maguk az agarak bizonyára nagyobb számmal vannak, hogysen valamennyi kisdedei, tudósai és egyéb gondviselésre szorult egyéniségei az országnak. Mi ok tarthatna engemet ettől vissza?”

Miután ilyen okot senki sem bírt felfedezni, folytató a nábob:

„– Úgy hiszem uraim, nem szükség önök előtt említenem, s hiszem is, hogy mindenkinek van szíve, és átlátandja, miszerint az általunk tárgyalt állatosztály hűsége, ragaszkodása mindent felyülmúl, ami e tekintetben várható. Avagy tud-e rá valaki esetet, hogy egy agár régi gazdáját hűtlenül elhagyta, megcsalta, meglopta volna? Ismeretes-e az agarak között az árulás szörnyű bűne, van-e rá példa, hogy mint a bosszúálló macska, álmában megfojtotta volna egy agár az urát? Ellenkezőleg, nem pszichológiai igazság-e az, hogy bármily keményen megfenyítse is törvényes ura az agarat, ha azon pillanatban egy idegen ember urát meg találná támadni, a még súlyos korbácsütésektől jajveszékélő agár nem az idegennek, hanem urának fogná pártját? Sőt ellenkezőleg, ki ne tudná azt a praktikus életből, ha valaki egy agarat elad, bárha új gazdája tejben-vajban fürösztli is, nem találja kedvét, hanem visszaszökik az régi gazdájához, bárha mérföldek is volnának közben? Kivel ne történt volna közülünk ily érzékeny eset?”

E felhívásra általános zsidaj támadt a gyülekezetben, mindenki emlékezni akart hasonló esetre, mindenki számtalan mérföldekről látott vagy hallott hazaérkező kutyákat, s valamennyin diadalmaskodott Berki Lőrinc, akinek egy agarat zsákba dugva vitték el Horvátországba, s fél esztendő múlva a Dráván, Dunán, Tiszán és mind a három Körösön keresztül szökött haza Püspökladányba.

„– Végül szabad legyen megemlítenem uraim, azon esetet, midőn egy agár gazdája meghalozik, mit cselekszik a hű eb? Elveszti étvágyát, nem érdekli semmi többé, kimegy a gazdája sírhalmához, ott lefekszik, nem eszik és nem iszik többé, s hetednapra – – (itt elkezdé homlokát dörzsölni János úr, nem tudva, hogy mint mondja: „meghal” vagy „megdöglik”), s hetednapra elpatkol”.

Sokan nevetni kezdtek.

„– Uraim, én nem frivol tréfából beszélek. Saját szomorú tapasztalásom ez; midőn halálos beteg voltam, cselédeim, barátaim elhagyanak, ott feküdtem egyedül, mint halálra szánt áldozat, melynek már előre megküldték a koporsót, csak egypár hű barátom nem hagyott el és az agaraim. Odajöttek azon szoba ajtajához, melyben feküdtem, ott kapartak, ott sírtak, ott szűköltek, s ha beszökhettek egy, azt az ágyam alól ki nem lehetett verni, és a többi ordított az udvaron egész nap, keserűségében.”

– Uram, ne mondja tovább! – kiálta le a karzatról Marion kisasszony –, a nagyságos főispánné egyszerre elájul!

Hirtelen alkalmazott illatszerek szerencsésen megelőzők a nagyságos asszony görcse rohamait, kinek idegeire rendkívül izgató hatással volt az agárhűség ez érzékeny rajzolója.

János úr fel is hagyott a pátossal, s indítványa formulázására tért át.

– Minélfogva bátor vagyok azon szerény indítvánnyal járulni a két haza minden agárkedvelői elé, miszerint egyesülnénk az állatország ime tagjainak méltó sorsa emelésében, melyet is én e következő pontokban látok jónak meghatározni: 1-ször is az ekként összegyűlt érdemes társaság nyilatkoztassa magát megalakultnak, választván saját kebléből egy bizottmányt, mely a statútumokat kidolgozza, és azokat ismét egy hatvantagú választmány elé terjeszti, mely legyen permanens. – 2-szor határoztassék meg, hogy a részvények ára mennyi legyen. Én magam elvállalok ezer részvényt. (Általános éljen!) 3-szor alapíttassanak a társaság pénzügyéhez képest a következő célra vezető intézmények: egy agáriskola, melyre a megkívántató telket és épületet én bármelyik jószágombul ingyen átengedem (hosszas éljen!), aholott az agarak hozzáértő oktatók által kellőleg neveltessenek; továbbá alapíttassék egy nyomtatott orgánium, egy agarászati lap, mely a tudományok ezen ágazatában tett haladásokat és felfedezéseket ismertesse, egyszersmind a társulat érdekeit a közönség előtt képviselje. (Gyér helyeslés. Minek az?) Hirdetessenek jutalmak az agarászatról írandó legjobb könyvekre. (Zúgás; egy hang: „Hisz így nem az agarak, hanem a firkászok kedvéért egyesültünk!”) Végül tartassék minden évben egyszer közgyűlés és legalább egyszer versenyfuttatás, mely alkalommal a győztes agár aranybillikomot fog nyerni. Ami ki nem telik a társaság pénztárából, azt a hiányt én magam fedezem.”

János úr a társaság éljenzése között ült vissza helyére.

Mint szokás és rendes dolog, rögtön opposíció is támadt ellene, az eredeti fickók protestáltak mindennemű fizetés ellen, mint amelyben nagy romlás magját sejtik; néhány közbirtokos orrolni kezdé, hogy miért tartassék gyűlés és iskola Kárpáthy jószágán, miért nem az övé. Nagy ellenszenvre talált minden nyomtatandó betű, s ámbár utoljára János úr mindent a maga költségére vállalt is, indítványának e részét nem vihette keresztül, mert Szépkiesdy gróf utoljára beszédébe vágott.

– Hagyja el méltóságod azt az egész irodalmi pereputtyot, elég nyomorúság a hazára nézve, hogy a politikai világba is befűrték magukat; ne hagyjuk őket még az agarászatban is grasszálni; minden haszontalanság tőlük ered, nekik köszönhetjük, hogy egészen kiforgatják a magyar jellemet ősi sajátságaiból, s megrontják nyelvünket, hogy utoljára magunk magunkat sem értjük, mert ha nem tekinteném azt, hogy méltóságos barátom Szentirmay Rudolf úr is megalázza magát könyveket és hírlapokat írni, őt is pedig csak jelenlevő gyönyörű neje iránti hódolatból kímélem, azt mondanám, hogy utálok és gyűlölöm az egész éhenkórász fajt, s nem tartom érdemesnek rá, hogy agarainkkal egyéredékűvé tegyük.

Flóra egészen elpirulva a haragtól fordult el a beszélőtől, legyezőjével takarva el lángra hevült arcát, s szeretetre méltó ingerültséggel sűgá Fannynak:

– Volna csak itt Rudolf, majd megfelelné az neked.

Kárpáthy János kevésbé rejtett bosszúsággal vont hátra magát, midőn a társaság nagy része éljént kiáltott a jeles hazafi beszédére.

A jeles hazafiaknak az a kitűnő szabadalmuk van, hogy akármit mondanak, az mind jeles és derék dolognak tartatik.

A vita azonban nagyon ingerültté válhatott volna, ha eközben Horhi Miska kedvenc agara holmi illetlen vonatkozásokkal meg nem bántja János úr kedvenc agarát, mire a felgyulladt pártszenvedély miatt az utóbb érintett agár annyira megfélekedék a vendégi jogokról, hogy ellenfelének nyakán megragadá a bőrt, és leteperné a földre; erre a többi pártfelek is, agárguelfek és ghibellinok egyszerre egymásnak rohantak, s a tanácskozók lábai közé keveredének, míg a pecérek beavatkozása el nem csillapítá az ingerült vitát.

Volt azonban kacaj, szitkozódás és mennykömlegetés; e heveskedése az érdekllett feleknek könnyen megzavarhatta volna a gyűlés tekintélyét, ha Gergely gróf azon komolysággal és lélekjelenléttel, melyet semmi körülményben el nem vesztett, meg nem dorgálja a még folyvást egymásra morgó és csaholó pártokat.

– Uraim! önöknek odakinn szabad marakodniok, idebenn csak nekünk.

E rendre igazítás ismét jó kedélyre hangolá a társulatot, az agárhallgatóság kiveretett a terem-ből, s a társulat a kérdéses pontok kihagyásával elfogadá az indítványt. János úr általános felkiáltással megválasztott elnöknek, a nagy hazafi alelnöknek; választatott egyleti jegyző, aljegyző, fiskális és orvos, hatvan választmányi tag és tizenkét tagú bizottmány, s mindez annak rendi szerint protokolláltaték.

Az alapkő le volt téve, a nagy és nevezetes társulat megalakult, s nekünk nincsen egyéb hátra, mint azon őszinte óhajtásunkat csatolni efölötti örömrünkhez, vajha mindezen igen tisztelt hazafiak a más közérdekű ügyekben is hasonló buzgóságot fejtsenek ki, s azzal mi is csatla-kozhatunk azon számtalan éljenekhez, melyekkel a társulat tagjai egymást kölcsönösen és méltán megtisztelik.

A gyűlésteremből megválva a nagy társalgási teremben gyűltek össze a vendégek; a viták és tanácskozások délutáni négy óráig tartottak, s Málnay Georges, kivel csak találkozott, mindenkinek elmondá, hogy ő meg nem foghatja, hogy csepp étvágya sincs.

Karöltve sétált együtt a két szép delnő; mindenki, aki látta így őket, megvallá, hogy nehéz volna választani, melyik szebb közölök.

Az asszonyságok, a szigorú úrnők szívességgel, bókokkal halmozák a háziasszonyt, a szegény polgárleányt, ki ez órában érezé legjobban, minő istentől adott ajándék rá nézve e nemes barátnő, ki őt nimbuszával körülfogja, ki – hogy az igazi szót alkalmazzuk – *divatba* hozta a szalonokban az irántai nyájasságot.

Az elegáns ifjak, a szalonok arslánjai, mint bolygócsillagok rajzották körül a társaság e két napját; maga Szépkiesdy gróf úr is őket látszott keresni szemeivel, s bár jól látta, hogy Flóra mindig bosszúsán elfordítja tőle arcát, ez csak annál erősebb ok volt az obligát ostromlásra.

– Tudja-e ön azt, gróf – szólta Flóra az útjokat álló nagy férfiúnak –, hogy én önre haragszom? Igen komolyan haragszom.

– Annak csak örülni tudok – felelt a nagy ember öntudattal sugárzó orcával –, mert akire az asszonyok haragusznak, az bizonyos lehet arról, hogy szeretni fogják.

– Nagyon helytelen fogalmai vannak önnek az asszonyok haragtartása felől; ha mi ön ellen egyesülünk, mi megbuktathatjuk önt, s ön elveszti népszerűségét az egész országban.

Ez egy jó naiv tréfa volt, mely nem rosszul hangzott egy olyan kis eleven, mosolygó hölgy rózsaajkairól, mint Flóra, s erre bármelyikünk is azzal felelne, hogy megadná magát, s kéz-csókolvá kérné irgalmas felfüggesztését ez ellenségeskedésnek; ámde a nagy férfiú jobbnak látta erre mindjárt buzogánnyal felelni. Olyan képpel és állással, mintha a zöld asztalnál ülne, viszonzá, elébb végiggondolva a frázist, melyet mondani fog:

– Asszonyom! Próbálták ezt már velem mások is. Én asszonyokkal szerelmeskedni szoktam, őket meghódítom, de velök nem harcolok, és tőlök nem félek.

Ily mondások után szokása volt a nagy férfiúnak megfordulni, és tovamenni, mintha nem hinné képesnek ellenfelét, hogy még furcsábbat tudjon mondani. Egypár buzgó bámulója a derék hazafinak hirtelen plajbásszal tárcájába jegyzé e felejthetetlen mondatot.

Fanny egészen el volt bámulva, Flóra pedig nevetett.

– Ettől örök időkre meg vagyunk szabadulva. Olyan gyöngéjét találtam érinteni, amit soha meg nem bocsát. Neki a népszerűség az aranybornyúja, s aki azt meri állítani, hogy ebben megingatja, az mindennemű jóindulata ellen biztosítva van.

Nemsokára ebédre csengettek; a társaság nagy zajjal és kedvvel elfoglalá az asztalokat, miknek leírásától lelkiismeretesen megtartóztatom magamat, először és másodszor azért, mert az ilyenek csak természetben mulattatók, leírva pedig véghetlenül unalmasak. Gazdagság, pompa, fény, pazarlás volt amennyi kellett, s amennyi a nábob hírének megfelelt, a magyar konyhától kezdve a francia szakácsművészet minden mesterséges teremtményéig kapható és élvezhető volt minden, s borokban nem volt mód választani. Az ebéd vége egész a késő éjszakába nyúlt be, amidőn már nagyon hangos kezdett lenni a társaság; a nagy hazafi elővette szokott sikamlós, kétértelmű anekdotáit, nemigen törődve vele, hogy nők is vannak jelen, mondani szoká: castis sunt omnia casta, a tisztáknak minden tiszta, s aki már tudja, hogy miért kell elpirulni, azon úgyszincs mit elrontani többé. A hölgyek pedig úgy tettek, mintha oda sem hallgatnának, szomszédjaikkal kezdve beszédet, s nem törődtek vele, hogy az eredeti fickók, a nagy hazafi obligát közönsége, a frázisok claqueurjei, min kacagnak olyan gégeszakadtából.

Azonban mindenki lehetőleg jól iparkodott magát érezni.

Ki volt boldogabb, mint a nábob?

Eszébe jutott, hogy alig egy év előtt itt, azon a helyen, melyen most ül, minő iszonyú jelenet érte őt, és látta most maga mellett ülni a szép, a bájoló nőt és víg, eleven társaságot, mosolygó, derült arcokat körül.

Majd megzendült az előszobákban Bihari hegedűje, vígan, szomorúan; egy-egy eredeti fiú felrúgta a széket, s kiment a cigányok közé, s táncolt egymagában; benn azalatt a szózatosabb hazafiak ittak sorba minden vendég egészségeért, kiváltképpen a háziúrért és háziasszonyért, s azután mindenféle absztrakt tárgyakért, egyesületekért, vármegyékért, kollégiumokért, ennek meg amannak a korszerű eszmének szerencsés sikerüléseért. Gróf Szépkiesdy tartott egy hosszú beszédet, melybe igen szépen bele volt szöve minden megéljenzett frázis, ami egy esztendő alatt a zöld asztaloknál elmondatott; voltak, akik már ezt a beszédet negyedszer hallották, egyszer az országgyűlésen, másodszor egy főispáni beiktatáson, harmadszor egy megyegyűlésen és most az agarasztársulat keresztelőjén, ami azonban senkit sem akadályozott abban, hogy rettenetes éljeneket ne kiáltson rá; a jó annál jobb, mentül többször hallja az ember. Maga János úr is kifogyhatatlan volt a tósztivásokban, s ha e részben egy igen tisztelt dámának, gróf Kereszthynének nem kellene adnunk az elsőbbséget, azt mondanók, hogy mind élces mondatokban, mind poharak ürítésében ő volt a társaság hőse. Azért azonban minden- esetre kiválólag meg kell őt dicsérnünk, hogy annyi ivó között neki jutott legelébb eszébe, miszerint két jelen nem levő férfiúért poharat emeljen, kiknek egyike István gróf, másika Rudolf, s elmagasztalván mind a kettőnek érdemeit, rájuk köszönté a poharat, miáltal oly lelkesülést idézett elő, hogy még a hölgyek is poharat ragadtak, s kocintottak vele.

A sugárzó öröm e pillanatában egy szolga lépett oda Szentirmaynéhoz, s egy levelet adott, melyet gyorsfutár hozott Szentirmáról.

Flóra repeső szívvel ismeré meg a borítékon férje kézírását, azonkívül is szokás volt még azon időkből a levelek borítékára is kiírni a cím alá: „Kedves nőmnek, legnagyobb szeretettel”, hogy még a posta is gyöngédebb kezekkel nyúljon hozzá. Tehát ő írja azt! Pestről írta. Szentirmayné engedelmet kért, hogy félrevonulhasson a levelet elolvasandó. Felkelése jel és felszabadítás volt az egész társaságnak az asztal elhagyására, az amalgamizált tömeg szét- oszlott a többi termekbe. Flóra és Fanny észrevétlenül félrelopták magukat hálósobájukba,

ott egész nyugalommal elolvasandók a kedves levelet. Azt persze Fannynak is meg kelle tudni, hogy mi van bele írva.

Felszakítá a hölgy örömtül remegő kézzel a pecsétet, miután elébb szívéhez szorítá a levelet, s e néhány sort olvasák belőle:

„Holnap Kárpátfalván leszek. Ott találkozunk. Rudolf. 1000.”

Ez az ezer azt jelenti, hogy „ezer csók”.

Milyen öröme volt a kedves nőnek, összevissza csókolá a helyet, hova a férj neve volt írva, mintha legalábbis 100-at előlegezni akarna e küldeményből, s azután elrejté keblébe, mintha a többi 900-at még későbbre kívánná eltenni, azután ismét elővette, és újra elolvasá, mintha nem emlékeznék egészen a levél tartalmára, s újra el kellene azt olvasnia, hogy tökéletesen megértse, és azután újra meg újra összecsókolá azt úgy, hogy utóbb maga sem tudta már, mennyi hiányzik belőle.

És Fanny is teljesen osztá barátnéja örömét, az öröm oly ragadós. Holnap megérkezik Rudolf, milyen jó kedve lesz azontúl Flórának! Látni fogja a legnagyobb boldogságot, amit szerető szív képzelhet, és nem fogja azt irigyelni; nem! örülni fog más örömének, legjobb barátnéja boldogságának, ki bírja, magáénak mondhatja azt a férfit, akiről mindenki annyi jót, annyi szépet beszél, és az holnap ide fog jönni, s hogy addig is nevének örömet szerezzen, megírja jövele napját. Nem jön ólálkodva, meglepve, mint aki féltékeny, hanem előre tudatja jöttét, mint aki bizonyos róla, hogy nagyon, nagyon szerettetik. Oh, e boldogságot látni mily öröm lesz!

A két hölgy örömsugárzó arccal tért vissza a társaság közé, mely éjfélig együtt mulatott, azután mindenki szobáiba távoztak. János úr zeneszóval kíséré vendégeit nyugalomra, azután valami altató szimfónia zengése mellett hordá ablakról ablakra a cigányokat. Azután az utolsó hang is elhalt, és azután aludt mindenki, és álmódott szép dolgokat. Rókákrul az agarászok, gyűlésekről a szónokok, pástétomokról Málnay úr, férjét ölelte álmában a szűz keblű delnő, és Fanny álmódott arról a szép mosolygó arcról, kiről annyit gondolkozott, s ki oly szelíden tekint rá beszédes kék szemével, s oly csodás, oly édes hangon tudott beszélni hozzá. Hiszen álmódni mindent szabad!

Tehát holnap!

XXI. A vadászat

Másnap korán reggel vadászkiáltások ébreszték a vendégeket; sokan, kik a vadászatról gondolkozva aludtak el, kik a vadászatról álmodtak is, egyszerre talpra ugrottak ez édes hangokra; mások, kik szerettek volna megalkudni magukkal még egy félórászkodásban, s csak egy kicsi kis álmocskát ajándékoztak volna még örömeiket nehéz szempilláiknak, e föltételekben erősen akadályozva voltak a nőttön növekedő zsibaj által, mely a Kárpáthy-kastélyt egyszerre fölveré; jövő-menő léptek, ismerős hangok kiáltozása a tornácokon, az udvaron csaholó ebek, ostorkongatások, nyerítő paripák fölverték volna még a hétalvót is édes nyugalomból. Ki várhatna a vadász emberektől diszkréciót, kíméletet? A legfinomabb szalonember is, mikor vadászni készül, más csizmát húz, más sipkát tesz, s azzal azt hiszi, hogy ez mármost őt feljogosítja iszonyúan kopogni, mikor megy, és egészen más hangon beszélni, mint egyébkor. Sőt még ez sem volt elég, hanem ha valaki még ki nem nyitotta az ajtaját, azt felénekeltek, s nehogy történetesen valamely mélyen alvó még erre se ébredjen fel, kisütögettek egynehány puskát az udvaron.

A vadászat szenvedélye különben ragadós; én még nem ismertem embert, akinek e mulatsághoz ellenszenve lett volna, s közös ez a gyermekekkel, úgy mint a vénekekkel, s a nőkkel, mint a férfiakkal.

Hajnal alig hasadt még, midőn a felöltözött vendégek kijöttek a tornácokra, megmutatni magukat és megnézni az időt.

Az eredeti fickók lobogós ingujjakkal, pitykés mellénnyel, darutollas kucsmával voltak nekikészülve a vadászatnak; feszes dolmányokban, pörge kalappal az elegáns ifjúk, csak a bohó Gergely gróf volt angolnak öltözve piros, kurta farkú frakkban, s nagyon kért minden embert, hogy magyarázzák meg a kutyáiknak, hogy nem ő a róka.

A delnők többnyire mind vadászöntösökben voltak; pompásan illett az amazoni termetekre e testhez simuló viselet hosszú uszályával, melyet kézbe kellett emelni, hogy a sarkantyús vitézek rá ne gázoljanak.

S ki lett volna most is szebb, mint a mi két kedvenc hölgyeink? Flóra szép akart lenni, igen szép – mert Rudolfot várta. Hajfürtei fonadékát ügyesen választá arcához, finom lengeteg természetét gyöngye zöldet játszó halavány veres tafota spencer szorítá, elöl nyitva, csipkefodrozattal, a hasonszínű uszály balfelől smaragd kapoccsal volt felakasztva, láttatni engedve a fehér viganó legalsó himzetét; arasszal átérhető derekát fehér, arannyal áttört, keleti sál ölelé, pálmákkal himzett végeit ölébe hullatva; fején gömbölyű ezüsthéyes kalapka volt, lengő marabutollakkal; keblén elöl három rubingomb tartá össze a sűrű csipkefodrozatot. Mi jogon meri azt valaki megszámlálni: egy, kettő, három? Pedig aki csak látja, mindenki megszámlálja: egy, kettő, három.

Fanny egyszerűen volt öltözve. Habos fekete selyem volt uszálya és dolmánya, mely nyakig fedé természetét, csak a szép karcsú nyak volt piros szalaggal átkötve, mely vékony csipkebodrot szorítá, s elöl egyszerű gyémántcsattal volt megtűzve; fejét fényes fekete kalap fődé, mely alul két hosszú tömött rendben omlottak alá éjfékete hajfürtei, félig eltakarva a kalapra kötött fátyol által.

Mennyi új bájt, eddig ismeretlen varázsat ad egy ily lovagviselet a hölgyeknek, aki eddig csak szerelmes volt beléjük, most megőrülhet miattok!

Azonban megszólalt a csengettyű. Reggelire hívtak a vendégek. Korhelyleves, villás étkek s megfelelő szeszes kortyok vártak rájuk a teremben; senki sem kényeskedett most, hiszen

vadászok voltak mind. A kedves szép hölgyek sem tagadhaták meg bámulóiktól azt az élvezetet, hogy rózsajkájukat néhány csepp rosztopcsinnal vagy harmincéves szilvóriummal meg ne nedvesítsék; ma minden szabad. Ma erős szívűnek kell lenni. Mindenki más hangon beszél, még az éltebb nők is kocsin fogják kíséreni a vadászatokat; a főispánné asszonyág is elmegy, pedig előre tudja, hogy igen sokszor el fog ájulni, mert őt minden rendkívül alterálni fogja; bárcsak valaki leesnék a lóru, hogy ő megmutathatná, milyen szépen el tud ájulni olyankor.

Azonban senki sem esett le a lóru.

Gyönyörű nyári reggel volt, midőn a pompás menet kivonult a kárpátfalvi kastély udvarából; elől a delnök, a karsú, lengeteg amazonok, lejtő paripákon, körülrobogva délceg ifjaktól, kik lovaikat táncoltatva szokelltek választottjaik mellett; hátrább a sallangos eredeti fickók jöttek mokány lovaikon, végül a hintókban ülő éltes urak és hölgyek; maga János úr is nyeregbe ült, s megmutatá, hogy ő sem utolsó a lovaglásban, s valahányszor nejeére tekintett, hús évvel látszott fiatalabbnak; arca ragyogott azon gondolatól, hogy ez a szép asszony az ő felesége.

A bohó Gergely gróf eközben mindenféle ügyetlen lovasokat produkált, pedig ő maga a leggyakorlottabbak egyike volt; mint lovagolnak a vasárnapi boltoslegények a Práteren: szétvetett lábakkal, élethű kifejezésével azon aggodalomnak, mintha egy szál deszkán kellene balanszírozniok mélységes tengerek felett; azután hogy lovagol a porosz paraszt: hanyatt vetve magát a nyeregben, térdeit felhúzza, s mind a két kezében lóbálva a felemelt kantárt. Mutogatta lord Ychswichset, mint kapaszkodik a nyeregbe, mikor a lova felrúg, és a lova nyakába, mikor az ágaskodik. Azután a debreceni cívist, hogy lötyögteti magát a lovon a talyiga előtt; végül a zsidó kupecet, akit a vásáron elkap a próbálgatott ló, s beleviszi a ménes közé, ez alkalommal emberfullasztó kacajt támaszta Gergely, az eredeti fiúk közé tévedve lovával, s majd leverte Horhi Miskát a nyergéből. Szidták az anglus születésit!

Három jutalom volt kitűzve a három legjobb agarra. Első egy aranybillikom a már említett felirattal, másik egy ezüst vadászkuert, harmadik egy szép medvebőr. Ezt az utolsót alkalmazsint legjobban meg fogja köszönni a diadalmas agar.

A versenyfeleket párosával összefűzve vezetik pórázon a pecérek, a kedvenc agarakat ki-ki szekéren hozatja, féltve, nehogy megrúgja valami ló.

Lőfegyver természetesen egy sincs a társaságnál. Ilyesmit agarászatra nem szokás vinni.

Amint az egész vidám társaság a hosszú olaszjegenye sétányon végigvonul, a sétány túlsó oldalán egy szemközt jövő lovat látnak bekanyarodni.

Már messziről megismeri mindenki lovaglása módjáról, s mint a futótűz terjed el egyszerre az egész társaságban: „Ah valahára mégis eljött!”

Ki jött el? Hát ki más, mint a legdaliásabb lovas, a legmerészebb udvarló, kinek egy perc jönni, látni és győzni – Kiss Miska.

A pünkösdi király.

Egy perc alatt a társasághoz ér, siet magát rögtön kimenteni a hölgyek előtt, hogy eddig elmaradt; apró célzásokból engedni gyanítani, hogy komoly ügyei voltak, hihetőleg párbaj, azután a férfiak előtt menti ki késedelmét; lehet sejtteni az okát, gyöngéd ügyek, hihetőleg légyott.

Amióta nem láttuk, meglehetősen gömbölyűséget vettek fel arcvonásai, mint olyan emberéi, ki soha sem testi, sem lelki bajokkal nem vesződik, kinek a feje sem fáj soha, a szíve még kevésbé.

Miután egy perc alatt a társaság valamennyi tagját sorban köszöntötte, még az agarakat is neveiken szólogatva, itt kezét csókolva, amott kezét szorítva, végre visszakerül az egymás

mellett lovagló két hölgyhez, s különös ügyességgel sikerül neki mindazokat, akik őket környezik, úgy félretáncoltatni, hogy közvetlenül Kárpáthy né mellé juthasson, kit azonnal elkezdi minden tévovázás nélkül istenasszonynak és lovon ülő angyalnak nevezni.

Szerencsétlenségére Fanny őt félreérti, s mindazt, amit neki beszélni szokott, kapitális bohóságoknak tartja, s érdemeiken felül nagyokat nevet rajtuk.

– János úr, János úr – szól hegyesen, élesen Marion kisasszony a hintaja mellett lovagló Kárpáthyhoz –, ha én önnek volnék, nem tartanék olyan házibarátot, aki ellenállhatlanság hírével bír.

– Nem vagyok féltékeny, nagyságos kisasszony. Ez az egyik kerék hiányzik az organizmusomból; bizonyosan kivette belőlem valaki, hahaha!

– Akkor meg ha önnek volnék, nem jönnék parforce vadászatra attól tartván, hogy agaraim Actaeonnak nézhetnek.

– Adtam volna talán rá okot, hogy nagyságod úgy viselje magát irányomban, mint Diána?

Marion kisasszony ajkpittyesztve fordítja el fejét. Ez az ember olyan ostoba, hogy semmit sem akar elérteni, amivel valaki boszontani kívánja.

Fanny jókedvűen kacag a pütkösdi király beszédein. Ha tudná, hogy ezt udvarlásnak nevezik, nem kacagna. De hiszen mellette lovagló barátnéje éppen olyan jókedvvel társalg Gergely gróffal, és ma mulatság napja van, kissé hangosabb lehet a jókedv, mint egyébkor.

Miska legjobban érzi magát, mikor a mesterségéről beszélhet; figyelmes szemmel vizsgálja, hogy tartja magát Fanny a lovon; ez szabadságot ad neki megjegyezhetni, miszerint termetét nem hajtja eléggé előre, a derekát könnyű hullámvásban kell tartani a paripa lépéseivel egyezve; a nyereg alkalmasint félre van csúsztatva, mert a jobb térd igen alacsonyan áll, nem, nem az a baj, a kengyel igen hosszú, a bal lábacska alig ér bele a hegyével. Ho! meg kell állani! Ebből nagy baj lehet; a futtatásban könnyen kicsúszhatik a kengyel a talp alól. Meg kell állani. A nagyságos asszony számára magasabbra kell csatolni a kengyelszíjat.

Egyszerre öten-hatan ugrottak le lovaikról e kellemes szolgálatot megteendőik, legelső volt a pütkösdi király; Fanny azonban egészen elpirulva körülforogta lovát, visszatartóztatva kengyelétől a szolgálatra kész szeladonokat.

– Nagyon jól van így, nem szükség megigazítani.

E pillanatban, senki sem tudja honnan termett oda, Varga uram ugrott Fanny lova mellé, s szíves készséggel ajánlta, hogy ha valami baj van a nyeregszerszámon, parancsoljon a nagyságos asszony övele, legalázatosabb szolgálójával.

Fanny háládatos mosollyal köszöni meg az öreg hivatalnok készségét, ki ezáltal azon zavarból menté ki, hogy kengyelvasáshoz e fiatalemberek egyikét engedje nyúlni, mire az öreg lehajolt, kérve úrnőjét, hogy addig tegye vállára a lábát, s nagy tisztelettel feljebb csatolá a szíjat.

– Köszönöm, édes barátom – szólta édes hangon a delnő megszorítva az öreg kezét, míg Kiss Miskának kedve lett volna őt hátra ütni.

Az öreg ismét eltűnt észrevétlenül, alázatos semmivélétellel; hihetőleg valahol hátul egy csészében rejtőzködik. Ha figyelmezne rá valaki, észrevehetné, miszerint az öreg nem dől a bal felére. Ball vállán úrnője lábnyoma könnyű porfoltot hagyott maga után. A viláért le nem dörzsölné azt onnan, s mihelyt hazamegy, leveti azt a mentét, elcsukja és soha fel nem fogja venni többé.

A társaság vígan robog tova.

A menet a helységen kívül egy mulatólak előtt állapotodott meg. Itt fognak majd a jutalmak kiosztatni. A nem lovagló hölgyek és férfiak is leszálltak felhágva a magas torony alakú teraszra, mely a mulatólak közepéből emelkedett, s honnan az egész síkságot be lehet látni, melyen csak itt-ott látszott egy-egy folt erdő, a többi mind sásos, csátés avar, rekettyés berek, egészen rókáknak való ország. Innen a mulatólak tornyából legjobban meg lehet látni az egész versenyt, melyhez pompás látcsövek voltak előre készítve.

Egy egész tábora az agaraknak követte a vadászokat. Gyönyörű volt ellátni, egyetlen ismerős füttyentésre hogy válnak külön egyes csapatok a többi közül, gazdáik körül seregelve, a kedvenc agarakat is leszedték a szekérről, a pórásokat eloldozták, mire azok nyihogva ugráltak fel gazdáik kezei után, ahol lehetett, egyet nyalva rajtok. Különös, hogy az emberi szenvedélyek hogy ragadnak el az állatra.

János kiválaszta a többi közül két tiszta hófehér agarat, s egy füttyöt vetve nekik két ujjával, odavezeté nejéhez.

– A két legszebb és legderekbabb agár az egész csapatban.

– Ismerem már őket, az egyik a Cicke, a másik a Rajkó. – A két agár, nevét hallva említeni, víg szökdecseléssel ugrált fel a lóra az úrnő kezei után kapkodva.

János urat nagyon kellemetesen lepte meg, hogy neje agarait név szerint ismeri, s annak is igen örült, hogy az agarak is ismerik úrnőjüket; hiába, mindenkit meg tud hódítani, embert és állatot!

– Hát a Matyi hol van? – kérde Fanny széttérintve.

– Azzal magam fogok menni.

– Hogyan uram? Ön futtatni akar? Ne tegye azt!

– Miért ne? Nem tartasz engem jó lovasnak?

– Én elhiszem, hogy az, de tegye meg a kedvemért, hogy ne bizonyítsa be azt.

– A te kedvedért? Rögtön leszállok a lórul.

Flóra sűgva mondá a mellette lovagló Gergely grófnak:

– Szeretném tudni, hogy a jelenlevő férjek közül hány tenné meg azt a neje kértére, hogy a vadászatból elmaradjon.

Marion kisasszony is sűgött valamit a mellette ülő Kereszthynének.

– Félti az öreget az ifjú menyecske. Az ilyen majorátusi jószágok birtokosát nagyon erős okai vannak a nyaktöréstől félteni a hitvestársnak; vannak esetek, midőn kellemesebb nőnek lenni, mint özvegynek.

– Mindenesetre kellemesebb, mint vénleánynak – felelt rá Kereszthyné mérgesen, gorombán, hogy Marion kisasszony majd elszédült ijedtiben.

Annyi gyöngédség volt János úrnak ezen tettében, miszerint neje kértére lemondott egy oly kedvenc mulatságáról, melynek hónapok óta előre örvendett, hogy Fanny egészen elérzékenyülve nyújtá neki kezét.

– Ugye, ön nem haragszik ezért rám, én úgy félttem önt.

János ajkaihoz szorítá a nyújtott kezét, és sokáig kezében tartva azt kérde:

– Hát én ne féltselek téged?

Fanny önkénytelenül barátnejára tekintte, mintha azt kérdezné tőle, vajon ne maradjon-e ő is itt?

Kárpáthy elérté a tekintetet.

– Nem, nem. Azt nem kívánom, hogy elmaradj. Eredj, mulass. De vigyázz magadra! Ti fiúk, úgy vigyázzatok nőmre, mint a szemeitek fényére!

– Óh, vigyázni fogunk – felelt Kiss Miska, megpödörítve hetyke bajuszát.

– Majd vigyázok *én* rá! – monda Szentirmayné, erős hangnyomatékat vetve az „én”-re, miután észrevette, hogy Fannyt férjének jóakarátú felhívása zavarba kezdi hozni.

A túlsó oldalon ezalatt az eredeti fickók is elkészültek az agaraikkal, s miután azt az egyetlen szójátékot, mely a magyarban létezik, s mely *róka*fogások alkalmával el nem szokott maradni, eléggé megviselték, s különféle tajtékpipákba számtalan fogadást tőnek, elkezdik a kürtök és ostorok segedelmével sürgetni a hajsza megindulását.

A paripák, agarak nyugtalan szökelléssel kezdenek mozogni a kürtszóra, a társaság három külön csapatra oszlik, melyek, mint egy tábor, derekat és szárnyakat képezve, indulnak meg a csalitos rónának, az agarakat előrebocsátják, a hölgyek kendőikkel, a férfiak kalapjaikkal integetnek egymásnak a mulatóka tornyából és vissza, azután a nyargaló csoportok elszéledeznek minden irányban, itt-amott eltűnve a sűrű bokrok között, másutt a berekből csak a lovaglók feje látszik elő, de mindenütt látni a két ifjú delnő lobogó fátyolát, őket kíséri legtöbb szem, és gyönyörködik bennök. Most egy árokhoz érnek. Szentirmayné merészen nekivágtat, és keresztülzökell rajta, egy perccel később ugratja át az árkot Kárpáthy né; karcsú termete úgy hajlik, úgy hullámszik a szökés közben; utána kísérőik, Gergely gróf, a pünkösdi király és néhány lovasz. Az erkélyről tapsolnak nekik.

Csak Kárpáthy nyughatatlan. Nem találja helyét. Lemegy lovászhaihoz, s ott találva az öreg Pált, aggodalommal mondja neki:

– Úgy féltém ezt az asszonyt; ha valami baj találná érne! Nem bokros-e az a ló?

– A legjámborabb. Talán jó volna mégis, ha utána mennék.

– Igazán mondod. Ül fel saját lovamra. Vigyázz rá, hogy a mocsár felé ne tévedjenek, figyelmeztess őket, ott könnyen oda lehet veszni.

Palkó rögtön felugrott János úr lovára, s Kárpáthy felment ismét az erkélyre, utána nézni, ha utól fogja-e őket érne.

A csapat széleseben haladt előre. Az agarak felverték már valahol a rókát, de még mind nagyon messze voltak, s az üzés tétova irányából ki lehetett venni, hogy a ravasz állat nyomot iparkodik veszteni. El-elbukik a buckák között, s el hagyja maga mellett rohanni üldözőit, s akkor egyszerre oldalvást csap ki. De hasztalan minden furfangossága, ott ismét új ellenségre talál, hasztalan búvik, hasztalan fordul vissza futtában, nincs hova menekülnie, a sűrű ostopattogás minden oldalról tudatja vele, hogy irtóharc van izenve fájának, s azzal rászánja magát a futásra, s a legelső dombra felkapva, ott egy percre megállt, széttelint, honnan jön az ellen, s azzal nekiveti magát az avarnak.

– Ni a róka! – kiáltják egyszerre üldözői, amint megpillantották a dombon. A következő percben már eltűnt onnan.

De annyit mégis láttak, hogy gyönyörű állat volt. Vénnek kell lennie. Ez dolgot fog adni a legjobb agárnak is.

Utána!

A hajhászó csoport vágatva rohan az agarak nyomában, a két hölgy arca úgy ég a vadászat szenvedélyes örömétől. Fannynak eszébe jut e percben, amiről ábrándozott egykor, ha most ő – a névtelen ideál – mellette nyargalna sebes paripán, és látná őt vágatva rohanni mindig előre, míg leomlana előtte, és meghalna ott, és senki sem tudná, miben halt meg. Flóra pedig arra gondolt, ha most Rudolf csak egyszerre szemközt jönne, és őt meglátná – és újra belé szeretne.

Most egyszerre a rétre ért ki a róka; egy több ezer holdnyi kaszáló terült a vadászok előtt, melyen még rajta állottak a sorba rakott kalangyák. Itt kezdődött még a vadászat érdeke. A róka gyönyörű egy példány volt, akkora, mint egy fiókfarkas, csakhogy jóval hosszabb; nagy bozontos farka, mint egy seprű húzódott utána; bukdácsolva baktatott előre, nem mintha gyorsabban futni nem bírma, de hogy erejével gazdálkodjék, miközben szüntelen csavarogva, félre csapva, ellenfelei kifárasztására törekedett. – Fél szemmel szüntelen hátratekingetett üldözőire, miket mintegy száz lépéssel előzött meg, s midőn vevé észre, hogy a távolság fogyni kezd, oly gyorsan iramodott előre, míg azokat ismét megelőzte.

Pedig János úr legjobb agarai, a Cicke, Rajkó, a két fehér, Matyi, a nagy Ordas, Kiss Miska Fecskéje s Gergely gróf Armidája voltak nyomában, a többi sereghajtót nem is számítva.

A róka meg-megállt. Sajnáltni látszott a berket, melyből kiugrasztották, s neki-nekifutott egy-egy boglyának, mintha azt hinné, hogy amellet elbújhatik, azután mérgesen makogva baktatott újra tovább: a távolból is lehete látni, hogy vicsorítja éles fogait elleneire, mikor visszanez.

Rossz dolog volt rá nézve ide a síkra kiszorulni, ahol sem búvóhely, sem folyam nincs, mely üldözőitől megmentse. Volt ugyan oldalvást egy kiszakadása a Berettyónak, melyet rákászati tapasztalataiból s nyári fürdésük után ismert mint jó mély és széles vizet. Jó volna most, ha ez a víz közte és az agarak közt lehetne, mert az agár nem úszik örömet; de odáig megkerítik, s lehúzzák a bundáját, mielőtt megázott volna.

Már a kaszáló közepe táján észre lehet venni, hogy futása lassúdik, nemsokára körül lesz fogva.

– Hajrá Fecske! Hajrá Rajkó! Hajrá Armida! – hangzik minden oldalról.

Az agarak megfeszített gyorsasággal rohannak utána.

A két fehér legközelebb éri; mint a szél, úgy vágatnak utána, karcsú nyakaik előre vannak feszítve, kétfelől közrebocsátják a rókát, még néhány perc és elérték.

A róka itt egyszerre megáll, farkát maga alá csapja, s összezsattogtatva fogait szembe áll a két agárral. – Azok meghökkenve állnak meg előtte, mérges nyifogással vetve meg lábaikat, s sebesen csóválva felkunkorodott farkaikat. E percet hasznára fordítja az üldözött vad, s egy oldalszökéssel kisikamlik a két fehér közül, s jobb felé próbál menekülést.

Újra utána valamennyi.

Most Gergely gróf Armidája éri legközelebb.

– Brávó, Armida! Tied a győzelem!

Még egy szökés. A róka egyszerre lelapul, s Armida keresztülugrik rajta, s csak húsz lépésnyire futtában veszi az észre, hogy a róka elmaradt.

Ez most egyszerre jobbra fordul.

– Rajta Fecske! – kiált Kiss Miska. És Fecske csakugyan elkapá a rókát. – A jutalom a tied! – Hanem a róka is elkapta Fecskét, olyat harapott az orrán, hogy menten elbocsátotta ismét. Ez is a tied.

Ekkor egyszerre teljes erejéből neki a róka a Berettyó-ágnak. Sikerült a ravasz fickónak annyi üldözőjét kijátszani s oldalrészhez jutni. Az agarak mind-mind messze maradnak el mögötte.

Most áll még csak elő Matyi, az ordas, a szóló agár, ez majd megmutatja, hogy mit tud. Eddig meg sem igen erőtette magát, hagyta a többieket vállalkozni, úgyis jól tudta, hogy *ezt* a rókát egyik sem fogja el, ismerte már a maga emberét! Kettőnek, háromnak meg bír ez felelni. Régi róka! Ismerik már egymást, sokszor találkoztak itt-amott. Most mutassa meg hát, hogy ő ellenében mit tud!

A róka ismét elővette régi cseleit, félreszökellt, meglapult, fogait csattogtatta; mindhiába, próbált ellenféllel volt dolga!

Hogy ezt János úr mind nem láthatja! Kérdezzetek meg egy szenvedélyes agarászt, hogy mennyiért adna egy ilyen látványt?

Most a róka egyszerre a legsebesebb futás közben meglapul, de Matyi nem ugrik rajta keresztül, mint a szeles Armida tett, hanem amint a róka visszafelé fordítja fejét nekivicsorított fogaival, egyszerre túlhan csap hozzá, mint a villám, s azon pillanatban csak azt látni, hogy a róka bukfcenet vet a levegőben; Matyi nyakánál fogva felhajtotta azt, s alig ért vissza a földre, ismét megkapta hátán a bőrét, s egyet rázott rajta a levegőben, s azzal ismét elhajította, hadd szaladjon megint egy kicsinyt.

– Brávó Matyi, brávó! – hangzott az egész társaság szájáról.

E kiáltás csak arra buzdítja Matyit, hogy még több bravúrt mutasson nézőinek. Most meg azt követte el, hogy a róka mesterséges sakkfigurái ellenében visszafordította azt a vadászok felé, hogy ott azoknak szeme láttára labdázhasson vele a levegőben. Egy percnél tovább sohasem tartotta szájában a veszedelmes állatot, mert tudta, hogy a másik percben már az is megfogná ötét, s a rókaharapásról igen sajtáságos fogalmaik vannak a kutyáknak, azt minden ismeretes harapások közt a legkevésbé szeretik. Ezért addig iparkodott azt hajigálni, földhöz verni, míg kifárasztja. A róka már nem is védte magát, csak futott előre, sántítva, bukducsolva három lábbon. Mindenki azt hitte, hogy már vége van; midőn egyszerre oldalt csap újra, s egy falka ökröt pillantva meg az országúton, egyenesen azoknak iramodik.

A vadászoknak itt egy meglehetősen magas korlátot kellett átugratniok, amidőn ismét alkalma nyílt a két delnőnek gyönyörű ügyességét kitüntetni; szerencsésen átszökellt rajta mind a kettő.

E pillanatban egy lovagot láttak meg mind a ketten szemközt jönni rájuk az országúton, kinek közeledtét részint a bokrok, részint a félrevont figyelem miatt mind ez ideig észre nem vették.

Ez ő!

Flóra arca e percben még pirosabbá lesz, Fannyé halavány, mint a halál.

Ez ő!

Ráismernek mind a ketten. Ez ő. Egyiknek szerető férj, másiknak szeretett ideál.

Flóra örömiadva rohan elé szerelmes sikoltással.

– Rudolf, Rudolf!

Fanny a kétségbeesés némaságával fordul el, s nyargalni kezd visszafelé.

– Az istenért! – kiált Rudolf, kinek arca még ég a szerető nő csókjaitól – azon hölgyet elragadta a paripa!

– Ez Kárpáthyéné! – szól ijedten Flóra, s korbácsot ad lovának, hogy őt utolérje.

Az asszony hanyatt-homlok rohan az avaron keresztül; mindenki azt hiszi, hogy elragadta a mén. Flóra, az öreg Palkó, Kiss Miska és Gergely gróf hasztalan vágtatnak utána, nem bírják megközelíteni, csak Rudolf ér vele.

Most a mén a keskeny gátra kapott fel, s azon nyargal végig, túlhan hatölnyi mélységben a Berettyó vize. Egy bukás, és vége van. De Rudolf utolérte már; ő mindannyi közt a legjobb lovas. Már egészen mellé jutott. Először látja életében e nőt. Mit tudhatja ő, hogy annyiszor találkozott már vele, ha sohasem vette észre. A paripa tajtékot fúva rohan a delnő alatt; arca oly halvány, és keble úgy hullámzik. Itt van íme a perc, midőn mellette lovagol az ifjú, lélegzete éri, hajfürteinek lebbenése az ő orcáját legyinti, és neki százszor több oka van most azt óhajtani, hogy bár meghalna e pillanatban; ez ifjú, ez imádott ideál a legszebb, legnemesebb hölgynek, legkedvesebb barátnéjának férje.

Rudolf kénytelen a nekivadított paripa elfogásával felhagyni, ehelyett azon pillanatban, midőn Fanny elszedülten, elaléltan hanyatlik hátra nyergéből, hirtelen megragadja karját, s izmos kézzel odaöleli magához, át a nyeregbe. A nő ájultan borul vállára, a paripa szilajon száguld tova!

XXII. A kínszenvedés

Kárpáthy né ez eset után igen nagy beteg lett, sokáig kétséges volt életben maradása is. Kárpáthy a világ legelső orvosait hozatta el számára; tanácskoztak, gyógyították, senki sem tudta, mi baja. Az nagy hiba, hogy a szíveket senki sem tudja gyógyítani.

Sokáig magánkívül volt, beszélt érthetetlen dolgokat, mint betegek szoktak, kiknél a meggyulladt agy ábraképekkel van tele. Ki ügyelne az ily beszédre? Nem való az. Rémeket, iszonyatot lát az ily beteg mindenütt, ahol semmi sincs, s elnéz minden ismerőst ismeretlen alakoknak, más jellemet vesz föl, az erős lelkű lesz félénk, a szemérmes hevült képekről beszél; ki jegyezné fel szavaikat?

„Távozzál tőlem – hagyj engemet elveszni!”

Ki tudná, mit tesz az?

„Paripa, melyet a halál lovának neveznek, azon ülök én; ne jöjj mellém!”

Mit jelentene ez?

„Ha te nem volnál boldog, nem volnék én boldogtalan!”

A forró, égő, homlokon lágy, sima kéz érintése vonul végig, Flóra az, ki ott virraszt a beteg ágya mellett éjre éjre, megtagadva magától az álmod, meg férje látását, dacára Marion ijesztgetésinek, ki azt beszéli, hogy Kárpáthy né meghimlőzött.

Ha csak ez volna a szegény nő baja, milyen kevés volna az.

Végre győzött a természet. Az ifjú véralkatnak erős küzdelmei szoktak lenni a halállal, s hamarabb elhanyaglik, mint a vén. Fanny megszabadult a haláltól. Midőn legelőször tekintette szét tisztult elmével maga körül, két lényt látta maga mellett ülni. Egyik volt Flóra, a másik – Teréz.

Amire semmi rá nem vehette volna Terézt, hogy Kárpáthy né meglátogassa, az első hír súlyos betegségéről kényszeríté azt termi. Éppen aznap érkezett, hogy Fanny kórállapotja jobbra fordult, s Flórát felváltotta az ápolásban.

Azonban Szentirmayné mégsem akart addig eltávozni, míg barátnéját egészen veszélyen kívül nem tudja, s néhány napig még ott szándékozott maradni.

Fanny visszanyeré az életet, eszméletet; többé nem beszélt értetlen, idegen dolgokat; elcsendesült – *meggyógyult*, ahogy az orvosok mondák.

Ki tudja, melyik nagyobb kín? Azon eszmék, mik az örült égő agyában fogamzanak, vagy amiket a csöndes, hallgatag gondolat a szív fenekére zár? Az szenved-e jobban, aki tombol, és üvölt, akit megkötöznek lánccal, aki fogait csikorgatja, és nehéz tusájában vérverítéket izzad – vagy aki hallgat, és mosolyog, és érzi azt az eszmét, amitől könnyű volna megőrülni.

Most már hidegen lehetett végiggondolni az egész életet.

Mi volt ő, mivé lett most, és mi lesz belőle?

Ivadéka egy szerencsétlen családnak, mely hírét kénytelen szégyenleni, s melynek minden tagja örömet eltagadná egymást; elcserélné önmagát, örömet lenne vén, hogy el lenne feledve ifjúsága.

E család fátumát elfogták róla isten imáadásához szoktatott kezek, megőrizték, megvédték minden veszély ellen, csendes, békés menedéket készítének számára, ahol úgy élhetett volna, mint rejtett fészken az erdei madár.

Menedékét el kelle hagyni, hogy egy álomkép után fusson a világban, azon nagy világban, mely reá nézve annyi ijesztő képpel bírt, melyből annyi nyájas szó hívta, amennyi háborító riasztó vissza.

Egy nőszívet keresett, mely őt megértse, és egy férfiarcot, mely ideálja lön.

És megtalálta mind a kettőt.

A nemes szívű barátnét, ki hozzá jobb, kedvesebb volt, mint minőt remélni tudott, és a bálványozott ifjat, kinek lelkéről, szívéből több jót és szépet beszélt a világ, mint mennyit ő lelkében reá pazarlott. És e nő és e férfideál a legboldogabb házások.

Mi legyen akkor ő?

Néma tanúja e boldogságnak, melyről neki is oly ragyogó képzeletei voltak? Lássa mindennap a barátnő boldog arcát, s hallgassa édes örömeinek titkait, miket bizalmas suttogások óráiban a nők meg szoktak egymásnak mondani. Hallja dicsőített nevét, lássa magasztos arcát az ifjúnak, kit még imádnia sem szabad, s ne merjen szólani felőle, nehogy arcának elpirulása, hangjának reszketése elárulja, amit soha nem szabad embernek megtudni.

Vagy szívében áruló legyen az iránt, ki tele szeretettel járult hozzá, ki legelső nyújtá neki kezét, hogy vezesse, hogy pártolja annak boldogsága ellen, mint a házba fogadott tolvaj, terveket készítsen, rosszabb legyen, mint valamennyi testvérei, mint mindazok, akik hozzájuk hasonlóak, mert azok csak idegen erszényeket halásznak, nem idegen boldogságot.

És utoljára, ha akarna is, mit érhetne el? Ha akarna oly bűnös lenni, mint az úrrá lett szenvedély kívánja, nyerne-e mást, mint megvetést? Hasonlíthatja-e magát bármi tekintetben azon nőhöz, kinek keblén e férfi a legnagyobb boldogságot tanulta ismerni? Ha meg akarná csalni, megtörni, meglopni e nőt, nem volna-e ez örült merénylet tőle, midőn amaz oly szép, oly jó, és olyan eszes? Csupán csak az emberi szeszélyekre építhetné reményét, ha azt hihetné, hogy Rudolf is csak olyan, mint a többi lengeteg férfi, ki megcsalja a legbájosabb, a legkedvesebb nőt, egy másikért, ki annak bájaiból századrésznnyit sem bír, csak azért, mert amaz már ismerős, már sajátja, emez idegen és másé, s unalmas kedélye óhajtja a változatot; ha ilyennek képzelhetné Rudolfot, tán *akkor* várhatna tőle szerelmet. De milyen szerelmet? Nem megvetné-e azt ő maga is?

Óh, kétségbeejtő, kétségbeejtő!

És ilyenkor látni maga mellett, ágyánál virrasztva ezt a két nőt, kik mindegyikének annyival tartozik, kik oly részvéttel ülnek ágya mellett, és kezeit kezeikbe tartják, és nem gondolnak arra, hogy ő e részvétet nem érdemli! Hogy vonnák vissza kezeiket, ha tudnák, minő gondolatok azok, miktől kezeinek lázas forrósága támad!

Milyen boldog volna most, ha soha nem tanulta volna e szenvedélyt megismerni, ha soha nem bocsátotta volna lelkét repülni elérhetlen vágyak után, ha a tisztos agg nőre hallgatott volna, és ülne most is otthon a csendes, nyugalmas mezei lakban, nem törődve mással, mint virágai-val.

Mindennek vége, vége!

Sem előre, sem hátra menni nincs többé út.

Csak élni, élni, egyik nap a másik után, s valahányszor egy nap feljő, felsóhajtani: „Ismét új nap!”

Hát a férj, a jó öreg?

Kárpáthy csak most érzé, mennyire szereti az asszonyt! Tán ha meghal, túl nem bírta volna őt élni.

Minden órában tudósítani kellett hogyléte felől, s míg kétséges volt meggyógyulása, addig senkit el nem fogadott magánál. Néha megengedték neki az orvosok, hogy nejét meglátogassa, ilyenkor könnyes szemekkel állt meg a nehéz beteg ágyánál, megcsókolá kitett veritékes kezét, és sírt, mint a gyermek.

Végre túl volt a nő minden veszélyen. Szentirmayné elbúcsúzott, szívére kötve Kárpáthynak, hogy Fannyra ügyeltesen, korán ki ne hagyja menni a hidegre, orvosai rendeletét szigorúan megtartsa, s minden indulatoskodástól megőrizze; olvasni sokáig nem lesz neki szabad, s majd egy hét múlva, ha szép idő lesz, egy félórára kikocsizhatik, de akkor is melegen öltözzék, s több efféle, ahogy azt a nők legjobban szokták tudni.

Kárpáthy áldások közt bocsátá útra a kedves szomszédnőt, megígértetve vele, hogy minél előbb meg fogja őket ismét látogatni.

– A látogatás sora most már önökön van, egy hónap múlva úgy hiszem Fanny képes lesz azon ígéretet beváltani, miszerint férjem beiktatási ünnepélyén a háziasszonyi gondokat velem megosztandja. Egyébiránt nem tudja, hogy én most megyek, nem akartam egy búcsúzási jelenettel felizgatni; jó lesz, ha ön tudósítja eltávozásomról.

János úr kapott e megbízáson, s elébb megtudva Teréztől, ha Fanny ébren van-e, s nem lesz-e rá nézve alkalmatlan, szép lábujjhegyen besompolyodott hozzá, odalépett ágyához, fejét megsimogatta, kezét kezébe vette, és kérdezé: Hogy van?

– Igen jól – felelt a beteg, és iparkodott mosolyogni.

A mosoly rosszul sikerült, de jólesett János úrnak észrevenni a szándékot is.

– Szentirmayné üdvözöl, most távozott el.

Fanny nem szólt rá semmit. Csak kezét húzá végig homlokán, mintha el akarná onnan űzni a gondolatot, mely abban támadt.

Kárpáthy azt hívé, hogy az ő keze tán hűvösebb lesz e forró homlokon, s gyöngéden tapasztá azt oda.

Fanny megfogá mindkét kezével e kezét, s ajkaihoz voná azt.

Kárpáthy oly boldognak érzé magát e percben.

Félrefordult, hogy ne lássák szemeiben a könnyeket.

Fanny azt hívé, hogy el akar távozni, s még közelebb voná magához.

– Ne menjen ön el. Maradjon itt. Beszélgessünk.

Óh, ez nagyobb öröm volt, mint aminőt várni lehet. Neje óhajtja, hogy ő ott maradjon, hogy vele beszéljen! Ez angyali jóság!

– Lássá, már egészen magamhoz jöttem. Nemsokára fölkelhetek. Nem haragszik ön meg, ha valamit kérek öntül?

– Ezeret! ezeret! Ne is egyet! – kiálta örömmel János úr, hogy neje is fog tehát valamit kívánni.

– Lám, a betegek mindig azon törik a fejüket, hogy mivel lehetnének alkalmatlanok gondviselőiknek.

– Óh, kívánj bármit. Bizonyos lehetsz felőle, hogy rám nézve nem lehet nagyobb gyönyörűség, mint neked örömet szerezni.

– Ugyebár, elkészült Pesten önnek új kastélya?

– Kívánsz ott lakni talán? – sietett Kárpáthy megelőzve neje gondolatát. – Minden percben elfoglalhatod, s ha nem tetszik az, és szebbet óhajtasz, *télen* építtetek egy másikat, aláfűttetve, mint ahogy a moszkvai Kremlet építtették.

– Köszönöm, meg leszek elégedve vele. Lássá, én már előre gondoltam magamban, minő új életet fogunk mi ott kezdeni.

– Igen; víg társaságokat fogunk körüléd gyűjteni, fényes estélyeket...

– Nem úgy értettem. Komoly, jótékony célokra gondolok most. Óh, nekünk annyi kötelességünk van, miknek betöltését emberiség, közügyek, szenvedők várják tőlünk.

Szegény asszony! Hogy iparkodik szíve forrósága elől e hideg, magasztos eszmék közé menekülni.

– Ahogy kívánod. Teljék örömed a könnyek felszárításában. Légy boldog azon áldások által, miket a hála fog nevedre halmozni.

– Ezt tehát megígéri ön nekem?

– Boldog vagyok valamit kedvedre tehetni.

– Ne legyen ön oly engedékeny, mert ezáltal csak arra kényszerít, hogy még követelőbb legyek.

– Szólj, szólj. Bár vége-hossza ne volna kívánságaidnak. Hidd el, hogy csak akkor vagyok boldogtalan, midőn látom, hogy te semminek sem örülsz, mikor szomorú vagy, mikor semmit sem óhajtasz, akkor én igen-igen szerencsétlen vagyok.

– Jövő nyárra fürdőkre szeretnék menni.

– Hová? Parancsolj, hol fogod magadat legjobban érezni.

Fanny gondolkozott. – Akárhová! Csak messze, messze innen! El a szomszédságból, ahol Szentirmayék laknak, és sohasem jönni többé vissza.

– Mehádia úgy hiszem legkedvesebb hely lesz. (Legtávolabb – gondolá magában.)

– Még ma előre lefoglalom számodra a legszebb szállást jövő nyárra, az valóban igen kedves hely.

– Azután még egyet.

Kárpáthy alig bírta magával az öröm miatt.

– De ez nagyobb és nehezebb kívánat a többinél.

– Annál kedvesebb; mit kívánsz?

– Azt szeretném, ha ön mindenüvé velem jönne, és együtt volna velem, és sohasem hagyna el.

Ah, ez több volt, mint amennyit emberi szívvel meg lehet bírni! A bohó öregember térdre esett neje ágya mellett, s annak kezét csókjaival, könnyeivel halmozá el.

– Mivel érdemlem én ez örömet, e jószágot, tetőled?

Az asszony szomorúan mosolygott, és sokáig, sokáig nem bocsátá el férje kezét kezéből. Kárpáthy a nap felét ott tölté ágya mellett, nyájas fecsegés között hallgatva a kedves beteg apró kívánatait, s boldog volt, hogy ő nyújthatá neki az orvosságot.

– Mi ez? – kérdezé magában Teréz, ki figyelemmel kísérte a jelenetet, és kezdé sejteni, hogy mi az.

Néhány nap múlva már szabad volt Fannynak felkelni ágyából, akkor is férje vállára támaszkodva sétált végig a szobákon; napról napra megtért egészsége, felüdült, magához tért. És azután egész napokat férje közelében tölte, hímzését, olvasmányát az ő szobájába vitte; behítta magához, midőn zongorázott, együtt kocsikázott vele, sohasem hagyta el. Nem vágyott semmi társaság után. Cselédjeinek utasításul adá, hogy ha a régi látogatók keresik, mondják nekik, hogy rosszul érzi magát, és azalatt ott benn ült férjénél, és kényszeríté magát őt boldogítani, örömmel elhalmozni. Mi ez? Ez nem annyit tesz, mint *tettetni a szerelmet*, ennek neve: *szeretni kötelességből*.

Még Terézzel is keveset foglalkozott ez idő alatt. A jó rokon rövid időn búcsút is vett a háztól; Fanny könny nélkül, panasz nélkül vált el tőle. De lelkébe látott Teréz. Midőn megcsókolá néma ajkát, s aztán kocsira ült, önkénytelenül sóhajta föl magában:

„Szegény leány!”

XXIII. A kém

Kecskerey úr szállásán vagyunk.

Nagy hiba volna tőlünk, ha végképpen megfeledkeztünk volna róla; oly egyéniségeket, mint az övé, nem szabad egyszer látni és azután elfeledni.

Most ő Pesten lakik, pompás, elegáns szállást tart, renoméja most is a régi, s minthogy a társadalom ez idő szerint sokkal elevebb, annál szükségesebb alkatrészét képezi ő annak; amint szavajárása: ő *amalgamázza* a társadalom különféle elemeit. (Ez a barbár mór kémiai műszó akkoriban kezdett a tükörcsináló műhelyeken kívül is divatba jönni.)

Még reggel van, s az érdemes úr még nincs felöltözve; mikor pedig azt mondjuk, hogy nincs felöltözve, ezt a szó betű szerinti értelmében kell venni. Ott ül a szoba közepén, egy gazdag bíborottománon, csupán egy veres burnuszba burkolva, roppant csibukot harapdálva, s fújva maga körül a füstöt, és egy átelleni nagy állótükröből nézi magát. Pedig bizony nincs mit gyönyörködni magán. Nagyon rosszul élne meg, ha modellnek kellene magát árulnia az atelier-kben – haneha karikatúrákhoz. Háttal az ottomán túlsó felén egy vele csaknem egyenlő nagyságú orángutáng ül hasonló kecses helyzetben, hasonló burnuszban, szinte csibukozva, s szinte egy átelleni tükörben nézi magát. Már ez inkább méltán, mert ő majomnak csakugyan elég csúnya.

Körül elszórt illatos szerelmes levelek hevernek s lábbal tapodott versezetek, hangjegyek s más afféle veszendő dolgok; körül a falon válogatott mindenféle képek, mik, ha egymásra nézhetnének, bizonyosan nagyon elszégyellnék magukat; az asztalon valódi herculaneumi bronzcsészében látogatójegyek, mind merő nevezetes férfiak- és delnöktől.

A szőnyegek mind női gyöngéd kezek hímzései, vadászatok, kutyák, lovak arcképeivel. Az elszőnyegezett falak titkos ajtócskákat engednek sejtetni, s az ablakok mind kettős függönyökkel vannak takarva.

Künn az előszobában egy kis szerecsen groom vakarja a fülét unalmában, akinek utasításul van adva, hogy *reggeli* tizenkét óráig semmiféle férfi látogatót be nem szabad bocsátani. Tehát azon vakmerő eszme van mellé csatolva, hogy ilyenkor őt a hölgyek látogathatják.

Mind e tilalom dacára megtörténik, hogy a határozott csöngetésre bebocsát egy férfit Juszuf, s Kecskerey úr kezdi hallani, mint beszél az érkezettel a néger fickó saját kaffer nyelvén, s nagyon örül neki.

– Ki az? Jusszuf! – kiált Kecskerey úr erre oly éles, hangon, hogy a pávián ott a háta mögött ijedtében sikoltani kezd.

Felelet helyett maga az érkezett ront be az ajtón: – „Impertinensek ezek a kiváltságos jó barátok!” – mormogja magában Kecskerey úr, amidőn az ajtaján bebukó férfit megpillantja, s nagy meglepődésére szolgál látni, mint hőkken vissza az érkező szokatlan pongyolájától.

Hanem egy perc múlva ráismer, s határozott vígsággal kiált fel eléje nyújtva hosszú száraz kezét.

– Ah, Abellino! Te vagy az? Honnét hullottál ide? Azt hittük, már mediatisálttad magadat Indiában. Jer, ülj mellém. Hoztál azokból a famóz pastillokból, amiket zseniális leveleidben említesz?

– Vigyen el az ördög majmoddal együtt – szitkozódék az érkező –, most nem tudtam, hogy melyitek a gazda, úgy hasonlítotok egymáshoz, üssön bele a mennykő!

– Ah, ez most a legdivatosabb neme az udvariasságnak Egyiptomban? Egyébiránt majmom le van kötelezve a bók által. Zsokó, bizonyítsd be neveltségedet azáltal, hogy nyújts egy pipát vendégemnek.

Zsokó meg is tette, hogy elhozta a pipát, hanem olyat húzott vele a vendég lábaszárára, hogy az nem bánta volna, ha nem hozott volna neki pipát.

– Verje meg a számum a piszkos rokonodat! Ha tudom, máskor bottal jövök hozzád. Indiában is jártam majmok között, de ott az ember pisztolyt hord, és lelövi az ilyen ocsmány állatot.

– Ah, hagyd el barátom. A majmokból lett az emberi faj. Én azt állítom, hogy az ember eredetileg majom volt. Őseink iránt tehát illendő tisztelettel kell viseltetnünk.

Kecskerey olyan ember, akinek mindenféle gorombaságot el lehet mondani, de ki aztán mindenféle gorombaságot vissza is ad.

– Azonban jer, ülj ide mellém, és tedd magadat kényelembe! Jusszuf, tölts vendégem számára pipát. Sajnálom, hogy nargilával nem szolgálhatok.

Abellino leveté bő köpenyét, melyet válla körül tekergetett, s szembe ült Kecskerey árral, hogy időközönként a majmot papiros galacsinokkal hajigálhassa.

– Tehát mi hozott ismét vissza e birodalomba, én hősöm, én trubadúrom? – kérde Kecskerey.

– Bizonyosan szerelmes kalandok, nevezetes afférek; fogadni mernék, hogy egy indu vestaliát szöktetettél egy Budhurból.

– Előbb felelj arra, van-e még itt valami híre előbbi afféremnek?

Kecskerey úr neheztelő arccal felel:

– Édes barátom, nagyon sokat teszesz fel magadról. Azt kívánod, hogy egy esztendeig egyébről se beszéljenek, mint a te rongyos párbajodról. Van eszébe valakinek. Úgy elfelejtettek, mintha sohasem lettél volna. Fennimort megölted. Fennimornak volt egy cadet öccse, ki ezáltal majorescóvá lett. A minap kérdezték tőle, hogy mért nem sürgeti az ellened indított pert? „Van eszem – monda –, hogy jóltevőmet üldözsem!” – Ma estve találkozhatol vele itt nálam, sokkal derekabb fiú, mint bátyja volt; nagyon fog örülni, ha meglát.

– Részemről a szerencse. Tehát beszéljünk egyébről. Úgy látszik, hogy most Pest kezd lenni az elegáns világ fészke, amit abból gyanítok, hogy te itt vagy ébárlírozva. Mit csináltok ti itt?

– Terjesztjük a civilizációt. Kissé fádabb mulatság, mint Párizsban tölteni a szezont, de néhány magyar mágnás fejébe vette, hogy ezentúl Pesten lakjék, s most azoknak a kedvéért mások és mások kedvéért ismét mások tanyáznak ebben a kedves városban, melyben éppen akkora a köd, mint Londonban, s illúzióra ennyi is elég.

– Ez mind jó. Hanem a többek között mit tudsz Kárpáthyékról?

Kecskerey úr büszkén fúvá fel magát, mint egy béka, s torkának feszített hangján recsegé:

– Kinek tartasz te engemet, barátom? Kémed vagyok én neked, ki a családok titkaiba befúrja magát, hogy azoknak árulója legyen? Minő föltétel ez rólam!

Abellino nyugodt lélekkel hajigálta a kezébe akadt látogatójegyeket Zsokó fejéhez; ismerte már Kecskerey úr szokását. Ő minden dehonesztáló megbízást és kérdést a legnagyobb méltatlankodással szokott visszautasítani, hanem azért elvégzi azokat, és ad feleletet.

– Bánom is én, akármit csinálnak tőlem Kárpáthyék! Mi gondom nekem arra? Tőlem beszélheti a világ, hogy Kárpáthyne minden nap más szeretőt vált, hogy ma gróf Erdeyvel, holnap Kiss Miskával szó viszonyt, hogy az öreg Jancsi úr maga csődíti a házibarátokat Kárpát-fálvára, s gyönyörködik benne, ha neje azokat szeretetre méltóknak találja; Kiss Miskával

számtalanszor engedi őt egyedül szomszéd falvakra látogatóba járni, s más effélét; mi gondom nekem mindezekre? Annyit sem gondolok rá, mint arra, hogy a majmom mit álmodott.

Abellino békét hagyott a látogatójegyeknek, s érdekelten kezdte hallgatni.

Kecskerey pedig úgy tett, mintha nem az ő kedvéért beszélne, s azért is a kis szerecsenre kezdett kiabálni.

– Bre bre! Khizmetkiár!

A groom futott befelé.

– Ne bujurszünüz csultámüm! (Parancsolj uram!)

– Eszbpalerimi! Csizmelerimi! (Ruhámat, csizmámat!)

A kis fickó futott, s hozta a nagy sárga csizmát.

– Khair csizmelirimi, számár, hanem a papucsom add ide! Milyen nehéz baromból embert formálni!

Abellino ezalatt sajtáságos gyönyörűségét találta benne lovagkorbácsával a kis groom kifelé forduló lábikráira egyet csíphetni; általában különös kedve volt minden útjába akadó bútorral éreztetni szupremáciáját, s nagyon örült neki, hogy a dohányhamut a padlat mázába tapodhatta, s addig meg nem nyugodott, míg egy kezébe akadt ollónak ki nem tekerte a nyakát.

Kecskerey ezalatt felöltözött, legalább ő azt hitte magáról.

– Nos, édes barátom, tehát visszajöttél Indiákról – szólt, protektori arccal öltve karját Abellinóéba, s elkezdett vele sétálni a tágas teremben alá s fel –, nem kétlem, miszerint ezentúl állandóul itt fogsz körünkben maradni, s estélyeimet jelenléteddel boldogítod.

– Köszönöm az estélyeket, de most nem vagyok elég gazdag, hogy azokban részt vehessek. Griffard felmondta a további hitelezést, s nekem meg kell tanulnom a gazdálkodást, mint akármely más filiszternek.

– Ah, kár volna érted, ez nem neked való mulatság. Annál okosabban tennél, ha kibékülnél nagybátyáddal.

– De már a koldus mesterségénél többre becsülöm a banditáét.

– Az is jó. Tudniillik, hogy jó tőled a gondolat; de nem az említett mesterség. Te meglehetősen kelepében vagy most.

– Amilyet csak képzelni lehet.

– Nagybátyád feleségébe még mindig szerelmes vagy-e?

– Az nem; hanem attól tartok, hogy más lehet belé szerelmes.

– Bizony az különös volna.

– Mi volna oly különös?

– Ez az öregúr egészen megváltozott. Húsz évvel ifjabbnak látszik; az ember alig ismerne rá; jó életrendet tart, tán ügyes orvosai vannak. Azután családokban van, hogy titeket a késő vénségig szeretetre méltóknak tartanak az asszonyok. A minap találkoztam Szolnokon sógorasszonyoddal, de mintha sokkal boldogabbnak, sokkal elégtelbbnek látszott volna.

– Ördög és pokol! – kiálta fel dühösen Abellino kiszakítva karját Kecskereyéből, s haragosan vágta magát egy karszékbe. – Ki lehet annak az oka, hogy e nő boldogabb, hogy e nő elégtelt? Mert az nem lehet, hogy erre férje képes volna, ez hazugság, ez csalás!

- Meglehet barátom, hogy hazugság, hogy csalás – szólt Kecskerey hidegvérrel véve térdét két keze közé s hintázva magát egy szán alakú amerikai széken.
- Ha én azt be tudnám bizonyítani, hogy e nő valakibe szerelmes, ha azt valami világosan, valami csattanó zajos modorban napfényre lehetne hozni, hogy ő tilos viszonyban él valaki-vel...
- Persze, hogy az reád nézve megbecsülhetetlen eset volna.
- Engem kijátszanak!
- Biz az megeshetik, hogy kijátszanak. Az öreg úr képes elnézni neje hűtlenségét, csakhogy téged örökségi igényeidtől megfosszon.
- De ez nem lehet, ez nem lehet. Ily gyalázatot nem tűrnek el törvényeink.

Kecskerey felkacagott.

- Barátom, ha törvényeink nagyon lelkiismeretes kutatásokat akarnának tenni családjaink származási rendében, igen furcsa konfúziók támadhatnának a családfák készítésében.
- De azt mégsem fognák megengedni, hogy egy nyomorult koldusnő feltolakodjék egy előkelő családba, s egy életroskadt férj oldala mellett idegen fickók becsstelen szerelme által elrabolja a törvényes örökös előnyeit.

Ezen még nagyobbat kacagott Kecskerey.

- Amióta elváltunk, nagyon morális ember vált belőled. Ilyen idegen fickó magad is örömetst letté volna, még egy év előtt is.
- Tréfa à part, barátom. Látod, hogy én ruinált ember vagyok; ördögi, pokoli cselszövénnyel semmivé tett ember. Találjon megtörténni az, amitől rettegek, akkor főbelőhetem magamat. Nekem mindenáron kell tudnom valamit, ami Kárpáthyét a törvény előtt kompromittálhatja, s ha nincs ilyesmi, kell azt előidézniem.

Kecskerey neheztelő arcot öltött.

- Édes barátom. Én meg nem foghatom, miért mondod ezeket nekem? Úgy nézek-e én ki, mint aki ilyen dolgokban tanácsot fog adni? Az ilyesmit komolyan kikérem magamnak. Bánom én; csinálj amit akarsz. A télen itt fognak lakni Kárpáthyék. Tedd ami neked tetszik; vesztegesd meg cselédeiket, uszítsd rájuk kreatúráidat, akik az asszonyt eltántorítsák, és azután rávalljanak, rakd körül kémekkel, vigyáztass minden lépésére, s add a dolgot furfangos prókátorok kezébe; de nekem hagyj békét, én gentleman vagyok és sem kém, sem fizetett mefisztó, sem bérelt cicisbeo nem leszek.

Az érdeemes gentleman sietett magáról lemosni minden ilyes árnyalatnak legkisebb gondolatját is, hanem azért adott utasítást, hogy mit tegyen Abellino. Tiltakozott minden tanács kérés ellen, hanem azért iparkodott kimerítő feleletet adni.

Abellino nagyon meg volt vele elégedve. Új tervek kezdtek agyában keletkezni; vevé kalapját, és azzal barátságosan elbúcsúzott, kölcsönösen lovagias szavakat adva, hogy minél hamarább ismét látandják egymást.

XXIV. Kívül fény, belül éj

Meg kellett történni...

Kárpáthyne megígérte barátnéjának, hogy férje beiktatási ünnepélyén a háziasszonyi gondokat osztani fogja vele, mint osztotta Szentirmayné az övéit az agarászegylet gyűlése előtt.

Két kínos héten át mindig azon gyötörte lelkét, hogy minő okot találhasson, mely miatt ez ígértétől meg legyen szabadulva. Egy sem volt elfogadható. Szerencsétlenségére oly egészséges volt, hogy nem is panaszkodhatott.

El kellett szánnia magát.

El kellett szánnia, hogy elmenjen azon férfinak házába, kit jobb volna oly messze kerülnie, hogy még egy csillagzaton se legyenek soha. Ki kellett állania azt a kinszenvedést, hogy lássa őt dicsősége, fénye tetőpontján mint ünnepelt hazafit, mint tekintélyt, kit nő és férfi egyaránt imád, kinek nevét még a gyermekek is emlegetik; oda kellett nyújtania szívét azon égető töviskorona elé, mely reá várt, ha e férfúval és annak nevével szemtől szemben kell majd állania s túrni, hallgatni belül vérező szívvel az édes, őszinte hízelgést, a gyöngéd kitüntetést, amivel azok majd elhalmozzák, és azalatt mosolygó arcot mutatni a világnak, hagyni vérezni a szívet, nem hagyni könnyezni a szemet, egy sóhajtól, egy pirulástól nem engedve magát meglepetni, hogy sejtelve, gyanúja ne legyen másnak arról, amit érez.

Óh, mennyivel nehezebb teher a szerelem, mint a gyűlölet, mennyivel nehezebb eltitkolni azt, mint emezt.

Amitől félt, amitől rettegett, megtörtént.

Flóra nem feledkezett el ígértéről; már az ünnepély előtt két héttel írt barátnéjának figyelemztetve őt, hogy egy hetet nála kell töltenie.

Tehát egy egész hetet tölteni a legfájdalmasabb kínok között, egy hetet keresztülszenvedni lemondás és elrejtett szenvedély fájdalmai között. Óh, milyen nagy bűnnek kell lenni a szerelemnek, hogy büntetése ilyen keserű!

Amely reggel Kárpáthyne megérkezett Szentirmára, aznap délután Marion kisasszony felpakoltatott, és útra készült.

Rudolf kérdé tőle, hogy hová megy.

– Átvonulok köhalmi jószágocskámra, s iparkodom e néhány napot lehetőleg kellemessé tenni reám nézve.

– De hát miért megy el éppen az ünnepély elől?

– Kedves öcsém. Az ember sokszor tesz kérdéseket, amikre nem köszönné meg, ha feleletet kapna. Ez azok közé tartozik. Ez sokkal jobb lesz mind a hármunkra nézve, vagyis helyesebben mondva, mind a négyünkre nézve.

E negyedik alatt félreérthetetlenül Kárpáthyne gondolta.

Rudolf nem kérdezősködött tovább, hanem látszott rajta, hogy restelli Marion eltávozását.

Flóra nagy örömmel fogadá barátnéját; őszinte, szép arcán félreismerhetlen volt a jókedv, midőn Fannyt karjai közé szoríthatta. Rudolf is udvarias volt és szíves irányában – de egyéb semmi. Örömmel látta házánál szép szomszédnőjét, s rajta volt, hogy kényelméről gondoskodják, de legkevésbé sem volt általa érdekelve.

Valóban Fanny sokkal kevésbé találta veszélyesnek helyzetét, mint gondolá. A férfiideálok rendszeren sokat vesztenek házi köreikben a nimbuszból, melyet másutt magukkal hordanak. Az ember hallja őket fütyörészni, cselédekkel pörlekedni, házi bajokkal, mindennapi ügyekkel vesződni; látja, mint esznek, isznak, mint unatkoznak; látja őket be nem fejezett toalettal, olykor sáros csizmával, mikor a lovakat nézték, tapasztalja, hogy az ideálok is csak úgy küzdenek az élet apró szükségével, mint akármely közönséges ember, s nem tartják magukat mindig abban a pozitívában, amiben arcképeiket látni a műkirakatokban. Nőknél ez egészen más. A nő születve van arra, hogy házikörében is szép legyen, a nő mindig csábító, akár felpiperézve, akár pongyolán; hanem a férfi legkevésbé csábító otthon.

Azután, mikor egy férfi fejébe vette azt, hogy jó férj fog lenni, akkor kötelességé teszi magának nem udvarolni idegen hölgyeknek. Végre pedig egyik órában úgy, mint a másikban, annyi mindenféle unalmas politikus hazafi, annyi dohányoságú kortesvezér, annyi bölcs főbíró, nótárius, esküdt és fiskális jött-ment Rudolf nyakára, hogy sohasem lehetett őt másként látni és hallani, mint szüntelen körülvéve komoly és tanulságos eszmékkel.

Egyszóval Fanny sokkal kisebbnek érzé a veszélyt, midőn szemei előtt volt, mint minőnek a távolból hitte azt, s nyugodtabban látta Rudolft szemeivel, mint látni szokta lelkével.

Emberek, kikben az érzés való és nem szenvelgés, rendszeren igen keveset szokták azt mutogatni, a legünnepeltebb státusférfiak, a leghírhedettebb költői kedélyek többnyire igen keveset szoktak átvinni ideáleszméikből a napi életbe; így volt az Rudolffal is. Ő szeretett otthon igen köznapi embernek látszani, akin semmi különös nincsen, s ez nagy jótétemény volt Kárpáthy-néra nézve.

Ez a hét nap észrevétlenül, fájdalom nélkül múlt el, ahogy sohasem remélte volna.

Szentirmayné sokkal finomabb érzésű nő volt, hogysen férjét barátnője előtt sokat magasztalta volna. Az ilyesmi vagy igen gyöngé, vagy hipokrita jellemek szokása. Helyesen érző nő *egyszer* elmondhatja, hogy férjét mennyire imádja, többször nem szükség azt előhozni. A férj érdemeivel dicsekedni, azt minduntalan magasztalni, olyan gyöngeség, amely ritkán talál méltánylatra.

Így Fannyra nézve nem volt oly kínszenvedés a Szentirmay-kastélyban töltött idő. Az utóbbi napokban azonkívül is el kellett menni Rudolfnak a székvárosba, honnan csak a beiktatás előtti napon tért vissza.

A két hölgy ezalatt mindent a legnagyobb gonddal elrendezett a közelgő ünnepélyre. Amit az egyik elfeledett volna, eszébe jutott a másiknak. Fanny kezdi helyzetét napról napra természetesebbnek találni, s többé nem volt előtte oly képtelenség szívviszonyainak összeegyeztetése, hisz az élet, a praktikus élet olyan sokat lehetővé, megfoghatóvá tesz, amit a képzelet, a költői logika képtelenségnek címez.

Látni fogjuk azt...

A beiktatás napjára a megyei székvárosba utazott le Szentirmayné Kárpáthy-néval, hol férje számára a megyeháznál volt elkészítve a főispáni szállás.

Szentirmay ugyan azt kívánta, hogy beiktatása a lehető legkisebb pompával menjen véghez, mert azt kissé nagyon keleti fogalomnak találta, hogy míg közügyekre filléreket sem akart áldozni a vagyonos osztály, egy-egy pompás díszmenetre ezreket, és pedig nagyon sok ezreket pazarolt, s amellet, hogy ex nobili officio viselte a hivatalt, még vagyoni állapotját is megromgálta miatta; mindamellet az egybesereglett nemesség bandériumai jelszavas zászlóikkal, főbíróktól vezetve, a tizenkét nemes ifja, kik pompás ősmagyar öltözetekben lovagoltak a főispáni hintó mellett, a tömérdek népség, mely utcákat és háztetőket ellepett, és a díszes

hintók hosszú sorai, mikben ragyogó főurak ültek hattyúprémes, bogláros öltözetekben, eléggé ritka látványt nyújtottak a bámuló szemeknek.

A legelőkelőbb hölgyek a megyeház erkélyéről nézték az alatt elvonuló menetet, köztük Kárpáthy né is.

Alig ismert némelyikre ez ünnepélyes arcok közül, annyira más alakot adott azoknak a gyönyörű keleti köntös és keleti komolyság. Többen az ifjú lovagok közül kardjaikkal üdvözlék.

Végre maga a főispán hintaja érkezett, körülrobogva a tizenkét lovas daliától, ő maga levett főveggel ült a nyitott hintóban, s szép, nemes arcán valódi megilletődés látszott. Amerre jött, hangos éljenkiáltás hirdeté közeledtét, mindenki ismerte őt nemes híreből, mindenki örült, hogy a legjobb hazafit, a legigazságosabb férfit nyerte meg a megye legfőbb tisztviselőjéül. Aki sohasem látta is, rá kellett ismernie ez arcról. Egy ókori hős mintája lehetett az; minőnek képzeljük azon hadvezető daliákat, kik diadalmas csatákból térve vissza, törvényt hozni összeültek, kik félelme voltak az ellenségnek, oltalma a népnek és szerelme a nőnek.

Kárpáthy né remegve néz rá. Mégis jobb lett volna őt így nem látnia!

A menet keresztülvonul a megyeház kapuján, félóra múlva a nagy gyűlésteremben áll Rudolf, s nemes, lelkesült beszéddel tölti el a hallgatók lelkét, kikből e ragyogó, ez édes, e biztató szavak hallatára a szív akar kiugrani. – Kárpáthy né a karzatról hallgatja őt. Ah, jobb lett volna őt nem látni így és nem hallani. Most már nemcsak szereti, hanem imádja!

Íme azonban egyszer kezdi észrevenni, hogy valaki onnan alulról a gyűlésteremből szörnyen integet fel hozzá, kézzel és fejjel, s minden arravaló tagjaival köszöngetve, sőt később egy székre áll fel, hogy jobban meglássék. Eleinte nem ismerte fel egyszerre ez új férfiút, csak később kezdett, egy csomó kellemetlen érzésen keresztülfutva, emlékezni rá, hogy találkozott már valahol e rá nézve kellemetlen arccal. – Ez Kecskerey úr.

Vajon mi hozta ide az érdekes férfiút? Mert ok nélkül ő nem szokott fáradni sehova.

Fanny oly kellemetlen hatást érzett ez ember láttára, mely idegeit összezavará, s valahányszor odatévedt pillanata, bosszúsán tapasztalá, hogy annak szemei folyton őrajta függenek.

A szertartások bevégeztével szokásosan nagyszerű lakoma következett, innen a varázsgyorsasággal táncteremmé alakított gyűlésterembe mentek vissza a vendégek.

Együtt volt a környék szépe és java. Leghíresebb férfiai, legszebb delnői.

Rudolf nyitá meg a táncot herceg **néval, akit a hölgyek közt tekintélynek tartottak, és azután, mint illet, sorban táncolt a delnökkel.

Fanny úgy reszketett, úgy dobogott a szíve, midőn felé látá őt közeledni. Szentirmayné éppen elvitte valamelyik ifjú lovag egy körfordulóra, s ő egyedül ült ott.

Rudolf udvariasan járult eléje, s délceg meghajtással hívta őt fel a táncra.

Óh, mi szép volt!

Fanny nem mert rá e pillanatban feltekinteni. Rudolf felig hozzá hajolva nyújtá neki kezét.

Szegény nő, alig bírta e néhány szót kimondani:

– Nem szabad táncolnom, uram. Nagybeteg voltam...

El kelle hinni, amit mondott, hisz olyan halavány volt e percben, mint akit a sírba tesznek.

Rudolf néhány udvarias szóval sajnálatát fejezte ki, hogy nem lehet szerencséje, s azzal hátrahúzódott.

Fanny sokáig nem merte felütni szemeit, mintha attól tartana, hogy még mindig előtte áll... Végre sokára föltekinte, s akire szemei estek, az Kecskerey úr volt.

– Mint a Karmel-hegyi Madonna! – szólt a derék chevalier chapeau bas-jával köszöntve, s bizalmasan lépett hozzá közelebb.

Fanny hirtelen összeszedé magát, mintha sejtene, hogy ez ember elől el kell rejtene lelkét, s hideg mosollyal fogadá az üdvözlést, és úgy tett, mintha nem félne tőle.

– Amilyen nagy veszteség a társaságra nézve, hogy nagysád nem táncol, éppoly nagy nyereség ez nekem, ki szintén nem táncolok – monda a bajnok impertinens hízelgéssel, s bizalmasan helyet foglalt Kárpáthy né mellett, s frakkját kétfelé csapta, és egyik lábát a kezébe vette. – Nem fog terhére lenni nagysádnak, ha egy kevésbé fecsegünk?

– Jó hallgató vagyok.

– E napokban egy örömhír villanyozta fel a fővárosunkat, mely mindenkit boldoggá tett, aki hallá.

– És az?

– És ez, hogy nagysád a jövő telet fővárosunkban fogja tölteni.

– Még nem bizonyos.

– E szó kétségbeejt. Kárpáthy barátom oly udvariatlan férj volna, hogy nem sietne teljesíteni neje óhaját?

– Én nem mondtam senkinek, hogy én óhajtok Pesten lakni.

(Az asszony titkolózik – gondolá Kecskerey –, hisz pesti palotájukat egészen ott-lakáshoz alkalmazzák. Mindjárt kitudjuk.)

– Pedig e télen igen érdekessé fognak válni a pesti szalonok, igen elegáns kört fogunk ott alakítani. Feljönnek Szépkysesdiék, ott lesz Gergely gróf anyjával együtt, az ifjú Darvay Jenő, a szabadelvű párt bálványa, a deli Csendey Rezső és a zseniális kalandhős Kiss Miska...

Fanny egykedvűen játszott legyezőjével, egyik sem érdekelte őt ezek közül. (Ezeket mint tudhatja előre, hogy ott lesznek, nem meglepetés rá nézve. Mondjunk neki valakit, akiről még magunk sem tudjuk, hogy feljön-e.)

– Sőt azt is bizonyosan tudom, hogy ünnepezt barátunk Rudolf is odafenn fogja tölteni a telet szép nejével.

Hah! Meglátszott a hatás? El bírta-e titkolni a szúrás fájdalmát, amit e percben érzett? Nem, nem árulta el magát. Csak annyit mondott:

– Én *nem hiszem*, hogy mi Pestre menjünk.

Azzal fölkelte helyéből, a táncnak vége volt, az odasiető Flóra karjára ölté barátnéját, és sétálni indultak a teremben.

Kecskerey úr kedélyesen hintázta magát a pamlagon, és okoskodott.

(– Miért volt oly nehéz lélegzete, midőn azt mondá: „Én *nem hiszem*, hogy Pestre menjünk.”)

Kecskerey úr megragadá az alkalmat, midőn Rudolffhoz közel juthatott, s karjába ölté karját, s mint akik legjobb barátok, sétált vele kar-karban alá s fel a pompás gyülekezetben.

Jónak látjuk emlékezetbe hozni, miszerint Kecskerey úr a legfigyelemreméltóbb renomével bíró egyéniségnek tartatott a magasabb körökben, s vele bárminemű viszonyban állani mindig *convenant* állapotnak tartaték.

(Zárjel között bocsánatot kell kérnem e tömérdek idegen műszóért, de nincs elég bátorságom a purizmust annyira vinni, hogy a *szalonzsargon* számára magyar műszavakat szabdaljak; bízom ezt műértőbb tollakra.)

A derék lovag (Kecskerey úr) éppen egy csillár alá vezette Rudolfot, már nem tudom, azért-e, hogy őt lássák, vagy hogy Rudolf lásson jobban. A két fiatal delnő, a bál királynéi karöltve sétáltak el előttük; milyen szép volt mind a kettő! Midőn egymásra mosolyogtak, az embernek önkénytelen az jutott eszébe, hogy mi szükség egyik napnak a másikra világítani?

– Minő két asszony! – szolt Kecskerey elragadtatással. – Kinek adná most Erisz almáját a nyomorult mitológiai Páris, ha e két istennő közül kellene választania? És ők karöltve járnak. Igazi belle alliance! Nem, rosszul mondtam, rût, affreuse alliance! Hisz külön is meghódíthatnák a világot; mi szükség nekik szövötközniök; barátom, óvjak e veszélyes szövetségtől. Kárpáthy né gyönyörű hölgy.

– Nőm szebb... – felelt rá édes önelégültséggel Rudolf.

– Imádlak e szavadért, Rudolf. Te gyöngye a férfiaknak! Valóban nőd egy angyal. Kárpáthy né elenyészik mellette. Ő különben sem az a szépség, ami szellemdús férfiakat érdekelhet; nagyon is érzéki.

– Nono; én nem kívánom, hogy nőm kedvéért őt rágalmazd, sőt elismerem, hogy Kárpáthy né is igen szép asszony, s lehetnek ízlések, melyek szerint ő szépség eszménye.

– Valóban; például szegény Abellino aligha engedte volna egy időben elvitatni, hogy Heléna vagy Ninon de Lenclos óta születhetett nálánál szebb nő a világra. Egészen bolond lett miatta. Ruinálta is érte magát. Elköltötte rá vagy hatvanezer forintját.

– Hogyan érted azt? – szolt megütközve Rudolf.

Kecskerey kedélyesen felkacagott.

– Ma foi, ez naiv kérdés tőled Rudolf. Mintha nem tudnád, hogy szokás fiatal hölgyekre elkölteni valamit.

– De azt is tudom, ami Abellinóval történt, midőn hatszáz forintot játszott valahogy a leány kezébe, s ez azt oly modorban vágta arcához, mely testvérek között is felér három pofoncsapással. Erre jól emlékezem, mert párbaj lett belőle, s Abellino ellenének én voltam a segédje.

– Ah ça, ez igaz. Hanem tudod, az akárhányszor megtörténik, hogy rongyos öt-hatszáz forintot az ajándékozó szeme közé vág valaki, amit azután hatvanezer forinttal nem tesz. Ezt nem azért mondom, mintha Kárpáthy nének akarnék ártani vele, mert hiszen semmi sem történt közöttük. Igaz ugyan, hogy ő már ráállt az ajánlatra, s édesanyjának, a derék Mayernének meg is ígérte, hogy Abellino szavait, értsd hatvanezer forintját, meghallgatja, amidőn a szerencsés véletlen azt az ötletet súgja az öreg Jankónak, hogy kérje nőül a leányt, amit ő kétségtelenül öccse iránti bosszúból meg is tett, s a leány tudott választani a két ajánlat között, s az övét fogadta el. Hanem ezzel én világért sem akarok semmi rosszat mondani felőle; ő egy feddhetlen állású delnő, csak hogy azért éppen nem látom át, hogy miért ne próbálhatna nála egyikünk-másikunk szerencsét.

Rudolfhoz e percben több ismerősök érkeztek, kikhez csatlakozva elvált Kecskereytől. De e perctől fogva valami szokatlan kedélyborongás látszott meg arcán, s valahányszor nejevel találkozott, ki szüntelen Kárpáthy nével társalgott, mindig valami kellemetlen érzés futotta végig lelkét. Mindig arra gondolt:

– Ezt az asszonyt már hatvanezer forintért meg lehetett volna venni.

És azután elgondolta magában, hogy most Kecskerey ez estve legalább ötven ember előtt el fogja mondani ugyanezen szép hírt; egy óra alatt az egész társaság fogja tudni, s látni fogják az ő nejét együtt sétálni azon asszonnyal, vele beszélgetni, suttogni, bizalmasan lenni.

Mit gondolt ő Kárpáthynéval! Miatta lehetett mégegyszer oly szép, mint volt, de gondolt arra, hogy árnyékot fog vetni nejére, az ő imádott, bálványozott nejére; és e gondolat felháborította.

Miért is engedte meg neki, hogy e nővel ismeretséget kössön? Flóra olyan jószívű, szánalomból magához akarta emelni ez asszonyt, s nem gondolt reá, hogy azon emlékekkel, mik annak múltjához vannak ragadva, magát fogja elszennyezni.

Ismerte ugyan Kecskerey szokását, hogy az szeret kíméletlenül rágalmazni, de azt is tudta, hogy ez mindenért, amit mondott, helytáll. Ami rosszat valakiről beszél, az sohasem hazudság, ő álhíreket nem költ, hanem kitudja a legmélyebben elhallgatott titkos gyalázatát mindenkinek.

Alig várta, hogy a táncvigalomnak vége legyen, ami meg is történt mindjárt éjfél után, amikor egypár jól berúgott nemes atyafinak eszébe jutott kirugtatni a középre s eljárni a kállai kettőst, melyre a finnyásabb delnők mindjárt elvonultak a táncteremből; lassankint minden hölgy eltávozott, s csak a vidám fiatalság maradt még ott a zenészekkel, kivigadni magát kivilágos kivilágos kivirradtig.

Rudolf sietett nejét felkeresni. Cselédjei mondák, hogy már hálósobájába távozott. Bekocogtatott, s szavát hallatva, bebocsáttaték.

Flóra még egészen báli öltönyében volt. Szobaleánya hajfürtei kibontásával fáradott.

– Szabad egy szóra bejönnöm? – kérde Rudolf megállva az ajtóban s bekukucskálva rajta.

A legszeretreméltóbb mosolygás biztosítá az engedély felől.

A szobaleány a karcsú rózsaszín derék kifűzéséhez fogott.

– Nem volnék én e munkára alkalmas? – kérde Rudolf.

Flóra szelíden mosolygott, s inte szobaleányának, hogy eltávozhatik, miután lesz, aki helyettesíteni fogja.

Kedves előjogok, mik a férjnek vannak megengedve.

E kellemes foglalkozásnál hogyne jutott volna Rudolfnak eszébe, hogy e gyönyörű termetet átölelje, és azután hogy állhatta volna meg, hogy őt ölébe ne vonja, s egy forró, szerető csókot ne nyomjon mosolygó arcára!

– Ah, megálljon ön – szól hirtelen Flóra kibontakozva az ölelő karok közül –, tudja-e ön, hogy én önre haragszom?

Az mindenesetre igen szeretetreméltó volt a kedves nőtől, hogy előbb meg hagyta magát csókolni, s csak azután jutott eszébe, hogy haragszik.

– Szabad tudnom, hogy mit vétettem?

– Ön ma nagyon udvariatlan volt irántam. Egész este arra sem érdemesített, hogy hozzám szóljon, én mindig készakarva arra jártam, ahol Rudolf áll, legalább tízszer elmentem mellette, és aki engem észre nem vett, az Rudolf volt.

Rudolfnak sikerült azalatt elkaphatni a fenyegető kis kezecskék egyikét, s előbb ajkához, azután kebeléhez vonva azt, kényszeríteni a kedves nőt, hogy ismét mellé üljön a pamlagra.

– Tudja-e ön, hogy én kénytelen voltam önre igen sok elméncséget mondani?

– Képzelem, hogy azok mind igen talpraesettek voltak. Szabad közülnök egypárt hallanom?

– Például azt, hogy amióta Rudolf főispán lett, még neje előtt is tekintélyt akar tartani. Pedig azt csak azért sem fogja elérni; nem, nem! Azért is megmutatjuk, hogy nem félünk tőle, hogy csak annyiba vesszük, mint azelőtt, hogy nem törődünk vele.

Ezeket mondva bámulandó vakmerőséggel veté magát Rudolf keblére, s merészen, dacosan átölelé gömbölyű karjaival, s számtalanszor összevissza csókolá arcát, ajkait és szemeit, amennyi elég volt annak bebizonyítására, hogy hiába is akar tekintélyt tartani, mert egy cseppet sem félnek tőle.

Nem, nem, egy cseppet sem. És minden nemet egy új csók tett annál hitelesebbé.

Rudolf mindent elfeledett, amiért jött, és nem bánta volna, ha soha vége nem szakad e cáfolatoknak.

– De tréfán kívül, Rudolf – szólt Flóra félresimítva hajfürteit arcából s iparkodva igen komolyan beszélni.

– Hát ez csak tréfa volt? – vágott közbe Rudolf közelebb vonva magához nejét.

– Felelned kell, hogy miért volt ma rossz kedved?

– Majd holnap.

– Nem, nem. Ma kell megmondanod. Látod, én haragszom, s azt mondják, hogy ne menjen le a nap a te haragoddal. Az nem volna tőled szép, ha meg nem engesztelnél.

– Engedd jóvá tennem bűnömet; három óráig nem voltam hozzád közel, három napig nem távozom el tőled. Ámbár tudom, hogy itt a büntetést ismét csak a megbántott fél fogja viselni.

– Ah, Rudolf, ne mondj olyan rossz élceket, ez rossz élce volt. De jó élceket is hiába mondanál, mert azzal nem kerülnéd ki, hogy magadvisedéről számot adj. Miért voltál rosszkedvű?

– Az elfogadási beszédben volt valami kellemetlen.

Mást akart mondani, de rajtakapták.

– Ah, ez nem megy barátom, engem nem csalsz meg. Te akarsz hazudni? Ezzel a tiszta, őszinte arccal akarsz te hazudni? Ezekkel az átlátszó szemekkel? És énelőttem akarsz te hazudni, aki lelket cseréltem veled? Az nem lehet, mondj nekem igazat.

Rudolf elkomorodott, gondolkozni kezdte; de azután megint csak azt felelte:

– Ne beszéljünk ma erről.

– Miért ne?

– Hosszú volna.

– Ah, Rudolf álmos! Szegény Rudolf fél, hogy soká tart a beszéd. No, jó éjszakát kedves Rudolf. Ha alunni megy, küldje be szobalyányomat.

Rudolf e szóra felállt, meghajtotta magát, s egész komolyan úgy tett, mintha el akarna menni.

Ekkor természetesen a nőn volt a sor engedékenynek lenni.

– No maradj hát, hiszen csak tréfáltam – szólt, enyelegve állván útját a távozonak. – Látod, még most is hajlandó vagy a rossz kedvre, az ember nem is tréfálhat veled.

– Sőt inkább azért akartál elküldeni, mert nem voltam kívánatodra elég komoly.

– No igen. Te légy komoly, én pedig tréfás; de nem megfordítva, hogy én kérdezek tőled valamit, s te felelsz rá csintalanul. Jer hát ide; játsszunk találós meséket. Fogadjunk, hogy én kitalálom, mi bajod.

- Lássuk – szólt Rudolf kényelmesen végigdőlve a pamlagon s fejét Flóra ölébe hajtva, míg ez az ujjain számlálgatá a talányt.
- Te mendemondákat hallottál?
- Olyasmit.
- Ki felől?
- Óh, ha megmondanám, akkor nem lenne többé talány. Találd ki!
- Énrólam?
- Ahhoz mégis nagyon eleven képzelődés kellene, hogy valaki rólad hírt költhessen.

E bókért meg kelle Rudolf homlokát csókolni.

- De kiről hát?
- Nem kínozlak veled. Elmondom. Azzal a szándékkal jöttem hozzád, hogy megmondjam; hanem azután mégsem akartalak veled zavarni; s magad légy tanúm, hogy csak szigorú inkvizícióra álltam elő veled. Nekem nem tetszik, engem nyugtalanít, hogy te Kárpáthy néval oly mély barátságban vagy.
- Ah!... – Flóra nem tudott mit mondani a csodálkozás miatt. Akármi egyebet várt volna, csak ezt nem... Ez valóban meglepő! – Más férj legalább csak férfiaktól félti nejét, te adsz rá legelső példát, hogy nőtől is lehet félteni.
- Mikor látod, én úgy szeretlek! Bálványozás, imádat, amit érzek irántad, s azt akarom, hogy mindenki, aki lát, aki ismer, úgy imádjon, úgy tiszteljen, mint én, hogy még gondolatban se merjen ellened véteni senki.
- S adok-e az ellenkezőre okot?
- Te nem. De környezeted. Ez a Kárpáthy né egy nagyon kétséges hírben álló asszony.
- Rudolf, jó Rudolf. Miért bántod ezt a szegény nőt; ha ismernéd őt, azt mondanád, hogy nincs a világon szájalomra méltóbb asszony nálánál.
- Tudom. És te szájalomból szíveddel ajándékoztad meg őt. Tenmagad előtt ez szívednek csak becsületére válik, de nem a világ előtt. A világ előtt ő igen könnyelmű nőnek tartatik.
- A világ igazságtalan.
- Talán nem egészen. E nő múltjában sok van, ami ez ítéletet igazolja.
- De jelenében még több, ami megcáfolja. E nő jelleme tiszteletre méltó.

Rudolf nyájasan simogató meg hitvese fejét.

- Kedves Flóra, te gyermek vagy, te sokat nem értesz, és nem is fogsz érteni. Vannak a világban eszmék, rút, rendkívüli gondolatok, mikre nézve a te tiszta, gyermeteg lelkedben minden fogalom hiányzik.
- Óh, ne tartson oly együgyűnek engem. Én tudok mindent; tudom, Fanny testvérei igen rossz, jellemtelen néberek, s hogy őt magát attól, hogy eladva, előlve ne legyen, csak jobb rokonai erélye menté meg. Tudom, hogy ezek a világ előtt mind igen kényes emlékek, de azt is tudom, hogy amíg én e nőnek kezét kezemben tartom, addig őt a világ nem meri elítélni, addig ő nincs elkárhoztatva. És lásd, ez engem büszkévé, elégedetté tesz!
- S hátha magával talál rántani?
- Ezt nem értem.

- Ha azt fogják rólad is mondani, amit ő róla, hogy könnyelmű, hogy gyöngé nő vagy?
- Ok nélkül?
- Nem ok nélkül. Ő egy csoport üres lelkű ember környezetében él, kik bizonyosan nem használnak egy nő hírének. És te Kárpáthyne által ugyanazokkal jössz mindennap érintkezésbe.
- Mintha Marion kisasszonyt hallanám beszélni.
- Pedig ez saját eszmém, te azt fogod köszönni Kárpáthynevali barátságodnak, hogy téged is könnyelmű, gyöngé, esendő nőnek fognak tartani.
- Engem? Könnyelmű, esendő, gyöngé nőnek? – ismétlé Flóra láthatólag sértett önérettel. Azután vállat voníta. – Bánom is én. Inkább legyen az egész világ igazságtalan énrántam, mint én legyek igazságtalan egy emberhez. Utoljára is, mi gondom nekem a világra, nekem az egész világ te vagy. S ám tartson mindenki könnyelmű nőnek Kárpáthyne miatt, csak te ne tarts annak; a többivel nem törődöm.
- S ha én is annak tartanálak?

Flóra csodálkozva kelt föl Rudolf mellől.

- Te? Rudolf? Engemet? Gondold meg, mit mondtál! Komolyan értetted ezt?
- Komolyan.

Flóra egy percreg gondolkozott, azután határozottan mondta:

- Jól van Rudolf. Én bebizonyítom előttd, hogy nem vagyok könnyelmű, nem vagyok gyöngé – még irányodban sem vagyok gyöngé.

Azzal a csengettyű zsinórjához lépett, s azt háromszor hevesen megrántá.

A szobaleány bejött.

- Netti, ön idebenn fog nálam aludni.

Rudolf csodálkozva tekintte nejére.

- Ez számkivetés?
- Az.
- Soká fog tartani?

- Mindaddig, amíg ön e szavát vissza nem vonja.

Rudolf mosolyogva csókolt kezét, és szobájába távozott.

Hallá, mint záratott be belül neje hálósobája, s magában szidta az egész Kárpáthy-atyafiságot, amely oka ennek a rossz mulatságnak.

Kedvetlenül feküdt le. De sokáig nem tudott elaludni.

Az a gondolat, hogy ő most egy könnyeden kimondott szó miatt egyedül hánykódik hús fekhelyén, míg két ajtónyi távolra tőle a legszebb, a legkedvesebb nő szerelme által lehetne boldog, még tűrhetlenebbé tette magányát.

Sokszor már azt a gondolatot sugdosta fülébe a szerelmi gyávaság, hogy visszatérjen bocsánatot kérve, és elismerje, s keze írását adja róla, hogy a nők a legerősebb lények a világon, s nem is volt, nem is lesz soha gyöngé, könnyelmű asszony – de mégis visszatartá a férfiúi önértet.

Ily hamar nem volt szabad megadnia magát.

Meg kell mutatni, hogy ha nevének van elég ereje lemondani, az övé sem kevesebb.

Holnap bizonyosan ő lesz az első, aki megtöri a kontumáciát.

Hasonló esetek a legszeretőbb, a legkedélyesebb házastársak életében is fordulnak elő, s mondhatjuk, hogy ezek által egyik sem lesz okosabb.

Ily erős gondolatok között aludt el Rudolf, s még az a bosszúsága volt hozzá, hogy álmában mindig Kárpáthynéval találkozott, egyre órála álmodott, látta, beszélt, sétált és táncolt vele... Hogy szidta magában, mikor felébredt!

Pedig ki tudja, nem az ábrándozó nő téveteg lelke volt-e az, mely őt álmában fölkereste, hogy vele beszéljen, hogy őt körülengje, hogy elmondja neki: „Te engemet gyűlölsz, megvetsz, haragszol rám, pedig én téged oly régen és oly nagyon szeretlek!”

XXV. Veszélyes kísérlet

Másnap csak ebédnél, számos társaság előtt találkozott nejével Rudolf. A hölgy szép arcán semmi nyoma a neheztelésnek, oly hódító, oly bájos volt, mint egyébkor, férje irányában kifogyhatlan szívesség, előzékenység.

(„Tudtam, hogy kialussza haragját!” – gondolá magában Rudolf, és titkosan mosolygott.)

Midőn a vendégek eloszlottak, késő estve, ők ismét kettecskén maradtak.

Mennyi gyöngédség van ebben a szóban „kettecskén”. Alig hiszem, hogy más nyelvben vissza lehessen azt adni, amit a magyar e szóval kifejez „kettecskén”; ott van abban, az átadó szerelem, az egyetértő édes szövetség, a bizalmas órák örömei, a világtól elkerített paradicsom gyönyörűsége, a gondtalan nyugalmas önfeledés, az enyelgő tréfa, minden, minden ezen szóban „kettecskén”.

A nő még szebb, még kedvesebb volt, mint valaha. Soha annyi elmésség, gyöngéd hízélgés nem hangzott ajkairól, mint ez órában, s ami többet ért ez ajkáról, mint gyöngédség és hízélgés, soha oly szenvedélyesen forrók nem voltak csókjai, soha annyi ittas öröm nem sugárzott szemeiből; soha-soha nem volt ily szép.

Rudolf háladatosán gondolt a német példabeszédre, mely szerint szeretőknek civódnia kell, akkor annál jobban fogják szeretni egymást.

Azt hívé, hogy teljes mértékben élvezi a tegnapi megkezdett harc győzedelmét, s nagylelkű volt, és ez édes órában nem akarta azt nejének előhozni.

Midőn végre ittas volt az örömtől, s kezeit összefonva tartá Flóra körül, mintha örökké ott akarná őt tartani, a szép hölgy szelíden kifejlék karjaiból, s odahajolva vállára, fülébe súgá:

– Mármost édes Rudolf, isten veled! Kívánjunk egymásnak jó éjt!

Rudolf elbámult.

– Látod, nem vagyok oly könnyelmű, mint gondolod, nem vagyok *gyöngé*, még irányodban sem, pedig szeretlek, és nem tiltja senki, hogy szeresselek.

Ezzel csókot vetett feléje kezével hálószobája ajtajából, s Rudolf hallá, mint fordul kettőt a kulcs.

Ez már mégis több volt, mint elég arra, hogy az ember boszorkodjék.

Rudolf legalábbis tíz gombot leszaggatott öltönyéről lefekvéshez készültében, s bosszújában elővette Hugo Grotiust, olvasott belőle éjfél utánig, akkor földhöz vágta Hugo Grotiust, mert egy betűt sem értett abból, amit olvasott. Egészen másutt járt az esze.

Ez másnap sajátyszerű változatokkal ismét így folyt.

A hölgy kifogyhatatlan volt szeretetreméltóságban. Mint egy csábító szirén hálózata körül férjét bűvös-bájos hízélgéssel; maga volt a jóság, szelídség irányában; minden kegyel elhalmozá, amit egy nőtől kedvesen vehetni – egész a hálószoba ajtajáig. Az ismét bezáródott előtte.

Ez az elképzelhető legkegyetlenebb kínzás, amit emberen el lehet követni. Ehhez a kis menyecskéhez képest egy Caligula, egy Néro valóságos filantróp!

– Dehát meddig fog e vesztegzár tartani? – kérdé végre egy napon Rudolf kifakadva.

– Mindaddig, míg ön vissza nem vonja megalázó véleményét a nők felől.

Hisz az egy szóval megtörténhetnék. – De azon egy szó drága a férfibüszkeségnek. A hölgyjárom kedves lehet az igazi férfi előtt, s ha neki úgy tetszik, ha önkényt teheti, miért ne hajtaná meg előtte nyakát, miért ne hódolna a legkedvesebb, a legszeretetre méltóbb zsarnokság előtt, de kényszerítve, meggyőzve nem, nem, soha!

Ezt a szót, a kegyelemkérés, a meghódolás ezen szavát csak akkor mondaná ki, ha már minden veszve volna.

De nem. Azért is ő fogja kényszeríteni nejét a meghódolásra. Ezeken a magános álmatlan éjszakákon elég ideje volt a tervet kifőzni magában.

El fog távozni hazuról egy hétre. Nem mondja meg nejének, hogy hová.

Kárpáthyék most nagykunmadarasi kastélyukban vannak. E hetet ott fogja tölteni.

Lehetetlen, hogy a fiatal nő szívesen ne lássa, udvarolni fog neki. A sikertől nincs oka félni. Makacsabb női kedélyeken is diadalmaskodott ő már, ha feltette magában, hogy győznie kell. Az öreg Kárpáthy nem törődik az egésszel; ő örül neki, ha neje jól mulat. Nem kell hozzá nagy bűvészet, hogy az élvezetsóvár nő kegyének valami jelével megajándékozza. Többre azután nincs szüksége.

Csak egyszer valami bizonyítványa legyen kezében e nő gyöngesége felől, hogy azt megmutathassa nejének, s elmondhassa neki: „Lásd, ez azon nő, akinek erényeért jótállottál, akiért képes voltál férjedre neheztelni, őt szívedtől, a legnagyobb örömtől, amit Isten benned adott neki, visszatiltani. Íme csak egy szó, csak egy tekintet kellene még, és azon nő, kinek szívedet ajándékoztad, férjed intésének ellenére, képes volna elrabolni tőled férjed szívét. Ugye, hogy gyöngö a nő?”

E tervvel, e szándékkal fejében másnap útra készült. Ismét a legnyájasabb, hízelgőbb arccal, a legvalódibb, a legszeretőbb szívdobogással búcsúzik el tőle Flóra. Nem volt az a szerelem tettetése, hanem diadal a legforróbb szerelmen.

Rudolf fülébe súgá gyöngéden:

- Még most sincs közöttünk vége a harcnak?
- Föltétlen meghódolás – szólt Flóra engesztelhetlen mosollyal.
- Jó. Vége lesz, mire visszajövök. De akkor én diktálom a békét.

Flóra kétkedve rázta szép fejét, s összevissza csókolá férjét, s még azután, hogy a hintóba felült is, utánafutott, hogy megcsókolhassa, és azután kiállt az erkélyre, és utána nézett, Rudolf pedig kihajolt a kocsiból, s úgy integettek egymásnak istenhozzádot kendővel, kalappal.

Így megy el hazuról egy becsületes férj, azon feltett szándékkal, hogy a más feleségét elcsábítsa, csak azért, hogy ezáltal saját nejét nyerhesse vissza.

Ha tudná, mit cselekszik?!

Kárpáthyék a beiktatási nap óta madarasi kastélyukban tartózkodtak, az öreg Kárpáthy neje kívánságának engedett, ki őt arra kérte, hogy ott akar egy ideig lakni, bár az koránsem volt oly kedvére való hely, mint Kárpátfalva.

Fanny távol akart lenni Szentirmáról, és Pestre sem kíváncsozott többé, amióta meghallá Kecskereytől, hogy Szentirmayék is felmennek a télre.

Míg a Kárpátfalvára szokott látogatók ismét odataláltak Madarasra, azalatt meglehetősen magányban folytak a nő napjai.

Meg volt e magánnyal elégedve, s ha megmondjuk, hogy csaknem az egész napot János úr közelében töltötte, bátran állíthatjuk, hogy ő sem óhajtozott más társaság után.

Éppen az újon rendezett angolkertben sétált János úr nejével. A szelíd őzikék ismerték már asszonyukat. Zsebjei mindig tele voltak cukros mandulával; odamentek hozzá, s tenyeréből evék az édes ajándékot, s kísérettek az úton alá s fel, amidőn egyszerre kocsizörgés hangzik az országúton, s Kárpáthy a kerítésen áttekintve fölkiált:

– Nini, ezek Szentirmayék lovai.

Fanny összereszt. János érzé a rántást karján.

– El akartál esni?

– Egy csigára léptem – felele a nő, és elhalványult.

– Bohó te, hogy megijedtél tőle. – Tudtam, hogy Flóra fel fog itt keresni téged; óh, nagyon szeret téged ez asszony. De ki is ne szeretne?

Csakhogy Fanny jól látta már messziről, hogy a hintóban, mely közelít, nem nő ül, hanem férfi. Kárpáthy szemei gyöngék voltak. Lovat megismert távolból is, de embert nem tudott megkülönböztetni.

– Jer, menjünk eléje – szólt nejéhez, amint a hintó a parkba becsavarodott.

Fanny állva maradt, mintha a földbe gyökerezett volna.

Tán jobb is leendett rá nézve, hogy rögtön egy szomorúfüzzé válhatott volna ottan, mely ágaival oly csendesen sitteg-suttog, senki sem tudja, mit.

– No jer hát barátnéd elé – sürgetőzék a jó öreg.

Fanny ijedten, tétova szemekkel tekintte rá.

– Hiszen nem Flóra jó – hebegé remegve.

– Hát ki más? – kérdé János. Bárkit rajta kívül meglepett volna nejének e szokatlan magaviselete, de ő nem tartott semmi igényt a gyanakodásra. – Hát ki jön más?

– Ez Flóra férje – szólt Fanny kezét kivonva férje karjaiból.

János kacagni kezdett.

– Milyen bohó vagy te. Hisz azt is csak neked kell elfogadni, hiszen te vagy az asszony a háznál.

E szóra hirtelen észére tért a hölgy, valóban közel volt hozzá, hogy elveszítse azt.

Egy szót sem szólt többé, megkeményíté szívét, arcát, s férje karján az érkező elé sietett.

Mi a halálra ítélt rab vérpadtóli félelme ahhoz, amit Kárpáthyne keresztülért?

Saját lakában elfogadni azt, ki iránti szerelme már félőrültté tevée, elfogadni őt egyedül, neje nélkül. Nyájasnak lenni hozzá, mert az illem, a kötelesség úgy parancsolja. Tán mulattatni is? Mulattatni!

A kertből éppen akkorra értek fel a kastély tornácába, midőn Rudolf hintaja az udvarra gördült. Az ifjú főúr meglátva őket, odasietett hozzájuk. Kárpáthy már messziről nyújtá elé kezét, melyet Rudolf barátságosan megszorított.

– No – te is nyújtsd hát neki kezedet – szólt nejéhez János úr –, hiszen barátnéd férje, úgy nézesz rá, mintha sohasem láttad volna.

Fanny azt hívé, hogy a földnek kell alatta inogni, s a vén palota, oszlopaival és kőalakjaival táncol, forog körülötte.

Érzé, hogy egy meleg kéz szorítása érinté kezét, önkénytelenül férje vállára hajtá szédülő fejét.

Rudolf figyelmesen nézte őt, s különös fogalmai voltak e nőről; ő e halványságot, fölecsüggesztést, e fátyolozott pillantást mind kiszámított kacérságnak vette, s azt hívé, könnyű munkája fog lenni.

A lépcsőkön felmenet közben elmondá Kárpáthynak idejövetele okát. Valami két megye közti határvillongásnak kelle rendbehozatni, ami eltarthatott több napokon keresztül.

Tehát a szenvedés nemcsak nehéz, hanem hosszú is lesz.

A délelőtti órákat a férfiak együtt tölték el, s csak ebéd felett találkoznak ismét.

Kárpáthy maga is meg volt ütődve nejeének halaványsága miatt. Az egész asztal felett szótlán volt a hölgy.

Természetesen közönyös tárgyak felett folyt a beszéd. Rudolfnak kevés alkalma volt egyenesen Kárpáthnéhoz szólhatni, bókokat pedig a férj jelenlétében mondani egy nőnek nem gentleman tréfa.

Ebéd után János úr rendszeren aludni szokott, s már ez önála oly múlhatlan szokás volt, hogy valamennyi keleti potentát kedvéért sem hagyná el délutáni álmát.

– Te addig, öcsém, mulasd magadat kedved szerint – monda Rudolfnak –, eredj nőmhöz fecsegni, vagy ha okosabbnak tartod, használd könyvtáramat.

A választás nem volt nehéz.

Fanny az ebéd végeztével rögtön a kertbe távozott.

Hogy kérte, hogy könyörgött e nyájas, komor fáknak, e tarka színes virágoknak, hogy vegyék el lelkének gondolatjait, adjanak más eszméket neki! Azt hívé, majd kedvenc virágai magukra vonják figyelmét, hogy ez ismeretes bokrok eltakarják önlelke elől. Így bolyongott egyedül a csavargós tévutakon, anélkül, hogy látna, hogy eszmélne valamire, nyomasztó súlya alatt egyetlen be nem vallott, nem keresett gondolatnak, amidőn egyszerre lépteket hall közeledni, s amint föltekint, Rudolfot látja szemközt jöni.

Ha véletlenül a kalitjából kiszabadult tigris jelent volna meg előtte, az nem rettentené úgy meg.

Nem rejtőzhetett sehova előle. Bár legalább elébb látta volna meg, hogy ideje leendett futni, futni előle, amerre lát. Most íme szemközt állnak.

Az ifju nyájasan üdvözölve lép hozzá, s valami átalános tárgyon kezdődik a beszéd; hogy e kert virágai mily csodaszépek, mintha úrnőjük közellétét éreznék, s nem akarnának hátramaradni tőle.

– Én szeretem a virágokat – rebege Fanny, minthogy valamit kellett rá felelni.

– Hát még ha ismerős volna nagysád velök!

Fanny kérdőleg tekintte rá.

– Igen, ha ismerné nagysád a virágokat nemcsak név szerint, hanem azt az egész sajátyszerű ábrándvilágot, ami a virágok életéhez van kötve. Minden virágnak éppen úgy van élete, vágya, hajlama, bánata és örömei, fájdalma és szerelme, mint minékünk. A költők ábrándjai

mindenikhez s át jelentést, apró regéket kötöttek, amik közt sok igen szép van. És valóban sok érdekest találni a virágok eszményi életében.

Itt egy íriszt szakasztott le Rudolf az útfélről.

– Íme, itt egy boldog család. Három férj és három nő; mindenik férj szorosán nője mellett, együtt kinyílnak, együtt elhervadnak, egyik sem lehet csapodár. Ez a virágok boldogsága. Ezek itt mind boldog szerelmesek.

Ezzel elveté az íriszt, s egy amarántot szakasztott le Rudolf.

– Ezek itt arisztokraták. A felső emeletben a férj, az alsóban a nő; úri házaset. Hanem azért a virág hamvas bársony színe mutatja, hogy élete boldog.

Itt megdörzsölé Rudolf az amarántot, s számtalan apró fekete mag hullott tenyerébe abból.

– Olyan fekete, mint a gyöngy – monda Rudolf.

– Mint a gyöngy – rebegé utána Fanny, igen természetesnek találva, hogy azt az ifjú kezéből az ő kezébe kellett áttölteni, mert elszórni kár lett volna. Nem volt az az igaz gyöngye a két Indiának, amelyért ő ez apró fekete gyöngyöket kicserélte volna.

Rudolf elhajítja az amarántot.

Fanny utána tekinté az elhajított virágnak, mintha meg akarná magának jegyezni, hogy hová esett az.

– Most tekintse nagysád ezt a két jávort egymás mellett. Milyen két pompás szálfá. Az egyik világosabb zöldnek tetszik, mint a másik; az azért van, mert az a nő; a sötét a hím, a nőt világosabb zölddé tesz a gazdag tobozfürtök, mikkel behintve látszik lenni. Ezek is boldog szerető; de most tekintszen amoda távol, ott is áll egy magányos jávorfa. Lombozata milyen sárga. Szegény. Ő nem találja férjét. Valami kegyetlen kertész egy diófa mellé ülteté, s az neki nem párja; milyen halavány, milyen sárga, szegény.

Óh, ha tudná, minő kegyetlen kínt követ el e szegény asszony szívéen, midőn e tréfás meséket mondja.

– Lám, ez a virágok boldogtalan szerelme. De istenem, ön oly halavány, valami baja van?

– Semmi, semmi, uram – szólt Fanny –, néha szédülök, s azzal kezét minden tétovázás nélkül Rudolf karjába akasztá.

Rudolf azt hivé, hogy érti. Pedig nem értette.

A kétségbeesés volt ez, mely az orozzlánnak martalékul vetett ölebecskét kényszeríti, hogy félelmes ellenével játszani kezdjen.

Odasimult hozzá, és karját karjába ölté; hogy ha meg akar szakadni a szíve, hát csak szakadjon meg.

Az az őrzöngő vágy ez, amit érez valaki, midőn magas toronyból alátekint, s úgy szeretne leugrani, s alant összezúzni magát.

Majd a gazdagon ellátott üvegházhoz értek, melyben éppen akkor nyílt egy gyönyörű hófehér dália, alig észrevehető rózsaszín lehelettel belső szirmain. Ez még akkor nagy ritkaság volt Európában. Rudolf igen szépnak találta a példányt, s bizonyítja, miszerint szebbet ez ideig csak Schönbrunnban látott.

S beszéltek ismét apró közönyös tárgyakról, és sétáltak alá s fel a kertben. És Rudolf azt hivé, hogy már megnyerte e nőt, s a nő azt hivé, hogy már vétkezett annyit, amennyi elég arra, hogy örökre el legyen ítéelve.

Ki előtt? A világ előtt? Nem. Férje vagy Rudolf neje előtt sem. De önmaga előtt. Hiszen csak karöltve sétált Rudolffal egy hosszú óráig; s az alatt beszéltek jelentéktelen, tréfás, közönyös dolgokat. Óh, de ő vétkes boldogságot érze szívében ezalatt! És mit használ neki, hogy senki sem tudja, ha ő maga érzi, hogy e boldogság lopott kincs! Mit használ neki, ha az, ki meglopotott, nem tudja annak értékét, de az ő szívét annál nehezebben nyomja az!

Végre fölmentek ismét a kastélyba.

Fanny férjével hagyá egy percre vendégét. Csak egy percre; nem tetszett az hosszabbnak egy pillanatnál, azután késő estig együtt maradt velök.

Rudolf, midőn alunni ment, hálóterme előszobájában egy virágbokrétát talált az asztalon, díszes kínai virágedényben, melyben egyszerre észrevevé legfelyül az egyetlen gyönyörű dáliát.

Azt hívé, hogy érti.

Másnap ismét egész délig el voltak foglalva a férfiak úgynevezett hivatalos ügyekkel. Terveket készítettek, vitáztak országos intézmények felől, untatták egymást politikai okoskodásokkal; ki gondolt volna a nőre!

Délután esős idő keletkezett, amiből az a kettős baj támadt, hogy János úr kétszer oly álmos volt, mint egyébkor, Fannynak pedig nem lehetett a kertbe menekülni, ahol a szabad ég oltalma jobban megőrzé a rettegett veszélytől.

Láz volt az, amit érzett, minden idegeiben. Tudta, észrevette, hogy e férfi, kit anélkül is oly örülten imád, azt akarja, hogy őt szeresse. Ha játék ez tőle, úgy az rettentő játék, és ha való, akkor még rémítőbb.

Kocogás az ajtón, alig ér rá kimondani, hogy: „szabad”, midőn Rudolf már szobájába lép.

Fanny nem halavány most, hanem lángtól égnek arcai, Rudolfot meglátva felszökik nyugvó fektéből, s zavarodottan bocsánatot kérve, hogy rögtön vissza fog térni, kéri, hogy addig foglaljon helyet, és maga addig kifut a szobából. Társalkodónéját akarja szólítani. Háromnégy szobán keresztül megy, sehol sem talál senkit. Isten tudja, hova lettek valamennyien. Egy cselédje sincs közel. Ezen nyugtalanító tudattal kénytelen visszatérni.

Rudolf azon percben, melyben visszatért, észrevette, miszerint Fanny egy könyvet, melyből eddig olvasott, hirtelen félretett, s zsebkendőjét rávetette, hogy Rudolf meg ne lássa azt.

Rudolfnak érdekében volt egy mélyebb pillantást vethetni e nő jellemébe, s tudnia kellett, minő könyv lehetett, melyet úgy iparkodik elrejteni. Ezek a hipokrita nők a moderne jeunesse-t és a nouvelle Messaline-t olvassák, s szeretnek mellette szigorúaknak látszani.

Felemelé a könyvről a zsebkendőt, s felnyitá a könyvet. Az egy imakönyv volt. S amint a könyv magától szétnyílt két helyen, két lenyomott virág látszott meg annak lapjai között – az írisz és az amaránt...

Rudolf egyszerre elkomolyodott. Szíve elszorult. Csak most gondolt reá, hogy minő játékba kezdett.

E két virág ugyanazonsága annyira megzavarta, és elvonta figyelmét, hogy csak akkor vevé észre a visszatérő hölgyet, midőn az lázasan remegve előtte állt.

Mind a ketten visszapöbbsentek egymástól.

A titok el volt árulva. És akié volt, éppúgy megijedt attól, mint akié lett.

Rudolf szótlánul tekintte a nőre, s ez vissza rá. Oly szép, oly bűvös-bájos szép volt ez asszony néma fájdalmában, amint lassan, öntudatlanul összekulcsolá kezeit, és keblére szorítá, hogy könnyei kitörését erőszakkal fojtsa vissza.

Rudolf elfeledé szerepét, s megindulva rebegé:

– Én Istenem!

Most már valóban érte mindent.

A szánalom e hangjára megtört az erőszak, mellyel Fanny könnyeit visszatartá, s elkezdtek azok szép arcain végigomlani, míg ő maga egy karszékbe rogyott.

Rudolf érzékenyen szólt hozzá, megfogta szép kezét gyöngéden.

– Miért sír ön?

Pedig tudta jól, hogy miért sír.

– Miért jött ön ide? – kérdé szenvedélytől reszkető hangon a hölgy magát nem tartóztatva többé. – Mikor én naponta azon imádkoztam Istenhez, hogy önt sohase lássam meg többet, mikor én kerültem azt a helyet, ahol önnel találkozhatom, miért kellett önnek keresni fel engem? El vagyok veszve, mert elhagyott az Isten. Egész életemben nem volt férfi képe szívemben, csak az öné. De el volt az temetve jól. Miért kellett azt újra felidézni? Nem látta ön, hogy futottam mindenütt ön elől, ahol megjelent? Nem az ön karjai tartottak-e fel, hogy a halálba ne fussak, midőn ismét találkozánk? Ah, már én akkor sokat szenvedtem ön miatt. Óh, miért kellett önnek ide jönni, hogy lásson kétségbeesve, nyomorultan. Nyomorultan.

És kezeibe rejté arcát, és sírt.

Rudolf nagyon megbánta, amit cselekvék.

Fanny kis idő múlva vevé kendőjét az ügyis leleplezett imakönyvről, s megtörölve könnyes szemeit, megszilárdult hangon szólt:

– Most mit használ önnek tudni, hogy egy esztelen nő a kétségbeeséssel küzd, midőn önre gondol? Boldogabb lesz-e ön ezáltal? Én boldogtalanabb lettem, mert most már a gondolattól is meg kell tiltanom magamat, mely önt elém hozza.

Óh, mint fáj az ifjú lelke, mint fáj neki az, hogy egy ily szép szívet meg kellett sebznie!

Mit mondhatott volna neki? Micsoda szava van itt a vigasztalásnak? Tehetett-e egyebet, mint hogy kezét nyújtá neki, s engedé, hogy azt könnyeivel, csókjaival halmozza? Engedé, hogy a szenvedély kétségbeesésében keblére omoljon, s zokogva, fuldokolva ölelje át, mondhatlan kín és mondhatlan gyönyör között?

És midőn kisírta magát keblén, elcsöndesült a nő, elhagyta a zokogást, és suttogó, de szilárd szóval mondta:

– Én most esküszöm Önnek azon istenre, aki ítélni fog fölöttem bűneimért, hogy ha még egyszer meglátom önt, azon óra halálom órája lesz. Azért kerüljön engemet, ha szán. Nem szerelmet, csak szánalmat koldulok. Valahogy el tudok veszni majd idővel.

Rudolf szép szemeit könnyek ékesíték. Szegény asszony megérdemelte volna, hogy boldog legyen. Csak egy percig volt boldog életében. Midőn zokogva az ő keblén függött.

Már most akármilyen hosszú lehet az élet.

Rudolf elhagyta a nőt, s alig várva, hogy Kárpáthy felébredjen, búcsút vőn attól, s vissza-utazott Szentirmára.

Nagyon szomorú és megilletődött volt az egész úton.

Mindig azon szegény nő könnyeit érzé kezein, arcán, szívében égni, mindig az ő zokogó szavai hangzottak fülébe, lelkébe. Egész hazáig.

Otthon a vidám, eleven, kedves nő futott eléje, s édes csókjaival letörlé a keserű könnyek nyomát.

– Ah te Madarason voltál! – szólt csintalanul csevegve Flóra. – Nekem megsúgta a kisujjam, hogy te kémkedni jársz. Nos, mit tanultál?

– Neked igazad van – szólt gyöngéden Rudolf. – A nők nem gyöngék.

– No akkor szent a béke. – Mit izent Fanny?

– Légy jó e nőhöz, mert e nő nagyon, nagyon boldogtalan.

Flóra öröme határtalan volt, s azt a kis felleget, amit férje homlokán észrevett, nemsokára el-
úzta napfényes örömeivel. Rudolf a boldogság özönében úszott; de a legboldogabb óra örömei
közt is mindig érzeni vélte arcán és szívében azokat az égető könnyeket, s fülében, lelkében
hangzottak a szavak, miket nem bírt elfeledni többé.

Flóra okos lelke vett-e észre, sejtett-e valaha e titokból valamit? Angyalarca azt nem mutatta
soha....

XXVI. Kellemetlen fölfedezések

Néhány hónapig nem látjuk ismerőseinket. Úgy teszünk, mint az amerikai lapszerkesztő: pihenést adunk a közönségnek, azalatt földőkre és bivaly vadászatra járván, hanem ha megtértünk, majd igen szép vadászkalandokat fogunk mesélhetni.

Ezalatt éppen vége van a földői szezonnak, a főuraságok mindenünnen megtértek téli szállásaikra. Kezdenek már többen Pestre gyülekezni, s itt alakítanak köröket, ami bizonyosan nem csekély lendületet ad a fővárosnak.

Szentirmayék is megérkeztek, s a szép hölgy és a derék férfi ideáljai a magasabb köröknek. Mindenki iparkodik velők ismeretséget köthetni, s elég delnő és lovag akad, ki a férj vagy a nő után eped, természetesen mind hasztalan.

De legnagyobb zajt üt Kecskerey úr megérkezte. Hol volt, merre járt Kecskerey úr? – Múutazást tett a hazában. Beszéltek róla a hírlapok. Hol volt, merre járt, mely úri asztaloknál ebédelt, hogy fogadtatott? Általános diadallal mindenütt; körútja egyetlen szívhódítási expedíció volt. Mindenkit elbájolt, elragadtatott, és emléke örökre feledhetetlen lesz mindazon helyeken, ahol egyszer megfordult. Ezt mondták a hírlapok, obligát magasztalásokkal kísérve a szívély-, kedély- és nedélydús delnöket és delkisasszonyokat, kik őt szívesen látták.

Megérkezék azonban végtére! Nála nélkül vajmi unalmas lett volna az egész téli szezon. Addig nem is beszéltek sem bálokról, sem estélyekről, amíg ő vissza nem jött. Ilyesmit elrendezni sajátyszerű tehetség, tulajdon hivatás kell, s ez kiválólag Kecskerey barátunké. Mert minthogy az egész világ Kecskerey barátunknak hívja őt, illő, hogy mi is úgy címezzük.

A legelső dolog egy jóra való férfiklubot gyűjteni össze válogatott gentlemanekből, olyasmit, amit most kaszálónak nevezünk, s keresztülesve azokon az apró párbajokon, melyeknek okvetlenül kellett történni a tagok megválogatása következtében, mint megszilárdult testületet mutathatjuk azt be, ahol csak igen jeles és kitűnő gavallérokkal fogunk összejönni.

Kecskerey úr maga is ugyanazon érdekes alak, s midőn déleesti óráiban felteszi magában, hogy szeretetreméltó legyen, annyi kedves csípős anekdotát tud mesélni műutazása köréből, hogy még a tekeasztalokat is odahagyják az ő elmés előadásait hallgatandók, mely után igen sok szívély-, kedély- és nedélydús családhoz nem volna tanácsos másodszor betenni a lábát az érdeemes gentlemannek.

Éppen most is valami lesz a begyében, mert nagyon suttog az ismerősökkel, figyelmessé téve, hogy ha Abellinóval beszélgetni látják, majd gyűljenek körüle, mert az igen érdekes jelenet fog lenni.

– Vajon micsoda nagy baj érhetette Abellinót, hogy Kecskerey barátunk ily könnyeden beszélhet felőle? – kérdé Livius Rudolffhoz fordulva. – Mert különben több tekintettel szokott viseltetni a Kárpáthy majorátus leendő örököse iránt.

Rudolf vállat vonított. Bánta is ő, akármi történt Abellinóval.

Íme most lép be! Most is az a dacos, hetyke lépés, az a büszke, kötekedő tekintet, mintha az egész világ az ő inasaival volna tele, az a visszataszító szépség – szép, de üres vonások.

– Ah jó estvét Béla, jó estvét! – rikácsol felé messziről Kecskerey barátunk meg sem mozdulva helyéből, ahol lábait átölelve ül, mint ahogy a régi magyar kártyákon festik a makk kettőst.

Abellino erre odajárul, személye iránti különös figyelemnek tulajdonítva azt, miszerint egy egész csomó gavallért húz oda magával, kik elhagyják tekeasztalaikat, whistpartijaikat, s körüle gyülekeznek.

– Gratulálok! – kiált éles orrhangon Kecskerey hosszú kezeit Abellino felé lobogtatva.

– Mit gratulálsz nekem, te makk csali? – (Lám, Abellinónak is feltűnt az általunk említett nagy hasonlatosság ama történelmi képhez.)

Ez Abellino részére húzta a nevetőket.

– Tudod, hogy nagybátyádtól jövök, kedvesem.

– Ah, ez más – szólt Abellino szelídebben hangolva, s jónak látta Kecskerey barátunkat egy kissé dédelgetni, mert hisz az ügyében járt, és bizonyosan kedvező híreket hoz.

– Hát mit csinál az én kedves jó öregem?

– Hiszen éppen azért gratulálok. Mindnyájan köszöntetnek, csókolnak, ölelnek odahaza. Az öregúr egészséges, mint a makk, mint a fáról szakasztott alma. Ne legyen miatta legkisebb aggodalmad, a nagybácsi jól érzi magát. Hanem a nagynéni beteg, nagyon beteg, és alkalmasint még betegebb fog lenni.

– Szegény nagynéni – szólt Abellino magában gondolva, hogy alkalmasint ez hát az a jó hír, amiért gratulálni kellett. – Valóban jó hír. Talán meg is hal ez asszony. – És mi baja?

– Hja! nagyon veszélyes baja van. Ahogy arca, termete megváltozott azóta, soha rá nem ismernél. Az a szép rózsasarc és az a karcsú őzike termet! Mind odavan!

(Úgy kell neki – gondolá titkon Abellino –, el kell vesznie azon természetellen viszony miatt, mit egy vénemberrel kötött. Úgy kell neki.)

– Bizony barátom – folytatá Kecskerey –, midőn legutóbb láttam, már akkor orvosai megtilták neki mind a lovaglást, mind a kocsizást.

Abellinónak még most sem jutott volna eszébe az igazi gondolat, ha véletlenül egy pár gyorsabb eszű ember, ki azért jött ide, hogy nevetni fog, s így könnyebben kitalálta a gondolatok élet, el nem kacagta volna rá magát. Ez egyszerre világot derített agyában.

– Ezer ördög! Ha te most igazat beszélsz!

Abellino arca nem bírta elrejtetni a dühöt, mely belsejében felforrott e szóra.

– Hisz különben mi okom lett volna gratulálni? – szólt Kecskerey nevetve.

– Ah, ez infámia! – kiálta fel magánkívül Abellino.

A körülállók szánni kezdték, s az érzékenyebb szívűek széledeztek körüle. Azt mégis borzasztó elgondolni, hogy ez ember, kit beléptekor milliók urának tartottunk, és maga is annak tartotta magát, íme néhány szóval koldussá van avatva.

Csak Kecskerey nem szánta. Ő nem szán senkit, aki szerencsétlen; neki csak boldog emberekhez van köze.

– Eszerint nincs mit tenni más számomra – mormolá fogai közt Abellino –, mint vagy magamat ölni meg, vagy ezt az asszonyt.

Kecskerey oly hangosan, ahogy torkán kifért, felelt e kétségbeesett mormogásra.

– Már ha gyilkolni akarsz barátom, akkor olvasd Pitavált, abban mindenféle nemeit és fajait meg fogod ismerhetni a mérgezéseknek növényi és ásványi méreggel, a késsel és baltával, pisztollyal és hurokkal való gyilkolásoknak s a corpus delicti hogyan és miképpen való

eltüntetésének, elásva, eldarabolva, vízbe süllyesztve, megégetve. Az egész egy tizenkét kötetes kis könyvtár; amit ha az ember végigolvasott, maga magáról is azt hiszi, hogy gyilkos. Ajánlom ezt figyelmedbe. Hahaha.

Abellino minderre nem ügyelt.

– Ki lehet az, akit ez asszony szeret?

– Nézz körül barátom, és fogd rá valakire.

– Legalább azt szeretném megismerni és megölni.

– Én egész bizonyossággal tudom, hogy kit szeret – szólt Kecskerey.

– Kit? – kérde Abellino villogó szemekkel. – Óh, azt az embert szeretném ismerni!

Kecskerey mulatságot csinált belőle, s nyakát vállai közé húzva folytató:

– Akárhányszor láttam őt vele ölelkezni, nyakába borulni és megcsókolni.

– Ki az? ki az? – kiálta Abellino megragadva Kecskerey karját.

– Szeretnéd tudni?

– Akarom tudni!

– Hát – a férje.

– Ez ostoba gúny! – szólt Abellino egészen elfeledkezve magáról. – Ezt senki sem fogja hinni. Azon nő szeret valakit! Szeret valakit gyalázatos átadással. És ez a vén gazember tudja, és eltűri, csak hogy rajtam bosszút állhasson. De én kitudom, hogy ki az! Kitudom, ha az ördög, is és gyalázatos pert indítok ez asszony ellen, amelyet még ember nem látott.

Többen azok közül, kik hozzá közel álltak, tréfásan kezdtek mentegetőzni, hogy rájuk ne gyanakodjék, ők ártatlanok az egészben, ők nem dicsekedhetnek Kárpáthy né boldog hajlandóságával.

E percben erős férfias hang szólalt meg közöttük.

Rudolf volt az.

– Uraim! Önök nem veszik észre, hogy helytelen és nemesemberekhez nem illő tréfát követnek el egy asszony nevével, akit sértegetni senkinek sincs oka, sem joga a világon.

– Mi ez, Rudolf? Mit érdekel téged ez ügy? – kérde Kecskerey elcsodálkozva.

– Az, hogy én férfi vagyok, és nem engedem, hogy előttem egy nőt rágalmazzanak, akit én *tisztelek*.

Ez nagy szó. Már erre csakugyan el kellett hallgatni. Nemcsak azért, mert Rudolfnak igaza volt, s mert ő erkölcsi tekintéllyel bír a világ előtt, hanem azért is, mert ő legjobb vívó és lövő a környékben, és hidegvérű és szerencsés.

A klubban nem hozták többet elő Kárpáthy né.

Flóra pedig megtudta az esetet, s örömeiben, gyönyörűségében összevissza csókolá érte férjét.

XXVII. Kárpáthy Zoltán

Amitől Abellinónak reszketni kellett, megtörtént. – Kárpáthy Jánosné anya lett. Fiat szült.

Egy reggelen ezen örömhírrrel lepé meg háziorvosa a nábobot: „Önnek neje fiat szült!”

Ki merne hozzáfogni, hogy János örömét leírja? Amit csak remélni, csak képzelni mert magában, legmerészebb, legforróbb vágya teljesült: nejének fia van! Fiú! aki nevét örökölni, örökíteni fogja, aki boldogabb időben születvén, helyrehozza apjának hibáit, s ifjú erényekkel váltandja be a vén adósságokat, mikkel a Kárpáthy család hazának és emberiségnek tartozik.

Mivé fog lehetni e fiú nemesebb nevelés által, mint minőben ősei részesültek! Mennyi boldogság, mennyi nagyság vár majd egykor rá! Hogy fogják nevét milliók áldani!

Csak addig élhetne még, míg őt beszélni hallja, hogy figyelhetne édes gagyogására, hogy mondhatna neki szavakat, miket az megtanuljon és ne felejtse el soha, hogy majd ha egykor a nagy és nemes eszmék ünnepelelt hőse leend, elmondhassa: „Ezeknek neveit a jó öreg Kárpáthy Jánostól hallottam legelőször”.

Mi legyen e fiú neve? Egyike azon fejedelmek nevének, kik a legelső Kárpáthy össel áldomást ittak a szép Hunnia földén.

Legyen Zoltán. Kárpáthy Zoltán! Milyen szépen fog az hangzani!

Majdan odahozták hozzá az új világpolgárt, s odatették kezébe, hogy ölelje, hogy csókolja meg: az örömkönnny kicsordult szeméből, alig látott tőle, pedig úgy óhajtott látni! Repeső tekintettel nézte a gyermeket. Szép, erőteljes fiú volt az, mint egy kis piros képű angyal, hogy apró kezecskéinél s nyakánál szinte ránc támadt a kövérség miatt, szája alig volt nagyobb, mint egy szamóca, hanem ragyogó szemei, miknek tiszta lazúráját semmi drágakőhöz nem lehet hasonlítani, annál nagyobbak, s ha olykor lecsukta azokat, a hosszú szempillák gömbölyű orcáira feküdtek. Nem sírt, egészen komoly volt, mintha most is tudná már, hogy a gyöngeség milyen nagy szégyen, s midőn János úr elragadtatással emelé őt ajkaihoz, s szúrós, tövises bajuszával összevissza csókolá piros két orcáját, még mosolyogni kezdett, s vígan kiáltott egypárszor, amit azután a körülállók János úrral együtt találgattak, hogy mit mondott.

– Beszélj még lelkem kicsinyem – rebegé János látva, hogy a gyermek mindenféle változatokra illeszti apró gömbölyű ajkait, mintha tudná ő jól, hogy mit akar mondani, de nem találná rá az igazi szót. – Mondjad, mondjad! Ne félj semmit, megértjük mi! Mit mondtál megint?

Az orvos azonban és a tudós asszonyok jónak látták megérteni a csecsemő beszédét odamagyarázva azt, hogy az visszakívánkozik már anyjához, azért elég lesz most az egyszerre a szeretgetés, s kivették őt János úr kezéből, visszavitték anyjához, mely után a jó úr nem tehetett egyebet, mint hogy odalopózott a mellékszobába, s ott hallgatózott, ott fülelt, ha nem sír-e a gyermek; minden kijövőtől megkérdezte, hogy mit csinál, hogy van azóta – és minden bemenőtől izent neki valamit.

Ki bírná örömét leírni, ha egy-egy vidám kiáltása a gyermeknek kihallatszott a szobából; hiszen csak még egyszer megkaphassa, sohasem teszi őt le kezéből!

Dél felé ismét kijött hozzá az orvos, s kérte őt, hogy menjen át vele más szobába.

– Miért? Én szeretek itt lenni. Legalább hallom, amit róla beszélnek.

– Igen, de én meg nem akarom, hogy odabenn meghallják, amit mi beszélünk.

János rámeredt. Rosszul kezdte lenni az orvos hideg tekintetétől, s gépileg követte őt a szomszéd terembe.

- Nos, uram; mi az, amit ön nekem akar mondani, hogy mások meg ne hallják?
- Nagyságos uram. Ma nagy öröm szállt nagyságod házára.
- Azt tudom, azt érzem, uram. Áldom érte az Istent.
- Isten nagy örömet mért nagyságod szívére, de jónak látta a fájdalom által is próbára tenni azt.
- Mit akar ön mondani? – ordíta fel ijedten Kárpáthy, s arca elkékült.
- Lám, nagyságos uram, ez volt, amitől féltem, azért hittam ki a mellékszobából; legyen ön keresztyén, és tanulja viselni az Isten kezét.
- Ne kínozzon ön, mondja, mi történik?
- Nagyságod neje meg fog halni.

Kárpáthy egy szó nélkül állt meg e hír után. Most azon a helyen maradt állva, és egy hang nem repült el szájáról.

- Ha volna számára e világon segély – szólt az orvos –, azt mondanám, még van remény; de kötelességem megmondani önnek, hogy számára csak órák, csak percek vannak még hátra, azért nagyságos uram, tegyen erőszakot indulatjain, s jöjjön be hozzá, s búcsúzzék el tőle, mert kevés szava van még hátra.

Kárpáthy hagyta magát vezetni a haldokló szobájába. Előtte összefolyt a világ; nem látott ő senkit, nem hallott semmit, csak őt látta ott fekünni halványan, elhervadtan, a halál verítékével gyönyörű arcain, a halál halaványságával édes ajkai körül, a halál megtört fényével szép lelkes szemeiben.

Odaállt ágya mellé, és nem szólt egy szót is. Szemei könnytelenek voltak. A szoba tele van szolgálattevő nőkkel. Itt-ott elfojtott zokogás hallik. Nem lát ő, nem hall ő semmit. Csak a haldoklóra néz némán, mereven. Az ágy mellett kétfelől két ismerős nő ül, egyik Teréz, a másik Flóra.

A jó öreg nagynéne összekulcsolt kezekkel imádkozik, arcát a vánkosba rejtve. Flóra a kisgyermeket tartja ölében, ki keblén csendesen elaludt.

A beteg felemeli törtvilágú szemeit férjéhez; kinyújtja reszkető forró kezét, s megfogja vele férjeét, s odavonja azt lihegő ajkaihoz.

...– Emlékezzék reám... – susogja alig hallhatólag.

János nem hallja, nem eszmél reá, mit mondott neki, csak mind a két kezében tartja neje kezét, mintha azt hinné, hogy ezáltal visszatartja őt a haláltól.

A haldokló nyögése mindig nehezebb lesz, keble lázasabban piheg, fejét nem bírja egy helyen tartani. Csak egyes zavart szavakat rebeg még, melyek iszonyú kínt okozhatnak neki; óh, a test küzdelme a lélekkel mily nehéz, amíg egymástól el bírnak szakadni! Zavart, hagymázos szavakat mond csupán: „– az írisz és az amaránt... a sárga jávor – szegény árva jávor, ültessétek azt máshová.... eljössz-e hozzám, ha meghalok? Ha meghalok, szabad lesz hozzám eljönnöd....”

János érzi a kezében tartott kéz szorításáról, minő iszonyú kínt kell ezalatt kiállania, amíg e szavakat mondja.

Alig egy órai nehéz küzdés után elcsöndesült a beteg lázas küzdése, vérerei nem lüktetnek oly sebesen, keze nem oly forró többé; lélegzetvétele megkönnyebbül.

Tisztán kezd látni ismét, mindenkire ráismer. Nyugodt, szelíd hangon szól a körüle állókhoz, arcának kínos izzadsága elmúlik.

– „Férjem, kedves férjem” – szól érzékeny tekintetet vetve Jánosra.

A férj örül magában, gondolva, hogy ez a gyógyulás jele; az orvos lecsüggeszti fejét, ő tudja, hogy ez a halál jele.

Azután Flórához fordul a beteg. Kérő tekintetét megérti a barátné, s ölében tartott kisdédét odatartja a beteg ajkához.

Fanny hevesen, édesen szorítja őt lihegő keblére, összecsókolja az alvó gyermek arcát, ki minden csóknál felnyitja nagy, sötétkék szemeit, s ismét lehunyja, és alszik tovább.

Az anya visszateszi őt Flóra keblére, s megszorítja a delnő kezét, és suttogva rebegi:

– „*Légy anyja gyermekemnek.*”

Flóra nem tud felelni neki, csak fejével int. Hang nem jön ajkára; fejét félrefordítja, hogy ne lássa a haldokló szemeinek könnyezését.

Ekkor elvonja kezeit a beteg, és összetéve keblén, elrebegi az egyszerű imát, mire gyermekkorában tanították még:

– Isten. Én Istenem. Légy irgalmas nékem. Szegény bűnös leányodnak. Most és mindenkoron. Ámen...

Azzal lehunyja szemeit csöndesen, és elalszik.

– Elaludt... – suttogja a férj csöndesen.

– Meghalt... – rebegi az orvos bánatos tekintettel.

És a jó öreg nábob térdre hull az ágy mellett, s arcát a holt párnáiba temetve, zokog keservesen... keservesen...

A nő alszik, és álma örök. Arcán túlvilág halványsága dereng. Most már álmodhatik boldog szerelemről – a föltámadásig... Senki sem fogja őt többé felköltetni...

XXVIII. Titkos látogatók

Nemsokára eljött a tél; korán beálltak a hideg, zúzmarás, hófuvatagos idők; fehér erdők, fehér mezők látszottak az alföldi síkon minden oldalról, s már délután négy órakor elkezdte a láthatárt körülfogni az a sötétszürkés, lilaszín gőzkör, mely percről percre magasabban emelkedik, míg végre az ég boltozatán összeér, és éjszaka van. Csak a sík hófehérsége tart némi világot a táj felett.

Halavány fakó szalagok látszanak a nagy hóabroszon vonva, miket jövő-menő szánok törtettek egyik falutól a másikig.

A kárpátfalvi kastély oly búsán látszik mélázni az egykedvű, egyszínű tájkép felett. Máskor messze fénylettek ablakai estenden, s víg vadászcsoportok hánykódtak népes udvarán; most alig két-három ablakban ég világ, s csak a kémények kék füstje mutatja, hogy még laknak benne.

Egyikén e fakó utaknak a hosszú téli est beálltával csengőtlen parasztszánt látunk végigsikamlani, mely az alaktalan síkság félhomályán keresztül Kárpátfalva felé tart.

A szán hátuljában egyszerű köpenybe burkolt férfi ül, elöl juhászbundából hajtja egy parasztember a két ösztövért lovat.

A hátul ülő gyakran feláll a szánban, s mintha keresne valamit, széttekinget a síkságon. Már előtte sötétlenek a kárpátfalvi vadaskert erdejai, s amint egy dobogó hídra fölérnek, megpillantja a jövevény, amit keresett.

– Azok ott ugyebár fenyőfák? – kérdi kocsisától.

– Igenis, ifjú uram. Megismerhetni azokat messziről, mert akkor is zöldek, mikor minden más fa lehullatta a levelét.

Az egész határban nincsen több ezeknél. János úr idejében ültették valamennyit.

– Itt majd megálljunk, atyafi. Kend térjen be amoda a csárdába, mely az útfélen van, én addig egyet fordulok. Egy óránál tovább nem maradok ki.

– Nem jó volna, ha elkísérném az ifjú urat, ha valahova akar menni? Itt farkasok is szoktak ám járni.

– Nem szükséges, jó barátom. Nem félek én.

Azzal leszállt az idegen a szánról, s fókáját kezébe véve, a hómezőn keresztül arrafelé vette útját, ahol a fenyők sötétlenek a hófehér síkság közepén.

Mi van ezen fenyők alatt?

A Kárpáthy-család temetkező helye az. És a jövevény, ki azt ez órában látogatja – Barna Sándor.

Az ifjú kézműves a visszaérkező Teréztől hallá, hogy Fanny meghalt. A nagyságos asszony csakúgy leszállt a sír férgeihez, mint a legszegényebb kézműves felesége, és sírja talán még elhagyatottabb, mint azé.

Sándor azonnal közlé határozatát az öregekkel.

El kellett vándorolnia a megholt kedves sírhalmához, kit éltében-haltában úgy imádott, s kinek most már a föld alatt bevallhatta, hogy szerette, s hült szívéhez éppen annyi joga van most, mint akárkinek a földön.

A két öreg nem iparkodott őt visszatartani; hadd menjen, hadd vigye oda bánatát, és felejtse ott; talán majd jobb kedvű lesz, ha ott kisírhatta magát.

Télvíz idején útnak indult a fiú, s leírás után, melyet Teréztől hallott, megismeré a fenyőligetet, melyet Kárpáthy János ültetett a családi sírbolt körül, hogy zöld legyen ott akkor is, midőn minden holt és fehér.

Elhagyta a szánt, keresztülvágott a mezőn, a fuvaros betért az útféli csárdába azalatt.

Egy másik úton eközben két lovast látunk haladni a még félig töretlen csapáson. Egyik hátrább maradva üget, négy izmos agarat vezetve hosszúra bocsátott pórázon.

– Rókanyomokat látok Márton – szól az elöl menő lovas, a hátul jövőt figyelmeztetve. – Könnyen ráakadhatunk a friss hóban, ha vigyázunk rá, s még elfoghatjuk, mielőtt Kárpátfalvára érnének.

A lovász erősíteni látszik ura állítását.

– Menj te egyenesen a nyomon, s adj át két agarat nekem, én az erdő felől megkerítem addig.

Azzal átvett a beszélő kettőt az agarak közül, s kísérőjét előre bocsátva, maga oldalvást került, lassú lépést járattva a hóban.

Amint azonban kísérőjét elveszté szem elől, hirtelen megváltoztatta irányát, s gyors porosz-kálással tartott a fenyves felé.

Odaérve, a fenyvest körülvevő árok előtt leszállt nyergéből, lovát megköté egy bokorhoz, agarát a nyeregkápához, s átmászott a széles árkon.

A hóvilágnál bizton haladt keresett céljához.

Nagy fehér márványemlék emelkedett egy zöld lomb oldalában, rajta fenn a halál szomorú angyala aláfordított fáklyával.

Az éji lovas egyenesen az emlék felé tart.

E látogató Rudolf.

Tehát mind a ketten eljöttek, s a sors úgy akarta, hogy ott találkozzanak együtt.

Rudolf biztosan sietett a fehér emlékoszlophoz, s megdöbbenve állt meg, midőn annak talapján egy férfialakot látott összeroskadt, félig ülő, félig térdeplő helyzetben heverni. De az is megdöbbsent az ő alakjától.

Egyik sem ismert rá a másikra.

– Mit keres ön itt, uram? – szólta Rudolf elébb visszanyerve hidegvérét, s közelebb lépett a térdeplőhöz.

Sándor ráismert e hangra. Megtudta, hogy az Rudolf, és nem bírta megérteni, hogy jön az e helyre, ez órában.

– Gróf Szentirmay úr – szólta szelíden –, én azon kézműves vagyok, kihez ön annyi szívességgel volt egykor; tetézze e jóságát most azzal, hogy hagyjon itt egyedül, és ne kérdezzen tőlem semmit.

Rudolf bámulva ismert rá az ifjúra. Most világlott át eszén, hogy hiszen e nő, mielőtt Kárpáthy neje lett volna, egy szegény ifjú kézművessel volt eljegyezve, aki érte oly bátran, oly lovagi merészséggel tette ki magát a halálnak.

Most érte mindent.

Megfogá a szegény ifjú kezét, s megszorította azt.

– Ön szereté e hölgyet. Ön eljött őt megsiratni?

– Igen, uram. Nincs akit megszegyenítsek vele. A halottakat szabad szeretni. Én szerettem e nőt, szeretem most is, és sohasem fogok mást szeretni.

– Tehát vele volt eljegyezve – gondolá Rudolf magában –, mennyire szeretteték! Milyen boldog lett volna, ha ez ifjún kívül sohasem ismer senkit; még most is élne, és boldog volna. Mennyi nemesség, mennyi önzéstelen szerelem fogadta volna az ifjú szívében, kitől úgy elszakította magát, hogy az csak nyugvó porában látogathatja őt meg újra.

És a kézműves nem kérdé a főúrtól: „Hát önt mi hozza e helyre ily órában, hát ön kit keres itt a halottak között?” Mással volt elfoglalva ő. A kedves, vidám gyermekre gondolt, ki egyszerű polgári viseletben ott ült mellette egykor a jázminlugas alatt, s beszélt előtte gyermeteg örömmel, minő jó gazdasszony fog ő lenni egykor!... És midőn homlokát a hideg márványra hajtá, azt képzelé, hogy most az ő sima vállán nyugszik feje.

Rudolf úgy szánta az ifjút.

– Maradjon ön itt, én egyedül hagyom. Itt a temetőn kívül meg fogom várni, ha valamiben szolgálataira lehetek, rendelkezék velem.

– Köszönöm, uram, én is megyek; már elvégeztem, amiért ide kellett jönnöm. Lássá, nem tudtam volna élni; megölt, álmokórossá tett az a gondolat, hogy ő meghalt, és én még csak közel sem lehettem hozzá. El kellett jönnöm, hogy megpróbáljam, ha megöli-e hát az embert a szívbeli érzés? Most már tudom, hogy nem öl meg, most már megpróbálom, hogyan lehet tovább élni.

A sírkőre nagy aranybetűkkel volt felvésvé a kedves halott neve; a hóvilágnál ott ragyogtak a betűk:

„Kárpáthyne Mayer Fanny.”

Az ifjú kézműves levevé fővegét, s áhitattal, tisztelettel, minővel egy halott ajkait szokták érinteni, megcsókolá e névnek „Fanny” mindenik betűjét.

– Ön előtt nem szégyenlem e gyöngeséget – szólta azután felállva Rudolffhoz –, hisz önnek nemes szíve van, ki engem nem fog kigúnyolni.

Rudolf nem felelt semmit, de félrefordítá arcát. Isten tudja, miért nem akarta, hogy most ez ifjú szemeibe lásson.

– Mármost mehetünk, uram.

– Hol akarja ön az éjt tölteni? Jöjjön Szentirmára velem.

– Köszönöm, uram. Ön igen jó hozzám. De még ez órában fordulok vissza. A hold nemsokára feljő, az út elég látható. Sietnem kell, mert sok dolog múlik nálam nélkül otthon.

Nem lehetett őt erőtetni, a férfi fájdalma azt kívánja, hogy ne vigasztalják.

Elkísérte őt Rudolf lóháton az útféli csárdáig, ahol a szán készen várt reá; nem állhatta meg, hogy meg ne szorítsa kezét forrón, és meg ne ölelje.

Sándor gondolni sem tudta, miért oly nyájas, oly jó őhöz e magas úr.

A szán nemsokára eltűnt az éjhomályban, azon az úton vissza, melyen idejött. Rudolf csendesen haladt tüszkölő ménjével a hósíkon keresztül... Ismét visszatért a fenyőfákhoz. Ismét fölkereste a fehér emléket. Ott megállt, és gondolt a sokat szenvedett nőre, ki tán ott alatt is róla gondolkozik. Előtte állt arca, midőn utánaézett az elvetett amarántnak, midőn szilaj paripán vágatott előle, midőn szerelemben kétségbeesett arccal omlott keblére, hogy ott édes

kín és fájó gyönyör között kisírja fájalmát, melyet éveken át elrejtve hordozott. És amidőn ezekre gondolt, szép szemei megteltek könnyel.

Az eltávozott ifjú térdének nyomai még ott látszottak a hóban, mely az emlék talapját belepte. Rudolf elgondolkozott.

Hát nem érdemelt-e meg ennyit azon nő, ki szenvedett – szeretett – és meghalt? Meghajtá ő is térdét ez emléken.

És olvasá azt a nevet.... Mint a kísértethívás, oly csábítón ragyogott előtte ez öt betű „Fanny”.

Sokáig habozott önmagában. Gondolkozott... gondolkozott...

Végre odahajolt, és megcsókolá sorba az öt betűt.... éppen, mint ama másik ifjú...

Azzal lovára veté magát. Eltévedt lovásza, ki urát nem találta, már nyugtalanul kürtölt a vadaskert szélében, azt nemsokára utolérte, s félóra múlva Kárpáthy János udvarán voltak, ki sietve hívatá Rudolfot még az éjjel.

XXIX. A végintézet

Rudolfot már várták a kastélyban. Amint leugrott lováról, az előcsarnokban várakozó Pál rögtön felvezette őt Kárpáthyhoz.

A cselédség mind fekete ruhát kapott, amióta az úrnőt eltemették, s a tükrök és címerek a szobákban még azon módon be voltak fekete fátyollal húzva, ahogy a temetés napján hagyták.

János magánszobájában várt Rudolfra, s amint belépni látta őt, felkelt helyéből, és eleje sietett, s megrázta forrón az érkező kezét.

– Köszönöm, Rudolf, köszönöm, hogy eljöttél; megbocsátasz, hogy ily órában, ily sietséggel küldtem érted. Hozott az isten! Nagyon köszönöm, hogy eljöttél. – Rudolf, én olyan különösen érzem magamat. Három nap óta valami szokatlan kellemes érzés állja el tagjaimat, hogy éjjel felkölt álomból, s a különös öröm miatt, vagy nem is tudom minek nevezzem, nem lelem helyemet. Én halálomat érzem. Kérlek, ne mondj ellent. Nem félek én attól; vágyódom utána. Olykor valami gyors zúgás csap el fülem mellett, mintha valami sebesen elrepült volna mellette. Én tudom, mi az. Kétszer éreztem hasonlóul, mindkétszer szélütést kaptam; úgy hiszem, most ez az utolsó lesz. Örömmel gondolok rá, legkisebb félelmet sem érzek előtte. Azért küldtem hozzád, hogy most józan ésszel, nyugodt vérrel végintézetet tegyek, melynek végrehajtására téged kívántalak felkérni. Elfogadod-e azt?

Rudolf némán inté helyeslését.

– Jer tehát velem a levéltárba. A többi tanúk mind ott várnak már. Akiket hirtelen összegyűjthettem, különben becsületes emberek mind.

Amíg végimentek három-négy szobán, János gyakran megállítja Rudolfot elmondva neki: „Nézd, itt ezen szobában hallottam őt legutoljára nevetni – ott ama széken feledé sálját, most is ott van – amott az asztalon egy pár kesztyű, miket legutoljára viselt – itt ült – itt rajzolt – amott a zongora most is felnyitva, az ábrándmű kitarva a támlán. Ha még egyszer visszajönne!”

Majd egy szobába nyitott be, melyet amint a gyertyák megvilágítottak, Rudolf döbbenve rendült össze.

– Öreg, nem jó helyen járunk. Eltévedtél tulajdon házádban, ez nőd hálósobája.

– Tudom. De nem jöhetek el mellette soha, hogy be ne lépjek. Ma mégis utoljára látom azt, mert holnap be fogom falaztatni. Látod, minden úgy maradt, ahogy ő hagyta. Nem ezen szobában halt meg, ne borzadj tőle. (Oh, Rudolfnak egészen más oka volt borzadályt érezni e helyen.) Amaz a kertre nyílik. Látod, minden a régi helyén: a lámpa, melynél írni szokott, az asztalon egy félig megírt levél, melyet senki sem olvasott. Százszor bejöttem azóta a szobába, soha egy betűt nem olvastam abból. Szentség az előttem. Az ágy előtt még a két kis hímezett papucs, akkorák, mintha gyermek számára volnának készítve. Az asztalon egy kitárt imakönyv, melynek magától szétnyílt lapjai közt egy írisz és egy amaránt és egy jávorfa-levél. Nagyon szerette e virágokat.

– Menjünk innen, menjünk – sürgeté őt Rudolf. – Nekem fáj az, amit te beszélsz.

– Neked fáj, és nekem jólesik. Egész napokat elültem itt, ezeken a helyeken, s visszagondoltam magamban minden szót, amit mondott, láttam őt magam előtt mindenütt, ébren, aluva, mosolyogva, szomorúan – láttam, mint hajolt a félig kész hímezés fölé; láttam, mint hajtá szép fejét e vánkosokra; láttam álmodni, láttam meghalni...

– Óh, jerünk, jerünk innen.

– Elmegyünk, Rudolf. Már most nem jövök vissza többet soha. Holnap sima fal lesz az ajtó helyén, az ablakra vastáblák jönnek. Érzem, hogy nem kell őt itt többé felkeresnem. Másutt, másutt fogom én őt felkeresni, más szobában lakunk mi majd együtt. Menjünk, menjünk.

És könnytelenül, mosolyogva, mint aki menyegzőjére készül, hagyá el a szobát, az ajtóból még egy pillanatot vetve szemével, még egy néma csókot vetve kezével a sötétség felé, mintha senkitől sem, csak általa látott kedves lényt üdvözölne utolszor.

– Jerünk, jerünk!

A levéltár nagy termében ott várták már a tanúk.

Négyen voltak: a helybeli jegyző, egy fiatal, telt képű férfi, ki a meleg kályhának támaszkodott háttal; a jószágigazgató, az emberséges Varga Péter, ki azon kegyet kérte ki magának, hogy hadd járjon ő is, mint a többi cselédség, fekete ruhában, s azóta nagyon drága szó az, ami az ő száját elhagyja, s akármiről beszél, mindig azon végzi szavát, hogy mindennek korán kell meghalni, ami szép és ami jó, csak mi élünk sokáig – vén bűnösök.

A harmadik tanú a pap. A negyedik Kiss Miska. A jó fiú elhagyta a fényes szalonokat, miknek ünnepelt hőse volt, hogy öreg barátja legszomorúbb napjait felderítse. Valóban, alig tehetett volna jobbat valakivel.

A fiskális is ott van, és tollakat farag minden ember számára, s azokat félszárig veri a kalamárisokba, melyek a kerek asztalon mindenki elé vannak téve, hogy észrevételeit jegyezhesse.

Abból, hogy senki sincs jelen a nábob nagyságos és méltóságos s főtisztelendő ismerősei közül, lehet gyanítani, mennyire sietett a végintézkedéssel, s tanúkul a legigénytelenebb embereket hívta össze.

Amint János és Rudolf beléptek, az együtt levők komoly ünnepélyességgel üdvözlék az érkezőket, mint szokás és illő ilyen alkalmaknál, amidőn egy élő rendelkezik a halála utániakról.

János úr inte mindenkinek, hogy üljenek le, Rudolfot jobbára, bal felől Kiss Miskát ülteté, átellenébe a fiskálist, hogy értse, amit mondott.

Az asztal legtávolabb végére ült Varga uram, s elrakott maga elől minden gyertyát. Ő tudja, hogy miért.

– Édes barátim, jó feleim! – kezdé a nábob, míg mindenki mélyen elhallgatott. – Isten megszámlálta napjaimat, s múlandó éltetmet dicsőbbel váltja fel; azért legyetek tanúim, hogy amiket ez órában mondok, ép ésszel, józan elmével mondom. Azon földi javakból, miket Isten ő szent felsége kezeimre bízott, több, mint egymillió forintra menő készpénzzel rendelkezhetem, mint amely szerzeményem. Adja az Isten, hogy több áldás legyen azon, mint volt az én kezeimben rajta! Végrendeletemet azon kezdem, aki előttem a legkedvesebb volt a világon, és aki már a sírban nyugszik. Ez a sír kezdete és vége életembeli intézkedéseimnek, valamint legelső gondolatom ez, midőn felébredek, és legutolsó, midőn lefekszem, és örökkévaló, midőn majd nem ébredek fel többet. Legelső hagyományom ötvenezer forint, melynek kamatait nyerje az urodalmi kertész, kinek kötelessége lesz ezért kora tavasztól késő őszig írisz és amaránt virágokat tenyészteni, miket „ő” annyira szeretett, s azokkal feledhetlen nőm sírját beültetni. Ugyancsak tízezer forint kamatját élvezzék a madarasi kastély kertészei, kiknek firól fira kötelességük leend ezért egy, az üvegház közelében álló jávorfát ápolni, mely alatt egy fehér pad áll... Ez volt az ő kedvenc helye – suttogá itt félig magához beszélve János –, itt ült ő egész délutánokon keresztül... És ültessen a kertész egy másik jávorfát mellé, ne álljon ott oly magányosan; ha valaha kiszárad a fa, vagy valami tiszteletlen utód kivágatja azt, az egész összeg szálljon a szegényekre.

Rudolf hideg, mozdulatlan arccal ült ott a beszélő mellett; senki sem veheti észre rajta, mit érez, midőn e szavakat hallja.

„Milyen bolondos volt ez az öreg utolsó napjaiban is – fogják egykor mondani az utódok, akik végrendeletét olvassák –, *fűnek-fának* hagyományozott.”

– Továbbá – folytatá János –, ötvenezer forintot hagyok oly célra, hogy annak jövedelméből szegény, jó erkölcsű leányok házasíttassanak ki. Minden évben azon napon, melyen felejt-hetlen nőmmel megesküvénk, gyűljenek össze az uradalombeli hajadonok a templomban, imádkozzanak Istenhez azokért, akik meghaltak, akkor háromnak a szűzek közül, kiket a lelkész legérdemesebbnek fog ítélni, nyújtsa át a község előtt a menyasszonyi koszorút és az összeget, azután menjenek ki a sírhoz, szórjanak rá virágot, és imádkozzanak, hogy tegye őt isten boldogabbá a túlvilágon, mint volt itt ezen a földön. Ez az én kívánságom.

Itt megállt megvárva, míg az ügyvéd utoléri az írással szavait, mialatt fájdalmas csend uralkodott a teremben, csak a papíron nyargaló toll percegése által zavarva.

Midőn az ügyvéd feltekintett a papírról mutatva, hogy mindent leírt, János felsóhajtott, s fejét alácsüggeszté:

– Midőn elhozza rám Isten azon órát, melyben múlandó életemet elhagyom – folytatá nyugodt, szilárd hangon (minden szó oly visszhangosan zengett el a teremben, mintha egészen üres volna az) –, amidőn meghalok, kívánom, hogy azon ruhámba öltöztessenek, melyben vele megesküvém, hú cselédem, az öreg Pál ismerni fogja azt. Koporsóm, melybe tenni fognak, készen áll már hálószobámban, mindennap látom azt, és megszoktam rágondolni, gyakran belefekszem, és elgondolom, hogy milyen jó lesz, ha nem kell kiszállni belőle többé. Egészen fel van már készítve, sokat törődtem rajta, éppen olyan, mint az „övé”, csak hogy ami azon fehér volt, az ezen mind fekete. A név ki van verve szépen ezüstszegekkel, csak az évszámot kell majd utána tenni. Ugyanazon teremben akarok kitéve lenni, melyben ő volt. Felettem ugyanazon lelkész mondjon imát, aki őfölte imádkozott, ami oly szép volt.

– Uram, uram – szólt közbe a lelkész. – Ki olvasott az élet és halál könyvében, hogy kettőnk közül ki él tovább?

János inte neki, hogy legyen nyugodt, ezt jobban tudja már ő.

– Addig semmi gyászfátyolt le ne vegyenek a szobákról, legyen minden úgy, ahogy az ő temetésekor volt. Ugyanazon éneklő diákok jöjjenek el Debrecenből, s énekeljék fölöttem ugyanazon énekeket, egyet se mást. Mind ugyanazt, amit őfölte, ugyanazon ifjak. Nekem oly szép volt ez ének mind.

– Óh, uram – szólt a pap –, lehet, hogy azon ifjak már akkor meglett férfiak lesznek valamennyien.

János megcsóválta fejét, és folytatá.

– És azután felnyitván a sírboltot, két fülke között töressék át a közfalat, hogy ne legyen az én koporsóm és az ő koporsója között semmi, hogy szállhassak sírba azon boldog gondolattal, hogy őmellette fogok alunni a boldog feltámadás napjáig, melyet hozzon el Isten minden igazhivőre. Ámen.

És a nagy komoly férfiak mind sírtak körül az asztal mellett, és egyik sem szégyenlé magát a másik előtt; még a hidegvérű ügyvéd is összerágta tollát, s nem látta a betűket, melyeket leírt... Csak János arcán nem volt szomorúság.

Úgy beszélt, mint aki vőlegényi szobáját rendezzi.

– Meglevén pedig az eltemetés, sírköveket, mely szintén készen áll múzeumomban, tegyék az övé mellé. Csak az évszám hiányzik itt is. Azon kívül semmi se tétessék hozzá. Kívánom, hogy úgy maradjon, ahogy van. Nevem van ráírva, semmi más. Alá e sorok vannak vésvé: „Élt csak egy esztendő, álmodta a többit”.

– Ennyit rólunk, *meghaltakról*, elmúlándókról – folytatá Kárpáthy. – Egy kincsem van a föld alatt, kivel nemsokára egyesülni fogok. Másik kincsem, örömem, lelkem reménye itt marad. És ez fiam.

E szóknál jelent meg a legelső könny Kárpáthy szemében. Széttörülte azt, örömkönnny volt.

– Ne legyen hozzám semmiben hasonlatos; legyen jobb, legyen okosabb, mint apja volt. Írja ügyvéd úr ezen szavakkal. Ki előtt titkolóznám? Isten színe előtt állok. Akarom, hogy fiam jobb legyen, mint én voltam. Talán az ő erényeiért megbocsátja az Isten, megbocsátja a haza, amit ellene vétettünk, én és őseim és azok mind, akik hozzám hasonló életet éltek. Mutassa ő meg életével, milyeneknek kellett volna lennünk. A gazdagság ne rontsa meg szívét, hogy vénségében meg ne bánja ifjúságát. Bár gondoskodtak volna rólam így. Bár apám kincseinek felén vezetőt, férfit nyert volna meg, ki megtanított volna rá, mint használjam a másik felét! Én azt akarom, hogy fiam boldog legyen. Mi a boldogság? Pénz? Birtok? Hatalom? Egyik sem az. Én bírtam mindezt, és nem voltam boldog. Lelke legyen gazdag. Eszes, becsületes, szilárd, jó polgár, jó hazafi legyen, s nemessége ne csak címerére, hanem szívébe is legyen írva.

E szavaknál az agg férfi arca oly magasztos, oly tiszteletreméltó kifejezést vön fel, hogy önkénytelen eszébe juttatá a reánézőnek ama rég elhunyt ősöket, kiknek midőn lankadt kezéből kihullott a buzogány és a kézj, a körülálló ivadéknak tanácsokat mondanak, mik szerint ezer évig tartson élete e honnak.

– Jól tudom – folytatá Kárpáthy –, hogy ha egyetlen fiam gyámsága legközelebbi rokonára jutna, vagy megvesztegetett bírák neveznének ki számára önző, hízalgó gyámokat, azok megrontanák szívét, könnyelmű, esztelen embert nevelnének belőle, lelkét készakarva törpén hagynák, mert hisz a gazdagok bűnei több hasznot hajtanak az önzőknek, mint erényeik. És elborzadok azon gondolattól, hogy fiamat egy olyan megromlott szellem gondnoksága alatt kellene tudnom, mint unokaöcsém, Béla! – Ne aggódjék ön e sorokat leírni, ügyvéd úr. Én az isten ítélőszéke előtt vádolom őt, hogy rossz ember, rossz rokon, rossz hazafi, s csak bolondsága menti rosszaságát. Nem! Arról meg akarok nyugodva lenni, hogy ő nem ronthatja meg gyermekem szívét. Oly kézbe akarom őt adni, ahol minden jó indulat erénnyé válhatik benne, oly kézbe, mely őt vezetni fogja a becsület és honfídicsőség útjain, mely ápolni, védni fogja őt, jobban, mint ha én a sírból kinyújtanám kezemet az ő védelmezésére, oly férfi kezébe, ki jobb atya lesz neki, mint lettem volna én, s ha nem fogja is őt szerethetni jobban, mint én szerettem, de szeretni fogja okosabban.... E férfi, kit fiamnak törvényes gyámul rendelek: gróf Szentirmay Rudolf.

A jó öreg szívesen nyújtá e szavaknál a mellette ülő ifjúnak kezeit; míg Rudolf felszökött helyéről, s keblére borult és átölelte; és igen sokáig tarták egymást átölelve, mialatt senki sem szólt egy szót is.

Azután Rudolf ismét helyére ült, elfogódott hangon suttogva, hogy e gyámságot elvállalja.

– „Ő” is így kívánta azt – szólt a nábob. – Utolsó órájában mondá e szavakat, kedves nőd karjaira téve fiát: „Légy anyja gyermekemnek!” Én nem felejtettem azt el. És most én mondom teneked! „Légy atya gyermekemnek!” Boldog gyermek! Milyen jó atyát, milyen jó anyát hagyunk neki örökségül!

A jó öreg sokáig nem bírt szóhoz jönni, midőn e részét végintézetének elmondá, a nagy érzés annyira erőt vett rajta, hogy alig bírt magán uralkodni. Idő kellett rá, míg újra erejéhez tért, és folytathatá:

– Most emlékezzünk meg arról, aki életemnek legkeserűbb óráit okozta: unokaöcsémről, kit Bélának kereszteltek, s ki magát Abellinónak nevezte. Nem számlálom el azon vétkeket, miket Isten, a haza és én ellenem elkövetett. Bocsássa meg azokat neki Isten és a haza, miként én is megbocsátom! De tettető és hazug volnék Isten előtt, ha azt mondanám ez órában, hogy őt szeretem. Olyan hideg vagyok iránta, mint akit sohasem láttam. Isten csapásának tartom rajta azt, hogy saját vagyonát külföldön örült semmiségekre elpazarolván az enyimet nem örökölheti; maga kereste, maga érdemelte, s Isten kezéből vette ki ez ostort, hogy saját fejére üssön vele. Ha ő névnapomon kibékülés helyett koporsót nem küld, ha ő cselszövényeivel egy ártatlan hajadon lelki üdvét megrontani nem törekszik, sohasem lettem volna én e derék hajadon férje, kit Isten nyugtasson meg a földben, s dicsőítsen meg az égben, nem lett volna gyermekem, ő leendett örökösöm. Isten akarta így, s ő hozta magára veszedelmét. Most koldusbotra jut. Adóssága több, mint amennyi hajszála van. Mi lesz belőle? Dolgozni nem tud, semmihez sem ért, sohasem tanult semmit, nincs testének, lelkének hová lenni. Magát meg nem öli ő, mert a kéjencek nem tudnak öngyilkosok lenni. Ne is legyen az! Nem kívánom. Éljen és maradjon ideje megtérni Istenhez. Nem kívánom, hogy kolduljon, nem kívánom, hogy szükségét lásson, hogy mások ajtajára szoruljon. Hanem rendelem, miszerint Pesten lakó jogigazgatónál minden napra kijárjon számára egy arany. Ez úgy hiszem elég arra, hogy valaki a szűkölködés ellen biztosítva legyen. Ezen egy aranyat pedig mindennap saját maga vegye fel, és senkinek másnak az rajta kívül ki ne adassék, hanem amely nap ki nem vette, az az ügyvédnek marad, és senki azt adósság fejében le nem foglalhatja, és soha egy napot is előlegezni abból nem szabad. Amidőn pedig János fővétele napja eljön, azon a napon kapjon egyszerre száz aranyat. Akarom, hogy előre örüljön e napnak minden esztendőben, és megemlegesse azt évről évre.

Vele elvégeztem e földön dolgomat.

Több rokonom nincs, akiről megemlékezzem.

Barátaimat könnyű felszámítanom, csak hármat ismerek, kit valóban így nevezhetek s nem pusztá szokásból. Az első Rudolf. Rá gyermekemet hagytam. Második Kiss Miska, ő is jó emberem, ki mindig szeretett; ha baleset ért, akkor volt mindig mellettem; neki hagyom kedvenc paripáimat, kedvenc agaraimat. Ezeknek jobb gazdát, neki kedvesebb emléket tudom nem hagyhatnék. Harmadik jó barátom Varga Péter, jószágigazgatóm...

– Óh, uram... – akará hebegni a másik öreg, de nyelve nem akart mozogni.

– ...Neki hagyom öreg szolgálmat Pált és öreg Vidra bohócomat és a lapáji pusztát, melyet magam szerzek, éljen ott boldogul két hű cselédemmel.

...Minden tisztviselőim, akik jelenleg földi birtokaimat kezelik, fizetéseikben maradjanak, s ha elnyomorodnának, vagy ha gyarlóságaik miatt el kelle bocsáttatniok is, ne veszítsék el fizetéseiket.

...Ami rendelkezhető vagyonom ezeken felyül megmarad, azt jelen végintézetem végrehajtója, gróf Szentirmay Rudolf bölcs belátása szerint oly köz hazai intézményekre fordítsa, melyek nemzeti lételünk emelésére szolgálndnak; kívánom és óhajtom Istentől, hogy az a hon, melynek földében őseim nyugszanak, s melyben én is nemsokára nyugodni fogok, örökké boldog legyen és viruljon, hogy a nemzet, melynek tagja lehetnem isten megengedte, az utánam következő jobb és okosabb ivadék alatt méltó helyet foglaljon el minden mívelt nemzetek közt, s nevét tanulják becsülni az idegenek. Engem, sötétebb idők szülöttét, nem

használhat már az új, boldogabb, nemesebb, eszesebb kor. Én csak annyi jót tehetek, hogy helyet adok nálamnál jobbaknak.

...És most lelkemet Istennek, testemet a földnek ajánlva várom nyugodalmas megoszlatását, s Istenben vetett bizalommal közelítek porrá-lételem órája felé.”

Az utolsó szavak is leírták. Az ügyész felolvasá a végrendeletet, s azzal Kárpáthy János után a jelen volt tanúk mind aláírták, megpecsételék azt, s még azon éjjel másik példányban is kiállítva, azt Rudolf mint megyfőnök átvette.

Ekkor mondá Kárpáthy a papnak, hogy hívja be az egyházfit.

Bejött az, s a kis gömbölyű ébenfa asztalra egy aranyserleget borral, s egy aranytányérkát hosszúra vágott kenyérszelettel helyezett. Az *Úr szent vacsorája* ez. Utolsó, minőben a halálra vált betegeket részeltetik.

A pap odaállt az asztal elé, melyen a bor és a kenyér volt. Kárpáthy keresztényi alázattal járult a szent jelvények elé, a többiek némán álltak körül.

A pap nyújtá a tört kenyérfalatot:

– Az idvezítő Jézus fogadjon be téged testének sebeibe! – És nyújtá a poharat:

– Az Ő vére mossa le a te bűneidet!

János áhítattal imádkozott ez egyszerű szertartás után, s azután jámbor megnyugvással mondá a lelkésznek:

– Nemsokára színről színre fogom látni ama boldogabb hazánkat. Ha meghallják önök, hogy beteg vagyok, ne tartsanak imát a templomban meggyógyulásomért, az hiába volna; hanem imádkozzanak az új életért. És most menjünk fiamhoz.

Fiamhoz! Mennyi érzés, mennyi indulat van ez egy szóban: fiamhoz!

Mind, akik jelen voltak, odamentek, körülállták a gyermek bölcsőjét; az komolyan tekintte szét e hallgatag férfarcokon, mintha már ő is közéjük való volna. János kivette őt, s karjára emelé. A gyermek nagy, okos szemeivel úgy látszott rá ügyelni, s az öreg érzékeny csókja után mindig újra illesztgette apró ajkait.

Azután körülvándorolt a többi öregek kezén; mindenikre oly komolyan tekintte, mintha tudná jól, hogy ezek igen tiszteletreméltó férfiak, és midőn Rudolf is kezébe vette, a gyerek kacagni, hánykolódni kezdett, kis kezeivel vergődve, s nagyokat sikongatva, mint ahogy a gyermekek szokták tenni, mikor jókedvők van. Ki tudja, miért? Rudolf megcsókolta a gyermek homlokát.

– Hogy örül, mintha tudná, hogy ezentúl te fogsz atyja lenni...

Néhány óra múlva estebédnél ült az egész társaság.

Feltűnt, hogy János úr semmit sem evett, és nem ivott.

Ő azt mondá, hogy nem akar a szent kenyér és bor után közönséges ételekkel ellakni, s holnapig nem eszik semmit.

Vén cselédje azonban, ki felszolgált, megsúgá Rudolfnak, hogy már tegnap estétől fogva egy falatot nem érintett az öreg.

XXX. Búcsúvételek

Mindenki jókor lefeküdt a kastélyban, csak Rudolf maradt fenn sokáig. A kandallóban barátságos tűz robogott; éjfélén túl elült ott a tűz előtt, s múltból és jövőről gondolkozott. Elmondani ezen eszméket, árulás volna. Vannak titkok, miknek jobb a szívek fenekén maradni.

Éjfél után nagy járás-kelés támadt a kastélyban, cselédek futkostak a folyosókon fel s alá. Rudolf még fel volt öltözve, s kilépett a tornácra. Szemben találkozék az öreg Pállal.

– Mi baj? – kérdezé tőle.

Az öreg szolga szólni akart, de ajkai össze voltak kulcsolódva, álla görcsösen remegett, mint aki sírni akar, és nem tud. Végre kitört a szó és a könny ajkán és szemein, zokogva monda:

– *Meghalt...*

– Lehetetlen az! – kiálta Rudolf, és sietett János hálósobájába.

Ott feküdt a nábob behunyt szemekkel, kezeit összetéve mellén, előtte nevének arc képe, hogy utolsó pillantása is őreá essék. Oly tiszteletreméltó volt ez arc a halál után, letisztulva róla a gyarló szenvedélyek, csak az ő eredeti jelleg látszott meg minden vonásiban.

Olyan csendesen halt meg, hogy még hű szolgája sem vette észre, ki vele egy szobában aludt, és csak midőn a nagy nesztelenség által megdöbbenve költögetni kezdé, akkor látta, hogy halott.

Csakugyan jól sejté utolsó óráit. Az a névtelen öröm, az a kimagyarázhatlan jóézés a halál közelléte volt.

Rudolf rögtön orvosáért küldött, ámbár egy tekintet ez arcra meggyőzheté, hogy itt többé orvosra nincsen szükség. Mire az megérkezett, már vége volt mindennek, csak a ravatalra volt szükség.

Minden előre el volt készítve hálósobájában a ravatalhoz. Koporsó, szemfödél, címerek, fáklyák. Nem félt a koporsótól úgy, miként ama névünnepe.

Úgy történt minden, ahogy megrendelé.

Ugyanazon szobában állíták fel ravatalát, ahol neje feküdt.

Felöltöztetéék azon köntösbe, melyben vele megesküdött, úgy tevék a koporsóba.

Ugyanazon énekes ifjakat hívták meg, kik neje fölött énekeltek olyan szép, olyan megható halotti dalokat. Ugyanezen halotti énekek zendültek meg az ő koporsója fölött is.

Halálának híre benyargalá az egész vidéket, s miként amaz ünnepély napján, ismét tarka néppel tölt meg a kárpátfalvi udvar. De most a víg arcok helyett szomorúak jöttek. Senki sem maradt el a régi ismerősök közül; mindenki sietett őt még egyszer látni, és mindenki azt mondá, hogy nem lehet ráismerni, úgy elváltozott a halálban. Hát még akik életében látták őt így elváltozni.

Koporsóját roppant nép követte a sírboltig; fáklyáit az ország legelőbbkelő férfiai vitték, s a legtiszteletreméltóbb delnök járultak utána.

A szokás úgy hozta magával, hogy az általános örökös, az egyetlen fiú kísérje atyja koporsóját. De az még csak félesztendő, azt ölben kellett vinni. Szentirmayné vitte keblén. És mindenki, aki látta, azt állítá, hogy oly gyöngéden tudja e gyermeket ölelni, takargatni, mintha valódi anyja volna.

Boldog gyermek!

A legnagyobb csapásokon, apa-anya vesztésén fájdalom nélkül esik át, s új atyát és anyát nyer helyettük.

A jó öreg nábobot elbúcsúztatá ugyanazon lelkész, kinek szavai oly vigasztalólag hangzottak neje felett, sokan sírtak, de legtöbbet sírt maga az a pap, akinek a többit vigasztalni kellett volna, csak az téríté magához, midőn végül a megholt ismerőit kellett előszámlálnia, mely végeszakadatlan lajstrom tökéletesen kivert minden érzésfoghatóságot minden lélekből. Annyi nagyságos, méltóságos, főméltóságú és excellenciás, főtisztelendő, tisztelendő és tiszteletes, tekintetes, nemes, nemzetes és vitézlő urak, kiktől egy alázatosan porrá lett halott – *vitézlett* Kárpáthy János ezennel búcsút veszen.

Azután levitték őt ama csendes szobákba, mikben a halottak laknak, odatették nyugodalmas ágyát elhunyt neje mellé. Az utolsó ének oly enyészetiesen hangzott a sírboltba alá a földön keresztül; maguk a sírásók is siettek onnan feljutni. A nagy vasajtó döngve csapódott be utána.

Most már örökre boldog!...

XXXI. A világ nyelve

A magyarországi leggazdagabb családfők egyike követte nejét a sírba, maga után egy reményteljes fiúmagzatot hagyva, aki akkor született, midőn már senki sem várt reá, s születésével nagy zavart idézett elő sokak számításaiban.

A vélt örökös, Abellino, ki már nagybátyja rovására milliókat szedett föl, egyszerre koldussá lett ezáltal, s bukása megérezett egész az Íle de Jérusalemig.

A sok összevissza bonyolult esetről nekiszabadult a világ nyelve, néhány hétig elég tárgyat nyújtott az öreg nábob halála, s ha e sok beszédet mind összeszedjük, azt is megtudjuk, ami nem igaz.

Jerünk legelőbb is Kecskerey úrhoz.

Nagy táncestély van nála. Úgy hiszem, Szépkiesdy gróf költségén, kinek valamely szép énekesnő tetszett meg, s azzal kíván ott mulatni.

Régi ismerőink közül többeket itt fogunk találni.

Itt van Livius, itt Konrád, a bohó Erdey Gergely, az étvágya ellen küzdő Málnay Georges, a szabadelvű Darvay Jenő, a szép Csendey, a különc báró Berky, az előtáncos Csepcsy Aladár, és ki tudna emlékezni a többire, kiket tulajdon édesapjuk is képes volna elfeledni.

Táncszünet van; a férfiak a pipázóterembe gyültek.

Egy emancipált hölgy is odavetődött közéjük, kecsesen füstölve a fehér papírszivarral, s délcegen hintázva magát egy szán alakú vasszéken.

Kecskerey barátunk három pamlagvánkost gyúrt maga alá, azokon ül, hogy magasabb legyen, onnan mulattatja a társaságot elmés élceivel.

Kacagnak. Az öreg Kárpáthy temetését beszélnek.

Most éppen a végrendeletet kíséri kommentárokkal és illő travesztációkkal Kecskerey barátunk.

– Az öregúrtól mindenesetre igen szép gyöngédség volt, hogy az íriszeket úgy pártul fogta, mert azok szép virágok. Mondják, hogy még a kaszásoknak is meghagyta huszonöt bot büntetés alatt, hogy ahol egy íriszt találnak a mezőben, azt le ne kaszálják, hanem kikerüljék.

Az emancipált hölgy azt jegyzi meg erre, hogy ő ki nem állhatja a virágokat, mert az mind merő szenvelgés.

A jávorfák levágatását pedig valóságos gyilkossággá avatta, és azért semmiféle erdejében vágatni nem szabad.

– De mi lelte az öreget e bohóságokkal? – kérdé valaki.

– Hát lehet azt tudni, hogy ő mit miért tett? Ez is mutatja, hogy nagy bolond volt. Most Abellinónak nem marad más, mint bebizonyítani, hogy nagybátyja bolond volt, mikor megházasodott, és így sem házassága, sem az abból született fiú nem érvényes.

Óriási kacaj követte ezen ötletet.

A liberális Darvay Jenő jónak látta erre egész komoly arccal megjegyezni, miszerint ezt alig hiszi jogosan kivihető esetnek.

– Magam sem hiszem – szólta Kecskerey nevetve.

– De hát mi lesz azon esetben Abellinóból? – ezt szerette volna ismét valaki tudni.

– Nem kell miatta aggódni; az öregúr gondoskodott róla – viszonzva Kecskerey fejét hátravetve –, mindennap egyre-másra egy aranyat kap in natura, melyet a Maroccaner-házban lakó ügyvivőtől kell személyesen elvinnie, mégpedig tökéletes kolduskosztümben: rongyos szűr a nyakában, kiszakadt csizmában, zsiros kalappal, posztószélből varrott tarisnyával s nagy szegesvégű bottal; így kell neki minden reggel beállítania, ha azt akarja, hogy aranyat kapjon, különben meghalhat éhen.

Rettentő kacagás fogadta a leleményes illusztrációt. Mint látjuk, e percben senki sem oly neveltséges ember – mint Abellino.

Abellinóról senki sem tartá érdeemesnek tovább beszélni.

A gazdag majorátustól elmaradt, s rá lesz szorulva azon egypár ezer forintnyi jövedelemre, melyet nagybátyja kegyelemdíjzul hagyott neki. Ez mindenesetre legnagyobb bűne, ami valaha terhelé. Őlhetett akárhány embert könnyelmű párbaj okban, tehetett semmivé akárhány nőt könnyelmű szerelemben, azt nem rótták fel neki vétkül, azért megbocsát a világ, az csak érdekesebbé teszi az embert; de hogy koldussá lett, hogy legmagasabb kilátásaiból alásülyedt, azt nem bocsáthatták meg neki. Ő e pillanattól fogva csak nevetség tárgya lehet. Vajon mit fog kezdeni?

– Legjobb volna, ha instruktornak szegődnék unokaöccse mellé – szólt valaki.

– De iszen annak már megválasztá János úr Rudolfot – szólt Kecskerey –, kikötve, hogy semmire se tanítsa a fiút, mint lovagolni és pipázni. Képzem, Rudolf neje mennyire örül, hogy ilyen könnyen jutott családhoz!

Ez olyan jó tréfa volt, hogy az emancipált delnő nevéttében szinte hanyatt veté magát székestül – alig bírták elkapni.

A liberális Darvay Jenő csak annyit szeretett volna megtudni, vajon utolsó óráiban megtért-e az öreg az ellenzék zászlói alá?

– Volt rá gondja! – nevetett Kecskerey – egészen más érzések között múlt ki. Egy banda cigányt állított oda ágya fejéhez, akik parasztnótákat húztak fölötté, s körülrakta magát tokaji üvegekkel, hogy még a másvilágra se menjen át józanon. Végrendeletében meghagyta, hogy koporsójára szőlőkoszorút tegyenek, s ezt a nótát húzzák a cigányok, mikor a temetőbe viszik: „Múlik, mint az árnyék, ez az élet” – mely igen szép halotti melódiával kezdődik, hanem azután végződik egy allegrón, melynek szövege: „Fogj nosza kulacsot!” Két cigánybandának pedig vitalitiumot rendelt, hogy egyik reggel, másik este mindennap elhúzzák sírja fölött kedvenc nótáit; a kortyondi frátereknek pedig átok alatt hagyta meg, hogy minden esztendőben halála napján összegyűljenek, s ott a sírja fölött igyanak egyet az ő egészségére; azután jutalmot tűzött ki azon három szűz számára, akiknek egy esztendő alatt legtöbb szeretőjük fog lenni, csupán azt kötötte ki, hogy a temetőbe ne járjanak csókolózni, mert ő azt nem szereti hallgatni; azonfelyül mindenét a cigányokra hagyta.

– Csak az a kár – szakítá félbe Gergely gróf a kedélyes rágalmakat sardonikus mosolygással –, hogy azoknak nem hagyományozott semmit, akik emlékét válogatott anekdotákban fogják örökíteni, legalább mi sem fáradnánk itt ingyen!

* * *

Hallottuk Kecskerey urat, most hallgassuk a kortyondi frátereket.

Kutyfalvinál vannak. Odakaptak most valamennyien.

Forog az örök pohár kézről kézre. Elemükben vannak. Azaz, hogy az elem van öbennük, a bor. Óriási nagyokat kacagnak. Az a boldogabb, aki bolondabbat tud mondani.

– Megtért az öreg vénségére – mond Horhi Miska folytatva egy régen nyújtott beszédet. – Egész nap zsoltárt énekelt, s megtanult vénségére franciául meg németül, hogy a másvilágon, haneha az angyalok nem tudnának magyarul, tudjon beszélni velök.

– Hahahaha! Franciául és németül.

– Utolsó nap befalaztatá a pinceajtót, magam beszéltem a kőművessel, aki ott dolgozott, hogy senkinek se legyen alkalma az ő borának miatta a részegség bűnébe esni, s megtiltotta a bormérést valamennyi domíniumán, csak a patikában szabad ezentúl árulni.

– Hahahaha! Orvosságos üvegekben!

– Megparancsolá még azt is, hogy senki a más feleségére rá ne merjen nézni, aki az ő jószágain lakik, s valahány csapodár asszony van, fojtassék a Berettyóba, és amely iskolásleány az iskolásfiúkkal játszik, kövessen eklézsiát.

– Hahahaha! A templomajtóban!

– De az unokaöccsét csak nem merte kitagadni.

– Esztendei fizetést rendelt neki; hiába, félt, hogy megátkozza a másvilágon.

– Dehogy. Szégyenlette, hogy egy Kárpáthynak ne legyen mit enni.

– Félt szegény öreg a haláltól nagyon, azért változott úgy meg; ha csak koporsót emlegettek előtte, odalett, s mikor érezte elközelgetni halálát, nyolc papot állított az ágya körül, s meghúzatott minden harangot, úgy imádkoztak mellette, majd lehúzták lábaiknál fogva az angyalokat az égből, hogy csak ne haljon meg. Mindenét templomokra hagyta.

– Kivéve a fiát. Azt Szentirmay úrnak ajándékozta.

– De iszen – szólt Kuttyfalvi csúf, szemtelen pofával –, élt volna csak még sokáig a menyecske, s kaptam volna én oda a házhoz, fogadom, hogy lett volna neki mit elajándékozni holta után.

– De már arról magam is felelek! – szól mellére ütve Csenkő Laci.

– Én is, én is! – kiáltának valamennyien.

És nincs senki itt, aki vagy egy poharat a fejükhöz vágjon.

Míg élt e nő, meg nem mertek előtte állani, s nem tudtak egy okos szót váltani vele, s most halála után jut eszükbe rágalmazni.

Ez is egyike az eredetiséghez tartozó vonásoknak.

Hagyjuk őket magukra, ezek gyógyíthatatlanok. Betegek, akik az orvosságot be nem veszik.

* * *

Vessünk most egy pillantást a Boulevard des Italiens-i klubba.

Az ismerős seigneurök és lordok most is ott szólnak a világot az erkélyszobában, s ha kifogytak a közel levőkből, előveszik azokat, akik távol vannak.

Jelen van a különc lord, az északi herceg, marquis Debry és többen, kikre semmi gondunk.

Éppen most lép be monsieur Griffard, a gazdag bankár, ugyanazon sima, mosolygó képpel, amilyennel rendszeren láttuk.

- Ah, monsieur Griffard legjobban fogja azt tudni, mert ő körülményesebben ismerte – kiált elé a vidám márki. (Hihetőleg valamely érdekes tárgy felől foly kétséges vitatkozás, amely eldöntésre vár.) – Mondja csak monsieur, igaz-e, hogy Abellino nagybátyjának fia született?
- Tökéletesen igaz – szól Mr. Griffard, leoldva hosszú téli sálját nyakáról.
- Ez nagy baj Abellinóra nézve. Kivált ha be nem bizonyíthatja, hogy a kérdéses örökös egy helyettesített.
- Azt pedig be nem bizonyíthatja – szól Griffard úr egész bizonyossággal.
- És azt sem, hogy nagybátyjának neje valakivel tilos viszonyban élt volna?
- A nő példánya volt az erénynek – viszonya Mr. Griffard.
- Eh. Ez akkor nagyon rossz helyzet Abellinóra nézve.
- Még rosszabb a hitelezőire – szól közbe lord Burlington.
- Úgy hiszem, hogy hitelezői, kik reménylett örökség fejében pénzzel tartották, most szép savanyú képeket csinálnak.
- Az kétségtelen – szól Mr. Griffard mosolygó, derült orcával. Egy vonás, egy szemhunyorítás, egy ránc a homlokon nem mutatja, hogy ő maga is egypár milliót veszített e fatális új örökös miatt. Azt ő nagyon restellené, ha valaha a világ megtudná, miszerint egy vastag fejű barbár táblabíró keresztet vont számadásain keresztül.

* * *

Ha találkozott valaki Mayerné asszonysággal, s kérdezé, kit gyászol.

- Az én feledhetetlen angyali leányomat, az én gyönyörű Fannymat, nagyságos Kárpáthy János úr hitvesét, az én szívemtől szakasztott gyermekemet.

És azután sírt, mint a záporosó.

A Mayer leányok is feketében jártak. A fekete ruha nagyon emeli a szépséget. De már ha mégis valaki elég kíváncsi volt azt hinni, hogy a viselet előnyén kívül más egyéb okuk is lehet e sötét színű kelmékhez, s eziránt tudakozódni kezdé, nem sírtak ugyan, mert az árt a szép szemeknek, hanem ők is elmondák:

- *Nagynénénk* (!) holt meg; a gazdag Kárpáthy Jánosné, s ámbár miránk nem hagyott semmit – a fukar, azért mi mégis meggyászoljuk.

Egy napon annyira vitte az anyai elérzékenyülés Mayernét, hogy levelet írt Rudolfhoz, melyben „sűrű könnyhullatások” kíséretében elmondja, hogy ő egyetlen, feledhetetlen angyali leányától, az ő gyönyörű Fannyjától, nagyságos Kárpáthy Jánosné asszonyságtól még csak egy cipőszalagot sem bír, amiről rá emlékezessék, amit keblében viselve naponta százszor elővonhasson, és százszor meg százszor összecsókolhasson, s hogy ez milyen nagy keserűség egy anya szívének. Reményli, hogy Rudolf nem lesz oly kegyetlen, miszerint egy szegény, szerencsétlen, balsors által látogatott anyát imádott leányára való emlékezéstől meg akarjon fosztani; hanem utánanézend, ha nem találna-e örökre megsiratott leányától vagy egy fél kesztyűt, vagy más egyéb értéktelen tárgyat. Ne legyen annak egy fillérnyi becse is, mert ha valami értékest akarna neki küldeni, azt el sem fogadná stb., stb....

Rudolf megérté a jó asszonyság kívánatát, s küldött neki emlékül – tízezer pengőt.

S Mayerné oly kegyes volt, hogy – nem küldte vissza.

Másszor ismét Flórának írt levelet az érzékeny anya, illetve nagyanya, amelyben ismét keserű könnyhullatások között borul lábaihoz elmondván, hogy milyen fájdalmas az egy nagyanya

szívének, ha egyetlenegy unokáját még csak nem is láthatta, ha még csak álmodni sem képes felőle. Ha meghal, még a másvilágon is hiába fog vele találkozni, mert ott sem ismerhet rá! – Esedezik tehát – kezeit, lábait csókolva a méltóságos asszonynak, adja tudtára, hogyan és miképpen láthatná ő meg egyetlenegy reményteljes unokáját. Hallja, hogy milyen szép, milyen remek, milyen kedves gyermek. Ő gyalog is elmegy oda, ha térden állva kell is odáig csúsznia, csak hogy egy pillanatig láthassa valahonnan, valami erdő széléből vagy valami toronyból, akár egy pinceablakból, hogy ötet észre ne vegye senki, azután nem bánja, ha meghal – s a többi, s a többi.

Szentirmayné igazán megdöbbsent e fenyegetéstől.

Hiszen csak az kellene még a világ nyelvének, hogy Mayerné odamenjen érzékeny jeleneteket játszani leánya gyermekével. Mit tehetett? Írni veszedelmes volt neki, mert képes volt levelével eldicsekedni, s azt nem akarta, hogy kezének írása oly háznál, mint Mayeréké, hányódják, vetődjék, s közszemlére legyen kitéve.

Szentirmayné okos nő volt, s kedélyének leleményességében kitalálta az ellenszert, mely Mayerné nagyon kellemetlen látogatását távol tartandá házától.

Írt Teréznek.

Azon lekötelező, behizelgő modorban, mely neki annyira sajátja volt, kérte meg az érdemes hölgyet, hogy hagyja el Pozsonyt megholt barátnéja iránti szeretetből, s töltsön nála néhány hetet.

Teréz nem állhatott ellent a szíves meghívásnak, sőt némi kötelességet vélt abban feltalálni, hogy Fanny gyermekének nevelési gondjait Szentirmaynéval megossza. Midőn Pozsonyból eltávozott, úgy vett búcsút egyetlen bizalmas ismerőtől, Boltaytól és Sándortól, mint aki bizonyosan tudja, hogy ott fog maradni, ahova megy.

Úgy is lett.

Flóra sohasem bocsátá őt többé vissza, s a jó polgárnőnek sohasem volt alkalma arra gondolhatni, hogy itt tán nem eléggé becsülik; az egész háznál mindenki úgy tekinté, mint egyikét a legtiszteletreméltóbb rokonoknak.

Az ő jelenléte igen természetesen örökre távol tartá a drága nagymamát, aki a kerek földön senkitől sem félt, csupáncsak egyedül Teréztől. A paradicsomból képes volna őt vissza riasztani azon gondolat, hogy Teréz is ott lesz, hideg, szenvedélytelen arcával s azokkal az elevenig látó figyelmes szemekkel, amik előtt tettetni nem lehet.

De még másvalakit is elriasztott a háztól Teréz ottléte. És ez Marion kisasszony.

Amely nap Teréz megérkezett, ő szíveskedett kirándulni kőhalmi jószágára, csak néhány hétre, amíg az új vendég ott lesz, s minthogy ez a néhány hét esztendőig tartott, ő is ott marad végképpen Kőhalmon – vegzálni a kasznárnékat és ispánnékat.

És azután egyik esztendő a másik után jött. Teréz csak mindig ott maradt a háznál, Marion pedig egészen elmúlt onnan, csak néha-néha vetődött be ismét, mikor már nagyon meggyűlt benne a méreg, hogy azt kiönthesse.

Flóra ilyenkor rendszeren oly foglalkozásokat talált ki Teréz számára, vagy átküldé Kárpát-falvára, hogy Marionnak sohasem volt alkalma a békességes hölgyet bosszanthatni.

Gyakran bizalmas órákban elbeszélgetett Teréz az ifjú úrnővel Fanny gyermekkoráról; elmondá viszontagságait, a veszélyeket, mikben forgott. Mennyit szenvedett titkos szerelem miatt. Mennyit áldozott fel! Nagyon szeretett egy ifjút, és annak nevét sem mondta soha senkinek, a sírba vitte magával a titkot.

És Flóra meghitt órákban elmondá e szomorú dolgokat Rudolfnak, hogy azon nő gyermekkorától fogva szeretett boldogtalanul, és még tán a túlvilágon is szeret, és kényszeríté férjét igen gyakran elmenni vele a fenyőfák ligetéhez, s meglátogatni azt a sírkövet, melynek mindegyik betűje, mintha egy égő szem volna, mely könnyezve mosolyog!....

Egy szép napfényes délután künn a parkban sétált Flóra, egy kis csevegő hároméves gyermeket vezetve kezén.

A gyermek őt tanulta nevezni anyjának, s fecsegtetett hozzá százféle kérdést, mik közül egyre is dolgot adna megfelelni akárkinek.

A kastélyba ezalatt Marion kisasszony érkezett meg.

Hallva, hogy Flóra a parkban sétál, sietett le hozzá.

– Jó estét, jó estét, kedves grófném! Másodmagával? másodmagával? Alásszolgálója, nagyságos Kárpáthy úr, alásszolgálója. Ha én ezelőtt húsz esztendővel önnek papájára hallgattam volna, most ön már nagy legény lenne.

(Persze a hároméves fiú értette ezt az élcet.)

– Ah, milyen gyöngéd anya ön, Flóra! Milyen szépen tartja ezt a fiút. Milyen kár, hogy önnek magának nincs gyermeke.

(Egyike a legfájóbb gyöngédtelenségeknek egy fiatal nőnek szemére vetni, hogy nem anya.)

– No de az illúzió megvan. Mégis van gyermeke. Mégpedig szép gyermek. Látszik, hogy szülői nagyon szerették egymást. S hogy a csalódás annál nagyobb legyen önre nézve a szemei a megszólalásig hasonlítanak Rudolf szemeihez.

– Valóban – szölt Flóra elevenen –, sőt még szája mozdulása is úgy hasonlít hozzá – s azzal ölibe kapta a gyermeket, s összeecsókolá szemeit és száját.

(Ez a nő hígvelejű! – gondolá magában Marion kisasszony bosszúsan feszítve ki napernyőjét – pedig árnyékban voltak – még csak féltékennyé sem lehet tenni.) Azt hitte, majd akkor meg fogja utálni a gyermeket, ha gyanút gerjeszthet ellene szívében. Nem ismerte Flóra szívét.

Tiszta, ártatlan volt az, mint egy gyermek szíve, s még a fogalom is hiányzott belőle azon eszmék számára, miket Marion meg akart benne honosítani.

E naptól fogva még jobban szerette a gyermeket.

Néhány év múlva ha találkozzunk vele, mint boldog édesanyát látandjuk, angyalszép és angyaljó gyermekektől körülrajongva, kiknek mindegyike azt hiszi Zoltánról, hogy az nekik testvérük, és Terézről, hogy az nekik nagynénjük. Flóra mindegyiket egyiránt kényeztetni, s Rudolf mindegyikhez egyiránt szigorú.

Mégis midőn egyszer Flóra azzal lepi meg a székvárosból hazatérő férjét, hogy a kis Zoltánnal eléje lovagol – a hölgy szelíd fehér paripáján, a gyermek egy kis eleven tatár lovon – Rudolf nem állhatja meg, hogy meg ne csókolja a fiút.

Még alig volt hatéves a gyermek, midőn egyszer Flóra felvitte a gyűlésterembe, ahol Rudolf éppen egy ragyogó, elmés beszédet tartott; a gyermek komolyan hallgatta végig, s midőn hazavitték, összegyűjté Rudolf apró gyermekeit s több kis pajtását a gyermekszobába, s ott megyegyűlést játszva velük, oly komoly orcával mondta el előttük az egyszer hallott beszédet és oly gyermeteg lelkesüléssel, hogy a ráleső Flóra el volt ragadtatva.

Mi lesz e fiúból, hogyha felnő!...

* * *

Azon két ifjú nemes neve, kiket *István* és *Miklós* név alatt ismerünk meg, azóta két óriássá nőtt fel nemzetünk történetében. Ha Isten erőt ad lelkemnek, egykor megkísérlendem őket nagyságuk tetőpontján bemutatni.

* * *

Többi ismerőseinkről kevés mondanivalónk van még.

Abellino mind e mai napig él.

Egy igaz folt nincsen rajta többé. Álhajjal, álfogakkal, hamis termettel csalja a világot és magát. Szakállát, bajuszát festi, képét hercegnővízzel mossa; egyik fülére még ama jeles párbaj óta nagyothall, s abba kis hallócsiga van téve ezüstből, azonban operákat csak hallótülkön keresztül képes élvezni.

Így jár-kelel a világban. Toldott-foldott kísértet a múlt szép időkből, egyik kezében a mankósbot, mellyel köszvényes lábain segít, másikkban a hallótülök. Hanem ő azért mindig azt hiszi, hogy most is azon szeretetre méltó alak, melynek a nők ellene nem állhatnak, s most is életre-halálra udvarol minden szép nőnek, minden fiatal leánynak, s azt hiszi, hogy azok örjöngnek utána, s ha kinevetik, azt hiszi, örömeükben nevetnek, hogy őt láthatják.

Minden napra kijár az egy arany, mely miatt Pestről nem mozdulhat ki, csupáncsak János nap után, amikor egyszerre száz aranyat kap, és elutazik, s addig vissza nem jön, amíg bennetart; de azért ő most is úgy beszél, mint mikor még milliomokat prédált el. Úgy magasztal mindent, ami külföldi, s ócsárolja az itt levőt. Elfogadja, ami megvan, *faute de mieux* – jobb hiányában – de szíve, ha ugyan van nála ilyesmi, örök *honvágyban* szenved – Párizs felé.

Minden ember igen komikus alaknak tartja, s a főbb körökben csak azért is szívesen látják, mert sokat lehet rajta nevetni.

Szegény ember!

Más ember, ha megvénül, azt tisztelni szokták, az ő vénsége pedig arra való, hogy azon köröknek, mikben ő boldogabb időkben tónadó, első szerepvivő volt, mulattatására legyen.

Más embert vigasztal az nagy szerencsétlenségek után, hogy azokat érezni tudja; hogy komoly, hogy szomorú tud lenni, hogy megveti az életet, hogy meg tud halni; neki büntetése az, hogy nem érez, nem gondolkozik, és mégis óhajt élni.

Végszó

Magyarországon egész e század közepéig a nemesség képviselte a vagyont, értelmiséget és nemzeterőt. Ez az egyik tény.

És a magyar nemzet ez időben oly szegény, oly műveltség nélküli és oly erőfogyott volt, miként alig más nép Európában. Ez a másik tény.

A következtetést – ha szíveskedett a türelmes olvasó e regényt végiglapozni – meglelé.

Nagy hiba volna magamforma apró emberektől, ha azt hitetnék el magokkal, hogy valami nagy bajon segíteni tudnak, vagy ha az jobbra fordul, magoknak érdemeket tulajdonítanak benne; de még nagyobb hiba lenne, ha erejük csekélységének érzetében ezt a csekélységet nem iparkodnának arra fordítani, hogy nagyobbak és erősebbek társaságában csak egy lépésnyi haladásra is vihessenek egy elnyugodni készülő ügyet.

Nálunk a vagyonos osztály hivatása naponta emelkedik. Az ősi hazaszeretet, a nemzeti műveltség és az okszerű gazdálkodás példáit tőlük várja a nemzet.

Az idők elmúltak, amidőn a gazdag magyar nem tartá magát a magyar nemzet tagjának. Nagy és nemes elődök példája megmutatta, hogy boldogítani a legnagyobb boldogság.

Most már, ha a regényíró alakokat keres, kikben az üres álműveltség divathőseit vagy a durva, parlagi, borzas jellemeket mutassa be, kénytelen értök a régen múlt időkbe visszamenni. Amonnét ma csak a valódi műveltséget s az összekasokból csak a valódi honfűsűsűgöt látjuk elfogadva; s egyik által sem leszűnk sem mi magunk, sem mások előtt nevetségessékké. Vannak-e még a jelenben mintaképei e torzalakoknak? Nem hiszem, és nem állítom; annyi bizonyos, hogy engemet még senki sem támadott meg, aki magában Abellinóra vagy Kutylfalvi Bandira ismert volna.

Az öreg nábob jellemében osztályá nyers hibáit szándékoztam visszaadni, miket jókori nevelés és korszerű műveltség mindmegannyi erényekké lett volna képes átvarázsolni; de unoka-öccse jelleméhez nem találtam semmi szépíteni, semmi kiengesztelni valót. Az ő botlásai nem hibák, hanem bűnök. Embernek rossz, hazafinak jellemtelen, szeretőnek aljas, férfinak nyomorult, tekintélynek esztelen, úrnak – önhibája miatt – koldus. Egy kimenthető betű nincsen rajta. Megvetés, kigűnyoltatás e földi jutalma.

E végsű megírásával azért késtem, hogy barátaim (komolyan értve a szűt) véleményét és illetű megrovásait elébb meghallhassam, s szólhassak művem hibáiról.

Rosszallják, hogy az első kötet, tehát a regénynek egynegyed része, csupa epizűdokból áll. Én magam sem találok számára mentséget; hanem azt hiszem, hogy ez aránytalansűg talán minden irányregénynél megvan, ahol a társadalmi eszméknek keresztűlvitele felszabadít a művészi formák alól. A mesét illetűleg tulajdonképpen az egész első kötet egészen el is maradhatott volna, ha alakjaim jellemzésére okvetlenül nem szűksűgeltetnék.

Nem helyeslik, hogy két nagy nevet belesűttem e regénybe, kiknek azután nem adtam szerepet. Én e két jellemet valódi mítoszi alaknak tartom társadalmunk történetében, kiket mellűzve magyar irányregényt azon idűkből senki hálátlansűg és ismeretlensűg vądja nélkül nem írhat, mint nem írhattak hőskűlteményt a római írűk Mars és Minerva nélkül; a különbsűg csak az, hogy rűlok csupán valót szabad írni, s költűi alakokul felhasználni azon századnak, melyben éltek, tiltja a méltű kegyelet.

Némi anakronizmusokat hallék megjegygetteni, miknek megrovásait köszűnettel fogadva, iparkodtam e másodík kiadásban kiigazítani.

A nyelv ellen tett észrevételek, miszerint nagyon sokszor használom az idegen szavakat. Erre, ha tréfálni akarnék, azt mondhatnám, hogy annyira bele voltam merülve azon kor tanulmányozásába, hogy még nyelve is rám ragadt, hanem e vád egyéb műveimet is illeti, tehát kénytelen vagyok egész őszintén megvallani, miszerint én a végletekig vitt purizmust azért nem szeretem, mert újabb időkben avatatlan, a nyelvek összehasonlított jellemét nem értő nyelvészek annyira elszaporították a rossz új szavakat nyelvünkben, hogy kénytelen vagyok a régieket visszakérni s használatban tartani mindaddig, míg a magyar tudós társaság nagy szótára elkészül, melyben valódi értelmű, kifejező és magyar hangzású műszavakat fogunk találni, aminőket *Czuczor, Széchenyi és Szemere Pál* tudtak helyettesíteni; természetesen itt nem tudományos műszavakat s nem azoknak alkotóit értettem, mert azokat szeretem úgy, ahogy vannak; s szent borzalommal emelek kalapot a vegytani műszavak rejtelmes kongása előtt.

Végre bocsánatot kérve szíves olvasóimtól hosszadalmasságomért, kérem derék műítszéizeiket, vegyék bonckés alá szerény művemet, s ami hibáit még én nem ismerem, legyenek szívesek felfedezni. Tanulni nem szégyen, és én szeretem tudni halottaimról, hogy miben haltak meg.

Pesten, 1858. március 3-án.

Szómagyarázatok

Actaeon (Aktaión) – Arisztaiosz fia a görög mitológiában; mikor vadászat közben meglátta a nimfák között fürdő Artemiszt, ez őt szarvassá változtatta, mire saját farkája széttépte

ad vocem – a szóhoz (ti. kapcsolódva), erről jut eszembe

affreuse alliance – borzasztó, szörnyű szövetség

alarmíroz – felriaszt

allegro – gyors ütemű zenemű

alterál – zavar, nyugtalanít, felizgat

amalgamáz – vegyít, kever

amalgamizált – itt: kevert, vegyes

amaránt – róka fark nevű, egy évig élő, trópusi eredetű, sötétvörös, fürtös virágú dísznövény

amerikai szék – hintaszék

à part – félre

angolkert – természeti táj hatását keltő díszpark

Apollo – ókori napisten, a művészetek pártfogója

atelier – műterem

Bacchus – a bor és a vidámság istene az ókori görög és római mitológiában

balanszíroz – egyensúlyoz

banquier – bankár

bas-bleu – kékharisnya, tudálékos nő

battéria – ágyúüteg, ágyú

beauty – szépség

belle alliance – szép szövetség

Belle-Alliance – helység Belgiumban, róla nevezték el a poroszok a waterlooi csatát

Boulevard des Italiens – a párizsi nagy körút egy része

brütet – 1. kotlik, költ 2. tépelődik

cadet – ifjabb, fiatalabb

casta diva – szűzi istennő, híres ária Bellini *Norma* c. operájából

C'est bien fatal – Ez nagyon végzetes

chapeau bas-jával – levett kalappal

chère nièce – kedves unokahúg

chère voisine – kedves szomszédnő

chiméra – oroszlánfejű, kígyófarkú, kecsketestű, tűzokádó szörnyeteg az ókori görög mitológiában; itt: szenvedés, kín

cicisbeo – házibarát, szerető, férjes asszony állandó kísérője

confuse – zavart, szórakozott, zavarba hozott, konfúzus

convenant – megfelelő, alkalmas

crève-coeur – szívfájdalom, keserűség

cula – rongy, ringyó, szajha

csaté – nedves helyen növő sásféle növény

Danaé – Akrisziosz király leánya a görög mitológiában; atyja elzáratta, mert a delphoi jós azt jövendölte, hogy ha Danaénak fia születik, az meg fogja őt ölni; Danaé Zeustól aranyeső képében nemzett fia, Perszeusz akaratlanul valóban agyonütötte Akriszioszt

Diána – vadászat istennője, a női erény védelmezője a római mitológiában

dichtet – 1. ábrándozik, 2. verset ír

eleuszi misztérium – Démétér, Perszeophoné és Dionüszosz titkos kultusza, rejtelmes istentisztelet, a görög vallás legrégebbi megnyilvánulása Attikában, Athén mellett

en garde – vigyázzban, éber

epitheton – jelző

Erisz – a viszály istennője az ókori görög mitológiában; ő dobta Péleusz és Thetisz lakodalmán „a legszebbnek” feliratú aranyalmát az istennők közé; a civakodó istennők kölcsönösen megvesztegették a döntőbírának felkért Pariszt, aki szép Heléna elnyeréséért Aphroditének ítélte az almát; ezzel maga és honfitársai fejére vonta a csalódott Héra és Athéné bosszúját

établíroz – itt: letelepedik

examen – vizsga

ex nobili officio – nemesi kötelezettségből

faute de mieux – jobb híján

fölequipíroz – felszerel, ellát

feuilletonista – hírlapi tárcaíró

garde des dames – nők kísérője

ghibellin – a császári hatalom híveinek pártján levő személy Olaszországban a pápa és a német-római császár közötti háborúskodás idején

gourmand – ínycsók, élvővár

gőzkör – atmoszféra, légkör

granárium – magtár

groom – küldönc, inas, szolgálfiú

gulf – a pápai hatalom híveinek pártja a XII–XIII. században, a pápa és a német-római császár közötti villongások idején

hands off – el a kezekkel

Heléna – a görög hősmonda szerint Menelaosz spártai király csodaszép felesége, akit Parisz trójai királyfi megszóktetett; a rege szerint emiatt tört ki a trójai háború

Herculaneum – ókori itáliai város Campaniában, Nápolytól délkeletre, a Vezúv nyugati lábánál, közel a tengerhez; az i. e. I. században a Vezúv nagy kitörése teljesen eltemette; a XVII. és XVIII. századi ásatások során számos értékes műemlékét (főleg bronzszobraikat) tárták fel

hímen láncai – itt: házassági kötelékek

hippogriff – mesebeli szárnyas ló

Hunnia – Magyarország regényes, irodalmi neve; eredetileg a magyarságnak a hunokkal közös mondabeli őshazája

idióma – itt: nyelv

Indiák – maláji (indiai) szigetcsoport Ázsia és Ausztrália között

infámia – gyalázat, becstelenség, alávalóság

in massa – tömegben

in natura – természetben, természetbeli juttatásként

interjekció – indulatszó

inzultáció – sértés, sértegetés

írisz – nőszirm (virág)

Île de Jérusalem – a Szajna egyik szigete Párizsban

József – ótestamentumi hős, Jákob és Rákhel első fia

jurium director – jogi tanácsadó

jux – csíny, tréfa, móka, beugrató játék

kacsi – félre, hess, csiba (gyermekintő szó)

karmantyú – itt: prémes, gyapottal bélelt henger alakú burok, melyet a nők hordanak, hogy kezüket óvják a hidegtől; muff

Karmel-hegy – kb. 20 km hosszú mészkőhegy Palesztinában; a IV. század óta remeték lakhelye; kedvelt zarándokhely

Kern – mag, lényeg

komitíva – kísérelvél

konfúzió – zavar

kontumácia – állhatatosság, makacsság, vesztegzár

kopáncs – itt: vadgesztenye burok

„*kútba estem*” – szórakoztató társasjáték

langos – széteresztett, lobogó

lazúr – áttetsző égszínkék festék

legális interes – törvényes kamat

lion – oroszlán, arszlán, aranyifjú; *lionne* – nőstényoroszlán, világszép nő

lőcsei kalendárium – híres naptár, mely a XVII. századtól kezdve a lőcsei Brever-féle nyomdában készült, s a naptári részen kívül apró történeteket, rövid krónikákat is tartalmazott; első példánya 1626-ból maradt fenn

Mademoiselle Fanny de Mayer avec famille – Mayer Fanny kisasszony családjával

ma foi – hitemre, (becsület)szavamra

majorátus – családi birtok, mely a család legidősebb tagját illette meg; hitbizomány

majoresco – a majorátus várományosa, a hitbizomány örököse, legidősebb fiú

makk csali, makk kettős – makk alsó (kártyalap)

Maroccaner-ház – Marokkói ház, híres üzletház a mai Engels téren

Mars – a háború istene a római mitológiában

médísance – megszólás, pletyka

meritum – itt: érdembeli rész, lényeg

mesdames – hölgyeim

Messalina – Claudius római császár feslett erkölcsű felesége

mille pardons – ezer bocsánat

Minerva – a bölcsesség istennője az ókori római mitológiában

moderne jeunesse – modern fiatalság, újíító ifjúság

Mon cher Abellino – kedves Abellinóm

nargila – nargilé; perzsa eredetű török vízipipa, mely vízen át szűri meg a füstöt

née de – született

nihil de nobis sine nobis – semmit rólunk nélkülünk

nouvelle Messaline – új Messalina (I. Messalina)

oppozíció – ellenzék

orrolni kezdé – megsejtette

ottomán – kerevet; török eredetű, háttámla nélküli ülőbútor

parazol – napernyő

parforce vadászat – falkavadászat, hajtóvadászat kutyákkal

paszkvill – személyeskedő gúnyirat

patentíroz – szabadalmaz, elismer

perszvadeál – vádol

p. forint – pengő forint

poil de chèvre – kecskeszőr

prostituál – szégyenbe, gyalázatba taszít; szégyenletes állapotba juttat

protokolláltat – jegyzőkönyvbe felvétet, jegyzőkönyvileg hitelesít

prozopopea – szertartásosság, fondorlatosság, színpadiasság

pukerli – pukedli (szertartásos bók térdhajtással) a német Buckerl szóból

pur de laine – tiszta gyapjú

purizmus – tartózkodás az idegen szavak és kifejezések használatától; a nyelvi hibák és idegenségek üldözése

quadrille – francia négyes

quanta species – Óh, mily látvány!

quinterno – ötös találat a lottón

reggély – a reggel szóból az estély (este) mintájára képzett szó

rekommandál – ajánl

repülő só – illanó sav

rigorózum – szigorúság, kényelmetlen helyzet
rosztopcsin – erős orosz vagy lengyel pálinkafajta
Rue Vivienne Nr. II. – Vivienne utca II szám Párizsban a II. kerületben
ruinál – romlásba dönt, tönkretesz

salavári – bőszárú női nadrág Közel- és Közép-Keleten
sardonicus – gúnyos
sávolyos – egy átló irányában haladó, finom szövésű, mintás lenvászon
Schönbrunn – híres császári kastély – a múlt században Bécs mellett; ma a városhoz tartozik
seigneur – főúr
sikány – síkos, elcsúszásra alkalmas hely
skiccíroz – vázol; itt: „megfirkál”
sliffer – lepel, fátyol
spencer – testhez simuló, rövid kabátka, zubbony
staffage – környezet, kíséret
statútum – szervezeti szabályzat, alapszabály
Stuhl – szék

szatiszfakció – elégtétel
szeladon – érzelgős udvarló, szerelmes; szoknyavadász
sztereotip – itt: állandóan ismétlődő, elkoptatott
szuperintendencia – egyházi főfelügyelőség
szupremácia – itt: felsőbbrendűség, fölény

tikgömb – tojás
tónadó – hangadó
travesztáció – tréfásan utánzó, anakronisztikus módon átköltött, más viszonyok közé helyezett írásmű

vitalitium – életjáradék
vukli – hajfonat, tincs

whist – angol kártyajáték, a bridzs őse

A „Magyar Nábob” megköltése

„Megköltés”: ez megint új szó. Én csináltam. Azért csináltam, mert eddig nem volt, s szükség volt rá. Írókra nézve ez műszaki kifejezés. Meghatározója annak az agyműködésnek, amíg az író egy alapeszméből, amit tárgyal elfogadott, egy egész művet megalkot.

A magyar nyelvben igen szerencsés szó az, hogy „költ”, mert kétféle értelmet fejez ki tökéletesen: azt, hogy „dichtet” és azt, hogy „brütet”. S ez a kettő az írói működésnél együtt jár.

Kissé mókás helyzet ugyan, ha elképzeljük, hogy ül az a romantikus tollas azon a tükömbön, saját fantáziája melegével iparkodva azt kikölni, s maga sem tudja, hogy mi lesz belőle, ha kikel. Talán kakukk? Vagy éppen lidérc (baziliszk)? A realiztikus tollas már komolyabban végzi; ő a tapasztalat, az életismeret egyiptomi kemencéjébe rakja be az eszmetojását, aminek a héjára már rá van írva a név: „Crève-coeur”, a hévmérő szerint aláfűt, s bizonyosra működik.

Hát én a galamboktul vettem a példát. A galambköltésnél felváltja egymást a nő és a hím a fészken. A nő a fantázia, a hím a tapasztalat, az emlékezet, az ítélő ész. Ezeknek együtt kell az új költeményt életre melengetni.

Ha lehet a galamb vallási szent jelvény, miért ne lehetne éppen olyan szent jelvénye a költészetnek is.

Pusztán fantáziával lehet írni szép meséket; fantázia nélkül lehet írni remek korrajzokat; de a regényírásnál egyesülni kell mind a kettőnek. A regényírónak érezni is kell, tudni is kell, ébren is kell látni, álmodni is kell tudni. Ez az én elméletem.

Első kísérletemnél, mikor a *Hétköznapokat* írtam, hol a képzelem, hol az életismeret ragadta magával a másikat, s az erősebb önkényével vitte magával pusztákon, ingoványokon, szalomonkon, csárdákon és emberi szenvedélyeken keresztül, amerre neki tetszett.

Későbbi munkáimban aztán egészen a fantázia vállalta magára a megköltést, s mikor a magyar történelmi regények terére átbarangoltam, ott meg éppen minden alkotás a képzeletre volt bízva. Az *Erdély aranykora*, *Török világ Magyarországon*, *Kétszarvú ember* megírásánál egyedüli kútforrásom volt Cserei Mihály naplója. Egy vonás, egy esemény, abból kellett megteremteni az egész történetet, nagy és apró alakjaival együtt; olyan volt az, mint mikor az ember álmában egy akkordot meghall, s fölébredtében az egész szimfóniát kifundálja belőle. Szabadon alkothattam képzeletből kétszáz év előtti Magyarországot, erdélyi fejedelmi udvart, török basákat, magyar dinasztákat; senki sem cáfolhatott meg, hogy nem olyan volt mindaz. Apor monográfiája, Décsy ozmanográfiája legalább segített stílszerűen felöltöztetni az alakjaimat. Ugyanezen a hippogriffon süvöltöztek azután a török elbeszéléseim: a *Fehér rózsá*, *Janicsárok végnapjai*, *Véres könyv*.

Egy kis kitérés az élő világba esett meg rajtam, mikor a *Csataképek*-et és a *Bujdosó naplójá*-t írtam: ezekben már volt igazi életismeret (nem mindenütt), de amint ezen a földhöz kötött pályán tovább akartam ballagni s szedegetni az élő virágot: egyszer csak azt mondta az államhatalom, hogy „hands off”! magyarul „kacsi”! s azzal a kiadóm tizenöt ív kész munkámat, ami a 48/9-es időkről szólt, szépen betapostatta papírmásénak; Sajó barátom letűnt a láthatárról, s az én fantáziám is kivándorolt Törökországba, Óceániába, egy elsüllyedt világrészbe; aztán meg a régi Rómába, s ha már éppen valami magyart kívántam írni, felkerestem a régi várkunokat, Oldamurt az ő Dalmájával, valahol a Káspi-tó mellett. Ezen a réven mégiscsak csempésztem be egy kis hazaszeretetről, szabadságról szóló gondolatot; az államhatóság szemet hunyt rá. Mért ne legyenek a magyarok szabadok és hazaszeretők – az obi pusztán?

Egy évvel később, hogy *Erdély aranykorát* megírtam, látogattam el Erdélybe. A nőmmel együtt utaztam, ki Kolozsvárott vendégszerepelt. Érdekes út volt. Négy nap alatt Szolnoktól Nagyváradig gyors (?) kocsin. Az egész világ egy feneketlen sártenger; többet gyalog a kocsi mellett, mint fenn ülve, egy egész nap folyvást sík vízen keresztül, minden út nélkül, torony irányában.

Ezen az úton regélte el nekem a feleségem azt a jelenetet, amin a *Magyar nábob* kezdődik. Ő találkozott egykor, nagyváradi vendégszereplése alkalmával, éppen ilyen árvízlepte sík pusztán a szemközt utazó alföldi dinasztával, akit egész Magyarország Józsa Gyuri név alatt ismert.

Ez volt az első eszmecsíra, amiből én a *Magyar nábobot* megköltöttem.

A többi munkáimnál is őszintén el fogom mondani, hogy honnan jutottam az alapeszméhez, némelykor az egész meséhez; annál inkább bevallhatom ezt a *Magyar nábobnál*, mert a feleségemtől kaptam, s csupán az első akkordot.

A magyar nábob egy tipikus alakja volt a magyar közéletnek, mondhatni egy egész korszaknak a kifejezése, akinek bizarr ötleteit, hatalmaskodásait, tréfás kalandjait sokan ismerték; egész adomakör gyűlt össze körülé. Nekem az az eszmém támadt, hogy én ezt az őseredeti magyar alakot, elébb a maga tüskés kopáncaiban bemutatom, s azután megtisztulva állítom elé jobb tulajdonságai nemes székével (nem „Stuhl”, hanem „Kern”).

Vezérfonalam volt ebben maga a korszellem nagy átalakulása, mely a harmincas évek nyilvános életében kezdett előrejutni.

Ez új korszellem személyesítőit megtaláltam abban a két nagy vezéralakban, kiket regényemben István grófnak és Miklós bárónak nevezek. Akkor még mind a kettő élő alak volt, s én nem tartottam jó ízlésnek élő személyeket regényben név szerint szerepeltetni. Ma már mind a kettő a múlté; bátran megnevezhetem ideál alakjaimat: Széchenyi Istvánt és Wesselényi Miklóst. Ifjúkori utazásaikat érdekes részletezéssel írta meg báró Kemény Zsigmond a *Magyar szónokok és államférfiak életrajzai* közt, sokkal jobban, mint én tudtam volna.

A párizsi eseményeket az egykorú lapokból tanulmányoztam, a Catalani–Mainvielle-né epizódját a Tudományos Gyűjtemény Koszoru melléklapjában találtam. Ugyanebben leltem a leírását a még azon évben dívott pütkösdi király népszokásnak.

A pozsonyi diétát s a honatyák nemzeti pompáját mint pozsonyi diák szemeimmel láttam.

Abellinónak az alakja is teljesen korrajzi sablon. Volt olyan elég. A külföldön élő, vagyonukat elpazarló magyar főurak. Azok közül egy alak különösen kitűnt: akinek fényes ősi nevéhez még egy predikátumot ragasztott a nagyvilági médisance: annak a híres táncosnőnek a nevét, akit a főúr egész Európán keresztül városról városra kísért, s akire a fél vagyonát elköltötte; pedig egyéb öröme sem volt belőle, mint hogy minden este abba az ágyba feketett le, amelyet a továbbutazó művésznő reggel elhagyott.

Az a párbaj Abellino és Fennimor között is valódi esemény.

A mellékalakok, még a legbizarrabb különcök is, csupa ismerősök, akik akkor a magyar társadalmat kiegészítették, a kortyondi fráterek, a nagyúri tányérnyalók, a pusztai kocsmáros, Kecskerey és a becsületes lelkek.

Még a női alakokról kell szólnom.

Flóra grófnénak az alakja félig a képzelet, félig a valóság alkotása nálam. Gyermekkoromban a rajztanárom egy acélmetszetű női arcképet adott elem lemásolásra, aki képzeletemben a női szépség legelőkelőbb eszményét képviselte. Azt énnekem finom hollótollal (még akkor érc toll nem volt) egészen az acélmetszés modorában, pontozva kellett megrajzolnom. Azt én háromszor is megpróbáltam, amíg csak tökéletesen nem hasonlított az eredetihez. Ez volt gróf Seilern Crescentia, később gróf Széchenyi Istvánné arcképe. Erről vettem Flóra grófnőnek a mintáját, arcban és lélekben.

Végül a Mayer leányok. Ezeket is nagyon jól ismerte az egész világ, én is ismertem. Hírhedett szépségek voltak. Három közülük már „világszépleány”, a negyedik még gyermek. S ahány, annyiféle szépség. Az egyik angol beauty, gesztenyeszín fürtökkel, porcelán zománcú fehér-piros arccal, gyilkos szép kebelrel. A másik francia lionne, szőke haj, fekete szemöldök, kék szem, nevető száj és fitos orr, rózsaszín lüktető cimpákkal. A harmadik, valódi almapiros arcú, fekete langos hajú, bogárszemű magyar szűz. De sok lepkeszárnyat leperzseltek ezek a tűzszemek! A legkisebb nővér valóságos Psziché-ideál: görög szoborminta, élő márvány. (Magyar családnevük volt; előkelő.)

A költőket különösen nagy előszeretettel fogadták a háznál. Az egyik leánynak az volt ambíciója, hogy íróval vetesse el magát. Egy napon (a forradalom évének a közepén) egyike a legjobb barátainak, Lisznai Kálmán odajön hozzám, s beavat a legmélyebb titkába.

– Barátom, én feleségül veszem a szép Jennyt. Mit szólsz hozzá?

– Ha tudod, hogy mit cselekszel, akkor idvezülsz; ha nem tudod, akkor elkárhozol.

(Ez ugyan idézet volt az evangéliumból; Jézus mondá ezt a szombatnapon mezei munkát végező izraelitának.)

– Hát tudom.

– Akkor vedd el.

Rövid időn ismét odajött hozzám a palóc dalok költője.

– Hát már nem veszem el a Jennyt. Megtudtam felőle még valamit.

– Még?

– Igen; azt, hogy sok pénze van. Már most nem veszem el.

Tehát a szerelmes költő azt, amit a leány szerelmében elvesztett, meg tudta neki bocsátani; de azt, amit nyert benne – azt nem.

Később aztán a szép Jenny férjhez ment egy földesúrhoz, s példás életű tekintetes asszony lett belőle.

Öt évvel később már a legifjabb leány is eladó leány volt. Ez a magyar nyelvben a bevett kifejezés a felnőtt hajadonokra nézve.

A színházban láttam őt páholyban ülve. A szerénység, a szűzesség világított az arcáról. Ezt már őrizték, mint drága kincset.

Megtaláltam benne azt az alakot, akit a regényem hősnőjévé tegyek. Ő lett a „Fanny”.

S milyen csodája a sorsnak! Két évvel azután, hogy a *Magyar nábob* megjelent; ezt az utolsó szép gyermeket nőül vette egy külföldi előkelő, dúsgazdag mágnás. Lett belőle grófné. Még most is él, s a nevét nimbusz veszi körül. Minden évben találkozunk vele a világlapok legelőkelőbb rovataiban.

Ezek mind élő alakok, ezek mind az életből ellesett vonások, ennek a mesének az alapja való, a földje termőföld, az ege igazi levegő.

Azóta negyven év elmúlt, hogy a *Magyar Nábobot* megírtam, azóta sok mindenfélét összeírtam; de most is ezt tartom a kedvenc munkámnak, s midőn a jelen kiadásnál újból át kell olvasnom az egészet, nem találok benne kiigazítani valót, sőt meg kell vallanom, hogy „ma” nem tudnám ezt így megírni, mint negyven év előtt.

1893. aug. 6